Jules Verne

Grant kapitány gyermekei

Fordította Bartócz Ilona

TARTALOM

Első rész

I. A pörölycápa
II. A három okmány
III. Malcolm-Castle
IV. Lady Glenarvan javaslata
V. A Duncan útnak indul
VI. A hatos számú fülke utasa
VII. Honnan jön és hová készül Jacques Paganel?
VIII. Eggyel több derék ember a Duncanon
IX. A Magellán-szoros
X. A 37. szélességi fok
XI. Chilén keresztül
XII. Tizenkétezer lábnyi magasságban
XIII. Lefelé a Kordillerák lejtőin
XIV. Váratlan puskalövés
XV. Jacques Paganel spanyol tudománya
XVI. A Rio Colorado
XVII. A pampák
XVIII. Vízkeresés
XIX. A prérifarkasok
XX. Az argentin síkságok
XXI. Az Indépendance-erőd
XXII. Az árvíz
XXIII. Madárélet a fa tetején
XXIV. Amelyben még mindig madár módra élnek
XXV. Tűz és víz között
XXVI. Az Atlanti-óceán

Második rész

I. Ismét a hajón
II. Tristan da Cunha
III. Az Amsterdam-sziget
IV. Jacques Paganel és Mac Nabbs őrnagy fogadása
V. Vihar az Indiai-óceánon
VI. A Bernoulli-fok
VII. Ayrton
VIII. Az indulás
IX. A Victoria tartomány
X. A Wimerra folyó
XI. Burke és Stuart
XII. A melbourne-sandhursti vasútvonal
XIII. Első díj földrajzból
XIV. Az Alexander-hegy bányái
XV. Australian and New Zealand Gazette
XVI. Az őrnagy szerint majmok
XVII. A milliomos állattenyésztők
XVIII. Az Ausztráliai-Alpok
XIX. Váratlan fordulat
XX. Aland-Zealand
XXI. Négy gondterhes nap
XXII. Eden

Harmadik rész

I. A Macquarie
II. Új-Zéland múltja
III. Az új-zélandi vérfürdő
IV. A sziklazátonyok
V. A botcsinálta tengerészek
VI. Elméleti fejtegetés az emberevésről
VII. Partraszállás a rettegett vidéken
VIII. Új-Zéland jelene
IX. Harminc mérföld észak felé
X. A nemzeti folyó
XI. A Taupoi-tó
XII. Egy maori főnök temetése
XIII. Az utolsó órák
XIV. A tabu hegy
XV. Paganel hatásos eszközei
XVI. Két tűz között
XVII. Mit keresett a Duncan Új-Zéland keleti partján?
XVIII. Ayrton vagy Ben Joyce?
XIX. Az egyezség
XX. Kiáltás az éjszakában
XXI. A Tabor-sziget
XXII. Paganel utolsó szórakozottsága

Első rész

I. A pörölycápa

1864. július 26-án pompás jacht szelte teljes gőzzel az Északi-csatorna[1] vizének szél korbácsolta hullámait. Tatárboca csúcsán angol lobogó lengett az erős északkeleti szélben, főárboca csúcsán meg kisebb kék zászló, rajta arannyal hímzett két betű: E.G. s e monogram fölött hercegi korona. Duncan volt a hajó neve, tulajdonosa, Lord Glenarvan egyike volt annak a tizenhat skót peernek, aki öröklött jogon tagja a Lordok Házának, s ugyanakkor az Egyesült Királyságban oly nevezetes Royal Thames Yacht Club[2] legelőkelőbb tagja volt.

Lord Glenarvan ifjú hitvesével, lady Helenával és egyik unokabátyjával, Mac Nabbs őrnaggyal utazott a hajón.

A nemrégiben épült Duncan a Clyde-öböltől néhány mérföldnyire járt próbaúton, s most hazatérőben Glasgow felé igyekezett. Már Arran szigete is kibontakozott a láthatáron, mikor az őrt álló matróz jelentette, hogy roppant nagyságú hal siklik villámgyorsan a hajó nyomában. John Mangles kapitány azonnal tudatta lord Edwarddal a történteket. A lord Mac Nabbs őrnaggyal együtt a fedélzetre sietett, s megkérdezte a kapitányt, véleménye szerint miféle állatról van szó.

- Azt hiszem, uram, nem más, mint jókora cápa.

- Cápa? Ezeken a vizeken? - csodálkozott Glenarvan.

- Bizony az - mondta a kapitány. - A cápáknak ahhoz a fajtájához tartozik, amelyik megél valamennyi tengerben, s bármelyik szélességi fokon. Pörölycápa néven ismeretes, és szinte bizonyos vagyok benne, hogy ez a nyavalyás is ebből a fajtából való. Ha lordságod is úgy akarja, és lady Glenarvan is szívesen végignéz egy ilyen nem mindennapi halászatot, akkor hamarosan megtudjuk, igazam van-e.

- Mi a véleménye, Mac Nabbs? - kérdezte Glenarvan az őrnagyot. - Kockáztassuk meg ezt a kalandot?

- Ahogy kedve tartja - felelte nyugodtan az őrnagy.

- Különben is - tette hozzá John Mangles -, nem irthatjuk eleget ezeket a szörnyű állatokat. Éljünk az alkalommal, és ha lordságod is így akarja, hát izgalmas látványban lesz részünk, és egyúttal hasznosat is cselekszünk.

- Rajta, John! - mondta lord Glenarvan.

Majd lady Helenáért küldött, és együtt mentek a hátsó fedélzetre; a ladyt is nagyon érdekelte ez az izgalmas halászat.

A tenger csodálatos volt; felszínén világosan látszottak a cápa gyors mozdulatai; bámulatos lendülettel hol alábukott, hol nekilendült. John Mangles kiadta az utasításokat. A matrózok a hajó jobb oldali korlátján át erős kötelet vetettek a tengerbe, a kötél végére vaskos szalonnadarabbal felcsalizott horgot tettek. Noha jó ötven yardnyi[3] távolságra volt, a falánk cápa megérezte a felkínált csalétket. Sebesen közeledett a jachthoz. Szélén szürke, tövénél fekete uszonyaival vadul csapkodta a hullámokat, míg farkával nyílegyenesen kormányozta magát.

---

[1] Észak-Írország és Skócia között húzódó tengerszoros

[2] Temzei Királyi Jacht Klub

[3] Angol hosszmérték, kb. 91 cm

Ahogy közeledett, elővillant mohóságtól villogó, kidülledt szeme, s mikor hátára fordult, nagyra nyitott szája négy sor fogat tárt fel. Feje széles volt, s úgy illeszkedett törzséhez, mint kettős kalapács feje egy nyélhez. John Mangles nem tévedett, ez a hal valóban a cápák családjának az a legfalánkabb példánya volt, melyet az angolok mérleghalnak, a provánsziak meg zsidóhalnak neveznek. A Duncan utasai és matrózai élénk figyelemmel kísérték a cápát. Az állat hamarosan a horog közelében volt; hátára fordult, hogy könnyebben megragadhassa, majd a hatalmas csalétek eltűnt roppant torkában. Ezután rögtön nagyot rántott a kötélen, s ezzel saját magát kapatta horogra, s a matrózok a fővitorlarúd végére erősített kettős csigával a magasba emelték a hatalmas állatot.

A cápa érezve, hogy kiragadták természetes közegéből, vadul viaskodott. De megbirkóztak vele. Kötelet hurkoltak a farkára, ezzel meggátolták a mozgásban. Pillanatok múlva már át is emelték a korláton, és a fedélzetre vetették. Az egyik matróz - ugyancsak elővigyázatosan - melléje lépett, és egy erőteljes bárdcsapással levágta az állat hatalmas farkát.

A halászat véget ért, nem kellett tartaniuk többé a szörnyetegtől; kielégült a matrózok bosszúja, de nem a kíváncsiságuk. Ugyanis minden hajón él a szokás, hogy kiürítik az elejtett cápa gyomrát. A matrózok tudják, mily falánk, és mily kevéssé finnyás állat a cápa, így hát meglepetésre várnak, s várakozásuk nem mindig hiábavaló.

Lady Glenarvan nem akart jelen lenni ennél a visszataszító vizsgálatnál, és visszatért a hátsó fedélzetre. A cápa még zihált; tíz láb hosszú volt, és súlya több mint hatszáz font.[4] Egyáltalán nem rendkívüli ez a nagyság és ez a súly, de ha nem is fajának óriásaként tartják számon a pörölycápát, azért csak a legveszedelmesebbek közé tartozik.

Néhány bárdcsapással minden további ceremónia nélkül felnyitották a hatalmas halat. A horog mélyen belehatolt a gyomrába, ami egyébként teljesen üres volt, úgy látszik, az állat régóta nem jutott harapnivalóhoz, és a csalódott matrózok már hajították volna vissza a tengerbe az állat maradványait, mikor a vitorlamester valami vaskos, az egyik bélbe betokosodott tárgyra figyelt fel.

- Nahát! - kiáltott fel. - Ez meg mi?

- Valami szikladarab - felelte az egyik matróz.

- Biztosan nehezéknek kapta be.

- Ugyan! - mondta egy másik. - Egész egyszerűen láncos golyó, ami a gyomrába fúródott, és még nem tudta megemészteni.

- Hallgassatok már! - szólt közbe Tom Austin, a hajó másodparancsnoka. - Nem látjátok, hogy ez az állat megrögzött iszákos volt, először megitta a bort, és hogy semmit se veszítsen belőle, lenyelte a palackot is.

- Micsoda? - kiáltott fel lord Glenarvan. - Palack van a cápa gyomrában?

- Valódi palack - felelte a vitorlamester. - De látni rajta, hogy nem most került ki a pincéből.

- Nos, Tom - mondta lord Edward -, húzzák ki óvatosan; a tengeren talált palackokban gyakran vannak értékes okmányok.

- Gondolja? - kérdezte Mac Nabbs őrnagy.

- Azt hiszem; mindenesetre megtörténhetik.

---

[4] Egy láb kb. 30 cm, egy font kb. 45 dkg

- Ó, nem vonom kétségbe - felelte az őrnagy -, talán valóban titkot őriz ez is.

- Mindjárt megtudjuk - mondta Glenarvan. - Nos, Tom?

- Íme - felelte Tom, és felmutatott egy formátlan tárgyat, amit nagy nehezen előhúzott a cápa belsőrészei közül.

- Helyes - mondta Glenarvan -, mosassa le ezt a rondaságot, aztán hozzák be a társalgóba.

Tom engedelmeskedett, és a különös körülmények között talált üveg hamarosan ott állt a társalgó asztalán. Az asztal körül ott ült Glenarvan lord, Mac Nabbs őrnagy, John Mangles kapitány, és - mivel úgy mondják, a nők mindig kíváncsiak egy kicsit - közéjük telepedett lady Helena is.

A tengeren minden eseményszámba megy. Pillanatnyi csend lett. Minden tekintet ezt a törékeny tárgyat fürkészte. Vajon valami szerencsétlenség titkát rejti magában, vagy unatkozó hajós bízta a hullámokra érdektelen üzenetét?

Tudniuk kellett, hányadán állnak, és Glenarvan nyomban neki is látott a palack vizsgálatának. A helyzet megkívánta óvatossággal működött, akár egy vizsgálóbíró, aki valami súlyos ügy sajátos mozzanatait bogozza; és jól tette, mert gyakran a legjelentéktelenebb nyom vezet fontos felfedezésre. Mielőtt belülről megvizsgálta volna, Glenarvan előbb kívülről vette szemügyre a palackot. Karcsú nyaka volt, vastag száján még ott lógott egy rozsdától kikezdett drót; igen vastag, több atmoszféra nyomást is kiálló oldala félreérthetetlenül champagne-i eredetről tanúskodott. Ezekkel az üvegekkel az aï-i vagy épernay-i vincellérek kettétörhetnek egy széklábat is anélkül, hogy a palackon bármiféle repedés nyoma látszana. Ez a palack tehát bízvást kiállhatta egy hosszú vándorút viszontagságait.

- A Cliquot pezsgőgyárból való palack - állapította meg az őrnagy.

S mivel feltehetően szakértő volt, állítását minden ellenvetés nélkül elfogadták.

- Kedves őrnagy - felelte Helena -, nem fontos, miféle palack ez, ha nem tudjuk, kitől jön.

- Megtudjuk azt is, kedves Helenám - mondta lord Edward -, de azt máris mondhatjuk, hogy messziről jön. Nézzék csak a falait borító megkövesedett anyagokat, melyek a tengervízben rakódtak le rajta! Ez a palack hosszú ideig hányódott az óceánban, mielőtt elnyelte a cápa gyomra.

- Én is így gondolom - felelte az őrnagy -, ez a törékeny edény hosszú utat tehetett meg kő-burkolata oltalmában.

- De kitől jöhet? - kérdezte lady Glenarvan.

- Várj, kedves Helena, várj; türelmesnek kell lenni az efféle palackokkal. Csaknem biztos vagyok benne, hogy a palack maga felel majd kérdéseinkre.

És Glenarvan kapargatni kezdte a palack száját védő kemény anyagokat; hamarosan előtűnt a dugó; a tengervíz ezt is ugyancsak kikezdte.

- Kellemetlen - mondta Glenarvan -, mert ha valami irat van a palackban, hát vajmi rossz állapotban lehet.

- Félő, hogy így van - felelte az őrnagy.

- Még azt is hozzátenném - mondta Glenarvan -, hogy ez a rosszul zárt palack bizonyosan hamar elmerült volna, még szerencse, hogy elnyelte a cápa, és elhozta nekünk a Duncan fedélzetére.

- Kétségtelen - felelte John Mangles -, noha jobb lett volna, ha nyílt tengeren fogjuk ki, pontosan meghatározott hosszúsági és szélességi fokon. Ez esetben ugyanis a légmozgás és a tengeráramlatok irányának tekintetbevételével kiszámíthattuk volna addig megtett útját; de egy ilyen postással, az ilyen cápákkal sohasem lehet tudni, hisz úsznak ezek szél ellen, ár ellen is!

- Majd meglátjuk - felelte Glenarvan.

E szavakkal igen óvatosan kihúzta a dugót, s a társalgóban erős tengerillat áradt szét.

- Nos? - kérdezte lady Helena valódi női türelmetlenséggel.

- Igen - mondta Glenarvan -, nem tévedtem! Papírok vannak benne!

- Okmányok! Okmányok! - kiáltott fel lady Helena.

- Csakhogy a nedvesség kikezdte a papírokat, lehetetlen kiszedni őket, az üveg falához tapadtak - felelte Glenarvan.

- Törjük össze - javasolta Mac Nabbs.

- Jobb szeretném épségben megőrizni - felelte Glenarvan.

- Én is - mondta az őrnagy.

- Kétségtelenül az lenne a legjobb - mondta lady Helena -, de a palack tartalma értékesebb, mint maga a palack, így helyesebb feláldozni az utóbbit az előbbiért.

- Csak az üveg nyakát üsse le lordságod - mondta John Mangles -, így sértetlenül kivehetjük az okmányt.

- Rajta, rajta, kedves Edward! - kiáltott fel lady Glenarvan.

Másként nem tehettek, és lord Glenarvan kénytelen-kelletlen rászánta magát, hogy leüsse az értékes üveg nyakát. De a palackra kövült gránitkemény burkolat csak kalapácsnak engedett. Csakhamar darabokra hullott az asztalon, és több egymáshoz tapadt papírszelet bukkant elő. Glenarvan óvatosan kihúzta, majd szétválasztotta őket, és miközben maga elé teregette valamennyit, lady Helena, az őrnagy és a kapitány kíváncsian vették körül.

II. A három okmány

A tengervízben félig szétmállott papírdarabokon csak néhány szó maradt, elmosódott sorok megfejthetetlen maradványai. Glenarvan lord néhány percig figyelmesen vizsgálta őket, minden irányban megforgatta; a fény felé tartotta, szemügyre vette minden épségben maradt részét, majd barátaira nézett, akik aggodalmasan figyelték.

- Három különböző okirattal van dolgunk, valószínűleg egyazon okmánynak három nyelvre fordított példányai; az egyik angolul, másik franciául, a harmadik pedig németül. A néhány épségben megmaradt szó világosan bizonyítja, hogy nem tévedek.

- De legalább van valami értelme ezeknek a szavaknak? - kérdezte lady Glenarvan.

- Nehéz bármit is mondani, kedves Helena; az okmányokon szereplő szavak nagyon is hiányosak.

- De talán kiegészítik egymást - mondta az őrnagy.

- Biztosan - felelte John Mangles -, hiszen nem valószínű, hogy a tengervíz azonos helyen kezdte volna ki a három papirost, és ha egybevetjük az egyes mondattöredékeket, végül megfejtjük az értelmüket.

- Így is teszünk - mondta lord Glenarvan -, de dolgozzunk módszeresen. Vegyük először az angol szöveget.

Az iraton az alábbi sorrendben ezek a sorok és szavak voltak:

62	*Bri*		*gow*
sink			*stra*
aland			
skipp	*Gr*		
		that monit	*of long*
and			*ssistance*
lost			

- Hát ennek ugyan nincs sok értelme - mondta csalódottan az őrnagy.

- Bárhogy is van - felelte a kapitány -, az bizonyos, hogy angolul van írva.

- Kétségtelen - mondta lord Glenarvan -, a *sink, aland, that, and, lost* szavak épségben maradtak; a *skipp* nyilván *skipper* akar lenni, és szó van egy bizonyos Gr... nevű úrról, aki talán valami szerencsétlenül járt hajó kapitánya.

- Tegyük még hozzá - mondta John Mangles -, hogy a *monit* és *ssistance* szótöredékek értelme is világos.

- De hát ez már valami! - kiáltott fel lady Helena.

- Sajnos - mondta az őrnagy -, közben egész sorok hiányoznak. Hogyan tudhatnánk meg az elpusztult hajó nevét, a hajótörés helyét?

- Megtudjuk majd azt is - felelte lord Edward.

- Nyilván - mondta az őrnagy, aki mindig mindenkivel azonos véleményen volt -, de hogyan?

- Úgy, hogy egyik iratot kiegészítjük a másikkal.

- Lássuk csak! - kiáltott fel lady Helena.

A második papiros hiányosabb volt, mint az előző, csak néhány elszigetelt szó maradt meg rajta, így:

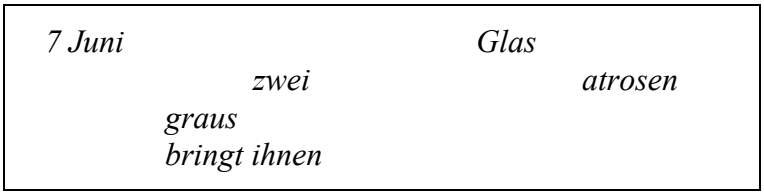

- Ez németül van - jelentette ki John Mangles, ahogy egy pillantást vetett a papírra.

- És maga tud németül, John? - kérdezte Glenarvan.

- Tökéletesen, uram.

- Akkor hát mondja meg nekünk, mit jelenthet ez a néhány szó.

A kapitány figyelmesen megvizsgálta az iratot, majd így szólt:

- Először is megtudjuk belőle az esemény napját; *7 Juni* június hetedikét jelent, és ha ezt az adatot hozzátesszük az angol iratban talált 62-es számhoz, úgy megkapjuk a pontos dátumot: 1862. június 7.

- Jól van! - kiáltott fel lady Helena. - Folytassa, John!

- Ugyanebben a sorban látom a *Glas* szót - folytatta az ifjú kapitány -, mely ha összevetjük az első iratban talált gow szóval, Glasgow-t ad. Nyilvánvalóan egy glasgow-i hajóról van szó.

- Én is így gondolom - mondta az őrnagy.

- Az irat második sora teljes egészében hiányzik - folytatta John Mangles. - De a harmadikban két fontos szót látok: *zwei*, ami kettőt, és *atrosen*, azaz Matrosen, ami németül matrózokat jelent.

- Így hát - mondta lady Helena - egy kapitányról és két matrózról van szó?

- Valószínűleg - felelte Glenarvan lord.

- Bevallom lordságodnak - folytatta a kapitány -, hogy a következő szó, *graus* nem egészen világos előttem. Nem tudom, hogyan fordítsam. Talán a harmadik irat hozzásegít bennünket a megoldáshoz. Ami az utolsó két szót illeti, azok egyszerűek. *Bringt ihnen* annyit jelent, hogy nyújtsatok nekik, és ha ezt az angol szövegben ugyancsak a hetedik sorban talált *ssistance*, kiegészítve *assistance* szó mellé tesszük, önmagától kerekedik ki az a mondat: *nyújtsatok nekik segítséget*.

- Igen, nyújtsatok nekik segítséget - mondta Glenarvan -, de hol vannak ezek a szerencsétlenek? Mindeddig egyetlen utalás sincs a helyre, a katasztrófa színtere teljesen ismeretlen előttünk.

- Reméljük, hogy a francia irat világosabb lesz - mondta lady Helena.

- Lássuk hát a francia iratot - felelte Glenarvan -, és mivel mindnyájan ismerjük ezt a nyelvet, ez majd megkönnyíti a dolgunkat.

Íme a francia irat pontos mása:

troi	*âts*	*tannia*
	gonie	*austral*
		abor
contin	*pr*	*cruel* *indi*
jeté		*ongit*
et 37º 11'	*lat*	

- Számok! - kiáltott fel lady Helena. - Nézzék, uraim, nézzék!...

- Csak sorjában - mondta lord Glenarvan -, kezdjük az elején. Hadd nézzem meg egyenként ezeket a szétszórt, töredékes szavakat. Az első betűkből látom, hogy egy *trois mâts*-ról, azaz háromárbocos hajóról van szó, melynek neve, hála az angol és francia iratnak, egészében megvan: *Britannia*. A két következő szóból: *gonie* és *austral*, csak az utóbbinak van világos értelme.

- Íme egy értékes adat - mondta John Mangles -, a hajótörés a déli féltekén történt.

- Így ez elég pontatlan - mondta az őrnagy.

- Menjünk tovább - folytatta Glenarvan. - Ó! Az *abor* az *aborder* ige töredéke, mely azt jelenti: partot érni! Ezek a szerencsétlenek partot értek valahol! De hol?! *contin*! Vajon ez a *continent*, azaz kontinens szó töredéke? *Cruel*!

- Cruel! - kiáltott fel John Mangles. - De hiszen ez megmagyarázza a német szót, *graus... grausam... cruel...* kegyetlen!

- Folytassuk! Folytassuk! - mondta Glenarvan, aki egyre izgatottabb lett, amint a töredék szavak lassacskán értelmet nyertek.

- *Indi*... vajon Indiába keveredtek ezek a tengerészek? De mit jelent az *ongit* szó? *Longitude*! Azaz hosszúsági fok! És *lat*, azaz *latitude*, a szélességi fok: harminchetedik fok tizenegyedik perc. Végre egy pontos adat!

- De hiányzik a hosszúsági fok - mondta Mac Nabbs.

- Nem kívánhatunk mindent egyszerre, kedves őrnagy - felelte Glenarvan -, a szélességi fok már egymagában is valami. Kétségtelen, a francia irat a legérthetőbb. A három szöveg nyilván szó szerint megegyezik, mivel mindegyikben azonos számú sor van. Most hát össze kell vetnünk, egyazon nyelvre kell fordítanunk őket, meg kell keresnünk legkézenfekvőbb, leglogikusabb és legvilágosabb értelmüket.

- Franciára, angolra vagy németre fogja fordítani? - kérdezte az őrnagy.

- Franciára - felelte Glenarvan -, mivel a legtöbb szó a francia iraton maradt épségben.

- Igaza van lordságodnak - mondta John Mangles -, és ezen a nyelven mindnyájan értünk.

- Rendben van. Leírom ezt az okmányt, összerakom a szófoszlányokat, a mondattöredékeket, figyelembe véve a hézagokat, kiegészítem azokat a szavakat, melyeknek értelméhez nem fér kétség, utána összehasonlítjuk az eredeti szöveggel, és majd meglátjuk az eredményt.

Glenarvan tüstént tollat fogott, és néhány perc múlva átadott barátainak egy papírlapot, melyre ez volt írva:

7 Juni 1862 trois-mats Britannia Glasgow
sombré gonie austral
à terre deux matelots
captain Gr abor
contin pr cruel indi
jeté ce document de longitude
et 37º 11' latitudine Portez-leur secours
perdus

E pillanatban egy matróz lépett be, közölte a kapitánnyal, hogy a Duncan befutott a Clyde-öbölbe, s a matrózok várják a parancsait.

- Mit kíván lordságod? - kérdezte John Mangles lord Glenarvanhoz fordulva.

- Mielőbb szeretnék Dumbartonba érni, John, onnan majd lady Helena hazatér Malcolm-Castle-ba, én meg Londonba megyek, és bemutatom ezt az okmányt a Tengerészeti Hivatalnak.

John Mangles kiadta a lord kívánságának megfelelő parancsokat, és a matróz távozott, hogy továbbítsa őket a másodparancsnoknak.

- Most pedig folytassuk a nyomozást, barátaim. Nagy szerencsétlenség nyomában vagyunk. Több ember élete függ leleményességünktől. Minden erőnkkel azon kell lennünk, hogy megfejtsük e talányt.

- Készek vagyunk rá, kedves Edward - felelte lady Helena.

- Mindenekelőtt három különböző dolgot kell figyelembe vennünk ezen az iraton - folytatta lord Glenarvan -, a már megfejtett, másodszor: a feltehető, harmadszor: az ismeretlen adatokat. Mit is tudunk hát? Tudjuk, hogy 1862. június hetedikén egy háromárbocos, a Glasgowból kifutó Britannia elsüllyedt; hogy két matróz és a kapitány a 37º 11' szélességi fokon vetették ezt az iratot a tengerbe; és hogy segítséget kérnek.

- Pontosan! - helyeselt az őrnagy.

- Mit tételezhetünk fel? - folytatta Glenarvan.

- Először is azt, hogy a hajótörés a déli tengeren történt, és itt mindjárt felhívom figyelmüket a *gonie* szóra. Vajon nem egy ország nevének a töredéke ez a néhány betű?

- Patagonie! - kiáltott fel lady Helena.

- Kétségtelenül.

- De vajon átszeli-e Patagóniát a harminchetedik szélességi kör? - kérdezte az őrnagy.

- Ennek könnyen utánanézhetünk - felelte John Mangles, és máris szétnyitotta Dél-Amerika térképét.

- Ez az. Patagóniát érinti a harminchetedik szélességi kör. Átszeli Araucaniát, az észak-patagóniai pampákat, majd az Atlanti-óceánt.

- Helyes. Folytassuk a feltevéseket. Két matróz és a kapitány *abor... abordent*, azaz partot érnek; hogy hol: *contin...* azaz a kontinensen; ugye, értjük; kontinensen, nem szigeten. Mi lett a sorsuk? Két eligazító betű áll itt: *pr...* melyek elárulják sorsukat. *Pris*, vagyis elfogták őket, vagy *prisonniers*, azaz foglyul estek a szerencsétlenek. De kinek a foglyai? *Cruels indiens*, vagyis kegyetlen indiánoké! Egyetértenek? Nem önmaguktól ugranak a szavak a helyükre? Hát nem nyer értelmet mindnyájunk előtt ez az okmány? Hát nem látják világosan?

Glenarvan meggyőződéssel beszélt. Tekintete tele volt reménykedéssel. Lelkesedése átfűtötte hallgatóit is. S mint ő, azok is felkiáltottak: „Úgy van! Úgy van!"

Rövid szünet után lord Edward így folytatta:

- Ezek a feltevések nagyon is valószerűek, barátaim; a hajótörés szerintem Patagónia partjainál történt. Különben Glasgowban utánanézetek, mi is volt a Britannia útiránya, így majd megtudjuk, elkeveredhetett-e arra a vidékre.

- Ó, nem kell olyan messzire mennünk felvilágosításért - mondta John Mangles. - Itt vannak a *Mercantile and Shipping Gazette*[5] összegyűjtött példányai, ezekből mindezt megtudjuk.

- Lássuk, lássuk! - kiáltott fel lady Glenarvan.

John Mangles fogott egy halom 1862-es újságot, és gyorsan lapozgatni kezdte őket. Nem sokáig keresgélt; hamarosan elégedetten kiáltott fel:

- 1862. május 30. Peru! Callao! Britannia! Iránya Glasgow, kapitánya Grant.

- Grant! - kiáltott fel lord Glenarvan. - Az a bátor skót, aki a Csendes-óceán szigetein akarta megalapítani Új-Skóciát!

- Igen - felelte John Mangles -, ő az, aki 1861-ben elindult Glasgow-ból a Britannián, s akiről azóta semmi hír.

- Semmi kétség! Semmi kétség! - mondta Glenarvan. - Ő az. A Britannia május harmincadikán hagyta el Callaót, és június hetedikén, nyolc nappal később odaveszett Patagónia part-vidékén. Íme, itt van az egész történet ezekben a megfejthetetlennek tűnő szótöredékekben. Látják, barátaim, nagy részét megfejtettük. S már csak egyet nem tudunk: a hosszúsági fokot.

- Nincs rá szükségünk - jegyezte meg John Mangles -, hiszen tudjuk, melyik országról van szó, és a szélességi fok ismerete elegendő ahhoz, hogy vállaljam, egyenesen a hajótörés színhelyére vezetem önöket.

- Mindent tudunk tehát? - kérdezte lady Glenarvan.

- Mindent, Helenám, és a hézagokat, melyeket a tenger mosott a szavak közé, oly könnyen kitöltöm, mintha Grant kapitány maga diktálná.

Glenarvan lord nyomban újra tollat fogott, és habozás nélkül írta a következőket:

> *A Glasgow-beli háromárbocos Britannia 1862. június 7-én hajótörést szenvedett Patagónia partjainál a déli féltekén. Két matróz és Grant kapitány a szárazföld felé indulva megkísérlik elérni a kontinenst, ahol kegyetlen indiánok fogságába esnek. Ezt az iratot a ... hosszúsági és 37°11' szélességi fokon dobták a tengerbe. Nyújtsatok segítséget, különben végünk van.*

[5] Kereskedelmi és Hajózási Hírlap

- Jól van, jól van, Edwardom - lelkendezett lady Helena. - Ha ezek a boldogtalanok viszontlátják a hazájukat, magának köszönhetik majd.

- Viszont fogják látni - mondta Glenarvan. - Ez az irat nagyon is érthető, nagyon is világos, nagyon is egyértelmű, Anglia bizonyára habozás nélkül segítségére siet holmi kegyetlen partvidéken magára maradt három fiának. Amit megtett Franklinért, a sarkkutatóért, és sok másért, azt megteszi ma a Britannia hajótöröttjeiért.

- De ezeknek a szerencsétleneknek biztosan van családjuk, aki siratja őket! - mondta lady Helena. - Talán ennek a szegény Grant kapitánynak felesége van, gyerekei...

- Igaza van, kedvesem, és vállalom, hogy tudassam velük, van még remény. Most pedig, barátaim, menjünk föl a fedélzetre, mert közeledünk a kikötőhöz.

A Duncan ugyanis teljes gőzzel haladt a kikötő felé; éppen a Bute sziget partjai mellett siklott, jobbra maga mögött hagyta Rothesay-t, a termékeny völgyben fekvő kedves városkát, majd nekilendült az öböl keskeny szorosainak, elhúzott Greenock mellett, és délután hat órakor kikötött Dumbarton bazaltsziklájánál, melyen ott trónolt a híres XIII. századi skót szabadsághős, Wallace kastélya.

Lady Helenát postakocsi várta, hogy Mac Nabbs őrnaggyal együtt Malcolm-Castle-ba vigye. Lord Glenarvan megcsókolta fiatal feleségét, és sietve beszállt a Glasgow-i gyorsvonatba.

De indulás előtt gyorsabb eszközre bízott egy fontos hirdetést, amit a távíró néhány perc múlva továbbított a *Times*nak és a *Morning Chronicle*-nak:

„Aki felvilágosítást akar a Glasgow-i háromárbocos Britanniáról és Grant kapitányról, forduljon lord Glenarvanhoz; Malcolm-Castle, Luss, Dumbarton grófság, Skócia.”

III. Malcolm-Castle

Malcolm, a Highland Skót Felföld egyik legregényesebb kastélya, Luss község mellett fekszik, ennek barátságos völgyére tekint alá. Gránitfalait a Lomond-tó tiszta vize mossa. A kastély emberemlékezet óta a Glenarvan család birtoka, ez a család Rob Roy[6] és Fergus Mac Gregor[7] hazájában tovább ápolta Walter Scott hőseinek hagyományos vendégszeretetét. Abban az időben, mikor Skóciában bekövetkezett a társadalmi változás, sok bérlőt elkergettek, mert képtelenek voltak megfizetni a magas bérösszeget a feudális birtokok urainak. Egyesek éhen haltak, mások beálltak halásznak, volt olyan, aki elvándorolt. Általános volt a keserűség. Egyedül a Glenarvan család hitt abban, hogy a hűség egyaránt kötelezi a nagyokat és kicsiket, s így ők hívek maradtak bérlőikhez. Egyetlenegy sem hagyta el a hajlékot, melyben született; egyetlenegy sem vált meg a földtől, melyben ősei nyugodtak; mindnyájan megmaradtak régi uraik clanjában[8]. A bizalmatlanság és a pártoskodás e századában a Glenarvan családot csak skótok vették körül, Malcolm-Castle-ban éppúgy, mint a Duncan fedélzetén. Valamennyien Mac Gregor, Mac Farlane, Mac Nabbs, Mac Naughton bérlőinek leszármazottjai voltak, tehát valamennyien Stirling és Dumbarton grófságbeliek; derék emberek, szívvel-lélekkel ragaszkodtak gazdájukhoz, néhányan közülük még beszélték az ó-kaledóniai[9] gael nyelvet.

Lord Glenarvan igen gazdag volt; vagyonával sok jó cselekedetet hajtott végre, jósága még bőkezűségét is felülmúlta, mert az előbbi végtelen volt, míg az utóbbinak szükségszerűen megvoltak a határai. Luss ura, Malcolm lairdje[10] képviselte a grófságot a Lordok Házában. Jakobita[11] nézetei miatt, no meg mert nem igyekezett a hannoveri uralkodó család kegyeibe férkőzni, az angol államférfiak nem kedvelték, de főleg azt nézték rossz szemmel, hogy akárcsak ősei, erélyesen ellenszegült a „déliek" politikai túlkapásainak.

Ám lord Edward Glenarvan nem volt se maradi, se korlátolt, se buta; s ha grófsága nyitva is állt a haladás előtt, lélekben skót maradt, és Skócia dicsőségéért versenyzett jachtjaival a Royal Thames Yacht Clubban.

Edward Glenarvan harminckét éves volt; magas termetű, vonásai kissé szigorúak, tekintete végtelenül gyengéd, egész mivoltát átitatta a highlandi poézis. Azt tartották róla, hogy a végletekig derék, vállalkozó szellemű, lovagias, valóságos XIX. századbeli Fergus, de legfőbb tulajdonsága a jóság volt, jóságosabb volt, mint maga Szent Márton, mert ő egész kabátját adta volna a Felföld szegényeinek.

Lord Glenarvan alig három hónapja nősült; Helena Tuffnelt, a híres utazó, William Tuffnel lányát vette feleségül. Helena apja egyike volt azoknak, akik a földrajztudomány és a felfedezés szenvedélyének áldozatai lettek.

---

[6] XVIII. századi skót népfelkelő, szabadsághős

[7] Skót király, számos monda hőse

[8] Skóciában az apajogú vérrokonságon alapuló nemzetség elnevezése. A clan feje rendszerint a nemzetség legidősebb tagja volt, aki patriarchális és hűbéri jogokat gyakorolt.

[9] Caledonia az ókori Észak-Britannia, a későbbi Skócia latin neve. Lakosai állandó harcban állottak a gyarmatosító rómaiakkal.

[10] A skót birtokosok címe

[11] Így nevezték II. Jakab és a Stuart-uralkodóház híveit

Helena nem származott nemesi családból, de skót volt, ami minden nemességgel felért Glenarvan lord szemében, így Luss ura ezt a bájos, bátor, odaadó lányt választotta élete társául. Úgy talált rá egy nap; magányosan élt, árván, csaknem fillér nélkül apja házában, Kilpatrickban. Megérezte, hogy a szegény lányból derék asszony válik majd; elvette hát feleségül. Helena huszonkét éves volt, haja szőke, szeme meg olyan kék, mint szép tavaszi reggeleken a skóciai tavak vize. Hálájánál csak szerelme volt nagyobb férje iránt. Úgy szerette, mintha ő volna a gazdag örökösnő, férje pedig az elhagyatott árva. A bérlők és a személyzet pedig életüket adták volna azért, kit úgy neveztek: jóságos úrnőnk.

Glenarvan lord és lady Helena boldogan élt Malcolm-Castle-ban, a highlandi csodálatos és zordon természet ölén; sétálgattak a gesztenye- és szikomorfák között a tóparton, ahol felfelhangzottak a régi idők pibrochai, azaz hősi énekei, a zordon szakadékok mélyén, melyekbe évszázados romok írták Skócia történelmét. Hol a nyírfa- vagy fenyőerdőkben kószáltak, a sárgult hangamezőn, máskor a Ben Lomond meredek csúcsait mászták meg, vagy lóháton járták az elhagyatott völgyeket, tanulmányozva, átérezve, csodálva ezt a költői tájat, melyet ma is Rob Roy országának neveznek, ezeket a híres vidékeket, melyeket Walter Scott olyan szépen énekelt meg. Este, napnyugtakor, mikor a látóhatáron kigyulladt „Mac Farlane lámpása", a Malcolm-kastélyt körülcsipkéző bástyákon kóboroltak, és ott ábrándozva, minden másról megfeledkezve, mintha egyedül lennének a világon, egy leomlott kövön ülve a természet csendjében, a sápadt holdvilágnál, míg az éjszaka lassacskán elnyelte a sötétbe borult hegyek ormát, elmerültek abban a tiszta révületben, bensőséges elragadtatásban, melyet egyedül a szerető szívek ismernek.

Így teltek házasságuk első hónapjai. Glenarvan lord azonban nem feledkezett meg arról, hogy felesége nagy világjáró lánya; úgy gondolta, hogy lady Helena szíve mélyén ott élnek apjának törekvései, és ebben nem tévedett. Megépült a Duncan, abból a célból építették, hogy rajta utazzon Glenarvan lord és felesége a világ legszebb vidékeire, a Földközi-tengeren egészen az Arkhipelagosz szigeteiig. Elképzelhető lady Helena öröme, mikor férje rendelkezésére bocsátotta a Duncant! Valóban, létezik-e nagyobb öröm, mint szerelmével elhajózni Görögország mesés tájaira, újraélni mézesheteiket Kelet varázsos partjain? Glenarvan azonban Londonba utazott. Szerencsétlen hajótöröttek megmentéséről volt szó, így lady Helena inkább türelmetlen volt, s nem szomorú; másnap férje táviratot küldött neki, melyből az derült ki, hamarosan hazatér, de este levél érkezett, melyben további távollétről beszélt - Glenarvan lord javaslata némi nehézségbe ütközött -, harmadnap új levél, melyben a lord már nem titkolta a Tengerészeti Hivatal iránt érzett elégedetlenségét.

Ekkor Helena nyugtalankodni kezdett. Este egyedül volt szobájában, mikor Halbert, az intéző lépett be hozzá, s azt kérdezte, hajlandó-e fogadni egy fiatal lányt meg egy fiút, kik Glenarvan lorddal szeretnének beszélni.

- Idevalósiak? - kérdezte lady Helena.

- Nem, asszonyom - felelte az intéző -, nem ismerem őket. Most érkeztek a ballochi vonattal, és Ballochtól Lussig gyalog jöttek.

- Küldje fel őket, Halbert - mondta lady Glenarvan.

Az intéző távozott. Néhány perc múlva a fiatal lányt meg a fiút bevezették lady Helena szobájába. Testvérek voltak. Annyira hasonlítottak egymásra, hogy nem is tagadhatták volna. A lány tizenhat éves volt. Csinos arca kicsit fáradt, szemein látszott, hogy gyakran sír, arckifejezése lemondó, de bátor, szegényes, de tiszta öltözéke javára szólt. Tizenkét éves, határozott megjelenésű fiút vezetett kézen, aki mintegy oltalmába vette nővérét. Valóban, ha bárki is tiszteletlen lenne nővérével, számolnia kellene ezzel a legénykével.

A fiatal lány kicsit tanácstalanul állt lady Helena előtt, aki sietve megszólalt:

- Beszélni óhajtanak velem? - kérdezte, s biztatóan nézett a fiatal lányra.

- Nem - felelte a fiú határozottan -, nem önnel, hanem Glenarvan lorddal személyesen.

- Bocsásson meg neki, asszonyom - szólalt meg a fiatal lány, és öccsére nézett.

- Glenarvan lord nincsen itthon - felelte Helena -, de én a felesége vagyok, és ha helyettesíthetném...

- Ön lady Glenarvan? - kérdezte a fiatal lány.

- Igen, kisasszony.

- Annak a Glenarvan lordnak a felesége, aki a *Times*ban hirdetést közölt a Britannia hajótöréséről?

- Igen-igen - felelte sietve lady Helena -, és önök?...

- Én Grant kapitány lánya vagyok, ez pedig az öcsém.

- Grant kapitány lánya! - kiáltott fel lady Helena, s magához vonta a fiatal lányt, majd megcsókolta a legényke kerek arcát.

- Asszonyom - szólalt meg a fiatal lány -, mit tud apám hajótöréséről? Életben van? Viszontlátjuk-e valaha? Beszéljen, könyörgök!

- Gyermekem - felelte lady Helena -, isten őrizzen meg attól, hogy könnyelműen nyilatkozzam ilyen esetben. Nem szeretnék hiú reményeket ébreszteni...

- Beszéljen, asszonyom, beszéljen! Mindent elmondhat, megedzett már a bánat.

- Gyermekem - szólt lady Helena -, kevés a remény, de a Mindenható segítségével lehetséges, hogy egy nap viszontlátják édesapjukat.

- Istenem! Istenem! - kiáltott fel Mary Grant, és szeméből kibuggyant a könny, Robert meg csókkal borította lady Glenarvan kezét.

Az első fájdalmas örömkitörés múltán a fiatal lány kérdésekkel árasztotta el lady Helenát, aki elmesélte neki az okmány történetét, hogyan is veszett oda a Britannia a patagon partokon, hogyan juthatott el a kapitány és a két matróz - egyedül ők élték túl a katasztrófát - a kontinensre, s végül hogyan könyörögtek segítségért az egész világhoz az óceán szeszélyeire bízott, három nyelven írt okmányban.

Míg az elbeszélés tartott, Robert Grant majd elnyelte szemével lady Helenát; egész lényével ott csüngött az ajkán, gyermeki képzeletével átélte a szörnyű eseményeket, melyeknek apja volt az áldozata; maga előtt látta őt a Britannia fedélzetén, követte őt a hullámok hátán, vele együtt kapaszkodott parti sziklákhoz, ott vonszolta vele magát a homokban, ahol már nem érhették el a hullámok. Nővéréhez simulva többször önkéntelenül is felkiáltott:

- Ó, édesapám! Szegény édesapám!

Mary Grant csak hallgatott, összekulcsolt kézzel, egy szót sem szólt, míg az elbeszélés tartott, majd mikor véget ért, így szólt: - Ó, asszonyom, az okmány, az okmány!

- Nincsen már nálam, gyermekem - felelte lady Helena.

- Nincsen már önnél?

- Nincs. Édesapjuk érdekében Glenarvan lord Londonba vitte, de szó szerint elmondtam a tartalmát, hogy hogyan találtuk meg a pontos értelmét a félig elmosódott mondattöredékek között; a víz néhány számjegyet megkímélt, sajnos a hosszúsági fokot...

- Anélkül is boldogulunk! - kiáltott fel a fiú.

- Igen, Robert - mosolyodott el Helena a fiú elszántságán. - Így hát látja, Grant kisasszony, úgy ismeri most már ezt az iratot részleteiben, mint én magam.

- Igen, asszonyom, de szerettem volna látni apám keze írását.

- Holnap talán már hazajön Glenarvan lord. Férjem ezt a bizonyító erejű okmányt be akarta mutatni a Tengerészeti Hivatalnak, hogy előmozdítsa, mielőbb küldjenek egy hajót Grant kapitány keresésére.

- Lehetséges, asszonyom, hogy ilyen sokat fárad értünk? - kiáltott fel a fiatal lány.

- Igen, kedves kisasszony, és Glenarvan lord már nem késlekedhetik sokáig.

- Asszonyom - mondta a fiatal lány mélységes hálával és szinte vallásos áhítattal -, Isten áldja meg önt és Glenarvan lordot.

- Kedves gyermek - felelte lady Helena -, nem érdemlünk semmiféle köszönetet, bárki más hasonlóan cselekedett volna helyünkben. Bárcsak valóra válnának a remények, melyeket ébresztettem magukban! Glenarvan lord hazatértéig pedig itt maradnak a kastélyban.

- Asszonyom - szólalt meg a fiatal lány -, nem szeretnék visszaélni jóságával, melyet irántunk, idegenek iránt tanúsít...

- Idegenek! Gyermekem, sem ön, sem öccse nem idegenek ebben a házban, és azt akarom, hogy hazaérkeztekor Glenarvan lord maga közölje Grant kapitány gyermekeivel, mit kísérelnek meg apjuk megmentésére.

Ilyen jó szívvel felkínált meghívást nem lehetett visszautasítani. Megállapodtak abban, hogy Mary Grant és öccse Malcolm-Castle-ban várják be Glenarvan lord hazatértét.

IV. Lady Glenarvan javaslata

Lady Helena az egész beszélgetés folyamán egy szót sem ejtett arról, hogy Glenarvan lord aggodalmait fejezte ki leveleiben a fogadtatás miatt, amelyben a Tengerészeti Hivatal vezetői kérését részesítették. Egy szót sem ejtett arról az eshetőségről, hogy Grant kapitány az indiánok fogságában lenne Dél-Amerikában. Minek elszomorítani ezeket a gyermekeket az édesapjuk nehéz helyzetével, minek csorbítani feléledt reményeiket? Mindez semmit sem változtatna a dolgokon. Lady Helena tehát hallgatott minderről, és miután felelt Mary Grant összes kérdésére, faggatni kezdte a lányt, hogyan, milyen körülmények között él, hisz úgy látja, ő az egyetlen támasza öccsének.

Történetük megható és egyszerű volt, még inkább megnövelte lady Glenarvan rokonszenvét a lány iránt.

Grant kapitánynak csak két gyermeke volt, Mary és Robert. Harry Grant Robert születésekor elvesztette feleségét, s hosszú tengeri útjai idejére egy jó öreg unokanővérére hagyta gyermekeit. Bátor tengerész volt ez a Grant kapitány, jól ismerte mesterségét, jó hajós, jó kereskedő; egyesítette a kereskedelmi hajók kapitányainak két igen fontos képességét. Dundee városában lakott, a skóciai Perth grófságban. Grant kapitány tehát igazi skót volt. Apja, a Szent Katalin-templom lelkésze alapos tanulmányokban részesítette, gondolván, hogy a műveltség még egy óceánjáró kapitányának sem árthat.

Első tengerentúli útjain eleinte mint másodkapitány, majd mint kapitány sikeres üzleteket bonyolított le, s Robert születése után néhány évvel már némi önálló vagyona is volt.

Ekkor támadt az az ötlete, mely népszerűvé tette nevét Skóciában. Éppúgy, mint a Glenarvanok és a Lowland, a Skót Felföld néhány nagy családja, szívében - ha talán cselekedeteiben nem is - elkülönült a betolakodó Angliától. Hazájának érdekei - szerinte - nem egyezhettek az angolszászok érdekeivel, és hogy lehetővé tegye Skócia önálló fejlődését, tervbe vette egy nagy skót kolónia megalapítását Óceánia valamelyik szigetén. Vajon arról a függetlenségről álmodott volna, melyre Amerika adott példát, arról a függetlenségről, melyet India és Ausztrália kétségtelenül kiharcolnak egy napon? Lehetséges. Az is lehetséges, hogy nem titkolta álmait. Érthető módon a kormány nem járult hozzá telepítési tervéhez, s mi több, olyan nehézségek elé állította a kapitányt, melyek bármely más nemzetbeli férfiút elriasztottak volna. De Harry nem adta fel a harcot; honfitársai hazaszeretetét hívta segítségül, egész vagyonát az ügynek áldozta, hajót építtetett, s miután gyermekeit unokanővérére bízta, válogatott legénységgel útra kelt, hogy felderítse a Csendes-óceán nagyobb szigeteit. Ez 1861-ben történt. Egy éven át volt hír róla, de miután júniusban elhagyta Callaót, soha többé senki sem hallott a Britannia felől, és a *Gazette Maritime* sem tudott semmit a kapitányról.

Így álltak a dolgok, mikor meghalt Harry öreg unokanővére, és a gyermekek egyedül maradtak a világban.

Ekkor Mary Grant tizennégy éves volt; a bátor lány nem vesztette el fejét az új helyzetben, mindenestül a még gyermeksorban levő öccsének szentelte magát. Fel kellett nevelni, taníttatni kellett. Okos volt és előrelátó; éjjel-nappal dolgozott, kuporgatta a pénzt, mindent megadott öccsének, mindent megvont önmagától, így a fiatal lány gondoskodni tudott testvére neveltetéséről, s hősiesen eleget tett a rászakadt anyai kötelességeknek.

A két gyermek tehát Dundee-ben élt, ebben a megrendítő helyzetben, bátran vállalták a szegénységet, és derekasan küszködtek vele. Mary csak öccsével gondolt, boldog jövőt álmodott neki. Számára a Britannia mindörökre elveszett, és végképp beletörődött apja halálába. Le kell

mondanunk arról, hogy leírjuk megindultságát, midőn véletlenül a *Times* hirdetésére bukkant, mely váratlanul kiragadta a reménytelenségből.

Nem habozott, azonnal döntött. Még ha azt kell is megtudnia, hogy valamely elhagyott parton vagy hajóroncs mélyén megtalálták Grant kapitány testét, még az is jobb, mint az örökös kétség, az örökösen kínzó bizonytalanság.

Mindent elmondott öccsének, és a két gyermek még aznap a perthi vonatra szállt és este Malcolm-Castle-ba értek, ahol Mary, annyi szorongás után, ismét remélni kezdett.

Ezt a szomorú történetet mesélte Mary Grant lady Glenarvannak; egyszerűen beszélt, egyszer sem gondolt arra, hogy a megpróbáltatások hosszú évei alatt milyen hősiesen viselkedett, de lady Helenának annál többször eszébe jutott, s könnyeit nem rejtegetve többször is karjába zárta Grant kapitány két gyermekét.

Robert úgy hallgatta nővére elbeszélését, mintha először hallaná ezt a történetet; tágra nyitott szemmel figyelte nővérét; most értette csak meg, mi mindent tett érte, mennyit szenvedett, átölelte testvérét, s nem tudta visszatartani a szívből jövő kiáltást:

- Anyám! Édesanyám!

Míg beszélgettek, leszállt az éj. Lady Helena a két gyerek fáradtságára való tekintettel nem akarta tovább fenntartani őket. Mary Grantot és Robertet elvezették szobájukba, és a testvérek egy szebb jövőről ábrándozva álomba merültek.

Távozásuk után Helena behívatta az őrnagyot, és elmondta neki a történteket.

- Derék lány ez a Mary Grant - mondta Mac Nabbs, mikor végighallgatta sógornőjét.

- Bárcsak sikerülne a férjem terve! - felelte lady Helena. - Mert ha nem, a két gyerek helyzete iszonyatossá válna.

- Sikerülni fog - felelte Mac Nabbs -, vagy ha nem, az azt jelenti, hogy a Tengerészeti Hivatal lordjainak szíve keményebb, mint a portlandi szikla.

Hiába voltak az őrnagy biztató szavai, lady Helena egy percet sem tudott nyugodni, az egész éjszakát nagy aggodalomban töltötte.

Másnap, alighogy pirkadt, Mary Grant meg az öccse fölkeltek, s a kastély udvarán sétálgattak, mikor egyszer csak kocsizörgés hallatszott. Lord Glenarvan, ahogy csak a lovak bírták, úgy sietett haza Malcolm-Castle-ba. Az őrnagy kíséretében hamarosan lady Helena is feltűnt az udvarban, és férje elé futott.

Glenarvan lord szomorúnak, csalódottnak, haragosnak látszott. Szó nélkül szorította karjába feleségét.

- Nos, Edward, Edward! - kiáltott fel lady Helena.

- Szívtelenek ezek az emberek, Helenám! - felelte Glenarvan lord.

- Visszautasítottak?...

- Igen! Megtagadták tőlem a hajót! A hiába kiadott milliókról beszéltek, amit Franklin keresésére fordítottak! Kijelentették, hogy az irat homályos, érthetetlen! Azt mondogatták, hogy ha az indiánok fogságába kerültek, az ország belsejébe hurcolták őket, és hogy nem kutathatjuk át egész Patagóniát három emberért - három skótért! -, és hogy a keresés hiábavaló és veszélyes lenne, hogy több emberáldozatot kívánna, mint amennyit megmenthetnénk általa. Egyszóval előadták mindazokat a hamis indokokat, amit a vonakodók elmondhatnak. Emlékeztek a kapitány tervére, és így az a szerencsétlen ember mindörökre elveszett!

- Apám! Szegény apám! - kiáltott fel Mary Grant, és Glenarvan lord lábához vetette magát.

- Az apja? De kisasszony... - mondta a lord, és csodálkozva nézte a lába elé roskadt fiatal lányt.

- Igen, Edward, Mary és az öccse - felelte lady Helena - Grant kapitány két gyermeke, kiket a Tengerészeti Hivatal árvaságra ítélt!

- Ó, kisasszony - mondta lord Glenarvan -, ha tudtam volna, hogy önök itt vannak...

Elhallgatott. Az udvarban beállt kínos csendet csak a fel-felcsukló zokogás szakította meg. Senki sem szólt, sem Glenarvan lord, sem lady Helena, sem az őrnagy, a kastélybeli cselédek is szó nélkül állták körbe uraikat. De hallgatásával minden skót az angol kormány magatartása ellen tiltakozott.

Néhány perc múlva az őrnagy lord Glenarvanhoz fordulva megszólalt:

- Így hát nincs már semmi remény?

- Semmi.

- Akkor magam megyek el ezekhez az emberekhez - kiáltott fel Robert -, és... akkor meglátjuk...

Robert félbeszakította a fenyegetőzést, mert nővére leintette, de ökölbe szorított keze nem túlzottan békés szándékokról tanúskodott.

- Nem, Robert - szólt Mary Grant -, nem! Köszönjük meg ezeknek a jóságos embereknek, amit értünk tettek, érezzünk hálát irántuk, és menjünk el szépen.

- Mary! - kiáltott fel lady Helena.

- Kisasszony, hova akar menni? - kérdezte lord Glenarvan.

- A királynő lába elé vetem magam - felelte Mary -, meglátjuk, meghallgat-e két szerencsétlen gyermeket, akik apjuk életéért könyörögnek.

Glenarvan lord megrázta a fejét, nem mintha nem hitt volna a királynő őfelsége jó szívében, de tudta, hogy Mary Grant sohasem kerülhet a színe elé. A kérvényezők ritkán jutnak el a trónig, mintha a királyi palota ajtóira az volna írva, amit az angolok a hajókormányra pingálnak: A kormányossal beszélgetni tilos!

Lady Helena elértette, mire gondol a férje; tudta, hogy a fiatal lány felesleges lépésre készül; látta, hogy a két gyermekre reménytelen élet vár. Ekkor nagylelkű gondolata támadt.

- Mary Grant - kiáltott fel -, várjon, gyermekem, hallgasson meg!

Mary már kézen fogta öccsét, és indulni készült. Lady Helena szavára megállt.

Lady Helena könnyes szemmel, de lelkesen lépett férje elé.

- Edward - mondta határozott hangon -, mikor Grant kapitány megírta és tengerbe vetette ezt a levelet, Isten kegyelmére bízta! A sors a mi kezünkbe adta, a mienkbe! Kétségtelenül nekünk kell megmentenünk a boldogtalanokat.

- Mit jelent ez, Helena? - kérdezte Glenarvan lord.

Mindnyájan néma csendben figyeltek.

- Azt akarom mondani - folytatta lady Helena -, hogy boldogok lehetünk, ha házasságunkat egy jótéteménnyel kezdjük. Nos, kedves Edward, hogy nekem örömet okozz, kéjutazást terveztél! De lehet-e igazibb, hasznosabb öröm, mint az, amit akkor érzünk, ha megmentjük a szerencsétleneket, akiket hazájuk cserbenhagyott?

- Helena! - kiáltott fel Glenarvan lord.

- Te megértesz engem, Edward! A Duncan megbízható, jó hajó, megbirkózik a déli tengerrel! Körül tudja járni a világot, és körüljárja, ha kell! Induljunk, Edward! Keressük meg Grant kapitányt!

E merész szavak hallatára Glenarvan lord kinyújtotta a kezét felesége felé; mosolygott, szívére szorította, miközben Mary és Robert Helena kezét csókolgatták.

E megható jelenet láttán a kastély megindult és lelkes szolgái hálakiáltásban törtek ki:

- Éljen a lussi jóságos úrnő! Éljen! Háromszoros éljen lord és lady Glenarvannak!

V. A Duncan útnak indul

Említettük már, hogy lady Helena erős és nagylelkű asszony volt. Amit most tett, az is kétségtelenül ezt bizonyította. Glenarvan lord joggal volt büszke erre a nemes lelkű asszonyra, ki megértette és követte őt. Már Londonban, mikor látta, hogy kérését visszautasítják, erősen foglalkoztatta a gondolat, hogy Grant kapitány segítségére siessen, de nem merte kimondani a gondolatát, félt elválni lady Helenától. Ám minthogy lady Helena maga kérte, hogy induljon el, nem habozott tovább. A kastély háza népe örömujjongva fogadta javaslatát, hisz testvéreik, skótok megmentéséről volt szó, s Glenarvan lord maga is szívből azokkal tartott, akik Luss jóságos úrnőjét éltették.

De ha már eldöntötték, hogy útnak indulnak, nem volt veszteni való idejük. Glenarvan lord még aznap üzent John Manglesnek, hogy hozza Glasgow-ba a Duncant, és készítse elő egy déltengeri útra, melyből esetleg föld körüli út lesz. Egyébként mikor lady Helena fölvetette az út gondolatát, nem túlozta el a Duncan képességeit; erősre épített, nagy sebességre alkalmas hajó volt, nyugodtan elindulhattak vele bármilyen hosszú útra.

A kétszáztíz tonnás Duncan a legszebb gőzhajók közé tartozott; és az első hajók, melyek kikötöttek az Újvilág partjain, vagyis Kolumbus, Vespucci, Pinzón és Magellán hajói ennél jóval kisebbek voltak.

A Duncannak két árboca volt: egy előárboc, rajta előtörzsvitorla, törzsvitorla, derékvitorla, elősudár-vitorla, valamint egy főárboc farvitorlával és kisvitorlával; ezenkívül volt nagy orrvitorlája, kis orrvitorlája és szárnyvitorlái. Vitorlázata tehát megfelelő volt, úgy ki tudta használni a szelet, mint bármelyik egyszerű clipper[12], de mindenekelőtt a hajófenékbe épített gépi erőre támaszkodott. A százhatvan lóerős gép, melyet egy új módszer alapján gyártottak, túlhevítő készülékkel volt ellátva, mely nagyobb nyomású gőzt állított elő; a magas nyomás kettős hajócsavart működtetett. A teljes gőzzel haladó Duncan minden eddig elért sebességet túlszárnyalt. A Clyde-öbölben tett próbaútján a sebességmérő óránkénti tizenhét mérföldet[13] mutatott. Tehát úgy, ahogy volt, a Duncan nekiindulhatott akár a föld körüli útnak is. John Manglesnek csak a belső berendezéssel kellett törődnie.

Első dolga az volt, hogy megnagyobbítsa a raktárakat, hogy a lehető legtöbb szenet vihesse magával, mivel útközben meglehetősen nehéz fűtőanyaghoz jutni. Hasonló előrelátással gondoskodott az éléstárról, olyannyira, hogy két évre való élelmiszert hordatott bele. Nem volt pénz híján, még egy forgó talpú ágyút is vásárolt, melyet a hajó orrára szereltetett; nem tudhatták, mi éri őket, mindenesetre megnyugtató tudat, hogy ha sor kerül rá, négy mérföldnyi távolságra lőhetnek nyolcfontos golyóval.

Meg kell hagyni, hogy John Mangles értette a dolgát; noha luxushajó kapitánya volt, Glasgow legjobb tengerészei közt tartották számon; harmincéves volt, arcvonásai kissé kemények, de bátorságról és jóságról tanúskodott. A kastélyban született, a Glenarvan család nevelte kiváló kapitánnyá. Hosszú tengeri útjai alkalmával John Mangles többször bebizonyította rátermettségét, energiáját és hidegvérét. Mikor Glenarvan lord felkínálta neki a Duncan parancsnokságát, boldogan fogadta el, mert mindeddig hiába kereste, nem kínálkozott alkalom arra, hogy szolgálatot tehessen Malcolm-Castle urának, akit testvéreként szeretett.

---

[12] Mélyjáratú, keskeny törzsű gyorsvitorlás

[13] Egy tengeri mérföld kb. 1800 m

A másodkapitány, Tom Austin minden bizalomra érdemes öreg tengerész volt. A Duncan legénysége huszonöt emberből állott, ideszámítva a kapitányt és a másodparancsnokot, mindnyájan Dumbarton grófságból származtak, valamennyien kipróbált, jó tengerészek, a Glenarvan család bérlőinek gyermekei, akik valóságos családot alkottak a hajón, s még a hagyományos skót dudás sem hiányzott közülük. Glenarvan lord csapata tehát csupa derék emberből verbuválódott, olyanokból, akik szerették a mesterségüket, hűségesek voltak, egyaránt értettek a fegyverekhez és a hajóhoz, alkalmasak voltak hát arra, hogy kövessék urukat bármilyen veszélyes vállalkozásban. Mikor a Duncan legénysége megtudta, hova készülnek, nem tudták magukba fojtani a boldog izgalmat, s Dumbarton szikláit lelkes hurrázás verte fel.

John Mangles, miközben a rakománnyal és a hajó felszerelésével törődött, arról sem feledkezett meg, hogy a hosszú útra berendezze Glenarvan lord és felesége lakosztályát. Elő kellett készítenie Grant kapitány gyermekeinek kabinjait is, mert lady Helena nem tudta megtagadni Marytól az engedélyt, hogy velük tartson a Duncanon.

Robert pedig inkább elrejtőzött volna a hajófeneken, semhogy otthon maradjon. Még matrózinasnak is beállt volna, mint Nelson és Franklin, csak elvigyék. Képtelenség ellenkezni egy ilyen gyermekkel! Meg sem próbálták. Még arról is le kellett mondaniuk, hogy mint egyszerű utas tartson velük, mert akár mint matrózinas, akár mint újonc, avagy matróz, de mindenképpen hasznos akart lenni. John Mangles vállalta, hogy bevezeti a tengerészmesterségbe.

- Jól van - mondta Robert -, de aztán ne kímélje a korbácsot, ha nem jól dolgozom!

- Egyet se félj, fiacskám - felelte Glenarvan komolyan, s egy szót sem szólt arról, hogy a „kilencfarkú macska”, vagyis a korbács tilos és felesleges a Duncanon.

Hogy kiegészítsük az utasok névsorát, meg kell említenünk Mac Nabbs őrnagyot is. Az őrnagy ötvenéves, nyugodt, szabályos arcú, békés, jó természetű férfi volt: oda ment, ahová küldték, szerény volt, csendes, szelíd, mindig mindenkivel egyetértett, semmin sem vitatkozott, nem veszekedett, sohasem ragadtatta el magát, egyforma közönnyel lépkedett a hálószobájába vezető lépcsőkön vagy egy szétlőtt sánc meredekén, semmi sem rendítette meg, semmitől sem hagyta zavartatni magát, még az ágyúgolyótól sem, és valószínűleg úgy fog majd meghalni, hogy sohasem volt alkalma haragra lobbanni. Ebben a férfiban nemcsak a harcmezők közönséges és csupán a testi erőnek betudható bátorsága volt meg, hanem ennél sokkal több: az erkölcsi bátorság, azaz a lélek szilárdsága. Legföljebb egy hibája volt: tetőtől talpig skót volt, hazájának ősi szokásait makacsul őrző, vérbeli kaledon. Így nem is volt hajlandó Angliában szolgálni, s az őrnagyi rangot a Highland Black-Watch, a fekete gárda 42. regimentjében szerezte, melyben csakis skót nemesek szolgálnak. Mac Nabbs, mint a Glenarvanok unokatestvére, a Malcolm-kastélyban lakott, s őrnagyi mivoltában mit sem tartott természetesebbnek, mint hogy részt vegyen a Duncan útján.

Ezek voltak tehát a hajó utasai, kiket váratlan körülmények késztettek a kor egyik legkülönösebb útjára. Ahogy a Duncan befutott a Glasgow-i Steamboat Quay-re, ráirányult az általános figyelem, mindennap tömegek keresték fel, a kikötő több kapitányának - a többi között Burton kapitány, a Duncan mellett horgonyzó és Calcuttába készülő Scotia nevű pompás gőzhajó parancsnokának - nagy bosszúságára csak a Duncan iránt érdeklődtek, csak róla beszéltek. Nagyságát tekintve a Scotia joggal kezelhette a Duncant holmi hajócskaként. Mégis minden figyelem Glenarvan lord hajójára irányult, s ez a figyelem napról napra növekedett.

Közeledett az indulás napja. John Mangles ügyes és gyors volt. A Clyde-öbölben tett próbaút után egy hónappal a mindennel felszerelt, tökéletesen berendezett Duncan útra készen állt. Az indulás napját augusztus 25-re tűzték ki, így a hajó a tavasz kezdetén ér a déli féltekére.

Glenarvan lord, mikor terve köztudomásra jutott, hallgathatott elég megjegyzést az utazás fáradalmairól és veszélyeiről, de nem törődött vele, felkészült, hogy elhagyja Malcolm-Castle-t. Pedig sok igaz csodálója helytelenítette tervét. Aztán végül az egész közvélemény a skót lord mellé állt, és az összes újság - kivéve a kormány sajtóját - egyértelműen elítélte a Tengerészeti Hivatal magatartását az ügyben. Glenarvan lord azonban közömbös maradt mind a dicsérettel, mind a gáncsoskodással szemben; kötelességét teljesítette, a többivel nem törődött.

Augusztus 24-én Glenarvan, lady Helena, Mac Nabbs őrnagy, Mary és Robert Grant, a hajó stewardja és annak felesége, ki lady Glenarvan szolgálatában állt, elhagyták Malcolm-Castle-t, miután érzékeny búcsút vettek a kastély személyzetétől. Néhány óra múlva elhelyezkedtek a hajón. Glasgow népe őszinte rokonszenvvel fogadta lady Helenát, a bátor asszonyt, aki lemondott a gondtalan élet nyugodt örömeiről, és a hajótöröttek megsegítésére sietett.

Glenarvan lord és feleségének lakosztálya a hajó hátsó részében volt; két hálószoba, egy szalon, két fürdőszoba; itt volt a közös társalgó is, amit hat kabin fogott közre, melyeket Mary és Robert Grant, Olbinett és a felesége meg Mac Nabbs őrnagy foglalt el. John Mangles meg Tom Austin kabinja a hajó farában volt, és a hátsó fedélzetre nyílott. A legénység a fedélközben kapott kényelmes szállást, mert a hajó nem szállított mást, mint szenet, élelmiszert és fegyvereket. Ami a belső berendezést illeti, John Mangles nem volt hely híján, ügyesen ki is használta a lehetőséget.

A Duncan indulását az augusztus 24-ről 25-re virradó éjszakára tervezték, a hajnali három órakor kezdődő apállyal. De előbb Glasgow lakosai megható szertartásnak voltak tanúi. Este nyolc órakor Glenarvan lord és vendégei meg az egész legénység a fűtőktől a kapitányig, mindazok, akik részt vesznek ebben az önfeláldozó utazásban, elhagyták a hajót, és elmentek Saint-Mungóba, a Glasgow-i ősi katedrálisba. Ez a Walter Scott által oly gyönyörűen leírt ódon templom, mely épségben megmaradt a reformáció hagyta romok között, széles boltívei alatt fogadta a Duncan utasait és legénységét. Hatalmas tömeg kísérte őket. Ott, a templomban - sírokkal teli, akárcsak egy temető - Morton tiszteletes az ég áldását kérte, és a Mindenható őrizetébe ajánlotta az expedíciót. Egyszer csak Mary Grant hangja csendült fel az öreg templomban. A fiatal lány jótevőiért imádkozott és hálakönnyeket sírt Isten előtt. Ezután szétoszlott a mélyen meghatott gyülekezet.

Tizenegy órakor mindenki a hajón volt. John Mangles és a legénység az utolsó előkészületekkel volt elfoglalva.

Éjfélkor befűtötték a kazánt, a kapitány parancsára serényen szították a tüzet, és hamarosan füstfelhők keveredtek az éjszakai ködbe. A Duncan vitorláit gondosan vászontokokba rejtették, melyek megvédték a vásznat a szén szennyezésétől; mivel a szél délnyugatról fújt, nem használhatták ki hajtóerejét.

Két óra felé a kazán gőze remegésbe hozta a Duncant; a feszmérő négy atmoszférás nyomást mutatott; a forró gőz sípolva szökött ki a szelepeken; a dagály tetőzött, a felkelő nap fénye mellett már kivehető volt a Clyde póznák és kőkupacok jelezte torkolata; a jelzőlámpák fénye egyre halványodott a reggeli szürkületben. Indulásra készen álltak.

John Mangles értesítette Glenarvan lordot, aki azon nyomban felsietett a fedélzetre.

Hamarosan érezhetővé vált az apály, a Duncan nagyokat füttyentett, eloldozta tartóköteleit, kisiklott a körülötte álló hajók közül; működni kezdett a hajócsavar, és a Duncan behatolt a folyó hajózható csatornájába. John Mangles nem fogadott révkalauzt; kitűnően ismerte a Clyde járatait, senki sem vezethette volna jobban hajóját. Egyetlen intésének engedelmeskedett a hajó; jobb kezével a gépháznak adott utasításokat, bal kezével a kormányt tartotta,

mindezt hang nélkül, magabiztosan. Hamarosan eltünedeztek a folyóparti gyárak, fölbukkantak a part menti dombokon emelkedő villák; ahogy távolodtak, úgy halkult el a város zaja.

Egy óra múlva a Duncan Dumbarton sziklái mellett húzott el, két óra múltán a Clyde-öbölben volt, reggel hat órakor megkerülte a Cantyre-szorost, elhagyta az Északi-csatornát, és kifutott a nyílt óceánra.

VI. A hatos számú fülke utasa

A hajóút első napján a tenger meglehetősen nyugtalan volt, és estefelé hűvös szél fújt; a Duncant alaposan dobálták a hullámok, ezért a hölgyek nem is jelentek meg a fedélzeten, fekve maradtak kabinjukban, és jól tették.

Másnapra megfordult a szél, és John kapitány kifeszítette az előtörzsvitorlát, a keresztvitorlát és a kis csúcsvitorlát, így a Duncan jobban vette a hullámokat, kevésbé dobálták az elejét és oldalát csapkodó hullámok. Lady Helena és Mary már hajnalban csatlakozott a fedélzeten Glenarvan lordhoz, az őrnagyhoz és a kapitányhoz. A napfelkelte csodálatos volt. Úgy emelkedett ki a nap az óceánból, mint valami galvánfürdőből egy aranyozott korong. A Duncan tündöklő sugárzás közepette siklott, úgy tűnt, mintha vitorláit napsugarak dagasztanák.

A hajó utasai szótlan gyönyörködéssel nézték a tündöklő nap megjelenését.

- Mily csodálatos látvány! - törte meg a csendet lady Helena. - Szép napra virradtunk. Bárcsak a szél is segítené a Duncant!

- Kívánni sem lehetne jobb szelet, Helenám - felelte Glenarvan lord -, nem panaszkodhatunk, az út jól kezdődik.

- Sokáig tart az átkelés?

- John kapitányt kell megkérdezni - felelte Glenarvan. - Jól haladunk? Meg van elégedve a hajójával, John?

- Nagyon - felelte John. - Remek hajó ez, igazi tengerész csak elégedett lehet vele. A hajótest és a gépezet csodálatos összhangban van, nézzétek csak, milyen sima nyomot hagy, milyen könnyedén szeli a hullámokat! Tizenhét mérföldes sebességgel haladunk. Ha tartja ezt az iramot, tíz nap alatt átkelünk az Egyenlítőn, és öt héten belül megkerüljük legdélibb pontját, a Horn-fokot.

- Hallja ezt, Mary? - kiáltott fel lady Helena. - Öt héten belül!

- Igen, asszonyom, hallom - felelte a leány -, meg is dobbant a szívem a kapitány szavaira.

- Hogy bírja a hajóutat, Mary? - kérdezte Glenarvan lord.

- Elég jól, uram, nem érzem különösebben rosszul magam. Különben is, hamar hozzá fogok szokni.

- És Robert?

- Ó, Robert - szólt közbe John Mangles - mikor nem a gépházat búvja, hát fenn ül az árbockosárban. Ez a gyerek nem is tudja, mi a tengeribetegség. Nézzék csak!

A kapitány az előárbocra mutatott, mindnyájan észrevették Robertet, aki ott csüngött százlábnyi magasságban a levegőben, a felső árboc sudártartó kötelén. Mary önkéntelenül is riadt mozdulatot tett.

- Egyet se féljen, kisasszony - nyugtatta John Mangles -, felelek érte, és megígérem, hogy hamarosan mint jó matrózt fogom bemutatni Grant kapitánynak, mert biztos vagyok benne, hogy megtaláljuk a kiváló hajóst.

- Bárcsak igaza volna, John! - felelte Mary.

- Gyermekem - szólt Glenarvan lord -, mindebben van valami gondviselésszerű, ami reményeket kelthet bennünk. Nem magunk megyünk, vezetnek bennünket. Nem keresünk,

utat mutatnak nekünk. Meg aztán, látja ezt a sok derék embert, akik mind a jó ügy szolgálatába álltak! Nemcsak hogy sikerül, amire vállalkoztunk, de nehézségekbe sem fogunk ütközni. Kéjutazást ígértem lady Helenának, és ha csak nagyot nem tévedek, megtartom a szavam.

- Te vagy a legjobb ember a világon - mondta lady Glenarvan.

- Szó sincs róla, de enyém a legjobb legénység, a legjobb hajón. Nem csodálja a Duncanunkat, Mary?

- De még mennyire! - felelte a fiatal lány. - És mint hozzáértő csodálom.

- Valóban?

- Gyerekkoromban apám hajóin játszottam, belőlem is tengerészt kellett volna nevelnie, és ha sor kerülne rá, talán most is le tudnék oldani egy vitorlagyűrűt, vagy megfonnék egy vékony kötelet.

- Mit nem mond, kisasszony! - kiáltott fel John Mangles.

- Ha így beszél - szólt Glenarvan lord -, John kapitány jó barátja lesz, mert az ő szemében semmi sem ér fel a tengerészélettel. Nem tud elképzelni más életet, még nők számára sem! Igaz-e, John?

- Igaz bizony, uram - felelte a fiatal kapitány. - Persze Grant kisasszony inkább maradjon csak a sétafedélzeten, s ne foglalkozzék vitorlafeszítéssel az árbocsudáron, de azért jólesik, hogy így beszél.

- Főleg, mikor a Duncant dicséri - tette hozzá Glenarvan.

- Meg is érdemli - tette hozzá John.

- Szavamra - mondta lady Helena -, ha már ilyen büszkék a hajójukra, kedvet kaptam, hogy végigjárjam, egész a hajófenékig, megnézném azt is, hogy vannak elszállásolva derék matrózaink a fedélközben.

- Nagyon jól - felelte John -, akárcsak otthon lennének.

- És valóban otthon vannak, Helenám - folytatta Glenarvan lord. - Ez a hajó a mi vén Kaledóniánk egy része. A Dumbarton grófság egy darabja, mely, hála valami különös kegynek, úszik a tengeren, így tulajdonképpen nem is hagytuk el hazánkat. A Duncan nem más, mint a Malcolm-kastély, az óceán pedig a Lomond-tó.

- Nos, kedves Edward - felelte lady Helena -, akkor vezessen végig bennünket a kastélyban.

- Parancsára, asszonyom - mosolyodott el Glenarvan -, de előbb engedje meg, hogy beszéljek Olbinett-tel.

A hajó stewardja kiváló komornyik volt, skót, de előkelősködését nézve akár francia is lehetett volna, egyébként szorgalmas volt és értelmes. Most megjelent a lord hívására.

- Olbinett, sétálunk egyet reggeli előtt - szólt Glenarvan lord, mintha legalábbis Tarbetbe vagy a Katrinetóra indultak volna -, remélem, mire visszajövünk, asztalon lesz a reggeli.

Olbinett ünnepélyesen meghajolt.

- Velünk tart, őrnagy? - kérdezte lady Helena.

- Ha úgy parancsolja - felelte Mac Nabbs.

- Ó, az őrnagy szivarja füstjébe burkolódzott, nem kell kiszakítani belőle, féktelen dohányos ám az őrnagy, Mary! Még éjjel, alvás közben is dohányzik.

Az őrnagy beleegyezően bólintott, Glenarvan lord és vendégei pedig lementek a fedélközbe.

Mac Nabbs egyedül maradt, szokásához híven magában beszélgetett, csendes egyetértésben, még vastagabb füstfelhőbe burkolódzott, és nézte a hajószántotta barázdákat a vízen. Néhány perces néma szemlélődés után megfordult, és egy idegennel találta szembe magát. Az őrnagyot, ha képes lett volna bármin meglepődni, ugyancsak meglepte volna ez a találkozás, mert az utas teljesen ismeretlen volt számára.

Magas, szikár és sovány, negyven év körüli férfi lehetett, nagy fejű, hosszú szárú szöghöz hasonlított; a feje széles, vaskos, homloka magas, az orra hosszú, szája nagy, az álla erősen kiugró. Szeme hatalmas kerek szemüveg mögött rejtőzött, tekintete a nüktalopok, a homályban is jól látók jellegzetes bizonytalanságát tükrözte. Arckifejezése értelemre, jó kedélyre vallott. Nem, nem hasonlított azokra a visszataszítóan komoly emberekre, akik sohasem nevetnek, akik ürességüket rejtik a komolyság maszkja mögé. Nem, erről szó sem volt.

Könnyedsége, fesztelensége világosan mutatta, hogy az ismeretlen jó oldalukról nézi az embereket és a dolgokat egyaránt. Még mielőtt megszólalt volna, látszott, hogy beszédes, de főleg szórakozott, mint azok, akik nem látják, amit néznek, nem hallják, amit hallgatnak. Útisapkát viselt, erős, sárga cipőt lábszárvédővel, barna bársonynadrágot, hasonló anyagból készült kabátot, melynek zsebei számtalan notesztól, naptártól, füzettől, tárcától és csomó más haszontalan dologtól duzzadtak, nem is beszélve a látcsőről, amit a vállán keresztbe vetett szíjon hordott.

Az ismeretlen izgatottsága különös ellentétben állt az őrnagy nyugalmával; körüljárta, méregette, fürkészte anélkül, hogy az utóbbi törődött volna azzal, honnan is jön az idegen, hova készül, hogyan került a Duncan fedélzetére.

Mikor a titokzatos személyiség látta, hogy buzgólkodása hajótörést szenved az őrnagy egykedvűségén, megragadta látcsövét, mely ha egészen kinyitotta, négy láb hosszú volt, majd terpeszállásba helyezkedve, mozdulatlanul, akár egy útjelző pózna, arra a vonalra szegezte műszerét, ahol az ég és a tenger egybeolvadt. Mintegy ötpercnyi vizsgálódás után leeresztette távcsövét, és úgy támaszkodott rá, mint valami sétabotra, de a látcső lábazata összecsuklott, és az idegén hirtelen egyensúlyát vesztette, s kis híján elterült a főárboc tövében.

Mindenki más legalábbis elmosolyodott volna hasonló helyzetben, de az őrnagynak szempillája sem rebbent. Az új utas végül cselekvésre szánta el magát.

- Steward! - kiáltotta idegenes hangsúllyal.

Majd várt egy darabig. Senki sem jelentkezett.

- Steward! - kiáltotta most már hangosabban.

Olbinett éppen ebben a percben jelent meg, a hajó orra felé tartott, a konyhába. Ugyancsak elcsodálkozott, hogy ez a jól megtermett idegen őt szólítja.

- Ki lehet ez? - hökkent meg. - Talán Glenarvan lord egy barátja? Lehetetlen.

De azért felment a fedélzetre, és az idegenhez közeledett.

- Ön a hajó stewardja? - kérdezte az idegen.

- Igen, uram - felelte Olbinett -, de nem tudom, kihez van...

- A hatos számú kabin utasa vagyok.

- A hatos számú kabiné? - képedt el a steward.

- Úgy bizony. És önt hogy hívják?

- Olbinett.

- Nos, Olbinett barátom - mondta a hatos számú kabin utasa -, nem ártana a reggeli után nézni, mégpedig gyorsan. Hamarosan harminchat órája lesz, hogy nem ettem, helyesebben harminchat órát átaludtam, ami megbocsátható, mivel egyhuzamban jöttem Párizstól Glasgow-ig. Hány órakor van a reggeli?

- Kilenckor - felelte gépiesen Olbinett.

Az idegen meg akarta nézni az óráját, de ez a művelet kicsit hosszadalmas volt, mivel csak a kilencedik zsebében talált rá.

- Jól van - mondta -, még nyolc óra sincs. Legyen szíves, Olbinett, addig is hozzon egy pohár sherryt meg néhány kétszersültet, mert éhen halok.

Olbinett csak hallgatta, egy szót sem értett az egészből, meg különben is, az idegen megállás nélkül beszélt, s döbbenetes gyorsasággal ugrott egyik témáról a másikra.

- Hát a kapitány? Még fel sem kelt! És a másodparancsnok? Mit csinál a másodparancsnok? Ő is alszik? Meg kell hagyni, az idő szép, a szél is kedvező, magától is megy a hajó...

John Mangles éppen ebben a pillanatban jelent meg a fedélzetre vezető lépcsőn.

- Íme, itt a kapitány - mondta Olbinett.

- Örvendek - kiáltott fel az ismeretlen. - Boldog vagyok, Burton kapitány, hogy végre megismerkedhettem önnel.

John Mangles ugyancsak meglepődött, nemcsak azért, mert Burton kapitánynak szólították, hanem mert idegent látott a hajón.

Az meg zavartalanul folytatta:

- Engedje meg, hogy megszorítsam a kezét - mondta -, tegnapelőtt este csak azért nem üdvözöltem, mert az indulás pillanatában senkit sem kell zavarni. De boldog vagyok, hogy ma végre ismeretséget köthetek önnel, kapitány.

John Mangles tágra nyitott szemmel hol Olbinettre, hol a jövevényre nézett.

- Most, hogy már megismerkedtünk - folytatta az idegen -, beszélgessünk, mint régi barátokhoz illik. Mesélje el, hogy van megelégedve a Scotiával.

- Miféle Scotiáról beszél? - szólalt meg végül John Mangles.

- Hát a Scotiáról, amin utazunk, erről a jó hajóról, melynek képességeiről ugyanúgy legendákat zengenek, mint parancsnokának, Burton kapitánynak jó tulajdonságairól. Mondja, nem rokona véletlenül a hasonló nevű nagy Afrika-kutatónak? Vakmerő ember. Gratulálok!

- Uram - mondta John Mangles -, nemcsak hogy nem vagyok rokona az Afrika-kutató Burtonnak, de még csak nem is hívnak Burton kapitánynak.

- Úgy, hát akkor a Scotia másodparancsnokához, Burdness úrhoz van szerencsém?

- Burdness? - felelte John Mangles, aki már kezdte sejteni a valóságot. De vajon őrülttel vagy egyszerűen kelekótyával van dolga? Ez a kérdés merült fel agyában, s éppen arra készült, hogy kereken megmondja a véleményét, mikor Glenarvan lord felesége meg Mary Grant társaságában megjelent a fedélzeten. Az idegen észrevette őket, és felkiáltott:

- Ó! Utasok! Utasok! Remek. Remélem, Burdness úr, megismertet velük...

Magabiztosan közeledett feléjük, be sem várta John Mangles közvetítését.

- Asszonyom - fordult Mary Granthoz -, kisasszony - szólt lady Helenához -, uram - mondta Glenarvan lordnak.

- Glenarvan lord - szólt John Mangles.

- Mylord - kezdte rá az ismeretlen -, elnézését kérem, hogy magam mutatkozom be, de a tengeren nem kell oly szigorúan venni az illemszabályokat; remélem, hogy hamarosan közelebbről megismerkedünk, és hogy a hölgyek társaságában a Scotia útja rövidnek és kellemesnek tűnik majd.

Lady Helena és Mary Grant nem tudott mit szólni. Nem értették, hogyan került ez az idegen a Duncan fedélzetére.

- Uram - szólalt meg végül Glenarvan lord -, kihez van szerencsém?

- Jacques-Eliacin-François-Marie Paganel vagyok, a Párizsi Földrajzi Társulat titkára, a berlini, bombayi, a darmstadti, lipcsei, a londoni, a pétervári, a bécsi, valamint a New York-i társulatok levelező tagja, a Kelet-indiai Királyi Földrajzi és Néprajzi Intézet tiszteletbeli tagja, ki húsz éven át szobájában tanulmányozta a földrajztudományt, s aki végül részt akar venni az aktív földrajzkutatásban, és ezért India felé hajózik, hogy a helyszínen ellenőrizze a nagy utazók kutatási eredményeit.

VII. Honnan jön és hová készül Jacques Paganel?

A Földrajzi Társulat titkára nyilván nagyon szeretetreméltó ember volt, mert mindezt igen kedvesen mondta. Különben Glenarvan lord pontosan tudta, kivel van dolga, ismerte Jacques Paganel nevét és érdemeit; földrajzi munkái, a Társulat közlönyében megjelenő beszámolói a legújabb felfedezésekről, levelezése az egész tudományos világgal - mindez közismert volt, és Franciaország legnevesebb tudósai között emlegették. Így hát Glenarvan lord barátságosan kezet nyújtott a váratlan vendégnek.

- Most, hogy kölcsönösen bemutatkoztunk - mondta -, megengedi, Paganel úr, hogy egy kérdést intézzek önhöz?

- Akár húszat is, uram - felelte Jacques Paganel -, mindig örömmel társalgok önnel.

- Tegnapelőtt este érkezett a hajóra?

- Igen, uram, tegnapelőtt este nyolc órakor. A donian Railwaynél[14] kocsiba ugrottam, a kocsiból a Scotiára siettem, mert még Párizsból lefoglaltam a hatos számú kabint. Az éjszaka sötét volt. Senkit sem láttam a hajón. Mivel a harmincórás út alaposan kifárasztott, no meg, mert nincs jobb ellenszere a tengeribetegségnek, mint fekve maradni az utazás első napjaiban, nyomban lefeküdtem, és higgyék el, becsülettel átaludtam harminchat órát.

Jacques Paganel hallgatói most már megértették, hogyan került a hajóra. A francia utas, míg a Duncan legénysége a Saint-Mungo-beli ünnepségen volt, rossz hajóra szállt. Mi sem egyszerűbb. De vajon mit fog szólni a földrajztudós, mikor megtudja a hajó nevét és útirányát?

- Így hát, Paganel úr, Calcuttát választotta útja első állomásaként? - kérdezte Glenarvan.

- Igen, uram. Egész életemben indiai útról álmodoztam. Legszebb álmom válik végre valóra az elefántok és a taugok hazájában.

- Ezek szerint, Paganel úr, nem mindegy önnek, mely országba utazik?

- Nem, uram, sőt, igen kellemetlen volna, ha máshol kötnék ki, mert ajánlóleveleim vannak Sommerset lordhoz, az indiai kormányzóhoz, és a Földrajzi Társulat egy megbízásának is eleget kell tennem.

- Tehát megbízatással utazik?

- Igen hasznos és érdekes útra készülök, melynek programját Vivien de Saint-Martin, tudós kollégám és barátom állította össze. Arról van szó, hogy kövessem a Schlaginweit testvérek, Waugh tábornok, Webb és Hodgson nyomát, Huc és Gabet misszionáriusokét, Moorcroft, Jules Remy és annyi más híres utazóét. Ott akarok sikert elérni, ahol Krick misszionárius 1864-ben szerencsétlenül járt; egyszóval fel akarom fedezni a Tibetet ezerötszáz kilométeren öntöző, a Himalája északi tövét körülkerülő Jaru-Dzangbo-Csu folyását, és ki akarom deríteni, hogy ez a folyam nem ömlik-e a Brahmaputrába, Assam északkeleti részén. Az aranyérem, uram, biztosítva van annak az utazónak, aki felderíti India földrajzának ezt a legismeretlenebb részét.

Paganel nagyszerű volt. Csodálatos lelkesedéssel beszélt. Képzelete sebes szárnya messzire repítette. Szavainak zuhatagát legalább olyan nehéz lett volna feltartóztatni, mint a Rajnát a schaffhauseni vízesésnél.

---

[14] Kaledóniai Vasút

- Paganel úr - szólalt meg Glenarvan lord némi csend után -, kétségtelenül szép út lenne, amelyről beszélt, az egész tudományos világ büszkeségére válna, de nem akarom tovább meghagyni tévedésében, sajnos kénytelen vagyok közölni önnel, hogy legalábbis egyelőre le kell mondania az indiai út gyönyörűségéről.

- Lemondani! Ugyan miért?

- Mert éppen az indiai félszigettel ellentétes irányban haladunk.

- Hogyhogy! Burton kapitány...

- Nem Burton kapitánynak hívnak - szólt közbe John Mangles.

- De hát a Scotia?

- Ez a hajó nem a Scotia!

Képtelenség volna leírni Paganel megdöbbenését. Végigjáratta tekintetét a körülötte állókon - lord Glenarvan mindvégig megőrizte komolyságát, lady Helena és Mary Grant arca együttérző bánatról tanúskodott, John Mangles meg csak mosolygott, az őrnagy meg sem rezzent -, majd homlokáról szemére tolta szemüvegét, és felkiáltott:

- Miféle tréfa ez!

De ebben a pillanatban pillantása a kormánykerékre tévedt, melyen ezt olvasta:

DUNCAN
Glasgow

- A Duncan! A Duncan! - kiáltott fel őszinte kétségbeeséssel.

Majd hanyatt-homlok lerohant a fedélzet lépcsőjén, a kabinjába.

Az őrnagyot kivéve senki sem tudta megőrizni komolyságát, ahogy eltűnt a boldogtalan tudós, még a matrózok is harsány nevetésben törtek ki. Rossz kocsiba szállni! Még csak megjárja. Az edinburghi vonat helyett a dumbartoniba ülni! Hagyján. De eltéveszteni a hajót, és Chile felé hajózni India helyett, ez már valóban vészes szórakozottság jele.

- Jacques Paganel részéről nem lep meg a dolog - mondta Glenarvan -, közismert hasonló kalandjairól. Egyszer kiadatott egy híres Amerikai-térképet, melyre rárajzolta Japánt. Ettől függetlenül kiváló szakember, Franciaország egyik legjobb földrajztudósa.

- De hát mihez kezdünk ezzel a szegény emberrel? - kérdezte lady Helena. - Mégsem vihetjük magunkkal Patagóniába!

- Miért ne? - szólalt meg nagy komolyan Mac Nabbs. - Nem vagyunk felelősek a szórakozottságáért. Tételezzük fel, hogy vonaton történik vele ez. Vajon megállítaná?

- Nem, de leszállhatna a következő állomáson - felelte lady Helena.

- Hát ezt, ha neki is úgy tetszik, megteheti az első kikötőben - mondta Glenarvan lord.

Paganel, aki időközben meggyőződött arról, hogy csomagjai a hajón vannak, siralmas képpel, szégyenkezve megjelent a fedélzeten. Szüntelenül csak a baljós szót ismételgette, a Duncan, a Duncan! Nem talált más szót. Fel s alá szaladgált, vizsgálgatta a hajó árbocait, s pillantásával a néma tengertől kért tanácsot. Végül Glenarvan lordhoz lépett.

- És hová megy ez a Duncan? - kérdezte.

- Amerikába, Paganel úr.

- Pontosabban?

- Concepciónba.

- Chilébe! Chilébe! - jajdult fel a szerencsétlen földrajztudós. - Mi lesz az indiai megbízatásommal? Mit szól majd de Quatrefages, a bizottság elnöke! Hát Avezac! És Cortambert! Meg Vivien de Saint-Martin! Hogy jelenjek majd meg a Társulat ülésén?

- Ne essen kétségbe, Paganel úr - szólt Glenarvan. - Minden rendbe jöhet, mindössze egy kis késedelemről van szó. A Jaru-Dzangbo-Csu bevárja önt a tibeti hegyekben. Hamarosan Madeirába érünk, ott biztosan talál majd hajót, mely visszaviszi Európába.

- Köszönöm, uram, bele kell törődnöm. Meg kell hagyni azonban, furcsa egy kaland. Csak velem történik ilyesmi! Ha meggondolom, hogy a Scotián bérelt kabinom van!

- Ami a Scotiát illeti, azt tanácsolom, egy időre felejtse el.

- De ahogy így elnézem - mondta Paganel -, a Duncan luxushajó.

- Igen, uram - felelte John Mangles -, Glenarvan lord tulajdona.

- Aki arra kéri önt, zavartalanul élvezze vendégszeretetét - szólt Glenarvan.

- Hálásan köszönöm, uram - felelte Paganel -, valóban jólesik a figyelmessége; de engedje meg, hogy megjegyezzem, India igazán szép ország, olyan meglepetésekkel szolgál az utazóknak, melyeket a hölgyek bizonyosan nem ismernek... A kormányosnak egy mozdulatába kerülne, és a Duncan ugyanúgy elhajózna Calcuttába, mint Concepciónba. És minthogy kéjutazásról van szó, bizonyára...

Paganel javaslatát olyan élénk tiltakozás fogadta, hogy nem fejezhette be mondanivalóját. Elhallgatott.

- Paganel úr - szólalt meg lady Helena -, ha egyszerű kéjutazásról volna szó, azt mondanám önnek, rajta, menjünk Indiába, és tudom, Glenarvan lord egyetértene velem. De a Duncan Patagónia partjain elhagyott hajótöröttek felkeresésére megy, s nem változtathatja meg útirányát...

Röviden ismertették a helyzetet a francia utazóval, aki megindultan hallgatta végig a tengerben talált irat és Grant kapitány történetét s lady Helena ajánlatát.

- Asszonyom - mondta -, fenntartás nélkül csodálom tettét! Folytassa csak útját a hajó, nem bocsátanám meg magamnak, ha csak egy napra is feltartóztatnám.

- Akar velünk tartani? - kérdezte lady Helena.

- Lehetetlen, asszonyom, eleget kell tennem küldetésemnek. Az első kikötőben kiszállok...

- Tehát Madeirán.

- Madeirán. Onnan csak száznyolcvan mérföldre van Lisszabon, ott majd bevárok valami úti alkalmatosságot.

- Nos, Paganel úr - mondta Glenarvan -, minden a kívánsága szerint fog történni; és ami engem illet, boldog vagyok, hogy néhány napig vendégül láthatom. Remélem, nem fog unatkozni társaságunkban.

- Ó, uram - kiáltott fel a tudós -, boldog vagyok, hogy ilyen szerencsésen tévedtem! De azért meg kell hagyni, ugyancsak nevetséges helyzet, hogy valaki Indiába indul, és Amerika felé hajózik!

Paganel, bánatos megjegyzése ellenére is, belenyugodott a megváltoztathatatlanba. Kellemes, vidám, szórakozott útitárs volt, jókedvével elbűvölte a hölgyeket, egy nap alatt mindenkivel jó

barátságba került. Kérésére megmutatták neki a nevezetes iratot. Figyelmesen, hosszasan, alaposan megvizsgálta. Ő sem talált más lehetséges értelmezést. Mary Grant és az öccse nagyon érdekelte. Megnyugtatta őket. Jövendölésével, ahogy megjósolta a Duncan sikerét, mosolyt csalt a lány ajkára. Valóban, ha küldetése nem kötelezné, maga is részt venne Grant kapitány felkutatásában!

Amikor aztán megtudta, hogy lady Helena William Tuffnel lánya, csodálkozó felkiáltások vulkánja tört ki belőle. Ismerte lady Helena édesapját. Micsoda vakmerő tudós! Hány meg hány levelet váltottak abban az időben, mikor William Tuffnel a Társulat levelező tagja volt! Ó, ő maga vezette be Malte-Brunnél! Micsoda találkozás, micsoda öröm, hogy együtt utazhat William Tuffnel lányával!

Végül engedélyt kért lady Helenától, hogy megcsókolhassa. Noha ez kissé „illetlen” volt, lady Helena beleegyezett.

VIII. Eggyel több derék ember a Duncanon

Eközben a hajó az észak-afrikai áramlatoktól segítve sebesen haladt az Egyenlítő felé. Augusztus 30-án feltűnt a Madeira szigetcsoport. Glenarvan, ígéretéhez híven, felajánlotta vendégének, hogy partra szállítja.

- Uram - szólt Paganel -, nem kívánok udvariaskodni önnel. Szándékában volt tőlem függetlenül is kikötni Madeirán?

- Nem - felelte Glenarvan.

- Így hát engedje meg, hogy hasznot húzzak szerencsétlen szórakozottságomból. Madeira túlságosan ismert sziget. Semmi érdekeset nem nyújt egy földrajztudósnak. Mindent elmondtak, mindent megírtak erről a szigetcsoportról, mely már amúgy is hanyatlásnak indult, ami a szőlőtermését illeti. Képzelje el, hogy nem termelnek több szőlőt Madeirán! Az 1813. évi 22 000 pipe-es[15] termés 1845-ben 2669 pipe-re esett vissza. Ma még az 500-at sem éri el! Lesújtó látvány! Ha önöknek mindegy, kössünk ki inkább a Kanári-szigeteken...

- Kössünk hát ki a Kanári-szigeteken! - felelte Glenarvan. - Amúgy is utunkba esik.

- Tudom, uram. A Kanári-szigeteknek három tanulmányozásra érdemes csoportja van, nem is beszélve a Teneriffe-csúcsról, melyet régóta szeretnék látni. Most alkalmam van rá. Kihasználom, s amíg bevárom a hajót, mely majd visszavisz Európába, megmászom ezt a híres hegyet.

- Ahogy kívánja, kedves Paganel - felelte Glenarvan lord, aki nem tudta megállni mosolygás nélkül.

És joggal mosolygott.

A Kanári-szigetek nem esnek messze Madeirától. Alig kétszázötven mérföld[16] választja el a két szigetcsoportot, s ez nem távolság egy olyan hajónak, mint a Duncan.

Augusztus 31-én délután két óra tájban John Mangles és Paganel a fedélzeten sétált. A francia tudós kérdésekkel ostromolta társát. Chile felől érdeklődött, mikor a kapitány hirtelen félbeszakította, s a látóhatár egy déli pontjára mutatott.

- Paganel úr! - kiáltott fel.

- Kapitány?

- Nézzen csak ebbe az irányba! Nem lát semmit?

- Nem.

- Mert nem arra néz, amerre kell. Ne a látóhatárt nézze, hanem feljebb, a felhők fölé.

- A felhők fölé? Hiába nézem...

- Nézzen csak a homlokárboc irányában!

- Nem látok semmit.

---

[15] Egy pipe 50 hektoliter

[16] Egy angol mérföld 1600 m

- Mert nem akar látni. Noha még negyvenmérföldnyire vagyunk tőle, a Teneriffe-csúcs teljesen tisztán látható a látóhatár felett.

Néhány órával később - hacsak nem akarta vaknak tettetni magát - Paganel is kénytelen volt észrevenni.

- Látja végre? - kérdezte John Mangles.

- Igen, igen, jól látom - felelte Paganel -, ez az ott, amit a Teneriffe-csúcsnak neveznek? - kérdezte megvetően.

- Az bizony.

- Nem tűnik nagyon magasnak.

- Pedig tizenegyezer lábnyira emelkedik a tengerszint fölé.

- Nem ér fel a Mont Blanckal.

- Lehetséges, de majd mikor arról lesz szó, hogy megmássza, nem fog ilyen lekicsinylően beszélni róla.

- Megmászni, megmászni, kedves kapitány, mire volna jó megmászni Humboldt és Bonplan után? Igazi lángész volt ez a Humboldt! Megmászta ezt a hegyet, s leírásához, amit készített róla, nincsen mit hozzátenni; felderítette, hogy öt zónája van: a szőlő zónája, a babér zónája, a fenyveseké, az alpesi hangáé, végül a meddőség zónája. Fölmászott egészen a hegycsúcs ormára, annyi helye sem volt ott, hogy leülhessen. A hegy csúcsáról negyed Spanyolországnyi területet látott be. Majd megtekintette a vulkánt, a kihunyt kráter fenekéig is eljutott. Kérdem tehát, mit tehetek én egy ilyen nagy ember után?

- Valóban, nem maradt semmi felkutatni való - felelte John Mangles. - Kár, mert így erősen fog unatkozni, míg bevárja hajóját Teneriffe kikötőjében. Ott nem számíthat sok szórakozásra.

- Legfeljebb saját szórakozottságomra - felelte nevetve Paganel. - De mondja, kedves Mangles, a Zöldfoki-szigeteknek nincsen valami forgalmas kikötője?

- De bizony van. Mi sem egyszerűbb, mint Villa-Praiában hajót találni.

- Nem is beszélve arról a nem megvetendő előnyről - felelte Paganel -, hogy a Zöldfoki-szigetek nem esnek messze Szenegáltól, ahol honfitársakra találhatok. Tudom, ez a szigetcsoport nem sok érdekességet kínál, vad és egészségtelen hely, de egy földrajztudósnak minden érdekes. A látni tudás tudomány. Vannak emberek, akik nem értenek ehhez; úgy utaznak, olyan érdeklődéssel, akár a halak vagy a rákok, nem látnak semmit. Higgye el, én nem tartozom közéjük.

- Tegyen úgy, ahogy óhajtja, Paganel úr - felelte John Mangles. - Biztos vagyok benne, hogy a földrajztudománynak hasznára válik az ön zöldfoki-szigeti tartózkodása. Ott amúgy is meg kell állnunk, hogy szenet vegyünk fel. Az ön kiszállása tehát egyáltalán nem késleltet bennünket.

Ezek után a kapitány kiadta az utasítást, hogy a Kanári-szigetek nyugati oldalán haladjanak; a híres hegycsúcsot balról maga mögött hagyva a Duncan teljes gőzzel folytatta útját, és szeptember másodikán hajnali öt órakor átszelte a Ráktérítőt. Ekkor megváltozott az idő. Beköszöntött az esős évszak, a tempo das aguas - ahogy a portugálok mondják; nedves és nyomasztó levegője kellemetlen volt az utasoknak, de annál hasznosabb az afrikai szigetek lakóinak, akik fa, következésképpen víz híjával vannak. A nyugtalan tenger meggátolta az utasokat abban, hogy felmenjenek a fedélzetre, de a társalgóban továbbra is élénken folyt a beszélgetés.

Szeptember 3-án Paganel kezdte összeszedni a holmiját, készülődött a közeledő kiszállásra. A Duncan a Zöldfoki-szigetek közt haladt, elhúzott a Só-sziget előtt, ez a sziget valóságos homoksír volt, terméketlen, elhagyatott; később széles korallzátonyok mentén siklott, majd maga mögött, hagyta a St. Jacques-szigetet, melyet északról délre haladva két végén magányos dombban végződő bazalthegy láncolata szel át. John Mangles aztán a Villa-Praia öblébe irányította hajóját, s hamarosan nyolcölnyi[17] mélységű vízben kikötött a város előtt.

Ítéletidő volt, s noha az öbölbe nem értek el a nyílttengeri szelek, a hullámverés rendkívüli erejű volt. Az ömlő esőben alig lehetett látni a lépcsőzetesen, háromszáz lábnyi vulkanikus sziklákkal körülvett fennsíkra épült várost. A vastag esőfüggöny mögül lehangoló képet nyújtott a sziget.

Lady Helena letett arról a szándékáról, hogy megnézze a várost; a szenet is csak nagy nehezen rakodták fel a hajóra. A Duncan utasai nem hagyhatták el a társalgót; a tenger vize és a szakadó eső tombolva vegyült el. A társalgás napirendjén természetesen az időjárás szerepelt. Mindenki hozzászólt, kivéve az őrnagyot, aki rendíthetetlen közönnyel szemlélte volna akár a vízözönt is. Paganel fejét csóválva járkált föl s alá.

- Ez is a legrosszabb pillanatban jött - mondta.

- Valóban - felelte Glenarvan -, az elemek ön ellen fordultak.

- Azért csak bírok majd velük.

- Nem indulhat neki ilyen esőben - mondta lady Helena.

- Én igen, de a csomagjaimat meg a műszereimet féltem. Minden tönkremenne.

- Csak a partraszállás a nehéz - jegyezte meg Glenarvan lord. - Villa-Praiában találna elfogadható szállást, nem túl tisztát ugyan, meg a majmok, disznók társasága nem feltétlenül kellemes. De egy igazi utazó nem törődik az ilyen apróságokkal. Hét vagy nyolc hónap múlva amúgy is valószínűleg indulhat vissza Európába.

- Hét vagy nyolc hónap! - kiáltott fel Paganel.

- Legalább. Az esős évszakban nemigen köt ki hajó a Zöldfoki-szigeteken. De hasznosan töltheti el ezt az időt. Ez a szigetcsoport alig ismert; térképészeti, klimatológiai, néprajzi és magasságméréstani szempontból még sok a tennivaló.

- Felkutat majd folyamokat - mondta lady Helena.

- Nincsenek itt folyamok - felelte Paganel.

- Akkor hát folyókat.

- Azok sincsenek.

- Patakok?

- Még az sincsen.

- Be kell hát érnie az erdőkkel - szólalt meg az őrnagy.

- Ahhoz, hogy erdő legyen, fák kellenének, márpedig itt az sincs.

- Szép kis vidék! - kiáltott fel az őrnagy.

- Vigasztalja az, hogy legalább hegyek vannak - mondta Glenarvan.

---

[17] Egy öl 1,62 m

- Ó, azok sem magasak, meg nem is érdekesek, uram. Különben is, ezt a munkát már elvégezték.

- Elvégezték? - ámult el Glenarvan.

- Igen, ilyen az én szerencsém. Míg a Kanári-szigeteken Humboldt előzött meg, itt egy geológus[18], Charles-Claire Deville járt előttem.

- Hallatlan!

- Bizony - felelte Paganel nekikeseredve. - Ez a tudós az Egyesült Államok Décidé nevű korvettjén[19] utazott, és amíg a hajó a Zöldfoki-szigetek kikötőjében vesztegelt, ő megmászta a szigetcsoport legérdekesebb hegycsúcsát, a fogó-szigeti tűzhányót. Mihez kezdhetnék őutána?

- Hát ez valóban sajnálatos - felelte lady Helena.

- Mi lesz most önnel, Paganel úr?

Paganel hallgatott egy darabig.

- Mégiscsak jobb lett volna, ha a Madeirán száll ki - mondta Glenarvan -, még ha már nem is terem ott bor!

A Földrajzi Társaság tudós titkára ismét csak hallgatott.

- Az ön helyében én várnék - mondta az őrnagy, de hangja inkább ezt fejezte ki: az ön helyében én nem várnék.

- Kedves Glenarvan - szólalt meg végül Paganel -, hol szándékozik kikötni legközelebb?

- Concepciónig nem kötünk ki.

- Az ördögbe is! Ez igencsak messze esik Indiától!

- Dehogy, ahogy elhagytuk a Horn-fokot, egyre közeledünk hozzá.

- Tudom.

- Különben is - mondta Glenarvan teljes komolysággal -, ha az ember Indiába készült, mindegy, hogy Kelet- vagy Nyugat-Indiába jut-e el.

- Hogyhogy mindegy?

- Nem is beszélve arról, hogy a patagóniai pampák lakói indiánok,[20] a pandjabi bennszülöttek pedig indusok - majdnem egyre megy.

- Nahát! - kiáltott fel Paganel. - Ez nekem sohasem jutott volna az eszembe!

- Különben is, kedves Paganel, bárhol el lehet nyerni az aranyérmet, mindenfelé van tennivaló, kutatni- és felfedeznivaló; a Kordillerák hegyláncai közt és a tibeti hegyekben egyaránt.

- De hát mi lesz a Jaru-Dzangboo-Csu folyóval?

- Felcseréli a Coloradóval! Alig ismerik ezt a folyót, és a térképeken folyása többnyire csak a rajzolói képzeletet követi.

---

[18] Földtantudós

[19] Kisebb háromárbocos hadihajó

[20] Kolumbus első útján Indiát kereste Nyugat felé, és a Bahama-szigetek őslakóit indiaiaknak hitte, ezért maradt rajtuk az indián (azaz indiai) elnevezés

- Tudom, uram, sok ott a hiba, több fokos eltérés is akad. Kétségtelen, hogy a Földrajzi Társulat, ha kérem, éppúgy elküldött volna Patagóniába, mint Indiába. De nem gondoltam erre.

- A szokásos szórakozottság.

- Paganel úr - szólt lady Helena legmegnyerőbb hangján -, nem kísér el bennünket?

- De asszonyom, a küldetésem!

- Előre figyelmeztetem, hogy a Magellán-szoroson hajózunk át - mondta Glenarvan.

- Uram, kísértésbe visz!

- Még azt is hozzáteszem, hogy megállunk Port-Famine-ban.

- A Port-Famine! - kiáltott fel a mindenfelől ostromolt Paganel. - A földrajzi évkönyvekben annyit emlegetett kikötő!

- Azt se felejtse el, Paganel úr, hogy ha részt vesz ebben a vállalkozásban, hazájának is dicsőséget szerez!

- Kétségtelen.

- Egy földrajztudós nagy hasznunkra lehet, és nincs szebb, mint a tudományt az emberiség szolgálatába állítani!

- Helyesen mondta, asszonyom!

- Hallgasson rám, bízza magát a sorsra. Tegyen úgy, mint mi. A sors a kezünkbe adta ezt az iratot, így útnak indultunk. Ha önt a Duncanra vezérelte, ne hagyja hát el.

- Barátaim, önök nagyon szeretnék, hogy maradjak! - szólt Paganel.

- Ön meg, Paganel, majd eleped, hogy maradhasson - mondta Glenarvan.

- De még mennyire - kiáltott fel a földrajztudós. - Csak attól féltem, hogy tolakodónak tartanak!

IX. A Magellán-szoros

Általános öröm fogadta Paganel döntését. Az ifjú Robert lelkendezve ugrott a nyakába. Az érdemes titkár kis híján hanyatt vágódott.

- Faragatlan még a fiú - mondta -, földrajzra fogom tanítani.

S minthogy John Mangles vállalta, hogy tengerészt nevel belőle, Glenarvan jószívűségre tanítja, az őrnagy meg hidegvérűségre, lady Helena jó és nagylelkű emberré neveli, Mary Grant pedig megtanítja arra, hogy hálás tanítványa legyen tanítóinak, Robert kétségtelenül tökéletes férfiúvá fejlődik majd.

Hamarosan felrakták a szenet a Duncanra, majd a hajó elhagyta ezt a szomorú vidéket, nyugatnak tartva eljutott a brazíliai partok felé haladó tengeráramlatba, és szeptember 7-én jó északi széllel átkelt az Egyenlítőn, és a déli félgömbre érkezett.

Útjukat tehát semmi sem zavarta meg. Mindenki reménykedett. A Grant kapitány keresésére indult expedíció sikere napról napra valószínűbbnek tűnt. A hajón a legbizakodóbb a kapitány volt. Bizakodása főleg abból a dédelgetett vágyból fakadt, hogy Maryt megvigasztalja, boldognak lássa. A kapitány különös vonzalmat érzett a leány iránt, s ezt az érzést oly ügyesen titkolta, hogy Mary Grantot és őt magát kivéve a Duncanon mindenki észrevette.

A földrajztudós alighanem a déli félteke legboldogabb embere volt; térképekkel borította a társalgó asztalát, naphosszat tanulmányozta őket, s mindennapos vitája támadt Olbinett-tel, aki nem tudott megteríteni miatta. De a társalgó összes vendége Paganel pártján volt, kivéve az őrnagyot, akit a földrajzi kérdések, kivált vacsoraidőben, teljesen hidegen hagytak. Ráadásul Paganel talált egy halom ósdi könyvet a másodkapitány ládáiban, s köztük néhány spanyol művet, elhatározta hát, hogy megtanulja Cervantes nyelvét, melyet senki sem ismert a hajón. Ez majd megkönnyíti kutatásait a chilei partvidéken. Jó nyelvérzékében bízva azt remélte, hogy Conceptiónba érkezve folyékonyan beszéli majd ezt az új nyelvet. Így nagy buzgón tanult, állandóan érthetetlen szavakat mormolt.

Szabad idejében nem mulasztotta el, hogy gyakorlati oktatásban részesítse az ifjú Robertet, azoknak a partoknak a történetét tanította neki, melyekhez a Duncan oly sebesen közeledett.

Szeptember 10-én a hajó az 5. szélességi fok 37. percén és a 31. hosszúsági fok 15. percén járt, és ezen a napon Glenarvan olyasmit tudott meg, amit a legtanultabb emberek sem igen ismernek. Paganel elmesélte Amerika történetét, s hogy eljusson a híres tengerjárókig, akiknek útját a Duncan követte, Kolumbus Kristófnál kezdte a történetet, majd azzal fejezte be, hogy a híres genovai hajós haláláig sem tudta, hogy új földrészt fedezett fel.

Egész hallgatósága hitetlenkedett. De Paganel kitartott állítása mellett.

- Pedig így van - folytatta. - Nem akarom csorbítani Kolumbus érdemeit, de így történt. A XV. század végén csak az érdekelte az embereket, hogyan könnyíthetnék meg a közlekedést Ázsia felé, hogyan juthatnának el nyugat felé haladva keletre; röviden, hogy megtalálják a legrövidebb utat a „fűszerek hazájába”. Ezt kísérelte meg Kolumbus. Négy utat tett meg; elérte Amerikát a cumanái partoknál, Hondurasnál, Mosquitosnál, Nicaraguánál, Veraguánál, Costa-Ricánál és Panamánál, melyeket japán és kínai földeknek vélt, s úgy halt meg, hogy nem is tudott ennek a nagy kontinensnek a létezéséről, melyet még csak nem is róla neveztek el!

- Lehet, hogy igaza van, kedves Paganel - felelte Glenarvan -, de azért csak meglepő. Mondja csak, kik voltak azok a hajósok, akik fényt derítettek Kolumbus felfedezéseire?

- Utódjai, Ojeda, ki már útjaira is elkísérte, meg Vicente Pinzón, Vespucci, Mendoza, Bastidas, Cabral, Solis és Balboa. Ezek a hajósok Amerika keleti partjai mentén hajóztak, s miközben háromszázhatvan évvel ezelőtt ugyanaz a tengeráram sodorta őket tova, mely ma bennünket is vezet, dél felé haladva megállapították kiterjedését. Látják, barátaim, ugyanazon a helyen szeltük át az Egyenlítőt, ahol a XV. század utolsó évében Pinzón kelt át, s közeledünk a nyolcadik déli szélességi fokhoz, ahol kikötött Brazília partjainál. Egy évvel később a portugál Cabral lehajózott egészen Séguróig. Majd Vespucci 1502-ben, harmadik útja alkalmával még délebbre jutott. 1508-ban Vicente Pinzón és Solis együtt indultak az amerikai partok felderítésére, és 1514-ben Solis felfedezte a Rio de la Plata torkolatát, ott is pusztították el a bennszülöttek, így Magellánnak jutott a dicsőség, hogy körülhajózza a kontinenst. Ez a híres hajós öt hajóval indult el 1519-ben, a patagóniai partok mentén haladt, felfedezte Port Désirét és Port San Juliant, melyeknél hosszasan el is időzött, s az ötvenkettedik szélességi foknál rátalált arra a szorosra, melyet később róla neveztek el, s aztán 1520. november 28-án kifutott a Csendes-óceánra. Ó, mily boldogságot, milyen szívdobogtató megindulást érezhetett, mikor megpillantotta a napsütésben az addig ismeretlen tengert!

- Igen, Paganel úr! - kiáltotta Robert a földrajztudós szavaitól fellelkesülten. - Hej, de szerettem volna ott lenni!

- Én is, fiacskám, de nem is szalasztottam volna el egy ilyen alkalmat, ha háromszáz évvel korábban születek!

- Ez számunkra kellemetlen lett volna - felelte lady Helena -, mert akkor nem mesélhetné el nekünk itt, a Duncan társalgójában ezt a történetet.

- Valaki más mondta volna el helyettem, asszonyom, és még azt is hozzátette volna, hogy a nyugati partok felderítése a Pizarro testvéreknek köszönhető. Ezek a vakmerő kalandorok városokat alapítottak. Cuzco, Quito, Lima, Santiago, Villarica, Valparaiso és Concepción, mely felé a Duncan visz bennünket, valamennyi nekik köszönheti alapítását. Ebben az időben Pizarro felfedezései kiegészítették Magellán felfedezéseit, és az Óvilág tudósainak legnagyobb megelégedésére, föltérképezték az amerikai partvonulatokat.

- Hát én ugyan ezzel még nem lettem volna elégedett - mondta Robert.

- Miért nem? - kérdezte Mary, s öccsére tekintett, akit ezeknek a felfedezéseknek a története tűzbe hozott.

- Valóban, fiacskám, miért nem? - kérdezte Glenarvan lord, és bátorítóan mosolygott.

- Mert én azt is szerettem volna tudni, hogy mi van a Magellán-szoroson túl!

- Bravó, barátom! - felelte Paganel. - Én is szerettem volna megtudni, hogy vajon a kontinens egészen a Déli-sarkig terjed-e, vagy valamely nyílt tenger van-e rajta túl, mint ahogy azt Drake, az ön egyik honfitársa feltételezte, lordom. Nyilvánvaló tehát, hogy ha Robert Grant és Jacques Paganel a XVII. században éltek volna, hajóra szállnak a két hollandus, Schouten és Lemaire nyomában, akik szintén szerettek volna választ adni erre a földrajzi találós kérdésre.

- Tudósok voltak? - kérdezte lady Helena.

- Nem, hanem merész kalmárok, akiket a felfedezések tudományos oldala vajmi kevéssé érdekelt. Akkoriban a Magellán-szoroson lebonyolódó mindennemű kereskedelem kizárólagos joga a holland Kelet-indiai Társaság kezében volt. S mivel ebben az időben a kelet felé vezető nyugati utakon kívül nem ismertek más utat, ez a kiváltság valóságos aranybánya volt. Néhány kereskedő harcolni akart e monopólium ellen; új átkelőhelyet kerestek. E kereskedők közé tartozott az okos és tanult Isaac Lemaire. Magára vállalta az expedíció költségeit, melyet

Jacob Lemaire, az unokaöccse vezetett Schoutennel, a Horn városából származó kiváló tengerésszel. Ezek a vakmerő hajósok 1615 júniusában, csaknem egy évszázaddal Magellán után indultak útnak; a Tűzföld és Amerika partjai közt felfedezték a Lemaire-szorost, és 1619. február 12-én megkerülték a híres Horn-fokot, mely inkább rászolgált volna a Vihar-fok elnevezésre, mint testvérpárja, a Jóreménység foka.

- De szerettem volna ott lenni! - kiáltott fel Robert.

- Nagy élményekben lett volna részed, fiacskám - folytatta Paganel lelkesülten. - Mert van-e igazabb megelégedés, valóságosabb öröm, mint a hajósé, aki térképre rajzolhatja felfedezéseit? Látja, amint lassacskán földrészek formálódnak a szeme láttára, sziget sziget után, szirtfok szirtfok után, mintegy a hullámokból előbukkanva! Eleinte bizonytalanok a határvonalak, töredezettek, meg-megszakadnak. Itt egy magányos fok, ott egy elszigetelt földnyelv, amott messzebb meg egy végtelenbe vesző öböl. Majd felfedezései apránként kiegészítik egymást, összekapcsolódnak a töredezett vonalak, a kipontozott részek helyére határozott vonások kerülnek, az öblök meghatározott földrészekbe rajzolódnak, a szirtfokok valóságos földrészekre támaszkodnak, s végül előtárul az új kontinens tavaival, folyóival és folyamaival, hegyei, völgyei és síkságai, falui, városai, központjai teljes nagyszerűségükben jelennek meg a szemünk előtt. Ó, barátaim, egy felfedező valóságos feltaláló! Hasonló megrendülések és meglepetések érik! Ez a kincsesbánya azonban már majdnem kimerült! Mindent láttak már az emberek, mindent megismertek, minden kontinenst, minden új világot felfedeztek, s mi, akik csak most utolsóknak ismerkedtünk meg a földrajztudománnyal, nekünk már semmi tennivaló sem maradt!

- De igen, kedves Paganel - felelte Glenarvan.

- Vajon mi?

- Az, amit mi teszünk most!

Eközben a Duncan bámulatos sebességgel haladt Vespucci és Magellán hajdani útján. Szeptember 15-én átszelte a Baktérítőt, s a híres szoros felé tartott. Mint alig látható csík, felfeltűntek a látóhatáron a sík patagóniai partok; a hajó több mint tízmérföldnyire haladt mellettük, és Paganel nevezetes távcsöve is csak bizonytalan képet adott ezekről az amerikai partokról.

Szeptember 25-én a Duncan a Magellán-szoros magasságába ért. Egyenesen behajózott. A Csendes-óceánra tartó gőzösök általában ezt az utat választják. Háromszázhetvenhat mérföld hosszú; a legnagyobb tonnatartalmú hajók mindenütt, még a partok mentén is találnak megfelelő mélységű vizet, fenéktalaja horgonyvetésre alkalmas, környékén sok az édesvíz, a halban bővelkedő folyó, vadban gazdag erdő, mintegy húsz kellemes és biztonságos kikötőhelye van, egyszóval sok olyan előnye, mellyel nem dicsekedhetik sem a Lemaire-szoros, sem a Horn-fok, melynek félelmetes szikláit szüntelenül vad viharok és szelek ostromolják.

Az út első óráiban, vagyis mintegy hatvan-nyolcvan mérföldön keresztül, egészen a Gregory-fokig alacsony és homokos a part. Jacques Paganel semmi látnivalót, a legapróbb részletet sem akart elszalasztani. Az átkelés alig harminchat órásnak ígérkezett, és a szoros két tovatűnő partjának látványa megérte a fáradságot; a tudós elbűvölten gyönyörködött benne. Az északi oldalon egyetlen ember sem mutatkozott, míg a Tűzföld kopár szikláin néhány szánalomra méltó bennszülött ődöngött.

Paganel tehát nem látott egyetlen patagont sem, ami útitársai nagy mulatságára igen felháborította.

- Patagónia patagonok nélkül nem Patagónia! - méltatlankodott.

- Türelem, érdemes földrajztudós uram - felelte Glenarvan -, látunk még majd patagonokat.

- Egyáltalán nem vagyok benne biztos.

- Pedig léteznek - mondta lady Helena.

- Már ebben is kételkedem, asszonyom, mivel nem látok egyet sem.

- De hát csak nem képzeletbeli lényeknek adták a patagon nevet, mely spanyolul „nagy láb”-at jelent!

- Ó, a név, az nem sokat jelent - felelte Paganel, aki hogy felélénkítse a vitát, megmakacsolta magát. - Meg aztán azt sem tudjuk, hogyan is hívják őket valójában!

- Nohát! - kiáltott fel Glenarvan. - Tudta ön ezt, őrnagy?

- Nem - felelte Mac Nabbs -, de egy fillért sem adnék azért, hogy megtudjam a nevüket.

- Bármilyen közönyös is, most megtudja - folytatta Paganel. - Míg Magellán patagonoknak nevezte el a környék bennszülötteit, a tűzföldiek tiremenennek, a chileiek caucalhuesnek, a carmen telepesek tehuelchesnek, a dél-chileiek huilichesnek nevezik; Bougainville chauhák-nak, Falkner pedig tehuelheteknek hívja őket! Ők meg általában inakanoknak mondják magukat! Hogyan is ismerheti itt ki magát az ember, hogyan higgyem el, hogy létezhetik egy nép, melynek ennyi neve van?

- Szép kis okoskodás! - felelte lady Helena.

- Ha valóban igaza is van - mondta Glenarvan -, azt azért még Paganel is beismeri, hogy ha a nevükben nem is vagyunk biztosak, termetükről egybehangzóak a leírások!

- Nem érthetek egyet ilyen képtelenséggel! - kiáltott fel Paganel.

- Magas termetűek - mondta Glenarvan.

- Nem tudom.

- Alacsonyak? - kérdezte lady Helena.

- Senki sem állíthatja.

- Akkor hát középtermetűek? - kérdezte az őrnagy békítgetően.

- Azt sem tudhatom.

- Nahát, ez azért túlzás - kiáltott fel Glenarvan - az utazók, akik látták őket...

- Az utazók, akik látták őket - vágott közbe a földrajztudós -, semmiben sem értenek egyet. Magellán azt mondja, hogy a feje alig ért a derekukig - Nahát!

- Igen, de Drake meg azt állítja, hogy az angolok magasabbak, mint a legmagasabb patagon!

- Az angolok! - mondta megvetően az őrnagy. - Az lehetséges, de ha skótokról volna szó!

- Cavendish azt mondja, hogy magasak és erősek - folytatta Paganel. - Hawkins szerint óriások. Lemaire és Schouten pedig tizenegy láb magasnak tartja őket.

- No, ezek aztán megbízható emberek!

- Igen, akár Wood, Narborough és Falkner, aki szerint középtermetűek. Igaz, hogy míg Byron, Giraudais Bougainville, Wallis és Carteret azt állítják, hogy a patagonok hat láb és hat hüvelyk magasak, d’Orbigny, az a tudós, ki legjobban ismeri ezt a vidéket, azt mondja, hogy általában mintegy öt láb és négy hüvelyk[21] magasak.

- De hát akkor melyik igaz a sok ellentmondó állítás közül? - kérdezte lady Helena.

---

[21] Egy hüvelyk kb. 3 cm

- Az igazság az, asszonyom - felelte Paganel -, hogy a patagonoknak rövid a lábuk, de hosszú a felsőtestük. Tréfásan úgy is mondhatnánk, hogy ezek az emberek ülve hat láb magasak, állva meg csak ötlábnyiak.

- Bravó, kedves tudósom! - kiáltott fel nevetve Glenarvan. - Ezt jól megmondta.

- Persze ha nem léteznének, ez összehangolná a véleményeket. De befejezésül hadd vigasztaljam meg önöket, itt van előttünk a Magellán-szoros, és ez még patagonok nélkül is csodálatos.

A Duncan két káprázatosan szép part között éppen a Brunswick-félszigetet kerülte meg. Hetven mérfölddel a Gregory-fok után jobbra maga mögött hagyta a Punta Arena-kolostort. A chilei zászló és a templom harangtornya egy pillanatra felbukkant a fák között. Ettől a ponttól impozáns gránitvonulatok között haladt a szoros; a hegyek lábát hatalmas erdők övezték, örök hó borította csúcsaik a felhőkbe vesztek, délnyugatra a Tarn-hegy nyúlt hatezerötszáz lábnyi magasba, majd hosszas szürkület után leszállt az éj, a fény észrevétlenül halványult szelídebb színekbe, az égen fényes csillagok ragyogtak, s az utasoknak a Dél keresztje mutatta a Délisark felé vezető utat. E ragyogó sötétségben a lakott partok világítótornyai helyett a csillagok fénye jelezte útjukat; bátran hajóztak tovább, a jacht nem kötött ki a parton oly sűrűen kínálkozó kellemes öblökben; vitorlarúdjait gyakran súrolták a víz fölé hajló délszaki bükkfák; propellerje gyakran folyók vizét kavarta; felriasztotta a ludakat, kacsákat, mocsári szalonkákat, a böjti récéket, a vízivilág mindeme tollas lakóját. Hamarosan romok bukkantak elő, néhány omladék, melyeket lenyűgöző varázzsal borított az éjszaka; elhagyott kolónia maradványai, melyek az idők végezetéig komor ellentétet alkotnak a vidék termékenységével, a vaddal teli erdőkkel. A Duncan a Port-Famine, az Éhség-kikötő előtt haladt.

Ide, erre a helyre érkezett 1581-ben a spanyol Sarmiento négyszáz kivándorlóval. Itt alapította meg San Felipe városát. Kíméletlen hideg tizedelte meg a kolóniát, majd az éhínség ragadta el azokat, akiket a tél megkímélt, és 1587-ben a Cavendish nevű hadihajó egyetlen életben maradottat talált a négyszáz szerencsétlenből, s ez az egyetlen is éhségtől haldokolt a hat éve alapított, de hat évszázadosnak tűnő város romjai közt.

A Duncan az elhagyatott partok mentén haladt; napfelkeltekor szűk átjárók között hajózott, bükk-, kőris- és nyírfaerdők között, a fák közül magyalfák élénkzöld koronája alkotta lugasok, csúcsok bukkantak elő, közülük emelkedett messze a magasba a Buckland-obeliszk. Majd a hajó egyenesen a Saint Nicolas-öbölbe futott, melyet hajdan Bougainville a „Franciák öblé”-nek nevezett; a távolban fókák és bálnák csapata kergetőzött, jól megtermett állatok lehettek, mert négymérföldnyi távolságból is lehetett látni, milyen magasra fröcskölik a vizet. Végül a Duncan maga mögött hagyta a télről megmaradt jégtáblákkal bezárt Froward-fokot. A szoros másik oldalán, a Tűzföld felé, a Sarmiento hegy nyúlt hatezerláb magasba; roppant szikla-tömegét felhőfoszlányok szabdalták, olyan volt, mint valami égi szigetcsoport.

Valójában a Froward-foknál szakad vége az amerikai szárazföldnek, mert a Horn-fok nem egyéb, mint magányos szikla a tengeren, az ötvenhatodik szélességi foknál.

Ezen a ponton túl a szoros összeszűkül a Brunswick-félsziget és a Vigasztalanság Földje között. Ez a hosszú sziget számtalan apró szigetecske között úgy nyúlik el, mint valami kavicspartra vetődött hatalmas cethal. Mily nagy a különbség Amerika e végének szakadozott partvidéke és Afrika, Ausztrália vagy India határozott körvonalai közt! A földrétegek micsoda ismeretlen felfordulása szaggathatta így meg ezt a két óceán közé vetett hatalmas szirtet!

A termékeny partokat kopár, zord vidékek sora követte; számtalan öböl alkotta kiismerhetetlen útvesztő. A Duncan nem keresgélte útját, habozás nélkül siklott a szeszélyes kanyarulatok közt; kéményének füstje elvegyült a sziklákról felszálló ködděl. Változatlan sebességgel haladt el a kihalt partokon épült néhány spanyol kereskedőtelep előtt. A Tamar-foknál

kiszélesült a szoros, így a jacht befordulhatott a Narborough-szigetek meredek partja felé, s közeledett a déli parthoz. Majd harminchat órával azután, hogy belépett a szorosba, a Vigasztalanság Földjének legszélső csúcsán ott tornyosult előtte a Pilar-fok sziklája. Végtelen, csillogó, nyílt tenger terült el előttük, s Jacques Paganel, aki elragadtatott mozdulattal üdvözölte, olyan meghatottságot érzett, akár hajdan maga Fernand Magellán, midőn Trinidad nevű hajójának vitorláiba először kaptak bele a csendes-óceáni szelek.

X. A 37. szélességi fok

Nyolc nappal azután, hogy megkerülte a Pilar-fokot, a Duncan teljes gőzzel futott be a csodálatosan szép, tizenkét mérföld hosszú és kilenc mérföld széles Talcahuano-öbölbe. Gyönyörű idő volt. Ezen a vidéken novembertől márciusig felhőtlen az égbolt, és az Andok tövében húzódó partvidéken mindig déli szél fúj. John Mangles Glenarvan utasításait követve, a Chiloé-szigetcsoport és a dél-amerikai partok jellegzetes, apró szigetecskéi mentén vezette a hajót. Valami roncs, törött árbocfa vagy bármiféle emberkéz munkálta fadarab a hajótörés nyomára vezethette volna a Duncant, de semmi effélét nem láttak; így a jacht folytatta útját, és negyvenkét nappal azután, hogy elhagyta a Clyde-öböl ködös vizét, kikötött Talcahuanóban.

Glenarvan nyomban vízre bocsáttatta a csónakot, és Paganellal együtt partra szállt a rakodógát tövében. A földrajztudós élni akart az alkalommal, az oly szorgosan tanult spanyol nyelven akart beszélni, de legnagyobb csodálkozására nem tudta megértetni magát a bennszülöttekkel.

- Valószínűleg nem jó a kiejtésem - mondta.

- Menjünk a vámhivatalba - indítványozta Glenarvan.

A vámhivatalban néhány kifejező mozdulattal kísért angol szó segítségével tudatták vele, hogy az angol konzul Concepciónban található. Concepción egy órányi útra volt tőlük. Glenarvan minden nehézség nélkül bérelt két gyors lovat, s Paganel társaságában hamarosan elérték ennek a nagy városnak falait, mely Valdivia, Pizarróék bátor társa vállalkozó szellemének köszönhette létezését.

Mennyit veszített hajdani ragyogásából ez a város! A bennszülöttek többször kifosztották, 1819-ben fel is gyújtották; kihalt, omladékos falait a tomboló lángok kormozták feketére, s a Talcahuano mellett háttérbe szorult városnak már mindössze csak nyolcezer lakosa volt. Tunya lakói mit sem törődtek azzal, hogy utcáit felverte a gyom. Kereskedelemnek vagy bármi más tevékenységnek nyoma sem volt, bármiféle üzleti élet lehetetlennek tűnt. Minden egyes erkélyen mandolin pengett; az ablakredőnyökön át epekedő dalfoszlányok szűrődtek át; Concepción, hajdan férfiak városa, asszonyok és gyermekek tanyájává vált.

S noha Paganel belefogott a kérdés megvitatásába, Glenarvannak semmi kedve sem volt, hogy ennek a hanyatlásnak az okait kutassa, egyenesen J. R. Bentockhoz, a brit konzulhoz sietett. E tiszteletre méltó személyiség udvariasan fogadta, s mikor megtudta Grant kapitány történetét, vállalta, hogy utánanézet az egész partvidéken.

Tagadó választ adott arra a kérdésre, hogy vajon a háromárbocos Britannia a chilei vagy araucaniai partokon, a 37. szélességi fok táján vetődhetett-e partra. Semmiféle hasonló eseményt nem jelentettek neki, sem más nemzetből való kollégáinak. Glenarvan mégsem adta fel a reményt. Visszatért Talcahuanóba, gondot, fáradságot, pénzt nem kímélve embereket küldött szét az egész partvidéken. Megbízottjai gondosan végiglátogatták a parti lakosságot, de eredmény nélkül tértek vissza. Ebből arra a meggondolásra jutottak, hogy a Britannia hajótörésének semmi nyoma nem maradt.

Ekkor Glenarvan tudatta társaival eddigi próbálkozásainak balsikerét. Mary Grant és öccse nem tudta leplezni fájdalmát. Mindez hat nappal azután történt, hogy a Duncan Talcahuanóba érkezett. Valamennyi utas összegyűlt a társalgóban. Lady Helena nem szavakkal, hanem gyöngédségével vigasztalta Grant kapitány gyermekeit. Jacques Paganel ismét elővette az okmányt, mélységes figyelemmel vizsgálta, mintha új titkokat akarna kicsikarni belőle. Már vagy egy órája vizsgálgatta, mikor Glenarvan megszólította:

- Paganel, az ön éleselméjűségéhez fordulok. Vajon tévésen magyaráztuk ezt az iratot? Értelmetlenek volnának ezek a szavak?

Paganel nem válaszolt. Gondolkozott.

- Vajon tévedtünk, mikor azt gondoltuk, itt történt a szerencsétlenség? Vajon nem magától értetődő a Patagónia név, még a legtudatlanabbaknak is?

Paganel egyre csak hallgatott.

- Nem nekünk ad igazat az indián szó is?

- Dehogynem! - szólalt meg Mac Nabbs.

- Akkor hát nem világos-e, hogy mikor ezeket a sorokat írták, az indiánok fogsága várt rájuk?

- Hadd szóljak itt közbe - válaszolt végre Paganel -, ha az eddigi okoskodás helyes is, ez utóbbit tévesnek találom.

- Hogy érti ezt? - kérdezte lady Helena, s minden szem a földrajztudósra irányult.

- Azt akarom mondani - felelte Paganel, megnyomva minden szavát -, hogy Grant kapitány már a levél írásakor is indiánok fogságában volt, s még azt is hozzáteszem, hogy az irat semmi kétséget sem hagy efelől.

- Mire alapozza ezt, uram? - kérdezte Mary Grant.

- Mi sem egyszerűbb, kedves Mary; ahelyett, hogy foglyul esnek, azt olvassuk, hogy foglyul estek, így minden egyszerre világossá válik.

- De hiszen ez képtelenség! - kiáltott fel Glenarvan.

- Képtelenség? És vajon miért, nemes barátom? - kérdezte Paganel mosolyogva.

- Mert a palackot csak akkor vethették a tengerbe, mikor a hajó szétroncsolódott a sziklákon. Ebből következik, hogy a hosszúsági és szélességi fokok adatai a hajótörés helyére vonatkoznak.

- Ezt semmi sem bizonyítja - vágott vissza Paganel élénken -, és nem látom be, hogy a hajótöröttek, miután az indiánok a kontinens belsejébe hurcolták őket, miért ne akarták volna tudatni, ennek a palacknak az útján, fogságuk helyét.

- Egyszerűen azért nem, kedves Paganel, mert ahhoz, hogy egy palackot a tengerbe dobjanak, tenger kell.

- Vagy tenger híján egy folyó, mely a tengerbe ömlik - mondta Paganel.

Döbbent hallgatás fogadta ezt a váratlan és ugyanakkor elfogadható választ. Hallgatói csillogó szeméből Paganel látta, hogy valamennyien újra reményre kaptak. Elsőnek lady Helena szólalt meg.

- Micsoda ötlet! - kiáltott fel.

- Jó ötlet - válaszolta keresetlenül a földrajztudós.

- Akkor hát ön szerint... - szólt Glenarvan.

- Szerintem ott kell keresnünk, ahol a 37. szélességi fok az amerikai partot érinti, s egy félfoknyi eltérés nélkül követnünk kell odáig, ahol az Atlanti-óceánba fut. Útközben talán rátalálunk a Britannia hajótöröttjeire.

- Kevés a remény - mondta az őrnagy.

- Bármilyen kevés is - felelte Paganel -, nem kell lebecsülni. Hogyha esetleg igazam van, és ez a palack valóban folyón át került a tengerbe, akkor kétségtelenül rábukkanunk a foglyok nyomára. Nézzék, barátaim, nézzék csak ennek a vidéknek a térképét, ennek a segítségével meggyőzöm majd önöket.

Ezzel Paganel kiterítette az asztalra Chile és Argentína térképét.

- Nézzék csak - mondta -, kövessenek sétámban az amerikai szárazföldön át. Lépjük át a keskeny Chilét. Keljünk át az Andok hegyláncán. Ereszkedjünk le a pampákra. Hát nincs ezen a vidéken elég folyó, folyam, patak? Ugye hogy van? Íme, a Rio Negro, a Rio Colorado, itt vannak mellékfolyóik, melyeket átszel a 37. szélességi fok, s melyek mindahányan a tengerbe vihették az iratot. Ott, valamelyik letelepedett indián törzs fogságában, ez alig ismert folyók mentén, vagy a Sierrák egyik völgykatlanában várnak talán azok gondviselésszerű segítséget, akiket jogosan nevezek barátainknak. Szabad-e reményeikben csalatkozniuk? Ugye valamennyien egyetértenek velem, hogy ezeken a vidékeken át követnünk kell azt a nyílegyenes vonalat, melyet ujjammal húzok a térképre, és ha sejtelmem megcsal, ha mégis tévedek, nem kötelességünk-e végig követni a 37. szélességi fokot, akár a földet is megkerülve, mindaddig, míg meg nem találtuk a hajótörötteket?

Ezek a nemes felhevültséggel mondott szavak mélyen megindították Paganel hallgatóit. Valamennyien hozzája siettek, kezet szorítottak vele.

- Igen! Ott van az apám! - kiáltott fel Robert, s szemével mohón kutatta a térképet.

- Akárhol is van, meg fogjuk találni, fiacskám - mondta Glenarvan. - Mi sem logikusabb, mint Paganel barátunk magyarázata, s habozás nélkül kell követnünk az általa mutatott utat. Grant kapitány vagy egy nagy indián törzs foglya, vagy pedig kisebb törzs kezére került. Ez utóbbi esetben kiszabadítjuk. Ha pedig az előbbi bizonyul igaznak, akkor előbb felderítjük a helyzetét, majd a keleti parton a Duncanra szállunk, s Buenos Airesbe megyünk, ahol Mac Nabbs őrnagy olyan különítményt szervez majd, mely Argentína valamennyi indiánjával is szembeszállhat.

- Helyes, uram - felelte John Mangles -, s még csak azt fűzöm hozzá, hogy az amerikai kontinensen át vezető út nem ígérkezik veszélyesnek.

- Sem nem veszélyes, sem nem fáradságos - mondta Paganel. - Hányan meg hányan megtették már ezt az utat, olyanok, akiknek nem volt hasonló felszerelésük, s akiknek bátorságát nem táplálta a vállalkozás nagyszerűsége! Vajon egy bizonyos Basilio Villarmo nem jutott-e el 1782-ben Carmenből a Kordillerákig? Vajon 1806-ban egy chilei, a Concepción tartománybeli bíró, Don Luiz de la Cruz, nem követte-e éppen ezt a 37. szélességi fokot, s az Andokon átkelve, nem jutott-e mindössze negyven nap alatt Buenos Airesbe? Végül García ezredes, Alcide d'Orbigny és nagyra becsült kartársam, Martin de Moussy doktor nem járták-e be keresztül-kasul ezt a vidéket, nem tették-e meg a tudományért azt, amit mi embertársainkért cselekszünk?

- Uram! Uram! - mondta Mary Grant meghatottságtól elfúló hangon. - Hogyan hálájam meg önfeláldozását, hogy ennyi veszedelmet vállal?

- Veszedelem! - kiáltott fel Paganel. - Ki beszél itt veszedelemről?

- Én ugyan nem! - kiáltotta Robert csillogó, elszánt tekintettel.

- Veszedelem! - mondta Paganel. - Létezik az egyáltalán? Különben is, miről van szó? Egy alig háromszázötven mérföldes egyenes útról, azon a szélességi fokon, melyen Spanyolország, Szicília és Görögország fekszik a másik félgömbön, tehát hasonló éghajlati viszonyok között legfeljebb egyhónapnyi útról! Valóságos séta!

- Paganel úr - szólalt meg lady Helena -, gondolja, hogy ha a hajótöröttek az indiánok kezébe kerültek, ezek megkímélték az életüket?

- Igen, asszonyom! Az indiánok nem emberevők! Sohasem voltak azok! Egy honfitársam, akit a Földrajzi Társulatnál ismertem meg, Guinnard úr, három évig volt a pampák indiánjainak a fogságában. Szenvedett, rosszul bántak vele, de végül is győztesen került ki ebből a megpróbáltatásból. Egy európai mindig hasznos ezen a vidéken; az indiánok ismerik az értékét, s úgy bánnak vele, mint valami becses állattal.

- Akkor hát nincs mire várni - mondta Glenarvan -, indulnunk kell, késlekedés nélkül. Melyik úton kell mennünk?

- Könnyű és kellemes lesz az utunk - felelte Paganel. - Először hegyre kell másznunk, majd leereszkedünk az Andok keleti lankáin, majd egy füves, homokos síkon, valóságos kerten vezet át utunk.

- Nézzük a térképet - mondta az őrnagy.

- Íme, itt van, kedves Mac Nabbs. A chilei parton a Rumena-fok és a Carnero-öböl között indulunk el a 37. szélességi fok mentén. Átkelünk Araucania fővárosán, majd az Antuko-hágón át a Kordillerákon, a tűzhányót délre magunk mögött hagyjuk, aztán leereszkedünk a hegyek elnyúló, enyhe lejtőin, átkelünk a Neuquemen, a Rio Coloradón, eljutunk a pampákra, a Salinas-tóhoz, majd a Guamini folyóhoz és a Sierra Tapalquenhez. Itt van a Buenos Aires-i tartomány határa. Átlépünk rajta, megmásszuk a Sierra Tandilt, és kutatásainkat egészen a Medano-fokig, az Atlanti-óceán partvidékéig folytatjuk.

Ahogy elmondta az expedíció programját, Paganel nem is pillantott a térképre, nem volt rá szüksége. Hiszen Frézier Molina, Humboldt, Miers, d'Orbigny munkáin nevelkedett, tévedhetetlen memóriája nem csalódhatott, nem érhette meglepetés. Majd mikor befejezte a földrajzi nevek felsorolását, még hozzátette:

- Az út tehát egyenes, barátaim. Harminc nap alatt még is tesszük, s ha az ellenszél csak egy kicsit is hátráltatja a Duncant, még előtte elérjük a keleti partot.

- A Duncannak tehát a Corrientes és a Saint Antoin-fok között kell majd cirkálnia? - kérdezte John Mangles.

- Úgy van.

- Ön hogyan állítaná össze egy ilyen expedíció személyzetét? - kérdezte Glenarvan.

- A lehető legegyszerűbben. Mindössze arról van szó, hogy felderítsük Grant kapitány helyzetét, nem az indiánokkal akarunk harcba bocsátkozni. Így gondolom: Glenarvan lord, vezérünk; az őrnagy, aki senkinek sem adná át a helyét, jómagam, Jacques Paganel...

- És én! - kiáltott fel az ifjú Grant.

- Robert! Robert! - szólt rá Mary.

- Miért ne? - szólt Paganel. - Az utazás formálja az ifjúságot! Tehát mi négyen, azután a Duncan három matróza...

- Hogyan - szólt John Mangles urához fordulva -, lordságod nem szól érdekemben?

- Kedves John - felelte Glenarvan -, a hajón utasokat hagyunk, azokat, akik a legkedvesebbek nekünk! Ki vigyázna rájuk, ha nem a Duncan hűséges kapitánya?

- Eszerint mi nem kísérhetünk el benneteket? - kérdezte lady Helena elszomorodva.

- Kedves Helenám - felelte Glenarvan -, utunkat kivételes gyorsasággal kell megtennünk; csak rövid időre válunk el, és...

- Igen, barátom, értelek - szólt lady Helena. - Menjetek, járjatok sikerrel!

- Egyébként ez nem is utazás - mondta Paganel.

- Hanem? - kérdezte lady Helena.

- Séta, semmi egyéb. Járunk, egyszerűen, ahogy a becsületes ember járja élete útját, s útközben a lehető legtöbb jót cselekszi. Transire benefaciendo, jót cselekedve áthaladni, ez a jelszavunk.

Ezekkel a szavakkal zárta le Paganel a vitát, ha ugyan lehet így nevezni egy beszélgetést, melyben mindenki egy véleményen van. Még aznap elkezdték az előkészületeket. Elhatározták, hogy vállalkozásukat titokban tartják, nehogy felhívják magukra az indiánok figyelmét.

Az indulás napját október 14-re tűzték ki. Mikor ki akarták választani, melyik három matróz tartson velük, valamennyien jelentkeztek, s Glenarvan nem tudott választani. Végül, hogy senkit se bántsanak meg, sorsot húztak. A másodkapitány, Tom Austin, Wilson, egy jól megtermett fickó és Mulrady, aki Tom Sayersszel, a londoni híres bokszbajnokkal is kiállta a versenyt - nem panaszkodhatott szerencséjére.

Glenarvan tevékenyen részt vett az előkészületekben. Készen akart állni a kitűzött napra, és készen is lett. Ugyanekkor John Mangles ellátta a hajót szénnel, hogy nyomban tengerre szállhassanak. Meg akarta előzni az utasokat az argentin parton. Ebből valóságos versengés támadt Glenarvan és az ifjú kapitány között, s ez a versengés mindnyájuknak hasznára vált.

Október 14-én, a kitűzött időben mindenki készen állt. Az indulás pillanatában a hajó utasai összegyűltek a társalgóban. A Duncan indulásra kész volt, hajócsavarja már kavarta a talcahuanói öböl tiszta vizét. Glenarvan, Paganel, Mac Nabbs, Robert Grant, Tom Austin, Wilson, Mulrady puskákkal és Colt revolverekkel felszerelve már készülődtek, hogy elhagyják a hajót. A vezetők és az öszvérek a rakodógát szélén vártak rájuk.

- Itt az idő - mondta végül lord Edward.

- Induljatok, barátom - mondta lady Helena erőt véve megindultságán.

Glenarvan lord szívére ölelte feleségét, míg Robert Mary Grant nyakába borult.

- Most pedig, kedves társaim, szorítsunk még egyszer kezet - szólt Paganel - És ez a kézfogás kísérjen el bennünket egészen az Atlanti-óceán partjáig!

Ezt azért túlzás volt kívánni. De persze voltak, akik szívesen valóra váltották volna az érdemes tudós kívánságát.

Fölmentek a fedélzetre, s a hét utazó elhagyta a Duncant. Hamarosan már ott is voltak a rakodógáton, melyet a hajó ügyesen megközelített, mintegy fél kötélhosszúságra.

Lady Helena még utoljára feléjük kiáltott a fedélzetről:

- Barátaim, vigyázzon rátok az ég!

- Vigyázni fog, asszonyom - kiáltott vissza Jacques Paganel -, mert higgye el, mi is vigyázunk magunkra!

- Előre! - kiáltott John Mangles a gépésznek.

- Indulás! - felelte Glenarvan lord.

S míg az utazók megeresztett gyeplővel haladtak a part mentén, a Duncan propellerje sebesen forogni kezdett, s a hajó teljes gőzzel indult az óceán felé.

XI. Chilén keresztül

A Glenarvan szervezte bennszülött csoport három férfiból és egy fiúból állt. Az öszvérhajcsárok vezetője angol ember volt; már vagy húsz éve telepedett le itt. Abból élt, hogy öszvéreket adott bérbe az utazóknak, s átvezette őket a Kordillerák különböző átkelőhelyein. Majd rábízta őket egy baqueanóra, azaz egy argentin vezetőre, aki úgy ismerte a pampák útjait, akár a tenyerét. Ez az angol az öszvérek és az indiánok társaságában sem felejtette el annyira az anyanyelvét, hogy ne tudott volna beszélgetni az utazókkal, ami megkönnyítette Glenarvannak, hogy kívánságait és utasításait közölje, mivel Paganel még nem vitte annyira, hogy megértesse magát spanyolul.

Az öszvérhajcsárok vezetőjét, a catapazt, ahogy ezt a chileiek mondják, két bennszülött peón[22] és egy tizenkét éves fiú kísérte. A bennszülöttek a csoport málháival megrakodott öszvérekre ügyeltek, míg a fiú a madrinát, a csengőkkel és apró kolompokkal felszerelt kis öszvérkancát vezette, mely a tíz öszvér élén haladt. Heten az utazók ültek, a catapazé volt a nyolcadik, a másik kettő pedig élelmiszert és néhány vég szövetet cipelt, melyekkel a síkvidéki indián-főnökök jóindulatát akarták megvásárolni. A peónok, szokásuk szerint, gyalog mentek. Így tehát ez a dél-amerikai út alighanem a legjobb körülmények között, biztonságosan és gyorsan fog lezajlani.

Nem mindennapi út ez az átkelés az Andok hegyláncain keresztül. Neki sem lehet indulni erős öszvérek nélkül, melyeknek legmegbecsültebb fajtája az argentínai. Ezek a nagyszerű állatok Argentínában fejlettebbek, mint másutt. Nem válogatósak. Naponta csak egyszer isznak, könnyedén megtesznek tíz mérföldet nyolc óra alatt, vonakodás nélkül cipelnek egy tizennégy arrobányi[23] súlyú terhet.

Az egyik óceántól a másikig vezető úton nincsen vendégfogadó. Az utazók szárított húson, borssal fűszerezett rizsen élnek, meg némi vadat esznek, amit útközben esetleg elejtenek. Patakvizet isznak a hegyekben, a síkságon forrásvizet, néhány csepp rummal ízesítve, melyből mindenki hord magával egy chliffe-nek nevezett, ökörszarvból készült kulacsban.

Szeszes italt egyébként nem tanácsos mértéktelenül fogyasztani, mert ez az éghajlat amúgy is felizgatja az ember idegrendszerét. Az egész hálóalkalmatosság a recadónak nevezett nyeregben van. Ez a nyereg az egyik oldalán cserzett, a másikon gyapjas bárányбőrökből áll, gazdagon hímzett hevederek erősítik az állat hátára. A jó meleg takarókba burkolt utazó fittyet hány a nyirkos éjszakának, és pompásan alszik.

Glenarvan értett az utazáshoz, tudta, hogy minden egyes vidék szokásaihoz alkalmazkodni kell; így most társaival együtt chilei öltözékben utazott. Paganel és Robert, a két gyerek - egy nagy meg egy kicsi - nem tudott hova lenni az örömtől, mikor először dugta át a fejét a chileiek nemzeti ruhadarabján, a ponchón, ezen a közepén lyukas, vastag gyapjútakarón, és először húzta lábára a csikóbőr csizmát. Látni kellett volna díszesen felszerszámozott öszvéreiket, szájukban az arab zablával, az öszvérek ostorként is szolgáló, bőrből font hosszú kötőfékjét, acéldíszekkel ékített kantárját, meg a hátukon lógó alforját, a napi élelem tárolására szolgáló rikító színű kettős vászontarisznyát. Mikor nyeregbe szállt, az örökké szórakozott Paganel alig tudta elkerülni pompás öszvérének rúgásait. Amikor aztán nyeregben volt, vállszíján elmaradhatatlan látcsövével, lábával görcsösen kapaszkodott a kengyelbe,

[22] Földtelen szegényparaszt vagy napszámos, alkalmi munkás

[23] Egy arroba kb. 11 kg

teljesen az állatra bízta magát, s nem volt rá oka, hogy ezt megbánja. Az ifjú Roberten első perctől kezdve látszott, hogy kiváló lovas lesz belőle.

Útnak indultak. Ragyogó idő volt, az égbolt tiszta, s a levegőt a tűző napsütésben is felfrissítette a tengeri szellő. A kis csoport fürgén haladt a talcahuanói öböl kanyargós partján, a 37. szélességi fok harmincmérföldnyire levő legszélső pontja felé. Az első napon sebesen ügettek a hajdani, kiszáradt mocsarak nádasain át; kevés szó esett. A búcsú mély nyomot hagyott valamennyiükben. A messzeségben még láthatták a Duncan tovaszálló füstjét. Valamennyien hallgattak, Paganel kivételével. A szorgalmas földrajztudós spanyolul kérdezgette önmagát, s ezen az új nyelven meg is felelt saját kérdéseire.

A catapaz meglehetősen szűkszavú ember volt, foglalkozása sem tette beszédesebbé. Alig szólt a peónokhoz. Azok értettek a mesterségükhöz, tudták, mi a tennivalójuk. Ha valamelyik öszvér megállt, torokhangon nógatták; s ha a kiabálás nem használt, biztos kézzel feléjük hajított kaviccsal bírták jobb belátásra. Ha meglazult egy heveder, vagy elszakadt egy kötőfék, a peón kibújt ponchójából, az öszvér fejére borította, s ez, mihelyt kijavították a hibát, tüstént újra nekiindult.

Az öszvérhajcsárok általában reggel nyolc órakor, reggeli után indultak útnak, s délután négy óráig, napnyugtáig egyfolytában meneteltek. Glenarvan alkalmazkodott ehhez a szokáshoz. Mikor a catapaz jelt adott a megállásra, éppen Araucóhoz, az öböl déli végében fekvő városhoz értek, mindeddig az óceán tajtékos partján haladtak. Innen még mintegy húszmérföldnyire, a Carnero-öbölnél van a 37. szélességi fok szélső pontja. Glenarvan megbízottjai már bejárták ezt a vidéket, ám semmiféle hajótörés nyomára nem akadtak. Újabb kutatás tehát felesleges volt, s elhatározták, hogy Arauco városa lesz kutató útjuk kiindulópontja. Innen nyílegyenesen kelet felé kell majd tartaniuk.

A kis csoport belovagolt a városba, ott táborozott le egy kezdetlegesen berendezett kényelmetlen fogadó udvarán.

Arauco Araucaniának, ennek a százötven mérföld hosszú, harminc mérföld széles tartománynak a fővárosa. Lakói, a molouchok, fivérei annak a chilei népnek, melyről Ercilla[24] dalolt. Erős és büszke ez a nép, egyedülálló az amerikai kontinensen; sohasem hódolt meg idegen hatalomnak. Arauco ugyan hajdan spanyol birtok volt, de lakossága nem hódolt be, ellenállt, mint ahogy ma is ellenáll a chileiek hódítási kísérleteinek, s nemzeti zászlója - kék mezőben fehér csillag - most is ott lobog a dombtetőn, a várost védő erődön.

Míg a vacsora készült, Glenarvan, Paganel és a catapaz a zsúpfedelű házak közt sétált. Egy templom és egy ferences-rendi kolostor romjain kívül semmi érdekes látnivaló nem akadt Araucóban. Glenarvan eredménytelenül tudakozódott a hajótöröttek felől. Paganel vigasztalhatatlan volt, mert a város lakóival sehogyan sem tudta megértetni magát; de mivel ezek araucaniul beszéltek, azon az ősi nyelven, mely egészen a Magellán-szorosig használatos, Paganel spanyol nyelvtudása annyit ért, mintha héberül tanult volna meg. Füle helyett szemét nyitotta ki, s végül is a tudós őszinte örömével tanulmányozta az elébe kerülő különböző araucan típusokat. A férfiak magas növésűek voltak, arcuk lapos, szőrtelen, bőrük rozsdaszín, tekintetük gyanakvó, széles fejüket hosszú fekete hajzat koronázta. Láthatóan azokra a harcosokra jellemző semmittevésbe süppedtek, akik nem tudnak mihez kezdeni békeidőben. Szerencsétlen, derék asszonyaik a nehéz házimunkával foglalatoskodtak, a lovakat gondozták, tisztogatták a fegyvereket, a földet művelték, vadászni jártak uruk helyett, s mindemellett még

[24] Alonso de Ercilla y Zuñiga (1533-1596) spanyol költő La Araucana (Az araukánok földje) c. hőskölteménye a hősies chilei bennszülött néppel vívott harcokról szól

arra is találtak időt, hogy megszőjék a türkizkék ponchókat, melyeknek elkészítése két évbe telik, s legalacsonyabb ára is száz dollár.

Mindent összevetve a molouchok érdektelen s meglehetősen barbár nép volt. Minden emberi gyengeség mellett volt egy erényük: a függetlenség szeretete.

- Valóságos spártaiak - mondogatta az esti séta után, vacsora közben Paganel.

Túlzott a tiszteletre méltó tudós, s még kevésbé értették, mikor hozzátette, hogy francia szíve erősen dobogott, míg Araucóban sétált. Mikor az őrnagy ennek a váratlan „dobogásnak" az okát tudakolta, Paganel azt válaszolta, hogy mi sem természetesebb, mivel hajdan egy honfitársa ült Araucania trónján. Az őrnagy megkérte, mondja meg ennek az uralkodónak a nevét. Jacques Paganel büszkén nevezte meg a derék de Tonneins urat, a kiváló, kissé túl hosszú szakállú périgueux-i ügyvédet, akire az a sors várt, amiről a trónfosztott királyok finoman úgy beszélnek: „alattvalóik hálátlansága". Az őrnagy halványan elmosolyodott a hajdani ügyvéd trónfosztásának történetén, mire Paganel nagy komolyan azt válaszolta, hogy alighanem könnyebben válik egy ügyvédből jó király, mint egy királyból jó ügyvéd. Mindnyájan jót nevettek ezen a megjegyzésen, majd felhörpintettek egy-egy pohárka chichát, I. Oreille-Antoine, Araucania exkirálya egészségére. Néhány perccel ezután az utazók ponchóikba burkolózva már az igazak álmát aludták.

Másnap reggel nyolc órakor a kis csapat ismét útnak indult kelet felé a 37. szélességi fokon; élükön a madrina haladt, a menetet pedig a peónok zárták le. Araucania termékeny, szőlőben és nyájban gazdag vidékén meneteltek. A táj lassacskán elnéptelenedett. Alig-alig bukkant fel mérföldenként az egész Amerikában híres rastreadorok, az indián csikósok egy-egy kunyhója. Néha feltűnt egy elhagyatott postaállomás, mely már csak a pusztában bolyongó bennszülöttek alkalmi menedékéül szolgált. Ezen a napon két folyó keresztezte a csapat útját, a Raque és a Tubal folyó. A catapaz ismerte a gázlókat, így könnyen átkelhettek rajta. A látóhatáron az Andok hegylánca vonult észak felé egyre meredekebben, egyre több orommal ágaskodva nyúlt a magasba. S mindez csak apró csigolyáit alkotta annak a hatalmas gerincnek, melyre az egész Újvilág csontváza épült.

Délután négy órakor, harmincöt mérföldes út után letelepedtek a puszta mezőben, hatalmas mirtuszok tövében. A lekantározott öszvérek szabadon legelésztek a síkság kövér füvében. Az alforjákból előkerült a szokásos hús- és rizsadag. A földre terített pelionok takaró gyanánt szolgáltak, a recadók meg párnaként, s a csoport valamennyi tagja üdítő álomba merült ezeken a rögtönzött ágyakon, míg a peónok és a catapaz felváltva őrködtek.

Minthogy az idő kedvező maradt, minthogy az utasok - Robert sem volt kivétel - valamennyien jó egészségben voltak, és minthogy az út ilyen szerencsésen indult, ki kellett használniuk - mint ahogy a játékos mondja - a „kedvező kártyajárást". Mindnyájan ezen a véleményen voltak. Másnap fokozott irammal folytatták útjukat, minden nehézség nélkül keltek át a sebes folyású Bell folyón, és este, mikor letáboroztak a spanyol fennhatóság alá tartozó és a független Chilét elválasztó Rio Bio partján, Glenarvan újabb harmincöt mérföldnyi megtett utat írhatott az expedíció javára. A vidék nem változott. Itt is termékeny volt a föld, dúsan nőtt az amaryllis, a faként növekvő ibolya, a maszlag, a datura és az aranyszín virágú kaktusz. Az ocelot meg a többi állat meglapult a bokrok között. A madárvilágot csak egy-egy kócsag, magányos bagoly vagy a sólymok elől menekülő fenyőrigók, vöcskök képviselték. Bennszülöttet keveset láttak, mindössze néhány guasso, indián-spanyol ivadék vágtatott arra elsuhanó sötét árnyként; mezítelen lábukra szerelt hatalmas sarkantyújuk véresre sebezte lovuk oldalát. Útközben senkivel sem találkoztak, akitől felvilágosítást kérhettek volna. Glenarvan egyre inkább arra a meggyőződésre jutott, hogy az indiánok fogságába esett Grant kapitányt az Andokon túlra hurcolták.

Kutatásuk csak a pampákon járhat sikerrel, nem pedig az innenső oldalon. Türelmesen, gyorsan, lankadatlanul kell tehát követniük útjukat.

17-én a szokásos időben, a megszokott rendben indultak útnak. Robertnek nehezére esett betartani ezt a rendet, türelmetlenségében, öszvére nagy bánatára a madrina elé vágott. De Glenarvan egyetlen szigorú szava elegendő volt ahhoz, hogy a fiú a helyére menjen, s ott maradjon.

Aztán változatosabb lett a vidék, az út egyenetlensége közeli hegyekről tanúskodott, szaporodott a patakok száma, melyek zajosan követték a szeszélyes meredélyeket. Paganel gyakran nézegette térképeit, s valahányszor hiányzott róluk egy patak, ami gyakran előfordult, felforrt földrajztudós vére, s igen komikus módon dühbe gurult.

- Egy névtelen patak - mondta - olyan, mint egy anyakönyvezetlen ember! A földrajzi törvények szerint nem is létezik!

Így nem sokat teketóriázott, nevet adott ezeknek a névtelen patakoknak, berajzolta őket a térképbe, és a spanyol nyelv leghangzatosabb jelzőivel ékesítette őket.

- Micsoda nyelv! - mondogatta. - Milyen tömör, milyen zengzetes! Fémcsengésű nyelv, mintha hetvennyolc rész sárgarézből és huszonkét rész ónból ötvözték volna, akár a harangok bronzát!

- Halad-e a nyelvtanulásban? - kérdezte Glenarvan.

- Haladok, lordom! Ó, csak a kiejtés ne volna! De van!

Jobb híján Paganel útközben torkaszakadtából gyakorolgatta a spanyol kiejtés nehézségeinek leküzdését, de azért a földrajzi megfigyelésekről sem feledkezett meg. Ebben páratlan volt. Mikor Glenarvan a catapazt faggatta a vidék sajátosságai felől, tudós útitársának válasza mindig megelőzte a vezetőét. A catapaz ámulva figyelte.

Ezen a napon, úgy két óra felé, egy út keresztezte addigi irányukat. Glenarvan természetesen nyomban a neve után tudakozódott, és természetesen ismét Jacques Paganel válaszolt.

- Ez a Yumbelból Los Angelesbe vezető út.

Glenarvan a catapazra nézett.

- Az bizony - felelte a catapaz. Aztán a földrajztudóshoz fordult. - Járt már ezen a vidéken? - kérdezte.

- Jártam bizony! - felelte nagy komolyan Paganel.

- Öszvéren?

- Nem, karosszékben.

A catapaz nem értette a választ, vállat vont, és visszatért a csapat élére.

Este öt órakor alacsony völgytorokban álltak meg, néhány mérföldnyire a Loja nevű kisvárostól; ezen az éjszakán az utazók a Sierrák hegyei tövében, a nagy Kordillerák első lépcsőfokán tértek nyugovóra.

XII. Tizenkétezer lábnyi magasságban

A karaván mindeddig zavartalanul haladt Chilén át. Most azonban egyszerre bukkantak fel mindazok a nehézségek és veszélyek, melyeket egy hegy megmászása rejt magában. Most majd valóban megkezdődik a harc a természettel.

Indulás előtt egy fontos kérdést kellett tisztázniuk. Vajon az Andok melyik hágóján kelhetnek át, melyik az, melyen legkevésbé térnek le útjukról. Megkérdezték a catapazt.

- Csak két járható hágót ismerek a Kordilleráknak ezen a részén.

- Nyilván az Arica-hágót - mondta Paganel -, melyet Valdivia Mendoza fedezett fel.

- Úgy van.

- Meg a Nevadától délre a Villarica-hágót.

- Igaz.

- Hát barátom, ennek a két hágónak csak egy hibája van, mégpedig ha ezeket választanánk, vagy jóval északabbra, vagy délebbre kerülnénk, mint szeretnénk.

- Ismer valami más hágót? - kérdezte az őrnagy.

- Ismerek bizony - felelte Paganel -, az Antuko-hágót, mely a vulkanikus hegyoldalban nyílik, a harminchetedik szélességi fok harmincadik percén, azaz csak félfoknyira tér el utunktól. Mindössze ezer öl magas; Zamudio de Cruz fedezte fel.

- Jól van - szólt Glenarvan -, de mondja, catapaz, ismeri ön ezt az Antuko-hágót?

- Igen, uram, átkeltem már rajta, s csak azért nem javasoltam, mert ez a hágó nem egyéb, mint csapás, melyen a keleti lejtők indián pásztorai terelik a jószágot.

- Nos, barátom - felelte Glenarvan -, ahol a pechuenek ménesei, birka- meg marhanyájai átkelnek, mi is át tudunk kelni. S mivel ez az út nem jelent kitérőt, az Antuko-hágó mellett döntünk.

Nyomban jelt adtak az indulásra, s a csapat behatolt a hatalmas, megkövesedett mészkőkövületek szegélyezte Las Lejas völgyébe. Szinte észrevétlenül emelkedő lejtőn haladtak. Úgy tizenegy óra tájban meg kellett kerülniük egy kis tavat, mely a környék patakjainak vízgyűjtő medencéje és festői találkozópontja volt; csobogva omlottak bele a patakok, hogy a felszínén egységes, áttetsző tükröt alkossanak. A tó fölött tágas llanók, pázsitfűvel borított mezők húzódtak, melyeken az indiánok nyájai legeltek. Aztán egy északról délre húzódó mocsárhoz értek, amin hála az öszvérek jó ösztönének, szerencsésen átkeltek. Egy órakor egy meredek szikla csúcsán megpillantották a Ballenare-erőd romos bástyafalait. Maguk mögött hagyták. A lejtők egyre meredekebbek, kövesebbek voltak, az öszvérek patái alól legördülő kavicsok zajos vízesésként hulltak alá. Három óra tájt ismét romok, az 1770-es felkelésben lerombolt erőd festői maradványai tűntek fel.

- Úgy látszik - mondta Paganel -, a hegyek nem elégségesek az emberek szétválasztásához, még erődítményeket is kell rájuk építeni.

Ettől a ponttól nehézzé, sőt veszélyessé vált az út; a lejtők egyre meredekebb szöget alkottak, a keskeny utak egyre szűkültek, s az alattuk tátongó szakadékok ijesztően mélyültek. Az öszvérek óvatosan rakták a lábukat, orrukat a földre szegezték, az utat szaglászták. Libasorban mentek. Néha, egy-egy hirtelen kanyarnál a madrina eltűnt a szemük elől, s a kis csoport

ilyenkor csak a csengők távoli hangját követte. Az ösvény szeszélyes kanyarai gyakran két párhuzamos útra vezették a sort, ilyenkor a catapaz beszélni tudott a peónokkal; de a kettévált csapat közé mindössze két-három ölnyi széles, de vagy kétszáz öl mély földnyílás vont áthághatatlan szakadékot.

A növényi élet még viaskodott az előrenyomuló kövekkel, de már érezhető volt, hogy az ásványi világ lebírja a növényi világot. Néhány rozsdaszínű, sárga, tű formájú kristályokkal tűzdelt lávacsík arról vallott, hogy közelednek az Antoku-tűzhányóhoz. Az egymás hegyén-hátán halmozódó, minden pillanatban lerogyni kész sziklák az egyensúly törvényeivel dacolva álltak. A természeti erők nyilván könnyedén megváltoztathatnák helyzetüket, s a dülöngélő szirteket, ferde csúcsokat, omlatag dombokat nézve nyilvánvaló volt, hogy ezen a hegy-völgyes vidéken még nem ütött a végleges földtani kialakulás órája.

Ilyen körülmények között csak nehezen tudták az irányt tartani. Az Andok belső szerkezetét szinte szakadatlanul formáló mozgás gyakran megváltoztatja az utak vonalát, a tájékozódási pontok is változtatják a helyüket. Így a catapaz tétovázott is, meg-megállt, körülnézett, tekintetével a különböző formájú sziklákat faggatta, a töredező köveken indiánok nyomát kereste. A tájékozódás lehetetlenné vált.

Glenarvan a vezető sarkában haladt, megértette, megérezte az út nehézségeivel egyre növekvő zavarát, nem merte kérdezgetni, s arra gondolt, talán jogosan, hogy az öszvérhajcsároknak gyakran olyan jó ösztöneik vannak, akár az öszvéreknek, s hogy legjobb, ha erre bízzák magukat.

Még egy órán át bolyongott így vaktában a catapaz, egyre magasabbra jutottak. Végül kénytelen volt megállni. Keskeny völgyben voltak, egyikében azoknak a szűk völgytorkoknak, melyeket az indiánok quebradának neveznek. Függőlegesen emelkedő porfir sziklafal zárta le az utat. Miután hiába keresett egy átkelőhelyet, a catapaz leszállt az öszvérről, keresztbe fonta a karját, és várt. Glenarvan odalépett hozzá.

- Eltévedt? - kérdezte.

- Nem, uram - felelte a catapaz.

- De hiszen már nem vagyunk az Antuko-hágón!

- De ott vagyunk.

- Nem téved?

- Nem tévedek. Itt van az indiánok hagyta tűz pernyéje, íme, a ménesek, a birkanyájak nyoma.

- Hiszen akkor átkeltek a hágón!

- Igen, de ezentúl senki sem jut át rajta. Az utolsó földrengés járhatatlanná tette...

- Az öszvérek számára, de nem az embereknek.

- Ez már az ön dolga, uram - felelte a catapaz -, én megtettem, ami tőlem telt. Öszvéreim és jómagam szívesen visszafordulunk, és ha óhajtja, keresünk egy másik hágót a Kordillerán.

- Mekkora késedelmet jelentene ez?

- Legalább három napot.

Glenarvan némán hallgatta a catapazt, aki érthetően ragaszkodott megállapodásuk feltételeihez. Öszvérei nem folytathatták az utat. Amikor tehát azt javasolta, hogy forduljanak vissza, Glenarvan társaihoz fordult és megkérdezte:

- Akarják folytatni az utat?

- Mi önt akarjuk követni - felelte Tom Austin.

- Sőt, meg is akarjuk előzni - mondta Paganel. - Mert végül is miről van szó? Át kell kelnünk egy hegyláncon, melynek túloldali lejtői összehasonlíthatatlanul könnyebb leereszkedést ígérnek. Ha ezen túl vagyunk, könnyen találunk argentin baquenókat, kik majd átvezetnek bennünket a pampákon, meg síksághoz szokott gyors lovakat. Előre hát, ne habozzunk!

- Előre! - kiáltottak fel Glenarvan útitársai.

- Nem tart velünk? - kérdezte Glenarvan a catapazt.

- Öszvérhajcsár vagyok - felelte.

- Ahogy óhajtja.

- Megleszünk nélküle is - mondta Paganel -, ennek a sziklafalnak a túloldalán rátalálunk az Antuko ösvényeire, s vállalom, hogy olyan egyenesen levezetem önöket a hegy tövébe, akár a Kordillerák legjobb vezetője.

Glenarvan kifizette a catapazt, és peónjaival, öszvéreivel együtt útnak bocsátotta. A fegyvereket, műszereket s némi ennivalót a hét utazó szétosztotta egymás között. Együttesen elhatározták, hogy nyomban folytatják útjukat, s ha kell, egy ideig éjszaka is menetelnek. A bal oldali hegyoldalon meredek lejtő kanyargott, melyen az öszvérek nem tudtak volna átkelni. Nehéz volt az út, de kétórai fáradságos menetelés, sok kanyargás után Glenarvan és társai végül mégis eljutottak az Antuko-hágó útjára.

Ekkor már a tulajdonképpeni Andokban jártak, ami nem esik messze a Kordillerák fő gerincétől; de kitaposott ösvénynek, valódi pasónak nyoma sem volt. Az egész vidéket felforgatta a legutóbbi földrengés, s kénytelenek voltak egyre magasabbra kapaszkodni a hegyláncon, Paganel meglehetősen tanácstalan volt, hogy nem találta a járható ösvényt, s látta, milyen fáradságos út vár rájuk, míg felkapaszkodnak az Andok csúcsaira, melyeknek átlagos magassága tizenegyezer-tizenkétezer-hatszáz láb körül van. Szerencsére az idő csendes volt, az ég tiszta, az évszak is megfelelő; télen, májustól októberig lehetetlen lett volna egy ilyen út; az éles hideg gyorsan végez az utazókkal, s akiket megkímél, azokkal végeznek a temporálék, a vidék jellegzetes orkánjai, melyek minden évben holttestekkel borítják a Kordillerák szakadékait.

Egész éjszaka meneteltek, kezükkel húzódzkodtak föl a szinte elérhetetlen fennsíkokra, széles és mély szakadékokon ugráltak át, az egymásba fűzött karok helyettesítették a kötelet, létrául a vállak szolgáltak; ezek az elszánt emberek erőművészcsoportra hasonlítottak, akik ikáriai játékok[25] szenvedélyének élnek. Számtalan alkalom nyílt arra, hogy Mulrady az erejét, Wilson meg az ügyességét tanúsítsa. A két derék skót kitett magáért, odaadásuk és bátorságuk nélkül a kis csapat nem jutott volna messzire. Glenarvan nem tévesztette szem elől az ifjú Robertet, akit kora és élénksége meggondolatlanságokra csábított. Paganel ugyancsak franciás, dühödt elszántsággal nyomult előre. Az őrnagy pedig csak éppen annyit mozgott, amennyit muszáj volt, se többet, se kevesebbet, szinte észrevétlen mozdulatokkal haladt előre. Tudatában volt-e egyáltalán, hogy már órák óta kapaszkodik fölfelé? Nem biztos. Lehet, hogy azt képzelte, hogy lefelé ereszkedik.

Reggel ötkor az utazók a légsúlymérő szerint hétezer-ötszáz lábnyi magasba értek. A hegység felsőbb vonulatain, a fás övezet végső határán jártak. Itt már fel-felbukkant egy állat, minden

[25] Ikária a görög szigettenger egyik szigete. A monda szerint ott zuhant a tengerbe Ikarosz.

vadász boldog lett volna, ha szembe találja magát egy vaddal, ám ezek a fürge állatok nyilván tudták ezt, mert az emberek közeledtére már messziről menekültek. Hol egy lámát láttak, a hegyeknek ezt a becses állatát, mely a juhot, marhát, lovat helyettesíti, s megél ott, ahol még az öszvér sem. Máskor csincsillát, értékes szőrméjű, jámbor, félénk rágcsálót, mely valahol félúton áll a nyúl és az egyiptomi ugróegér közt, a hátsó lábai pedig a kenguruéra emlékeztetnek. Nincs kedvesebb látvány, mint mikor ez a könnyed kis állat mókus módján futkározik a fák ormán.

- Ez az állat még nem madár - mondta Paganel -, de már négylábúnak is alig nevezhető.

Pedig nem ezek az állatok voltak a hegység utolsó lakói. Kilencezer láb magasban az örök hó övezetét még csapatokban járták gyönyörű kérődzők, a hosszú, selymes szőrű alpakák meg azok a kecses, büszke járású, finom szőrű szarvatlan kecskék, melyeknek a természetrajztudósok a vikunna nevet adták. De nem lehetett megközelíteni, megpillantani is nehéz volt őket, hangtalanul nyomban elmenekültek, szinte tovaszálltak a vakító fehér szőnyegen.

Ebben az órában teljesen megváltozott a táj arculata. Minden oldalról ragyogó, helyenként kékes fényű jégtömbök nyújtóztak a magasba, onnan verték vissza a felkelő nap sugarait. A hegymászás ekkor igen veszélyessé vált. Egy lépést sem tettek anélkül, hogy előtte ne vizsgálták volna meg figyelmesen, vajon nem bújik-e meg szakadék a hó alatt. Wilson került a sor élére, lábával tapogatta a jégmezőt. Társai mindenütt a lábnyomába léptek, s arra is ügyeltek, hogy ne ejtsenek hangos szót; a legcsekélyebb zaj megbolygathatta volna a levegőrétegeket, s ez nyakukba szakasztotta volna a fejük felett hét-nyolcszáz lábnyi magasságban függő hatalmas hótömegeket.

Ekkor a cserjék övezetébe jutottak, ezek viszont ötvenölnyivel magasabban már a pázsitfűnek, a kaktuszoknak adták át a teret. Tizenegyezer láb magasságban azonban már ezek a növények is eltűntek a kopár földről, ahol már megszűnik minden növényi élet. Az utazók mindössze egyszer álltak meg, nyolc órakor, hogy a sebtében elfogyasztott étellel új erőre kapjanak, aztán emberfeletti bátorsággal újra nekivágtak az egyre növekvő veszedelmeknek. Éles sziklataréjokon kellett áthágniuk, s olyan mély szakadékokon átugraniuk, melybe még alátekinteni sem mert az ember. Sok helyütt fakereszt szegélyezte az utat; megannyi szerencsétlenség emlékét őrizték. Két óra felé hatalmas síkság elé értek, növényi életnek nyoma sem volt rajta, mezítelen sziklacsúcsok között sivatagként nyújtózott. A levegő száraz volt, az ég bántóan kék; ebben a magasságban ismeretlen az eső, a pára csak hó vagy jégeső formájában csapódik ki. A porfir- és bazaltsziklák csúcsai, mint valami csontváz kimeredő csontjai lyuggatták át itt-ott a fehér leplet; néha légmozgás szakított le egy-egy kvarc- vagy gnájszdarabot; zuhanásuk tompa zaja alig volt hallható a ritka levegőben.

Bármily bátor is volt a kis csapat, megfogyatkozott az ereje. Glenarvan látta társai fáradtságát, s bánta, hogy ilyen magasra vezette őket. Az ifjú Robert küszködött a fáradtság ellen, de sokáig már nem bírhatta.

Három órakor Glenarvan megállt.

- Meg kell pihennünk - mondta, mivel látta, hogy senki sem fog előállni ezzel a javaslattal.

- Megpihenni? - ámult Paganel. - De hiszen nincs is hol meghúzódnunk!

- Pedig meg kell állnunk, ha másért nem, Robert miatt.

- De uram, még igazán tudok járni, ne álljunk meg...

- Majd viszünk, fiacskám - felelte Paganel -, de mindenáron el kell jutnunk a keleti lejtőkre. Ott talán találunk valami menedékhelyet. Két órát tartsunk még ki!

- Valamennyien beleegyeznek? - kérdezte Glenarvan.

- Igen - felelték társai.

Mulrady hozzátette:

- A fiút magamra vállalom.

Újra megindultak kelet felé. Kétórai rettenetes kapaszkodó várt rájuk. Egyre csak kapaszkodtak fölfelé, a hegy csúcsai felé. A levegő ritkulása előidézte azt a fájdalmas fulladozást, melyet punának neveznek. A légnyomás és a vér belső nyomásának különbsége miatt, meg talán a hó hatására, ami ebben a magasságban nyilvánvalóan rontotta a levegőt, ajkukról, foghúsukból szivárgott a vér. A ritka levegőben gyorsabban lélegeztek, vérkeringésük meggyorsult, s ez éppúgy fárasztotta őket, mint a havon tükröződő napfény. Bármily erős akaratúak voltak is, eljött a pillanat, mikor már a legbátrabbak sem bírták tovább, s a szédülés, ez a rettenetes hegyi betegség nemcsak testi erejüket törte meg, de felőrölte lelkierejüket is. Nem harcolhattak büntetlenül ilyen fáradtság ellen. Egyre többen buktak el, s akik egyszer elestek, csak térden csúszva vonszolták magukat tovább.

A végkimerülés már-már véget vetett ennek a hosszúra nyúló hegymászásnak, s Glenarvan rettegve nézte a gyászos vidéket jeges hideggel elárasztó végtelen hómezőt, a kopár csúcsokra kúszó árnyakat, kétségbeesve gondolt arra, hogy nincs hol meghúzzák magukat éjszakára. Ekkor megállította az őrnagy, és nyugodt hangon így szólt:

- Egy kunyhó!

XIII. Lefelé a Kordillerák lejtőin

Bárki gyanútlanul elment volna e mellett a kunyhó mellett vagy előtt, vagy talán még fölötte is, de nem így az őrnagy. A hószőnyeg kitüremkedése nem különböztette meg a környező szikláktól. Ki kellett kotorniuk a hó alól. Félórás makacs munkával Wilson és Mulrady kiszabadították a casucha bejáratát, s a kis csapat sietve meghúzódott benne.

Ezt a casuchát az indiánok építették napon szárított téglákból, az úgynevezett adobákból, a tizenkét láb magas, kocka alakú házikó egy bazaltszikla csúcsán emelkedett. Egyetlen nyílásához, az ajtóhoz kőlépcső vezetett, s bármily keskeny is volt ez az ajtó, mikor tombolt a temporál, az orkán a hóvihar vagy a jégeső, könnyen betalált rajta.

Tíz személy kényelmesen megfért benne, s ha falai nem is bírták volna az esős évszakot, ebben az évadban védelmet nyújtottak az erős hideg ellen; a hőmérő ugyanis mínusz tíz fokot mutatott. Hézagos téglákból épült tűzhelyfélében tüzet is rakhattak, és ezzel eredményesen küzdhettek a kinti hideg ellen.

- Ha nem is kényelmes, de megfelelő szállás - mondta Glenarvan. - A jó szerencse idevezetett bennünket, legyünk érte hálásak.

- Hogyhogy - mondta Paganel -, hiszen ez valóságos palota! Csak a palotaőrség meg az udvaroncok hiányoznak. Nagyon jól megleszünk itt!

- Hát mikor majd tűz is ropog a kályhában - mondta Tom Austin -, mert éhesek, azok vagyunk, de fázunk is, úgy tűnik, és ami engem illet, jobban örülnék egy halom rőzsének, mint egy szelet vadpecsenyének.

- Hát, Tom, igyekszünk majd fűtőanyagot keríteni - mondta Paganel.

- Fűtőanyagot, a Kordillerák csúcsán! - Mulrady kétkedve ingatta a fejét.

- Ha ebben a casuchában tűzhelyet építettek - felelte az őrnagy -, ez azt jelenti, hogy akad tüzelnivaló is errefelé.

- Mac Nabbs barátunknak igaza van - mondta Glenarvan. - Készítsék el a vacsorát, én meg addig elmegyek favágónak.

- Elkísérjük Wilsonnal együtt - ajánlotta Paganel.

- Nincs szükségük rám? - kérdezte Robert, és felállt.

- Nem, pihenj csak, derék fiú - felelte Glenarvan. - Olyan korban érsz felnőtté, mikor a többiek, a kortársaid még gyermekek!

Glenarvan, Paganel és Wilson elhagyták a casuchát.

Délután hat óra volt. Noha a levegő nem is mozdult, metsző hideg volt. Az ég kékje már sötétült, s a lenyugvó nap sugarai az Andok fennsíkjainak legmagasabb csúcsait pásztázták. Paganel megnézte barométerét, ami most is vele volt, 495 millimétert mutatott. A higanyoszlopnak ez az alacsony állása tizenegyezer-hétszáz láb magasságot jelentett. A Kordillerák e vidéke tehát mindössze kilencszáztíz méterrel volt alacsonyabb a Mont Blancnál. Ha ezek a hegyek oly veszélyesek, mint a svájci hegyóriás, ha itt is orkánok vagy forgószelek támadnak, egy utazó sem kelhetett volna át az Újvilág hatalmas hegyláncán.

Glenarvan és Paganel egy porfirszikla csúcsára érve körültekintett a láthatáron. A Kordillerák csúcsán voltak, s lábuk előtt mintegy negyven négyzetmérföldnyi síkság terült el. Kelet felé

szelíden ereszkedtek alá a járható lejtők, melyeken a peónok több száz ölnyi úton könnyedén siklanak lefelé. Messzebb a jégár hordta kövek, vándorsziklák alkottak hatalmas morénacsíkot. A Rio Colorado völgyében a napnyugtával egyre magasabbra kúsztak az árnyak; a föld napsütötte domborulatai, kiemelkedései, csúcsai, szirtjei lassacskán a sötétbe vesztek, apránként árnyékba borult az Andok egész keleti oldala. Nyugaton a fény még megvilágította a meredek falak támpilléreit. A napfényben fürdő sziklák és jégmezők csodálatos látványt nyújtottak. Az északon észrevétlenül egymásba olvadó csúcsok ügyetlen kéz húzta reszkető vonalat alkottak. Az emberi tekintet révetegen rajtuk felejtkezett. Dél felől azonban csodálatos látvány tárult eléjük, a lenyugvó nap fényében a táj fenségessé szépült. A Torbido vad völgyébe alászálló tekintet az Antuko kétmérföldnyire tátongó kráterét is érintette. A vulkán bömbölt, mint valami hatalmas szörny, mint az Apokalipszis[26] napjainak leviatánja[27], izzó füstje kormos lángzuhataggal elegyedett. Mintha a környező hegykoszorú is lángba borult volna; az izzó kőzápor, vöröses gőzfelhők, lávarakéták sziporkázó kévében egyesültek. A percről percre izzóbb ragyogás, vakító lobogás átható visszfénye betöltötte a kör alakú roppant térséget, míg a nap alkonyi fénye lassacskán kihunyt, s mint megvakult csillag beleveszett a látóhatár árnyaiba.

Paganel és Glenarvan szívesen elnézte volna még a föld és az égbolt tüzeinek e harcát; az alkalmi favágó átadta helyét a műélvezőnek, de a prózaibb Wilson figyelmeztette őket a helyzetükre. Igaz, fa nem volt sehol, de szerencsére a sziklákat satnya, száraz zuzmó borította; bőségesen fölpakoltak belőle, meg abból a bizonyos növényből, melyet llaretának neveznek, s melynek gyökere meglehetősen alkalmas tűzrakásra. Ahogy visszatértek a casuchába, a tűzhelyre rakták az értékes fűtőanyagot.

Nehéz volt meggyújtani, de még nehezebb volt táplálni a tüzet. A rendkívül ritka levegőben nem volt elegendő az égéshez szükséges oxigén - az őrnagy legalábbis ennek tulajdonította a nehézséget.

- Viszont - tette hozzá - a víz száz fokon alul is felforr, így azok, akik a százfokos vízzel készített kávét szeretik, kénytelenek lesznek lemondani róla, mert ebben a magasságban a víz kilencven fok hőmérséklet alatt forr fel.

Mac Nabbs nem tévedett, az üstbe mártott hőmérő csak nyolcvanhét fokot mutatott, mikor felforrt a víz.

Mindnyájan gyönyörűséggel ittak néhány korty forró kávét, a szárított hús kevésnek bizonyult, s ez Paganelt értelmes, ám fölösleges megjegyzésre késztette.

- Bevallom, nem volna megvetendő némi roston sült lámahús! Úgy mondják, ez az állat pótolja a marhát meg a bárányt, szeretném tudni, vajon a húsára is érvényes-e ez az állítás.

- Hogyhogy - kiáltott fel az őrnagy -, elégedetlen a vacsorával, tudós uram?

- El vagyok ragadtatva tőle, kedves őrnagy, de bevallom, szívesen ennék vadpecsenyét.

- Valóságos elpuhult szibarita[28] - mondta Mac Nabbs.

- Lehetséges, őrnagy, de bármit is mond, ön sem vetne meg egy jó marhasültet!

---

[26] A világ végének jelképes látomások formájában történő „feltárása” (Dániel könyve az Ószövetségben, János jelenései az Újszövetségben).

[27] Mesés mitológiai szörnyeteg a Bibliában

[28] Sybaris ókori görög város lakóit elpuhult, fényűző emberekként emlegeti a hagyomány

- Az már igaz - felelte az őrnagy.

- És ha arra kérnék, menjen el vadászni, nem indulna-e el szó nélkül, bármily hideg és sötét az éjszaka?

- Természetesen elindulnék, és ha úgy kívánják...

Mac Nabbs társainak nem jutott idő arra, hogy megköszönjék és visszautasítsák szíves ajánlatát, mert egyszerre harsány üvöltés hangzott fel a távolból. A zaj csak nem ült el. Nem csupán néhány állat üvöltése volt ez, hanem egy egész sebesen közeledő csapaté. Vajon miután a kunyhóba vezérelte őket, most vacsorájukról is gondoskodik a jó szerencse? Így tűnődött a földrajztudós. Glenarvan emlékeztette arra, hogy a Kordillerák ilyen magas övezetében nem járnak négylábú vadak. Ez a megjegyzés nyomban lehűtötte Paganelt.

- Akkor mi ez a zenebona? - kérdezte Tom Austin. - Hallják, hogyan közeledik?

- Talán lavina - mondta Mulrady.

- Képtelenség! Ez állati ordítás - felelte Paganel.

- Nézzük meg - indítványozta Glenarvan.

- Nézzük meg, de fölfegyverkezve - felelte az őrnagy, és felvette a puskáját.

Valamennyien kiszaladtak a kunyhóból. Sötét és csillagos volt az éjszaka. A fogyó hold félkaréja még nem tűnt fel. Az északi és keleti csúcsok árnyékba vesztek, s csak néhány magas szikla különös körvonala látszott. Az üvöltés - rémült állatok üvöltése - egyre erősbödött. A Kordillerák sötétbe borult része felől hallatszott. Vajon mi történt? Hirtelen dühödt lavina tűnt fel, félelemtől őrjöngő élőlények lavinája. Mintha az egész fennsík megindult volna. Százával, ezrével közeledtek ezek az állatok, s a ritka levegőben is fülsiketítő zajt csaptak. Vajon a pampák vadjai vagy csupán egy láma- vagy vikunnacsorda? Glenarvannak, Mac Nabbsnak, Robertnek, Austinnak és a két tengerésznek csak annyi ideje maradt, hogy földre vessék magukat, míg ez az élő forgatag elviharzott néhány lábnyira fölöttük. Paganelt - aki, mint tudjuk, nüktalop volt, s ezért állva maradt, hogy jobban lássa, mi történik - egy szempillantás alatt földre döntötte a lavina.

Ekkor fegyver dörrent. Az őrnagy lőtt vaktában. Úgy látta, közelében elhullott egy állat, míg a csorda ellenállhatatlan iramban egyre hangosabban üvöltve eltűnt a vulkán fényében fürdő lejtőkön.

- Megvan! - szólt egy hang, Paganel hangja.

- Mi van meg? - kérdezte Glenarvan.

- A szemüvegem! Igazán nem csoda, ha ilyen kavarodásban elveszti az ember a szemüvegét!

- Nem sebesült meg?

- Nem, csak egy kicsit megtapostak. De mik?

- Ilyenek - felelte az őrnagy, az elejtett állatot vonszolva maga után.

Valamennyien sietve visszatértek a kunyhóba, s a tűz fénye mellett szemügyre vették Mac Nabbs zsákmányát.

Szép állat volt, púp nélküli kis tevére hasonlított, finom formájú feje volt, lapos teste, hosszú és karcsú a lába, selymes szőre világosbarna, a hasán fehér foltok. Paganel csak egy pillantást vetett rá, máris felkiáltott:

- Guanako!

- Miféle állat a guanako? - érdeklődött Glenarvan.

- Ehető állat - felelte Paganel.

- Jóízű?

- Ízletes. Fejedelmi étek. Tudtam, hogy friss húst fogunk vacsorázni! És micsoda húst! Ki zsigerelné ki az állatot?

- Én - felelte Wilson.

- Jól van, én meg vállalom a sütést.

- A szakácsmesterséghez is ért, Paganel úr? - kérdezte Robert.

- De még mennyire, fiacskám - felelte Paganel -, ne felejtsd, hogy francia vagyok. Minden francia született szakács!

Öt perc múlva Paganel jókora vadhússzeleteket helyezett az llareta-gyökér parazsára. Tíz perc múlva guanakofilé néven társai elé tálalta ezt az étvágygerjesztő húst. Senki sem kérette magát, valamennyien jóízűen nekiláttak.

A földrajztudós nagy megdöbbenésére általános fintor és „pfuj" kiáltás követte az első falatot.

- Förtelmes! - szólt az egyik.

- Ehetetlen! - mondta a másik.

A szegény tudós kénytelen volt beismerni, hogy ez a rostonsült még a kiéhezettek számára is ehetetlen eledel. Tréfálkozni kezdtek a rovására, csúfolták a „fejedelmi étket", s Paganel, aki jól értette a tréfát, közben azon töprengett, minek tulajdonítható, hogy a valóban ízletes, jó és általánosan nagyra becsült guanakohús ehetetlenné vált az ő szakácsművészete nyomán; aztán hirtelen eszébe ötlött valami.

- Megvan! - kiáltott fel. - Az ördögbe is, megvan, rájöttem!

- Esetleg romlott volt a hús? - kérdezte nyugodtan Mac Nabbs.

- Nem, őrnagy, ellenkezőleg, túl sokat szaladt ez a hús! Hogy is feledkezhettem meg erről?

- Hogy érti ezt, Paganel úr? - kérdezte Tom Austin.

- Úgy, hogy a guanakopecsenye csak akkor jó, ha pihenés közben ölik meg az állatot, ha sokáig űzik, ha sokat fut, ehetetlen a húsa. Ízéről ítélve messziről jött ez az állat, következésképpen az egész csorda.

- Biztos ebben? - kérdezte Glenarvan.

- Egészen biztos.

- De vajon miféle esemény, miféle jelenség ijeszthette meg így ezeket az állatokat, mikor ez idő szerint nyugalmasan aludniuk kellene a tanyájukon?

- Erre nem tudok válaszolni, kedves Glenarvan - mondta Paganel. - Ha rám hallgatnak, nem töprengenek tovább, lefekszenek aludni. Nekem máris majd leragad a szemem. Alszunk egyet, őrnagy?

- Alszunk, Paganel.

Mindnyájan ponchóikba burkolództak, felszították éjszakára a tüzet, s hamarosan hatalmas horkolókoncert kezdődött, a különböző hangmagasságú, változatos ütemű hangversenyben a földrajztudós basszusára épült az összhang.

Csak Glenarvan nem aludt. Titkolt nyugtalansága fárasztó álmatlanságot okozott. Akaratlanul is az egy irányba rohanó csordára, az állatok megmagyarázhatatlan rémületére gondolt. Ragadozók nem üldözhették a guanakókat. Ebben a magasságban aligha van ragadozó állat, vadász meg még kevésbé. Miféle rettegés űzte őket az Antuko szakadékai felé, mi lehet riadalmuk oka? Glenarvan közeli veszélyt sejtett.

Aztán félálomban megenyhültek az aggodalmai, a félelmet remény váltotta fel. Arra gondolt, hogy holnap már az Andok síkjain lesznek. Ott kezdődik majd az igazi kutatóútjuk, s a siker talán már nincsen messze. A kemény rabszolgaságra jutott Grant kapitány és a két matróz kiszabadítására gondolt. Gyorsan peregtek előtte ezek a képek, minden pillanatban változtak; valahányszor pattant a tűz, valahányszor szikra repült a levegőbe, vagy hirtelen fellobbanó láng világította meg alvó társai arcát, elsuhanó árnyat rajzolva a casucha falaira. Aztán fokozott erővel tértek vissza balsejtelmei. Tűnődve hallgatta a magányos csúcsokon oly nehezen magyarázható kinti neszeket.

Egyszer távoli, tompa, fenyegető dübörgést vélt hallani, mennydörgést, de mintha ez nem az égből jönne. Ez a dörgés csak valami, a hegység oldalában néhány ezer lábnyira alattuk tomboló vihart kísérhetett. Glenarvan tudni akarta, hányadán áll, kiment a kunyhóból.

A hold felkelőben volt. A levegő tiszta és nyugodt. Se fönt, se lent, sehol egy felhő. Itt-ott az Antuko lángnyelveinek egy-egy táncoló visszfénye. Viharnak, villámlásnak nyoma sem volt. A zeniten ezernyi csillag. A dübörgés azonban csak nem ült el; mintha közeledett volna, mintha az Andok láncain át vágtatna. Glenarvan még nyugtalanabbul tért vissza a kunyhóba, azon töprengett, vajon mi lehet az összefüggés e föld alatti dübörgés és a guanakók menekülése között. Az egyik ok vajon, a másik meg okozat? Az órájára nézett: éjjel két óra volt.

A közeli veszélyt semmi sem bizonyította, így hát nem is ébresztette fel társait, s ő maga is több óráig tartó mély álomba merült.

Egyszerre csak hangos robaj ugrasztotta föl. Fülsiketítő zaj volt, leginkább arra a robajra emlékeztetett, melyet lőszereskocsik csapnak a visszhangzó utcakövezeten. Glenarvan hirtelen úgy érezte, megindult lába alatt a föld; a casucha megremegett, falai megrepedtek.

- Riadó! - kiáltotta.

Társai felriadtak, s egymás hegyén-hátán hemperegtek le a meredek lejtőn. A nap éppen felkelőben volt, rémületes látvány tárult eléjük. A hegyek formája egy csapásra megváltozott; a kúp alakú csúcsok megcsonkultak, a megingó hegyfokokat mintha verem nyelte volna el. A Kordillerákban gyakori esemény következett be: egy több mérföldnyi széles tömb teljes egészében kimozdult a helyéből, s a völgy felé gördült.

- Földrengés! - kiáltott fel Paganel.

Nem tévedett. Chile hegy-völgyes határán gyakori a földcsuszamlás, különösen ezen a vidéken, ahol a Copiapót kétszer rombolta le, Santiagót pedig négyszer dúlta fel tizennégy év alatt. A földgömbnek ezen a részén működnek a föld alatti tüzek, és az újkeletű hegylánc vulkánjai a föld alatti gőzök elégtelen szelepjeinek bizonyulnak. Ebből erednek a tremblornak nevezett földlökések.

A sziklalap, melyen a hét férfi szédülten, rémülten kapaszkodott a zuzmócsomókba, gyorsvonat sebességével, azaz mintegy óránként ötvenmérföldnyi sebességgel siklott lefelé. Nem kiálthattak segítségért, mozdulatot sem tehettek, hogy menekülni próbáljanak, vagy legalább fékezzék zuhanásuk iramát. Nem is hallották volna egymás szavát. A föld alatti moraj, a földomlás dübörgése, a gránit- és bazalttömbök puffanása, a porzó hó örvénylése mindenféle érintkezést lehetetlenné tett számukra. A sziklalap hol simán, zökkenők nélkül siklott, hol

előre-hátra, jobbra-balra ingott, mint viharba került hajó, hatalmas szakadékok mellett száguldott el, melyekben egész hegydarabok tűntek el, százados fákat tépett ki tövestül, hatalmas kaszaként nyeste le a keleti lejtők minden kiemelkedő pontját.

Elképzelhető, milyen hatalmas ereje van egy több milliárd tonnás tömbnek, mely egyre növekvő sebességgel ötvenfokos lejtőn száguld.

Hogy meddig is tart ez az iszonyatos zuhanás, azt senki sem sejthette. Hogy milyen szakadékban ér majd véget útja, arra senki sem mert gondolni. Hogy valamennyien együtt vannak-e, vagy egyikőjük már ott fekszik egy szakadék mélyén, azt senki sem tudta. A sebességtől elakadt a lélegzetük, az átható jeges levegő megdermesztette, az örvénylő hó megvakította őket, zihálva, megsemmisülten, szinte élettelenül, már csak valami végső életösztönnel kapaszkodtak a sziklákba.

Egyszerre csak egy minden eddiginél erősebb rázkódás letaszította őket a sebesen sikló járműről. Előrelódultak, s legurultak a hegy utolsó lankáin. A tömb hirtelen megállt.

Néhány percig senki sem mozdult. Végül egyikük még kissé kábán, de mégis határozottan felállt - az őrnagy. Lerázta magáról a port, majd körülnézett. Társai szűk körben, mint üres töltényhüvelyek hevertek körülötte egymás hegyén-hátán. Az őrnagy megszámolta őket. Valamennyien ott hevertek, egy híján. Robert Grant nem volt közöttük.

XIV. Váratlan puskalövés

A Kordillerák keleti oldalát hosszú lejtők alkotják, s észrevétlenül olvadnak bele a síkságba, melyen oly hirtelen állt meg a sziklatömb egy része. Kövér legelők meg az ország meghódításakor ültetett, számtalan pirosló gyümölccsel megrakott almafák valóságos erdei borították. Mintha a termékeny Normandia egy darabkája került volna ide, a világ túlsó végébe, és minden más helyzetben elcsodálkozott volna az utazó a hirtelen változásokon: hogyan válthatja fel a sivatagot az oázis, a hóborította hegycsúcsokat a zöldellő mező, hogyan változhat nyárrá a tél.

Lábuk alatt a föld ismét mozdulatlan volt. A földrengés lecsillapodott, a romboló föld alatti erők nyilván messzebb húzódtak, mert az Andok lánca állandóan mozog vagy reng valahol. Ezúttal kivételesen erős volt a rázkódás. A hegylánc formája teljesen megváltozott. A csúcsok, hegygerincek, ormok teljesen új képe rajzolódott a kék égre, és a pampák útikalauza hiába kereste volna a megszokott tájékozódási pontokat.

Az idő csodálatosan szépnek ígérkezett; a nedves ágyából felkelő nap sugarai az argentin síkságokat végigsimogatva már a másik óceán hullámaiba buktak. Reggel nyolc óra volt.

Az őrnagy segítségével Glenarvan és társai lassan életre tértek. Mindössze rettenetes kábultak voltak, ám semmi komolyabb bajuk nem esett. A Kordillerák alászállt velük, s végeredményben csak örülhettek volna, hogy olyan járművet találtak, melynek összes költségeit a természet fedezte, örülhettek volna, ha egyikük és éppen a leggyengébb, egy gyermek, Robert Grant el nem tűnt volna közülük.

Mindnyájan szerették ezt a bátor gyereket, Paganel különösen ragaszkodott hozzá, még a közömbös őrnagy is kedvelte, de leginkább Glenarvan szívének volt kedves. Mikor megtudta Robert eltűnését, kétségbeesett. Maga elé képzelte a szegény gyermeket valami szakadék mélyén, amint hiába hívja azt, akit második apjának nevezett.

- Barátaim, barátaim - mondta könnyeivel küszködve -, meg kell keresnünk, meg kell találnunk! Nem hagyhatjuk így el! Minden völgyet, minden mélységet, minden szakadékot fel kell kutatnunk! Kötelet köttök majd derekamra! Leszállok a mélybe! Akarom, értitek, akarom! Adja az ég, hogy Robert életben legyen még! Hogyan állhatnánk nélküle apja elé, mi jogon menthetnénk meg Grant kapitányt fia élete árán?

Glenarvant szó nélkül hallgatták a társai; érezték, tekintetükben keresi a reményt, lesütötték a szemüket.

- Nem értettétek, mit mondtam - kiáltotta -, hallgattok! Hát feladtatok minden reményt?

Néhány pillanatig csend volt, aztán Mac Nabbs megszólalt:

- Ki emlékezik közületek, barátaim, mikor tűnt el Robert?

Senki sem válaszolt a kérdésre.

- Legalább azt mondjátok meg - mondta az őrnagy -, ki mellett volt a gyermek, miközben lecsúsztunk a Kordillerákról?

- Mellettem - felelte Wilson.

- És meddig láttad magad mellett? Gondolkozz! Beszélj!

- Mindössze arra emlékszem - felelte Wilson -, hogy Robert Grant alig két perccel az utazásunk végét jelentő rázkódás előtt még ott kapaszkodott mellettem egy zuzmócsomóba.

- Alig két perc! Vigyázz, Wilson, hosszúnak tűnhettek azok a percek! Nem tévedsz?

- Nem hiszem, hogy tévedek... Így van... Alig két perc!

- Helyes - mondta Mac Nabbs. - A bal vagy a jobb oldaladon volt Robert?

- Bal oldalamon. Emlékszem, hogy ponchója az arcomat csapkodta.

- És te merre voltál tőlünk?

- Szintén bal felől.

- Így Robert csak ezen az oldalon tűnhetett el - mondta az őrnagy a hegy felé fordulva, jobbra mutatva.

- Hozzáteszem, hogy figyelembe véve az eltűnését követő időt, a gyermek valószínűleg a hegy tövétől kétmérföldnyire esett le. A területet felosztjuk egymás között, ott kell keresnünk, ott fogjuk megtalálni!

Több szó nem is esett. A hat férfi elindult a Kordillerák lejtőin, különböző magasságokban szétoszlottak a hegyoldalban, s megkezdték a keresést. Állandóan lesiklásuk útjának a jobb oldalán haladtak, átkutatták a legkisebb repedést, életüket kockáztatva ereszkedtek le a szakadékok törmelék borította mélyébe, foszlányokra szakadt ruhával, felvérzett kézzel, sebes lábbal kerültek ismét felszínre. Az Andoknak ezt a vidékét néhány hozzáférhetetlen sziklapad kivételével hosszú órákon át gondosan átfésülték; a derék emberek egy percig sem gondoltak a pihenéssel. Minden hiába. A gyermek nemcsak halálát lelte a hegyen, de valószínűleg a sírját is, melyet hatalmas szikla zárt rá mindörökre.

Egy óra körül Glenarvan és társai megtörten, megsemmisülten gyűltek össze a völgyben. Nagy volt Glenarvan fájdalma; alig szólt egy szót, el-elcsukló hangon mindössze ezt mondogatta:

- Nem megyek tovább! Nem megyek tovább!

Makacssága rögeszmeszerűvé vált, de mindnyájan megértették, nem ellenkeztek vele.

- Várjunk - mondta Paganel az őrnagynak és Tom Austinnak. - Pihenjünk, gyűjtsünk erőt. Szükségünk van rá, hogy újra kezdjük a kutatást, avagy ismét útnak induljunk.

- Igen - felelte Mac Nabbs -, maradjunk, ha Edward maradni akar. Még reménykedik. De mit remél?

- Isten tudja - felelte Tom Austin.

- Szegény Robert - mondta Paganel a szemét törölgetve.

A völgyben sűrűn nőttek a fák. Az őrnagy kiválasztott egy magas szentjánoskenyérfa-csoportot, és alattuk ideiglenes tábort ütöttek. Mindössze néhány takarójuk és fegyverük, némi szárított hús- és rizskészletük maradt. Nem messze egy patak folyt, vize még zavaros volt a földrengéstől. Mulrady tüzet rakott a fűben, s hamarosan forró, erősítő itallal kínálta urát. Glenarvan nem fogadta el, kimerülten, mozdulatlanul feküdt ponchóján.

Így telt el a nap. Aztán leszállt az éj, nyugodt, békés, akár az előző éjszaka. Míg társai mozdulatlanul, álmatlanul feküdtek, Glenarvan visszafordult a Kordillerák lejtőire. Hallgatózott, egyre remélte, hogy eljut hozzá egy utolsó segélykiáltás. Messze merészkedett, magasba, egyedül, fülét a földre tapasztva, fülelve, szívdobogását is visszafojtva kétségbeesett hangon szólongatta Robertet.

A szegény lord egész éjszaka a hegyekben kóborolt. Hol Paganel, hol az őrnagy követte, hogy segítségére legyen a síkos hegygerinceken, a szakadékok szélén, melyekbe oly céltalanul és vigyázatlanul ereszkedett alá. Utolsó erőfeszítései is meddőek voltak, s az ezerszer kiáltott szóra: „Robert! Robert", csak a visszhang ismételte a siratott nevet.

Fölkelt a nap. El kellett menniük Glenarvanért a távoli fennsíkokra, kényszeríteniük kellett, hogy visszatérjen a táborba. Végtelen volt kétségbeesése. Ki mert volna indulásról beszélni előtte, ki merte volna javasolni, hogy hagyják el a gyászos völgyet? Pedig fogytán volt az élelmiszer. Nem lehettek messze az öszvérhajcsár említette argentin útikalauzok meg a pampákon való utazáshoz szükséges lovak. Visszatérni nehezebb lett volna, mint előrehaladni. A Duncannal amúgy is az Atlanti-óceánon kell találkozniuk. Ezek a nyomós indokok mind amellett szóltak, hogy valamennyiük érdekében mielőbb elinduljanak.

Mac Nabbs megpróbálta kiragadni Glenarvant fájdalmából. Hosszan beszélt hozzá, de barátja mintha nem is hallotta volna. Glenarvan a fejét rázta. Aztán csak ennyit mondott:

- Elindulni?

- Igen, induljunk.

- Még egy órát!

- Igen, még egy órát várunk - felelte a derék őrnagy.

Mikor eltelt az óra, Glenarvan még egy órai haladékot kért; beleegyeztek. Akár az élete meghosszabbításáért könyörgő halálraítélt. Így folyt ez csaknem délig. Ekkor Mac Nabbs nem habozott tovább, s valamennyiükkel egyetértésben közölte Glenarvannal, hogy indulniuk kell, s hogy a gyors elhatározástól függ társai élete.

- Igen - felelte Glenarvan. - Induljunk! Induljunk!

Ahogy így szólt, pillantása elhagyta Mac Nabbst, szeme egy fekete pontra meredt a magasban. Hirtelen kinyújtotta a kezét, majd mint aki kővé meredt, mozdulatlanul állt.

- Ott! Ott! Nézzék! Nézzék!

Valamennyi tekintet az ég felé fordult, az oly parancsolóan mutatott irányba. A fekete pont szemmel láthatóan növekedett. Felmérhetetlen magasságban repülő madár volt.

- Kondorkeselyű - mondta Paganel.

- Igen, kondorkeselyű - felelte Glenarvan. - Ki tudja? Jön! Leszáll! Várjunk!

Mit remélt Glenarvan? Félrebeszélt? „Ki tudja?" - mondta. Paganel nem tévedett. A kondorkeselyű percről percre felismerhetőbb lett. Ez a csodálatos madár, melyet hajdan az inkák istenként tiszteltek, a déli Andok királya. Ezen a vidéken hatalmasra fejlődik. Káprázatosan erős, gyakran marhákat taszít a szakadékokba. Megtámadja a birkákat, kecskéket, a sík vidéken kószáló borjakat, karmaival a magasba ragadja őket. Gyakran a földtől húszmérföldnyi magasban lebeg, vagyis olyan magasságban, ahova ember nem juthat el. Onnan aztán, a legélesebb szemektől is láthatatlanul, a levegőnek ez a királya végigtekint a földi vidékeken, s a legkisebb tárgyat is olyan élesen látja, hogy a természettudósok csak álmélkodnak rajta.

Mit látott hát meg ez a kondorkeselyű? Talán holttestet, Robert Grant tetemét! „Ki tudja?" - szólt Glenarvan, s nem tévesztette szem elől a keselyűt. A hatalmas madár közeledett, hol lebegett, hol pedig a térben szabadon eső tárgyak sebességével hullott alá. Nemsokára széles köröket irt le, a földtől alig százölnyire. Tisztán lehetett látni. Több mint tizenöt láb széles volt kiterjesztett szárnyaival, melyek szinte rebbenés nélkül hordták a levegőben. A nagy madarak

sajátsága ez a fenségesen nyugodt repülés; a rovaroknak másodpercenként ezer szárnycsapás szükséges ahhoz, hogy fennmaradjanak a levegőben. Az őrnagy és Wilson felragadták karabélyukat. Glenarvan egyetlen mozdulattal megállította őket. A kondorkeselyű egy megközelíthetetlen, mintegy negyedmérföldnyire a Kordillerák oldalában levő fennsík fölött ír le egyre szűkebb köröket. Szédítő gyorsasággal forgott, karmait hol kinyitotta, hol összezárta, porcogós taraját rázogatta.

- Ott van! Ott! - kiáltott Glenarvan.

Majd hirtelen gondolat cikázott át az agyán.

- Hátha Robert él! - kiáltott fel kétségbeesetten. - Ez a madár... Tűz! Barátaim, tűz!

De már késő volt. A kondorkeselyű eltűnt a kiugró szikla mögött. Egy másodperc telt el, egyetlen másodperc, mely évszázadnak tűnt! Majd nehézkesebben repülve, súlyos terhet cipelve, ismét feltűnt a hatalmas madár.

Elborzadt kiáltás hangzott fel. A keselyű karmában élettelen test csüngött, himbálódzott, Robert Grant teste. A madár a ruháinál fogva ragadta meg, s minthogy százötven lábnyi magasban lebegett a táborhely felett; észrevette az utasokat, s menekülni próbált; szárnyaival vadul csapkodta a levegőt.

- Ó, inkább zúzódjon szét a sziklákon Robert holtteste, semhogy ez a madár...

Nem fejezte be, megragadta Wilson karabélyát, megpróbálta célba venni a keselyűt. De remegett a keze. Nem tudta mozdulatlanul tartani fegyverét. Szeme elhomályosodott.

- Majd én - szólt az őrnagy.

Nyugodt tekintettel, biztos kézzel, mozdulatlanul vette célba a madarat, mely háromszáz lábnyira volt tőle.

Még el sem süthette a fegyverét, mikor dörrenés hangzott fel a völgy mélyében, két bazalttömb között fehér füst szállt fel, és a keselyű - fején találta a golyó - keringve hullt alá, szárnyai mint hatalmas ejtőernyők fékezték zuhanását. Zsákmányát nem eresztette el, s mintegy tízlépésnyire a patak partjától, puhán hullt a földre.

- Előre - kiáltotta Glenarvan.

S ezzel ügyet sem vetve arra, honnan is jött a gondviselésszerű puskalövés, a keselyű felé rohant. Társai sietve követték.

Mikor odaértek, a madár már nem élt, és Robert teste eltűnt széles szárnyai alatt. Glenarvan a gyermek élettelen testére vetette magát, kitépte a madár karmaiból, a fűbe fektette, a fülét Robert mellkasára szorította.

Soha hatalmasabb örömkiáltás nem hagyta el ember ajkát, mint mikor Glenarvan felegyenesedve ismételgette:

- Él! Még él!

Szempillantás alatt levetkőztették Robertet, arcát friss vízzel mosták. Megmozdult, kinyitotta szemét, körülnézett, s így szólt:

- Ó, uram... apám!

Glenarvan nem tudott válaszolni, olyan megindultság fojtogatta, csak könnyezett az oly csodálatosan megmenekült gyermek láttán.

XV. Jacques Paganel spanyol tudománya

Alighogy kikerült a nagy veszedelemből, Robertet most az a veszély fenyegette, hogy megfojtják az ölelések. Noha még igen gyenge volt, a derék emberek közül egyik sem állta meg, hogy a szívére ne szorítsa. Azt kell hinnünk azonban, hogy ezek a forró ölelések nem végzetesek a betegekre, mert Robert nem halt bele. Ellenkezőleg!

A megmentett után most a megmentő is az eszükbe jutott, és természetesen az őrnagy tekintett körül elsőnek. A pataktól mintegy ötvenlépésnyire a hegy lábánál mozdulatlanul állt egy magas növésű férfi. Hosszú puskáját lábához támasztotta. Ez a hirtelenül előbukkant férfi széles vállú volt, hosszú haját bőrszíj fogta össze. Magassága a hat lábat is meghaladta. Napbarnította arca piros volt, alsó szemhéja feketére, homloka fehérre festve. Öltözéke mint a határvidék patagonjaié általában: a guanako nyak- és lábprémjéből készült, strucc-inakkal varrt, piros mintás, díszes kabát, a szőrme selymes gyapja, kifelé fordítva. Kabátja alatt rókabőrből készült, derékban övvel összefogott, elöl meg kendő módján sarkosan kereszteződő zekefélét hordott. Övén kis zsák lógott, ebben tartotta arcfestékeit. Egy darab marhabőrből hasított cipőjét szabályosan keresztbe kötött szíjakkal erősítette bokájára.

A patagon arca a tarka festék alatt is csodálatosan szép volt, valódi értelemről vallott. Méltóságteljes tartásban várakozott. Mozdulatlanul, komolyan, a hidegvér élő szobraként állt sziklatalapzatán.

Ahogy észrevette őt az őrnagy, rögtön felhívta rá Glenarvan figyelmét, s az nyomban feléje sietett. A patagon két lépést tett előre. Glenarvan megragadta a kezét, s melegen megszorította. A lord tekintete, ragyogó arca, egész magatartása olyan nagy háláról tanúskodott, hogy a patagon nyomban megértette őt. Lassan bólintott, majd néhány szót szólt, melyeket sem az őrnagy, sem barátja nem értett meg.

A patagon figyelmesen nézte az idegeneket, aztán más nyelven próbálkozott; de hallgatói ezt a nyelvet sem értették jobban. Néhány szó azonban megütötte Glenarvan fülét. Mivel egy-két közismert spanyol szót ő is ismert, úgy tűnt neki, hogy a bennszülött spanyolul beszél.

- Español?[29] - kérdezte.

A patagon biccentett; ez a mozdulat az egész világon igent jelent.

- Helyes - mondta az őrnagy. - Akkor most Paganelon a sor. Szerencsés ötlet volt, hogy megtanult spanyolul.

Hívták Paganelt, aki nyomban odaszaladt, s jellegzetesen francia gráciával üdvözölte a patagont, aki alighanem mit sem értett ebből. A földrajztudóst tájékoztatták a helyzetről.

- Helyes - mondta.

Aztán hatalmasra tátotta a száját, hogy minél érthetőbben szóljon:

- Vós sois um homem de bem![30]

A bennszülött figyelmesen hallgatta, de nem felelt.

- Nem érti - mondta a földrajztudós.

---

[29] Spanyol?

[30] Ön derék ember!

- Esetleg nem jó a kiejtése - jegyezte meg az őrnagy.

- Lehetséges. Ördög vigye a kiejtést!

Paganel ismét nekikezdett az elismerő szavaknak. Hasonló eredménnyel.

- Más mondattal próbálkozom - mondta, s lassan tagolva így szólt: - Sem duvida, um Patagão?[31]

A patagon egyre csak hallgatott.

- Dizeime[32] - nógatta Paganel.

A patagon csak nem felelt.

- Vós compreendeis?[33] - üvöltötte Paganel torkaszakadtából.

Nyilvánvaló volt, hogy az indián nem értette, mert felelt ugyan, de spanyolul.

- No comprendo que ustedes hablan.[34]

Paganel elcsodálkozott, s bosszúsan igazította vissza szemére a homlokára, tolt szemüveget.

- Kössenek fel, ha egy szót is értek ebből a pokoli tájszólásból! - mondta. - Biztosan araucani nyelven beszél.

- Dehogyis - felelte Glenarvan -, kétségtelenül spanyolul válaszolt.

A patagonhoz fordulva megkérdezte:

- Español?

- Si, si - felelte a bennszülött, vagyis hogy: igen, igen!

Paganel egyre döbbentebben hallgatta. Az őrnagy és Glenarvan egymásra kacsintottak.

- Mondja csak, tudós barátom - kérdezte az őrnagy mosolyogva -, nem követett el ismét valami szórakozottságot, hiszen erre valóságos szabadalma van?!

- Tessék?! - kapta fel a fejét a földrajztudós.

- Igen! Kétségtelen, hogy ez a patagon spanyolul beszél...

- Ez?

- Ez bizony! Vajon véletlenül nem valami más nyelvet tanult meg, abban a hiszemben, hogy...

Mac Nabbs nem fejezhette be. A tudós heves vállrándítással kísért felkiáltással szakította félbe.

- Őrnagy, ön egy kissé túlzásba viszi! - szólt élesen.

- De mivel nem érti a spanyolt! - védekezett Mac Nabbs.

- Nem értem, mert ez a bennszülött rosszul beszél - felelte a földrajztudós ingerülten.

- Vagyis rosszul beszél, mert ön nem érti meg! - vágott vissza nyugodtan az őrnagy.

---

[31] Ugyebár ön patagon?

[32] Feleljen!

[33] Érti?

[34] Nem értem, amit önök beszélnek.

- Mac Nabbs - szólalt meg Glenarvan -, ez valóban képtelenség. Bármily szórakozott is legyen Paganel barátunk, azt azért mégsem tételezhetjük fel, hogy merő szórakozottságból egy nyelv helyett egy másikat tanuljon meg.

- Akkor hát, kedves Edward, vagy még inkább ön, kedves Paganel, magyarázzák meg, mi történik itt.

- Nincs mit magyarázni - felelte Paganel -, csak a tényeket állapíthatom meg. Íme az a könyv, melynek segítségével naponta birkózom a spanyol nyelv nehézségeivel. Nézze meg, őrnagy, és mindjárt meglátja, hogy tévedtem-e.

E szavakkal Paganel kutatni kezdte megszámlálhatatlan zsebeit, s néhány percnyi keresés után előhúzott egy igen rossz állapotban levő könyvet, s magabiztosan átnyújtotta az őrnagynak. Mac Nabbs átvette és megnézte.

- Miféle könyv ez? - kérdezte.

- Az *Os Lusiadas* - felelte Paganel -, csodálatos eposz, amely...

- Az *Os Lusiadas*! - kiáltott fel Glenarvan.

- Igen, barátom, nem egyéb, mint a nagy Camões műve, a Luziádák!

- Camões[35] - ismételgette Glenarvan -, de boldogtalan barátom, hiszen Camões portugál költő! Így hát ön portugálul tanul már hat hete!

- Camões! Luziádák! Portugál!...

Paganel mindössze ennyit tudott kinyögni. Szeme elhomályosult szemüvege mögött, köréje gyűlt társai harsány nevetésben törtek ki.

A patagonnak szempillája sem rezdült; türelmesen várta a számára teljesen érthetetlen jelenet magyarázatát.

- Ó, én őrült, én bolond! - mondta végül Paganel.

- Igaz ez? Így van? Nem tréfa? Ezt tettem volna én, ezt? De hisz ez valóságos bábeli nyelvzavar! Ó, barátaim, barátaim! Indiába indultam, és Chilébe érkeztem, spanyolul tanultam, s íme, portugálul beszélek! Ez már igazán sok! Ha így folytatom, egy szép napon, ahelyett hogy a szivaromat dobnám ki az ablakon, magam fogok kiugrani!

Mikor látták, hogyan fogadja Paganel mulatságos balszerencséjét, egyikük sem tudta megőrizni komolyságát. A vidámságban egyébként ő maga járt elöl jó példával.

- Nevessenek, barátaim! Nevessenek, tiszta szívből! - mondta. - Nagyobbat úgysem nevetnek rajtam, mint amekkorát én nevetek!

Ezzel olyan harsány nevetésbe kezdett, melyhez hasonló még sohasem tört ki egyetlen tudósból sem.

- Ez mind nagyon szép, de tény az, hogy nincsen tolmácsunk - jegyezte meg az őrnagy.

- Egyet se búsuljon - felelte Paganel -, a portugál és a spanyol nyelv annyira hasonlít egymásra, hogy magam is összetévesztettem őket, de ez a hasonlóság majd segít helyrehozni tévedésemet, és hamarosan azon a nyelven fogok köszönetet mondani e tiszteletre méltó patagonnak, melyet olyan jól beszél.

---

[35] Luis de Camões a legnagyobb portugál költő (1524-1580)

Paganel állta a szavát, hamarosan néhány szót tudott váltani a bennszülöttel, sőt még azt is megtudta, hogy a patagont Thalcavének hívják, ami az araucani nyelven Mennydörgőt jelent.

Ez a név nyilván azért ragadt rá, mert olyan ügyesen kezelte a fegyvert.

Glenarvan azonban leginkább akkor vidult fel, mikor megtudta, hogy a patagon mesterségére nézve útikalauz, mégpedig a pampák útikalauza. Olyan gondviselésszerű volt ez a találkozás, hogy az expedíció sikerét valamennyien kész ténynek tekintették, egyikük sem kételkedett Grant kapitány szerencsés megmenekülésében.

Az utazók a patagon kíséretében visszatértek Roberthez. A fiú két karját nyújtotta a bennszülött felé, aki szótlanul Robert fejére tette a kezét. Megvizsgálta a gyermeket, megtapogatta fájó tagjait. Aztán mosolyogva elment a patak partjára, szedett néhány maroknyi vadzellert, s bedörzsölte vele a beteg testét. A gyengéd masszázs közben Robert érezte, mint tér vissza ereje, s nyilvánvaló volt, hogy néhány órai pihenés teljesen talpra állítja.

Így hát elhatározták, hogy ezt a napot meg az éjszakát a táborban töltik. Két fontos kérdés azonban megoldásra várt: az élelmiszer és a teherszállítás kérdése. Nem volt ennivalójuk, sem öszvérük. Szerencséjükre ott volt Thalcave. Útikalauz lévén, gyakran vezet utasokat a patagon határ mentén; egyike volt a vidék legértelmesebb baqueanóinak, és most vállalta, hogy beszerzi mindazt, amire Glenarvan kis csapatának szüksége van. Felajánlotta, hogy elvezeti őket egy legfeljebb négymérföldnyire levő indián tolderiába, ahol mindent megkaphatnak, amire csak szükségük van az expedícióhoz. Ezt az ajánlatát részben taglejtésekkel, részben néhány olyan spanyol szó segítségével adta elő, melyeket Paganel sikeresen megértett. Elfogadták az ajánlatot. Glenarvan és tudós barátja nyomban búcsút mondott társainak, s a patagon vezetésével útnak indultak a patak mentén.

Jó iramban mentek másfél órán át, ugyancsak szaporán kellett szedni a lábukat, hogy lépést tarthassanak a hatalmas termetű Thalcavéval. Az Andoknak ez a vidéke elragadóan szép volt és igen termékeny. Egymást követték a kövér legelők; a kérődzők százezres serege is elélt volna rajtuk. A zöldellő síkságot nagy tavakat összekötő és egymást keresztező patakok öntözték. A vízben fekete fejű hattyúk csapongtak szertelenül, s a vízi birodalom uralmáért a llanókon keresztül-kasul szökellő struccok seregével versengtek. Ezer színnel csillogott, ezer hanggal zajongott ez a csodálatosan változatos madárvilág. Az isacák, a fehérrel csíkozott szürke tollú gerlék meg a piros magvájó madarak élő virágként tündököltek a faágakon; galambok repkedtek és a verébfélék családjának valamennyi tollas népe; a chingolók, az hilguerók és a monjiták egész serege cikázott a levegőben; hangos csiripelésük betöltötte a vidéket.

Jacques Paganel egyik ámulatból a másikba esett; s a patagon nagy csodálkozására minduntalan felkiáltott. A bennszülött természetesen magától értetődőnek találta, hogy a levegőben madarak repdesnek, hogy a tavakban hattyúk fürdőznek, s a síkságot fű borítja. A tudósnak nem volt oka megbánni a sétát, de amiatt sem panaszkodhatott, hogy túl sokáig tart. Úgy érezte, hogy nemrégen indultak útnak, mikor egyszer csak feltűnt előttük az indiánok tábora.

Ez a tolderia az Andok alsó nyúlványai által körbezárt völgyben feküdt. Faágakból ácsolt kunyhókban itt élt mintegy harminc nomád indián; nagy csapat fejőstehenet, birkát, marhát meg ménest legeltettek. Így jártak legelőről legelőre, s négylábú kosztosaik számára mindig találtak frissen terített asztalt.

Ezek az Andok-beli peruiak az araucanok, pechuenek és aukák keveredéséből származtak; bőrük zöldesbarna, középtermetűek, erős csontozatúak, arcuk csaknem szabályosan kerek,

keskeny az ajkuk, pofacsontjuk kiugró, vonásaik nőiesek, arckifejezésük rideg - minden antropológus[36] felismerte volna, hogy több faj vére keveredett bennük. Nem volt rajtuk semmi érdekes. Glenarvannak azonban nyájaikra volt szüksége. Számára az volt fontos, hogy marháik, lovaik voltak.

Thalcave vállalta, hogy megalkuszik velük, s az alku nem is tartott sokáig. Hét teljesen felszerszámozott kis argentin lóért, százfontnyi charquiért, azaz szárított húsért, néhány mérőnyi[37] rizsért meg az ivóvíznek szánt bőrtömlőkért, bor vagy rum híján a bennszülöttek elfogadták a felkínált húsz uncia[38] aranypénzt, melynek pontosan ismerték az értékét. Glenarvan akart venni egy lovat a patagon számára is, de az megértette vele, hogy felesleges.

Amikor megkötötték a vásárt, Glenarvan elköszönt - Paganel szavaival élve - „újdonsült szállítóitól", s nem egészen fél óra alatt vissza is értek a táborba. Örömkiáltások fogadták, de Glenarvan tudta, hogy ez inkább az élelemnek meg a lovaknak szól. Valamennyien jó étvággyal falatozni kezdtek. Robert is evett egy keveset, csaknem teljesen visszanyerte erejét.

A nap hátralevő részét pihenéssel töltötték. Mindenféléről beszélgettek, távollevő szeretteikről, a Duncanról, John Mangles kapitányról s matrózairól s Harry Grantról, aki talán nincs is messze tőlük.

Paganel egy percre sem tágított az indián mellől, árnyként kísérte. Pedig nem érezte jól magát e hamisítatlan patagon társaságában, hiszen valósággal törpének tűnt mellette, hiszen Thalcave alighanem kiállta volna a versenyt Maximinus római császárral meg azzal a kongói négerrel, akit a tudós Van der Brock látott, s akik mindketten nyolclábnyi magasak voltak. Spanyol mondatokkal gyötörte a komoly indiánt, aki békésen tűrte. A földrajztudós ezúttal könyv nélkül tanult. Szünet nélkül hallották, amint torka, nyelve, állkapcsa segítségével ugyancsak zajosan formálta a szavakat.

- Ne haragudjanak rám - mondogatta az őrnagynak -, ha nem találom el a helyes hangsúlyt! De hát ki gondolta volna, hogy egyszer még egy patagontól veszek spanyol nyelvleckét!

[36] Embertannal foglalkozó tudós

[37] Régi űrmérték, kb. egy hektoliter

[38] Egy uncia kb. 30 g

XVI. A Rio Colorado

Másnap, október 22-én reggel nyolc órakor Thalcave jelt adott az indulásra. Argentína felszíne a huszonkettedik és a negyvenkettedik szélességi fok között nyugatról kelet felé lejt; így az utazóknak mindössze ezen a szelíd lankán kell majd leereszkedniük a tengerig.

Mikor a patagon visszautasította a Glenarvan által felajánlott lovat, a lord azt gondolta, hogy az indián egyes útikalauzok szokásához híven szívesebben megy gyalog, hosszú lábaival nyilván könnyen bírja a menetelést.

Glenarvan azonban tévedett.

Az indulás pillanatában Thalcave különös füttyentést hallatott. Azon nyomban gyönyörű termetű, pompás argentin ló bukkant elő a közeli kis erdőből, a gazdája hívására jelentkezett. Hibátlanul szép állat volt, sötét pej színe kitartásra, élénkségre vallott, feje finom formájú volt, nyaka kecses, orrlyuka tág, szeme tüzes, széles a térdhajlata, jól kiemelkedő a mara, domború a szügye, csüdje hosszú, egyszóval megvoltak mindazok a tulajdonságai, melyek erőssé, könnyeddé tesznek egy lovat. Az őrnagy, aki szakértő volt, fenntartás nélkül csodálta a pampákon tenyésző lovaknak ezt a példányát, s némi hasonlóságot talált közte és az angol hunter, a vadászló között. A pompás állatot Thaukának hívták, ami patagonul madarat jelent, s illett is rá ez a név.

Mikor Thalcave nyeregbe szállt, a ló felágaskodott. Gyönyörűség volt nézni a patagont, ezt a kiváló lovast. Nyergén ott lógott az argentin pusztában használatos két vadászszerszám: a bóla és a lasszó. A bóla három bőrszíjjal összefűzött golyó, a nyereg elejére erősítve. Az indiánok gyakran százlépésnyi távolságból hajítják az állatra vagy az őket üldöző ellenségre; olyan biztos kézzel, hogy a szíjak nyomban az ellenfél lábára csavarodnak, s földre döntik. Meglepő ügyességgel bánnak vele, s kezükben félelmetes fegyverré válik ez az egyszerű alkalmatosság. A lasszó viszont a lovas kezében marad. Ez a szerszám két egybefont, harminc láb hosszú bőrszíjból áll, vaskarikán csúszó hurokban végződik. Jobb kézzel a hurkot hajítják el, bal kézzel tartják a lasszó többi részét, melynek vége szorosan a nyereghez van erősítve. Ezt a patagon fegyverzetet a vállon keresztbe vetett hosszú karabély egészíti ki.

Thalcave észre sem véve a csodálatot, melyet természet adta kecsessége, magabiztossága, büszke elfogulatlansága váltott ki nézőiből, a csapat élére rúgtatott. Útnak indultak; hol vágtattak, hol lépésben mentek, a lovak szemmel láthatóan nem tudták, mi az ügetés. Robert merészen lovagolt, s hamarosan meggyőzte Glenarvant, hogy biztosan ül a nyeregben.

A Kordillerák lábánál kezdődik a pampák sík vidéke. Három részre osztható: az első az Andok láncaitól mintegy kétszázötven mérföldnyire húzódik, alacsony fák, bokrok borítják. A második: négyszázötven mérföldnyi széles, csodálatos fűvel borított terület, s száznyolcvan mérföldnyire Buenos Aires előtt végződik. Innen egészen a tengerig hatalmas lucerna- és bogáncsmezőben gázol az utazó. Ez a pampák harmadik zónája.

Ahogy elhagyták a Kordillerák hegyszorosait, Glenarvanék csapata először számtalan medanónak nevezett homokdűnéhez ért, melyeket, ha csak nem köti őket valami növényzet gyökere, hullámként mozgat a szél. Rendkívül finom ez a homok, így a legkisebb szellőre is könnyű felhőkben száll fel; olykor valódi homoktölcsérként emelkedik tekintélyes magasságba. Ez a látvány gyönyörűség és egyben kellemetlenség a szemnek; gyönyörűség, mert mi sem érdekesebb, mint e síkságon bolyongó, egymással birkózó, elvegyülő, elomló, majd leírhatatlan kavarodásban feltámadó homoktölcsérek; a kellemetlenség meg az, hogy a számtalan medanóból felszálló finom por a legerősebben összezárt szemhéjak mögé is behatol.

Ez a természeti jelenség az északi szelek hatására csaknem egész nap tartott. Mindazonáltal gyorsan haladtak, s este hat óra körül a negyvenmérföldnyire maguk mögött hagyott Kordillerák már csak az esti ködbe vesző feketés tömegnek tűntek.

Az utasokat kissé elfárasztotta a mintegy harmincnyolc mérföldnyire becsülhető út. Így hát boldogok voltak, hogy elérkezett a lepihenés ideje. A sebes folyású Neuquem folyó partján ütöttek tábort, melynek örvénylő, zavaros vize magas, meredek, vörös színű partok közt rohant. A Neuquemet egyes földrajztudósok Ramidnak vagy Comoenak nevezik, s forrása azon tavak egyikében ered, melyet csak az indiánok ismernek.

Sem az éjszaka, sem másnap nem történt semmi említésre méltó. Gyorsan, jól haladtak. Az egyenletes talaj, az elviselhető hőmérséklet megkönnyítette útjukat. Délfelé azonban igen erősen kezdett sütni a nap. Estefelé felhőfüggöny borította a délnyugati látóhatárt, s ez az időváltozás biztos jele volt. A patagon tudta ezt, s ujjával nyugat felé az eget mutatta a földrajztudósnak.

- Jól van, értem - mondta Paganel, és társaihoz fordulva folytatta: - Időváltozás készül. Részünk lesz egy pamperorohamban.

Elmagyarázta, hogy a pampero, ez a délnyugati, igen száraz szél gyakori az argentin síkságon. Thalcave nem tévedett: éjszaka nagy erővel fújt a pampero, így az egy szál ponchóba takaródzó utasok meglehetősen kellemetlen órákat éltek át. A lovak a földre feküdtek, s az emberek meg szorosan egymás mellett, oldalukhoz lapultak. Glenarvan attól tartott, hogy ha sokáig tart az orkán, ez majd késlelteti őket, de Paganel megnézte légsúlymérőjét, s megnyugtatta.

- A pampero rendszerint három napig tartó vihart támaszt - mondta Paganel Glenarvannak -, melyet a higanyoszlop süllyedése mindig kimutat. Mikor azonban emelkedik a higanyoszlop - most is így van -, mindössze néhány órás dühödt szélviharral kell számolni. Nyugodjon meg, kedves barátom, napfelkeltekor az ég ismét tiszta lesz.

- Úgy beszél, mintha könyvből olvasná, kedves Paganel - mondta Glenarvan.

- Merthogy eleven könyv vagyok - felelte Paganel -, lapozzon bennem, amennyit csak akar.

Az eleven könyv nem tévedett. Éjjeli egy órakor hirtelen elült a szél, s valamennyien erőt adó álomba merültek. Másnap reggel frissen, tettrekészen ébredtek, különösen Paganel, aki vidám zajjal ropogtatta ízületeit, s nyújtózkodott, mint valami kölyökkutya.

Október huszonnegyedike volt, tíz napja indultak el Talcahuanóból. Az utazókat kilencvenhárom mérföld, azaz háromnapi út választotta el attól a ponttól, melyen a Colorado átszeli a 37. szélességi fokot. Az amerikai kontinensen át vezető útjukon Glenarvan aggodalmas figyelemmel leste, nem lát-e bennszülötteket. Grant kapitány felől akart tudakozódni a patagon közbenjárásával, akivel Paganel kezdte egész jól megértetni magát. Az indiánok azonban nemigen választották ezt az utat, mert a pampáknak az argentin köztársaságból a Kordillerákhoz vezető útja északabbra vezetett. Nem találkoztak sem nomád indiánokkal, sem a kacikák törvényei szerint élő, letelepedett törzs embereivel. Ha véletlenül a messzeségben feltűnt egy magányos, kóbor lovas, az is sebesen elmenekült, nem kívánt az ismeretlenekkel találkozni. Az ilyen csapat okkal tűnhetett gyanúsnak bárki számára, aki egyedül merészkedett a síkságra; ha bandita volt a magányos lovas, megrémült a nyolc jól felfegyverzett, jó lovon ülő férfitól, ha pedig egyszerű utas volt, rossz szándékú embereknek nézhette őket. Így aztán sem becsületes emberekkel, sem banditákkal nem válthattak szót. Valóban sajnálatra méltó, hogy nem találták magukat szembe valami rasteadorcsapattal - kóbor haramiákkal -, még ha puskalövéssel kellett volna is kezdeni a beszélgetést velük.

Ha Glenarvan kutatásait hátráltatta is az indiánok távolléte, mégis történt valami, ami meglepő módon igazolta az irat értelmezését.

Az expedíció útja gyakran keresztezte a pampák ösvényeit, s köztük a meglehetősen fontos utat, mely Carmenból Mendozába vezet. Az út mentén háziállatok: öszvérek, lovak, birkák vagy marhák csontjai hevertek, ezekről a ragadozó madarak csőre által csupaszra meztelenített, napszítta csontokról volt felismerhető az út. Ezrével halmozódtak ott a csontvázak, az állati maradványok, s kétségtelenül nem egy emberi csontváz pora is keveredett közéjük. Mindeddig Thalcave semmi megjegyzést nem tett a szigorúan betartott útirányra. Pedig tudta, hogy mivel nem követik a pampák egyetlen ösvényét sem, nem juthatnak el sem a városokhoz, sem a falvakhoz, sem az argentin településekhez. Minden reggel a felkelő nap irányába mentek, mindig egyenesen, s útvonaluk ellenkező végében minden este a lenyugvó napot látták. Útikalauzi minőségében Thalcave nyilván csodálkozott, hogy nem ő kalauzol, hanem őt vezetik. Ha csodálkozott is, ezt az indiánokra jellemző tartózkodással tette, és semmiféle megjegyzése nem volt az eddig maguk mögött hagyott ösvényekre. De ezen a napon, ahogy a fent említett úthoz értek, megállította lovát, s Paganelhez fordult.

- A Carmenbe vezető út - mondta.

- Hát igen, derék patagon - felelte a földrajztudós a tőle telhető legtisztább spanyolsággal -, ez a Carmenből Mendozába vezető út.

- Ezen megyünk tovább? - kérdezte Thalcave.

- Nem - felelte Paganel.

- És merre folytatjuk az utat?

- Mindig csak keletnek.

- Azaz sehova.

- Ki tudja?

Thalcave elhallgatott, s mélységes döbbenettel nézett a földrajztudósra. Fel sem tételezte, hogy Paganel tréfál. Az indián mindig komoly, el sem tudja képzelni, hogy lehet nem komolyan is beszélni.

- Tehát nem Carmenbe mennek? - szólalt meg rövid hallgatás után.

- Nem - felelte Paganel.

- Sem Mendozába?

- Oda sem.

Ekkor Glenarvan Paganel mellé lépett, s megtudakolta, mit mondott Thalcave, s miért állt meg.

- Azt kérdezte, hogy Carmenbe vagy Mendozába igyekszünk-e - felelte Paganel -, és igen elcsodálkozott, hogy mindkét kérdésre tagadóan válaszoltam.

- Szó, ami szó, joggal csodálkozhatik az útirányon - mondta Glenarvan.

- Az igaz. Azt mondja, errefelé sehova sem jutunk.

- Nos, Paganel, nem tudná-e megmagyarázni neki expedíciónk célját, és hogy miért is megyünk mindig csak keletnek?

- Nagyon nehéz lenne - válaszolta Paganel -, mert egy indián mit sem ért a földrajzi fokokhoz, az irat történetét meg képtelenségnek tartaná.

- Vajon a történet - szólt közbe nagy komolyan az őrnagy - vagy a történet elmondója lesz a hibás, ha nem érti meg?

- Ó, Mac Nabbs - kiáltott fel Paganel -, ön még mindig kételkedik spanyol tudásomban!

- Nos, hát próbálja meg, tisztelt barátom.

- Megpróbálom.

Paganel a patagonhoz fordult, s belekezdett a magyarázatba. Gyakran megtorpant, hiányos volt a szókincse, nehéz volt lefordítani egy-egy sajátos kifejezést, nehezére esett megmagyarázni a tudatlan indiánnak a számára aligha érthető részleteket. Látványnak mindenesetre érdekes volt a tudós. Hadonászott, tagolta a szavakat, kézzel-lábbal magyarázott, homlokáról patakokban ömlött a veríték. Mikor csődöt mondott a nyelvtudása, karját hívta segítségül. Aztán leszállt a lováról, s a homokba rajzolt egy térképet, melyen a hosszúsági és szélességi fokok egymást keresztezték, melyen rajta volt a két óceán meg a Carmenbe vezető út is. Professzor még nem volt ilyen kínban. Thalcave nyugodtan figyelte Paganel működését, semmivel sem árulta el, hogy megértette-e vagy sem.

A földrajztudós leckéje több mint fél óráig tartott. Aztán elhallgatott, verítékben úszó arcát törölgette, s a patagonra nézett.

- Megértette? - kérdezte Glenarvan.

- Mindjárt kiderül - felelte Paganel -, de ha nem értette meg, feladom a küzdelmet.

Thalcave nem mozdult. Meg sem szólalt. Tekintete a homokba rajzolt ábrákon nyugodott, melyeket a szél apránként eltörölt.

- Nos? - nógatta Paganel.

Thalcave mintha nem is hallotta volna. Paganel látta, mint mosolyodik el csúfondárosan az őrnagy, s hogy ne maradjon szégyenben, újult erővel újra kezdte volna szemléltető földrajzi magyarázatait, mikor a patagon egy mozdulattal megállította.

- Egy foglyot keresnek? - kérdezte.

- Igen - felelte Paganel.

- És pontosan ezen a vonalon, a lenyugvó és a kelő nap között? - kérdezte Thalcave, aki ezzel a körülírással határozta meg a nyugatról keletre vezető utat.

- Igen, igen! Úgy van!

- És az önök istene bízta a hatalmas tengerre a fogoly titkát?

- Igen, maga az isten.

- Akkor hát legyen meg az akarata - felelte Thalcave ünnepélyesen. - Menjünk kelet felé, ha kell, egészen a napig!

Paganel diadalittasan, tanítványában megdicsőülten fordította le társainak az indián válaszát.

- Micsoda értelmes nép! - lelkendezett. - Hazámban húsz paraszt közül tizenkilenc egy szót sem értett volna a magyarázatomból.

Glenarvan most arra kérte Paganelt, kérdezze meg a patagontól, nem hallott-e arról, hogy idegenek estek volna a pampák indiánjainak fogságába.

Paganel eleget tett Glenarvan kérésének, s várta a választ.

- Talán - felelte a patagon.

Ahogy Paganel lefordította a választ, a hét utazó nyomban Thalcave köré gyűlt. Tekintetükkel faggatták.

A megindult földrajztudós alig találta a szavakat, folytatta az izgalmas tudakozódást, a komoly indiánra szegezett tekintetével mintha előbb akarta volna kitalálni a választ, mintsem az elhangzott volna az indián ajkán.

A patagon minden egyes szavát elismételte angolul, így társainak úgy tűnt, mintha Thalcave anyanyelvükön beszélt volna.

- Ki volt ez a fogoly? - kérdezte Paganel.

- Egy idegen - felelte Thalcave -, egy európai.

- Látta?

- Nem, de az indiánok beszéltek róla. Bátor férfi volt! Szíve, mint a bikáé!

- Szíve, mint a bikáé! - kiáltott fel Paganel. - Micsoda nagyszerű nyelv a patagon! Értik, ugye, barátaim! Bátor ember!

- Az apám! - kiáltott fel Robert Grant, s Paganelhez fordult. - Hogy mondják spanyolul, „az én apám”?

- Es mi padre - felelte a tudós.

Robert megragadta az indián kezét, s halkan így szólt hozzá: - Es mi padre!

- Su padre! - Az apja! - kiáltotta az indián felcsillanó szemmel.

Karjába fogta a fiút, leemelte a lóról, s érdeklődő rokonszenvvel vizsgálta. Értelmes arcán csendes megindultság tükröződött.

Paganel azonban még nem fejezte be a kérdezősködést. Hol van ez a fogoly? Mi van vele? Mikor hallott felőle Thalcave? Egyik kérdést követte a másik.

Nem sokáig kellett várnia a válaszokra, megtudta, hogy az európai férfi a Rio Colorado és a Rio Negro között kóborló egyik indián törzs foglya.

- Hol látták utoljára? - kérdezte Paganel.

- Kalfukura törzsfőnöknél - felelte Thalcave.

- Az általunk követett úton?

- Igen.

- Miféle törzsfőnök ez?

- A puelcse indiánok főnöke, kétnyelvű, kétszívű ember!

- Azaz álnok a szava, álnok minden tette - mondta Paganel, miután lefordította társainak e kifejező patagon szóképet.

- Vajon ki tudjuk-e szabadítani barátunkat? - kérdezte.

- Talán igen, ha még mindig az indiánok kezében van.

- Mikor hallott felőle?

- Régen, és azóta a nap már kétszer hozta el a nyarat a pampák egére.

Glenarvan mérhetetlenül boldog volt. Ez a válasz pontosan megegyezett az irat keltével. Még egy kérdés azonban hátravolt. Paganel nyomban fel is tette Thalcavénak.

- Egyetlen fogolyról beszél. Nem hárman voltak? - tudakolta.

- Nem tudom - felelte Thalcave.

- Semmit sem tud jelenlegi helyzetéről?

- Semmit.

Ezzel le is zárták a beszélgetést. Lehetséges, hogy a három fogoly már régen elszakadt egymástól. Egy azonban kiderült a patagon szavaiból: az indiánok egy európai férfiról beszéltek, akit foglyul ejtettek. Fogságba esésének ideje, feltételezhető tartózkodási helye, minden, még a patagonnak a fogoly bátorságát példázó szóképe is arra vallott, hogy Harry Grant kapitányról van szó.

Másnap, október 25-én az utazók újjáéledt lelkesedéssel indultak útnak keletnek. A síkság továbbra is szomorú, egyhangú volt, végtelen pusztát alkotott, melyet ezen a vidéken travesiának neveznek. Az agyagos talajt tökéletesen vízszintesre gyalulták a szelek; sehol egy kő, de még egy kavics sem, legfeljebb a kopár, kiszáradt szakadékok mentén vagy az indián kéz ásta itatók partján. Egymástól távol alacsony erdők feketéllettek, itt-ott fehér szentjánoskenyérfák nyúltak a magasba, termésük édes, kellemes és frissítő eledel; néhol egy-egy pisztáciabokor, chanar, vadrekettye tűnt fel, s a tövises fák egy fajtája, melyeknek csenevész volta a talaj terméketlenségéről árulkodott.

26-án fárasztó napjuk volt. El akartak érni a Rio Coloradóhoz. Az utasok olyan iramra kényszerítették lovaikat, hogy még aznap este a 69. hosszúsági fok 45. percén el is érték a pampák vidékének e csodálatos folyóját. Indiánul Cobu Leubunak nevezik, ami Nagy Folyamot jelent. Hosszú útja végén az Atlanti-óceánba ömlik. Torkolata táján különös tünemény mutatkozik: a tengerhez közeledve megcsappan a folyó víztömege, talán mert beszívja a talaj, talán mert elpárolog; eddig még nem tudták megállapítani a jelenség okát.

A Coloradóhoz érve Paganel első dolga az volt, hogy „földrajzi szempontból" megfürödjék a folyó vörös agyag színezte vizében. Csodálkozva tapasztalta, hogy a víz meglehetősen mély, ezt azzal magyarázta, hogy az első nyári napsütésben fölengedett a hegyek hava. A folyó ráadásul túl széles volt, semhogy a lovak keresztülúszhatták volna. Szerencsére néhány ölnyivel feljebb fonott sövényhíd vezetett át a túlsó partra; indián szokás szerint bőrkötelek tartották a magasban. A kis csapat tehát át tudott kelni a folyón, s tábort ütöttek a bal parton.

Elalvás előtt Paganel pontosan meg akarta határozni a Colorado folyásirányát, s a tibeti hegyek között nélküle is békén ömlő Jaru-Dzangbo-Csu híján ezt rajzolta be nagy gonddal a térképébe.

A két következő napon, október 27-én és 28-án nem történt semmi említésre méltó esemény. Változatlanul egyhangú, terméketlen volt a táj. Nehéz volna elképzelni ehhez hasonlóan unalmas, érdektelen vidéket. A talaj közben igen nedvessé vált. Canadákon, azaz talajvíz borította lapályokon, esterókon, vagyis vízinövényekkel benőtt lagúnákon kellett átgázolniuk. Este a lovak erősen ásványtartalmú, széles tó partján álltak meg, melyet az indiánok Ure Lanquemnek, Keserű-tónak neveznek, s mely 1862-ben tanúja volt az argentinok által az indiánok ellen vezetett véres megtorló hadjáratnak. Táborukat a szokásos módon ütötték fel, és a majmok, az alluátok és a vadkutyák lármája nélkül még kellemes is lett volna az éjszakájuk. Ezek a lármás állatok, kétségtelenül az ő tiszteletükre, ám ugyanakkor az európai fül számára sértő hangon természeti szimfóniát adtak elő, melyet egy jövendő kori zeneszerző alighanem szívesen mondott volna a magáénak.

XVII. A pampák

Az argentin pampák vidéke a harmincnegyedik déli szélességi foktól a negyvenedik fokig terjed. Az araucaniai eredetű pampa szó füves síkságot jelent, s a név ugyancsak ráillik erre a vidékre. Nyugati részére a fa nagyságú mimózák, keleti részére pedig a dús legelők jellemzők. Ez a növényzet vöröses meg sárgás színű, agyagos-homokos talajban gyökeredzik. Ha egy geológus megvizsgálná ezt a harmadkori földet, mesés gazdagságra bukkanna. Számtalan vízözön előtti csontvázat - melyeket az indiánok a hatalmas tatuféle állatok maradványainak tartanak - rejt magában ez a föld, s a növényi porréteg alatt megtalálható a vidék őstörténete.

Az amerikai pampák éppoly jellegzetes földrajzi alakulatok, mint a Nagy-Tavak vidékének szavannái vagy a szibériai sztyeppek. Éghajlatuk sokkal szélsőségesebb, szárazföldibb jellegű, mint a Buenos Aires-i tartományé. Paganel magyarázata szerint ugyanis az óceán elnyeli a nyári meleget, s télen lassacskán kibocsátja magából. Ez a jelenség magyarázza azt is, hogy a szigetek hőmérséklete egyenletesebb, mint a szárazföldek belső területének klímája. Ezért van az is, hogy a pampák nyugati részén nem olyan egyenletes a hőmérséklet, mint az Atlanti-óceán partjain. Hirtelen, gyors időváltozások fenyegetik, melyek hol föl-, hol lefuttatják a hőmérő higanyoszlopát. Ősszel, vagyis áprilisban és májusban, gyakran szakad az eső. De most, az évnek ebben a szakában, nagy volt a szárazság és a hőség.

Ellenőrizték az útirányt, és kora hajnalban útnak indultak; a talajt fácskák, cserjék kötötték szilárdan, nem voltak többé medanók, sem homok, melyből keletkezhettek volna, s a levegőben lebegő por is eltűnt.

A lovak szaporán lépegettek a paja-brava, a jellegzetes pampabeli fűcsomók között, viharban ezek szolgálnak menedékül az indiánoknak. Helyenként, de egyre ritkábban, a nyirkos lapályokban fűzfa meg az édesvizet kedvelő ginerium argenteum nevű növény zöldellt. A lovak ilyenkor kihasználták a jó alkalmat, s talán a jövőre is gondolva, élvezettel szürcsölték a vizet. Thalcave a csapat élén járt, s a bokrokat csapkodta. Így riasztotta el a cholinákat, a legveszélyesebb fajta viperát, melynek marása még egy ökörrel is végez egy órán belül. A fürge Thauka átugrott a bokrokon, és segített gazdájának utat törni az őket követő lovak számára.

Könnyen és gyorsan haladtak át ezen a sima, egyenletes síkságon. A préri jellege mit sem változott; még százmérföldnyi körzetben sem akadt sem kő, sem kavics. Ily makacsul kitartó egyhangúság sehol másutt nem található. Változatos tájnak, meglepő természeti jelenségnek még csak a nyomára sem bukkantak. Csak Paganel volt képes látni ott, ahol semmi látnivaló, csak a magafajta lelkes tudóst érdekelték az út részletei. Hogy miért, azt ő maga sem tudta volna megmondani. Mert mit láthatott? Talán egy bokrot, egy fűszálat... De ennyi is elegendő volt ahhoz, hogy véget nem érő magyarázatba fogjon, és oktassa Robertet, aki szívesen hallgatta.

Október 29-én az utasok egész nap nem láttak egyebet, mint az egyhangú síkságot. Két óra felé állati maradványok hosszú sora tűnt fel a lovak lábainál. Valami roppant marhagulya kifehéredett csonthalmaza volt. Ezek a maradványok azonban nem kanyargó vonalban hevertek, mintha erejük fogytán levő állatok hulltak volna sorra el az úton. Nem is igen értették, hogyan kerülhetett ekkora csonthalmaz a viszonylag szűk területre. Paganel sem értette a többieknél jobban. Megkérdezte hát Thalcavét, aki töprengés nélkül megfelelt a kérdésre.

A földrajztudós „lehetetlen!” felkiáltása meg a patagon határozott fejbólintása ugyancsak felcsigázta társaik kíváncsiságát.

- Mi ez hát? - tudakolták.

- Égi tűz - felelte a földrajztudós.

- Mármint hogy a villámcsapás okozta volna ezt a szerencsétlenséget! - kiáltott fel Tom Austin. - Ötszáz marhányi gulyát terített volna le?

- Thalcave így mondja, márpedig Thalcave nem téved. Én különben el is hiszem, mert a pampabeli viharok hevességükről hírhedtek. Remélem, nem fog szerencséltetni bennünket egy sem!

- Nagyon meleg van - jegyezte meg Wilson.

- Vagy harminc fokot mérhet a hőmérő árnyékban - felelte Paganel.

- Nem is csodálom, szinte érzem, mint jár át a villamosság. Reméljük, nem tart sokáig ez a hőség.

- Nono, aligha számíthatunk időváltozásra, párának nyoma sincs a láthatáron - mondta Paganel.

- Kár - felelte Glenarvan -, mert a lovakat ugyancsak kifárasztotta a hőség. Nincs meleged, fiacskám? - kérdezte Roberthez fordulva.

- Nincs, uram - felelte a legényke. - Szeretem a hőséget, jó dolog a meleg.

- Főleg télen - jegyezte meg az őrnagy, s szivarja füstjét az égnek eregette.

Este egy elhagyatott rancho, vagyis ágakból összetákolt, sárral tapasztott zsúpfedeles kunyhó közelében álltak meg, mellette korhatag cölöpökkel elkerített karámfélét találtak, mely éppen alkalmas volt arra, hogy lovaikat éjszaka megvédje a rókák támadásától. Nem kellett ugyan különösebben tartaniuk ezektől az állatoktól, de félő volt, hogy a ravasz rókák elrágják a lovak kötőfékét, s azok élnek a jó alkalommal, és elszöknek.

A ranchótól néhány lépésnyire földbe vájt üreg nyílt, ez volt a konyha, a hideg hamu még ott volt a gödörben. A kunyhó belsejében egy pad állt, ökörbőrből vetett fekhely, fazék, nyárs meg egy matéfőzésre szolgáló üst. A maté Dél-Amerika egyik legelterjedtebb itala, az indiánok teája. Voltaképpen tűznél szárított levelek forrázata, s mint az amerikai italokat általában, szalmaszálon szívják fel. Paganel kérésére Thalcave készített számukra néhány csésze matét; jólesett nekik a megszokott ételek mellett, s valamennyien kitűnőnek találták.

Másnap, október 30-án a nap izzó ködben kelt fel, forró sugarai elárasztották a földet. Rekkenő melegnek ígérkezett a nap, s a puszta semmiféle menedéket nem nyújtott ellene. Azért újra bátran útnak indultak kelet felé. Többször roppant nyájakkal találkoztak, a tikkasztó hőségben még legelni sem volt ereje az állatoknak, lustán heverésztek. Őrnek, vagyis pásztornak nyoma sem volt. Mindössze néhány kutya - ezek már hozzászoktak, hogy megszopják a juhokat, mikor a szomjúság gyötri őket - őrizte a teheneknek, bikáknak, marháknak e hatalmas seregét. Ezek az állatok különben igen jámborak, nem gyűlölik oly ösztönösen a piros színt, mint európai rokonaik.

- Ez talán attól van, hogy egy köztársaság füvét legelik - jegyezte meg a saját, kissé talán túlzottan francia ízű tréfájától elbűvölt Paganel.

Délfelé némi változást vett észre az utazók egyhangúságba fáradt szeme. Egyre ritkábban voltak a pázsitfűfélék. Satnya bojtorján, kilenc láb magas, hatalmas bogáncskórók vették át helyüket; a világ valamennyi szamara jóllakhatott volna itt. Helyenként csenevész chanarok meg a szikkadt földet kedvelő más tövises, sötétzöld cserjék nőttek. Mindeddig a préri agyagos talajában fennmaradt nedvesség táplálta a legelők füvének kövér, buja szőnyegét; de

itt már helyenként kopott, szakadozott volt, feltárta a talaj nyomorúságát. Az egyre növekvő szárazság félreismerhetetlen jele volt mindez, s Thalcave fel is hívta rá figyelmüket.

- Én ugyan nem bánom ezt a változást - jegyezte meg Tom Austin -, egyre csak fű meg fű, az ember valósággal belebetegszik.

- Igen, de az örökös fű azt jelenti, hogy víz is akad - felelte az őrnagy.

- Ó, nem vagyunk vízszűkében - mondta Wilson -, aztán meg majd csak találunk valami patakot az úton.

Ha Paganel hallotta volna ezt a megjegyzést, biztosan felvilágosítja őket, hogy a Colorado és az argentin Sierrák között alig akad folyó; de most éppen Glenarvannak magyarázott valamit, amire a lord hívta fel a figyelmét.

Egy idő óta mintha füstszaggal lett volna tele a levegő. A látóhatáron pedig semmiféle tűz nem látszott, semmiféle füst sem jelzett valami távoli tűzvészt.

Semmi természetes okát nem találták hát e jelenségnek. Hamarosan oly erőssé vált ez az égett fűszag, hogy Paganel és Thalcave kivételével valamennyiüket megdöbbentette. A földrajztudós, aki mindenre tudott magyarázatot, így szólt társaihoz:

- Nem látjuk a tüzet, de érezzük a füstszagot - mondta. - Ahol füst, ott tűz is van, s ez a közmondás Amerikában éppúgy igaz, mint Európában. Valahol tehát mégiscsak van tűz. Csakhogy a pampák földje oly egyenletes, hogy semmi sem áll a levegőáramlatok útjába, így még hetvenöt mérföldnyire is megérezni az égő fű szagát.

- Hetvenöt mérföldnyiről? - hitetlenkedett az őrnagy.

- Úgy bizony - mondta Paganel. - Meg kell mondanom azonban, hogy nagy kiterjedésű tüzekről van szó, s ezek gyakran messzire elharapódznak.

- Ki gyújtja fel a prériket? - érdeklődött Robert.

- Néha a villám gyújtja fel a hőségben kiszáradt füvet, néha azonban az indiánok.

- És miért?

- Azt állítják - nem tudom, mennyi alapja van ennek a hiedelemnek -, hogy tűzvész után jobban nő a pampák füve. A hamuval tehát a talajt akarják felfrissíteni. Én azonban azt hiszem, hogy ezek a tüzek inkább arra szolgálnak, hogy kiirtsák a kullancsok, az élősdi rovarok millióját, melyek annyira megkínozzák a nyájakat.

- De hisz ennek az erőszakos módszernek - jegyezte meg az őrnagy - nyilván áldozatul esik néhány kóborló állat.

- Igen, megég néhány, de mit számít, mikor annyi van belőlük.

- Persze, az ő dolguk, nem is az ő sorsuk aggaszt - felelte Mac Nabbs -, hanem a pampákon átkelő utazóké. Nem történhet meg, hogy meglepik és elborítják őket a lángok?

- Dehogynem! - kiáltott fel Paganel leplezetlen elégedettséggel. - Néha bizony megtörténik, és ami engem illet, én szívesen megnéznék egy ilyen látványosságot.

- No lám, micsoda ember a mi tudósunk - felelte Glenarvan -, a tudomány kedvéért elevenen elégettetné magát.

- Azt már nem, kedves Glenarvan, de aki olvasta Coopert, az megtanulta Bőrharisnyától, hogy csak ki kell tépnie maga körül néhány ölnyi körzetben a füvet, s ez megállítja a tűz közeledtét. Mi sem egyszerűbb! Ezért nem is félek semmiféle közelgő tűzvésztől, sőt, őszintén kívánom.

Paganel óhaja azonban nem vált valóra; s hogy félig megsült, ez mindössze az elviselhetetlen erővel tűző napsugaraknak volt köszönhető. A lovak ziháltak a trópusi hőségben. Árnyékot semerről sem remélhettek, legfeljebb néha egy-egy felhő borított fátylat a lángoló napkorongra; ilyenkor az egyenletes talajon futott az árnyék, s az utasok lovukat sarkantyúzva igyekeztek lépést tartani a nyugati szelek hajszolta hűvösebb foltokkal. A lovak azonban hamarosan lemaradtak, s a fátylát vesztett égitest ismét elárasztotta tűzesőjével a pampák kicserzett földjét.

Mikor Wilson azt mondta, hogy nem lesznek víz híján, nem számított a társait ezen a napon emésztő olthatatlan szomjúsággal; s mikor azt állította, hogy majd csak találnak egy patakot útközben, hát kicsit túl derűlátóan nyilatkozott. Nemcsak hogy rio nem volt - alkalmas meder híján -, de még az indiánok ásta mesterséges vízgyűjtők is kiapadtak. Ahogy a szárazság jeleit mérföldről mérföldre szaporodni látta, Paganel felhívta Thalcave figyelmét, s megkérdezte tőle, vajon szerinte hol találnak vizet.

- A Salinas-tónál[39] - felelte az indián.

- Mikor érünk oda?

- Holnap este.

Az argentinok, mikor a pampákon utaznak, általában maguk ásnak kutakat, s néhány ölnyi mélységben találnak is vizet. A mi utasainknak azonban nem voltak megfelelő szerszámaik, így nem számíthattak erre a megoldásra. Be kellett hát osztaniuk a készletet, s így ha a szomjúság nem is kínozta őket, azért kedvükre sem ihattak.

Este harmincmérföldnyi út után megálltak. Valamennyien azt remélték, hogy nyugodalmas éjszakájuk lesz, s kipihenik a nap fáradalmait, de éppen ezt az éjszakát zavarta meg a szúnyogok és moszkitók ugyancsak tolakvó serege. Jelenlétük a szél változását jelezte, s valóban a szél negyedfordulatot tett, s északi irányból kezdett fújni. Ezek a kellemetlen rovarok pedig általában a déli vagy délnyugati széllel tűnnek csak el.

Míg az őrnagy az élet apró kellemetlenségei közepette is nyugodt maradt, Paganelt, éppen ellenkezőleg, felháborították a sors incselkedései. Pokolba kívánta a szúnyogokat, moszkitókat, s azon siránkozott, miért nincsen vele a csípések sajgását csillapító savanyúvíz. Noha az őrnagy megpróbálta vigasztalni, mondván, hogy boldogok lehetnek, hogy a természettudósok által nyilvántartott háromszázezer fajta rovar közül csak két fajtával van dolguk, Paganel azért csak nagyon rosszkedvűen ébredt.

Kora hajnalban azonban nem kérette magát, útnak indult a többiekkel együtt, hogy még aznap a Salinas-tóhoz érjenek. A lovak nagyon fáradtak voltak, s noha az utasok az ő javukra lemondtak amúgy is csekély vízadaguk egy részéről, az állatok majd elepedtek a szomjúságtól. Egyre nagyobb volt a szárazság, a hőséget elviselhetetlenné tette a poros északi szél, a pampák számumja.

Ezen a napon egy percre megszakadt az út egyhangúsága. Az élen haladó Mulrady visszatért társaihoz, s egy indián csapat közeledtét jelezte nekik. Különbözőképpen vélekedtek erről a találkozásról. Glenarvan arra gondolt, hogy a bennszülöttek esetleg felvilágosítást tudnak adni a Britannia hajótöröttjeinek sorsáról. Thalcave azonban egy cseppet sem örült, hogy a síkság nomád indiánjai keresztezik útjukat; útonállóknak, tolvajoknak tartotta őket, s igyekezett

[39] Sós-tó

kitérni előlük. Utasítására a kis csapat összegyűlt, s lövésre készen tartotta fegyvereit. Minden eshetőséggel számolniuk kellett.

Hamarosan megpillantották az indiánok csapatát. Mindössze vagy tíz bennszülöttből állt, s ez megnyugtatta a patagont. Az indiánok vagy százlépésnyire közelítették meg őket. Könnyen kivehetőek voltak. A pampák lakóinak ahhoz a törzséhez tartoztak, melyet 1833-ban Rosas generális halomra lövetett. Határozott vonalú volt domború, magas homlokuk; nagy növésűek voltak, bőrük színe zöldes; az indiánok szép típusához tartoztak. Ruházatuk guanako- vagy borzprémből készült, fegyverzetük egy húsz láb hosszú lándzsából, késekből, parittyákból, bólákból és lasszókból állt. Gyakorlott lovasként, ügyesen bántak a lóval.

Százlépésnyi távolságban megálltak; kiabálva, hadonászva tanácskoztak. Glenarvan feléjük indult. Még kétölnyi utat sem tett meg, mikor a csapat váratlanul megfordult, s hihetetlen gyorsasággal elillant. Az utasok elcsigázott lovai sosem érhették volna őket utol.

- Gyávák! - kiáltott fel Paganel.

- Túlságosan gyorsan menekültek; nem lehetnek becsületes emberek - mondta Mac Nabbs.

- Miféle indiánok ezek? - kérdezte Paganel Thalcavét.

- Gauchók - felelte a patagon.

- Gauchók! - kiáltott fel Paganel a társai felé fordulva. - Gauchók! De hisz akkor felesleges volt az óvatosság! Nem volt mitől tartani!

- Miért? - érdeklődött az őrnagy.

- Mert a gauchók ártalmatlan földművelők.

- Gondolja, Paganel?

- Bizony. Bennünket néztek útonállónak, azért menekültek el.

- Én inkább azt hiszem, nem mertek megtámadni bennünket - felelte Glenarvan, akit nagyon bántott, hogy nem beszélhetett a bennszülöttekkel, bármifélék is voltak.

- Szerintem is így van - felelte az őrnagy -, s ha nem tévedek, a gauchók igenis vakmerő és félelmetes haramiák.

- Ugyan! - kiáltott fel Paganel.

S ezzel élénken vitatni kezdte ezt az etnológiai kérdést, oly élénken, hogy még az őrnagyot is tűzbe hozta, s ez Mac Nabbsot vitáiban egyébként oly ritka válaszra ingerelte:

- Azt hiszem, téved, Paganel.

- Tévedek?

- Igen. Még Thalcave is tolvajnak nézte ezeket az indiánokat, márpedig Thalcave tisztában van a helyzettel.

- Nos, akkor Thalcave ezúttal tévedett - vágott vissza Paganel meglehetős élesen. - A gauchók földművelők, pásztorok, nem egyebek, s ezt magam is megírtam a pampák bennszülötteiről szóló meglehetősen jelentős tanulmányomban.

- Nos, akkor ezúttal tévedett, Paganel úr.

- Én tévedtem volna, Mac Nabbs úr, én?

- Esetleg szórakozottságból - erősködött az őrnagy -, mindössze néhány helyesbítésre szorul majd az új kiadás.

Paganelt vérig sértette, hogy állítását vitatják, hogy tréfálkoznak földrajztudománya rovására; érezte, elönti a harag.

- Vegye tudomásul, uram, hogy könyveim nem szorulnak efféle helyesbítésekre.

- De igen! Legalábbis ezúttal - vágott vissza makacskodva az őrnagy.

- Uram, úgy látom, ma kötekedő kedvében van! - mondta Paganel.

- Ön meg bal lábbal kelt fel! - vágott vissza az őrnagy.

Amint látjuk, a vita váratlanul elfajult, pedig ez a kérdés nem érte meg a szóváltást. Glenarvan úgy vélte, ideje, hogy közbelépjen.

- Kétségtelen - mondta -, hogy egyikük kötekedő, a másik meg makacs, s ez mindkettőjük részéről váratlanul ér.

A patagon, noha nem értette meg, miről folyik a vita, könnyen kitalálhatta, hogy a két barát veszekszik. Elmosolyodott, és nyugodtan így szólt:

- Ez az északi szél.

- Az északi szél! - kiáltott fel Paganel. - Mi köze ehhez az északi szélnek?

- Ez az - felelte Glenarvan -, az északi szél az oka a rossz kedvünknek! Úgy hallottam, ez a szél Dél-Amerikában különösen ingerli az idegrendszert.

- Szent Patrikra, Edward, igaza van! - kiáltott fel az őrnagy, s hangosan elnevette magát.

Paganel azonban komolyan mérges volt, nem akarta abbahagyni a vitát, s a szerinte túl kedélyesen közbelépő Glenarvanra csapott le.

- Valóban, lordom, ingerült vagy ideges volnék?

- Igen, Paganel, s ennek az északi szél az oka, mely akár a tramontana Róma vidékén, számtalan bűntény elkövetésére készteti az embereket.

- Bűntény! - méltatlankodott a tudós. - Hát olyan embernek látszom, mint aki bűntény elkövetésére készül?

- Ezt éppen nem mondtam.

- Miért nem mondja mindjárt azt, hogy meg akarom ölni!

- Hát bizony - felelte Glenarvan, és kitört belőle a nevetés - tartok tőle. Még szerencse, hogy az északi szél csak egy napig tart!

A választ egybehangzó nevetés kísérte. Paganel megsarkantyúzta lovát, s az élre vágtatott, hogy megemésszе rosszkedvét. Negyedóra múlva már nem is gondolt az egészre.

Így történt, hogy a békés tudós kijött a sodrából, s ez a gyengeség, mint Glenarvan is mondta, kizárólag külső okoknak volt tulajdonítható.

Este nyolc órakor az élen haladó Thalcave előrerúgtatott, s jelezte, hogy közelednek az annyira áhított tóhoz. Negyedóra múlva a kis csapat leereszkedett a Salinas-tó partjának lejtőin. Ott azonban súlyos csalódás érte őket. A tó kiszáradt.

XVIII. Vízkeresés

A Salinas-tó a Ventana és a Guamini hegység alatt meghúzódó tavak láncának utolsó szeme. Hajdanában számtalan expedíció jött ide Buenos Airesből sót gyűjteni, a tó vize ugyanis jelentős mennyiségben tartalmaz nátriumkloridot. Azóta a hatalmas hőség elpárologtatta a tó vizét, s az addig oldatban lebegő sótartalom lerakódott a fenékre, s a tó hatalmas csillogó tükörré változott.

Mikor Thalcave arról beszélt, hogy a Salinas-tónál majd találnak ivóvizet, azokra az édesvizű folyókra gondolt, melyek a tavat több helyről is táplálják. Most azonban ezek is kiszáradtak, akár a tó maga. A tűző nap mindent fölivott. Ezért hát mikor az epedező csapat a Salinas-tó kiszáradt partjához ért, általános volt a döbbenet.

Határozniuk kellett. Az a kevés víz, mely megmaradt a tömlőkben, félig megposhadt, nem olthatta szomjukat.

Keservesen megszomjaztak. Ez a parancsoló szükségérzet még az éhséget és fáradtságot is feledtette velük. A kimerült utasoknak egy elhagyott rukah, azaz egy mélyedés fölé feszített bőrsátor szolgált menedékül; míg lovaik a tó iszapos partján terültek el, s fanyalogva rágcsálták a vízinövényeket meg a száraz nádat.

Mikor valamennyien helyet foglaltak a rukahban, Paganel faggatni kezdte Thalcavét, s megkérdezte, véleménye szerint mi a teendő. A földrajztudós és az indián között pergő párbeszéd indult meg, melyből Glenarvan is megértett egy-egy szót. Thalcave higgadtan beszélt, Paganel kettőjük helyett is hadonászott. Ez a beszélgetés néhány percig tartott, majd a patagon keresztbe fonta karját.

- Mit mondott? - kérdezte Glenarvan. - Úgy értettem, azt tanácsolja, oszoljunk csoportokra.

- Igen, két csoportra - felelte Paganel. - Azok, akiknek a lova annyira fáradt és szomjas, hogy alig vonszolja magát, ahogy tudják, folytatják az utat a 37. szélességi fokon. Akiknek jobban bírja a lova, azok elibük vágnak ezen az úton, s elmennek az innen harmincegy mérföldnyire levő, a San Lucas-tóba ömlő Guamini folyóhoz. Ha elegendő víz van benne, bevárják társaikat a Guamini partján. Ha azonban az is kiszáradt, visszafordulnak, hogy megkíméljék a többieket a hiábavaló úttól.

- És akkor? - kérdezte Tom Austin.

- Akkor rá kell szánni magunkat, hogy leereszkedjünk délre, mintegy hetvenöt mérföldnyire, egészen a Ventana hegység alsó nyúlványáig, ahol sok folyó van.

- Jó tanács - felelte Glenarvan -, s tüstént el is indulunk. Az én lovam még nem szenved nagyon a vízhiánytól, elkísérem Thalcavét.

- Ó, uram, vigyen magával - könyörgött Robert, mintha valami sétalovaglásról lett volna szó.

- Aztán lépést tudsz-e tartani velünk, fiacskám?

- Igen! Jó a lovam, alig várja, hogy továbbmenjünk. Ugye magával visz, uram? Kérem szépen!

- Nem bánom, gyere, fiam - mondta Glenarvan boldogan, hogy nem kell elszakadnia Roberttől. - Csak nem leszünk olyan ügyetlenek, hogy hárman sem találunk friss, tiszta vízre?

- Hát én? - kérdezte Paganel.

- Ó, ön, kedves Paganel - felelte az őrnagy -, a tartalékcsapattal marad. Sokkal jobban ismeri a 37. szélességi fokot meg az egész pampát, semhogy magunkra hagyjon bennünket. Se Mulrady, se Wilson, se én nem találnánk meg Thalcavét a megbeszélt helyen, míg a derék Jacques Paganel zászlója alatt bizalommal menetelünk majd.

- Beletörődöm - felelte a földrajztudós újdonsült parancsnoki tisztjére büszkén.

- De aztán semmiféle szórakozottság! - tette hozzá az őrnagy. - Nehogy oda vezessen bennünket, ahol semmi dolgunk, nehogy például visszavigyen minket a Csendes-óceán partjára!

- Megérdemelné, elviselhetetlen őrnagy! - felelte Paganel nevetve. - De mondja csak, kedves Glenarvan, hogyan fogja megérteni Thalcavét?

- Azt hiszem, sem a patagonnak, sem nekem nem lesz sok mondanivalóm. Különben a néhány spanyol szóval, amit tudok, ha éppen sor kerül rá, majd csak megértetem vele magam, és én is megértem őt.

- Akkor hát induljanak, nemes barátom! - felelte Paganel.

- Vacsorázzunk előbb - mondta Glenarvan -, és ha csak lehet, aludjunk egyet indulásig.

Megvacsoráztak, de az étkezés, ital híján, nemigen frissítette fel őket, így hát, mivel jobbat amúgy sem tehettek, elaludtak. Paganel hegyi patakokról, vízesésekről, folyókról, folyamokról, tavakról, csermelyekről álmodott meg teli kancsókról, egyszóval mindarról, amiben ivóvíz van. Valóságos lázálom volt.

Másnap reggel hat órakor felszerszámozták Thalcave, Glenarvan meg Robert Grant lovát; megitatták velük a maradék vizet, amit azok mohón, de kényszeredetten ittak, mert rendkívül áporodott volt. Aztán a három lovas nyeregbe szállt.

- Viszontlátásra! - mondta az őrnagy, Austin, Wilson meg Mulrady.

- Aztán igyekezzenek, hogy ne kelljen visszajönniük! - tette hozzá Paganel.

A patagon, Glenarvan meg Robert némi szorongással látta, hogy a földrajztudós bölcsességére bízott kis csapat hamarosan eltűnt szemük elől.

A „desierto de las Salinas”, a sós tavak pusztasága, melyen haladtak, nem más, mint egy agyagos síkság, melyet tíz láb magas satnya fácskák, apró mimózafajták, amit az indiánok curra mammelnek neveznek, meg jumék, azaz cserjeszerű, magas sziksótartalmú fák borítanak. Itt-ott nagy sótáblák verték vissza meglepő erővel a napsugarakat. Könnyen össze lehetett volna cserélni ezeket a barrerókat holmi vad hideg fagyasztotta jégtáblákkal, de a tűző nap nyomban éreztette a valóságot. A kopár, kiaszott földnek és a csillogó foltoknak ez az ellentéte sajátos jelleget kölcsönzött a pusztaságnak, szívesen elidőzött rajta a tekintet.

Nyolcvan mérföldnyire délre a Ventana hegység, mely felé az utazóknak le kell ereszkedniük, ha esetleg a Guamini kiszáradt, egészen más látványt nyújtott. Csodálatosan termékeny ez a vidék, melyet Fitz-Roy kapitány, a Beagle-expedíció vezetője fedezett fel 1835-ben. Példátlan gazdagsággal zöldellnek ott az indián területek legjobb legelői; a hegyek északnyugati lejtőin buja fű nő, s e zöld szőnyeg leereszkedik egészen a legkülönbözőbb fák dús erdejéig; van ott algabarro, azaz szentjánoskenyérfa-féle, melynek porrá tört, szárított gyümölcséből készül az indiánok kedvelt kenyere, terem ott fehér quebracho is, melynek hosszú, hajlékony ágai az európai fűzfára emlékeztetnek; meg vörös quebracho, melynek fája elnyűhetetlen; meg a könnyen gyulladó naudubay, mely gyakran okoz rettenetes tűzvészeket; és viraro, melynek virágai piramis alakban helyezkednek egymás fölé; végül timbo, mely akár nyolcvanlábnyi

magasságban tárja szét hatalmas koronájának ernyőjét; alatta egész nyájak találnak menedéket a tűző nap elől. Az argentinok gyakran megkísérelték ennek a gazdag vidéknek a gyarmatosítását, de az indiánok ellenséges magatartását nem tudták megtörni.

E termékenységet tápláló folyók nyilván a hegység oldalából ereszkednek alá, ugyanis a legnagyobb hőség sem tudta kiszárítani őket; de ahhoz, hogy eljussanak hozzájuk, mintegy százharminc mérföldes utat kellett volna megtenniük dél felé. Thalcave helyesen tette hát, hogy elébb a Guamini felé indult, mely útjukba esett, és sokkal közelebb is volt.

A három ló élénken vágtatott. A kitűnő állatok kétségtelenül érezték, hova vezetik őket gazdáik. Különösen Thauka viselkedett hősiesen; sem a fáradtság, sem a szomjúság nem törte meg, oly könnyedén repült át a kiszáradt canadákon, curra-mammel bokrokon, mint a madár, s közben reménykedve nyerített. Glenarvan és Robert lova követte Thauka példáját, s nehézkesebb léptekkel ugyan s kisebb lendülettel, de kitartóan lépést tartottak vele. Thalcave mozdulatlanul ült a nyeregben, éppúgy példát mutatott társainak, mint Thauka. A patagon gyakran hátrafordult s figyelmesen nézte Robert Grantot.

Mikor látta, hogy a fiatal fiú milyen határozottan, jól ül a nyeregben, hajlékony derékkal, leeresztett vállal, milyen természetesen tartja a lábát, és hogyan szorítja térdével a nyerget, biztató kiáltással adta jelét elégedettségének. Valóban, Robert Grant kiváló lovassá vált, s megérdemelte az indián dicséretét.

- Bravó, Robert! - mondta Glenarvan. - Úgy látszik, Thalcave dicséretre méltat! Elnyerted tetszését!

- Mivel, uram?

- Azzal, hogy ilyen jól ülsz a nyeregben.

- Ó, biztosan ülök, ez minden - felelte Robert, belepirulva a dicséretbe.

- Az a fő, Robert - felelte Glenarvan -, csakhogy egy kicsit túl szerény vagy. Megjósolom, kiváló sportember lesz belőled!

- Jól van - mondta Robert nevetve -, de vajon mit szól majd hozzá édesapám, ő tengerészt akar belőlem nevelni.

- Az egyik nem akadálya a másiknak. Ha minden jó lovas nem is jó tengerész, minden tengerészből válhat jó lovas. Aki naphosszat a vitorlarúdon lovagol, megtanul biztosan ülni a nyeregben. Ami pedig azt illeti, hogyan kell kézben tartani a lovat, jobbra vagy balra fordulni, az jön magától, mi sem természetesebb.

- Szegény édesapám! - mondta Robert. - Ó, milyen hálás lesz önnek, uram, ha megmenti!

- Szereted őt, Robert?

- Igen, uram. Olyan jó volt nővéremhez és hozzám. Csak miránk gondolt! Valahány országban járt, mindenhonnan hozott nekünk valami emléket, valahányszor hazatért, dédelgetett bennünket, csak jó szava volt hozzánk, ön is szeretni fogja, ha megismeri. Mary hasonlít hozzá. Olyan gyengéd a hangja, mint az övé. Különös dolog az egy tengerésznél, ugye?

- Igen, Robert, nagyon különös - felelte Glenarvan.

- Most is magam előtt látom - mondta a fiú, mintha magában beszélne. - Jóságos, bátor apám! Mikor kicsi voltam, a karjában altatott el, s a hazánk tavairól szóló régi skót dalt énekelte nekem. Néha eszembe jut a dallam, de kuszán. Marynek is. Ó, uram, mennyire szerettük! Lám, azt hiszem, csak kiskorában szereti igazán az ember az édesapját!

- Felnőttkorában megtanulja tisztelni, fiacskám - felelte Glenarvan, akit megindítottak az ifjúi, szívből fakadó szavak.

A beszélgetés közben a lovak lelassították az iramot, most lépésben haladtak.

- Ugye megtaláljuk? - kérdezte Robert néhány perces hallgatás után.

- Igen, megtaláljuk - felelte Glenarvan. - Thalcave nyomára vezetett bennünket, és én bízom benne.

- Derék indián ez a Thalcave - mondta a fiú.

- Az bizony.

- Tudja, mire gondolok, uram?

- Mondd, aztán majd válaszolok.

- Arra gondolok, hogy csupa derék ember van önnel! Helena asszony, akit annyira szeretek, a nyugodt őrnagy, Mangles kapitány, Paganel úr meg a Duncan bátor, odaadó matrózai!

- Tudom, fiacskám - felelte Glenarvan.

- Tudja-e, hogy ön a legjobb ember közöttük?

- Nem, ezt valóban nem tudom!

- Hát akkor most tudja meg, uram - felelte Robert, ezzel megragadta a lord kezét, s ajkához emelte.

Glenarvan gyengéden megcsóválta a fejét, s a beszélgetés csak azért szakadt félbe, mert Thalcave egy intéssel sietésre ösztönözte a késlekedőket. Az indián megelőzte őket. Márpedig nem vesztegethették az időt; gondolniuk kellett azokra, akiket maguk mögött hagytak.

Ismét gyors vágtába kezdtek, de hamarosan kitűnt, hogy a lovak Thauka kivételével nem bírják sokáig ezt az iramot. Délben egyórás pihenőt tartottak. A lovak erejük fogytán voltak, s még az alfafarékat, a satnya, napperzselte lucernaféléket sem voltak hajlandók legelni.

Glenarvan nyugtalankodott. A terméketlenség jelei csak nem gyérültek, s a vízhiány végzetes következményekkel járhatott. Thalcave nem szólt egy szót sem, valószínűleg arra gondolt, hogy ráér kétségbeesni - ha ugyan egy indián számára valaha is ütött a kétségbeesés órája -, ha a Guamini valóban kiszáradt.

Thalcave tehát ismét elindult, s a lovak az ostor és a sarkantyú nógatására kénytelen-kelletlen nekilódultak, lépésben ugyan, de hát több nem tellett tőlük.

Thalcave megelőzhette volna társait, mert Thauka néhány óra alatt elvihette volna őt a folyó partjára. Bizonyosan gondolt is erre, de nyilvánvalóan nem akarta magára hagyni két társát a sivatag közepén, s ezért nehogy lemaradjanak, Thaukát lassúbb járásra kényszerítette.

Nem volt könnyű dolog lépésre fogni; Thalcave lova ágaskodott, vadul nyerített, s nem annyira az erős kéz, hanem inkább gazdája szavai győzték meg. Thalcave valósággal beszélgetett lovával, s ha Thauka nem is válaszolt neki, azért megértette. A patagon valószínűleg nyomós érveket használt, mert rövid „vita” után Thauka jobb belátásra tért, s bár harapdálta a zabláját, de engedelmeskedett.

Thauka megértette Thalcavét, de Thalcave is megértette Thaukát. Az értelmes állat fejlett érzékeivel nedvességet érzett a levegőben; vadul lélegzett, lefetyelt, csattogott a nyelvével, mintha már inná is az üdítő vizet. A patagon megértette: a víz már nem lehet messze.

Thalcave biztatóan magyarázta társainak Thauka türelmetlenségének okát, melyet a másik két ló is hamarosan megértett.

Három óra felé fehér csík bukkant elő a talaj egy hajlatában. Remegett a napsütésben.

- Víz! - mondta Glenarvan.

- Víz! Igen, víz! - kiáltott fel Robert.

Nem kellett többé nógatniuk a lovakat, a szegény állatok új erőre kaptak, s ellenállhatatlan szilajsággal lódultak neki. Néhány perc múlva elérték a Guamini folyót, s ahogy voltak, szerszámostul, szügyig gázoltak az üdítő vízbe.

Gazdáik akarva, akaratlan követték őket; megfürödtek, de eszükbe sem jutott, hogy panaszkodjanak emiatt.

- De jó! - mondogatta Robert, míg a folyó közepén csillapította szomját.

- Mérsékeld magad, fiacskám - szólt Glenarvan, de ő sem járt elöl jó példával.

Csak a gyors kortyolgatás zaja hallatszott.

Thalcave lassan, kimérten, aprókat kortyolva ivott, de „hosszan, mint a lasszó", ahogy a patagonok mondják. Egyre csak ivott, félő volt, kiissza az egész folyót.

- Végre! - mondta Glenarvan. - Barátainkat nem éri csalódás, bőséges, tiszta vizet találnak majd a Guamini folyónál, ha ugyan Thalcave hagy belőle!

- Nem mehetnénk elibük? - kérdezte Robert. - Megkímélnénk őket néhány órai nyugtalanságtól és szenvedéstől.

- Igaz, fiacskám, de hogyan vihetnénk nekik vizet? A tömlők Wilsonnál maradtak. Nem, jobb, ha bevárjuk őket, ahogy megbeszéltük. A szükséges időt számítva, figyelembe véve, hogy a lovak csak lépésben haladnak, barátaink még az éjjel megérkeznek. Gondoskodjunk inkább jó szállásról, jó ételről.

Thalcave nem várta be Glenarvan javaslatát, már előbb elindult, hogy táborhely után nézzen. Szerencsésen talált is a folyóparton egy ramadát, vagyis három oldalról körülkerített karámfélét, mely a nyájak megpihenésére szolgált. A hely igen alkalmas volt a táborozásra olyanoknak, akik nem félnek a szabadban aludni, Thalcave és társai pedig igazán nem féltek. Nem is keresgéltek hát tovább, elnyújtóztak a napon, hogy megszárítsák átázott ruháikat.

- Szállásunk már van - mondta Glenarvan -, gondoljunk hát a vacsorával. Szeretném, ha barátaink elégedettek lennének előfutáraikkal, s azt hiszem, nem lesz panaszra okuk. Gondolom, egyórai vadászat nem lenne elfecsérelt idő. Van hozzá kedved, Robert?

- Igen, uram - felelte a fiú, s puskával a kezében felállt.

Glenarvan azért gondolt a vadászatra, mert úgy tűnt, a környező síkság valamennyi vadja a Guamini partján adott egymásnak találkozót; csapatszámra rebbentek fel a tinamuk, a pampák fogolyhoz hasonló sajátos madarai, a fekete császármadarak, a teru-terunak nevezett bíbicfélék, a sárga guvatok s a zöld színben pompázó vízityúkok.

Négylábú állatokat egyelőre nem láttak, de Thalcave a magas fűre és a sűrű bozótra mutatva megértette velük, hogy abban bújnak meg a vadak. A vadászoknak mindössze néhány lépést kellett tenniük, s a világ vadban leggazdagabb vidékén találták magukat.

Nekifogtak hát a vadászatnak, de eleinte többre becsülték a prémet a tollnál, így első lövéseik a pampák nagyobb vadjait célozták. Hamarosan százával szökelltek előttük az őzek és a

guanakók, hasonlóak azokhoz, melyek a Kordillerák csúcsain oly vadul rohantak el mellettük; és ezek a félénk állatok most is olyan gyorsan menekültek előlük, hogy lehetetlen volt puskalövésnyire megközelíteni őket. Ezért a vadászok kevésbé gyors vad után néztek, melyeknek húsa hasonlóan ízletes. Mintegy tucatnyi foglyot és guvatot ejtettek el, és Glenarvan ügyesen még egy rőt szőrű, vastag bőrű, ízletes húsú vízidisznót is leterített; nem veszett kárba a puskagolyó.

Egy fél óra sem telt bele, s a vadászok fáradság nélkül annyi vadat ejtettek el, amennyire csak szükségük lehetett; Robert még egy különös állatot is leterített: egy, a foghíjasok rendjébe tartozó, másfél láb hosszú, tatuféle armadillót, melyet csontos, mozgékony darabokból álló páncél borított. Nagyon kövér jószág volt, s a patagon szerint jó falatnak ígérkezett. Robert nagyon büszke volt sikerére.

Thalcave még a nanduvadászat látványosságában részeltette társait; a nandu a pampák sajátos, bámulatosan fürge struccfajtája.

Az indián nem kerülgette sokáig a gyors futású állatot, megsarkantyúzta Thaukát, egyenesen a nandu felé vágtatott, hogy elcsípje; mert ha az első támadás nem sikerült volna, a nandu kiszámíthatatlan vargabetűivel, fordulataival hamarosan kifárasztotta volna a lovat is, meg a vadászt is. Mikor megfelelő távolságba ért, Thalcave erőteljesen elhajította a bóláját, olyan ügyesen, hogy az nyomban a strucc lába köré csavarodott, s mozgásképtelenné tette az állatot. Néhány pillanat múlva a nandu a földön hevert.

Az indián nemcsak egyszerű vadászörömet érzett az állat elejtésén; a nandu húsa igen becses eledel, s Thalcave is hozzá akart járulni egy fogással a közös lakomához.

Elvitték hát a ramadába a fogolyfüzért, Thalcave struccát, Glenarvan vízidisznóját és Robert tatuját. A struccot és a disznót nyomban el is készítették; lenyúzták vastag bőrüket, s húsukat vékony szeletekre vágták. A tatut, ezt az értékes állatot, mely hátán hordja a serpenyőt, saját páncéljában tették a forró parázsra.

A három vadász csak a foglyokat fogyasztotta el vacsorára; a táplálóbb ételeket félretették barátaik számára. Tiszta vizet ittak a lakomára, s úgy vélték, nincs a világnak az a portói bora, mely felérne vele, de még a híres usquebaugh, a skót felvidék nagyra becsült gabonapálinkája sem különb ital, mint ez a tiszta folyóvíz.

A lovakról sem feledkeztek meg. Száraz takarmányt hordtak be számukra a ramadába, s ez egyben táplálékul s alomként szolgált nekik.

Mikor mindezzel elkészültek, Glenarvan, Robert és az indián ponchóikba burkolóztak, s elnyúltak az alfafarés ágyon, a pampabeli vadászok szokásos fekhelyén.

XIX. A prérifarkasok

Leszállt az éj. Újhold volt, s ilyenkor a szelíd égitest láthatatlan a föld lakói számára. Egyedül a csillagok bizonytalan fénye világította meg a pusztát. A látóhatáron sötét ködbe vesztek az állatöv csillagjegyei. Mint márványlapon sikló olaj, nesztelenül folyt a Guamini vize. A madarak, a négylábú állatok és a csúszómászók a nap fáradalmait pihenték, s a pampák végtelen rónaságán sivatagi csend uralkodott.

Glenarvan, Robert és Thalcave is engedelmeskedett az egyetemes törvénynek. Az igazak álmát aludták puha lucerna ágyukon; az elcsigázott lovak a földre heveredtek, csak Thauka, a telivér aludt állva, megfeszítette lábait, s tartása akárcsak ébren, pihenéskor is büszke volt; készen állt gazdája legapróbb jeladására. A karám belsejében mélységes nyugalom uralkodott, az éjszakai tűzhely kihunyó parazsa utolsó fényét vetette a néma sötétségbe.

Tíz óra tájt azonban az indián felébredt kurta álmából. Összevont szemöldöke alól éberen figyelt a szeme, feszülten hallgatózott. Nyilván valami alig hallható hangot igyekezett elkapni. Hamarosan nyugtalanságféle jelent meg amúgy szenvtelen arcán. Talán kóbor indiánok közeledtét érezte, vagy jaguárok, pumák vagy más hasonló, a folyóparton gyakori, veszedelmes állat jöttét? Ez utóbbi feltevés valószerűnek tűnt; pillantásával gyorsan felmérte a karámban felhalmozott tüzelőanyagot; nyugtalansága fokozódott. A száraz alfafarés alom gyorsan elhamvad, tüze nem tartóztatná fel sokáig a merészebb vadállatokat.

Ilyen körülmények között Thalcave nem tehetett egyebet, mint hogy bevárja a fejleményeket; várt tehát, állát tenyerébe támasztotta, térdére könyökölt; úgy kuporgott rezzenés nélkül, mint akit valami hirtelen nyugtalanság riasztott fel álmából.

Egy óra telt el. Mindenki mást megnyugtatott volna a kinti csend, mindenki más ismét lehevered volna. De ahol egy idegen mit sem gyanított volna, ott az indián közeledő veszélyt érzett felcsigázott érzékeivel, természetes ösztönével.

Míg Thalcave így fülelt és kémlelődött, Thauka tompán felnyerített, tágra nyílt orrlyukaival a ramada bejárata felé szimatolt. A patagon hirtelen felegyenesedett.

- Thauka ellenséget érez - szólalt meg.

Fölkelt, s figyelmesen vizsgálgatta a síkságot.

Továbbra is csend volt, de nem nyugalom. A curra-mammel bokrok között Thalcave nesztelenül mozgó árnyakat pillantott meg. Itt-ott egymást keresztező, kialvó, majd ismét felvillanó fényes pontok csillogtak, akár valami hatalmas tó tükrén a lámpások táncoló fénye. Az idegen kétségtelenül azt hihette volna, hogy ez a sok repkedő szikra nem más, mint a pampákon éjszaka oly gyakori szentjánosbogár. Thalcave azonban nem tévedett, megértette, miféle ellenséggel áll szemben, megtöltötte karabélyát, s a karám szélső cölöpjei mellett megfigyelőállásba helyezkedett.

Nem várt sokáig. Különös ordítás hangzott fel a pusztában, ugatás és vonítás elegye. A karabély dörrenése adott rá választ, melyet száz torokból felharsanó üvöltés követett.

Glenarvan és Robert felriadt és talpra ugrott.

- Mi történt? - kérdezte az ifjú Grant.

- Indiánok? - tudakolta Glenarvan.

- Nem - felelte Thalcave -, aguarák.

Robert Glenarvanra pillantott.

- Aguarák? - ismételte.

- Igen - felelte Glenarvan -, a pampák rőt farkasai.

Mindketten felkapták fegyverüket, s csatlakoztak az indiánhoz. Thalcave a síkságra mutatott, ahonnan borzalmas üvöltő hangverseny hallatszott.

Robert önkéntelenül is hátrált egy lépést.

- Csak nem félsz a farkasoktól? - kérdezte Glenarvan.

- Nem, uram - felelte határozottan Robert. - Az ön oldalán amúgy sem félek semmitől.

- Annál jobb. Az aguarák nem nagyon veszedelmes állatok, s ha nem lennének ilyen sokan, nem is törődnék velük.

- Nem baj! - felelte Robert. - Jöjjenek csak, jó fegyvereink vannak.

- Szívélyes fogadtatásban lesz részük.

Glenarvan csak azért beszélt így, mert meg akarta nyugtatni a fiút; de titokban rettegve gondolt az éjszakában nekibőszült vérengző vadak falkájára. Lehet, hogy százával sereglettek ide, s a három ember, bármilyen jól van felfegyverkezve, nem harcolhat eredményesen ellenük.

Mikor a patagon kimondta az aguara szót, Glenarvan tüstént megértette, hogy a pampák rőt farkasairól beszél, melyeket az indiánok neveznek így. Ez a ragadozó, melyet a természet-tudósok canis jubatusnak neveznek, akkora, mint egy jól megtermett kutya, feje, akár a rókáé; bundája vörhenyes, fahéjszínű, gerincoszlopán fekete sörény húzódik. Igen fürge és erős ez az állat, általában mocsaras vidékeken él, s úszva űzi a vízi állatokat. Éjszaka elhagyja az odúját, nappal alszik; különösen az estanciákon tartanak tőlük, ahol nyájak tanyáznak, mert mikor az éhség gyötri, csoportosan rátámad a nagyobb háziállatokra is, és jelentékeny pusztítást végez közöttük. A magányos aguarától nem kell tartani, de mikor falkába verődnek ezek a kiéhezett állatok, veszedelmesebbek, mint a kaguár vagy a jaguár, melyeket szemtől szembe lehet támadni.

A pampán visszhangzó üvöltés hallatára, a síkságon cikázó árnyak sokaságának láttán Glenarvannak nem lehettek kétségei; a Guamini partján hatalmas csordában gyűltek össze a rőt prérifarkasok, biztos zsákmányt szimatoltak, ló- vagy emberhúst, egyikük sem akart visszatérni odújába, míg ki nem vette részét a lakomából. A helyzet tehát aggasztó volt.

Közben egyre összébb szorult a farkasok vonta gyűrű. Az álomból felriadt lovak heves rémület jeleit mutatták. Csak Thauka toporzékolt, igyekezett elszakítani kötőfékjét; rohant volna a szabadba. Gazdája csak úgy tudta megnyugtatni, hogy ismételten füttyentett neki.

Glenarvan és Robert úgy helyezkedett, hogy a ramada bejáratát védjék. Lövésre kész karabélyukkal éppen az aguarák első sorát vették célba, mikor Thalcave elhárította a már arcukhoz emelt fegyvert.

- Mit akar Thalcave? - kérdezte Robert.

- Nem akarja, hogy lőjünk - felelte Glenarvan.

- Miért?

- Úgy találja talán, nincs még itt, az ideje.

Az indián azonban nem ezért lépett közbe, sokkal súlyosabb oka volt rá, s mikor Thalcave felemelte és megfordította puskaporos szaruját, s megmutatta, hogy csaknem üres, Glenarvan megértette, mit akar mondani.

- Tehát? - kérdezte Robert.

- Tehát takarékoskodnunk kell a lőszerrel. Sokba került a mai vadászat, nincsen elég töltényünk meg puskaporunk. Mindössze húsz lövésre futja.

A fiú nem válaszolt.

- Félsz, Robert?

- Nem, uram.

- Jól van, fiam.

E pillanatban újabb lövés dörrent. Thalcave leterített egy túl merész ellenséget; a tömött sorokban előrenyomuló farkasok meghátráltak, s a karámtól százlépésnyire ismét egybegyűltek.

Az indián intésére Glenarvan Thalcave helyére állt, míg az felnyalábolta és a ramada bejárata elé hordta az almot, a füveket, egyszóval minden éghető anyagot, s parázsló szenet vetett rá. Hamarosan lángfüggöny terült az ég fekete hátterére, s hasadékain keresztül fel-felvillant az imbolygó fénytől erősen megvilágított pusztaság. Glenarvan ekkor láthatta, milyen hatalmas csordával kell megbirkózniuk. Talán még sohasem gyűlt össze ennyi farkas, talán sohasem voltak még ilyen nekibőszültek az éhségtől. A Thalcave emelte tűzsorompó megállította ugyan őket, de fokozta dühüket. Némelyikük mégis előbbre merészkedett, egészen a parázsig, s még a lábukat is megpörkölték.

Időnként egy-egy puskalövésre volt szükség, hogy megállítsák az üvöltő hordát; s egy óra múltán mintegy tizenöt tetem feküdt szétszórtan a síkságon.

Az ostromlottak helyzete egyelőre nem volt nagyon veszélyes; amíg a lőszerük tart, amíg a ramada bejárata előtt ott ég a tűz, nem kell attól tartaniuk, hogy a farkasok benyomulnak a karámba. De aztán mitévők lesznek, mikor minden eszközük kifogy, s nem lesz mivel visszaverniük a farkashordát?

Glenarvan Robertre pillantott, és elszorult a szíve. Magáról elfelejtkezve csak erre a szegény gyermekre gondolt, aki korát meghazudtoló bátorságról tett tanúságot. Robert sápadt volt, de nem eresztette el fegyverét, s helyéről nem tágítva nézett szembe a bősz farkasokkal.

Glenarvan eközben hidegvérrel fontolóra vette helyzetüket, s cselekvésre szánta el magát.

- Egy óra múlva nem lesz több töltényünk, sem puskaporunk, sem tűzrevalónk. Valami elhatározásra kell jutnunk, mielőtt ez a perc bekövetkezik.

Thalcave felé fordult, s a néhány spanyol szó segítségével, melyekre emlékezett, beszélgetésbe kezdett az indiánnal; tanácskozásukat gyakran szakította félbe egy-egy puskalövés.

A két férfi csak nagy nehezen értette meg egymást. Szerencsére Glenarvan ismerte a rőt farkas szokásait. Enélkül nem is értette volna meg a patagon szavait, mozdulatait.

Még így is beletelt egy negyedóra, mire Robertnek elmondhatta Thalcave válaszát. Glenarvan szinte kilátástalan helyzetük felől faggatta az indiánt.

- És mit válaszolt? - kérdezte Robert Grant.

- Azt mondta, hogy mindenképpen ki kell tartanunk virradatig. Az aguara csak éjszaka portyázik, s ahogy fölkel a nap, visszatér hajlékába. Sötétben bujkáló farkas ez, gyáva, fél a napvilágtól, valóságos négylábú bagoly!

- Akkor hát védekezzünk reggelig!

- Igen, fiacskám, s amikor puskával már nem tudunk harcolni, késsel védekezünk majd!

Thalcave máris példát mutatott, s mikor egy farkas a parázshoz közeledett, a patagon villámgyorsan átnyújtotta a tűzön fegyvertartó hosszú karját, majd vértől pirosan húzta vissza.

A védekezés lehetősége azonban egyre gyérült. Hajnali két óra felé Thalcave a lángok közé vetette a maradék tüzelőanyagot, s már mindössze csak öt lövésre való puskaporuk maradt.

Glenarvan fájdalmasan tekintett körül.

A gyermekre gondolt, aki ott volt mellette, barátaira, mindazokra akiket szeretett. Robert hallgatott. Bizakodó képzelete tán nem látta közelinek a veszélyt. Glenarvan azonban helyette is gondolt rá, s maga elé képzelte a rettenetes, már-már elkerülhetetlen véget; elevenen falják fel őket e bestiák! Nem tudott uralkodni megrendültségén, magához vonta a fiút, szívére szorította, ajkát homlokára tapasztotta, s szeméből akaratlanul is kicsordult a könny.

Robert rámosolygott.

- Nem félek - mondta.

- Nem, fiacskám, nem - felelte Glenarvan. - Igazad van. Két óra múlva felkel a nap, s megmenekülünk. Jól van, Thalcave, jól van, derék patagon! - kiáltott fel, mikor az indián puskatussal agyoncsapott két hatalmas állatot, melyek éppen a tűzsorompón próbáltak átkelni.

Ebben a pillanatban azonban a tűz halódó fénye felvillantotta a ramada ostromára készülő aguarák sorokba tömörült falkáját.

A véres dráma végéhez közeledett, a tűz, égetnivaló híján, lassacskán kialudt, zsugorodtak a lángok, a síkság ismét sötétbe borult, s a sötétben ismét felvillant a rőt farkasok világító szeme. Néhány perc múlva az egész falka berohan majd a karámba.

Thalcave utoljára még elsütötte karabélyát, ismét leterített egy támadót, lőszere már kifogyott, keresztbe fonta karját. Feje mellére csüggedt. Szótlanul gondolkozott. Talán valami merész, lehetetlen, értelmetlen módját kereste, hogyan verhetnék vissza ezt a nekivadult hordát? Glenarvan nem merte faggatni.

E pillanatban megváltozott a farkasok taktikája. Mintha távolodtak volna, s eddig fülsiketítő üvöltésük is hirtelen elnémult. Komor csend ülte meg a pusztát.

- Elmennek! - mondta Robert.

- Talán - felelte Glenarvan a kinti neszeket fülelve.

Thalcave kitalálta gondolatát, s fejét rázta. Tudta jól, hogy ezek az állatok sohasem hagyják veszni a biztos zsákmányt, kitartanak mindaddig, míg a felkelő nap vissza nem űzi őket sötét odúikba.

Az ellenség taktikája azonban kétségtelenül megváltozott.

Nem igyekeztek többé erővel betörni a ramadába, de új mesterkedéseik az eddiginél nagyobb veszedelemmel fenyegették az ostromlottakat.

Az aguarák letettek arról, hogy betörjenek a ramada tűzzel-vassal védett bejáratán, s most közös egyetértésben az ellenkező oldalról támadtak.

Hamarosan hallották, mint vájják karmaikat a félig korhadt fába. A meglazult karók között meg-megjelent egy erős karom, egy vérengző pofa. A rémült lovak eltépték kötőféküket, s rettegve rohantak föl s alá a karámban.

Glenarvan karjába kapta a fiút, hogy mentse őt az utolsó percig. Már-már kirohant a szabadba, hogy megkísérelje a lehetetlen menekülést, mikor tekintete az indiánra tévedt. Thalcave, aki egy ideig úgy kerengett a ramadában, mint a ketrecbe zárt vad, most hirtelen türelmetlenségtől remegő lovához lépett, s gondosan nyergelni kezdte, egyetlen szíjról, egyetlen csatról sem feledkezett meg. Úgy tűnt, már nem is törődik az újult erővel felhangzó üvöltéssel. Glenarvan elborzadva nézte.

- Elhagy bennünket! - kiáltott fel, mikor látta, hogy Thalcave indulásra készen összefogja a gyeplőt.

- Ő? Soha! - kiáltott fel Robert.

Valóban, az indián nem elhagyni készült őket; önmaga feláldozásával akarta megmenteni barátait.

Thauka készen állt, zabláját foga közt morzsolta, ágaskodott, csodálatos tűzben égő szeme villámokat szórt - megértette a gazdáját.

Mikor az indián megragadta lova sörényét, Glenarvan görcsösen a karjába kapaszkodott.

- Elmész? - kérdezte a szabad pusztára mutatva.

- Igen - felelte az indián, elértve társa mozdulatát.

Majd néhány szót szólt spanyolul, így:

- Thauka. Jó ló. Gyors. Maga után csalogatja a farkasokat.

- Ó, Thalcave! - kiáltott fel Glenarvan.

- Gyorsan! Gyorsan! - felelte az indián, míg Glenarvan meghatottan így szólt Roberthez: - Robert, fiacskám, hallod! Fel akarja áldozni magát értünk! Neki akar indulni a pampának, magára akarja vonni a farkasok dühét.

- Thalcave! Barátom! - kiáltotta Robert a patagon lábához borulva. - Thalcave, barátom, ne hagyj el bennünket!

- Nem! - mondta Glenarvan. - Nem hagy el. - Aztán az indiánhoz fordult: - Menjünk együtt - javasolta a cölöpökhöz lapuló rémült lovakra mutatva.

- Nem! - felelte az indián, aki nem értette félre e szavakat. - Rossz lovak. Félnek. Thauka. Jó ló.

- Legyen! - szólt Glenarvan. - Thalcave nem hagy el téged, Robert! Megértette velem, mi a teendőm! Én megyek el! Neki kell melletted maradnia!

Majd megragadta Thauka kantárját, s így szólt:

- Én megyek el!

- Nem! - felelte higgadtan a patagon.

- Én megyek el, ha mondom! - kiáltott fel Glenarvan, s kiragadta kezéből a kantárt. - Én megyek! Mentsd meg ezt a gyermeket! Rád bízom, Thalcave!

Felindultságában Glenarvan angollal keverte a spanyol szavakat. De mit számít a szó! Ilyen rettenetes helyzetekben az emberek könnyen megértik egymást, elégséges a mozdulat.

Thalcave azonban megmakacsolta magát. A vita egyre tartott, a veszély meg pillanatról pillanatra növekedett. A szétroncsolt karókat már-már ledöntötte a farkasok foga, karma.

Sem Glenarvan, sem Thalcave nem engedett. Az indián magával vonta Glenarvant a karám bejáratához, a szabad pusztaságra mutatott, s a maga élénk módján megmagyarázta, hogy egy perc veszteni való idejük sincs, és hogy ha nem sikerül ez a próbálkozás, még nagyobb veszély vár a karámban maradottakra, s végül, hogy egyedül ő ismeri eléggé Thaukát ahhoz, hogy valamennyiük érdekében kihasználhassa csodálatos könnyedségét, gyorsaságát. Glenarvan elvakultan makacskodott, fel akarta áldozni magát; egyszer csak azonban Thauka felágaskodott, s hátsó lábaival nekirugaszkodva átugratott a tűzsorompón, a farkastetemeken, s a távolból felcsendült egy gyermekhang:

- Isten önnel, uram!

Glenarvan és Thalcave alig látta már Robertet, aki Thauka sörényébe kapaszkodva eltűnt a homályban.

- Robert! Szerencsétlen! - kiáltott fel Glenarvan.

Szavait azonban még az indián sem hallotta. Rettenetes üvöltés támadt. A rőt farkasok hihetetlen gyorsasággal iramodtak a ló nyomába, nyugat felé.

Thalcave és Glenarvan kirohant a ramadából. A síkságra visszatért a nyugalom, s csak homályosan látták az éj sötétjébe vesző, mozgó csíkot.

Glenarvan a földre roskadt, összetörten, kétségbeesetten kulcsolta össze kezét. Thalcavéra nézett. Az indián szokott nyugalmával mosolygott.

- Thauka! Jó ló! Derék gyerek! Megmenekül! - mondogatta bólintgatva.

- És ha leesik? - aggódott Glenarvan.

- Nem fog leesni.

Bármily bizakodó volt is Thalcave, a szerencsétlen lord rettenetes aggodalomban töltötte az éjszaka hátralevő részét. Arról is megfeledkezett, mitől menekültek meg a farkashorda eltűnésével. Robert keresésére akart sietni, de az indián megállította; megértette vele, hogy a lovak nem tudják utolérni őt, s hogy Thauka bizonyosan lerázta üldözőit; a fiút meg amúgy sem találnák meg a sötétben, s hogy be kell várniuk a napfelkeltét ahhoz, hogy Robert nyomába szegődhessenek. Reggel négykor pirkadni kezdett. A látóhatár sűrű ködét hamarosan sápadt fény világította át. Friss harmat hullt a síkságra, s a magas fű meg-meglebbent a korai szellőben.

Elérkezett az indulás pillanata.

- Gyerünk! - szólt az indián.

Glenarvan szótlanul Robert lovára szállt. A két lovas hamarosan nyugat felé vágtatott, azon az egyenes úton, melyről barátaik nem térhettek le.

Egy órán át káprázatos sebességgel vágtattak, tekintetükkel Robertet keresték, minden percben attól rettegve, hogy véres tetemére bukkannak. Glenarvan lova vékonyát döfködte sarkantyújával. Aztán végre puskalövéseket hallottak, jeladásnak tűnő, szabályos időközökben felhangzó dörrenéseket.

- Ők azok! - kiáltott fel Glenarvan.

Thalcave is, ő is még gyorsabb vágtára ösztökélte lovát, s néhány perc múlva csatlakoztak a Paganel vezette különítményhez. Glenarvan felkiáltott. Robert ott volt köztük, elevenen, épségben ott ült, a gazdája láttán felnyerítő pompás Thauka hátán.

- Ó, gyermekem, gyermekem! - kiáltott fel Glenarvan túláradó gyengédséggel.

Robert is, ő is leugrott lováról, s egymás karjába borultak. Aztán az indiánon volt a sor, hogy karjába szorítsa Grant kapitány vitéz fiát.

- Él! Él! - kiáltott fel Glenarvan.

- Igen! - felelte Robert. - Hála Thaukának!

Az indián be sem várta a lovának szóló elismerő szót, máris beszélt hozzá, ölelgette, mintha emberi vér folyna a büszke állat ereiben.

Majd Paganelhez fordult, s az ifjú Robertre mutatva így szólt:

- Bátor!

S azt a szólást használta, mellyel az indiánok a bátorságot fejezik ki:

- Nem reszketett a sarkantyúja! - tette hozzá.

Eközben Glenarvan átölelte a fiút, s így szólt hozzá:

- Miért nem hagytad, hogy Thalcave vagy én próbálkozzam megmenteni az életedet?

- Uram - felelte a fiú hálatelten -, rajtam volt a sor az önfeláldozásban. Thalcave egyszer már megmentette az életemet! És ön, ön meg apámat fogja megmenteni!

XX. Az argentin síkságok

A viszontlátás első örömének csillapodtával Paganel, Austin, Wilson, Mulrady, mindazok, akik hátramaradtak, legföljebb talán Mac Nabbs őrnagy kivételével, ráeszméltek, hogy majd elepednek a szomjúságtól. Szerencsére már nem voltak messze a Guaminitől. Útnak indultak hát, s reggel hét órakor a kis csoport a karámhoz ért. A környéken heverő farkastetemek láttán megértették, milyen heves volt a támadás, és mily erőteljes a védekezés. Az utazók bőségesen ittak, majd hatalmas lakomához láttak a ramadában. A nanduszeleteket s a páncéljában sült tatut is kitűnőnek találták.

- Hálátlanság volna a sors iránt, ha csak mértékletesen ennénk belőle! Rengeteget kell enni! - jelentette ki Paganel.

Evett is belőle rengeteget, de az étel nem feküdte meg a gyomrát, hála a Guamini tiszta vizének, mely a földrajztudós szerint kiváló emésztésserkentő hatású.

Reggel tíz órakor Glenarvan, aki nem akart késlekedni, megismételve Hannibál Capuánál elkövetett végzetes hibáját, jelt adott az indulásra. A bőrtömlőket megtöltötték vízzel, s útnak indultak. A felfrissült lovak újult erővel lódultak neki, s kitartó rövid vágtában törtek előre. A vízben gazdagabb táj termékenyebb, de továbbra is kihalt volt. November 2-án és 3-án semmi említésre méltó nem történt, s este a hosszú lovaglóshoz szokott utasok a pampák szélén, a Buenos Aires-i tartomány határában ütöttek tábort. Október 14-én hagyták el a talcahuanói öblöt, így huszonkét nap alatt négyszázötven mérföldet tettek meg, azaz szerencsésen túl voltak az út kétharmadán.

Másnap reggel átlépték azt a vonalat, melyet általában az argentin alföld és a pampavidék határának tekintenek. Thalcave azt remélte, itt találja majd azokat a kacikákat, akiknek kezében rabszolgasorsban tudta Harry Grantot és két társát.

Az argentin köztársaság tizennégy tartománya közül a Buenos Aires-i a legnagyobb kiterjedésű és a legnépesebb. Határa a déli indián területek mentén halad, a hatvannegyedik és hatvanötödik délkör között. Földje rendkívül termékeny. E pázsitfűvel, cserjeszerű hüvelyes-növényekkel borított lapos síkságon, mely a Tandil és a Tapalquem hegység között húzódik, nagyon egészséges az éghajlat.

Mióta elhagyták a Guaminit, az utazók nagy megelégedéssel tapasztalták, hogy a hőség jelentősen enyhült. Hála a Patagóniából érkező erőteljes hideg szeleknek, melyek szüntelenül kavarták a levegőt, a hőmérséklet nem haladta meg a tizenhét fokos átlagot. Így hát, miután annyit szenvedtek a szárazságtól és a hőségtől, most sem az állatoknak, sem az embereknek nem volt panaszra okuk. Lendületesen, bizakodóan törtek előre. Bármit is mondott Thalcave, a vidék teljesen kihaltnak, helyesebben szólva lakatlannak tűnt.

A keleti határvonal gyakran érintett, átvágott hol édes, hol keserű vizű tavakat. Partjukon a bokrok árnyékában könnyed ökörszemek szökdécseltek, vidám pacsirták és színeikben a kolibrival vetélkedő tangarák daloltak. A csinos madarak jókedvűen csapkodtak szárnyukkal, ügyet sem vetettek a parton parádézó válldíszes, piros mellényes katonaseregélyekre. A tövis-bokrokon függőágyként himbálózott az annubik fészke, s a tóparton szabályos csoportokban sétáló, csodálatos flamingók tárták a szélbe tűzszínű szárnyukat. Ezernyi egymás mellé rakott, egylábnyi magas, csonka kúp alakú fészkeik valóságos kis várost alkottak. A flamingókat nem zavarta az utazók jötte. A tudós Paganel elégedetlenkedett.

- Már régóta szeretnék repülő flamingót látni - mondta az őrnagynak.

- Helyes - mondta az őrnagy.

- Ezúttal kihasználom hát az alkalmat.

- Használja ki, Paganel.

- Tartson velem, őrnagy. Gyere te is, Robert. Tanúkra, van szükségem.

Paganel kivált társai sorából, s Robert Grant és az őrnagy kíséretében a phoenucopterusok csapata felé tartott.

Lőtávolba érve közibük lőtt, de csak vaktöltéssel, nem akart hiábavalóan madárvért ontani. A lövésre valamennyi flamingó fölröppent, s Paganel távcsövével figyelmesen kísérte röptüket.

- Nos? - fordult az őrnagyhoz, mikor eltűnt szemük elől a madársereg. - Látta, hogy röpülnek?

- Láttam bizony - felelte Mac Nabbs. - Csak a vak nem látta.

- És úgy találta, röptükben tollas nyílvesszőhöz hasonlítanak?

- Egyáltalán nem.

- Nem bizony - tette hozzá Robert.

- Biztos voltam benne - felelte elégedetten a tudós. - Ez azonban legkevésbé sem feszélyezte a szerény emberek legbüszkébbjét, híres hazámfiát, Chateaubriand-t[40], hogy a flamingókat tévesen nyílvesszőkhöz hasonlítsa. Ó, látod, Robert, a hasonlat a retorika legveszedelmesebb eszköze. Óvakodjál tőle egész életedben, s csak végszükségben élj vele.

- Eszerint elégedett, amit látott? - kérdezte az őrnagy.

- El vagyok ragadtatva tőle.

- Én is, de most már ösztökéljük a lovakat, mert az ön híres Chateaubriand-ja miatt jó mérföldnyivel lemaradtunk.

Mikor utolérték a többieket, Paganel nagy beszélgetésben találta Glenarvant és az indiánt; úgy látszott azonban, Glenarvan nem érti Thalcavét. Thalcave gyakran megállt, a látóhatárt kémlelte, s arcán mindannyiszor élénk csodálkozás tükröződött.

Glenarvan, mivel megszokott tolmácsa nem volt a közelében, sikertelenül próbálta faggatni az indiánt. Így hát, mikor a távolban megpillantotta a tudóst, odakiáltott neki:

- Jöjjön már, Paganel barátom, sehogy sem értjük egymást Thalcavéval!

Paganel néhány percig beszélt a patagonnal, majd Glenarvan felé fordulva így szólt:

- Thalcave valóban szokatlan jelenségen csodálkozik.

- Ugyan min?

- Azon, hogy egyetlen indiánnal sem találkozik a síkságon, de még nyomukat sem látja sehol, pedig általában csapatostul járják ezt a vidéket; az estanciákról lopott marhákat terelik maguk előtt, vagy az Andokig vándorolnak, hogy ott eladják zorillo szőnyegeiket, bőrszíjakból font ostoraikat.

- Mivel magyarázza Thalcave a puszta elnéptelenedését?

- Ő sem érti, csak ámul rajta.

---

[40] Francia író (1768-1848), aki hasonlatokban gazdag, csillogó stílusban írt.

- Mit gondol, miféle indiánokkal találkozik a pampáknak ezen a vidékén?

- Éppen azokkal, akik fogságban tartják az idegeneket, a Kalfukura, Katriel vagy Janchetruz kacikák főnöksége alatt élő bennszülöttekkel.

- Miféle emberek ezek a törzsfőnökök?

- Afféle bandavezérek, akik mintegy harminc évvel ezelőtt, mielőtt a sierrákon túlra kergették őket, korlátlan urai voltak ennek a vidéknek. Azóta behódoltak, már amennyiben egy indián képes a behódolásra, és a pampákon meg a Buenos Aires-i tartományban kóborolnak. Akárcsak Thalcave, én sem értem, miért nem bukkanunk nyomukra ezen a vidéken, ahol a fosztogatás mesterségét űzik.

- Akkor hát mitévők legyünk? - kérdezte Glenarvan.

- Mindjárt megtudom - felelte Paganel.

Néhány szót váltott Thalcavéval, majd így szólt:

- Thalcavénak az a véleménye, s ezt én is helyeslem, hogy tovább kell haladnunk keletre, egészen az Indépendance-erődig, ez amúgy is utunkba esik, ott aztán majd, ha nem is hallunk Grant kapitány sorsa felől, azt mégis megtudjuk, hová lettek az argentin síkság indiánjai.

- Messze van ez az Indépendance-erőd? - kérdezte Glenarvan.

- Nem, a Tandil hegységben, innen mintegy hatvanmérföldnyire.

- És mikor érünk oda?

- Holnapután este.

Glenarvant kissé zavarba ejtette ez a váratlan körülmény. Mert hiszen arra valóban nem számítottak, hogy egyetlen indiánt sem találnak a pampákon. Általában a kelleténél is többen vannak. Kétségtelenül valami rendkívüli esemény távolította el őket. Legsúlyosabb azonban az volt, hogy nem tudták, vajon az egyik indián törzs fogságában levő Grant kapitányt északra avagy délre hurcolták-e magukkal. Ez a kérdés nyugtalanította Glenarvant. Mindenáron a kapitány nyomában akartak maradni. Legbölcsebbnek az tűnt, ha követik Thalcave tanácsát, s Tandil faluba mennek. Ott legalább lesz kivel szót váltsanak.

Délután négy óra tájt a sík vidéken hegynek is beillő dombot pillantottak meg a látóhatáron. A Sierra Tapalquem volt; ennek tövében ütöttek éjszakai tábort az utazók.

Másnap minden nehézség nélkül keltek át a Sierrán. Enyhe lankák homokos hullámvonalát követték. Efféle Sierra nem jelentett nehéz feladatot azok számára, akik átkeltek a Kordillerákon. A lovak is alig lassították le az iramot. Délben elhaladtak az elhagyott Tapalquem-erőd mellett, mely a déli határvidéken a rablóbandák ellen emelt erődláncolat első szeme volt. Thalcave egyre nagyobb csodálkozására indiánoknak nyomát sem látták. Déltájt ugyan három, jó lovon ülő, jól felfegyverzett portyázó egy percre szemügyre vette a kis csapatot, megközelíteni azonban nem hagyták magukat, s szélsebesen elmenekültek. Glenarvan dühöngött.

- Gauchók - mondta a patagon. Ez volt az a szó, ami nemrégiben az őrnagy és Paganel között kirobbantotta a vitát.

- Gauchók? - felelte Mac Nabbs. - Nos, Paganel, ma nem fúj az északi szél. Mit tart felőlük?

- Ugyancsak banditaképük van - mondta Paganel.

- Vagyis?

- Vagyis meglehet, hogy valóban banditák.

Általános nevetéssel fogadták, hogy Paganel mégis beadta a derekát, ez azonban csöppet sem ejtette zavarba a tudóst, s egy igen érdekes megjegyzést tett az indiánokkal kapcsolatban:

- Olvastam valahol, hogy az arabok szája szokatlanul kegyetlen kifejezésű, emberiességük meg a szemükben tükröződik. Nos, az amerikai bennszülötteknél ez éppen fordítva van. Nekik rendkívül gonosz a tekintetük.

Hivatásos fiziognómus[41] sem írhatta volna le jobban az indián fajt.

Thalcave utasításait követve zárt menetben haladtak; bármily kihalt volt is a vidék, óvakodniuk kellett a meglepetésektől. Elővigyázatosságuk azonban felesleges volt, s még aznap este egy tágas tolderiában táboroztak le, melyben Katriel kacika bennszülöttjei szoktak összegyűlni. A patagon megvizsgálta a talajt, de egyetlen friss nyomot sem talált; ebből látta, hogy a tolderia hosszú idő óta elhagyatottan áll.

Másnap Glenarvan és társai ismét a síkságra értek; megpillantották a Tandil sierrával szomszédos első estanciákat, de Thalcave úgy határozott, nem állnak meg, folytatják az utat egyenesen az Indépendance-erődbe, s ott majd megtudakolják, mi okozza a vidék meglepő elnéptelenedését.

A Kordillerák óta nemigen láttak fákat, most azonban ismét feltűntek előttük; akkor ültették őket, amikor az európaiak Amerika földjére érkeztek. Volt ott azedarach, őszibarackfa, nyárfa, fűz, akác; ezek gondozás nélkül, gyorsan és jól növekszenek. Többnyire a corralokat, a jószág befogadására szolgáló cölöpökkel kerített karámokat vették körül. Ezrével legeltek ott a gazdájuk tüzes billogával megjelölt marhák, birkák, tehenek; sok jól megtermett fürge kutya őrizte őket. A hegyek lábáig terjedő, kissé sós talaj kiválóan megfelel az állatoknak, és nagyszerű takarmányt ad. Nem csoda hát, hogy ezt a vidéket választották az estanciák telepítésére. Ezeket a birtokokat általában egy majordomus és a helyettese igazgatja; ezer állatonként négy peón áll szolgálatukban.

Ezek az emberek a bibliai pásztorok életét élik; nyájaik oly nagyok, mint az övéik, talán még a Mezopotámia síkságain legelésző nyájaknál is nagyobbak; de itt nincs családja a pásztornak, s a pampa nagy „estancierói” inkább marhakupecekre hasonlítanak, mint a bibliai idők pátriárkáira.

Ezt magyarázgatta Paganel a társainak, s ez alkalomból igen érdekes antropológiai[42] fejtegetésekbe kezdett a fajok összehasonlításáról. Az őrnagy nem titkolta, hogy még az ő érdeklődését is felkeltette ez az elmefuttatás.

Paganelnek arra is nyílt alkalma, hogy felhívja társai figyelmét egy, a lapos síkságokon igen gyakori, különös délibábra. Az estanciák távolból szigeteknek tűntek, a környező nyárfák meg füzek mintha valami, az utazók elől szökő, áttetsző vízre hajoltak volna; a tekintet nem tudott hozzászokni, oly tökéletes volt az érzékcsalódás.

November hatodikán több estanciát meg néhány saladerót láttak. Ez utóbbiban kerül mészároskés alá a kövér legelőkön hizlalt marha. Azonkívül - mint azt neve is elárulja - a saladeróban sózzák be a húst. Tavasz vége felé kezdődik ez a visszataszító munka. Ilyenkor mennek el az állatokért a corralokba, lasszójukkal ügyesen elkapják, és a saladeróba hajtják; ott aztán százával ölik le az ökröket, bikákat, teheneket és birkákat, majd lenyúzzák és földarabolják

[41] Az arcvonásokból a jellemre következtető, ma már idejétmúlt tudomány, a fiziognómia művelője.

[42] Antropológia - embertan; az ember természeti adottságaival, szervezeti felépítésével és származásával foglalkozó tudomány

őket. A bikák azonban gyakran nem adják meg könnyen magukat. Ilyenkor a pecér torreádorrá lép elő; ügyesen, s az igazat megvallva, nem mindennapi kegyetlenséggel gyakorolja ezt a veszedelmes mesterséget. Szörnyű látványt nyújt ez a mészárlás. Nincs visszataszítóbb hely a saladerók környékénél; e szörnyű udvarokból a bűzös gőzökkel keveredve száll fel a pecérek vad rikoltozása, a kutyák baljós ugatása és a halódó állatok elnyújtott bőgése, míg az urubuk és aurák, az argentínai síkság húszmérföldnyi körzetből ezrével odasereglő dögkeselyűi a mészárosokkal marakodnak áldozataik még vonagló maradványain.

Most azonban csöndesek voltak a saladerók, békések, kihaltak. Még nem volt itt a roppant mészárlások ideje.

Thalcave siettette az iramot; még aznap este az Indépendance-erődbe akart érni. Gazdájuk ösztökélésére a lovak követték Thauka példáját; szinte repültek a magas pázsitfű felett.

Lőrések lyuggatta homlokzatú, mély árkokkal körülvett majorságok mellett haladtak el; a főépületeken magas erkélyek voltak, ahonnan a katonailag szervezett lakosság tűzharcot vívhatott a pusztai fosztogatókkal. Glenarvan esetleg megkaphatta volna itt a kívánt felvilágosításokat, de az volt a legbiztonságosabb, ha elérik Tandil falut. Nem álltak meg. Átkeltek a Rio de los Huesos gázlóján, majd néhány mérföldnyire odébb a Chapaléofu-patakon. A lovak lába nemsokára a Tandil hegység pázsitos lejtőit taposta, s egy óra múlva a völgyszoros mélyén fekvő falucska felett megpillantották az Indépendance-erőd lőrés csipkézte falait.

XXI. Az Indépendance-erőd

A Sierra Tandil ezerlábnyira emelkedik a tenger szintje fölé, őskori képződmény ez a hegylánc, vagyis régibb minden szerves anyagnál; metamorf kőzet, ami azt jelenti, hogy anyaga és szerkezete a belső hő hatására formálódott. Fű borította, félkör alakú gnájszdombok láncolatából áll. A róla elnevezett Tandil kerülethez tartozik a Buenos Aires-i tartomány egész déli része, határát az a lejtő képezi, mely észak felé tereli a hegyoldalban eredő riókat.

Ennek a kerületnek mintegy négyezer lakosa van, Székhelye a hegy északi lejtőjének tövében fekvő Tandil falu; védelmét az Indépendance-erőd biztosítja; fekvése szerencsés, közelében folyik a jelentékeny Chapaléofu-patak. A falu különös sajátossága, hogy lakossága francia baszkokból és olasz telepesekből áll. Ezt Paganel nyilván tudta. Franciaország alapította ugyanis az első idegen településeket a La Plata alsó folyása mentén. 1828-ban a francia Parchappe építtette az indiánok szüntelen betörései ellen az Indépendance-erődöt. Vállalkozásában egy nagyszerű tudós segítette: Alcide d'Orbigny, aki legjobban ismerte, legkomolyabban tanulmányozta és írta le Dél-Amerika déli országait.

Tandil falu meglehetősen jelentékeny hely. Galerákon, a síkvidéki közlekedésre oly alkalmas ökrös szekereken innen tizenkét nap alatt el lehet jutni Buenos Airesbe; ezzel magyarázható a falu viszonylag élénk kereskedelme: a falu a városba küldi az estanciáin tenyésztett állatokat, a saladerókból kikerülő sózott húst és az indián ipar különleges termékeit, pamut- és gyapjúszövetet, a bőrfonók oly keresett munkáit stb. Tandilban így nemcsak kényelmes lakóházak vannak, hanem iskolák, templomok is, hogy lakói mind a jelen, mind pedig a túlsó világra kiművelődjenek.

Paganel ismertette társaival ezeket az adatokat, és hozzáfűzte, hogy Tandil faluban minden bizonnyal felvilágosítják majd őket; az erődben egyébként mindig ott állomásozik a nemzeti hadsereg egy különítménye. Glenarvan egy láthatólag kellemes fonda istállójában szállásolta el a lovakat, majd Thalcave vezetésével az őrnagy, Paganel és Robert kíséretében elindult az Indépendance-erőd felé.

Néhány percnyi kapaszkodó után a kapuhoz értek, melyet meglehetősen figyelmetlenül őrzött egy argentin őrszem. Minden nehézség nélkül bejutottak, ami vagy nagy hanyagságra, vagy az erőd tökéletes biztonságára mutatott.

Az erőd udvarán néhány katona gyakorlatozott, legidősebbjük húszéves lehetett, a legfiatalabb alig hét. Az igazat szólva egy tucatnyi gyerek vívogatott egymással elég ügyesen. Egyenruhájuk derékban bőrövvel összefogott csíkos ingből állt; nadrágnak, térdnadrágnak vagy skót szoknyának híre-hamva sem volt; az enyhe idő egyébként igazolta ezt a lenge öltözéket. Paganel elismerően gondolt arra a kormányra, mely nem költi a pénzt vállpaszományra. Mindegyik gyerek csappantyús puskát és kardot viselt; a kard túl hosszú, a puska túl nehéz volt a kicsinyeknek. Napbarnította arcukon valami családi vonás volt látható. Még az őket vezénylő káplár is mintha hasonlított volna rájuk. Nyilvánvalóan tizenkét testvér gyakorlatozott a tizenharmadik parancsnoksága alatt.

Paganel nem csodálkozott, ismerte az argentin statisztikát, tudta, hogy minden családban átlag kilenc gyerek van; az nagyon meglepte azonban, hogy a kis katonák francia módra gyakorlatoznak, s hogy tökéletes pontossággal hajtják végre a puskatöltés tizenkét mozdulatát. A káplár gyakran a tudós anyanyelvén osztogatta parancsait.

- Ez aztán furcsa - mondta Paganel.

Glenarvan azonban nem azért jött az erődbe, hogy gyakorlatozó gyerekeket nézegessen, még kevésbé, hogy nemzetiségük, származásuk iránt érdeklődjék. Nem hagyott hát több időt Paganelnak a csodálkozásra; megkérte, tudakozódjék a helyőrség parancsnoka után. Paganel így is tett, s az egyik argentínai katona a kaszárnyául szolgáló kis ház felé indult.

Néhány perc múlva megjelent maga a parancsnok. Ötven év körüli, erőteljes, katonás férfi volt, sörtebajuszt viselt, arccsontjai kiugróak voltak, haja őszes, tekintete parancsoló - már amennyire a kurta pipájából gomolygó füst látni engedte. Járása hazája öreg altisztjeinek sui generis[43] megjelenésére emlékeztette Paganelt.

A parancsnokhoz fordulva Thalcave bemutatta neki Glenarvan lordot és társait. Míg beszélt, a parancsnok szüntelenül, meglehetősen zavarba ejtő kitartással Paganelt nézegette. A tudós nem értette, mit akar tőle az öreg katona, s éppen meg akarta kérdezni, mikor az minden teketória nélkül megragadta a kezét, s így kiáltott fel a földrajztudós anyanyelvén:

- Ön francia?

- Igen, francia vagyok - felelte Paganel.

- Ó! De örülök! Isten hozta! Isten hozta! Én is francia vagyok - ismételgette a parancsnok, miközben nyugtalanító hévvel rázta Paganel kezét.

- Barátja? - tudakolta az őrnagy.

- Az ám! - felelte Paganel büszkén. - Az embernek az öt világrészben akad barátja.

Miután nagy nehezen kiszabadította kezét ebből az élő satuból, nyugodtabb beszélgetésbe kezdett a nagy erejű parancsnokkal. Glenarvan szívesen ejtett volna szót arról, ami idevezette őket, de a katona az élettörténetét mesélte, és semmi hajlandóságot nem mutatott arra, hogy azt félbeszakítsa. Látszott, hogy a derék ember régen hagyta el Franciaországot, elszokott anyanyelvétől, s ha a szavakat nem is, azt már elfelejtette, hogyan kell összerakni őket. Körülbelül úgy beszélt, mint a francia gyarmatok négerei.

A látogatók hamarosan megtudták, hogy az Indépendance-erőd parancsnoka francia őrmester volt, Parchappe egykori bajtársa.

1828 óta, vagyis alapítása óta nem hagyta el az erődöt, s most az argentin kormány megbízásából ő a parancsnoka. Ötvenéves volt, baszk származású; Manuel Ipharaguerre-nek hívták. Nevéből láthatóan kevés hiányzott hozzá, hogy spanyol legyen. Nem sokkal az országba érkezése után Manuel őrmester felvette az argentin állampolgárságot, feleségül vett egy derék indián nőt, aki most hathónapos ikerpárt szoptatott. Két fiút természetesen, mert az őrmester érdemes élettársa nem merészelte volna leánygyermekkel megajándékozni őt. Manuel nem tudott elképzelni más életmódot, mint a katonaéletet, s remélte, hogy idővel és isten segítségével egy egész osztag ifjú katonával ajándékozhatja majd meg a köztársaságot.

- Látta! - mondta. - Kedvesek! Jó katonák! José! Juan! Miquele! Pepe! Pepe hétéves! Maga harapja el a töltényeit!

Pepe e dicséret hallatára összecsapta apró sarkait, s fegyverével tökéletes gráciával tisztelgett.

- Sokra megy! - mondta az őrmester. - Egy napon ezredes, brigadéros!

Manuel őrmester olyan elragadtatással beszélt, hogy nem akartak vitába szállni vele sem a fegyverforgatás mesterségének felsőbbrendűségéről, sem a harcias ivadékaira váró jövőről. Boldog volt, s mint Goethe mondja: „Semmi sem ábrándkép, ami boldoggá tesz bennünket.”

---

[43] Sajátos, különleges, egyedi

Thalcave nagy csodálkozására mindez eltartott egy negyedóráig. Az indián nem értette, hogy jöhet ki egyetlen torokból ennyi szó. Senki sem szakította félbe a parancsnokot. Mivel azonban egy őrmester - még egy francia őrmester is - előbb-utóbb kifogy a szóból, hát Manuel is elhallgatott, s felszólította vendégeit, kövessék otthonába. Az utazók beletörődtek, hogy megismerik Ipharaguerre asszonyt, ki „tisztes személyiségnek" látszott; ha ugyan ezt az óvilági szót lehet egy indián asszonnyal kapcsolatban használni.

Majd, mikor eleget tettek minden kívánságának, az őrmester megkérdezte, minek köszönheti látogatásukat. Eljött a döntő pillanat, hogy előadják mondanivalójukat.

Paganel franciául elmesélte neki a pampákon át tett útjuk történetét, végül megkérdezte, miért hagyták el az indiánok a vidéket.

- Senki! Valóban senki! - felelte az őrmester vállát vonogatva. - Mi meg ölbe tett kézzel... Nincs mit tenni!

- De miért?

- Háború.

- Háború?

- Igen! Polgárháború...

- Polgárháború? - kérdezte Paganel, s akaratlanul is „néger módra" beszélt.

- Igen, a paraguayiak és a Buenos Aires-iak között - felelte az őrmester.

- És?

- És az indiánok mind északon, Flores tábornok nyomában. Indiánok fosztogatók, fosztogatnak.

- És a kacikák?

- A kacikák velük.

- Katriel?

- Nincsen Katriel.

- Hát Kalfukura?

- Nincs többé Kalfukura.

- És Janchetruz?

- Az sincs.

A válaszokat lefordították Thalcavénak, aki egyetértően bólogatott. Thalcave úgy látszik nem tudott a háborúról, vagy csak elfelejtette, hogy a köztársaság két pártját polgárháború tizedeli, melybe később aztán Brazília is beavatkozott. E belháborúkban az indiánok csak nyerhettek, s nem hagyhattak kiaknázatlanul egy ilyen jó alkalmat a fosztogatásra. Az őrmester tehát nem tévedett, mikor az észak-argentínai polgárháborúval magyarázta a pampák elnéptelenedését.

Ez az esemény azonban meghiúsította Glenarvan terveit, számításai halomra dőltek. Ha Harry Grant a kacikák foglya, nyilvánvalóan őt is magukkal hurcolták az északi határvidékre. Érdemes-e vajon megkísérelni egy ilyen veszélyes és csaknem hiábavaló kutatóutat egészen a pampák északi határáig? Ezt a súlyos döntést komolyan meg kellett vitatniuk.

Az őrnagynak, míg barátai szótlanul nézték egymást, még egy fontos kérdés jutott eszébe.

- Vajon az őrmester hallott-e a kacikák fogságába esett európaiakról?

Manuel néhány percig gondolkozott, emlékei közt kutatott.

- Igen - felelte végül.

- Ó! - kiáltott fel Glenarvan, aki kapva kapott az új reménységen.

Paganel, Mac Nabbs, Robert és Glenarvan körülvették az őrmestert.

- Beszéljen! Beszéljen! - sürgették mohón.

- Néhány éve - felelte Manuel. - Igen... ez az... európai foglyok... Sohasem láttam őket...

- Néhány éve? - kérdezte Glenarvan. - Téved... A hajótörés dátuma pontos... A Britannia 1862 júniusában süllyedt el.

- Régebben, uram.

- Lehetetlen! - kiáltott fel Paganel.

- Pedig így van! Pepe születésekor történt... Két emberről hallottam...

- Nem, három! - szólt Glenarvan.

- Kettő - jelentette ki határozottan az őrmester.

- Kettő? - kérdezte Glenarvan csodálkozva. - Két angol?

- Nem - felelte az őrmester -, ki beszél angolokról? Nem... egy francia meg egy olasz.

- Egy olasz, akit lemészároltak a poyuche indiánok?

- Igen! Azóta megtudtam... a francia megmenekült.

- Megmenekült! - kiáltott fel Robert, aki úgy függött az őrmester ajkán, mintha élete függne a választól.

- Igen, megmenekült az indiánok kezéből - felelte Manuel.

Mindnyájan a tudósra néztek, aki kétségbeesetten verte a homlokát.

- Értem! - mondta végül. - Minden világos, minden érthető!

- Miről van szó? - türelmetlenkedett a nyugtalan Glenarvan.

- Barátaim - szólt Paganel, és megfogta Robert kezét -, súlyos tévedésbe estünk, ezzel szembe kell néznünk! Téves nyomot követtünk! Nem Grant kapitányról beszél az őrmester, hanem egy hazámfiáról, akinek társát valóban megölték a poyuchók; egy franciáról, aki több ízben elkísérte ezeket a kegyetlen indiánokat a Colorado partjára, aki, miután szerencsésen megmenekült a karmaikból, viszontlátta Franciaországot. Abban a hiszemben, hogy Harry Grant nyomát követjük, a fiatal Guinnard útján haladtunk!

Néma csönd fogadta ezt a bejelentést. A tévedés nyilvánvaló volt. Amit az őrmester mondott, a fogoly nemzetisége, társának legyilkolása, szökése az indiánok fogságából, mindez tévedésüket bizonyította. Glenarvan tanácstalanul tekintett Thalcavéra. Ekkor az indián megszólalt:

- Sosem hallott három angol fogoly felől? - kérdezte az őrmestert.

- Soha - felelte Manuel. - ... Eljutott volna a híre Tandilba... Hallottam volna... Nem, nem hallottam...

E határozott válasz után Glenarvannak nem volt több dolga az Indépendance-erődben. Köszönetet mondtak az őrmesternek, kezet szorítottak vele, aztán távoztak.

Glenarvan kétségbeesett, hogy tervei így füstbe mentek. Robert szótlanul, könnyes szemmel ment mellette. Glenarvan nem talált szót vigasztalására. Paganel magában beszélve hadonászott. Az őrnagy összeszorította az ajkát. Thalcavénak pedig nagyon sértette indián önérzetét, hogy téves nyomot követett. Pedig senki sem gondolt arra, hogy szemrehányást tegyen neki igazán érthető tévedéséért.

Visszatértek a fondába.

Szomorúan megvacsoráztak. Kétségtelen, egyik bátor, odaadó férfi sem bánta a hiába elszenvedett fáradságot, a hasztalanul kiállt veszedelmeket. Most azonban úgy érezték, minden remény egy szempillantás alatt szertefoszlott. Mert vajon rátalálhatnak-e Grant kapitányra a Sierra Tandil és a tenger között? Aligha. Manuel őrmester minden bizonnyal megtudta volna, ha az Atlanti-óceán partjain az indiánok fogságba ejtenek valakit. Hasonló esemény nem kerülte volna el a Tandiltól Carmenig, a Rio Negro torkolatáig kereskedő bennszülöttek figyelmét. Márpedig az argentínai síkság kereskedői mindent tudnak, mindent elfecsegnek. Mindössze egyet tehettek, azt, hogy megállapodásuk szerint a Medano-fokhoz sietnek, hogy mielőbb a Duncanra szálljanak.

Paganel elkérte Glenarvantól azt az okmányt, amelynek alapján kutatásaik ilyen rossz irányba tévedtek.

Leplezetlen haraggal olvasgatta újra meg újra, új magyarázatát kereste.

- Pedig ez az irat világos! - mondogatta Glenarvan.

- Egyértelműen beszél a kapitány hajótöréséről, fogságba esése helyéről.

- Hát nem! - felelte a földrajztudós, és az asztalra csapott. - Nem és nem! Minthogy Harry Grant nincs a pampákon, nincs is Amerikában. S hogy hol van, elárulja ez az irat, el fogja árulni, vagy ne legyen Paganel a nevem!

XXII. Az árvíz

Az Indépendance-erődöt százötven mérföld választja el az Atlanti-óceán partjaitól. Hacsak váratlan, valószerűtlennek tűnő akadályok nem késleltetik őket, négy nap alatt el kell érniük a Duncant. Glenarvan azonban sehogy sem tudott belenyugodni abba, hogy Grant kapitány nélkül s a teljes kudarc tudatában térjen vissza a hajóra. Ezért másnap nem is igen gondolt az indulással. Az őrnagy nyergeltette föl a lovakat, ő szerezte be az élelmet, és jelölte ki az útirányt. Ügyködésének köszönhetően a kis csapat reggel nyolc órakor elindult a Sierra Tandil gyepes lejtőin.

Glenarvan szótlanul vágtatott Robert oldalán; vakmerő, elszánt természetével sehogyan sem tudott beletörődni a kudarcba, szíve hevesen dobogott, agya tüzelt. Paganelt bezzeg sarkallta a nehézség; százféleképpen forgatta az irat szavait, hogy új felvilágosításokat csikarjon ki belőle. Thalcave némán vitette magát Thaukával. A mindig bizakodó őrnagy most sem csüggedt el, nem fogott rajta a kétségbeesés. Tom Austin és a két matróz osztotta gazdája bánatát. Mikor egy félénk nyúl keresztezte előttük a Sierra ösvényeit, a babonás skótok összenéztek.

- Rossz előjel - mondta Wilson.

- Igen, a Skót Felföldön - felelte Mulrady.

- Ami rosszat jelent a Skót Felföldön, az itt sem jelent jobbat - felelte tudákosan Wilson.

Déltájt az utazók átjutottak a Sierra Tandilon, s a tengerig terjedő hullámos alföldre értek. A termékeny vidéket sűrűn öntözték a magasra nőtt fűbe vesző, tiszta vizű riók. A talaj, mint a vihar utáni óceán, ismét sík volt. Az argentínai pampák utolsó hegyei is tovatűntek, s az egyhangú mezőség zöld szőnyeget terített a lovak lába elé.

Mindeddig szép idő volt. Ezen a napon azonban az égbolt fenyegető képet öltött. Az előző napok melege vaskos, vihart ígérő párafelhőket képzett. Az Atlanti-óceán szomszédsága meg az itt uralkodó nyugati szél amúgy is nedvessé tette a vidék éghajlatát. Ez meg is látszott termékenységén, sötétzöld, fűdús legelőin. Ezen a napon azonban a hatalmas felhőkből nem zúdult zápor, s este a könnyedén megtett negyvenmérföldes út után, vízzel teli hatalmas természetes árkok, a canadák partjain álltak meg a lovak. Az utasoknak nem volt hol meghúzódniuk. Ponchóikat egyben sátornak és takarónak használták, s valamennyien a barátságtalan, de a viharral szerencsére csak fenyegetőző szabad ég alatt aludtak el.

Másnap, ahogy lejtett a síkság, mindjobban érződött a talajvíz jelenléte; a talaj pórusaiból nedvesség szivárgott, hamarosan nagy kiterjedésű tócsák bukkantak fel a keletre vezető úton; némelyikük már mély mederben hullámzott, másikuk csak keletkezőben volt. Míg ezekkel a határozott körvonalú lagúnákkal volt dolguk, melyeket nem leptek be a vízinövények, a lovak könnyen átgázoltak rajtuk; de a magas füvekkel benőtt, pentanosnak nevezett ingoványos vadvizekkel már meggyűlt a bajuk; csak akkor ismerték fel a veszélyt, mikor már benne voltak.

Ezek a mocsaras területek már nem egy élőlény végzetét jelentették. Robert, aki mintegy félmérföldnyire előrelovagolt, vágtatva visszafordult, és így kiáltott:

- Paganel úr! Paganel úr! Egy szarverdőre bukkantam!

- Micsoda! - álmélkodott a tudós. - Szarverdőre bukkantál?

- Igen, igen, legalábbis egy sarjerdőre!

- Sarjerdőre! Álmodol, fiacskám! - felelte Paganel vállat vonva.

- Nem álmodom - felelte Robert. - Majd ön is meglátja! Micsoda vidék! Elvetik a szarvakat, az meg úgy nő, mint a gabona! Én is szeretnék egy ilyen magot!

- Komolyan beszélsz? - kérdezte az őrnagy.

- Igen, őrnagy úr, majd meglátja.

Robert nem tévedett, hamarosan hatalmas, szabályos rendben ültetett szarvmező terült el előttük; egészen a látóhatárig terjedt. Szabályos sarjerdő volt; alacsony, sűrű, de nagyon furcsa.

- Nos? - kérdezte Robert.

- Hát ez valóban érdekes - felelte Paganel, és kérdőn az indiánhoz fordult.

- A szarvak a földből nőnek ki, az ökrök meg alatta vannak - felelte Thalcave.

- Micsoda? - kiáltott fel Paganel. - Egy egész ökörcsorda volna eltemetve ebben a mocsárban?

- Igen - mondta a patagon.

Valóban egy egész hatalmas csorda pusztult a rohantukban felkavart lápba; ökrök százai vesztek így oda halomra, az iszapba fúlva. Hasonló eset előfordul néha az argentínai pusztában; az indián tudta ezt, s ezzel a figyelmeztetéssel számolniuk kellett.

Megkerülték ezt az óriási hekatombát[44], mely mint áldozat, az ókor legkövetelődzőbb isteneit is kielégíthette volna, majd egy óra múlva kétmérföldnyire maguk mögött hagyták a szarvmezőt.

Thalcave némi aggodalommal fogadta ezt a nem mindennapi esetet. Gyakran megállt, felegyenesedett a kengyelben. Magas termetű volt, messzire ellátott, de semmi olyat nem tapasztalt, ami felvilágosíthatta volna, így hát ismét útnak indult. Egy mérfölddel távolabb ismét megállt, majd hol északnak, hol délnek letért a követett útról, aztán újra a csapat élére állt anélkül, hogy egy szóval is mondta volna, mit remél, mitől fél. Ezek a kitérők felébresztették Paganel kíváncsiságát, és nyugtalanították Glenarvant. Megkérték hát a tudóst, faggassa ki az indiánt. Ez nyomban megtörtént.

Thalcave azt felelte, csodálkozik, hogy a síkság talaját így átjárta a víz. Mióta az útikalauz mesterségét űzi, sohasem járt ilyen nedves területen. Az argentínai síkságon még az esős évszakban is találni járható átkelőhelyeket.

- Minek tulajdonítható hát e növekvő nedvesség? - kérdezte Paganel.

- Nem tudom - felelte az indián. - Ha tudnám...

- Az esők duzzasztotta riók sohasem öntenek ki medrükből?

- Néha.

- Talán most is?

- Talán! - felelte Thalcave.

Paganelnek be kellett érnie ezzel a fél válasszal, s elmondta Glenarvannak kérdezősködése eredményét.

- Mit tanácsol Thalcave? - kérdezte Glenarvan.

---

[44] Az ókori görögöknél száz ökör feláldozásával bemutatott áldozat

- Mit tegyünk? - kérdezte Paganel a patagont.

- Igyekezzünk - felelte az indián.

Könnyebb volt adni, mint követni ezt a tanácsot. A lovak hamar kifáradtak az ingoványos talajon; egyre mélyült a síkság: a puszta e része hatalmas mélyföldnek tűnt, melyben a szivárgó víz gyorsan felgyülemlik. Mielőbb ki kellett jutniuk tehát ebből az egyre mélyülő medencéből, melyet valami áradás nyomban tóvá változtatna.

Sietésre fogták a dolgot. De nem volt elég a lovak lába alatt elterülő vízszőnyeg; két óra felé megnyíltak az ég csatornái, s a trópusi eső zuhogva ömlött a síkságra. Sosem nyílt jobb alkalmuk, hogy filozófusként viselkedjenek. Nem menekülhettek a vízözön elől, okosabb volt hát, ha bölcs nyugalommal fogadják. Ponchóikon csurgott a víz, kalapjukról úgy folyt az esőlé, mint valami eldugult ereszcsatornájú ház tetejéről; a recadók rojtja mintha cseppfolyós fonálból készült volna, s a lovasok, kiket sárral vert be az örvénylő vízben topogó lovak patája, az égből és a földről egyszerre csapkodó kettős záporban ügettek.

Este átázva, dermedten, elcsigázva egy nyomorúságos ranchóhoz értek. Csak nagyon igénytelen ember nevezhette menedéknek, csak a kétségbeejtő helyzetben levő utazók voltak hajlandók meghúzódni fedele alatt. De Glenarvannak és barátainak nem volt más választása. Megbújtak hát ebben az elhagyatott putriban, mely még a pampák szegény indiánjának sem kellett volna. Füvekből gyújtottak nagy nehezen satnya tüzet, mely többet füstölt, mint amennyi meleget adott. Az eső dühöngve csapkodott odakint, s a korhadt kunyhóban kövér cseppek koppantak. A tűz csak azért nem aludt ki vagy hússzor, mert Mulrady és Wilson mindannyiszor megküzdött a behatoló vízzel.

Meglehetősen szomorúan költötték el a sovány, nem is igen laktató vacsorát. Nem volt étvágyuk. Csak az őrnagy becsülte meg a nedves charquit, egy morzsát sem hagyott belőle. A rendíthetetlen őrnagyot hidegen hagyták az események. Paganel, igazi franciához illően, tréfálkozni próbált. Eredménytelenül.

- Eláztak a tréfáim - mondta -, nem sülnek el.

Ilyen körülmények között jobbat nem tehettek, valamennyien az álomban igyekeztek legalábbis rövid időre megfeledkezni fáradtságukról. Kellemetlen éjszaka volt, a rancho deszkái zajosan recsegtek, hajladoztak a szélben, mintha minden egyes széllökéssel el akarnának repülni; a szerencsétlen lovak kint nyöszörögtek, az ég valamennyi kegyetlenségét el kellett szenvedniük; gazdáik azonban nem kevésbé szenvedtek a rozoga kunyhóban. Az álom azért csak lebírta őket. Elsőnek Robert hunyta le szemét, fejét Glenarvan lord vállára fektetve; majd hamarosan a rancho valamennyi vendége álomba merült.

Az éjszaka baj nélkül telt el. A derék Thauka ébresztette fel őket; nyerített, erélyesen rugdosta a kunyhó falát. Ha szükség volt rá, Thalcave helyett is jelt tudott adni az indulásra. Többet tett már értük, semhogy ne engedelmeskedjenek neki, így hát elindultak.

Az eső lecsendesedett, de a vizet át nem eresztő talajon ott állt a kiömlött víz; az áthatolhatatlan anyagon egybefolytak a tócsák, a mocsarak, tavak, s csalóka mélységű, hatalmas banadókat formáltak. Paganel megnézte térképét, s nem egészen oktalanul úgy gondolta, hogy a Rio Grande és a Rio Vivarota, melyekbe a síkság vizei ömlenek, most egyetlen, több mérföld széles mederbe folyt össze.

Sietniük kellett. Valamennyiük biztonságáról volt szó. Hol találnak menedéket, ha növekszik az árvíz? A látóhatár köríve egyetlen kiemelkedő pontot sem mutatott, s a lapos pusztát sebesen elárasztathatja a víz.

Lóhalálban vágtattak. Legelöl Thauka haladt, s jobban megérdemelte a tengeri csikó nevet, mint bármely hatalmas uszonyú kétéltű, úgy szökellt, mintha természetes közegében mozogna.

Hirtelen, úgy reggel tíz óra tájt Thauka roppant izgatott lett. Gyakran hátrafordította fejét a végtelenbe nyúló déli lapályra, egyre elnyújtottabban nyihogott, kitágult orrcimpáival hevesen szívta be az éles levegőt. Vadul hánykolódott. Thalcave biztosan ült a nyeregben, de alig tudta megfékezni a lovat. Az erősen megszorított zablától felvérzett szája piros tajtéktól habzott, de az állat csak nem nyugodott meg; gazdája érezte, hogy ha szabadjára engedné, a ló inaszakadtából menekülne északnak.

- Mi leli Thaukát? - kérdezte Paganel. - Talán az argentin vizek falánk piócái csípik?

- Nem - felelte az indián.

- Valami veszélytől retteg hát?

- Igen, veszélyt érez.

- Miféle veszélyt?

- Nem tudom.

Ha nem is lehetett látni, miféle veszélyt érez Thauka, hallani már lehetett. Dagály zajához hasonló tompa dübörgés hallatszott a látóhatáron túlról. A nyirkos szél porló vízzel terhesen süvített; a madarak nyílsebesen menekültek valami ismeretlen természeti jelenség elől s a térdig vízben gázoló lovak megérezték a közelgő áram sodrát. Hamarosan rettenetes zsivaj támadt félmérföldnyire délre; marhabőgés, nyerítés, bégetés, aztán hatalmas csordák bukkantak fel, egymást fellökve, föltápászkodva, rohanva, a rémült állatok felismerhetetlenül elkeveredve elképesztő gyorsasággal menekültek. Alig látszottak ki a futtukban felkavart örvényekből. Száz óriási bálna sem verhette volna fel nagyobb erővel az óceán hullámait.

- Anda! Anda! Gyorsan! Gyorsan! - kiáltott fel Thalcave harsányan.

- Mi ez? - kérdezte Paganel.

- Árvíz! Árvíz! - felelte Thalcave, s megsarkantyúzta lovát, és északnak vágtatott.

- Árvíz! - kiáltott fel Paganel, s társai élén Thauka nyomába eredt.

Ideje volt. Ötmérföldnyire délre magas, széles víztömeg zuhogott a vidékre, s óceánná változtatta a síkságot. A nagyra nőtt fű eltűnt, mintha lekaszálták volna. Az ár kitépte a mimózabokrokat, melyek most lebegő szigetként sodródtak. A hatalmas cseppfolyós tömeg ellenállhatatlan erővel tört előre. A pampavidék nagy folyóinak gátja nyilvánvalóan átszakadt, s talán éppen az északi Rio Colorado és a déli Rio Negro vizei egyesültek közös mederben.

A Thalcave jelezte vízoszlop versenyparipa sebességével közeledett. Az utazók, mint viharos szél űzte felhő, menekültek előle. Tekintetük hiába keresett menedéket. Az ég és a víz elvegyült a látóhatáron. A veszedelemtől megbokrosodott lovak inukszakadtából rohantak, lovasaik alig tudtak a nyeregben maradni. Glenarvan hátra-hátrapillantott.

„A víz utolér bennünket” - gondolta.

- Anda! Anda! - kiáltotta Thalcave.

Egyre csak siettették a szerencsétlen állatokat. Sarkantyú sebezte oldalukból a csurgó vér vörös csíkokat hagyott a vízben. Botladoztak a repedésekben. Beleakadtak a rejtett fűbe. Elbuktak. Felsegítették őket. Ismét elbuktak. Megint csak felsegítették őket. A víz szintje érezhetően emelkedett. Elnyúlt hullámok jelezték a kétmérföldnyire habzó szökőárat.

Negyedóra hosszat tartott küzdelmük az elemek legrettenetesebbjével. A menekülők nem tudták, mekkora távolságot futottak be, de gyors vágtatásuk után ítélve, tekintélyes utat tehettek meg. A szügyig vízben gázoló lovak már csak nagy nehezen jutottak előre. Glenarvan, Paganel, Austin, valamennyien azt gondolták, végük van: a szerencsétlen hajótöröttek rettenetes halála vár rájuk. Lovaik lába talajt vesztett, hatlábnyi mély víz elég ahhoz, hogy megfulladjanak.

Nem vállalkozhatunk arra, hogy leírjuk a dagályban sodródó nyolc ember kínzó szorongását. Érezték, képtelenek harcolni a természet emberi erőt meghaladó romboló erejével. Már nem rajtuk múlt megmenekülésük.

Öt perc múlva a lovak már úsztak; az ár sodorta őket, leggyorsabb futásuknál is sebesebben, óránként több mint húszmérföldes sebességgel.

Menekülésük kilátástalannak tűnt, mikor az őrnagy egyszer csak megszólalt.

- Fa - mondta.

- Fa? - kiáltott fel Paganel.

- Ott! Ott! - felelte Thalcave.

Ujjával a vízből nyolcszáz fonálnyira[45] magányosan kiemelkedő hatalmas diófafélére mutatott.

Társai nem szorultak biztatásra. Mindenáron el kellett érniök a váratlanul kínálkozó menedéket. A lovak valószínűleg nem jutnak el odáig, de legalább az emberek megmenekülhetnek. Sodorta őket az ár.

E pillanatban Tom Austin lova tompán felnyerített és eltűnt. Gazdája kiszabadította lábát a kengyelből, s erőteljes csapásokkal úszni kezdett.

- Kapaszkodj a nyergembe! - kiáltott feléje Glenarvan.

- Köszönöm, uram, elég erős a két karom - felelte Tom Austin.

- Hát a te lovad? - kérdezte Glenarvan az ifjú Robert felé fordulva.

- Bírja, uram! Bírja! Úszik, akár a hal!

- Vigyázat! - kiáltotta harsányan az őrnagy.

Alig mondta ki e szót, elérte őket a hatalmas szökőár. Negyven láb magas rettentő hullám zúdult iszonyú robajjal a menekülőkre. Ember, állat, mind eltűnt a tajtékban. Több millió tonna súlyú folyékony tömeg sodorta őket dühödt hullámaiban.

Mikor a szökőár tovahaladt, az emberek a felszínre bukkantak, és sebtében számba vették egymást; a lovak, a gazdáját hordozó Thauka kivételével valamennyien odavesztek.

- Bátran, bátran! - biztatta Glenarvan Paganelt, miközben fél karjával a tudóst segítette, fél karjával úszott.

- Jól van, jól van - felelte az érdemes tudós -, még csak nem is haragszom...

Hogy vajon miért is nem haragudott, azt sohasem fogjuk megtudni, mert szegény feje a mondat végét kénytelen volt lenyelni egy jó adag iszapos vízzel együtt. Az őrnagy nyugodtan úszott, szabályos tempói még egy úszóbajnoknak is becsületére váltak volna. A matrózok úgy

[45] Egy fonal 1,62 méter

lubickoltak cseppfolyós természetes közegükben, mint a delfinek. Robert Thauka sörényébe kapaszkodva vitette magát az árral. Thauka csodálatos lendülettel szelte a vizet, s ösztönösen a fa irányába haladt, amerre egyébként az ár is vitte.

A fa már mindössze húszfonálnyira volt. A kis csoport pillanatok múlva elérte. Szerencséjük volt, mert ha ez a menedék nem lett volna a közelben, reménytelenül a hullámokba vesznek.

A víz elborította a fa egész törzsét, odáig, ahol a főágak erednek. Így hát könnyen fölkapaszkodtak. Thalcave eleresztette a lovát, elsőnek mászott fel a fára, felsegítette Robertet, s erős karjai hamarosan biztonságos helyre emelték az elcsigázott úszókat.

Az ár azonban elsodorta Thaukát; sebesen távolodott. Értelmes fejét gazdája felé fordította, s nyerítve hívta őt.

- A sorsára hagyod? - kérdezte Paganel Thalcavét.

- Én? - kiáltott fel az indián.

Ezzel a tajtékos vízbe ugrott, s a fától mintegy tízfonálnyira a felszínre bukkant. Néhány perc múlva karjával átfonta Thauka nyakát, s a lovas és a ló együtt sodródott az északi ködös látóhatár felé.

XXIII. Madárélet a fa tetején

A fa, melyen Glenarvan és társai menedéket találtak, diófához hasonlított. Levelei olyan fényesek voltak, koronája oly kerek, mint a diófáé. Valójában egy ombu volt, mely fák magányosan nőnek az argentínai síkságon. Ez a csavart törzsű, hatalmas fa nemcsak gyökereivel kapaszkodik a földbe, hanem erős léggyökereivel is, melyek szilárdan a talajhoz kötik. Ezért is nem bírt vele a szökőár ereje.

Ez az ombu mintegy száz láb magas volt, s hatvanölnyi körzetre vetett árnyékot. Koronája a hat láb széles törzsből fölnyúló három vaskos ágon nyugodott. Két ág csaknem függőlegesen meredt a magasba, ezek tartották a hatalmas lombozat ernyőjét; egymást keresztező, kibogozhatatlanul összefonódó ágait mintha kosárfonó keze irányította volna úgy, hogy biztos menedéket nyújtson. A harmadik ág vízszintesen nyúlt a dübörgő ár fölé, alsó levelei már a vízben fürödtek; olyan volt, mint valami kiugró szirtfok az óceán övezte zöldellő lombszigetén. Bőven volt helyük a hatalmas fa koronáján, az ágak végén tömörülő levelek tágas helyeket, valóságos tisztásokat hagytak, a friss levegő bőségesen átjárta valamennyit. A felhőkig emelkedő ágaival, gallyaival, melyeket élősködő liánok fűztek össze, a lombok közé szökő napsugárral valóban olyan volt az ombu, mintha egész erdőt hordozna a törzsén.

A menekülők érkeztére a fa szárnyasvilága a magas ágakra szökött, kiáltozva tiltakoztak lakhelyük vakmerő háborgatása ellen. Ezek a madarak is százával kerestek menedéket a magányos ombun, feketerigók, seregélyek, isacák, hilguerók, és főként picaflarok, ezernyi színben tündöklő kolibrik bújtak meg a lombok közt, s mikor elrepültek, mintha szélvihar fosztotta volna meg a fát valamennyi virágjától.

Ilyen volt Glenarvanék kis csoportjának a menedéke. Az ifjú Grant és a fürge Wilson alig értek a fára, máris a felsőbb ágak közé kapaszkodtak, fejüket kidugták a zöldellő lugasból. Erről a legmagasabb pontról messze belátták a vidéket. Az árvíz hozta óceán minden oldalról körülvette őket, s bármily messzire is tekintettek, nem látták be a végét. Egyetlen fa sem emelkedett ki a cseppfolyós síkságból, egyedül az ombu meredt magányosan a víztömeg fölé, az ár meg-megrendítette a törzsét. A távolban a féktelen ár délről észak felé sodorta a kidöntött fatörzseket, letépett faágakat, lerombolt ranchók leszaggatott zsúpfedelét, az estanciák tetejéről lesodort gerendákat, vízbe fúlt állatok tetemét, véres bőröket s egy ingadozó fatörzsön egy egész jaguárcsaládot, mely üvöltve vágta karmát a törékeny tutajba. Távolabb egy alig kivehető fekete pont ragadta meg Wilson figyelmét. Thalcave volt az meg hűséges Thaukája; lassan tovatűntek már a messzeségben.

- Thalcave! Thalcave, barátom! - kiáltott Robert, kezét a bátor patagon irányába nyújtva.

- Megmenekül - felelte Wilson -, de most menjünk vissza a többiekhez.

Ezzel Robert Grant és a matróz leereszkedett az ágak három emeletén, s a fatörzs tetejére értek. Glenarvan, Paganel, az őrnagy, Austin és Mulrady ott ültek már, ki-ki ahogy kényelmesebben esett neki: lovaglóülésben vagy csimpaszkodva. Wilson elmondta, mit láttak az ombu tetejéről. Valamennyien egyetértettek Thalcavét illetően. A kérdés csak az volt, vajon Thalcave menti-e meg Thaukát, vagy Thauka Thalcavét.

Az ombu lakóinak a helyzete azonban igen nyugtalanító volt. A fa kétségkívül ellen fog állni az áradatnak, de a növekvő ár elöntheti akár a felső ágait is, mert a síkságnak ezen a részén úgy besüppedt a talaj, hogy valóságos mély vízgyűjtő medencét alkotott. Glenarvan első gondja volt, hogy bemetszések segítségével megfigyelje a vízszint emelkedését. Az árvíz

azonban nem emelkedett tovább, úgy tűnt, elérte legmagasabb szintjét. Ez mindenesetre megnyugtató volt.

- Most mit tegyünk? - kérdezte Glenarvan.

- Fészket rakunk - felelte vidáman Paganel.

- Fészket rakunk? - ámult Robert.

- Bizony, fiacskám, minthogy úgy nem tudunk élni, mint a halak, hát madár módon élünk.

- Rendben van - mondta Glenarvan -, de ki fog etetni bennünket?

- Én - felelte az őrnagy.

Valamennyien Mac Nabbsre tekintettek; az őrnagy kényelmesen üldögélt két hajlékony ágból formált természetes karosszékében, s egyik kezében felmutatta átázott, de jól megtömött alforjáit.

- Ó, Mac Nabbs! - kiáltott fel Glenarvan. - Magára ismerek! Mindenre gondol, még olyan körülmények között is, mikor mindenről meg lehet feledkezni.

- Nem azért határoztuk el, hogy nem fulladunk vízbe, hogy aztán éhen vesszünk! - felelte az őrnagy.

- Én is gondoltam volna rá, de olyan szórakozott vagyok - mondta ártatlanul Paganel.

- És mi van az alforjákban? - kérdezte Tom Austin.

- Hat ember kétnapi élelme - felelte Mac Nabbs.

- Jól van - mondta Glenarvan -, remélem, huszonnégy óra múlva leapad az árvíz.

- Vagy esetleg addig valami módját ejtjük, hogy szárazföldre érjünk - folytatta Paganel.

- Első feladatunk, hogy megreggelizzünk - jelentette ki Glenarvan.

- Miután megszárítkoztunk - jegyezte meg az őrnagy.

- Honnan lesz tüzünk? - kérdezte Wilson.

- Majd csinálunk! - felelte Paganel.

- Hol?

- Hát a fatörzs csúcsán.

- Mivel?

- A fán szedett száraz gallyal.

- De hogyan gyújtjuk meg? - kérdezte Glenarvan. - Taplónk akár az ázott szivacs.

- Megleszünk nélküle is! - felelte Paganel. - Egy kevéske száraz moha, egy napsugár, a látcsövem lencséje, és majd meglátják, micsoda tüzet rakok! Ki megy el fáért az erdőre?

- Én! - kiáltott fel Robert.

Wilson barátjával együtt fürge macskaként tűnt el a fa sűrűjében. Míg távol voltak, Paganel talált megfelelő mennyiségű száraz mohát, elkapott egy napsugarat, ez elég könnyen ment, mert az égitest ragyogva sütött; majd lencséje segítségével könnyen meggyújtotta a fa törzsén nedves levelekre helyezett gyúlékony anyagokat. Természet alkotta tűzhely volt ez, nem fenyegetett tűzvésszel.

Wilson és Robert hamarosan visszatértek, karjukon egy köteg rőzsével, melyet nyomban a mohára vetettek. Hogy a légvonatot szabályozza, Paganel arab módra átterpeszkedett a tűzhelyen, aztán gyors egymásutánban fölegyenesedett, leguggolt, és ponchóját lengetve erős huzatot csinált. A fa meggyulladt, s hamarosan szép, sustorgó láng lobogott a rögtönzött vasserpenyőn, a braserón. Valamennyien kedvükre szárítkoztak, míg a fára felaggatott ponchóik a szélben himbálóztak; aztán megreggeliztek, jól beosztották az élelmet, gondolniuk kellett a holnappal is, mert a hatalmas vízgyűjtő medence esetleg nem ürül ki olyan gyorsan, mint ahogy azt Glenarvan remélte, készleteik pedig eléggé szűkösek voltak. Az ombu, nem termett gyümölcsöt, szerencsére az ágakon épített számtalan fészekben nagy mennyiségű friss tojást találtak, nem is szólva a fészkek tollas lakóiról. Ez az élelmiszerforrás nem volt lebecsülendő.

Ezek után számítva a hosszabb itt-tartózkodásra, elhatározták, hogy kényelmesen berendezkednek.

- Minthogy a konyha és az ebédlő a földszinten van - mondta Paganel -, aludni az első emeleten fogunk; a ház tágas, olcsó a lakbér, ne zavartassuk magunkat. Ott fent, a magasban természetes függőágyakat látok; ha jól odaerősítjük magunkat, úgy alszunk majd bennük, hogy a legjobb fekhelyen sem különbül. Nincs mitől tartanunk, meg aztán amúgy is őrt áll majd valaki, elegen vagyunk, hogy visszaverjük akár indián flották, akár holmi vadállatok támadását.

- Csak éppen fegyverünk nincsen - jegyezte meg Tom Austin.

- Az én pisztolyaim megvannak - mondta Glenarvan.

- Az enyém is - felelte Robert.

- Mit érünk velük, ha Paganel úr nem találja módját a puskapor készítésnek? - kérdezte Tom Austin.

- Szükségtelen! - felelte Mac Nabbs, s egy érintetlen lőporzacskót mutatott fel.

- Honnan szerezte, őrnagy? - kérdezte Paganel.

- Thalcavétól. Úgy gondolta, szükségünk lehet rá, s mielőtt Thauka segítségére sietett, átadta nekem.

- Nagylelkű, bátor indián! - kiáltott fel Glenarvan.

- Igen - felelte Tom Austin. - Ha valamennyi patagont ebből a fából faragták, akkor teljes elismerésem Patagóniáé.

- A lováról se feledkezzünk meg! - szólt Paganel.

- Egymáshoz tartoznak, s biztos vagyok benne, hogy Thalcavét lóháton látjuk viszont.

- Milyen messze vagyunk az Atlanti-óceántól? - kérdezte az őrnagy.

- Legfeljebb negyvenmérföldnyire - felelte Paganel. - És most, barátaim, minthogy mindenki azt csinál, amit akar, engedjék meg, hogy távozzam; a fa tetején megfigyelőhelyet keresek, s majd elmondom önöknek, mit tudtam meg látcsövem segítségével a világ eseményeiről.

Hagyták távozni a tudóst, aki igen ügyesen ágról ágra kapaszkodott, majd eltűnt a sűrű lombfüggöny mögött. Társaik ekkor lefekvésre készülődtek, ágyat vetettek. Ez nem volt se nehéz, se hosszadalmas munka. Nem kellett ágyat húzniuk, bútorokat rendezniük, így hát valamennyien hamarosan ismét helyet foglaltak a brasero körül.

Beszélgettek, de most már nem jelenlegi helyzetükről volt szó, melyet türelemmel kellett elviselniük. Ismét visszatértek a kimeríthetetlen témára: Grant kapitányra. Ha a víz leapad,

három nap múlva viszontláthatják a Duncant. A szerencsétlen hajótöröttek, Harry Grant és két matróza azonban nem lesz köztük. Úgy látszott, hiába keltek át Amerikán, kudarcot vallottak, s talán visszavonhatatlanul elveszett minden remény, hogy valaha is rájuk találnak. Merre keressék őket? Milyen nagy lesz lady Helena és Mary Grant fájdalma, ha megtudják, hogy a jövő már semmi reményt sem tartogat számukra!

- Szegény nővérem! - sóhajtotta Robert. - Számunkra mindennek vége!

Most az egyszer Glenarvan sem talált vigasztaló szavakat. Mi reménységet kelthetett volna a fiúban? Vajon nem igazodott-e szigorúan az irat útmutatásaihoz?

- Márpedig - mondta - nem csak úgy a levegőbe beszéltünk a 37. szélességi fokról. Nem egyszerű feltételezés, hogy itt szenvedett hajótörést, vagy itt esett fogságba Harry Grant, nem egyszerű belemagyarázás vagy kitalálás! Saját szemünkkel olvastuk!

- Mindez így van, uram - felelte Tom Austin -, de kutatóutunk csak eredménytelen volt.

- Ez elkeserítő, ugyanakkor bosszantó! - kiáltott fel Glenarvan.

- Bosszantó, az lehet - felelte nyugodtan az őrnagy -, de nem elkeserítő. Éppen azért, mert ilyen vitathatatlan adat van a kezünkben, végsőkig követnünk kell az irat útmutatását.

- Mit akar ezzel mondani? - kérdezte Glenarvan. - Ön szerint mi a teendő?

- Nagyon egyszerű és magától értetődő, kedves Edward. Ha ismét a Duncanon leszünk, forduljunk keletnek, s kövessük, ha kell, egészen kiindulópontunkig ezt a 37. szélességi fokot.

- Azt hiszi, Mac Nabbs, én még nem gondoltam erre? - felelte Glenarvan. - Dehogyisnem! Százszor is! De mit remélhetünk tőle? Ha elhagyjuk az amerikai szárazföldet, eltávolodunk attól a területtől, amelyet maga Harry Grant jelölt meg, eltávolodunk az iratban oly világosan megnevezett Patagóniától.

- Hát újra a pampákon akarja kezdeni a kutatást? Hiszen biztosak vagyunk benne, hogy a Britannia se nem a Csendes-óceán, se nem az Atlanti-óceán partján szenvedett hajótörést!

Glenarvan nem felelt.

- Bármily halvány is a remény, hogy a megjelölt szélességi fokon Harry Grantra találjunk, vajon nem kötelességünk-e, hogy legalább megkíséreljük?

- De igen - felelte Glenarvan.

- És önök, barátaim - fordult az őrnagy a matrózokhoz -, egyetértenek velem?

- Tökéletesen - felelte Tom Austin. Mulrady és Wilson egyetértően, bólintott.

- Figyeljenek rám, barátaim - szólt Glenarvan néhány percnyi gondolkozás után. - Te is figyelj, Robert, mert igen fontos, amit mondok. Mindent megtennék, hogy Grant kapitányt megtaláljam. Vállaltam, ráláldoznám az életemet is, ha kell. Egész Skócia csatlakozna hozzám, hogy megmentsük azt a nagylelkű férfit, aki hazájáért áldozta fel magát. Magam is úgy gondolom, bármily halovány is a siker reménye, meg kell kerülnünk a földet a 37. szélességi fok körül, s meg is kerüljük. Erről nincs is mit beszélni. Egy nagyon fontos kérdésben azonban határoznunk kell. Vajon mostantól fogva fel kell-e adnunk minden kutatást az amerikai szárazföldön?

A határozottan feltett kérdés válasz nélkül maradt. Senki sem mert nyilatkozni.

- Nos? - kérdezte Glenarvan, egyenesen az őrnagyhoz fordulva.

- Kedves Edward - felelte Mac Nabbs -, súlyos felelősséget vállalnék magamra, ha hic et nunc[46] válaszolnék. Ezen még gondolkozni kell. Mindenekelőtt azt szeretném tudni, mely országokat szel át a déli féltekén a 37. szélességi fok.

- Ez Paganel szakmájába vág - felelte Glenarvan.

- Kérdezzük hát meg - ajánlotta az őrnagy.

A tudóst elrejtette szemük elől az ombu sűrű lombja; felkiáltottak érte.

- Paganel! Paganel! - kiáltotta Glenarvan.

- Jelen! - szólalt meg egy égből jövő hang.

- Hol van?

- A tornyomban.

- Mit csinál?

- Vizsgálom a széles látóhatárt.

- Le tudna jönni egy pillanatra?

- Szükségük van rám?

- Igen.

- Mi ügyben?

- Tudni szeretnénk, mely országokon halad át a 37. szélességi fok.

- Ez aztán egyszerű - felelte Paganel -, ezért nem is érdemes lemásznom.

- Akkor hát halljuk!

- A 37. szélességi fok Amerikát elhagyva az Atlanti-óceánon át halad.

- Jó.

- Aztán a Tristan da Cunha-szigeteket metszi.

- Igen.

- Két fokkal a Jóreménység foka alatt halad tovább.

- Aztán?

- Az Indiai-óceánt szeli át.

- Utána?

- Az Amszterdam-szigetcsoport Szent Péter szigetét érinti.

- Tovább!

- A Victoria tartománynál átvonul Ausztrálián.

- Folytassa!

- Ausztráliát elhagyva...

---

[46] Itt és most

Ezt az utolsó mondatot nem fejezte be. Talán habozott a földrajztudós? Talán nem tudta tovább? Hatalmas, döbbent jajkiáltás hangzott az ombu tetejéről. Glenarvan és barátai sápadtan összenéztek. Újabb szerencsétlenség történt? A boldogtalan Paganel lezuhant volna a fáról? Wilson és Mulrady már ugrottak is a segítségére, mikor hirtelen egy hosszú test bukkant föl. Paganel ágról ágra bukfencezett. Semmiben sem tudott megkapaszkodni. Élt-e, halt-e, nem tudták, s már-már az alant zúgó áradatba hullt, mikor az őrnagy erős karja felfogta.

- Hálás köszönetem, Mac Nabbs! - kiáltott fel Paganel.

- Mi van magával? Mi történt? - hüledezett az őrnagy. - Mi leli? Megint az örökös szórakozottsága?

- Igen! Igen! - felelte Paganel a döbbenettől elfúló hangon. - Igen! Szórakozottság... De ezúttal valóban elképesztő!

- Miféle?

- Tévedtünk; még most is tévedésben vagyunk! Szüntelenül tévedünk!

- Mit jelentsen ez?

- Glenarvan, őrnagy, Robert, barátaim! - kiáltott fel Paganel. - Valamennyien, akik hallgattok engem! Ott keressük Grant kapitányt, ahol nincsen!

- Mit beszél? - kiáltotta Glenarvan.

- Nemcsak hogy ott, ahol nincs - tette hozzá Paganel -, de ahol nem is volt soha!

XXIV. Amelyben még mindig madár módra élnek

E váratlan szavakat mélységes megdöbbenés fogadta. Mit akart mondani a földrajztudós? Elvesztette volna józan eszét? Olyan meggyőződéssel beszélt azonban, hogy minden tekintet Glenarvan felé fordult. Paganel állítása válasz volt az előbb feltett kérdésére. Glenarvant láthatólag nem győzték meg Paganel szavai, mindössze legyintett egyet.

Paganel közben összeszedte magát, és ismét megszólalt.

- Igen - mondta meggyőződéssel -, igen, hamis nyomra tévedtünk, és azt olvastuk ki az iratból, ami nem állt benne!

- Magyarázza meg, hogy érti ezt - mondta az őrnagy -, és ha lehet, egy kicsit nyugodtabban.

- Nagyon egyszerű, őrnagy. Akárcsak ön, én is tévedtem, akárcsak ön, én is helytelenül értelmeztem az iratot, mindaddig, míg az előbb a fa tetején, ahogy kérdéseikre felelgettem, és az Ausztrália szóhoz nem értem; akkor azonban mintegy villámfényben, minden egyszerre megvilágosodott előttem.

- Hogyan? - kiáltott fel Glenarvan. - Azt állítja, hogy Harry Grant...

- Azt állítom - felelte Paganel -, hogy az iratban álló *austral* szó csak töredék, nem úgy, mint gondoltuk, s hogy nem más, mint az *Australie* szó töve.

- Ez valóban különös volna - mondta az őrnagy.

- Különös!? - felelte Glenarvan vállát vonogatva.

- Egész egyszerűen lehetetlen.

- Lehetetlen! - kiáltott fel Paganel. - Ez a szó Franciaországban nem létezik.

- Hogyhogy! - szólt Glenarvan hitetlenkedve. - Az irattal a kezében azt meri állítani, hogy a Britannia Ausztrália partjain szenvedett hajótörést?

- Biztos vagyok benne - felelte Paganel.

- Hitemre, Paganel - mondta Glenarvan -, ez az állítás valóban meglepő egy földrajzi társulat titkárától.

- Miért? - kapta fel a fejét Paganel, akit ez a megjegyzés érzékeny pontján talált.

- Mert ha elfogadja az Ausztrália szót, ugyanakkor el kell fogadnia, hogy ott indiánok vannak, amiről eddig senki sem hallott.

Paganelt cseppet sem érte váratlanul ez az ellenérv. Kétségtelenül számított rá, s elmosolyodott.

- Kedves Glenarvan - mondta -, korai a diadal, hamarosan „két vállra fektetem", ahogy ezt mi franciák mondjuk. Soha angolt így még nem vertek meg. Ez lesz a bosszú Crécyért és Azincourtért![47]

- Alig várom. Verjen csak, kedves Paganel!

- Akkor hát ide figyeljen! Az okmány éppen úgy nem beszél indiánokról, mint ahogy nem beszél Patagóniáról. A csonka *indi* szó nem indiánokat jelent, hanem *indigènes*-t, azaz bennszülötteket! Azt pedig, ugye, beismeri, hogy Ausztráliában élnek bennszülöttek?

---

[47] Nagy csaták színhelyei, ahol a franciák vereséget szenvedtek az angoloktól.

Mi tagadás, Glenarvan ámulva nézte Paganelt.

- Bravó, Paganel! - szólt az őrnagy.

- Elfogadja a magyarázatomat, lordom?

- Igen - felelte Glenarvan -, ha bebizonyítja, hogy a *gonie* szótöredék nem a patagónok országát jelenti!

- Persze hogy nem azt jelenti! - kiáltott fel Paganel. - Olvassa bárminek, csak ennek ne!

- De hát minek?

- *Cosmogonie! Théogonie! Agonie!*[48]

- Agonie! - szólt az őrnagy.

- Teljesen mindegy - felelte Paganel. - Semmi jelentősége ennek a szónak. Nem is keresem az értelmét. Legfontosabb az, hogy az *austral* szótöredék Ausztráliát jelent, s ugyancsak vakon mentünk előre a hamis nyomon, pedig erre a magától értetődő magyarázatra már az első perctől kezdve gondolnunk kellett volna. Ha én találom meg az iratot, ha véleményemet nem befolyásolja az önök magyarázata, én nyomban megértettem volna!

Éljenzés, elismerő szavak fogadták Paganel bejelentését. Austin, a matrózok, az őrnagy, de különösen Robert, újraéledt reménnyel, lelkesen tapsoltak a jeles tudósnak. Glenarvan is kezdett tisztán látni, s már-már beadta a derekát.

- Még csak egy kérdésem volna, kedves Paganel, aztán végképp meghajlok éleselméjűsége előtt.

- Halljuk, Glenarvan.

- Hogyan rakja össze ezeket az új értelmezésű szavakat, hogyan olvassa az iratot?

- Mi sem könnyebb. Íme, az okmány - mondta Paganel, s elővette az értékes papirost, melyet napok óta tanulmányozott.

Mielőtt válaszolt volna, a földrajztudós néhány pillanatig néma csendben gondolkozott. Ujjával az irat szakadozott sorait követte, s határozott hangon, egyes szavakat külön hangsúlyozva beszélt:

- *A Glasgow-i háromárbocos Britannia 1862. június 7-én...* - mondjuk, *két* vagy *három napi*, vagy *hosszas „agonie”*, azaz halálküzdelem *után hajótörést szenvedett Ausztrália partjainál. Két matróz és Grant kapitány a szárazföld felé igyekeznek, s megpróbálnak partra jutni a kontinensen*, vagy: *partra szálltak*, vagy: *partra fognak szállni, ahol kegyetlen bennszülöttek foglyai*, vagy: *fogságába esnek. Ezt az okmányt* stb. Világos?

- Világos - felelte Glenarvan. - Bár a kontinens szó nem illik Ausztráliára, ami csak egy sziget!

- Nyugodjon meg, kedves Glenarvan, a legkiválóbb földrajztudósok egyöntetűen „ausztráliai kontinensnek” nevezik ezt a szigetet.

- Akkor hát, barátaim, csak azt mondhatom, előre, Ausztráliába! - kiáltott fel Glenarvan. - Az ég legyen velünk!

---

[48] A világ keletkezésével, ill. az istenek eredetével foglalkozó tudomány; az istenek születéséről szóló rege; agónia: halálküzdelem.

- Előre, Ausztráliába! - visszhangozták a többiek.

- Tudja-e, Paganel - mondta Glenarvan -, hogy önt a Gondviselés küldte a Duncanra?

- Jó, tegyük fel, hogy a Gondviselés, de ne beszéljünk most erről - mondta Paganel.

Így ért véget a jövőben oly fontos következményekkel járó beszélgetés, amely gyökeresen megváltoztatta az utazók hangulatát. Ismét kezükben volt az iránymutató fonal az útvesztőhöz, melyben már - úgy hitték - végképp eltévedtek. Halomra dőlt terveik romján új remény sarjadt. Nyugodtan maguk mögött hagyhatták az amerikai szárazföldet, s máris minden gondolatuk Ausztrália felé fordult. Nem reményvesztetten térnek vissza a Duncanra, s lady Helenának és Mary Grantnak nem kell elsiratniuk Grant kapitányt! Így hát meg is feledkeztek veszélyes helyzetükről, boldogságukat csak az homályosította el, hogy nyomban nem indulhatnak útnak.

Délután négy óra volt. Este hat órára tervezték a vacsorát. Paganel hatalmas lakomával akarta megünnepelni ezt a nagy napot. Élelmiszerkészletük azonban igen sovány volt, így hát azt ajánlotta Robertnek, menjenek el vadászni a „közeli erdőbe". Robert megtapsolta a jó ötletet. Fogták Thalcave puskaporos szaruját, megtisztogatták a pisztolyokat, sörétre töltötték őket, s elindultak.

- Ne menjenek messzire - intette nagy komolyan az őrnagy a két vadászt.

Mikor eltűntek, Glenarvan és Mac Nabbs megvizsgálták a fába vésett rovátkákat, Wilson és Mulrady meg felszította a brasero tüzet.

Glenarvan leereszkedett egészen a hatalmas tó felszínéig, de apadásnak semmi jelét sem látta. Pedig úgy tűnt, hogy az áradás tetőzött már, de délről észak felé vadul áramlott a víz, s ez arra mutatott, hogy az argentin folyók közt még nem állt helyre az egyensúly. A víztömegnek le kell csillapodnia, mielőtt apadni kezd; ahogy a tenger lecsillapszik, mikor a dagály elérte tetőfokát, s még nem kezdődött meg az apály. Apadásra nem számíthatnak tehát, míg a víz ily sebesen örvénylik észak felé.

Miközben Glenarvan és az őrnagy vizsgálódott, pisztolylövések dörrentek a fán, s a lövéseket alig csendesebb örömkiáltások kísérték. Robert szopránja finoman gyöngyözött Paganel basszus hangja fölött. Mintha azon vetélkednének, melyikük nagyobb gyerek. A vadászat sikeresnek ígérkezett, nagyszerű lakomával kecsegtetett. Mikor Glenarvan és az őrnagy visszatértek a tűzhöz, első dolguk az volt, hogy megdicsérjék Wilsont egy nagyszerű ötletéért. A derék matróz egy tű és fonál segítségével csodálatos halászatba fogott. Több tucat mojarrának nevezett apró hal, pompás lakoma ígérete fickándozott összehajtott ponchójában.

Ekkor a vadászok is leereszkedtek az ombu csúcsáról. Paganel fekete fecskétojásokat hozott óvatosan, füzérnyi verebet, melyeket később „kövér pacsirta" néven tálalt fel. Robert ügyesen több hilguero nevű apró madarat lőtt; ezek a zöld és sárga tollú jószágok igen keresettek Montevideo piacán. Paganel, noha mintegy ötven módját ismerte a tojás elkészítésének, ezúttal beérte azzal, hogy megsütötte őket meleg hamuban. A szárított húsból, a kemény tojásból, a nyárson sült mojarrákból, verebekből és a hilguero-pecsenyéből felejthetetlen lakomát csaptak.

Vidáman beszélgettek. Paganelt igen dicsérték vadász és szakácstudományáért. A tudós az igaz érdemhez illő szerénységgel hárította el a dicséretet. Majd érdekes elmélkedésbe fogott a menedéket nyújtó omburól, melynek lombozata szerinte végtelen mélységeket rejt.

- Vadászat közben azt hittük Roberttel, hogy valóságos erdőben vagyunk. Egy pillanatra azt képzeltem, eltévedünk. Nem találtam az utat. A látóhatáron már hanyatlott a nap. Hiába kerestem lépteim nyomát! Kegyetlenül gyötört az éhség! A sötét bozótból vadállatok üvöltése hallatszott... Mit beszélek! Sajnos nincsen vadállat a fán!

- Micsoda? - kérdezte Glenarvan. - Sajnálja, hogy nincs vadállat?

- De még mennyire!

- De hiszen félni kell tőlük!

- A „vad" szó tudományos értelemben nem létezik - felelte a tudós.

- Hát azt azért, Paganel, nem hiteti el velem, hogy a vadállatok hasznosak! - mondta az őrnagy. - Mi hasznuk van?

- Őrnagy! - kiáltott fel Paganel. - Hogy kérdezhet ilyet! Arra szolgálnak, hogy osztályozzuk őket, rend, család, faj, alfaj, változatok szerint...

- Szép kis haszon! - mondta Mac Nabbs. - Szívesen lemondanék róla. Ha ott lettem volna Noéval a vízözönnél, hát minden bizonnyal megakadályozom, hogy ez a felelőtlen pátriárka bevegye hajójába az oroszlán-, tigris-, párduc- és medvepárokat meg a hozzájuk hasonló kártékony és felesleges vadakat.

- Megakadályozta volna? - kérdezte Paganel.

- Meg bizony.

- Hát állattani szempontból súlyosan hibázott volna!

- De emberi szempontból nem! - felelte az őrnagy.

- Felháborító! - méltatlankodott Paganel. - Én bizony éppen ellenkezőleg, megmentettem volna a megatheriumot, a pterodactylust[49], meg mindazokat a vízözön előtti állatokat, melyeket sajnos most nélkülözünk...

- Márpedig én azt mondom - vágott vissza Mac Nabbs -, Noé jól tette, hogy sorsukra hagyta őket, már amennyiben az ő korában éltek.

- Én meg azt mondom, hogy Noé rosszul tette - erősködött Paganel -, és mindörökre kiérdemelte a tudósok átkait.

Paganel és az őrnagy egyik hallgatója sem állta meg nevetés nélkül, ahogy a két barát az öreg Noé tetteit vitatta. Elveivel ellentétben az őrnagy, aki életében soha senkivel sem vitatkozott, mindennap összeakaszkodott Paganellel. Azt kell hinnünk, a tudós ellenállhatatlanul ingerelte.

Glenarvan szokása szerint közbelépett.

- Akár sajnálatos, akár nem tudományos vagy emberi szempontból, hogy vadállatok híján vagyunk, bele kell törődnünk távollétükbe. Paganel amúgy sem remélhette, hogy ebben a légi erdőben vadállatokra talál.

- Miért ne? - kérdezte a tudós.

- Vadállatok, fán? - ámult Tom Austin.

---

[49] A földtörténet középkorában élt, kihalt állatfajok

- De még mennyire! Amerika tigrise, a jaguár, mikor a vadászok a sarkában vannak, fára menekül. A váratlanul rátörő árvíz elől könnyen menekülhetett volna egy ilyen vadállat az ombu ágai közé.

- Végül is, gondolom, eggyel sem találkozott - mondta az őrnagy.

- Nem - felelte Paganel -, noha bejártuk az egész erdőt. Kár, mert nagyszerű vadászat lett volna. Rettenetesen vad ragadozó a jaguár! Mancsának egyetlen csapásával szétzúzza egy ló nyakát! Ha egyszer emberhúst kóstolt, kéjjel mindig csak azt keresi. Legjobban az indiánhúst kedveli, aztán a négerekét, félvérekét, és csak aztán a fehér emberét.

- Boldog vagyok, hogy csak negyedik vagyok a sorban - felelte Mac Nabbs.

- Ez csak azt jelenti, hogy ízetlen! - vágott vissza megvetően Paganel.

- Örülök, hogy ízetlen vagyok - válaszolt az őrnagy.

- Pedig ez megalázó! - mondta a javíthatatlan Paganel. - A fehér ember elsőnek mondja magát az emberek között! Úgy látszik, a jaguároknak nem ez a véleménye!

- Bárhogy is van, kedves Paganel - szólt közbe Glenarvan -, mivel egyetlen indián, de még néger vagy félvér sincsen közöttünk, így nagyon örülök, hogy nincsenek jelen az ön kedves jaguárjai. Helyzetünk amúgy sem kellemes...

- Hogyan, nem kellemes!? - ugrott Paganel a szóra, mely más irányba terelhette a beszélgetést. - Panaszkodik, Glenarvan?

- Bizony - felelte Glenarvan -, ön talán jól érzi magát e kényelmetlen, rosszul párnázott ágak között?

- Még a dolgozószobámban sem éreztem jobban magam! Úgy élünk, mint a madarak, énekelünk, repdesünk! Kezdem azt hinni, hogy az ember erre az életre született.

- Csak éppen szárnyuk nincs! - mondta az őrnagy.

- Majd készítenek maguknak egy napon!

- Addig is, engedje meg, hogy e légi laknál többre becsüljem egy park homokját, egy ház padlóját vagy egy hajó fedélzetét.

- Glenarvan - felelte Paganel -, úgy kell elfogadni a dolgokat ahogy jönnek! Ha jó, annál jobb! Ha rossz, nem törődünk vele. Látom, Malcolm-Castle kényelme után kívánkozik.

- Nem, de...

- Biztos vagyok benne, hogy Robert maradéktalanul boldog - mondta sietve Paganel, hogy legalább egy hívet toborozzon elméleteinek.

- Igen, Paganel úr! - kiáltott fel vidáman Robert.

- Az ő korában!... - felelte Glenarvan.

- Meg az enyémben - vágott vissza a tudós. - Aki kevéshez szokott, kevésre vágyik. Minél kevesebbre vágyik az ember, annál boldogabb.

- Lám - mondta az őrnagy -, Paganel a gazdagság és a paloták ellen kel ki.

- Nem, Mac Nabbs - felelte a tudós -, de erről eszembe jutott egy arab mese. Elmesélem, ha meghallgatják.

- Igen, igen, Paganel úr - lelkendezett Robert.

- És mit bizonyít ez a mese? - kérdezte az őrnagy.

- Amit minden mese, kedves útitársam.

- Vagyis kis híján semmit - felelte Mac Nabbs. - Azért csak kezdjen bele, Seherezádé[50], meséljen, hisz olyan jól mesél.

- Volt egyszer - kezdte Paganel - a bagdadi kalifának, a nagy Harun al Rasidnak egy boldogtalan fia. Elment tanácsot kérni egy öreg dervishez. A bölcs öreg azt felelte neki, hogy a boldogságot nehéz megtalálni e világban. „Hanem azért tudok egy csalhatatlan módszert - mondta -, ennek segítségével megtalálhatod a boldogságot." „Hogyan?" - kérdezte az ifjú herceg. „Öltsd magadra egy boldog ember ingét!" - felelte a dervis. A herceg megcsókolta az öregembert, s a varázseszköz keresésére indult. Ment, mendegélt. Bejárta a föld valamennyi fővárosát. Magára öltötte királyok, császárok ingét, hercegekét, nagy urakét. Mindhiába. Csak nem volt boldog. Fölvette hát művészek, harcosok, kereskedők ingét. Ez sem segített. Nagy utat járt be, de nem talált a boldogságra. Végül kétségbeesetten, hogy annyi inget hiába öltött magára, egy szép napon nagy bánatosan visszatért apja palotájába. Útközben egy vidáman daloló szántóvetővel találkozott, az éppen az ekét tolta. „Íme, ez az ember boldog - gondolta magában -, vagy ha nem, a boldogság nem létezik a földön." Odalépett hozzá. „Ember - szólította meg -, boldog vagy?" „Igen" - felelte a másik. „Semmit sem kívánsz?" „Semmit." „Nem cserélnél egy királlyal?" „Nem én!" „Hát akkor add el nekem az ingedet!" „Az ingemet? Nincsen nekem ingem!"

[50] Az Ezeregyéjszaka meséinek elmondója

XXV. Tűz és víz között

Jacques Paganel meséjének nagy sikere volt. Erősen megtapsolták, de azért ki-ki megmaradt a maga véleményénél; a tudós példabeszéde csak annyi eredménnyel járt, mint minden példabeszéd: senkit sem győzött meg. Egy kérdésben azonban valamennyien megegyeztek, bele kell nyugodniuk a megváltoztathatatlanba: palota vagy akár kunyhó híján be kell érniük a fával.

Beszélgetésük közben leszállt az éj. Csak alvással fejezhették be méltóan ezt a mozgalmas napot. Az ombu lakóit nemcsak az árvíz viszontagságai fárasztották ki; a rendkívüli hőség is elcsigázta őket. Szárnyas lakótársaik máris jó példával jártak elöl; a hilguerok, a pampa csalogányai abbahagyták dallamos trilláikat, s a fa valamennyi madara eltűnt a lombok homályba borult sűrűjében. Leghelyesebb volt példájukat követni.

Mielőtt azonban - Paganel szavai szerint - „fészkükbe tértek volna", Glenarvan, Robert és a tudós fölmásztak a megfigyelőtoronyba, hogy utoljára még egy pillantást vessenek a vízi-sivatagra. Kilenc óra lehetett. A nyugati látóhatár csillogó ködében éppen ekkor nyugodott le a nap. Az égboltnak ez a fele, egészen a zenitig forró párában úszott. A déli félteke ragyogó csillagképeire mintha könnyű fátyol borult volna, csak halványan pislákoltak. Azért még kivehetőek voltak, s Paganel, Glenarvan okulására is, felhívta Robert figyelmét erre a sark körüli övezetre, melyben különösen nagy fénnyel tündököltek a csillagok. Többek között megmutatta neki a Dél Keresztjét; ezt a négy, részint első, részint második nagyságrendbeli csillagból álló ferde négyzet alakú csillagképet, körülbelül a Déli-sark magasságában; meg a Centaurust, melyben mindössze nyolcezermilliárd mérföldnyire ott ragyog a Földhöz legközelebb álló csillag; a Magellán-felhőket, ezt a két hatalmas ködfoltot, melyből a nagyobbik kétszer akkora területet borít be, mint a Hold látható felülete; végül azt a „fekete lyukat", melyben mintha egyetlen csillag sem volna.

A tudós nagy bánatára, a mindkét féltekéről látható Orion még nem ragyogott kivehetően, de Paganel azért elmagyarázta két tanítványának a patagóniai kozmográfia[51] egyik jellegzetességét. A költői indiánok szemében az Orion nem egyéb, mint az égi mezőket járó vadász keze hajította hatalmas lasszó meg három bóla. A víztükörben, mint egy második égbolton tükröződő csillagképek lebilincselő látványt nyújtottak.

Míg a tudós Paganel így magyarázott, a keleti látóhatáron sűrű, széles, határozott vonalú felhőtorlasz oltogatta lassacskán a csillagok fényét. Ez a baljós felhő hamarosan elborította, s mintha be is töltötte volna az égboltot. Hajtóerejét nyilván magában hordozta, mert a szél nem is rezzent. A levegőrétegek teljesen mozdulatlanok voltak. Levél sem rezdült a fán, a víz még csak nem is fodrozódott. A levegőt mintha valami hatalmas szivattyú ritkította volna meg. Magasfeszültségű villamosság töltötte be a légkört, s valamennyi élőlény úgy érezte, idegein futkos az áram.

Glenarvanra, Paganelre, Robertre egyaránt észrevehetően hatottak a villamos hullámok.

- Vihar lesz - szólt Paganel.

- Nem félsz a mennydörgéstől? - kérdezte Glenarvan Robertet.

- Dehogy, uram! - felelte Robert.

---

[51] A világmindenség történeti és természettudományi leírása

- Annál jobb, mert a vihar közeleg.

- És ahogy elnézem az eget, ugyancsak erős lesz - mondta Paganel.

- Nem a vihar nyugtalanít - felelte Glenarvan -, hanem a vele járó felhőszakadás. Bőrig ázunk. Bármit is mond, Paganel, egy fészek nem elegendő az embernek, a saját kárán tanulja majd meg.

- Kellő filozófiával! - felelte a tudós.

- A filozófia nem véd meg az elázástól.

- Nem, de átmelegít!

- Nos, menjünk vissza barátainkhoz, és mondjuk meg nekik, hogy burkolózzanak jó szorosan a filozófiájukba és a ponchóikba, s főleg szedjék össze türelmüket, szükség lesz rá!

Glenarvan utoljára még egy pillantást vetett a fenyegető égboltra. A felhőtömeg már teljesen elborította. Csak nyugaton világított még halványan az alkonyi fény. A víz is elsötétült; hatalmas, alacsonyan szálló felhőhöz volt hasonló, mely egyik pillanatról a másikra kész elvegyülni a nehéz párával. Árnyék sem látszott. Sem fényt, sem zajt nem érzékeltek. Olyan mélységes lett a csend, akár a sötétség.

- Menjünk le - mondta Glenarvan -, hamarosan csapkodni kezd a villám.

Mindhárman leereszkedtek a sima ágakon, s nagy csodálkozásukra meglepő félhomályba értek: fényes pontok cikáztak zümmögve a víz felszínén.

- Foszforeszkálás? - tudakolta Glenarvan.

- Nem - felelte Paganel -, foszforeszkáló rovarok, valóságos kis lámpások, élő, nem is drága gyémántok; a Buenos Aires-i hölgyek csodás ékszereket készítenek belőlük.

- Valóban? - kiáltott fel Robert. - Ezek a repkedő szikrák igazán rovarok?

- Igen, fiacskám.

Robert elkapott egy csillogó bogarat. Paganel nem tévedett. Olyanféle volt, mint egy nagy, hüvelyknyi dongó, az indiánok a tuko-tuko nevet adták neki. Ez a különös fedelesszárnyú rovar oly erős fényt bocsátott ki a mellpáncélja elején helyezkedő két foltból, hogy világa mellett sötétben is lehetett olvasni. Paganel órájához közelítette a rovart, és fényénél láthatta: este tíz óra van.

Glenarvan odament az őrnagyhoz meg a két matrózhoz, s tanácsokkal látta el őket az éjszakára. Heves viharra számíthattak. Az első mennydörgések után kétségtelenül feltámad a szél, s az ombut erősen megrázza majd. Glenarvan valamennyiüket felszólította, kössék magukat jó erősen a „fészkükhöz". Ha az égből eredő esőt nem is kerülhetik el, óvakodniuk kell a földön elterülő víztől, nehogy belepottyanjanak a fa törzsén megtörő vad árba.

Jó éjszakát kívántak egymásnak, azonban nem sok reményük volt arra, hogy kívánságuknak foganatja lesz. Aztán valamennyien fölkapaszkodtak „légi ágyaikba", ponchójukba burkolóztak, s várták az álom jöttét.

A hatalmas természeti jelenségek közeledte azonban bizonytalan nyugtalanságot kelt valamennyi érző szívben; ez ellen még a legerősebb lelkek sem tudnak küzdeni. Az ombu nyugtalan, szorongó lakói még le sem hunyták a szemüket, az első mennydörgés mindnyájukat ébren találta. Este tizenegy óra tájt távoli morajlást hallottak. Glenarvan a vízszintes ág szélére kúszott, s fejét átdugta a lombokon.

A fekete éjszakát már erős, a vízen tükröződő fényes csíkok szabdalták. A felhő több helyütt is felszakadt, akár valami puha, gyapjas szövet, zajtalanul. Miután megvizsgálta az egyként sötétbe vegyült zenitet és a látóhatárt, Glenarvan visszatért a fatörzs tetejére.

- Milyennek látja, Glenarvan? - érdeklődött Paganel.

- Jól kezdődik, barátaim, s ha így folytatódik, rettenetes vihar lesz.

- Annál jobb - mondta a lelkes Paganel -, menekülni úgysem tudok, hát legalább szép látványosságban lesz részem.

- Már megint az elveivel hozakodik elő - szólt az őrnagy.

- Ezúttal a legjobbikkal, Mac Nabbs. Glenarvan véleményén vagyok, csodálatos vihar lesz. Az előbb, míg az álmot vártam, több olyan tény jutott eszembe, mely megerősít ebben a reményben, hiszen a nagy villanyos viharok vidékén vagyunk. Olvastam valahol, hogy 1793-ban, éppenséggel a Buenos Aires-i tartományban, egyetlen vihar alatt harminchétszer csapott le ugyanegy helyre a villám. Martin de Moussy kartársam ötvenöt percig tartó szakadatlan mennydörgést jegyzett fel.

- Órával a kezében? - tudakolta az őrnagy.

- Órával a kezében. Csak egy dolog nyugtalanítana - folytatta Paganel -, ha a nyugtalanság egyben arra is szolgálna, hogy elkerüljük a veszélyt, az ugyanis, hogy a síkság legkiemelkedőbb pontja éppen az az ombu. Ugyancsak szükségünk volna egy villámhárítóra, mert a pampák valamennyi fája közül leginkább éppen ezt kedveli a villám. És mint azt önök is tudják, barátaim, a tudósok nem ajánlják, hogy viharban fa alá meneküljünk.

- Jól van - mondta az őrnagy -, ugyancsak jókor jön ez a figyelmeztetés.

- Meg kell hagyni, Paganel - felelte Glenarvan -, alkalmas pillanatot választott arra, hogy e megnyugtató dolgokat elmesélje.

- Ugyan! - vágott vissza Paganel. - Minden pillanat alkalmas a tanulásra! Ó! Kezdődik!

Hatalmas mennydörgések szakították félbe ezt a nem éppen időszerű beszélgetést. Egyre erősbödtek, egyre magasabb hangon csattantak; közeledve - zenei nyelven szólva - basszusból tenorba csaptak át. Hamarosan fülsiketítővé vált az égzengés, gyors rezgéssel pengette a levegő húrjait. Tűzbe borult a tér, s e tűzvészben kivehetetlen volt, vajon melyik elektromos szikrához tartoznak ezek a visszhangozva egekig csapó elnyújtott dübörgések.

A szüntelen villámok változatos formákat öltöttek. Némelyik ötször-hatszor függőlegesen csapott le egyazon helyre. Mások ugyancsak felcsigázták volna egy tudós érdeklődését, mert különös statisztikájában Arago még csak két ágas villámot jegyzett fel, itt azonban százával villantak fel. Egyesek ezernyi ágra szakadtak, s korallformában, cikcakkban vetítették az égboltra ágas-bogas fényüket.

Hamarosan fényesen ragyogó sáv húzódott keletről északnak az égre. Ez a tűz lassacskán betöltötte az egész látóhatárt, gyúlékony anyagként lángra lobbantotta a felhőket, s a vízen tükröződve nemsokára hatalmas tűzburát alkotott, melynek az ombu volt a középpontja.

Glenarvan és társai némán bámulták ezt a rettentő látványt. Nem is hallották volna meg egymás hangját. Fehér fényfoltok siklottak feléjük, s e gyors villanásokban fel-felbukkant hol az őrnagy nyugodt arca, hol Paganel érdeklődő ábrázata, hol Glenarvan erélyes vonásai, hol Robert rémült képe vagy a matrózok amúgy egykedvű, de most kísértetiesen megélénkült arcéle.

Az eső azonban még nem eredt meg, a szél sem fújt. Ám hamarosan megnyíltak az ég csatornái, s mint szövőszéken a fonalak, függőleges szálak húzódtak az égbolt fekete hátterére. A tó felszínére hulló kövér vízcseppek mint megannyi szikra fröccsentek szét a villámfényben.

Vajon az eső a vihar végét jelentette? Glenarvannak és társainak mindössze alapos zuhany jutott volna belőle? Nem. Az égi tüzek harcának tetőpontján, a vízszintesen kinyúló főág végében hirtelen ököl nagyságú, fekete füsttel körülvett tüzes golyó tűnt fel. A gömb néhány másodpercig tengelye körül forgott, majd bombaként szétrobbant, oly nagy robajjal, mely még az általános hangzavarban is hallható volt. Kénes gőz töltötte be a levegőt. Pillanatnyi csend támadt, majd felhangzott Tom Austin kiáltása:

- Kigyulladt a fa!

Tom Austin nem tévedett. A láng, mintha valami hatalmas rakétahalmot érintett volna, átterjedt az ombu nyugati oldalára, a száraz gallyak, kiszáradt madárfészkek, s végül a fa egész szivacsos gesztje[52] alkalmas táplálékul szolgált a falánk tűznek.

Ekkor föltámadt a szél, s fújtatta a tűzvészt. Menekülniük kellett. Glenarvan és társai sebbel-lobbal az ombu keleti oldalára menekültek, melyet még megkímélt a láng; némán, zavarodottan, rémülten kúsztak, kapaszkodtak, csúszkáltak, a lábuk alatt meg-meghajló ágakra merészkedtek. Közben recsegtek-ropogtak, elevenen tűzre vetett kígyóként tekeregve égtek a faágak, az izzó törmelék a megáradt vízbe hullt, s vad szikrákat hányva sodródott tova. A lángok hol hihetetlen magasba csapva belevesztek az izzó levegőégbe, hol leverte őket a tomboló orkán, s Nessus-ingként[53] beborították az ombut. Glenarvan, Robert, az őrnagy, Paganel, a matrózok, valamennyien rettegtek; vastag füst fojtogatta, kibírhatatlan hő égette őket, a tűzvész átterjedt az alattuk levő ágakra; semmi sem állíthatta meg, semmi sem olthatta el, a hindu bálványok tüzes ölébe vetett áldozatok sorsára voltak ítélve visszavonhatatlanul.

Tarthatatlanná vált a helyzet, a két halál közül a kevésbé kegyetlent választhatták.

- Vízbe! - kiáltotta Glenarvan.

Wilson, akit már elértek a lángok, és vízbe ugrott, most rettenetes rémülettel felkiáltott:

- Segítség! Segítség!

Austin feléje rohant, s visszasegítette a fatörzsre.

- Mi történt?

- Kajmánok! Kajmánok! - felelte Wilson.

Lenézve azt látták, hogy a fa törzsét a gyíkfélék rendjének legfélelmetesebb példányai veszik körül. A tűz táncoló fényében csillogott a pikkelyük; a függőleges irányban ellaposodó farkuk, lándzsahegy alakú fejük, kiugró szemük, egészen a fülükig szétnyíló állkapcsuk - ezek a sajátos ismertetőjelek világosan beszéltek Paganel számára is. Felismerte az Amerikában élő vad alligátorféléket, melyeket a spanyol nyelvű országokban kajmánnak neveznek. Vagy tízen csapkodták ott lent hatalmas farkukkal a vizet, s alsó állkapcsuk hosszú fogaival az ombu törzsét ostromolták.

---

[52] A fa testének belső része

[53] A görög hitregéből vett hasonlat: ing, mely elpusztítja viselőjét

Láttukra a szerencsétlen utazók úgy érezték, elvesztek. Lángok vagy a kajmánok emésztik el őket, mindenképpen rettenetes halál vár rájuk. Még az őrnagy is megjegyezte most is nyugodt hangján:

- Lehet, hogy ezúttal mindennek vége.

Bizonyos körülmények között az ember már nem képes harcolni, ilyenkor a megvadult természeti erőket csak más természeti erő győzheti le. Glenarvan rettegve nézte az ellenük összeesküdött tüzet és vizet, nem tudta, miféle segítséget kérhetne az égtől.

A vihar ekkor már szűnőben volt, de a levegőben hatalmas mennyiségű párát hozott létre, melyre kétségtelenül rettenetes erővel fog hatni az elektromosság. Délen lassacskán óriási forgatag, egy fordított ködtölcsér keletkezett, mely összekötötte a tajtékzó vizet a viharos felhőkkel. Ez a forgatag szédítő sebességgel saját tengelye körül forogva hamarosan közeledni kezdett; a tóból vízoszlopot szívott magába, s forgómozgásának hatására a környező levegőt magával ragadta.

Néhány másodperc sem telt bele, a hatalmas forgatag az ombura zúdult s körülölelte. A fa gyökeréig megrendült. Glenarvan egy pillanatra azt hitte, a kajmánok estek hatalmas állkapcsukkal az ombunak, ezek tépik ki a földből. Egymásba kapaszkodtak, s érezték, mint inog s dől el a nagy fa, tűzbe borult ágai rémítő sistergéssel csapódtak a vadul kavargó vízbe. Mindez egyetlen pillanat műve volt. A tovahaladó forgatag már másfelé fordította romboló erejét, s amerre haladt, szivattyúként kebelezte be a vizet; úgy tűnt, mintha útjában az egész tavat kiürítené.

A vízben fekvő ombut most már a szél és az ár egyesült ereje sodorta. A kajmánok elmenekültek, mindössze egy maradt a közelben, s mikor ez fölkúszott a gyökerekre, s nyitott pofával közeledett, Mulrady egy félig elszenesedett ággal oly erősen csapott az állatra, hogy gerincét törte. A kajmán bukfencezve merült el az örvénylő árban, félelmetes farkával azonban továbbra is rettenetes erővel kavarta a vizet.

Glenarvan és társai, mihelyt megszabadultak e vérszomjas gyíkféléktől, azokra az ágakra kúsztak, melyekre a szél nem terelhette a lángot, az ombu meg, melynek orkánszította lángjai izzó vitorlaként duzzadtak, úgy úszott tova az éj sötétjében, mint valami lángba borult gyújtónaszád[54].

[54] Régi tengeri hadieszköz: jól égő anyagokkal telt, felgyújtott hajó, amelyet nekieresztettek az ellenséges hajóhadnak

XXVI. Az Atlanti-óceán

Az ombu két órán át úszott a hatalmas tavon, de nem ért partot. A pusztító lángok lassacskán kihunytak. Így eltűnt a félelmetes hajózás legfőbb veszedelme. Az őrnagy mindössze annyit mondott, hogy nem volna meglepő, ha megmenekülnének.

Az ár megtartotta eredeti irányát, s továbbra is délnyugatról északkeletnek haladt. Ismét mély sötétségbe borult a táj, csak nagy ritkán világította be egy-egy elkésett villám; Paganel hiába keresett tájékozódási pontot a látóhatáron. A vihar már a végére járt. A kövér cseppek helyett most már könnyű, szitáló eső hullott, cseppjei szétporlódtak a szélben, s a terhüktől megszabadult vaskos felhők szétfoszlottak az égen.

Az ombu gyorsan haladt a féktelen árban, meglepő sebességgel siklott tova, mintha valami nagy erejű hajtógépezetet zárna magába. Minden arra mutatott, hogy akár napokig is hányódhatik a vízen. Reggel három óra felé az őrnagy felhívta társai figyelmét, hogy a fa gyökerei olykor a talajt súrolják. Tom Austin letört egy hosszú ágat, s gondosan megmérte vele a víz mélységét. Azt tapasztalta, hogy a talaj lejtősen emelkedik. Húsz perc múlva az ombu erős zökkenéssel megfeneklett.

- Föld! Föld! - kiáltotta Paganel harsányan.

Az elszenesedett ágak vége valami talajdomborulatba ütközött. Hajós még soha nem örült így annak, hogy zátonyra futott, mert a zátony most kikötőt jelentett.

Robert és Wilson nyomban a szilárd talajra ugrottak, s boldog hurrázásban törtek ki. Egyszerre csak jól ismert füttyöt hallottak. Lódobogás hangzott föl a síkságon, s az árnyékból kivált az indián magas alakja.

- Thalcave! - kiáltott fel Robert.

- Thalcave! - visszhangozták a többiek.

- Amigos! Barátaim - szólt a patagon, aki ott várta be az utazókat, ahova az árnak ki kellett őket sodorni, hiszen őt magát is ide vetette.

Az indián, mit sem sejtve arról, hogy Paganel is belekapaszkodik, keblére ölelte Robert Grantot. Hamarosan Glenarvan, az őrnagy és a matrózok is erőteljes szívélyességgel szorongatták a kezét, boldogan, hogy viszontlátják hűséges vezetőjüket. Aztán a patagon egy elhagyatott estancia csűrjébe vezette őket. Kellemes tűz várt ott rájuk, s a tűzön ízes vadpecsenye pirult; mind egy morzsáig megették. Amikor aztán pihent aggyal gondolkozni kezdtek, alig hitték, hogy túlélték ezt a kalandot, mely annyi veszélyt rejtett: árvizet, tűzvészt és az argentin folyók félelmetes kajmánjait.

Thalcave néhány szóban elmondta Paganelnak, mi is történt vele, s azt állította, csak bátor lovának köszönheti megmenekülését. Paganel ezután igyekezett megmagyarázni az indiánnak az irat új értelmezését, meg hogy ez miféle új reménységeket ébresztett bennük. Vajon az indián megértette-e a tudós leleményes feltevéseit? Ez kétséges, de mivel barátait boldognak, bizakodónak látta, hát ennyivel megelégedett.

Mi sem érthetőbb, mint hogy az ombun eltöltött pihenőnap után a rendíthetetlen utazók nem sokáig kéretették magukat, hogy ismét útnak induljanak. Reggel nyolc órakor útra készen álltak. Túlságosan délre kerültek az estanciáktól és a saladeróktól, hogysem közlekedési eszközöket szerezhessenek. Így hát kénytelenek voltak gyalog menni.

De mindössze negyvenmérföldnyi útról volt szó, és Thauka nyilván hajlandó lesz arra, hogy időnként hátára vegyen egy vagy akár két fáradt gyalogost. Harminchat óra alatt elérhetik az Atlanti-óceán partjait.

Eljött az indulás pillanata; a vezető és társai maguk mögött hagyták a még víz borította mélyföldet, s magasabban fekvő síkságokon haladtak. Az argentin vidék ismét fölöltötte egyhangú képét, mindössze néhány európai kéz ültette facsoport magaslott ki a legelőkből, egyébként éppoly ritkán, mint a Sierra Tandil és a Sierra Tapalquem környékén; a „bennszülött fák" csak a hatalmas prérik szegélyéig meg a Corrientes-fok tájékára merészkedtek.

Így telt el ez a nap. Másnap tizenöt mérföldnyivel a partok előtt már megérezték az óceán közelségét. A magasra nőtt füvet a virazon nevű furcsa szél döntötte meg, mely rendesen a nap vagy az éjszaka második felében fúj. A sovány talajon ritka erdőcskék, mimóza- meg akáccserjék és curra-mabol bokrok nőttek. Itt-ott sós vadvizek csillogtak, mint szétszórt üvegcserép; megnehezítették az utat, mert kerülgetni kellett őket. Kiléptek, hogy még aznap este a Salado-tóhoz, az óceán partjaira érjenek, s mi tagadás, az utasok meglehetősen fáradtak voltak, mikor este nyolc órakor megpillantották a tajtékos partot szegélyező húszölnyi magas homokbuckákat.

Hamarosan megütötte fülüket az áradó tenger elnyújtott moraja.

- Az óceán! - kiáltott fel Paganel.

- Igen, az óceán! - felelte Thalcave.

A látszólag erejük fogytán levő gyalogosok most bámulatos fürgeséggel mászták meg a homokbuckákat.

Már besötétedett. Tekintetükkel hiába kutatták a sötét végtelent. Hasztalanul keresték a Duncant.

- Pedig itt kell lennie! - kiáltott fel Glenarvan. - Fel s alá cirkálva vár ránk!

- Holnap majd meglátjuk - felelte Mac Nabbs.

Tom Austin vaktában kiáltozott a láthatatlan hajó felé, de nem kapott választ. A szél amúgy is igen erős volt, a tenger viharos. A felhők nyugatról érkeztek, s a hullámok taraja egészen a homokbuckák fölé fröcskölte szétporló tajtékját. Ha a Duncan ott is volt a megbeszélt találkozón, a fedélzeti őrhöz nem juthatott el a kiáltás, meg a parton állók sem hallhatták őt. A tengerpart semmiféle menedéket nem nyújtott. Sehol egy öböl vagy kikötő. Még egy apró beszögellés sem. A part csupán tengerbe nyúló hosszú homokpadokból állt, s ezeket még a vízből előbukkanó szikláknál is veszélyesebb megközelíteni. A homokpadok ugyanis megtörik a hullámokat, felettük különösen vad a tenger, s a viharban ilyen helyen megfeneklő hajókra biztos pusztulás vár.

Érthető volt tehát, hogy a Duncan távol marad ettől a veszélyes parttól, melyen semmiféle menedéket nem találhat. John Mangles szokásos óvatosságával nyilván a lehető legmesszebb maradt a parttól. Így vélte Tom Austin, s kijelentette, hogy a Duncan jó ötmérföldnyire beljebb járhat a tengeren.

Az őrnagy türelemre intette hát nyugtalan barátját. Nem oszlathatták szét a sűrű ködöt. Minek fárasztja hát a szemét, miért kutatja a sötét látóhatárt?

Így szólt, majd táborfélét rögtönzött a homokbuckák tövében; vacsorára elfogyasztották élelmiszerkészletük maradékát, majd az őrnagy példáját követve valamennyien meglehetősen kényelmes ágyat ástak maguknak, s a homokkal állig betakarózva, mély álomba merültek.

Egyedül Glenarvan virrasztott. A szél továbbra is erősen fújt, s az óceánon még látszott az elmúlt vihar nyoma. A torlódó hullámok mennydörgésszerű robajjal törtek meg a homokzátonyokon. Glenarvan nem tudott belenyugodni, hogy ilyen közel tudja a Duncant. Fel sem tételezte, hogy a hajó nem ért oda a megbeszélt találkozóra. Glenarvan október 14-én hagyta el a Talcahuano-öblöt, s november 12-én ért az Atlanti-óceán partjára. Ez alatt a harminc nap alatt, míg ők átkeltek Chilén, a Kordillerákon, a pampán, az argentin síkságon, a Duncannak volt ideje megkerülni a Horn-fokot, s eljuthatott a túlsó partra. Az ilyen jó hajó nem késhetik, a vihar bizonyosan igen erős volt, nyilván félelmetesen dühöngött az Atlanti-óceán széles harcmezején, de a Duncan kiváló jacht, kapitánya jó tengerész. Nos hát, mivel itt kell lennie, bizonyosan itt is van.

Akárhogy is, ezek a gondolatok csak nem nyugtatták meg Glenarvant. Mikor a szív és az ész harcban áll egymással, nem mindig az utóbbi az erősebb. Malcolm-Castle lairdje érezte, hogy a sötétségben ott vannak mindazok, akik kedvesek számára: drága Helenája, Mary Grant, a Duncan legénysége. A hullámok csillámló cseppjei borította kihalt parton bolyongott. Figyelt, hallgatózott. Néha úgy vélte, valami bizonytalan fényt lát a tengeren.

„Nem tévedek - gondolta. - Hajó fényét láttam, a Duncanét! Ó, miért is nem tudja átjárni pillantásom a sötétséget!”

Ekkor eszébe jutott valami. Paganel azt állította, hogy nüktalop, vagyis hogy lát a sötétben. Indult, hogy felébressze Paganelt.

A tudós mormotaként aludt a gödrében, mikor erős kéz ragadta ki homokágyából.

- Ki az? - kiáltott fel.

- Én vagyok, Paganel.

- Ki az az én?

- Glenarvan. Jöjjön, szükségem van a szemére.

- A szememre? - ámult Paganel, s közben éppen dörzsölte.

- Igen, a szemére, hogy meglássa ebben a homályban a Duncant. Jöjjön!

„Az ördögbe is a nüktalopiával” - gondolta Paganel, s ugyanakkor boldog volt, hogy Glenarvan hasznára lehet.

Felállt, elgémberedett tagjait rázogatva, s az ébredő emberek szokása szerint dörmögve követte barátját a partra.

Glenarvan megkérte, nézze meg jól a tenger sötét látóhatárát. Paganel néhány percig lelkiismeretesen így is tett.

- Nos, nem lát semmit? - kérdezte Glenarvan.

- Semmit! Még egy macska sem látna az orránál messzebb.

- Piros vagy zöld lámpát keressen, vagyis a hajó jobb vagy bal oldalát!

- Nem látok én fényt, se pirosat, se zöldet! Minden fekete! - felelte Paganel önkéntelenül is lehunyódó szemmel.

Mintegy fél órán át gépiesen követte barátját, feje mellére csuklott, majd hirtelen fölkapta. Nem felelt, nem szólt többet. Bizonytalan lépteivel úgy dülöngélt, mint egy részeg. Glenarvan Paganelra pillantott. A tudós jártában aludt.

Glenarvan ekkor karon fogta, s anélkül hogy felébresztené, visszavezette gödréhez, ahol gondosan betemette.

Pirkadatkor valamennyien erre a kiáltásra ébredtek:

- A Duncan! A Duncan!

- Éljen! Éljen! - felelték Glenarvannak a társai, s a partra rohantak.

Ötmérföldnyire, a nyílt tengeren valóban ott volt a Duncan; alsó vitorlái gondosan rögzítve, s félgőzzel, lassan haladt. Kéményének füstje beleveszett a reggeli ködbe. Viharos volt a tenger, ilyen tonnasúlyú hajó nem közelíthette meg veszélytelenül a homokpadokat.

Glenarvan Paganel messzelátójával a Duncan mozdulatait figyelte. John Mangles valószínűleg nem vette észre utasait, mert a hajó folytatta útját, balra húzott vitorlacsücsökkel, vitorla-gyűrűkkel a derékvitorlán, s feléjük sem fordult.

Ekkor Thalcave erős fojtást tett karabélyába, majd elsütötte a jacht irányában.

Hallgatóztak. Főként szemüket nyitották tágra. Háromszor dörrent az indián puskája, háromszor verődött vissza a dörrenés a homokbuckákról.

Végre fehér füst szállt fel a hajó oldalából.

- Megláttak bennünket! - kiáltott fel Glenarvan. - Ez a Duncan ágyúja!

Néhány másodperccel később robbanás halt el a partszélen. A Duncan nyomban elfordította csúcsvitorláját, felszította kazánja tüzét, s úgy fordult, hogy minél jobban megközelíthesse a partot.

A messzelátóval hamarosan meglátták, hogy csónakot eresztenek vízre.

- Lady Helena nem jöhet, túl komisz a tenger - mondta Tom Austin.

- John Mangles sem, ő nem hagyhatja el a hajóját - felelte Mac Nabbs.

- Nővérem! Nővérem! - kiáltotta Robert, karjait a hánykolódó jacht felé nyújtva.

- Ó, miért nem lehetek már a hajón! - türelmetlenkedett Glenarvan.

- Türelem, Edward. Két óra múlva ott lesz - csitította az őrnagy.

Két óra múlva! Valóban, a hatevezős csónak nem tehette meg hamarabb az oda-vissza utat.

Glenarvan ekkor Thalcavéhoz lépett, aki karját mellén keresztbe fonva, Thauka oldalán nyugodtan szemlélte a hullámok táncát.

Glenarvan megfogta a kezét, s a jachtra mutatva így szólt hozzá:

- Gyere!

Az indián lassan megrázta a fejét.

- Gyere, barátom! - szólt ismét Glenarvan.

- Nem - felelte csendesen Thalcave. - Itt van Thauka, és ott a pampák! - tette hozzá, s szenvedélyes mozdulattal a hatalmas síkságra mutatott.

Glenarvan megértette, hogy az indián sohasem hagyná el a földet, melyben ősei csontjai porladnak. Tudta, milyen áhítatos ragaszkodás fűzi e puszták fiait a szülőföldhöz. Nem erőszakoskodott hát, megszorította Thalcave kezét. Akkor sem erősködött, mikor az indián sajátos mosolyával visszautasította szolgálata díját, s így szólt:

- Barátságból.

Glenarvan nem tudott mit mondani neki. Legalább valami emléket szeretett volna adni neki, mely majd európai barátaira emlékezteti őt. De hát mije maradt meg? Fegyvereit, lovait, mindent elvesztett a rettenetes árvízben. Barátai sem voltak gazdagabbak nála.

Nem tudta hát, hogyan hálálja meg derék vezetőjük önzetlenségét, mikor egy hirtelen ötlete támadt. Tárcájából egy csodálatos arcképet keretező érmet húzott elő, Lawrance remekművét, s átnyújtotta az indiánnak.

- A feleségem - mondta.

Thalcave megindultan nézte a képet, s egyszerű szavakkal így szólt:

- Jóságos és szép.

Majd Robert, Paganel, az őrnagy, Tom Austin és a két matróz mondott megható szavakkal búcsút a patagonnak. A derék emberek őszinte megindultságot éreztek, hogy el kell válniuk ettől a vakmerő, odaadó baráttól. Thalcave valamennyiüket széles mellére ölelte, Paganel ráerőszakolta Dél-Amerika és a két óceán térképét, melyet az indián gyakran érdeklődve nézegetett. Ez volt a tudós legértékesebb holmija. Robert csak gyengédséget adhatott, így hát megölelte megmentőjét, s Thaukáról sem feledkezett meg.

Időközben közel ért a Duncan csónakja; besiklott a zátonyok közti keskeny csatornába, s hamarosan partot ért.

- A feleségem? - kérdezte Glenarvan.

- A nővérem? - kiáltotta Robert.

- Lady Helena és Grant kisasszony a hajón várja önöket - felelte a bárka kormányosa. - Induljunk, uraim, egy perc vesztenivalónk sincs, mert érezhetően közeledik az apály.

Az utazók még utoljára megölelték az indiánt. Thalcave a bárkáig kísérte barátait. A csónakot vízre lökték. Mikor Robert a bárkába akart szállni, az indián a karjába vette, s gyengéden nézett rá.

- Eredj! - mondta neki. - Férfi vagy.

- Isten veled, barátom, isten veled! - szólt még egyszer Glenarvan.

- Viszontlátjuk-e valaha egymást? - kiáltott fel Paganel.

- Quien sabe? Ki tudja? - felelte Thalcave, s karját az égnek emelte.

Az indián utolsó szavait elkapta a szél.

A bárka kijutott a nyílt tengerre. Az apály sodrában távolodott. A hullámok tajtékán át még sokáig látták Thalcave mozdulatlan árnyát. Majd magas termete egyre kisebbnek látszott, s eltűnt barátai szeme elől.

Egy óra múlva Robert elsőnek ugrott a Duncan fedélzetére, s Mary Grant nyakába borult, miközben a hajó legénységének vidám hurrázása betöltötte a levegőt.

Így ért véget ez a Dél-Amerikán át nyílegyenesen haladó út. Sem hegyek, sem folyók nem téríthették el útjukból e rendíthetetlen utazókat, s ha emberi gonoszsággal nem is kellett megküzdeniük, a gyakran rájuk támadó természeti erők nehéz próbára tették rettenthetetlen bátorságukat.

Második rész

I. Ismét a hajón

A viszontlátás első perceit zavartalan boldogságban töltötték. Glenarvan lord nem akarta, hogy a kutatóút eredménytelensége lehűtse barátai örömét, s ezért első szavai ezek voltak:

- Bizalom, barátaim, bizalom! Grant kapitány nincsen ugyan velünk, de bizonyosak vagyunk benne, hogy megtaláljuk.

Szükség is volt erre a biztatásra, hogy a Duncan utasaiban ismét remény támadjon.

Miközben a bárka a jachthoz közelített, lady Helena és Mary Grant a várakozás ezernyi gyötrelmét szenvedte el. A fedélzetről igyekeztek számba venni a hajó felé tartókat. A fiatal lány hol kétségbeesett, hol meg éppen ellenkezőleg, látni vélte köztük Harry Grantot. Hevesen dobogott a szíve, szólni sem tudott, alig állt a lábán. Lady Helena átkarolta. John Mangles mellette állt; némán figyelt, nagy távolságokhoz szokott tengerészszeme nem látta a kapitányt.

- Itt van! Jön! Apám! - suttogta a fiatal lány.

Ahogy a csónak közeledett, minden önáltatás lehetetlenné vált. Az utazók még százfonálnyira sem voltak a hajótól, mikor nemcsak lady Helena és John Mangles, de még a könnyes szemű Mary is feladott minden reményt. Éppen ideje volt, hogy Glenarvan lord megérkezzék, s biztató szavakat intézzen hozzájuk.

Az első ölelések után elmondták lady Helenának, Mary Grantnak és John Manglesnek kutató-útjuk legfőbb eseményeit, s mindenekelőtt az irat - Paganel bölcsességének köszönhető - új értelmezését. Glenarvan oly dicsérőn beszélt Robertről, hogy Mary joggal lehetett rá büszke. Glenarvan elmondta, milyen bátor és önfeláldozó volt, miféle veszedelmeket állt ki; s ha nővére karjában nem talál menedéket, a fiatal fiú azt sem tudta volna, hova bújjon zavarában.

- Ne pirulj, Robert - szólt John Mangles -, Grant kapitány méltó fiaként viselkedtél.

Karját Mary öccse felé nyújtotta, s megcsókolta a fiú nővére könnyeitől még nedves arcát.

Meg kell még említenünk a fogadtatást, melyben az őrnagy és a földrajztudós részesült, meg azt, hogy milyen szeretettel emlékeztek meg a nemes lelkű Thalcavéról. Lady Helena sajnálta, hogy nem szoríthatja meg a derék indián kezét. Az első örömkitörések után Mac Nabbs a kabinjába ment, s ott nyugodtan, biztos kézzel megborotválkozott. Paganel meg úgy repkedett egyik embertől a másikig, mint egy méh; szedegette az elismerő szavak, mosolyok mézét. A Duncan egész legénységét végig akarta csókolni; kijelentette, hogy lady Helena és Mary Grant is közibük tartozik, így hát velük kezdte, s Olbinetten fejezte be, őt csókolta meg legvégül.

A steward úgy gondolta, semmi egyébbel nem viszonozhatja jobban ezt a figyelmességet, mint azzal, hogy bejelenti, kész a reggeli.

- A reggeli! - kiáltott fel Paganel.

- Igen, Paganel úr, a reggeli - felelte Olbinett.

- Igazi reggeli, igazi asztalon, terítővel, asztalkendővel?

- Természetesen, Paganel úr.

- És nem szárított húst, nem kemény tojást, nem struccsültet kapunk?

- Ó, uram! - méltatlankodott a művészetében megalázott steward.

- Nem akartam megbántani, barátom - felelte a tudós mosolyogva. - De egy hónapig ez volt a mindennapos étkünk, s nem asztal mellett, hanem a földön fekve vagy éppen faágon lovagolva étkeztünk. A bejelentett reggeli tehát érthető módon álomnak, képzelgésnek, káprázatnak tűnt!

- Akkor hát menjünk, nézzük meg, mi a valóság belőle, Paganel úr! - felelte lady Helena, aki nem állta meg nevetés nélkül.

- Asszonyom, a karom - szólt a gáláns földrajztudós lady Helenához fordulva.

- Lordságod nem ad utasítást a Duncannak? - kérdezte John Mangles.

- Majd reggeli után, kedves John - felelte Glenarvan -, akkor majd összeülünk, és megbeszéljük az új kutatóutunk programját.

A jacht utasai és az ifjú kapitány lementek a társalgóba. A gépésznek parancsot adtak, hogy tartsa állandó gőz alatt a gépet, hogy az első jelre elindulhassanak. A frissen borotvált őrnagy meg a magukat sebtében rendbe szedett utasok helyet foglaltak az asztal körül.

Olbinett reggelije nagy sikert aratott. Kiválónak, még a pampabeli lakomáknál is jobbnak találták. Paganel valamennyi fogásból kétszer vett, „merő szórakozottságból", mint mondta.

Ez a szerencsétlen szó arra indította lady Glenarvant, hogy megkérdezze, vajon a szeretetre méltó francia néha visszaesett-e szokásos bűnébe. Az őrnagy és Glenarvan lord mosolyogva összenézett. Paganel meg őszinte nevetésben tört ki, s „becsületszavára" ígérte, hogy ezentúl egyetlenegyszer sem lesz szórakozott az úton. Aztán igen mulatságosan előadta, miféle kellemetlenség származott abból, hogy oly mélyrehatóan tanulmányozta Camões művét.

- Végül is - tette hozzá befejezésül -, minden rossznak megvan a jó oldala, nem sajnálom a tévedésemet.

- És miért nem, tisztelt barátom? - érdeklődött az őrnagy.

- Mert így nemcsak spanyolul, de portugálul is megtanultam. Két nyelven beszélek egy helyett.

- Szavamra, erre nem gondoltam - felelte Mac Nabbs. - Elismerésem, Paganel, őszinte elismerésem!

Megtapsolták Paganelt, az meg csak rendíthetetlenül evett. Egyszerre evett és beszélt. Egy valami azonban - amit Glenarvan nyomban észrevett - elkerülte a figyelmét; az, hogy John Mangles milyen megkülönböztetett figyelemmel bánik asztalszomszédjával, Mary Granttal. Lady Helena könnyed biccentéssel adta férje tudtára, hogy valóban „így állnak a dolgok". Glenarvan meleg rokonszenvvel nézte a két fiatalt, s nyomban meg is szólította - persze nem ez ügyben - John Manglest.

- Hát az út hogyan zajlott le, John? - kérdezte.

- A legjobb körülmények között - felelte a kapitány. - Csak arról kell beszámolnom lordságodnak, hogy nem a Magellán-szoroson át tértünk vissza.

- Nahát! - kiáltott fel Paganel. - Szóval nélkülem kerülték meg a Horn-fokot!

- Kösse fel magát! - mordult rá az őrnagy.

- Önző! Csak azért adja ezt a tanácsot, hogy aztán szerezhessen a kötélből egy darabot!

- Nézze, kedves Paganel - mondta Glenarvan -, az ember, ha csak a „mindenütt jelenvalóság" adományával nincsen megáldva, nem lehet egyszerre több helyen. Minthogy ön a pampákon utazott, nem kerülhette meg ugyanakkor a Horn-fokot is!

- Azért csak sajnálom! - vágott vissza a tudós.

Nem vitáztak tovább vele, hagyták, hadd legyen övé az utolsó szó. John Mangles ismét mesélni kezdett, elmondta utazásuk történetét. Az amerikai partok mentén haladva, figyelmesen megvizsgáltak valamennyi nyugati szigetcsoportot, de sehol sem bukkantak a Britannia nyomára. A Pilar-foknál, a szoros bejáratánál, a hajó ellenszélbe került, így hát délnek fordult; a Duncan a Pusztulás-szigetek mellett haladt el, eljutott egészen a 67. déli szélességi fokig, megkerülte a Horn-fokot, elhajózott a Tűzföld mellett, majd a Le Maire-szoroson átkelve, Patagónia partvidékét követte. Itt, a Corrientes-fok magasságában hatalmas szélrohamok lepték meg őket, ugyanazok, melyek a viharban olyan kegyetlenül törtek az utazókra. A jacht azonban jól állta a szelet, s John Mangles három nap óta cirkált a nyílt tengeren, mikor a karabélylövéssel jelezték az oly türelmetlenül várt utazók érkezését. A Duncan kapitánya úgy mondta, igazságtalan lenne, ha nem ismerné el lady Glenarvan és Grant kisasszony példátlan bátorságát. A vihar nem rémítette meg őket, s ha éreztek is némi aggodalmat, az csak azért volt, mert féltették az argentin köztársaság síkságain bolyongó barátaikat.

John Mangles ezzel be is fejezte elbeszélését; Glenarvan lord gratulált neki, majd Maryhez fordulva így szólt:

- Kedves kisasszony, látom, John kapitány elismeréssel adózik az ön jó tulajdonságainak; remélem, ön is jól érzi magát a kapitány hajóján.

- Hogy is ne érezném jól magam! - felelte Mary, s lady Helenára pillantott, meg talán a fiatal kapitányra is.

- Ó, a nővérem nagyon szereti magát, John úr! - kiáltott fel Robert. - Én is szeretem magát!

- Én is téged, kedves fiam - felelte John Mangles, akit kissé zavarba hoztak Robert szavai. Hallatukra Mary Grant homloka is enyhe pírba borult.

Majd, hogy kevésbé kényes témára terelje a beszélgetést, John Mangles így folytatta:

- Most, hogy elmondtam a Duncan útjának történetét, meséljen lordságod egyet-mást az Amerikán át vezető útról és ifjú hősünk jeles cselekedeteiről.

Mi sem szerezhetett volna nagyobb örömet lady Helenának és Mary Grantnak. Glenarvan sietett is kíváncsiságukat kielégíteni. Mozzanatról mozzanatra előadta az egyik óceántól a másikig vezető útjuk egész történetét. Elmesélte átkelésüket az Andokon, a földrengést, Robert eltűnését, elmondta, hogyan rabolta el őt a keselyű, megemlékezett Thalcave puskalövéséről, a prérifarkasok históriájáról, a fiú önfeláldozásáról, Manuel őrmesterrel való találkozásukról, az árvízről, hogyan menekültek az ombura, hogyan sújtott le a fára a villám; elmondta, hogyan gyulladt ki az ombu, miként fenyegették őket a kajmánok, a szökőár, hogyan töltötték az éjszakát az Atlanti-óceán partján. Ezek a vidám vagy ijesztő epizódok hol nevetést, hol rémületet váltottak ki hallgatóikból. Sok olyan körülményről számolt be, melyeknek hallatára Mary és lady Helena megölelte Robertet. Kevés gyermeknek volt része ennyi lelkes, ilyen meleg gyöngédségben.

Mikor Glenarvan befejezte elbeszélését, így szólt:

- Most pedig, barátaim, gondoljunk a jelennel; a múlt az elmúlt, de előttünk a jövő, beszéljünk Harry Grant kapitányról.

Befejezték a reggelit; valamennyien lady Glenarvan társalgójába vonultak, ott egy térképekkel telirakott asztal köré ültek, s nyomban megindult a beszélgetés.

- Kedves Helena - szólt Glenarvan lord -, amikor hajóra szálltunk, azt mondtam, hogy ha a Britannia hajótöröttjei nem térnek velünk vissza, úgy mindörökre elveszett a remény, hogy valaha is rájuk találjunk. Amerikán át vezető utunkon arra a meggyőződésre, helyesebben arra a bizonyosságra jutottunk, hogy a Britannia nem a Csendes-óceán, de nem is az Atlanti-óceán partján szenvedett hajótörést. Ebből magától értetődően következik, hogy ami Patagóniát illeti, hát tévesen értelmeztük az iratot. Szerencsére Paganel barátunk agyában váratlanul világosság támadt, s rájött a tévedésre. Bebizonyította, hogy hamis nyomot követtünk, s úgy értelmezte az iratot, hogy semmi kétség sem maradt bennünk. A francia nyelvű iratról van szó, s most arra kérem Paganelt, magyarázza el ismét, hogy többé senkinek se legyen kételye.

Paganel a felszólításra nyomban beszélni kezdett; meggyőzően értekezett a *gonie* és az *indi* szótöredékről, az *austral* szót határozottan Ausztráliának magyarázta; bebizonyította, hogy miután elhagyta Peru partjait, hogy visszatérjen Európába, Grant kapitányt kormányát vesztett hajóján könnyen az ausztráliai partokra vethették a Csendes-óceán déli áramlatai; végül leleményes feltételezései, szellemes okoskodása még John Manglest is meggyőzte, pedig az ugyancsak kemény dió volt, nem ragadta magával a képzelet csapongása.

Mikor Paganel befejezte értekezését, Glenarvan bejelentette, hogy a Duncan tüstént megindul Ausztrália felé.

Mielőtt még kiadták volna a parancsot, hogy a hajó keletnek forduljon, az őrnagy szót kért.

- Beszéljen, Mac Nabbs - szólt Glenarvan.

- Semmi esetre sem célom, hogy gyengítsem Paganel barátom érveit, vitatni még kevésbé akarom őket; komolynak, bölcsnek, figyelemre méltónak találom valamennyit, s joggal szolgálhatnak jövendő kutatásaink alapjául. Azt szeretném azonban, ha még egyszer, utoljára, alaposan megvizsgálnánk őket, hogy egy se maradjon vitatható, kétségbevonható.

Nem értették, hova akar kilyukadni az óvatos Mac Nabbs, és hallgatói némi aggodalommal figyeltek szavaira.

- Folytassa, őrnagy! - felelte Paganel. - Szívesen válaszolok minden kérdésére.

- Mi sem egyszerűbb - mondta az őrnagy. - Mikor öt hónappal ezelőtt a Clyde-öbölben áttanulmányoztuk a három iratot, magyarázatukat magától értetődőnek találtuk. A hajótörés színhelye egyetlen part lehetett: Patagónia nyugati partja. Efelől semmi kétségünk nem volt.

- Így igaz - felelte Glenarvan.

- Később - folytatta az őrnagy -, mikor Paganelt pillanatnyi szórakozottsága a hajóra vezette, fenntartás nélkül helyeselte, hogy az amerikai partvidéken kutassunk.

- Beismerem - felelte a földrajztudós.

- Mégis tévedtünk - mondta az őrnagy.

- Tévedtünk - ismételte Paganel. - Tévedni azonban emberi dolog, s csak a bolond tart ki tévedése mellett.

- Várjon, Paganel - felelte az őrnagy -, ne heveskedjen. Nem azt akarom mondani, hogy az amerikai partokon folytassuk a kutatást.

- Akkor hát mit kíván? - kérdezte Glenarvan.

- Egy beismerést, semmi egyebet. Azt szeretném, ha beismernék, hogy ezúttal éppen az tűnik nyilvánvalónak, hogy Ausztrália partjain történt a Britannia hajótörése, hogy most ez is olyan magától értetődőnek tűnik, mint az a másik föltételezés, mikor azt gondoltuk, hogy amerikai partokon következett be a szerencsétlenség.

- Szívesen beismerjük - felelte Paganel.

- Tudomásul veszem - folytatta az őrnagy -, s egyúttal élek is ezzel a beismeréssel, s figyelmeztetem önöket, óvakodjanak az efféle egymást követő, ellentmondó következtetésektől. Ki tudja, talán Ausztrália után, ha ott is hiábavaló lesz a kutatásunk, nem képzeljük-e hasonló bizonyossággal majd valami más országról, hogy ott kell folytatnunk!?

Glenarvan és Paganel összenézett. Az őrnagy helytálló megjegyzései megdöbbentették őket.

- Azt kívánom tehát, vegyük még egyszer alaposan fontolóra a dolgot, mielőtt útnak indulunk Ausztrália felé. Íme, itt vannak az iratok meg a térképek. Vizsgáljuk meg sorjában, mely pontokon halad át a 37. szélességi fok, nézzük meg, nincs-e vajon más vidék, melyre az irat utalásai illenének.

- Mi sem könnyebb, és nem is telik sok időbe - felelte Paganel -, mert szerencsére ezen a szélességi fokon nem sok a szárazföld.

- Lássuk - szólt az őrnagy, s ezzel szétnyitott egy Mercator-vetület[55] után készült angol térképet, mely az egész földgömböt ábrázolta.

A térképet lady Helena elé terítették, s valamennyien úgy helyezkedtek, hogy követni tudják Paganel szemléltető előadását.

- Mint azt már mondtam önöknek - kezdte el a földrajztudós -, a 37. szélességi fok Dél-Amerika után a Tristan da Cunha-szigetcsoportot érinti. Állítom, hogy az irat egyetlen szava sem vonatkozhat ezekre a szigetekre.

Aprólékosan átvizsgálták az iratokat, s be kellett ismerniük, hogy Paganelnek igaza van. Tristan de Cunhát egyhangúlag elvetették.

- Folytassuk - mondta a földrajztudós. - Az Atlanti-óceánt elhagyva két fokkal a Jóreménység foka alatt húzunk el, s az Indiai-óceánra jutunk. Utunkba egyetlen szigetcsoport esik: az Amsterdam-szigetek. Vizsgáljuk meg ezeket is, mint a Tristan da Cunhát.

Figyelmes ellenőrzés után úgy találták, az Amsterdam-szigetek sem jöhetnek számításba. Egyetlen egész vagy töredék angol vagy francia szó sem illett az Indiai-óceán e szigeteire.

- Most pedig Ausztráliához érünk - folytatta Paganel -, a 37. szélességi fok a Bernoulli-foknál éri el, s a Twofold-öbölnél hagyja el ezt a földrészt. Valószínűleg önök is egyetértenek velem abban, hogy a szöveg elferdítése nélkül az angol *stra* és a francia *austral* szótöredékek rá-illenek Ausztráliára. Ez olyannyira világos, hogy nem is bizonygatom tovább.

Valamennyien egyetértettek Paganel érvelésével. Ez az okfejtés rendre őt igazolta.

- Menjünk tovább - szólt az őrnagy.

- Gyerünk - felelte a földrajztudós -, könnyű lesz az utunk. A Twofold-öblöt elhagyva átkelünk az Ausztráliától keletre húzódó tengerszoroson, s Új-Zélandba érünk. Mindenekelőtt felhívom figyelmüket, hogy a francia nyelvű irat *contin* szótöredéke cáfolhatatlanul continent-t,

[55] Mercator Gerhard (1512-1594) először készített olyan térképet, amely sík felületen - arra mintegy kivetítve - ábrázolta a Földet.

azaz földrészt jelent. Grant kapitány tehát nem menekülhetett Új-Zélandba, mert az csak egy sziget. Bárhogy is legyen, vizsgálják meg, hasonlítsák össze, forgassák meg a szavakat, s nézzék meg, vajon nem illenek-e véletlenül mégis erre a területre.

- Semmiképpen sem - felelte John Mangles, miután tüzetesen megvizsgálta az iratokat és a térképet.

- Nem - szóltak Paganel hallgatói, s maga az őrnagy is -, nem, Új-Zélandról szó sem lehet.

- Nos - folytatta a földrajztudós -, ezen a hatalmas területen, mely e nagy szigetet az amerikai partoktól elválasztja, a 37. szélességi fok mindössze egyetlen kopár, elhagyatott szigeten halad át.

- Neve? - kérdezte az őrnagy.

- Nézzék meg a térképen. Mária-Terézia a neve, s ennek a névnek sehol sem látom nyomát a három iratban.

- Így van - felelte Glenarvan.

- És most, barátaim, döntsék el önök, nem minden valószínűség szerint, hogy ne mondjam, biztosan Ausztráliáról van-e szó?

- De igen - felelték egyhangúlag a Duncan utasai és kapitánya.

- John - kérdezte Glenarvan -, van-e elegendő élelmiszer és szén a hajón?

- Igen, uram, Talcahuanóban bőségesen gondoskodtam mindenről, s Fokvárosban könnyen felfrissíthetjük a fűtőanyagkészletet.

- Akkor hát adja ki a parancsot...

- Még egy megjegyzésem volna - szakította félbe barátját az őrnagy.

- Rajta, Mac Nabbs!

- Bármily sikerrel kecsegtet is bennünket Ausztrália, vajon nem volna-e helyes, ha egy-két napra kikötnénk a Tristan da Cunha- meg az Amsterdam-szigeteken? Amúgy is utunkba esnek, nem kell kitérőt tennünk. Így megtudnánk, nincs-e ott valami nyoma a Britannia hajótörésének.

- Hitetlen, őrnagy! - kiáltott fel Paganel. - Ragaszkodik hozzá!

- Leginkább ahhoz ragaszkodom, hogy ne kelljen visszafordulnunk, ha esetleg Ausztráliában nem válnak valóra reményeink.

- Nem árt az elővigyázatosság - felelte Glenarvan.

- Én aztán igazán nem beszélem le róla - szólt Paganel. - Éppen ellenkezőleg!

- Akkor hát, John - mondta Glenarvan -, irány: a Tristan da Cunha.

- Nyomban kiadom a parancsot - felelte a kapitány, s ezzel fölment a parancsnoki hídra. Robert és Mary Grant szenvedélyes szavakkal mondott köszönetet Glenarvan lordnak.

A Duncan hamarosan eltávolodott az amerikai partoktól, s gyors futásban az Atlanti-óceán hullámait szelve keletnek tartott.

II. Tristan da Cunha

Ha a jacht az Egyenlítő vonalán haladt volna, az Ausztráliát Amerikától, vagy helyesebben a Bernoulli-fokot a Corrientes-foktól elválasztó 196 fok tizenegyezer-hétszázhatvan földrajzi mérföldet tett volna ki. A 37. szélességi fokon azonban ez a 196 fok, a földgolyó alakja miatt csak kilencezer-négyszáznyolcvan mérföldet jelentett. Az amerikai partoktól kétezer-egyszáz mérföldre fekszik a Tristan de Cunha, és John Mangles azt remélte, hogy ha csak a keleti szelek nem késleltetik a hajót, tíz nap alatt megteszik ezt az utat. A kapitánynak minden oka megvolt az elégedettségre, mert estefelé a szél érezhetően csillapodott, majd megfordult, így a Duncan nyugodt tengeren mutathatta be páratlan képességeit.

Az utasok még aznap visszatértek a hajón megszokott életmódjukhoz. Mintha nem is hagyták volna el egy hónapra a jachtot. A Csendes-óceán után most az Atlanti-óceán terült el a szemük előtt, és néhány árnyalatnyi különbségtől eltekintve valamennyi tenger egyforma. A természeti erők, melyek oly kemény megpróbáltatásoknak tették ki őket, most mintha egyesült erővel igyekeztek volna kedvükben járni. Az óceán nyugodt volt, kedvező irányba fújt a szél, s a kazánban összesűrített fáradhatatlan gőznek a nyugati széltől duzzadó valamennyi vitorla segítségére sietett.

Ez az átkelés tehát gyorsan, eseménytelenül, minden kellemetlenség nélkül zajlott le. Bizalommal várták az ausztráliai partok föltűnését. A valószerűségek bizonyossággá változtak. Úgy beszéltek Grant kapitányról, mintha valami meghatározott kikötőbe mennének érte. Kabinját és két társának fekvőhelyét már elő is készítették. Mary Grant örömmel rendezgette, csinosította apja kabinját. A fülkét Olbinett engedte át a kapitánynak, s így most a feleségével lakott egy kabinban. Ez a kabin a híres hatos számú fülkével volt szomszédos, azzal, melyet a Scotián foglalt le magának Jacques Paganel.

A földrajztudós szinte sohasem hagyta el a kabinját. Reggeltől estig könyvét írta, melynek címe ez volt: Egy földrajztudós csodálatos élményei az argentin pampákon. Mielőtt füzete fehér lapjaira vetette volna, társai hallották, amint meghatott hangon felolvassa nagyszerű körmondatait; nemegyszer hűtlenné vált Klióhoz, a történetírás múzsájához, hogy lelkesültségében az isteni Kalliopéhoz, a nagy elbeszélő művek védnökéhez fohászkodjék.

Paganel nem is titkolta ezt. Apollón szűzies lányai szívesen elhagyták kedvéért a Parnasszus vagy a Helikon csúcsát.[56] Lady Helena őszintén gratulált neki. Az őrnagy is sok szerencsét kívánt e mitológiai látogatásokhoz.

- De aztán - tette hozzá - semmi szórakozottság, kedves Paganel, s ha netán kedve támad megtanulni az ausztráliai nyelvet, nehogy véletlenül kínai nyelvtankönyvből lásson hozzá!

Minden a legnagyobb rendben volt tehát a hajón. Glenarvan lord és lady Helena érdeklődve figyelte John Manglest és Mary Grantot. Barátságukban nem találtak semmi kivetnivalót, de minthogy John nem beszélt a dolgokról, jobbnak látták, ha nemigen foglalkoznak vele.

- Mit szól majd Grant kapitány? - kérdezte egy nap Glenarvan lady Helenát.

- Azt gondolja majd, hogy John méltó Maryhez, kedves Edward, s ebben nem is fog csalatkozni.

---

[56] A múzsákat rendszerint Apollón - többek között a zene és költészet istene - társaságában ábrázolták. A Helikon a múzsák lakóhelye. A Parnasszus Apollónnak és a múzsáknak szentelt hegy.

Eközben a jacht sebesen közeledett céljához. Öt nappal azután, hogy eltűnt szemük elől a Corrientes-fok, november 16-án jó nyugati szellő kerekedett, ezt a szelet használják ki azok a hajók, melyek a délkeleti ellenszélben Afrika déli csúcsát igyekeznek megkerülni. A Duncan felvonta teljes vitorlázatát, s előtörzsvitorláját, farvitorláját, csúcsvitorláját, sudárvitorláját és tarcsvitorláját kibontva, balra fordított fővitorlával merész gyorsasággal siklott a vízen. Úgy szántotta a hajó orra a vizet, hogy a hajócsavar nem is igen kaphatott bele a tovaszaladó hullámokba; a Duncan mintha a Royal Thames Club versenyjachtjaival vetélkedett volna.

Másnapra az óceánt, akár valami hatalmas, vízinövényekkel benőtt mocsarat, hínármező lepte el. Mintha a közeli földrészek fatörmelékeiből, kiszaggatott növényeiből álló Sargassum-tenger lett volna, melyre Maury kapitány hívta fel a hajósok figyelmét. Olyan volt, mintha a Duncan valami hatalmas mezőben haladna; Paganel jogosan a pampákhoz hasonlította ezt a növényrengeteget, mely meglehetősen lelassította a hajó iramát.

Huszonnégy óra múlva felcsendült az őrt álló matróz hangja:

- Föld! - kiáltotta.

- Merre? - kérdezte a szolgálatban levő Tom Austin.

- Előttünk, szélirányban - felelte a matróz.

Erre a mindig megindító szóra benépesült a fedélzet. Hamarosan egy messzelátó került elő a társalgóból, s utána Jacques Paganel is megjelent.

A tudós a jelzett irányba szegezte műszerét, de semmiféle szárazföldhöz hasonlót nem látott.

- A felhőkbe nézzen - mondta neki John Mangles.

- Valóban - mondta Paganel -, valami alig kivehető csúcsot látok.

- Az a Tristan da Cunha - felelte John Mangles.

- Akkor, ha jól emlékszem - szólt a tudós -, mintegy nyolcvanmérföldnyire lehetünk tőle, mert a hétezer láb magas Tristan-csúcs ilyen távolságból látható.

- Pontosan - felelte John kapitány.

Néhány óra múlva a magas, meredek falú szigetcsoport kibontakozott a látóhatáron. A Tristan-hegykúp magányos körvonala sötéten rajzolódott a kelő nap sugaraiban fürdőző, ragyogó égre. Egy északkeletre hajló háromszög csúcsán a sziklatömbből hamarosan előtűnt a szigetcsoport legnagyobb szigete.

A Tristan da Cunha a déli szélesség 37. fokának 8. percén és a nyugati hosszúság Greenwich-től számított 10. fokának 44. percén terül el. Az Atlanti-óceán e vidékének eme magányos szigetcsoportját a tizennyolc mérföldnyire délnyugatra elterülő Megközelíthetetlen-sziget és a tízmérföldnyire délkeletre fekvő Fülemüle-sziget egészíti ki. Délfelé megállapították a tengerészek tájékozódására szolgáló két fő iránypontot, nevezetesen: a Megközelíthetetlen-sziget egyik sarkában álló, kibontott vitorlájú hajóhoz hasonló sziklát meg a Fülemüle-sziget északi csúcsánál elhelyezkedő, várromokra emlékeztető két apró szigetet. Három órakor a Duncan befutott a Tristan da Cunha Falmouth nevű öblébe, melyet a Help-fok, azaz a Segítség foka oltalmaz a nyugati szelektől.

Ott, az öbölben néhány lehorgonyzott bálnavadászhajó vesztegelt; most inkább fókára vagy más, a parton található sokféle tengeri állatra vadászott a legénység.

John Mangles kikötésre alkalmas helyet keresett, mert ezek a nyílt kikötők erős északnyugati vagy északi szélben igen veszélyesek. 1829-ben éppen ezen a helyen süllyedt el mindenestül a

Júlia nevű angol brigg[57]. A Duncan félmérföldnyire megközelítette a partot, s húsz fonál mélységű vízben, sziklás talajon vetett horgonyt. Az utasok azon nyomban partra indultak a nagy csónakban, s a szárazföldre érve, lábuk finom fekete homokban, a sziget elszenesedett, szétporlott szikláinak a maradványában gázolt.

A Tristan da Cunha-szigetcsoport fővárosa az öböl mélyén, bővizű, locsogó patak mentén épült kis falu. Mintegy ötven, meglehetősen tiszta házból állt, melyek a legújabb angol építészeti divatnak megfelelő mértani rendben helyezkedtek el. E kicsinyített város mögött hatalmas lávaréteg határolta ezerötszáz hektárnyi síkság terült el, fölötte a 7000 láb magas hegycsúcs meredt az égnek.

Glenarvan lordot a fokföldi angol gyarmat hivatalnoka, a kormányzó fogadta. Glenarvan nyomban Harry Grant és a Britannia után tudakozódott. A kormányzó számára azonban ezek a nevek teljesen ismeretlenek voltak. A Tristan da Cunha-szigetek a tengeri útvonalakon kívül esnek, ezért nem is igen vetődik arrafelé hajó. A Megközelíthetetlen-sziget szikláin szétzúzódott Blendon-Hall 1821-ben bekövetkezett hírhedt balesete után még két hajó szenvedett hajótörést a központi sziget partjain; 1845-ben a Primauguet, és 1857-ben a háromárbocos Philadelphia. A cunhai statisztika mindössze ezt a három szerencsétlenséget tartja számon.

Glenarvan nem számított arra, hogy itt pontosabb felvilágosításokat kap, így tehát csupán lelkiismerete megnyugtatására faggatta a kormányzót. Még bárkákat is küldött a mindössze tizenhét mérföld kerületű sziget partjainak felderítésére. London vagy Párizs még akkor sem férne el ezen a parányi szigeten, ha ez háromszor ekkora volna.

Míg a csónakok a partot kutatták, a Duncan utasai a faluban meg a közeli partokon sétálgattak. Tristan da Cunhának alig százötven lakosa van, többnyire angolok vagy amerikaiak, akik valóban csúf néger vagy fokföldi hottentotta nőket vettek feleségül. Az ezekből a vegyes házasságokból születő gyerekekben igen kellemetlenül keveredett a szász ridegség és az afrikai feketebőrűség.

Az utazók örültek, hogy végre szilárd talajt éreznek a lábuk alatt, s így a parton elsétáltak egészen a hatalmas, megművelt síkságig. Megművelt földet különben csak a szigetnek ezen a részén láthattak, máshol mindenütt meredek, kopár lávatömbökből állt a part, ahol ezrével tanyáztak a hatalmas albatroszok és az ostoba pingvinek.

Az utazók megvizsgálták e lávából keletkezett sziklákat, majd a síkság felé vették útjukat; számtalan, a hegycsúcs örök hava táplálta forrás csobogott itt is, ott is, zöld bokrok virítottak, csaknem annyi veréb ült rajtuk, mint virág; csak a tusseh, a húszlábnyi magas, óriási arundián emelkedett ki a zöldellő mezőségből; a ritka, de buján tenyésző növényzetet sűrű indákat hajtó, tüskés magvú bokrok, hatalmas, gubancos bozótok, cserjeszerű, igen szívós növények, a levegőt balzsamos illatukkal betöltő acerinák meg különféle mohák, vadzellerfélék és páfrányok alkották. Érezhető volt, hogy örök tavasz gyakorolja jótékony hatását ezen a kiváltságos szigeten. Paganel a szokásos hévvel azon erősködött, hogy ez a sziget a híres Ogügia[58]. Azt ajánlotta lady Glenarvannak, keressen magának egy barlangot, vegye át Kalüpszó helyét a szigeten, s ő maga nem kíván egyebet, mint hogy a „szolgálattevő nimfák egyike” lehessen.

---

[57] Kétárbocos hadihajó

[58] Az Odüsszeia, Homérosz eposza szerint Ogügia Kalüpszó nimfa szigete volt, aki a bolyongó Odüsszeuszt hét évig ott marasztalta

Így beszélgetve, ámuldozva tértek vissza alkonyatkor a hajóra. A falu körül marhacsordák, birkanyájak legeltek, s a negyven évvel ezelőtt meghonosított búza- és kukoricamezők, konyhakerti növények dús termésükkel még a főváros utcáira is benyomultak.

Mikor Glenarvan lord visszatért a hajóra, a Duncan bárkái éppen megérkeztek. Néhány óra alatt megkerülték a szigetet. Útjukon azonban nem akadtak a Britannia nyomára. A sziget körülhajózása tehát csak annyit eredményezett, hogy kutatóútjuk tervéből véglegesen kitörölhették a Tristan-szigetet.

A Duncan tehát elhagyhatta ezt az afrikai szigetcsoportot, s folytathatta útját keletnek. Csak azért nem indultak el még aznap este, mert Glenarvan engedélyt adott a legénységnek, hogy vadásszanak a Falmouth-öbölben nyüzsgő „tengeri borjúnak, oroszlánnak, medvének és tengeri elefántnak" nevezett fókákra. Hajdanában igazi bálnák is szívesen keresték fel a sziget körüli vizet, de aztán annyi vadász üldözte, szigonyozta őket, hogy nem sok maradt belőlük. A fókák azonban még mindig csapatostul tanyáztak a parton. A jacht legénysége elhatározta hát, hogy egész éjjel vadászni fognak, másnap meg bőséges olajkészletet raktároznak el. Így a Duncan indulását harmadnapra, november 20-ra tűzték ki.

Vacsora közben Paganel néhány szót szólt a Tristan da Cunha-szigetekről; a többiek érdeklődve hallgatták. Megtudták, hogy ezt a szigetcsoportot a portugál Tristan da Cunha, Albuquerque[59] egyik kísérője fedezte fel 1506-ban, s csaknem egy évszázadig senki sem kutatta át. Ezeket a szigeteket joggal tekintették viharfészeknek, olyan rossz hírük volt, mint a Bermudáknak. Így tehát nem is igen közelítették meg őket, s csak az szállt itt partra, akit az Atlanti-óceán viharai rákényszerítettek.

1697-ben az Indiai Társaság három hajója kikötött itt, s meghatározta a sziget földrajzi fekvését; Halleyre, a nagy csillagászra hagyva, hogy 1700-ban ellenőrizze számításaikat. 1712-től 1767-ig néhány francia hajós tudomást szerzett ezekről az adatokról, így La Pérouse is, ki ezeknek a számításoknak segítségével jutott el ide, híres útja alkalmával 1785-ben.

Ezek a ritkán látogatott szigetek mindaddig lakatlanok maradtak, míg 1811-ben az amerikai Jonathan Lambert el nem határozta, hogy itt telepszik meg. Két társával januárban partra szállt, s hősiesen nekilátott a telepesmunkának. A Jóreménység foka angol kormányzója megtudta, hogy boldogulnak, így felajánlotta nekik Anglia védnökségét. Jonathan el is fogadta, s kunyhójára kitűzte az angol lobogót. Úgy mondják, békésen uralkodott „népén", egy öreg olaszon meg egy portugál félvéren, míg egy napon, miközben birodalma partvidékét derítette fel, vízbe fulladt vagy vízbe fojtották, nem lehet pontosan tudni. Eljött 1816. Napóleont száműzték a Szent Ilona-szigetre, s hogy biztonságosabban őrizhessék, Anglia két helyőrséget telepített a környékre: egyet Ascension szigetére, a másikat Tristan da Cunhára. A tristani helyőrség egy fokföldi tüzérszázadból és egy hottentotta gyalogosszakaszból állt. Egészen 1821-ig, a Szent Ilona-i fogoly haláláig állomásoztak ott, majd visszatértek a Fokföldre.

- Egyetlen európai - tette hozzá Paganel -, egy skót káplár...

- Ó! Egy skót! - szólt az őrnagy, akit honfitársai sorsa mindig kiváltképpen érdekelt.

- William Glass volt a neve - folytatta Paganel -, a feleségével és két hottentottával a szigeten maradt. Hamarosan két angol, egy matróz meg egy temzei halász, az argentin hadsereg kiszolgált gyalogosa csatlakozott hozzájuk, végül 1821-ben a Blendon-Hall egyik hajótöröttje talált menedéket fiatal feleségével együtt a Tristan-szigeten. 1821-ben a szigeteken hat férfi és

[59] Alonso Albuquerque (1453-1515) portugál hadvezér, később India alkirálya

két asszony élt. 1829-ben már hét férfiból, hat asszonyból és tizennégy gyermekből állt a sziget lakossága. 1835-ben negyvenre nőtt a számuk, azóta pedig megháromszorozódott.

- Így születnek a nemzetek - szólt Glenarvan.

- Hogy kiegészítsem Tristan da Cunha történetét, elmondhatom, hogy ez a sziget éppen úgy megérdemelné a Robinson nevet, mint Robinson híres szigete, a Juan Fernández. A Juan Fernándezen egymás után két matrózt hagytak el, a Tristan da Cunhán azonban kis híján két tudóst felejtettek ott. 1793-ban egy honfitársam, Aubert Dupetit-Thouars természettudós annyira belefeledkezett a növénygyűjtésbe, hogy eltévedt, s csak akkor érte el hajóját, mikor az már felszedte a horgonyt. 1824-ben pedig az ön egyik honfitársa, kedves Glenarvan, egy ügyes rajzoló, Auguste Earle nyolc hónapig élt elhagyatottan a szigeten. Kapitánya elfelejtette, hogy partra szállt, s így nélküle hajózott el a Fokföldre.

- Valóban szórakozott lehetett az a kapitány - felelte az őrnagy. - Biztosan rokona volt önnek, Paganel.

- Nem, de megérdemelte volna, hogy az legyen.

A földrajztudós válasza lezárta a beszélgetést.

A Duncan legénységének éjszakai vadászata sikerrel járt, mintegy ötven kövér fókát öltek meg. Glenarvan, ha már a vadászatot megengedte, nem tilthatta meg, hogy hasznuk legyen belőle. Így a következő napot azzal töltötték, hogy kiolvasztották a zsírt, s kikészítették az értékes állatok bőrét. Az utasok természetesen ezt a második kikötőben töltött napot is arra fordították, hogy ismét kiránduljanak a szigetre. Glenarvan és az őrnagy puskát is vitt magával, hogy kipróbálják vadászszerencséjüket. Elsétáltak egészen a hegy lábáig; szétmállott törmelék, tufa, fekete, szivacsos láva meg különböző vulkáni maradványok borították a talajt. A hegy lába ingadozó sziklatömegből emelkedett elő. A hatalmas hegykúp eredete nem lehetett kétséges; az angol Carmichael kapitánynak igaza volt, mikor kihunyt tűzhányónak mondotta.

A vadászok láttak néhány vaddisznót. Egyet leterített az őrnagy golyója. Glenarvan beérte néhány fekete fogollyal, a szakács majd kiváló ragut készít belőlük. A magas fennsíkokon sok kecskét pillantottak meg. Csak úgy nyüzsgött a rengeteg harcias, vakmerő és izmos vadmacska, ezek még a kutyákra is veszedelmesek, s a vérengzők között előbb-utóbb előkelő helyen fogják emlegetni őket.

Este nyolc órakor valamennyien ismét a hajón voltak, éjszaka a Duncan elhagyta a Tristan da Cunha-szigetet, és soha többé nem tért oda vissza.

III. Az Amsterdam-sziget

John Mangles a Jóreménység foka felé igyekezett; szenet akart ott felvenni. Le kellett térnie a 37. szélességi fokról, s így két fokkal északabbra haladt. A Duncan a passzátszelek övétől délre járt, s kedvező nyugati szelek gyorsították útját. Hat nap sem telt bele, s megtette a Tristan da Cunha és az afrikai kiszögellés közötti ezerháromszáz mérföldet. November 24-én délután három órakor megpillantották a Tábla-hegyet, s John Mangles hamarosan észrevette az öböl bejáratát jelző Jelek hegyét is. Nyolc óra tájt be is futott az öbölbe, s horgonyt vetett Fokváros kikötőjében.

Paganelnak, mint a Földrajzi Társaság tagjának, tudnia illett, hogy Afrika déli csúcsát elsőnek a portugál Bartolomeo Diaz admirális pillantotta meg 1486-ban, de csak 1497-ben kerülte meg honfitársa, a híres Vasco de Gama. Hogy is ne tudta volna, hiszen Camões megénekelte a nagy hajós dicsőségét a Luziádákban! Ezzel kapcsolatban a tudós érdekes megjegyzést tett: ha Diaz 1486-ban, hat évvel Kolumbus Kristóf első útja előtt, meg is kerüli a Jóreménység fokát, Amerika felfedezése hosszú késedelmet szenvedett volna. Ugyanis a fokon át vezet a legrövidebb és legegyenesebb út Kelet-Indiába. Márpedig a nagy genovai hajós nem akart egyebet, mint megrövidíteni a fűszerek országába vezető utat. Ha a fokot már megkerülték volna, Kolumbus útjának nincs célja, s valószínűleg neki sem indult volna.

A Fok-öböl mélyén fekvő Fokvárost 1652-ben alapította a holland Van Riebeck. A város jelentős gyarmat központja volt, mely az 1815-ös egyezmény alapján angollá vált. Míg a Duncan a kikötőben vesztegelt, utasai éltek az alkalommal, s megtekintették a várost. Mindössze tizenkét óra jutott a sétára, mert John kapitánynak egy nap elegendő volt ahhoz, hogy felújítsa készleteit, s 26-án reggel tovább akart indulni.

Több időre amúgy sem volt szükségük, hogy bejárják a Fokvárosnak nevezett sakktábla szabályos kockáit, melyen harmincezer fekete meg fehér lakos játssza a királyok, királynők, lovasok, parasztok, de még talán a futók szerepét is. Paganel mindenesetre így beszélt a városról. Ha egyszer megtekintette az ember a délkeleti felében épült kastélyt, a kormányzósági palotát meg annak kertjét, a tőzsdét, a múzeumot meg a Bartolomeo Diaz emelte kőkeresztet; ha ivott egy pohárka pontait, nem maradt egyéb tennivalója itt, elhagyhatta a várost. Az utazók így is tettek, s másnap hajnalban továbbindultak. A Duncan kibontotta orrvitorláját, előkötél-vitorláját és előtörzsvitorláját, s néhány óra múlva megkerülte a hírhedt Viharfokot, melynek II. János, a derűlátó portugál király nem éppen találóan a Jóreménység nevet adta.

A Jóreménység fokát és az Amsterdam-szigeteket elválasztó kétezer-kilencszáz mérföldnyi út mintegy tíznapi hajózást igényel. A hajósokat inkább pártolták az elemek, mint a pampabeli utazókat, így nem volt panaszra okuk. A víz és szél, mely a szárazföldön úgy acsarkodott ellenük, most együttes erővel segítette őket előbbre.

- Ó, a tenger, a tenger! - mondogatta Paganel. - Az emberi erők valódi próbatevője, s a hajó a civilizáció igaz hordozója. Gondolják meg, barátaim! Ha a Föld egyetlen hatalmas szárazföld volna, ezredrészét sem ismernénk a XIX. században! Nézzék csak meg, mi történik Szibéria hatalmas sztyeppein, Közép-Ázsia síkságain, az afrikai sivatagokban, az amerikai prériken, Ausztrália hatalmas területein, a sarkvidékek jeges magányában; alig merészkedik be ide az ember, a legvakmerőbbek is meghátrálnak, a legbátrabbak is elhullanak. Nem lehet behatolni ezekre a területekre! Elégtelenek a közlekedési eszközök. A hőség, a betegségek, a bennszülöttek vadsága: mindez leküzdhetetlen akadály. Húszmérföldnyi sivatag jobban elszigeteli egymástól az embereket, mint ötszáz mérföldnyi óceán! Az egyik parton lakók szomszéd-

juknak mondják a túlpartiakat, de ha erdő választja el őket egymástól, idegenek maradnak. Anglia szomszédos Ausztráliával, míg Egyiptom mintha millió mérföldnyire volna Szenegáltól, s Peking meg Szent-Pétervár mintha a föld más-más sarkán volnának. Manapság könnyebben átkelünk a tengeren, mint a Szaharán, s éppen ezért a tengernek köszönhető, hogy a világ valamennyi földrésze között egyetemes kapcsolat alakult ki, mint azt nagyon helyesen állapította meg egy amerikai tudós.

Paganel lelkesen beszélt, s még maga az őrnagy sem kifogásolhatta az óceánról zengett himnusz egyetlen szavát sem. Ha Harry Grant felkutatására szárazföldön kellett volna követniök a 37. szélességi fok vonalát, meg sem kísérelhetik a vállalkozást, de ott volt a tenger, hogy a bátor kutatókat egyik földrészről a másikra segítse; s hullámmezejéből dec. 6-án ismét hegy bukkant elő a kelő nap sugaraiban.

A 37. szélességi fok 47. percén és a 77. hosszúsági fok 24. percén elterülő Amsterdam-sziget magas hegycsúcsa volt ez, mely tiszta időben ötvenmérföldnyire is ellátszik. Nyolc órakor még elmosódott körvonalaival a Teneriffe hegy formájára emlékeztetett.

- Következésképpen - szólt Glenarvan - a sziget hasonlít Tristan da Cunhára.

- Igen helyes következtetés - ismerte el Paganel -, a mértani axióma szerint elmondhatjuk, hogy ha két egymáshoz hasonló sziget hasonlít egy harmadikra, akkor mind a három hasonlít egymásra. Még hozzáteszem, hogy az Amsterdam-sziget, akárcsak a Tristan da Cunha, fókákban és Robinsonokban gazdag.

- Mindenütt vannak hát Robinsonok? - kérdezte lady Helena.

- Bizony, asszonyom - felelte Paganel -, nemigen ismerek oly szigetet, melyen ne esett volna meg az övéhez hasonló kaland, s a véletlen még jóval az ön halhatatlan honfitársa, Daniel Defoe előtt megírta Robinson regényét.

- Paganel úr - szólalt meg Mary -, volna egy kérdésem.

- Akár kettőre is megfelelek, kedves kisasszony.

- Nagyon elrémítené az a gondolat, hogy magára maradjon egy lakatlan szigeten? - kérdezte a fiatal lány.

- Engem?! - kiáltott fel Paganel.

- Csak azt ne mondja, barátom - szólt az őrnagy -, hogy ez a leghőbb vágya!

- Ezt nem mondom - felelte a földrajztudós -, de azért nemigen vennék rossz néven egy ilyen kalandot. Új életet kezdenék. Vadásznék, télen egy barlangban húzódnék meg, nyáron egy fán laknék, raktárt építenék a gabonának, egyszóval berendezkednék.

- Egyedül?

- Ha úgy adódna, egyedül. De hisz a földön soha sincs egyedül az ember. Választhat barátot az állatok közül, megszelídíthet egy kecskegidát, bőbeszédű papagájt vagy szeretetre méltó majmot. És ha a jó szerencse még egy olyan hűséges társat is küld, mint Péntek volt, hát mi egyéb kell a boldogsághoz? Két barát egy sziklán, ez az igazi boldogság! Képzeljék csak el, hogy az őrnagy meg én...

- Köszönöm - felelte az őrnagy -, de egy cseppet sem fűlik a fogam a Robinson-szerephez. Rosszul is játszanám.

- Kedves Paganel úr - felelte lady Helena -, képzelete ismét az ábrándok világába ragadta. Pedig azt hiszem, a valóság erősen különbözik az álomtól. Csak azokra a képzeletbeli Robinsonokra gondolt, akik gondosan megválasztott szigetre vetődnek, s akiket a természet mindvégig kényeztet. Csak a dolgok fényoldalát látja!

- Hogyan, asszonyom, ön nem hiszi, hogy boldog lehet az ember egy lakatlan szigeten?

- Nem hiszem. Az ember társas lény, nem magányra termett. A magány csak kétségbeesést szülhet. Ez csupán idő kérdése. Lehetséges, hogy eleinte a létfenntartás gondjai elfoglalják a szerencsétlent, aki csak az imént menekült meg a hullámokból, lehetséges, hogy a jelen problémái elterelik figyelmét a jövőről. De azután, mikor majd egyedül érzi magát, távol embertársaitól, mikor nincs reménye arra, hogy viszontlássa hazáját, szeretteit, vajon akkor mire gondol, mennyit szenved? Az egész világot a sziget jelenti számára. Az egész emberiség őbenne testesül meg, s majd mikor eljön a halál, a magányban rettenetes halál, úgy áll ott, mint az utolsó ember a világ végezetekor. Higgyen nekem, Paganel úr, jobb ezt nem megérni!

Paganel kelletlenül, de elfogadta lady Helena érveit, s a beszélgetés a magány előnyeiről és hátrányairól csak akkor ért véget, mikor a Duncan az Amsterdam-sziget partjaitól egy-mérföldnyire kikötött.

Az Indiai-óceán e magányos szigetcsoportját, mely az indiai félszigettől délre fekszik, két egymástól mintegy harminchárom mérföldnyire eső különálló sziget alkotja; északon az Amsterdam- vagy Szent Péter-sziget, délen a Szent Pál-sziget terül el; tudni való azonban, hogy a két szigetet gyakran tévesztették össze a földrajztudósok és a hajósok.

E szigeteket 1796 decemberében fedezte fel a holland Vlaming, majd a La Pérouse felkutatására indult Espérance és Recherche nevű hajók parancsnoka, Entrecasteaux derítette fel őket. Ez utazás óta cserélik össze a két szigetet. Barrow tengerész, Entrecasteaux atlaszában Beautemps-Beaupré, majd Horsburg, Pinkerton s több más földrajztudós állandóan Szent Péter-szigetről beszél a Szent Pál-sziget helyett, s megfordítva. 1859-ben az osztrák fregatt[60], a Novara tisztjei föld körüli útjuk alkalmával már nem követték el ezt a hibát, melynek helyesbítéséhez Paganel erősen ragaszkodott.

Az Amsterdam-szigettől délre fekvő Szent Pál-sziget lakatlan hely, melyet egyetlen, valószínűleg vulkáni eredetű hegykúp alkot. Az Amsterdam-szigetnek meg, mely felé a dereglye a Duncan utasait vitte, éppenséggel tizenkét mérföld lehet a kerülete. Néhány önkéntes száműzött lakja, akik beletörődtek ebbe a sivár életmódba. Annak a halásztelepnek az őrei ezek az emberek, mely, akárcsak maga a sziget, egy bizonyos Otovan úr, egy Réunion-szigeti kereskedő birtoka. Ez az európai nagyhatalmak által még el nem ismert uralkodó hetvenötnyolcvanezer franknyi magánjövedelmet, „civillistát”[61] élvez a cheilodactylus, helyesebben a tőkehal halászásának, besózásának és szállításának jövedelméből.

Az Amsterdam-szigetnek egyébként az a sors jutott, hogy francia legyen. Először, az „első lakó” jogán Camin, a Bourbon-szigeti Saint-Denis-be való hajótulajdonos birtoka volt, majd valami nemzetközi szerződés alapján egy lengyel kezére jutott, aki madagaszkári rabszolgáival műveltette meg. Ahol lengyel van, ott van francia is, így a lengyel szigetből ismét francia sziget lett Otovan úr kezén.

---

[60] Keskeny, gyors járatú háromárbocos vitorlás hadihajó.

[61] Így nevezték a királyok magánjövedelmét, azaz az állami költségvetésnek azt a részét, amely a királyé.

Mikor 1864. december 6-án a Duncan kikötött az Amsterdam-sziget partján, a szigetnek mindössze három lakosa volt, egy francia meg két mulatt; mindhárman a szigettulajdonos kereskedő szolgálatában állottak. Így tehát Paganel kezet szoríthatott egy honfitársával, a tiszteletre méltó agg Viot úrral. Ez a bölcs öreg igen udvariasan fogadta a sziget látogatóit. Boldog nap volt ez számára, hogy ilyen kedves idegeneket láthat vendégül. A Szent Péter-szigetet csak fókavadászok s nagy ritkán bálnavadászok látogatják, valamennyien igen durva népek, akik a „tengeri kutyáktól" nem sok tisztességtudást tanulhattak.

Viot úr bemutatta alattvalóit, a két mulattot; a sziget belsejében tanyázó néhány vaddisznóval meg az együgyű pingvinekkel ők hárman alkották a sziget lakosságát. A három szigetlakó háza egy hegyomlás formálta, délnyugatra fekvő természetes kikötő mélyében épült.

A Szent Péter-sziget még jóval I. Otovan uralkodása előtt hajótörötteknek szolgált menedékül. Paganel ugyancsak felkeltette hallgatói érdeklődését, mikor első elbeszélését ezekkel a szavakkal kezdte: Az Amsterdam-szigeten magára maradt két skót története.

1827-ben történt. A Palmira nevű angol hajó, ahogy a sziget közelében haladt, füstöt pillantott meg a levegőben. A kapitány a parthoz közelített, s hamarosan meglátott két, vészjeleket adó férfit. Partra küldte a mentőcsónakot, mely fölszedte Jacques Paine-t, egy huszonkét éves fiút, meg a negyvennyolc éves Robert Proudfootot. A két szerencsétlen felismerhetetlen volt. Tizennyolc hónap óta csaknem teljesen élelem híján voltak, ivóvíz nélkül; kagylókat ettek, egy ócska, meghajlított szöggel halásztak, s futtában néha el tudtak kapni egy-egy szopós malacot, volt, hogy három napon át éheztek, s mint az ókori Róma Vesta-papnői[62], vigyáztak, nehogy kialudjon a maradék taplóval gyújtott tűz; úgy vitték ezt magukkal útjaikra, mint valami nagy kincset; így éltek nyomorúságban, nélkülözések, szenvedések közepette. Paine-t és Proudfootot egy fókavadászhajó tette ki a szigetre. Szokás szerint egy hónapig kellett itt maradniuk, hogy a hajó visszatértéig fókabőrt és fókazsírt gyűjtsenek. A hajó azonban nem tért vissza. Öt hónappal később a Van-Diemenbe tartó Hope kikötött a szigeten, de kapitánya valami érthetetlen, kegyetlen szeszélyből nem volt hajlandó felvenni a két skótot; úgy folytatta útját, hogy még egy kétszersültet vagy valami tűzszerszámot sem hagyott a két szerencsétlennek, akik minden bizonnyal hamarosan elpusztulnak, ha a Palmira az Amsterdam-sziget mellett elhaladva föl nem vette volna őket.

A második kaland, melyről Amsterdam-sziget krónikája megemlékezik - már amennyiben egy ilyen sziklának van krónikája -, a második történet hőse ezúttal egy francia: Péron kapitány. Ez a történet különben ugyanúgy kezdődik és úgy is fejeződik be, mint a két skót históriája: önkéntes partraszállás a szigeten, a hajó, amely nem tér vissza, negyvenhónapos magány, majd egy idegen hajó, melyet a szelek szeszélye a sziget felé sodor. Péron kapitány itt-tartózkodását azonban véres dráma teszi emlékezetessé, mely meglepően hasonlít azokra a képzeletbeli eseményekre, melyek visszatértekor Daniel Defoe hősére, Robinsonra várnak a szigetén.

Péron kapitány négy matrózzal szállt partra, két angollal és két franciával. Az volt a feladatuk, hogy tizenöt hónapon át a tengeri oroszlánokra vadásszanak. A vadászat sikeres volt, de mikor eltelt a tizenöt hónap, s a hajó csak nem jött értük, mikor élelmiszerük lassacskán kifogyott, feszültté vált a „nemzetközi helyzet". A két angol fellázadt Péron kapitány ellen, s csak azért nem pusztult el kezük között, mert honfitársai segítségére siettek. Ettől kezdve a két ellenséges tábor éjjel-nappal kémlelte egymást, fegyverben állt, hol az egyik győzött, hol a másik, így éltek örök rettegésben, nyomorban. Az egyik párt kétségtelenül kiirtotta volna a másikat,

[62] Vesta a házi tűzhely védnöke

ha egy angol hajó nem viszi haza a szerencsétleneket, akiket az Indiai-óceán szikláján így pártokra szakított a nemzetek közötti kicsinyes gyűlölködés.

Efféle kalandok estek meg itt. Az Amsterdam-sziget kétszer vált elhagyott matrózok hazájává, akiket a jó szerencse mindkét alkalommal megmentett a nyomorúságtól és a haláltól. Azóta egyetlen hajó sem veszett oda ezeken a partokon. A roncsokat a víz kivetette volna a partra, s a hajótöröttek eljutottak volna Viot úr halásztelepére. Az idős ember hosszú évek óta élt a szigeten, de egyszer sem volt alkalma felkínálni vendégszeretetét a tenger áldozatainak. A Britanniáról, Grant kapitányról mit sem tudott. Sem az Amsterdam-sziget, sem a bálnavadászok és a halászok látogatta Szent Péter-sziget nem lehetett a szerencsétlenség színhelye.

Glenarvant ez a válasz meg sem lepte, el sem szomorította. Társaival e különböző partraszállások alkalmával azt kutatta, hogy hol nincsen Grant kapitány, nem pedig azt, hogy hol van. Mindössze meg akarták állapítani, hogy a szélességi fok e pontjain nem található. Így tehát másnapra tűzték ki a Duncan indulását.

Az utasok estig járták a látszatra vonzó szigetet. Állat- és növényvilágáról írva, még a legterjengősebb hajlamú természettudós sem tölthetett volna be egy nyolcadrét füzetet. A négylábú állatok, a madarak, a halak meg a víziemlősök rendjét mindössze néhány vaddisznó, viharmadár, albatrosz, sügér és fóka képviselte. Itt-ott hévizek, vastartalmú források buggyantak elő a fekete lávából, sűrű párájuk ott gomolygott a vulkáni talajon. Némelyik forrásnak igen magas volt a hőfoka. John Mangles az egyikbe belemártott egy Fahrenheit-hőmérőt;[63] százhetvenhat fokot mutatott. A néhány lépésnyire, a tengerben fogott halak öt perc alatt megfőnek ebben a majdnem bugyborékolva forró vízben. Paganel el is határozta, hogy nem fürdik meg benne.

Jókora séta után, estefelé Glenarvan elbúcsúzott a derék Viot úrtól. Valamennyien egy elhagyott szigeten elérhető legnagyobb boldogságot kívánták neki. Viszonzásul az öregember azt kívánta, járjanak szerencsével kutatóútjukon. Ezután a Duncan csónakja visszavitte az utasokat a hajóra.

[63] A Fahrenheit-skálán a fagyáspont 32 fok, a forráspontot 212 fok jelzi: a 176 fok itt 80° Celsiusnak felel meg

IV. Jacques Paganel és Mac Nabbs őrnagy fogadása

December 17-én hajnali három órakor már javában működtek a Duncan kazánjai; a matrózok megforgatták az emelőcsigát, a horgony kiszakadt a kis kikötő homokos talajából, s felemelkedett a daruoszlopig; a hajócsavar megindult, a jacht kifutott a nyílt tengerre. Mikor reggel nyolc órakor az utasok megjelentek a fedélzeten, az Amsterdam-sziget éppen eltűnőben volt a ködös láthatáron. A 37. szélességi fokon vezető útjukon ez volt az utolsó megálló; az ausztráliai partoktól még háromezer mérföld választotta el őket. Ha a nyugati szél kitart még mintegy tizenkét napot, és ha a tenger is kedvező, a Duncan eléri úticélját.

Mary Grant és Robert megindultan nézték a hullámokat, melyeket a Britannia is szelhetett néhány nappal hajótörése előtt. Talán itt küszködött Grant kapitány és megfogyatkozott legénysége a kormányát vesztett hajón az Indiai-óceán félelmetes viharaival, miközben azt ellenállhatatlan erő ragadta a part felé. John Mangles megmutatta a fiatal lánynak a hajó térképén bejelölt tengeráramlatokat, s megmagyarázta, melyik irányba tartanak állandóan. Egyikük keresztbe szeli át az Indiai-óceánt, s az ausztráliai szárazföld felé halad; hatását nyugattól keletig, az Atlanti-óceánon éppúgy, mint a Csendes-óceánon egyaránt érezni. Így hát a törött árbocú, kormányát vesztett Britannia, a tenger és az ég támadásaival szemben védtelen hajó nyilvánvalóan a partra vetődött s szétzúzódott.

Ennél a pontnál azonban bizonyos ellentmondásba ütköztek. A *Mercantile and Shipping Gazette* szerint az utolsó hírek Grant kapitányról 1862. május harmincadikán keltek, Callaóban. Hogy lehet az, hogy a Britannia június 7-én, vagyis nyolc nappal azután, hogy elhagyta Perut, az Indiai-óceánra ért? Paganel, akitől véleményt kértek, igen egyszerű magyarázatot adott, mellyel még a legakadékoskodóbbak is egyetértettek volna.

Egy este, december 12-én történt, hat nappal azután, hogy elhagyták az Amsterdam-szigetet. Glenarvan lord és lady Helena, Robert és Mary Grant, John kapitány, Mac Nabbs és Paganel a hátsó fedélzeten beszélgetett. Szokás szerint a Britanniáról volt szó; a hajón mindenkit csak ez foglalkoztatott. Nos, a fent említett aggály véletlenül merült fel, de nyomban árnyat borított a reménykedők derűlátására.

Glenarvan váratlan megjegyzésére Paganel felkapta a fejét, majd szó nélkül elment az iratért. Mikor visszatért vele, csak vállat vont, mint aki szégyenli, hogy egy pillanatra is gondolkodóba ejtette egy hasonló semmiség.

- Jól van, barátom - felelte Glenarvan -, de válaszoljon már valamit.

- Nem - szólt Paganel -, inkább egy kérdéssel fordulok John kapitányhoz.

- Beszéljen, Paganel úr - mondta John Mangles.

- Vajon egy gyors járású hajó megteheti-e egy hónap alatt a Csendes-óceánon az Amerikát Ausztráliától elválasztó utat?

- Igen, ha kétszáz mérföldet tesz meg naponta.

- Rendkívüli teljesítmény ez?

- Egyáltalában nem. A vitorlás clipperek gyakran ennél is nagyobb sebességet érnek el.

- Nos - szólt Paganel -, tételezzük fel, hogy a tenger megcsonkította a dátumot, olvassunk június 17-ét vagy június 27-ét, s ez mindent megmagyaráz.

- Valóban - mondta lady Helena -, május 31-től június 27-ig...

- Grant kapitány átkelhetett a Csendes-óceánon, s eljuthatott az Indiai-óceánra!

Nagy megkönnyebbüléssel fogadták Paganel szavait.

- Még egy pont tisztázódott! - mondta Glenarvan.

- Hála barátunknak. Most már csak el kell jutnunk Ausztráliába, hogy a nyugati partokon kutathassuk a Britannia nyomait.

- Vagy a keleti parton - mondta John Mangles.

- Valóban igaza van, John. Semmi sem jelzi az iratban, hogy a szerencsétlenség a nyugati parton történt, és nem a keletin. Így át kell kutatnunk mindkét pontot, ahol a 37. szélességi fok átszeli Ausztráliát.

- Így hát még mindig van valami bizonytalanság? - kérdezte a fiatal lány.

- Ó, nem, kisasszony - válaszolt gyorsan John Mangles, aki el akarta oszlatni Mary Grant aggodalmát. - Gondolja meg, lordom, ha Grant kapitány Ausztrália keleti oldalán ért volna partot, nyomban segítségre, támogatásra talált volna. Angol úgyszólván ez az egész partvidék, telepesek lakják. A Britannia hajótöröttjei tíz mérföld járásra honfitársaikra találhattak volna.

- Nos, John kapitány - szólt Paganel -, egyetértek önnel. A keleti partvidéken, a Twofold-öbölben, Eden városában, Harry Grant nemcsak hogy menedéket talált volna egy angol telepen, de hajót is, mely visszahozza Európába.

- Eszerint - mondta lady Helena - Ausztráliának azon a részén, mely felé a Duncan visz bennünket, a hajótöröttek nem találhattak volna hasonló segítségre?

- Nem, asszonyom, ez a part lakatlan - felelte Paganel. - Semmiféle közlekedési útvonal nem köti össze Melbourne-nel vagy Adelaide-del. Ha a Britannia e partok szikláin pusztult el, ott oly kevés segítségben lehetett részük, mintha Afrika barátságtalan partjain zúzódott volna szét.

- Akkor hát - szólalt meg Mary Grant - mi történt apámmal ez alatt a két év alatt?

- Kedves Mary - felelte Paganel -, ugye bizonyos abban, hogy hajótörése után Grant kapitány ausztráliai partra ért?

- Igen, Paganel úr - felelte a fiatal lány.

- Nos, ha egyszer a szárazföldre ért, mi történhetett Grant kapitánnyal? Nem sok feltevés lehetséges. Mindössze három. Harry Grant és társai vagy elérték az angol telepeket, vagy a bennszülöttek kezére jutottak, vagy odavesztek a végtelen ausztráliai pusztákban.

Paganel elhallgatott, s hallgatói tekintetéből igyekezett kiolvasni, vajon egyetértenek-e okoskodásával.

- Folytassa, Paganel - mondta Glenarvan lord.

- Folytatom - felelte Paganel. - Az első feltevést elvetem, Harry Grant nem juthatott el az angol telepekre, mert ez esetben bizonyosak volnánk sorsa felől, s már régóta gyermekei mellett lenne a jó Dundee városában.

- Szegény apám! - suttogta Mary Grant. - Két éve távol van tőlünk!

- Hagyd beszélni Paganel urat, nővérem - szólt Robert -, a végén majd megmondja, hogy...

- Sajnos, fiacskám, mindössze annyit mondhatok, hogy Grant kapitány vagy a bennszülöttek foglya, vagy...

- Vajon ezek a bennszülöttek... - vágott közbe gyorsan lady Glenarvan.

- Nyugodjon meg, asszonyom - mondta a tudós, elértve lady Helena gondolatát -, vadak ugyan, meg igen tudatlanok, elmaradottak ezek a bennszülöttek, de szelíd erkölcsűek, nem vérszomjasok, mint új-zélandi szomszédaik. Ha fogságba ejtették a Britannia hajótöröttjeit, életükre sosem törtek, ezt elhiheti nekem. Valamennyi utazó egyöntetűen állítja, hogy az ausztráliai bennszülöttek gyűlölik a vérontást, s hogy nemegyszer hű szövetségesre találtak bennük a szökött fegyencek valóban kegyetlen bandái ellen.

- Hallja, mit mond Paganel úr? - kérdezte lady Helena Mary Granthoz fordulva. - Ha édesapja a bennszülöttek kezén van, mint ezt az irat is sejteti, akkor megtaláljuk...

- És ha nyoma veszett ezen a roppant vidéken? - kérdezte a lány Paganelre nézve.

- Nos - mondta bizakodva a földrajztudós -, akkor is megtaláljuk! Ugye, barátaim?

- Biztosan - felelte Glenarvan, vidámabbra akarván fordítani a szót. - Nem is hiszem, hogy csak úgy elveszhet az ember...

- Én sem - mondta Paganel.

- Nagy ez az Ausztrália? - kérdezte Robert.

- Ausztrália, fiacskám, mintegy hétszázhetvenötmillió hektár, vagyis akkora, mint Európa négyötöde.

- Ilyen nagy? - ámult az őrnagy.

- Igen, Mac Nabbs, yardnyi pontossággal. Elhiszi-e, hogy egy ekkora ország jogosan viseli az iratban álló „földrész” nevet?

- Igaza van, Paganel.

- Még azt is hozzáteszem, hogy nemigen emlékeznek meg olyan utazóról, aki elveszett volna e hatalmas területen. Azt hiszem, egyedül Leichardt sorsa ismeretlen, de nem sokkal el-utazásom előtt a Földrajzi Társulatban úgy hallottam, hogy Mac Intyre valószínűleg a nyomára bukkant.

- Földerítették már Ausztrália valamennyi részét? - kérdezte lady Glenarvan.

- Nem, asszonyom - felelte Paganel. - Egyáltalán nem. Ezt a szárazföldet nem ismerjük jobban, mint Afrika belsejét, pedig vállalkozó szellemű utazóknak nem volt hija. 1606-tól 1862-ig több mint ötvenen igyekeztek a belső területeken és a partvidéken egyaránt felderíteni Ausztráliát.

- Ötvenen! - mondta kétkedve az őrnagy.

- Igen, Mac Nabbs, ötvenen bizony. Tengerészekről beszélek, akik ismeretlen vizeken, veszélyek közepette meghatározták Ausztrália partvonalát, meg utazókról, akik nekivágtak e hatalmas földrésznek.

- Ötven azért mégiscsak sok egy kicsit - mondta az őrnagy.

- Többet is mondok - szólt a földrajztudós, aki az ellentmondástól mindig tűzbe jött.

- Mondjon többet, Paganel.

- Ha nem hiszi, habozás nélkül felsorolom önnek ezt az ötven nevet.

- Ó, ó! - felelte nyugodtan az őrnagy, - Ilyenek a tudósok, azt hiszik magukról, hogy mindenre képesek.

- Őrnagy - szólt Paganel -, fogadjunk az ön Purdey Moore et Dickson karabélyában az én Secretan messzelátóm ellenében.

- Miért ne, Paganel, ha ebben önnek öröme telik - felelte Mac Nabbs.

- Jól van, őrnagy - kiáltott fel a tudós -, hacsak kölcsön nem adom - amit mindig szívesen megteszek -, ezzel a karabéllyal nem terít le több zergét vagy rókát!

- Paganel - felelte nagy komolyan az őrnagy -, ha esetleg szüksége lesz a messzelátómra, mindig rendelkezésére áll.

- Kezdjük hát - mondta Paganel. - Hölgyeim, uraim, önök a bírák. Robert, te jegyezd!

Glenarvan lord és lady Glenarvan, Mary és Robert, az őrnagy meg John Mangles, akit szórakoztatott a vita, nekikészülődtek, hogy meghallgassák a földrajztudóst. Ausztráliáról volt szó, mely felé a Duncan haladt, így a történet nagyon is időszerű volt. Felszólították hát Paganelt, hogy lásson hozzá mnemotechnikai, emlékezettani mutatványához.

- Mnemoszüné! - kiáltott fel a tudós. - Emlékezet istennője, a szűzi múzsák anyja, ihlesd meg hűséges, buzgó hívedet! Kétszázötvennyolc évvel ezelőtt, kedves hallgatóim, Ausztrália még ismeretlen földrész volt. Sejtették ugyan, hogy létezik egy nagy, déli földrész; két térképet őriz az önök British Museumának könyvtára, kedves Glenarvan, két 1550-ből származó térképet, melyek Nagy Portugál Jáva néven jeleznek egy földrészt Ázsiától délre. Ezek a térképek azonban nem elég hitelesek. Eljutunk hát a XVII. századba, 1606-ban egy spanyol hajós, Quiros, felfedezett egy földrészt, melynek az Australia de Espiritu Santo nevet adta. Egyes szerzők azt állították, hogy nem Ausztráliáról, hanem az Új-Hebridákról van szó. Ezt a kérdést most nem vitatom. Jegyezd fel ezt a Quirost, Robert, és gyerünk tovább.

- Egy - mondta Robert.

- Ugyanebben az évben, Luiz Vaz de Torres, Quiros hajóhadának másodparancsnoka délen folytatta az új földrész felderítését. De a nagy felfedezés dicsősége a holland Theodoric Hertognak jutott. A 25. szélességi fokon érte el Ausztráliát, s hajója nevét adta neki: Eendracht. Utána egyre több hajós jött erre. 1618-ban Zeachen az északi parton felderítette Arnhemet és Diement. 1619-ben Jan Adels a nyugati partvidék új részét fedezi fel, s saját nevével jelöli meg. 1622-ben Leuwin lejutott egészen addig a fokig, melyet később róla neveztek el. 1627-ben Nuitz és de Witt, egyikük nyugaton, másikuk keleten egészítette ki elődeik felfedezéseit. Utánuk Carpenter parancsnok következett, s hajóival behatolt abba a hatalmas öbölbe, melynek még ma is Carpentaria-öböl a neve. Majd 1642-ben Tasman, a híres tengerész körülhajózza Van Diemen szigetét, melyről azt vélte, hogy a szárazföldhöz tartozik; a szigetet Batávia akkori kormányzójáról nevezte el, de az igazságosabb utókor Tasmániára változtatta ezt az elnevezést. Megkerülték tehát az ausztráliai kontinenst; tudták, hogy az Indiai-óceán és a Csendes-óceán vize veszi körül, s 1665-ben az Új-Hollandia nevet erőszakolták a hatalmas déltengeri szigetre, éppen akkor, mikor a holland hajósok szerepe megszűnt. Hánynál tartunk?

- Tíznél - felelte Robert.

- Rendben van - folytatta Paganel -, itt pontot teszek, és az angolokkal folytatom. 1686-ban William Dampier kalózkapitány, a déli tengerek egyik leghírhedtebb martalóca, sok gyönyörűséggel és nyomorúsággal vegyes kaland után, Cygnet nevű hajóján a 16. szélességi fok 50. percén eljutott Új-Hollandiába; kapcsolatot teremtett a bennszülöttekkel, s kimerítő leírást készített szokásaikról, nyomorúságukról, értelmükről. 1699-ben, már nem mint kalózkapitány, hanem mint a királyi hajóhad Roebuck nevű hajójának parancsnoka, visszatért abba az öbölbe, ahol Hertog is partra szállt. Új-Hollandia felfedezésének mindeddig csupán földrajzi

jelentősége volt. Nem gondoltak arra, hogy gyarmatosítsák, s háromnegyed évszázadon át, 1699-től 1770-ig egyetlen hajós sem kötött ki itt. Ekkor tűnt fel a világ legkülönb tengerésze, Cook kapitány, s az új földrész hamarosan megnyílt az európai bevándorlók előtt. Három nevezetes útján kereste fel James Cook Új-Hollandia partjait. Először 1770. március 31-én. Ó-Tahitiben szerencsésen megfigyelte a Venus átvonulását a Nap előtt, majd Endeavour, azaz Törekvés nevű kis hajóját a Csendes-óceánra vezette. Felderítette Új-Zélandot, majd Ausztrália nyugati részén egy öbölbe ért; ismeretlen növényekben oly gazdag volt ez a vidék, hogy Botany-Baynek - Füvészkert öbölnek - nevezte el, ma is így hívják. Kapcsolata a félvad bennszülöttekkel nem volt érdekes. Továbbhaladt északnak, és a 16. szélességi fokon, a Tribulation-foknál az Endeavour a parttól nyolc mérföldnyire megfeneklett egy korallzátonyon. Azonnali elmerülés veszélye fenyegette. Minden élelmiszert és az ágyúkat is a tengerbe dobták, de a következő éjjelen a dagály megemelte a súlyától megszabadított hajót, mely nem süllyedt el, mivel egy koralldarab eldugaszolta a léket. Cook egy kis öbölbe tudta kormányozni hajóját, az öbölbe egy folyó torkollott, melyet Endeavournek neveztek el. Itt, a három hónap alatt, míg a hajó javítása tartott, az angolok hiába próbáltak hasznos kapcsolatot teremteni a bennszülöttekkel; végül ismét útnak indultak. Az Endeavour északnak haladt tovább. Cook meg akarta tudni, létezik-e egy szoros Új-Guinea és Új-Hollandia között; és újabb veszedelmek után, melyekben vagy hússzor elpusztulhatott volna a hajó, megpillantotta a délnyugatra elterülő hatalmas tengert. A szoros létezett. Áthaladtak rajta. Cook kiszállt egy kis szigeten, s Anglia nevében birtokba vette az eddig felfedezett hosszú partvidéket, s az igen angol Új-Dél-Wales névre keresztelte. Három évvel később a vakmerő tengerész az Aventure, azaz Kaland és a Resolution, azaz Elszántság nevű hajók parancsnoka volt; Furneaux kapitány az Aventure-on indult a Van Diemen-föld felderítésére, s abban a hiszemben tért vissza, hogy a sziget Új-Hollandiához tartozik. Cook csak 1777-ben, Resolution és Découverte, azaz Felfedezés nevű hajóival kötött ki az Aventure-öbölben, s szállt partra Van Diemen szigetén. Innen indult el a Sandwich-szigetekre, ahol néhány hónap múlva meg is halt.

- Nagy ember volt - mondta Glenarvan.

- Minden idők legnagyobb tengerésze! Társa, Banks volt az, aki az angol kormánynak tanácsolta, alapítson fegyenctelepet a Botany-Bayben. Ezután más nemzetek hajósai is nekilendültek. La Pérouse, a szerencsétlen tengerész 1778. február 7-én, a Botany-Bayből írt utolsó levelében arról a szándékáról szól, hogy be akarja járni a Carpentaria-öblöt és Új-Hollandia egész partvidékét, egészen a Van Diemen-szigetig. Elindult, de soha többé nem tért vissza. 1788-ban Philippe kapitány megalapította Port Jacksonben az első angol telepet. 1791-ben Vancouver körülhajózta az új földrész partjainak jelentős részét. 1792-ben a La Pérouse felkutatására küldött d'Entrecasteaux nyugati és déli irányban megkerüli Új-Hollandiát, s útján ismeretlen szigeteket fedez fel. 1796-ban és 1797-ben két fiatal férfi, Flinders és Bass bátran folytatta nyolc láb hosszú bárkájával a déli partok felderítését; 1797-ben Bass áthalad a Van Diemen-öböl és Új-Hollandia között azon a szoroson, melyet róla neveztek el. Ugyanebben az évben Vlaming, Amsterdam-sziget felfedezője a nyugati parton a csodálatos fekete hattyúkkal népes Swan Riverre bukkan. 1801-ben Flinders folytatta érdekes felderítőútját, s az Encounter-Bayben, azaz Ütközet-öbölben a 138. hosszúsági fok 58. percén és a 35. szélességi fok 40. percén összetalálkozott a Baudin és Hamelin kapitányok vezette két francia hajóval: a Géographe-fal és a Naturaliste-tal.

- Ó! Baudin kapitány? - csodálkozott az őrnagy.

- Igen. Miért csodálkozik? - kérdezte Paganel.

- Semmi, semmi, folytassa csak, kedves Paganel.

- Folytatom tehát, s e hajósok nevéhez még hozzáfűzöm King kapitányét, ki 1817-től 1822-ig felderítette Új-Hollandia addig még ismeretlen partjait a két térítő között.

- Ez eddig huszonnégy név - mondta Robert.

- Jól van - felelte Paganel -, az őrnagy karabélyának a fele már az enyém. Most, hogy végeztem a tengerészekkel térjünk át az utazókra.

- Nagyszerű - mondta lady Helena. - Meg kell adni, csodálatos az emlékezőtehetsége.

- Ez meglehetősen különös - tette hozzá Glenarvan -, olyan embernél, aki annyira...

- Annyira szórakozott - egészítette ki sietve a mondatot Paganel. - Csak a dátumok és az események maradnak meg az emlékezetemben. Ennyi az egész.

- Huszonnégy - ismételte Robert.

- Nos, Daws hadnaggyal már huszonöt. 1789-ben történt, egy évvel a Port Jackson-i telep megalapítása után. Megkerülték ugyan az új földrészt, de hogy belseje mit is zár magában, azt nem tudták. A parttal párhuzamos hegyek lánca féltékenyen őrizte a földrész belsejét. Kilencnapi járás után Daws hadnagy kénytelen volt visszatérni Port Jacksonba. Még ebben az évben Tench kapitány is megpróbált átkelni a magas hegyeken, de sikertelenül. E két kudarc három évre elriasztotta az utazókat attól, hogy újra nekivágjanak ennek a nehéz feladatnak. 1792-ben Patterson ezredes, a vakmerő Afrika-kutató szintén kudarcot vallott ezzel a próbálkozással. A következő évben az angol hajóhad egy egyszerű fertálymestere, a bátor Hawkins húsz mérfölddel túljutott azon a vonalon, melyen elődei nem tudtak átkelni. A következő tizennyolc évből csupán két nevet idézhetek: a híres Bass tengerészét, és a telep egyik mérnökéét, Bareiller-ét. Ők sem jártak több szerencsével, mint elődeik. Az 1813-as évhez érek, mikor végre Sydneytől nyugatra felfedeztek egy hágót. 1815-ben Macquarie kormányzó átmerészkedett rajta, s a Kék-hegyeken túl megalapította Bathurst városát. Ettől kezdve többen gyarapították új adatokkal a földrajztudományt, egyre többen járultak a gyarmatok fejlődéséhez: 1819-ben Throsby, majd Oxley, aki háromszáz mérföldnyire behatolt a szárazföldre; Howel és Hune, kik éppen a 37. szélességi fokon elterülő Twofold-öbölből indultak útnak; és Stuart kapitány, ki 1829-ben és 1830-ban felfedezte a Darling és Murray folyókat.

- Harminchat! - mondta Robert.

- Remek! Haladok! - mondta Paganel. - Megemlékezem még Eyre-ről és Leichardtról, akik 1840-ben és 1841-ben bejárták Ausztrália egy részét; 1845-ben Stuart, 1846-ban a Gregory testvérek és Helpman kutatta fel a szárazföld nyugati részét; 1847-ben Kennedy a Victoria folyót derítette fel, 1848-ban pedig Észak-Ausztráliát, majd a kontinens északnyugati részét Gregory 1852-ben, Austin 1854-ben, a Gregory testvérek 1855-től 1858-ig járták be ezt a területet; Babbage a Torrens-tótól az Eyre-tóig jutott el. Végül elértem az ausztráliai évkönyvek híres utazójához, Stuarthoz, aki vakmerő útjai alkalmával háromszor járta be a szárazföldet. A kontinens belsejébe először 1860-ban hatolt be. Ha kívánják, később elmondom, miként vágott át Ausztrálián délről északra. Most azonban csak befejezem ezt a hosszú felsorolást, és az 1860-tól 1862-ig terjedő időből a tudomány számos vakmerő úttörőjének nevéhez hozzáfűzöm a Dempster fivérek nevét, Clarcksonét, Harperét, Burke-ét és Willsét, Neilsonét, Walkerét, Landsboroughét, Mac Kinleyét, Howittét...

- Ötvenhat! - kiáltott fel Robert.

- Nos, őrnagy - mondta Paganel -, bőven mérem az árut; még megemlítem Durerreyt, Bougainvilet, Fitz-Royt, Wickamot, Stokest...

- Elég! - adta meg magát a nevek sokaságától kábult őrnagy.

- Pedig még nem is szóltam Pérou-ról meg Quoyról - folytatta Paganel, mint akit felhúztak -, Bennettről, Cuninghamról, Nutchellról, Tiers-ről...

- Kegyelem!

- Sem Dixonról, sem Streleskyről, sem Reidről, sem Wilkesról, sem Mitchellről...

- Álljon már meg, Paganel - mondta Glenarvan jóízűen nevetve -, ne bántsa szegény Mac Nabbst. Legyen nagylelkű! Beismeri, hogy vesztett.

- Hát a karabélya? - kérdezte a földrajztudós diadalittasan.

- Az öné, Paganel - felelte az őrnagy -, bármennyire sajnálom is. Emlékezőtehetségével ön még egy fegyvermúzeumot is elnyerne!

- Lehetetlen jobban ismerni Ausztráliát - mondta lady Helena. - Nincs az a legkisebb név, legapróbb esemény...

- Hát, ami a legapróbb eseményt illeti... - mondta az őrnagy fejét csóválva.

- Mit akar mondani, Mac Nabbs? - kiáltott fel Paganel.

- Azt mondom, hogy nem ismeri Ausztrália felfedezésének valamennyi mozzanatát.

- Nocsak! - mondta Paganel öntudatosan.

- Ha idézek egyet, amit nem ismer, visszaadja a karabélyomat? - kérdezte Mac Nabbs.

- Nyomban, őrnagy.

- Áll a vásár?

- Áll.

- Rendben van. Tudja-e, Paganel, miért nem Franciaország birtoka Ausztrália?

- De hisz úgy tudom...

- Vagy legalábbis tudja, mivel magyarázzák ezt az angolok?

- Nem, őrnagy - felelte Paganel sértődötten.

- Egész egyszerűen azért, mert Baudin kapitány, aki pedig nem volt ijedős, 1802-ben úgy megrémült az ausztráliai békák brekegésétől, hogy sietve felszedte a horgonyt, elmenekült, és soha többé nem tért vissza.

- Hogyan! - kiáltott fel a tudós. - Ezt mesélik Angliában? Rossz tréfa az egész!

- Beismerem, hogy rossz - felelte az őrnagy -, de az Egyesült Királyságban történelmi ténynek tekintik.

- Aljasság! - kiáltott fel a hazafias érzelmű földrajztudós. - Komolyan ezt mondják?

- Kénytelen vagyok tanúsítani, kedves Paganel - felelte Glenarvan általános nevetés közepette.
- Valóban nem ismerte ezt a történetet?

- Sosem hallottam. De tiltakozom! Az angolok különben is „békaevőknek” neveznek minket! Márpedig amitől fél az ember, azt nem eszi meg!

- Ezt senki sem állítja, Paganel - felelte az őrnagy szerényen mosolyogva.

Így történt, hogy a nagyszerű Purdey Moore et Dickson karabély Mac Nabbs őrnagy birtokában maradt.

V. Vihar az Indiai-óceánon

Két nappal e beszélgetés után, délben, John Mangles meghatározta a hajó helyzetét, majd közölte, hogy a 113. hosszúsági fok 37. percén vannak. Az utasok megnézték a térképet, s örömmel látták, hogy alig öt fok választja el őket a Bernoulli-foktól. A fok és az Entrecasteaux-szirt között az ausztráliai part félkörív alakú; s ezt az ívet metszi a 37. szélességi fok. Ha a Duncan az Egyenlítő felé haladt volna, hamarosan megpillantották volna a Chatham-fokot, melyet most északra százhúsz mérföldnyire hagyott maga mögött. Az Indiai-óceánnak azon a részén járt, melyet az ausztráliai szárazföld oltalmaz a szél ellen. Azt remélték tehát, hogy négy nap múlva megpillantják a látóhatáron a Bernoulli-fokot.

Mindeddig a nyugati szél kedvezett a jacht útjának, de néhány nap óta a légáramlat egyre gyengébb lett, majd lecsendesedett. December 13-án végleg elült; a petyhüdt vitorlák csak csüngtek az árbocokon. Nagy erejű hajócsavarja nélkül a Duncan az óceánon vesztegelhetett volna.

Ezek a légköri viszonyok hosszan tartóak is lehettek. Este Glenarvan erről beszélgetett John Manglesszel. Az ifjú kapitány igen bosszús volt, mert látta, mint csökken szénkészlete. Felvonta valamennyi vitorlát, még a felsudár- és csarnakvitorlákat is, hogy a levegő egyetlen rezdülése se vesszen kárba, de a matrózok szavaival élve, még egy kalapra való szél sem volt.

- Azért csak ne panaszkodjunk - mondta Glenarvan -, jobb a szélcsend, mint az ellenszél.

- Igaza van, uram - felelte John Mangles -, csakhogy éppenséggel e szélcsendek után időváltozás következik. Tartok is tőle, mert monszunövben járunk, s ez a szél októbertől áprilisig északkeletről fúj; ha netán szembefordul velünk, alapos késedelmet szenvednénk.

- Lehet, John. Ha ez a kellemetlenség valóban bekövetkezik, bele kell törődnünk. Mindössze csak késedelmet jelent.

- Igen. Hacsak a vihar nem szól közbe.

- Rossz időtől tart? - kérdezte Glenarvan, s közben a horizonttól a zenitig felhőtlen égboltot kémlelte.

- Igen - felelte az ifjú kapitány -, önnek bevallom, de lady Glenarvant és Mary kisasszonyt nem akarnám megijeszteni.

- Helyesen teszi. De miről van szó?

- Viharos idő biztos jeleit tapasztalom. Ne higgyen az ég derűjének, uram. Semmi sem csalókább. Két nap óta a légsúlymérő nyugtalanítóan zuhan, higanyoszlopa most huszonhét hüvelyken áll. Ez olyan figyelmeztetés, melyet nem hagyhatok figyelmen kívül. Amúgy is tartok a déli tenger háborgásától; már volt dolgom vele. A Déli-sark végtelen jégmezőjén összesűrűsödik a pára, s ez rendkívül heves légáramlást idéz elő. A sarki és egyenlítői szeleknek e viharából erednek a ciklonok, tornádók meg különböző viharok, melyekkel nem egykönnyen harcolnak meg a hajók.

- John - felelte Glenarvan -, a Duncan erős hajó, kapitánya jó tengerész. Ha jön a vihar, megbirkózunk vele.

Mikor John Mangles hangot adott aggodalmának, tengerészösztönére hallgatott. Márpedig a tengerészek ösztöne megbízható időjós, vagy Weather-wise, mint az angolok nevezik. A higanyoszlop kitartó süllyedését látva a kapitány minden óvintézkedést megtett a hajón. Csalhatatlan műszere nem téveszthette meg John Manglest, s noha az égen még semmi jele

sem mutatkozott, erős viharra számított. A légáramlat ott ered, ahol magasan áll a higanyoszlop, s abba az irányba tart, ahol alacsony légnyomást jelez a légsúlymérő. Minél közelebb van egymáshoz ez a két vidék, annál hamarabb áll helyre a légtömegek egyensúlya, annál nagyobb a szél sebessége.

John egész éjjel a fedélzeten maradt. Tizenegy óra tájt elfeketült az ég déli fele. John a fedélzetre rendelte az egész legénységet, s bevonatta a felső vitorlákat; csak az előtörzsvitorla, a farvitorla, a derék- és orrvitorlák maradtak kibontva. Éjfélkor megélénkült a szél. Hűvösen fújt, a levegő másodpercenként hatölnyi sebességgel mozgott. Az árbocok recsegése, az árbockötelek csapkodása, a kifeszített vitorlákba belekapó szél csattogása, a hajó belsejében levő falak nyikorgása tudatta az utasokkal, amit eddig nem sejtettek. Paganel, Glenarvan, az őrnagy meg Robert megjelent a fedélzeten; egyikük kíváncsiságból, másikuk segítőkészségből. Mikor pihenni tértek, az ég tiszta és csillagos volt; most sűrű felhők gomolyogtak; közöttük pettyes csíkok húzódtak, mint a leopárd bundáján.

- Az orkán? - kérdezte egyszerűen John Manglestől Glenarvan.

- Még nem, de hamarosan ideér - felelte a kapitány.

Ezzel parancsot adott, hogy erősítsék meg a derékvitorla alsó gyűrűit. A matrózok a szél-oldalon nagy nehezen felgöngyölték a vitorlákat a leeresztett vitorlafákra, s ezzel csökkentették a vásznak felületét. John Mangles minél több vitorlát akart kifeszítve hagyni, hogy ezzel jobb egyensúlyt adjon a hajónak, s tompítsa hánykolódását.

Ez óvintézkedések után a kapitány utasította Tom Austint és a legénység parancsnokát, miként készüljenek fel a minden pillanatban kitörhető orkán támadására. Megerősítették a mentőcsónakok és a tartalék árbocok kötélzetét. Az ágyú mellett megerősítették az emelőcsigát. Megfeszítették az árboctartó kötélzetet és a farköteleket. Elzárták a fedélzeti lejárók nyílását. John, akár egy katonatiszt az ostromlott bástya fokán, nem hagyta el a fedélzet széles oldalát, onnan igyekezett kifürkészni a viharos ég titkait.

A légsúlymérő ekkor huszonhat hüvelykre süllyedt, ez igen ritka jelenség. A storm-glass, a vihar-pohár vegyi keverékének színváltozása vihart jelzett.

Éjfél után egy óra volt. Lady Helenát és Mary Grantot vadul dobálta fülkéjében a vihar; felmerészkedtek hát a fedélzetre. A szél ekkor másodpercenként tizennégy ölnyi sebességgel fújt. Élesen fütyült a mozdulatlan kötelek között. E fémkötelek vonós hangszerhez hasonlóan úgy zengtek, mintha valami hatalmas vonó rezegtette volna őket; a csigák összeverődtek, a kötelek nyikorogva csúsztak az érdes csigamenetekben, a vitorlák fegyverként durrogtak, s már rettentő hullámok ostromolták a habos tarajukon jégmadárként táncoló jachtot.

Mikor John kapitány megpillantotta az utasokat, hozzájuk sietett, s megkérte őket, térjenek vissza a társalgóba; a hullámok máris átcsaptak a fedélzeten, s minden percben újra végigsöpörhettek rajta. A tomboló elemek lármájától lady Helena alig hallotta az ifjú kapitány szavát.

- Nincsen semmi veszély? - kérdezte, mikor egy pillanatra elült a zaj.

- Nincsen, asszonyom - felelte John Mangles -, de nem maradhatnak a fedélzeten, sem ön, sem Mary kisasszony.

Lady Glenarvan és Mary engedelmeskedett a kérésnek is beillő parancsnak, s éppen akkor értek fedél alá, mikor a hajó farán átcsapó hullám megdöngette a lépcsőfeljárat ablakait. Ekkor a szél kettőzött erővel tombolt; az árbocok meghajoltak a vitorlák nyomása alatt, a jacht szinte repült a hullámok felett.

- Előtörzsvitorlát leereszteni! - kiáltotta John Mangles. - Bevonni a derékvitorlát, az orrvitorlákat!

A matrózok a kijelölt helyre rohantak, meglazították az ejtőköteleket, megszorították a tartóköteleket, a leeresztett orrvitorlák csapódásának zaja még az elemek harsogását is túlszárnyalta; a Duncan kéménye fekete füstöt okádott, s a vízből elő-előbukkanó hajócsavar egyenetlenül kavarta a tengert.

Glenarvan, az őrnagy, Paganel és Robert rémülettel vegyes csodálattal nézték a Duncan harcát a hullámokkal; erősen a fedélzet korlátjába kapaszkodtak, egy szót sem válthattak, csak nézték a dühöngő szélviharban hancúrozó viharmadarak csapatát.

Az orkán üvöltését hirtelen fülsiketítő sípolás törte át. A gőz tört elő, de nem az elvezető csövön, hanem a biztonsági szelepeken át; a vészsíp szokatlan erővel sivított; a hajó ijesztően megdőlt, s a kormányt tartó Wilsont fellökte a kormányrúd váratlan csapódása. A Duncan haránt feküdt a hullámokon, nem tudták többé kormányozni.

- Mi történt? - kiáltotta John Mangles, és felrohant a parancsnoki hídra.

- A hajó oldalra dől! - felelte Tom Austin.

- Eltörött a kormánylapát?

- A géphez! A géphez! - kiáltotta a gépész.

John a gépház felé szaladt, leviharzott a létrán. A helyiséget gőzfelhő töltötte be, a dugattyúk mozdulatlanul álltak a hengerekben, a hajtórúd meg sem mozdította az áttételi tengelyt. Ekkor a gépész, a gép hasztalan erőfeszítésének láttán és kazánjait féltve, elzárta a hengerbe vezető csövet, s a gőzt kibocsátotta a szelepeken.

- Mi történt hát? - kérdezte a kapitány.

- Nem működik a hajócsavar - felelte a gépész -, elgörbült vagy beleakadt valamibe.

- Micsoda? Nem lehet kiszabadítani?

- Lehetetlen.

A pillanat nem volt alkalmas arra, hogy megjavítsák a hibát, egy azonban biztos volt, a hajócsavar nem működött, s a gőz, mivel nem volt mit hajtson, a szelepeken át elillant. John kénytelen volt tehát ismét felvonni a vitorlákat, s legveszedelmesebb ellenségéhez, a szélhez volt kénytelen segítségért fordulni.

Visszatért a fedélzetre, s néhány szóval tájékoztatta a helyzetről Glenarvant, és sürgette, mielőbb menjen vissza a többi utassal együtt a hajó belsejébe. Glenarvan azonban a fedélzeten akart maradni.

- Nem, uram - felelte John Mangles határozottan -, egyedül kell maradnom a legénységgel. Távozzanak! A hajó minden percben megdőlhet, s a hullámok könyörtelenül lesodornák önöket.

- De hisz segíthetnénk...

- Menjenek, uram! Nem maradhatnak itt! Bizonyos körülmények között én parancsolok a hajón! Távozzanak, így akarom!

Valóban veszélyes lehetett a helyzet, ha John Mangles ilyen ellentmondást nem tűrő hangon beszélt. Glenarvan megértette, neki kell jó példát mutatnia, engedelmeskednie. Három társával együtt elhagyta a fedélzetet, csatlakozott a két nőhöz, akik aggódva várták az elemekkel vívott küzdelem kimenetelét.

- Erélyes ember az én derék Johnom - mondta Glenarvan a társalgóba érve.

- Igen - felelte Paganel -, az önök nagy Shakespeare-jének kormányosára emlékeztet engem, aki a *Vihar* című drámában így kiáltott a hajóján utazó királyra:

„Menjenek innen! Nem hallják, hogy bőgnek a szelek: mit törődnek ezek a király nevével? Csend! A kabinba! Ne zavarjanak!”[64]

John Mangles eközben egy pillanatot sem veszített, mindent megtett, hogy kimentse a hajót a veszélyes helyzetből, melybe a hajócsavar sérülése miatt került. Hogy minél kevésbé térjenek el az eredeti útvonaltól, elhatározta, lelassítja a hajó menetét. Nem eresztette le tehát a vitorlákat, hanem rézsút fordította, hogy ne dagassza őket a szél. Felvonatta a derékvitorlát, s felületét a vitorlagyűrűk segítségével csökkentette, a főárboc feszítőkötelére egy tarcsvitorlafélét húztak, s a kormányrudat a szél irányába fordították.

A kiváló hajó úgy engedelmeskedett, mint a sarkantyút érző gyors futású ló, oldalát a hullámoknak fordította. Vajon bírják-e majd a vitorlák? Dundee legjobb vásznából készültek, de miféle szövet állhat ellen e vad támadásoknak?

A csökkentett vitorlázatnak ez az állása azzal az előnnyel járt, hogy így a jacht legerősebb részeit ostromolták a hullámok, s a hajó megtarthatta eredeti útirányát. Helyzetük azonban nem volt veszélytelen, mert a hajó bármikor belezuhanhat a hatalmas hullámvölgyekbe, hogy soha többé ne bukkanjon föl belőle. John Manglesnek azonban nem volt más választása, úgy döntött, nem vonja be a vitorlákat mindaddig, míg a szél meg nem dönti az árbocfákat, le nem tépi a vitorlákat. Legénysége a közelben tartózkodott, készenlétben, hogy bármikor oda siessenek, ahol szükség lehet rájuk. John a kötelekbe kapaszkodva figyelte a tomboló tengert.

Így telt el az éjszaka hátralevő része. Azt remélték, reggelre lecsillapodik a vihar. Hiú remény. Reggel nyolc óra felé megint csak erősbödött a szél, s másodpercenként tizennyolc ölnyi sebességgel orkánná változott.

John egy szót sem szólt arról, mennyire félti hajóját és az utasokat. A Duncan ijesztően oldalra dőlt; a fedélzeti támasztógerendák beleroppantak, az előtörzsárboc vitorlafái némelykor a hullámok taraját csapkodták. A legénység egy pillanatra azt hitte, hogy a jacht nem fog felegyenesedni. A matrózok fejszével a kezükben már rohantak, hogy elnyessék a főárboc merevítőköteleit, mikor a vitorlák kiszakadtak a tartókötelek közül, s hatalmas albatroszként elrepültek.

A Duncan felegyenesedett, de minden támaszték nélkül, céltalanul dobálták a hullámok, az árbocok már-már tövestül kiszakadtak az árbocfészekből. A hajó nem sokáig bírhatja ezt a bukdácsolást; szétesző palánkjain, meglazult eresztékein hamarosan betódul a víz.

John Mangles számára mindössze egyetlen lehetőség maradt: felvonni az orrvitorlát, és elmenekülni a vihar elől. Csak hússzori sikertelen próbálkozás, csak több órás munka után sikerült ezt végrehajtaniuk. Délután három órakor húzhatták csak fel a szélben dagadozó orrvitorlát.

A Duncan kiszámíthatatlan sebességgel rohant a hátszél duzzasztotta vászondarab alatt. Északkeletnek haladt, amerre a vihar hajtotta. A lehető leggyorsabban kellett haladniuk; ettől függött biztonságuk. A hajó néha még a víznél is gyorsabban száguldott; fedélzetén orrtól farig végigsöpörtek a hullámok, melyeket karcsú elejével úgy szelt át, mint valami hatalmas bálna. Máskor a hullámokkal egyforma sebesen haladt; kormányrúdja nem működött,

[64] Babits Mihály fordítása

ijesztően bukdácsolt, s a felborulás veszedelme fenyegette. Az is megesett, hogy a hullámok a hajónál is gyorsabban rohantak; ilyenkor átcsaptak a párkányon, s hátulról ellenállhatatlan erővel zúdultak végig a fedélzeten.

Ilyen nyugtalanító helyzetben, reménykedés és kétségbeesés közepette telt el december 15-e és a rákövetkező éjszaka. John Mangles egy pillanatra sem hagyta el őrhelyét, nem is evett, olyan félelmek gyötörték, melyeket szenvtelen arca nem árult el; tekintetével makacsul próbált áthatolni az északon gomolygó ködön.

Valóban volt mitől tartania. A Duncan letért útjáról, s megfékezhetetlen sebességgel rohant az ausztráliai partok felé. John Mangles ösztönösen érezte, hogy valami villámsebes áram ragadja magával. Minden pillanatban attól tartott, hogy a jacht sziklazátonyra fut, s ezer darabra hull szét. Becslése szerint a part mintegy tizenkét mérföldnyire lehetett szélirányban. Márpedig a szárazföld most hajótörést, a hajó teljes pusztulását jelentette volna. Százszor jobb a végtelen óceán, melynek haragjával meg tud birkózni a hajó, ha másként nem, hát úgy, hogy enged neki. De ha partra veti a vihar, akkor elveszett.

John Mangles fölkereste Glenarvant, s négyszemközt, őszintén beszámolt neki a súlyos helyzetről, melyet ő a mindenre kész tengerész hidegvérével vett tudomásul. Azzal fejezte be, hogy esetleg kénytelen lesz partra vezetni a Duncant.

- Azért, hogy ha csak lehet, megmentsem az utasokat, uram.

- Tegyen így, John - felelte Glenarvan.

- És lady Helena? Grant kisasszony?

- Csak az utolsó pillanatban tudatom velük, mikor már minden remény odaveszett, hogy a tengeren maradjunk. Szóljon idejében.

- Szólok, uram.

Glenarvan visszatért lady Helenához és Mary Granthoz, akik nem tudtak mindenről, de azért megsejtették a közeli veszélyt. Éppúgy, mint társaik, nagy bátorságot tanúsítottak ők is. Paganel a legidőszerűtlenebb fejtegetésekbe kezdett a légáramlatok irányáról; a figyelő Robertnek érdekes összehasonlításokat tett a tornádók, a ciklonok és az egyenes irányban ható szélviharok között. Az őrnagy meg valóságos muzulmán fatalizmussal[65] várta a fejleményeket.

Tizenegy óra felé az orkán mintha enyhült volna egy kicsit, a nyirkos köd szétoszlott, s a hirtelen világosságban John a szélirányban hatmérföldnyire alacsony partot pillantott meg. A hajó arrafelé rohant. Hatalmas hullámok csaptak fel szédítő magasba, ötvenlábnyira, meg annál is magasabbra. John megértette, hogy nyilván szilárd ütközőre találtak, hogy olyan magasba tornyosulnak.

- Homokzátonyok - mondta Austinnak.

- Én is így gondolom - mondta a másodkapitány.

- Isten kezében vagyunk - folytatta John. - Hacsak nincsen valami járható köz, s hacsak a Duncan ezt magától meg nem találja, elvesztünk.

- Most éppen dagály van, kapitány, talán át tudunk siklani a zátonyok felett.

- Nézze csak, Austin, e dühöngő hullámokat! Miféle hajó tudna dacolni velük?

---

[65] A muzulmánok hite szerint Allah mindenkinek előre megszabja sorsát.

A Duncant eközben orrvitorlája rettentő sebességgel repítette a part felé. Hamarosan csak kétmérföldnyire voltak a zátony meredek partjától. A szárazföldet minduntalan pára takarta el. A zátonyok tajtékos szegélyén túl John egy nyugodtabb medencét vélt megpillantani. Ott a Duncan aránylag biztonságban lenne. De hogyan juthatnának el oda?

John a fedélzetre szólította az utasokat; nem akarta, hogy a hajótörés pillanatában a társalgóba legyenek elzárva. Glenarvan és társai a rémítő tengerre pillantottak. Mary Grant elsápadt.

- John - szólt Glenarvan -, megpróbálom megmenteni a feleségemet, vagy vele pusztulok. Viseld gondját Grant kisasszonynak.

- Igen, uram - felelte John Mangles.

A Duncan ekkor már csak néhány kötélhossznyira volt a zátony tövétől. A tenger magasan állt, s kétségtelenül elég mély lett volna a víz, hogy a hajótő átkelhessen a veszélyes fenéktalaj fölött. De akkor aztán a jachtot föl-le dobáló hullámok menthetetlenül a zátonyhoz csapják a hajó gerincét. Vajon van-e valami mód arra, hogy megfékezzék a hullámok mozgását, hogy lecsillapítsák a tomboló tengert?

John Manglesnek még egy utolsó ötlete támadt.

- Olajat! - kiáltott fel. - Öntsetek olajat a vízre! Olajat!

A legénység tüstént megértette szavait. Olyan eszközhöz kell folyamodniuk, mely néha hatásos: a hullámok, ha olajréteggel borítják őket, lecsillapodnak, mert az olajréteg a felületen úszik, s csökkenti a hullámok erejét. A hatás azonnali, de hamar megszűnik. Ha a hajó áthalad a lecsendesült vizeken, a tenger megkétszerezett erővel dühöng, s jaj annak a hajónak, mely esetleg nyomában halad.

A legénység erejét százszorosára növelte a veszedelem; a fókazsírt tartalmazó tartályokat az első fedélzetre emelték, ott baltával léket ütöttek rajtuk, s a hajó jobb és bal oldali peremére akasztották őket.

- Vigyázz! - kiáltotta John Mangles, a kellő pillanatot lesve.

Húsz másodperc múlva a jacht elérte a harsogó hullámoktól elzárt szoros bejáratát. Elérkezett a döntő pillanat.

- Most! - kiáltotta az ifjú kapitány.

Megdöntötték a tartályokat; ömleni kezdett belőlük az olaj. Az olajszőnyeg nyomban elsimította a tenger tajtékos felszínét. A Duncan nyugodt vízen siklott, s hamarosan a félelmetes zátonyokon túl, csendes öbölbe ért, míg mögötte a béklyóitól megszabadult óceán leírhatatlan dühvel szökött a magasba.

VI. A Bernoulli-fok

John Mangles mindenekelőtt két horgonnyal biztonságosan kikötötte hajóját. A horgony öt öl mély vízben, jó kemény, kavicsos talajba kapaszkodott. Nem kellett tehát attól tartaniuk, hogy elszabadul a hajó, vagy hogy apálykor megfeneklik. A Duncan annyi veszélyes óra után most egy kis öbölfélében pihent, melyet magas, félkör alakú földnyelv védett a nyílttengeri szelektől.

Glenarvan lord megszorította az ifjú kapitány kezét:

- Köszönöm, John.

John e két egyszerű szót többre becsülte a legnagyobb jutalomnál. Glenarvan csak vele osztotta meg aggodalmait, sem lady Helena, sem Mary, sem Robert nem sejtette, milyen komoly veszedelemből szabadultak meg.

Egy fontos dolgot kellett tisztázniuk. Vajon a part melyik részére vetette a Duncant a rettenetes vihar? Hol tér majd rá az eddig követett szélességi fokra? Vajon milyen távol van tőlük délnyugatra a Bernoulli-fok? Ezek voltak az első kérdések, melyeket John Mangleshez intéztek. A kapitány nyomban megállapította földrajzi helyzetüket, s a hajótérképre be is jelölte.

A Duncan végül is nem nagyon tért le útvonaláról, mindössze két foknyira. A 136. hosszúsági fok 12. percén, és a 35. szélességi fok 7. percén, a Katasztrófafoknál, Ausztrália déli kiszögelléseinek egyikén, a Bernoulli-foktól háromszáz mérföldnyire voltak.

A baljós nevű Katasztrófa-fok párja a Borda-fok, mely nem más, mint a Kenguru-sziget egy kiemelkedő szirtje. A két fok között nyílik az Investigator-szoros, mely két, meglehetősen mély öbölbe vezet: északon a Spencer-öbölbe, délen pedig a Saint Vincent-öbölbe. Ez utóbbinak keleti oldalán helyezkedik el a Dél-Ausztráliának nevezett tartomány fővárosának, Adelaide-nek a kikötője. Az 1836-ban alapított városnak negyvenezer lakosa van, s meglehetősen gazdagnak mondható. Lakosai főleg földműveléssel foglalkoznak; a termékeny talajon szőlőt, narancsot termesztenek, inkább a mezőgazdaság kincseinek kiaknázásával, mintsem ipari létesítmények alapításával foglalkoznak. Lakói között kevesebb a mérnök, mint a mezőgazdász, s az emberek általában nemigen foglalkoznak kereskedelemmel vagy technikai munkákkal.

Vajon ki tudják-e javítani a Duncant? Ezt tisztázniuk kellett. John Mangles tudni akarta, hányadán állnak. Búvárokat küldött a hajó fara alá, s a búvárok azt jelentették, hogy a hajócsavar elgörbült, s a fartőkéhez súrlódik, ezért nem működik. Ez elég súlyos kár volt, olyannyira súlyos, hogy a kijavításához szükséges szerszámokat nem is találnák meg Adelaideben.

Glenarvan és John kapitány komoly megfontolás után úgy döntött, hogy a Duncan a Britannia nyomait keresve elvitorlázik az ausztráliai partok mentén a Bernoulli-fokig, ott megállnak, hogy tudakozódjanak, majd folytatják az utat Melbourne-ig, ahol könnyen kijavítják a hajó sérüléseit. Mikor majd ismét használható lesz a hajócsavar, a Duncan a nyugati partokon cirkálva befejezi kutatásai sorozatát.

A javaslatot elfogadták. John Mangles úgy határozott, hogy az első kedvező széllel útnak indulnak. Nem kellett sokáig várnia. Estefelé az orkán teljesen elcsendesedett. Vitorlázásra alkalmas délnyugati szél támadt helyében. Felkészültek az indulásra. Új vitorlákat erősítettek fel. Hajnali négy órakor megforgatták az emelőcsigát. A horgony hamarosan megemelkedett,

majd felszakadt, s a Duncan kibontott előtörzsvitorlájával, csúcsvitorlájával, sudárvitorlájával, orrvitorláival, tatvitorlájával jobb oldali szélben hajózott az ausztráliai partok mentén.

Két óra múlva eltűnt szemük elől a Katasztrófa-fok, s az Investigator-szoros magasságába értek. Este megkerülték a Borda-fokot, s néhány kötélhosszúságnyi távolságban elhaladtak a Kenguru-sziget mellett. Ausztrália apró szigetei között ez a legnagyobb; a szökött fegyencek menedéke. Elbűvölő képet nyújtott. A parti, egymásra tornyosuló sziklákat hatalmas növény-szőnyeg borította. Akárcsak felfedezése idején, 1802-ben, most is számtalan kengurufalka szökdécselt a síkságokon, az erdőkben. Másnap, míg a Duncan cirkált, a bárkákat a szárazföldre küldték, hogy a matrózok vizsgálják végig a partbeszögelléseket. A 36. szélességi fokon voltak, s Glenarvan egészen a 38. szélességi fokig egyetlen átkutatatlan pontot sem akart hagyni.

December 18-án a jacht, mint egy valódi clipper siklott kibontott vitorláival, s elsuhant az Encounter-öböl partjai mellett. Ide érkezett 1828-ban Stuart utazó, miután fölfedezte a Murray-t, Dél-Ausztrália legnagyobb folyóját. De ezek a partok már nem hasonlítottak a zöldellő Kenguru-szigetre; a szaggatott, sík partvidék egyhangúságát csak kopár, magányos halmok szakították meg, itt-ott egy szürke, meredek kőszirt vagy homokdomb; vagyis itt már a sarki tájak kietlensége uralkodott.

Ezen az úton a bárkáknak nehéz dolguk volt. A matrózok azonban nem panaszkodtak. Glenarvan, elválaszthatatlan Paganelja és az ifjú Robert csaknem mindig velük tartottak. Saját szemükkel akarták keresni a Britannia nyomait. Ez az aprólékos kutatás azonban nem vezette őket a hajótörés nyomára. Az ausztráliai partok éppúgy hallgattak a szerencsétlenség felől, mint a patagon földek. De mindaddig nem hagyhattak föl a reménnyel, míg el nem értek az irat említette pontra. Hogy errefelé is kutattak, az csak fokozott óvatosság volt részükről, hogy semmit se bízzanak a véletlenre. Éjszaka a Duncan úgy rendezte vitorláit, hogy a hajó lehetőleg ne változtassa helyét, s nappal gondosan kutatták a partvidéket.

Így értek december 20-án a Lacépede-öblöt lezáró Bernoulli-fok vonalába, és eddig semmiféle hajóroncsot nem találtak. Ez azonban nem cáfolta a Britannia kapitányának levelét. Két év, vagyis a szerencsétlenség óta a tenger elhordhatta, s nyilván el is hordta, szétforgácsolta a háromárbocos maradványait. A bennszülöttek meg, akik oly messziről szimatolják a hajó-törést, mint a keselyű a tetemet, nyilván összeszedték az utolsó forgácsot is. Aztán meg Harry Grant és két társa, ahogy a partra ért, rögtön fogságba esett, s kétségtelenül a szárazföld belsejébe hurcolták őket.

Így azonban elesett Jacques Paganel egyik leleményes feltételezése. Míg az argentin száraz-földről volt szó, a földrajztudós joggal állította, hogy az irat adatai nem a hajótörés, hanem a fogság színhelyére vonatkoznak.

Hiszen a pampabeli nagy folyók, mellékfolyóik elvihették a tengerig az értékes iratot. Itt azonban, Ausztráliának ezen a részén, kevés folyó szeli át a 37. szélességi fokot; meg aztán a Rio Colorado, a Rio Negro elhagyatott, lakhatatlan és lakatlan partokon ömlik a tengerbe, míg a legfőbb ausztrál folyók, a Murray, a Yarra, a Torrens, a Darling vagy egymásba ömlenek, vagy olyan torkolatokon keresztül érnek az óceánba, melyek nagy forgalmú hajóúttá, népes kikötőkké váltak. Mekkora valószínűsége lehet ilyen körülmények között, hogy ez a törékeny palack a forgalmas vizeken át eljuthatott az Indiai-óceánba?

Ez a körülmény nem kerülhette el éles eszű emberek figyelmét. Paganel Patagóniában érvényes feltételezése nem volt érvényes Ausztráliában. Paganel ezt be is ismerte, mikor Mac Nabbs szóba hozta a kérdést. Nyilvánvaló volt tehát, hogy az iratban talált adatok csakis a

hajótörés helyére vonatkozhatnak, következésképpen a palackot ott dobták a tengerbe, ahol a Britanniát a szerencsétlenség érte, vagyis Ausztrália nyugati partján.

Azért az iratnak ez a végleges magyarázata, mint Glenarvan igen helyesen megjegyezte, nem zárja ki azt a feltételezést, hogy Grant kapitány fogságba esett. Erre az iratban is tesz célzást, s nem szabad megfeledkezni e szavakról: „ahol kegyetlen bennszülöttek fogságába esnek...” Ha azonban foglyok, akkor semmi értelme, hogy csak a 37. szélességi fokon keressék őket, hiszen bárhol másutt is lehetnek.

Ezt a kérdést hosszan megvitatták, s egyszer s mindenkorra így döntötték el: ha a Bernoulli-foknál nem találnak a Britannia nyomára, akkor Glenarvan nem tehet egyebet, mint hogy visszafordul Európába. Hasztalanul kutatott, de bátran, lelkiismeretesen teljesítette vállalt kötelességét.

Mindez nagyon elszomorította a jacht utasait. Mary és Robert Grant pedig éppenséggel kétségbeesett. Ahogy partra szálltak lord és lady Glenarvan, John Mangles, Mac Nabbs és Paganel társaságában, a kapitány két gyermeke arra gondolt, hogy most dől el véglegesen apjuk sorsa. Véglegesen, mert mint Paganel egy korábbi beszélgetés során kifejtette, hogyha a hajótörés a keleti partokon történt volna, a hajótöröttek már minden bizonnyal hazatértek volna.

- Remélj! Remélj! Mindig csak remélj! - mondogatta lady Helena a fiatal lánynak, amint a csónakban a szárazföld felé igyekeztek. - Isten nem hagy el bennünket!

- Igen, Mary kisasszony - szólt John kapitány -, mikor az emberi erők fogytán vannak, a sors közbelép, s váratlanul új utakat nyit meg előttünk.

- Bár így lenne, John úr! - felelte Mary Grant.

A part már csak egy kötélhosszúságnyira volt; enyhe lejtőkön ereszkedett alá a tengerbe kétmérföldnyire benyúló fok csúcsán. A bárka egy kis természetes öbölben ért partot, két kialakulóban levő korallpad között, melyek majd idővel zátonyövezetet alkotnak Dél-Ausztrália partjain. Már mostani állapotukban is szétzúzhatták bármilyen hajó teknőjét, s lehet, hogy a Britannia is itt veszett oda mindenestül.

A Duncan utasai minden nehézség nélkül kötöttek ki a teljesen elhagyatott parton. Hatvan-nyolcvan láb magas réteges kőszirtek hosszú sora emelkedett a part fölé. Létra vagy kampó nélkül nehéz lett volna megmászni ezt a természet emelte sáncot. John Mangles szerencsére talált egy hasadékot, mely a sziklafal leomlása nyomán keletkezhetett. A napéjegyenlőség heves tengermozgásakor a hullámok nyilván vadul ostromolták a porhanyós tufát, s így ledöntötték a sziklatömb tetejét.

Glenarvan és társai behatoltak a szakadékba, és egy meglehetősen meredek lejtőn elértek a szirt tetejére. Robert macskaügyességgel kúszott fel a sziklafalon, s Paganel nagy bánatára elsőnek ért a csúcsra; a földrajztudóst bántotta, hogy negyvenéves hosszú lábait tizenkét éves apró lábak győzték le. Azért ő is lehagyta, mégpedig jócskán, a békésen ballagó őrnagyot, aki egyébként nem is akart vele versenyre kelni.

A kis csoport hamarosan összegyűlt, s betekintette az előttük elterülő síkságot. Hatalmas, sivár és terméketlen terület volt ez, itt-ott bokrokkal, bozóttal; Glenarvan a skót alföld glenjeihez hasonlította, Paganel meg Bretagne kopár pusztáihoz. Ha a partvidék lakatlannak is tűnt, a távolban néhány biztató épület arról tanúskodott, hogy emberek - nem vadak, hanem munkálkodó emberek laknak arrafelé.

- Malom! - kiáltott fel Robert.

Hárommérföldnyire csakugyan malom szárnya forgott a szélben.

- Valóban, malom - felelte Paganel, aki messzelátóját a kérdéses irányba fordította. - E szerény és hasznos kis épület mindennél jobban megörvendezteti a szememet.

- Harangtoronyhoz hasonlít - mondta lady Helena.

- Igen, asszonyom, valóban hasonlítanak, de hiszen egyik a test, másik meg a lélek kenyerén munkálkodik.

- Gyerünk a malomhoz! - szólt Glenarvan.

Útnak indultak. Félórás gyaloglás után emberi kéz művelte földre jutottak; a táj megváltozott. A kietlen vidék átmenet nélkül termőfölddé változott. Frissen megmunkált, nem bozót, hanem élősövény kerítette birtokhoz értek; a Kenguru-sziget faiskoláiból idetelepített vaskos akácfák közt a réteken néhány marha és ló legelészett. Lassanként gabonaföldek tűntek fel, néhány holdon szőke kalász emelte magasba fejét, roppant méhkasokként szénaboglyák meredeztek, frissen ácsolt kerítéssel körülvett, a római Horatius ódáihoz méltó szépségű kertekben vegyült a hasznos a kellemessel; aztán csűrök bukkantak fel, ügyesen elhelyezett gazdasági épületek, végül egy nagyszerű és kényelmesnek látszó lakóház, föléje a csúcsos tetejű vidám malom magaslott, s hatalmas szárnyainak mozgó árnyaival a házat cirógatta.

Az idegenek jöttét jelző négy hatalmas kutya ugatására megnyerő arcú, ötven év körüli férfi jött elő a főépületből. A fiai, öt szép, erős gyerek követte őt anyjukkal, egy magas termetű, erős asszonnyal. Nem tévedhettek: a derék családjával körülvett férfi a frissen feltört földeken jellegzetes típusa volt azoknak az ír telepeseknek, akik a hazai nyomorúságba belefáradva, a tengeren túl keresték a megélhetést és a boldogságot.

Glenarvan és társai még be sem mutatkozhattak, még arra sem jutott idejük, hogy megmondják a nevüket, meg hogy voltaképpen kicsodák, máris e szívélyes szavak fogadták őket:

- Idegenek, isten hozta önöket Paddy O'Moore házában.

- Írek? - kérdezte Glenarvan, és megszorította a telepes feléje nyújtott kezét.

- Az voltam - felelte Paddy O'Moore. - Most ausztráliai vagyok. Bárkik is legyenek önök, uraim, jöjjenek beljebb. Az én házam az önöké is.

A szívélyes meghívást vonakodás nélkül elfogadták. O'Moore asszony a házba vezette lady Helenát és Mary Grantot, míg a telepes fiai lesegítették a vendégek fegyvereit.

A vízszintesen rakott erős, vastag deszkából épült ház földszintjét egyetlen tágas, hűvös és világos helyiség foglalta el. A szilárdan épült házhoz és megtermett lakóihoz méltó berendezést néhány, az élénk színű falakhoz erősített pad, egy tucatnyi támlátlan szék meg két mázas cserépedénnyel, fényes önkannákkal megrakott tölgyfa láda alkotta; a széles és hosszú asztalnál húsz vendég is kényelmesen elfért volna.

Föltálalták az ebédet. Nemcsak hogy elegendő, de még annál is több marhasült és ürücomb között gőzölgött a levesestál: a tálakat olajbogyóval, szőlővel, naranccsal megrakott tányérok vették körül. A házigazda és a háziasszony olyan megnyerő volt, az asztal olyan hívogatóan nagy és olyan bőségtől roskadó, hogy valósággal neveletlenség lett volna le nem ülni hozzá. A gazdasági cselédek is előkerültek már, hogy megosszák az ebédet gazdájukkal, aki egyenrangúként bánt velük. Paddy O'Moore megmutatta vendégeinek a számukra kijelölt helyet.

- Vártam önöket - mondta egyszerűen Glenarvannak.

- Várt? - kérdezte Glenarvan csodálkozva.

- Mindig várom azokat, akik hozzám jönnek - felelte az ír.

Lady Helenát igen meghatotta ez a közvetlenség; férje pillantása pedig elárulta, hogy ő is nagy tisztelettel néz a házigazdára, aki most családja és vendégei körében komoly hangon mondta el az asztali áldást.

Derekasan megebédeltek, majd mindenféléről elbeszélgettek. A skótok igen hasonlóak az írekhez. A néhány ölnyi széles Tweed folyó mélyebb árkot von Anglia és Skócia közé, mint a húszmérföldes Ír-csatorna Ó-Kaledónia és a zöldellő Írország közé. Paddy O'Moore elmesélte élete történetét. Olyan volt, mint valamennyi kivándorlóé, akit a nyomor elűz hazájából. Sokan mennek el a messzeségbe, hogy szerencsét próbáljanak, de többnyire csak csalódás és nyomorúság vár rájuk. A jó szerencsét hibáztatják, ahelyett hogy saját ügyetlenségüket, lustaságukat és hibáikat okolnák. A józan életű, bátor, takarékos és derék mindig boldogul.

Paddy O'Moore ilyen ember volt. Elhagyta Dundalkot, ahol majd éhenpusztult, s családjával nekivágott Ausztráliának; Adelaide-ben partra szállt, a bányamunka helyett a kevésbé veszélyes, de ugyancsak fáradságos földművelést választotta, és két hónappal később már nekilátott, hogy megművelje azt a földet, mely ma oly szépen virágzik. Dél-Ausztrália területét nyolcvanholdas tagokra osztották. Ezeket a kormány a telepeseknek juttatta; a birtokok valamennyi szorgalmas földművesnek megélhetést nyújtanak, sőt még nyolcvan font sterlingnyi összeget félre is tudnak tenni.

Paddy O'Moore tudta ezt. Gazdasági ismeretei nagy hasznára váltak. Dolgozott, megélt, takarékoskodott, s az első birtok jövedelméből újabbakat vásárolt. Családja is, földje is virágzott. Az ír paraszt földbirtokossá vált, és noha még csak két éve gazdálkodott, máris ötszáz hold földet javított fel, s volt vagy ötszáz marhája. Nem volt többé az európaiak rabszolgája: önmaga ura lett, független ember a világ legszabadabb országában.

Történetének hallatára a vendégek őszintén, szívből gratuláltak az ír telepesnek. Paddy O'Moore nyilvánvalóan bizalomért bizalmat várt cserébe, de nem erőszakolta a szót. Azok közé a tapintatos emberek közé tartozott, akik így gondolkoznak: „Íme, én ez vagyok, de tőletek nem kérdezem, kik vagytok." Glenarvan szívesen beszélt volna a Bernoulli-foknál horgonyzó Duncanról, fáradhatatlan kitartással folytatott kutatásaikról. Nem szerette azonban a hosszú bevezetőket, így hát először a Britannia hajótörése felől kérdezősködött.

Az ír válasza nem volt kedvező. Sohasem hallott a Britanniáról. Két év óta egyetlen hajó sem járt szerencsétlenül a parton, sem a fok fölött, sem alatta. A kérdéses hajótörés pedig csak két éve történhetett. Így teljes bizonyossággal állíthatta, hogy a hajótöröttek nem vetődtek a nyugati partvidéknek erre a részére.

- Most pedig, uram - tette hozzá -, hadd kérdezzem meg, miért érdeklődik a Britannia hajótörése felől.

Glenarvan elbeszélte a telepesnek az irat történetét, a jacht útját, a Grant kapitány felkutatására tett kísérleteket; azt sem titkolta el, hogy legdédelgetettebb reményeik szálltak füstbe határozott kijelentése hallatára, s hogy most már mindörökre lemondhatnak arról, hogy megtalálják a Britannia hajótöröttjeit.

Glenarvan szavai nagy fájdalmat okoztak hallgatóinak. Robert és Mary könnyes szemmel hallgatta. Paganel egyetlen vigasztaló vagy reménykeltő szót sem talált. John Mangles szíve is elszorult. A bátor embereken már-már erőt vett a kétségbeesés, mikor egy hang így szólt:

- Uram, adjon hálát Istennek. Ha Grant kapitány életben van, akkor itt él Ausztrália földjén!

VII. Ayrton

Leírhatatlan megdöbbenés fogadta e szavakat. Glenarvan felugrott, s székét hátralökve így kiáltott fel:

- Ki mondta ezt?

- Én! - felelte Paddy O'Moore egyik bérese az asztal végéről.

- Te, Ayrton? - kérdezte a telepes éppoly döbbenten, mint Glenarvan.

- Én - felelte Ayrton felindultan, de határozottan.

- Én, aki éppúgy skót vagyok, mint ön, uram, én, a Britannia egyik hajótöröttje.

E közlés elmondhatatlan hatást keltett. Mary Grant izgalomtól félájultan, örömtől félholtan hanyatlott lady Helena karjába. John Mangles, Robert, Paganel, mind lelkesen felugrottak a helyükről, és a férfi köré sereglettek, akit az imént Paddy O'Moore Ayrtonnak nevezett.

Negyven év körüli, nyers külsejű ember volt; csillogó szeme mélyen ült a bozontos szemöldöke alatt. Noha igen sovány volt, nem mindennapi ereje lehetett. Csupa csont, csupa izom ember, aki, mint a skót szólás mondja, nem fecsérelte idejét a hízásra. Középtermetű volt, széles vállú, határozott mozgású; s noha vonásai durvák, értelmes és energikus arca megnyerő volt. A rokonszenves benyomást csak növelte az, hogy arcán a nemrég kiállott kínok nyomai látszottak. Igen, látszott, hogy szenvedett, hogy sokat szenvedett; de olyan embernek tűnt, aki el tudja viselni a szenvedést, szembeszáll vele és legyőzi.

Glenarvan és társai mindezt az első pillantásra megérezték. Ayrton egyénisége kezdettől fogva erős benyomást tett rájuk. Glenarvan valamennyiük nevében kérdésekkel árasztotta el, s Ayrton válaszolt rájuk. Glenarvan és Ayrton találkozása mindkettőjükből kölcsönös felindultságot váltott ki. Glenarvan első kérdései ezért rendszertelenül, szinte akaratlanul tódultak ajkára.

- Ön a Britannia egyik hajótöröttje? - kérdezte.

- Igen, uram, Grant kapitány fertálymestere voltam - felelte Ayrton.

- Vele együtt menekült meg a hajótörésből?

- Nem, uram, nem. Abban a rettenetes pillanatban már elszakadtam tőle; a hullámok a fedélzetről a partra vetettek.

- Tehát nem egyike annak a két matróznak, akiket megemlít az irat?

- Nem, nem tudtam ennek az iratnak a létezéséről. A kapitány akkor dobhatta a tengerbe, mikor én már nem voltam a hajón.

- De hát a kapitány? A kapitány?

- Azt hittem, vízbe fúlt, eltűnt, odaveszett a Britannia egész legénységével. Azt hittem, csak én egyedül maradtam életben.

- De hiszen azt mondta az imént, hogy Grant kapitány életben van!

- Nem. Azt mondtam: ha a kapitány életben van.

- És hozzátette, hogy akkor az ausztráliai szárazföldön van.

- Valóban csak ott lehet.

- Nem tudja hát, hogy hol van?

- Nem, uram, ismétlem: azt hittem, elnyelték a hullámok, vagy a sziklákon zúzódott halálra. Önöktől tudtam meg, hogy esetleg életben van.

- Mit tud hát? - kérdezte Glenarvan.

- Csak ennyit. Hogy ha Grant kapitány életben van, akkor Ausztráliában van.

- Hol történt a hajótörés? - kérdezte ekkor Mac Nabbs.

Ezt a kérdést kellett volna föltenniük először, de az események okozta zavarban Glenarvan, aki mindenekelőtt azt akarta megtudni, hol található Grant kapitány, nem kérdezősködött a hely után, ahol a Britannia hajótörést szenvedett. A beszélgetés mindeddig csapongó és rendszertelen volt, egyik témáról a másikra ugrott, csak érintette a kérdéseket, de nem hatolt a lényegig, összekavarta az eseményeket, összezavarta az időpontokat. Most azonban nyugodtabb mederbe tért, s a homályos történet részletei hamarosan világosan, pontosan bontakoztak ki a hallgatók előtt.

Mac Nabbs kérdésére Ayrton így válaszolt:

- Mikor lesodródtam a fedélzetről, ahol az orrvitorlát eresztettem le, a Britannia Ausztrália partja felé rohant. Két kötélhossznyira sem lehetett tőle. A hajótörés tehát ott történt.

- A 37. szélességi fokon? - kérdezte John Mangles.

- A 37. szélességi fokon - felelte Ayrton.

- A nyugati parton?

- Nem! A keleti parton - felelte élénken a fertálymester.

- És mikor?

- 1862. június 27-én éjjel.

- Ez az! Úgy van! - kiáltott fel Glenarvan.

- Látja, uram - tette hozzá Ayrton -, helyesen mondtam, hogy ha Grant kapitány életben van, úgy az ausztrál szárazföldön kell keresni, nem másutt.

- Megkeressük, rátalálunk, megmentjük, barátom! - kiáltott fel Paganel. - Ó! Drága irat! - tette hozzá gyermetegen. - Meg kell hagyni, ugyancsak leleményes emberek kezébe tévedtél!

Alighanem senki sem hallotta Paganel hízelgő szavait. Glenarvan, lady Helena, Mary és Robert, mind Ayrton köré gyűltek. A kezét szorongatták. Úgy érezték, jelenléte záloga Grant kapitány megmenekülésének. Hiszen ha a matróz túlélte a hajótörés veszedelmeit, a kapitány miért ne élte volna túl épségben, egészségben a szerencsétlenséget? Ayrton szívesen mondogatta, hogy Grant kapitány minden bizonnyal éppúgy életben van, mint ő maga. Hogy hol, azt nem tudná megmondani, de bizonyosan ezen a kontinensen. Rendkívül értelmesen és szabatosan válaszolt az ezernyi kérdésre, melyekkel elhalmozták. Míg beszélt, Mary fogta a kezét. Apja bajtársa volt ez a matróz, a Britannia egyik tengerésze! Harry Grant mellett élt, vele járta a tengert, együtt szálltak szembe a veszélyekkel! Mary nem tudta levenni szemét erről a nyers arcról; sírt boldogságában.

Mindeddig senkinek sem jutott eszébe, hogy kételkedjék a fertálymester szavaiban, személyazonosságában. Csak a nehezen meggyőzhető őrnagyban és John Manglesben merült fel némi kétely, hogy vajon Ayrton szavai feltétlen bizalmat érdemelnek-e. Ez a váratlan találkozás némi gyanúra adhatott okot. Kétségtelen, hogy Ayrton tényeket idézett, egybevágó dátumokat,

meglepő részleteket. Bármily pontosak is azonban ezek az adatok, nem szolgálhatnak teljes bizonyítékul; hiszen a hazugság legtöbbször a részletek pontosságával hivalkodik. Mac Nabbs tehát nem mondott véleményt; hallgatott.

John Mangles kétségeit hamarosan eloszlatták a matróz szavai; és mikor hallotta, hogyan beszél apjáról a fiatal lánynak, biztosra vette, hogy valóban Grant kapitány bajtársa. Ayrton jól ismerte Maryt és Robertet. Látta őket Glasgow-ban a Britannia indulásakor. Emlékezett arra, hogy ott voltak a hajón, a búcsúebéden, melyet a kapitány barátainak adott. Mac Intyre seriff is ott volt. Az alig tízéves Robertet a hajó első altisztjére, Dick Turnerre bízták, de a fiú elszökött mellőle, s fölmászott a sudárvitorla rúdjára.

- Igaz! Igaz! - felelte Robert.

Ayrton ezer apróságra emlékezett, de látszólag nem tulajdonított nekik olyan nagy jelentőséget, mint John Mangles. Mikor elhallgatott, Mary csendesen így kérlelte:

- Még, Ayrton úr, meséljen még apánkról!

A fertálymester, ahogy csak tellett tőle, eleget tett Mary kívánságának. Glenarvan nem akarta félbeszakítani, pedig vagy húsz fontos kérdés jutott eszébe; lady Helena Mary boldog meghatottságát látva, csendre intette férjét.

A beszélgetés során Ayrton elbeszélte a Britannia történetét, a Csendes-óceánon keresztül vezető útját. Mary Grant nagyrészt ismerte a történetet, mert a hajóról egészen 1862 májusáig kapott híreket. Ebben az évben Harry Grant kikötött Óceánia legfontosabb szigetein. Érintette az Új-Hebridákat, Új-Guineát, Új-Zélandot, Új-Kaledóniát; de mindenütt mások - gyakran alig-alig jogos - foglalásaiba és az angol hatóságok rosszindulatába ütközött, mert hajóját mindenütt jelezték az angol telepeken. Pápuaföld nyugati partján azonban fontos pontra bukkant; úgy vélte, ott könnyen alapíthatna skót települést. Jövőjük biztosítva volna, hiszen a Molukka-szigetek és a Fülöp-szigetek felé vezető úton a hajókat vonzaná egy jó pihenő kikötő; különösen, mikor majd már átvágják a szuezi földszorost, és a hajóknak nem kell megkerülniük a Jóreménység fokát. Harry Grant azok közé tartozott, akik Angliában is hirdették Lesseps csatornaépítő elveit, s nem igyekeztek politikai vetélkedésből elgáncsolni ezt a nagy, nemzetközi érdekű tervet.

Pápuaföld felderítése után a Britannia Callaóba ment, hogy felújítsa készleteit, 1862. május 30-án elhagyta ezt a kikötőt, és az Indiai-óceánon, a Jóreménység fokát megkerülve indult vissza Európába. Indulása után három héttel rettenetes vihar tette mozgásképtelenné a hajót. Oldalra dőlt. Le kellett fűrészelni az árbocait. A fenékben lék keletkezett; nem tudták betömni. A legénység hamarosan kimerült, nem bírták tovább. A szivattyúkat nem tudták használni. A Britannia egy héten át az orkánok játékszere volt. A hajófenéken hat láb magasba emelkedett a víz. Lassan süllyedt a hajó. A bárkákat elsodorta a vihar. Már-már azt hitték, a hajón pusztulnak el, mikor június 27-én, éjjel - mint ezt Paganel helyesen meg is állapította - megpillantották Ausztrália keleti partját. A hajó hamarosan partra vetődött. Hatalmas rázkódást éreztek. Ayrtont ebben a pillanatban elsodorta egy hullám, és a parton megtörő árba lódította, s ott elvesztette az eszméletét. Mikor magához tért, bennszülöttek foglya volt, akik a szárazföld belseje felé hurcolták. Azóta nem hallott a Britannia felől, s nem éppen oktalanul úgy gondolta, hogy a hajó mindenestül odaveszett a Twofold-öböl veszélyes zátonyain.

Így fejeződött be a Grant kapitányról szóló történet. Ayrton hallgatói nemegyszer fájdalmasan följajdultak. Az őrnagy igazságtalan lett volna, ha a történet hitelességében kételkedik. A Britannia története után Ayrton története még időszerűbb érdekességet ígért.

Grant kapitány ugyanis - mint ezt az irat minden kétséget kizáróan bizonyítja -, akárcsak Ayrton, két matrózával együtt túlélte a hajótörést. Egyikük sorsából okszerűen következtetni lehetett a többiekére. Megkérték Ayrtont, mondja el kalandjai történetét. Igen egyszerű és igen rövid volt.

A hajótörött matróz egy bennszülött törzs fogságába esett, s ez magával hurcolta a Darling öntözte belsőbb területekre, azaz mintegy négyszáz mérföldnyire északra a 37. szélességi foktól. Nagyon nyomorúságosan élt ott, a törzs maga is igen szegény volt, de nem bántalmazták. Két hosszú évig sínylődött keserves rabszolgasorban. A szabadulás reménye azonban nem hagyta el. Leste a szökésre alkalmas pillanatot, noha tudta, hogy az számtalan veszélybe sodorhatja.

1864 októberében, egy éjszaka kijátszotta a bennszülöttek éberségét, és a hatalmas erdők mélyébe menekült. Egy hónapon át gyökereken élt, ehető harasztokon, mimózagyantán, s a magányos rengetegben bolyongott; nappal a nap volt az útmutatója, éjjel a csillagok; gyakran fogta el a kétségbeesés. Így kelt át azon a lakatlan vidéken, melyre csak néhány vakmerő utazó merészkedett; mocsarakon, folyókon, hegyeken át tört előre. Végül elcsigázva, félholtan érkezett Paddy O'Moore vendégszerető házába, ahol munkájáért cserébe gondtalan megélhetésre talált.

- Ayrton dicsért engem - szólt az ír telepes -, én meg hadd dicsérjem őt. Értelmes, bátor ember, jó munkás, és ha úgy akarja, Paddy O'Moore háza még sokáig lesz az ő hajléka is.

Ayrton főhajtással mondott köszönetet az írnek, s várta, hogy újabb kérdéseket intézzenek hozzá. Úgy gondolta azonban, hogy hallgatói jogos kíváncsiságát már kielégítette. Mit is mondhatott volna, hiszen többször is elmondott mindent. Glenarvan tehát már éppen azon volt, hogy Ayrton felvilágosításai alapján új terveket kovácsoljon, mikor az őrnagy a matrózhoz fordulva így szólt:

- A Britannia fertálymestere volt?

- Igen - felelte Ayrton habozás nélkül.

Megértette azonban, hogy az őrnagy kérdését némi gyanakvás, kétely sugallta, ezért hozzátette:

- Egyébként a matrózkönyvemet sikerült megmentenem a hajótörésből.

Nyomban kisietett az ebédlőből, hogy megkeresse a hivatalos okmányt. Alig egy percet maradt távol. Ez elég volt arra, hogy Paddy O'Moore így szóljon Glenarvanhoz:

- Uram, biztosítom önt, hogy Ayrton becsületes ember. Két hónapja van a szolgálatomban, és semmi panaszom ellene. Ismertem hajótörésének és fogságának történetét. Tisztességes, teljes bizalomra méltó ember.

Glenarvan válaszolni akart, hogy ő egy percig sem kételkedett Ayrton szavahihetőségében, mikor a matróz visszatért, és megmutatta szabályos matrózkönyvét. Az okmányt a Britannia tulajdonosa és Grant kapitány írta alá; Mary azonnal felismerte apja betűit. A papíron ez állt: „Tom Ayrton, első osztályú matróz, fertálymesteri minőségben a glasgow-i háromárbocos Britanniára szegődött." Többé semmi kétség sem férhetett Ayrton személyazonosságához, mert nehezen lett volna elképzelhető, hogy a kezében levő irat nem az ő tulajdona.

- Most pedig - szólt Glenarvan - valamennyiük tanácsát kérem, s azonnal megbeszéljük, mi a teendő. Az ön véleménye, Ayrton, kiváltképpen becses, és igen hálás lennék, ha közölné velünk.

Ayrton néhány pillanatig töprengett, majd így válaszolt:

- Köszönöm a bizalmát, uram, igyekszem méltó lenni rá. Valamelyest ismerem ezt a vidéket, a bennszülöttek szokásait, és ha valamiben hasznukra lehetek...

- De még mennyire! - felelte Glenarvan.

- Én is úgy gondolom, mint önök - folytatta Ayrton -, hogy Grant kapitány és a két matróz megmenekült a hajótörésből, de mivel nem kerültek angol területekre, mivel semmi hír felőlük, úgy gondolom, az én sorsomra jutottak, vagyis valami bennszülött törzs foglyai.

- Ugyanazokat az érveket ismétli, Ayrton, melyeket én már kifejtettem - szólt közbe Paganel. - Mint ettől tartottak is, a hajótöröttek nyilvánvalóan bennszülöttek fogságába kerültek. De vajon őket is, akárcsak önt, a 37. szélességi foktól északra hurcolták?

- Feltételezhetően, uram - felelte Ayrton. - Az ellenséges törzsek nemigen telepszenek le az angol fennhatóság alatt álló kerületek szomszédságában.

- Ez ugyancsak megnehezíti a dolgunkat - mondta Glenarvan, meglehetősen tanácstalanul. - Hogyan találhatnánk a foglyok nyomára egy ilyen hatalmas földrész belsejében?

Hosszú csend fogadta ezt a megjegyzést. Lady Helena tekintetével hiába faggatta valamennyi útitársát. Még Paganel is hallgatott. Szokott leleményessége most cserbenhagyta. John Mangles hosszú léptekkel rótta fel-alá az ebédlőt, mintha bajba jutott hajója fedélzetén járkálna.

- Ön, Ayrton úr, mit tenne? - kérdezte lady Helena.

- Asszonyom - felelte habozás nélkül Ayrton -, visszatérnék a hajóra, és egyenesen a hajótörés színhelyére sietnék. Ott aztán a körülményektől tenném függővé a továbbiakat, a véletlen esetleg útbaigazítást nyújt.

- Igen - felelte Glenarvan -, csak be kell várnunk, hogy megjavítsák a Duncant.

- Ó! Megsérült a hajó? - kérdezte Ayrton.

- Igen - felelte John Mangles.

- Súlyos?

- Nem, de a sérülések rendbe hozása olyan szerszámokat igényel, melyekkel mi nem rendelkezünk. A hajócsavar egyik szárnya elgörbült, és csak Melbourne-ban tudják megjavítani.

- Nem mehetnének vitorlával? - kérdezte a fertálymester.

- De igen, csak ha a szelek nem kedveznek a Duncannak, akkor igen sok időbe telne, hogy eljusson a Twofold-öbölbe. Szóval mindenképpen vissza kell mennünk Melbourne-be.

- Hát akkor menjen a hajó Melbourne-be, mi meg elmegyünk nélküle a Twofold-öbölbe!

- Hogyan? - kérdezte John Mangles.

- Úgy, hogy a 37. szélességi fok mentén átkelünk Ausztrálián, mint ahogy átkeltünk Amerikán.

- És a Duncan? - tért vissza különös makacssággal erre a kérdésre Ayrton.

- A Duncan csatlakozik hozzánk, vagy mi csatlakozunk a hajóhoz, a körülményektől függően. Ha útközben rátalálunk Grant kapitányra, együtt visszatérünk Melbourne-be. Ha pedig egészen a partokig kell folytatnunk a kutatást, a Duncan értünk jön oda. Kinek van valami ellenvetése? Őrnagy?

- Nincsen - felelte Mac Nabbs -, ha valóban járható az út Ausztrálián keresztül.

- Olyannyira járható - felelte Paganel -, hogy azt javaslom lady Helenának és Grant kisasszonynak, tartsanak ők is velünk.

- Komolyan beszél, Paganel? - kérdezte Glenarvan.

- Egészen komolyan. Az út nem több háromszázötven mérföldnél. Ha napi tizenkét mérföldet teszünk meg, mindössze egy hónapig tart, azaz éppen annyi ideig, ami a Duncan megjavításához szükséges. Ha arról volna szó, hogy mélyebben fekvő szélességi fokon kellene átkelnünk az ausztráliai kontinensen, ha a legszélesebb részén kellene átszelnünk, ha a perzselő hőségben, azokon a sivatagokon kellene áthaladnunk, melyeken még víz sem található, egyszóval, ha azt kellene véghezvinnünk, amit eddig még a legvakmerőbb utazók sem kíséreltek meg, az egészen más volna! A 37. szélességi fok azonban a Victoria tartományon halad át, angol területen, ahol utak vannak, vasút, s útvonalunk jórészt lakott vidéken vezet át. Utazhatunk hintón, vagy ami még jobb, kétkerekű kocsin.

Annyi az egész, mintha Londonból Edinburghba kocsikáznánk, nem több.

- Hát a ragadozó vadállatok? - kérdezte Glenarvan, tisztázni akarván valamennyi felmerülhető aggályt.

- Ausztráliában nincsenek ragadozók.

- És a bennszülöttek?

- Ezen a szélességi fokon nem élnek bennszülöttek, s ha vannak is, nem olyan kegyetlenek, mint Új-Zélandban.

- Hát a fegyencek?

- Ausztrália déli vidékein nincsenek fegyencek, csak a keleti telepeken. A Victoria tartomány nemcsak hogy kiutasította őket, de még más tartományok szabadult fegyenceit is törvénnyel tiltotta ki területéről. A victoriai kormány ebben az évben meg is fenyegette az egyik hajóstársaságot, hogy megvonja tőle az anyagi támogatást, ha hajói továbbra is azokban a nyugati kikötőkben vesznek fel szenet, melyekbe beengedik a szökött fegyenceket. Hogyan? Ön ezt nem tudta, ön, egy angol?!

- Nem vagyok angol! - felelte Glenarvan.

- Paganel úrnak tökéletesen igaza van - szólalt meg ekkor Paddy O'Moore. - Nemcsak a Victoria tartomány, de vele egyetértésben Dél-Ausztrália, Queensland, sőt Tasmania is kitiltotta területéről a fegyenceket. Mióta ezen a tanyán élek, egyetlen fegyencnek sem hallottam hírét.

- Én meg színüket sem láttam soha - felelte Ayrton.

- Lám, barátaim - mondta Jacques Paganel -, alig van vadember, nincs ragadozó, sem fegyenc. Európa kevés országa dicsekedhet ezzel! Nos, megállapodtunk?

- Mi a véleménye, Helena? - kérdezte Glenarvan.

- Ami mindnyájunké, kedves Edward - felelte lady Helena, majd társaihoz fordult: - Induljunk, induljunk!

VIII. Az indulás

Ha Glenarvan elhatározott valamit, nem késlekedett a megvalósítással. Ahogy elfogadták Paganel javaslatát, nyomban kiadta az utasításokat, hogy mielőbb végezzenek az úti előkészületekkel. Az indulást harmadnapra, december 22-re tűzték ki.

Vajon milyen eredménnyel jár majd Ausztrálián keresztül vezető útjuk? Vitathatatlan tény volt, hogy Harry Grant ezen a kontinensen van; így tehát az expedíció teljes sikerrel járhat. A kedvező kilátások szaporodtak. Senki sem áltatta magát azzal, hogy a kapitányt éppen ezen a szigorúan követett vonalon, a 37. szélességi fokon találják meg, megtörténhet azonban, hogy ez a vonal keresztezi a nyomát, és mindenképpen a hajótörés színhelyére vezeti őket. Ez volt a legfontosabb.

Ha ráadásul Ayrton hajlandó az utazókkal tartani, ha átvezeti őket a Victoria tartomány erdőségein, egészen a tengerpartig, ezzel is növekszik a siker lehetősége. Glenarvan tisztában volt ezzel, s mindenképpen szerette volna elnyerni Grant kapitány bajtársának hasznos közreműködését. Meg is kérdezte a házigazdától, vajon nem volna-e ellenére, ha megkérné Ayrtont, hogy tartson velük.

Paddy O'Moore hozzájárult, noha sajnálta, hogy elveszít egy jó munkást.

- Nos, Ayrton, velünk tart-e, hogy együtt kutassuk, együtt keressük meg a Britannia hajótöröttjeit?

Ayrton nem válaszolt azonnal a kérdésre; néhány pillanatig mintha habozott volna, majd alapos megfontolás után így szólt:

- Igen, uram, önökkel tartok, s ha nem is vezetem önöket Grant kapitány nyomára, hajótörése színhelyét megmutatom.

- Köszönöm, Ayrton - felelte Glenarvan.

- Csak egy kérdésem volna, uram.

- Rajta, barátom.

- Hol találkozik a Duncannal?

- Ha nem kelünk át Ausztrálián az egyik parttól a másikig, akkor Melbourne-ben, ha pedig úgy adódik, hogy eljutunk egészen a keleti partig, akkor ott.

- És a kapitány?

- A kapitány Melbourne kikötőjében várja majd utasításaimat.

- Rendben van, uram - felelte Ayrton -, számíthat rám.

- Számítok, Ayrton - mondta Glenarvan.

A Duncan utasai szívből jövő köszönetet mondtak a Britannia fertálymesterének. A kapitány gyermekei elárasztották gyöngédségük minden jelével. Valamennyien megörültek döntésének, csak az ír sajnálta, hogy elveszít egy értelmes és hűséges munkatársat. De megértette, mennyire ragaszkodik Glenarvan a fertálymester jelenlétéhez, így belenyugodott Ayrton távozásába. Glenarvan megbízta a telepest, hogy szerezzen közlekedési eszközöket az Ausztrálián át vezető útra; s mikor ezt is elintézték, az utasok találkozót beszéltek meg Ayrtonnal, majd visszatértek a hajóra.

Derűs volt ez a visszatérés. Minden megváltozott. Minden tétovázás megszűnt. A bátor kutatóknak nem vaktában kellett haladniuk a 37. szélességi fokon. Kétségtelennek látszott, hogy Harry Grant a kontinensen talált menedéket; valamennyien megkönnyebbülten fogadták a kétkedést elűző bizonyosságot.

Ha a körülmények kedveznek, a Duncan két hónap múlva Skócia partjaira ér Grant kapitánnyal.

Mikor John Mangles támogatta azt a javaslatot, hogy az utasok keljenek át Ausztrálián, úgy remélte, ezúttal részt vehet a kutatóúton. Beszélt is erről Glenarvannak. Minden indokot felsorakoztatott maga mellett, elmondta, mennyire ragaszkodik Glenarvan lordhoz és lady Helenához, hogy mennyit segíthetne a karaván megszervezésében, hogy mennyire nincsen szükség rá a Duncanon, felsorolt vagy ezer nyomós okot, csak a valódit nem, de erről nem is kellett meggyőznie Glenarvant.

- Csak egy kérdésre feleljen, John - mondta Glenarvan. - Feltétlenül megbízik másodkapitányában?

- Feltétlenül - felelte John Mangles. - Tom Austin jó tengerész. Elvezeti a Duncant a rendeltetési helyére, ügyesen kijavítja, és a megbeszélt napra vissza is hozza. Tom valósággal rabja a kötelességtudásnak és a fegyelemnek. Sosem tenné meg, hogy megmásítson egy parancsot, vagy késleltesse végrehajtását. Úgy számíthat rá, uram, akár énrám.

- Rendben van, John - felette Glenarvan, majd mosolyogva hozzátette: - Elkísér bennünket már csak azért is, mert jó, ha ott lesz, mikor rátalálunk Mary édesapjára.

- Ó, uram... - suttogta John Mangles.

Csak ennyit tudott mondani. Elsápadt, és megragadta Glenarvan lord feléje nyújtott kezét.

Másnap John Mangles a hajóács és néhány élelmiszerrel megrakodott matróz kíséretében visszatért Paddy O'Moore majorságába. A telepes segítségével kellett megszerveznie az utazást.

Az egész család várta, valamennyien segíteni akartak. Ayrton is ott volt, s a tapasztalataiból leszűrt jó tanácsokkal látta el a kapitányt.

Paddy és John Mangles egyetértett abban, hogy a két nő ökrös szekéren, a férfiak meg lóháton tegyék meg az utat. Paddy vállalkozott rá, hogy beszerzi a szekeret meg az állatokat.

A szekér húsz láb hosszú alkalmatosság volt, ponyva borította, kerekei egyszerű fatárcsák; küllő, keréktalp, vasabroncs nélkül. A szekér eleje távol esett a hátulsó saroglyától, s a kettőt kezdetleges szerkezet kötötte össze; éles fordulatot ezért nem is tehetett. A harmincöt láb hosszú szekérrúd mentén hat ökör fért el párosával egymás mögött. Az így befogott állatok fejükkel és nyakukkal egyaránt vontattak; a tarkójukra helyezett igát ugyanis zárószeg erősítette egy külön járomhoz. A hosszú, keskeny, ingatag és könnyen megfaroló jármű ösztökével való vezetése nagy ügyességet kívánt. Ayrton azonban az ír tanyán kitanulta ezt a mesterséget, és Paddy kezeskedett hozzáértéséért. A kocsis szerepét tehát rábízták.

A rugó nélküli szekér nem nyújtott nagy kényelmet, de olyannak kellett elfogadniuk, amilyen volt. John Mangles nem tudott változtatni az otromba szerkezeten, de legalább a belsejét rendezte be kellemesen. Először is egy deszkafallal két részre osztotta. A hátulsó részt arra szánták, hogy ott helyezzék el az élelmiszert, a csomagokat és Olbinett hordozható tűzhelyét. Az elülső rész egészében a két nőnek volt fenntartva. A hajóács keze alatt ez az első fülke kényelmes szobává változott, vastag kárpit borította, volt benne egy mosdó és két ágy lady Helena és Mary Grant számára. Hűvös éjszakákon vastag bőrfüggönyökkel lehetett elzárni ezt

a fülkét. Szükség esetén itt a férfiak is menedékre találhatnak a nagy záporok elől, de rendesen sátorban táboroznak majd. John Mangles azon iparkodott, hogy a szűk helyre bezsúfoljon mindent, amire a két nőnek szüksége lehet, s ez sikerült is neki. Lady Helenának és Marynek nem volt oka, hogy e gördülő szobából a Duncan kényelmes fülkéibe kívánkozzék.

A férfiakkal egyszerűbb volt a dolog: hét erős lovat szereztek Glenarvannak, Paganelnak, Robert Grantnak, Mac Nabbsnak, John Manglesnek és a két matróznak, Mulradynak és Wilsonnak, akik az új kutatóútra is elkísérik gazdájukat. Ayrtonnak a szekér bakján lesz a helye, Olbinett úr pedig, akinek csepp kedve sem volt a lovagláshoz, a poggyászfülkében fog utazni.

A lovak és az ökrök a tanya körül legelésztek, így könnyen összeszedhették őket indulás előtt.

Mikor John Mangles megtette a szükséges intézkedéseket és megfelelő utasításokkal látta el a hajósokat, visszatért a Duncanra az ír családdal, akik meg akarták látogatni Glenarvan lordot. Ayrton is úgy tartotta illendőnek, hogy elkísérje őket; négy óra tájban John kapitány és a vendégek a Duncan fedélzetére értek.

Tárt karokkal fogadták őket. Glenarvan meghívta valamennyiüket, vacsorázzanak a hajón. Nem akart kevésbé udvarias lenni, mint ők voltak, és az ír család szívesen fogadta ausztráliai vendégszeretetük viszonzását a hajó társalgójában. Paddy O'Moore csak ámuldozott. A fülkék berendezése, a függönyök, a kárpitok, a hajó jávor- és paliszanderfából készült alkatrészei nagy csodálatra késztették. Ayrton csak mérsékelt elismeréssel adózott a fényűző haszontalanságoknak.

A Britannia fertálymestere viszont a tengerész szemével a hajófenékig végigvizsgálta a jachtot; lement a hajócsavar fülkéjébe, megnézte a gépet, tudakozódott, mekkora a teljesítőképessége, mennyit fogyaszt; megszemlélte a szeneskamrákat, az éléstárakat és a lőszerraktárat; különösen a fegyverkészlet keltette fel érdeklődését, meg a hajó orrában álló ágyú. Glenarvan Ayrton szakszerű kérdéseiből látta, hogy hozzáértővel van dolga. A fertálymester végezetül az árbocokat és a kötélzetet vette szemügyre.

- Szép hajója van, uram - mondta.

- És főként jó - felelte Glenarvan.

- Hány tonnás?

- Kétszáztíz tonna a vízkiszorítása.

- Tévednék, ha azt mondanám, hogy a Duncan teljes gőzzel könnyedén megtesz tizenöt mérföldet óránként? - kérdezte Ayrton.

- Mondhat tizenhetet is - felelte John Mangles -, akkor számít pontosan!

- Tizenhét! - kiáltott fel a fertálymester. - De hiszen akkor még a legjobb hadihajó sem érheti utol!

- Nem bizony! - felelte John Mangles. - A Duncan igazi versenyjacht. Gőzzel haladjon vagy vitorlával: egyaránt legyőzhetetlen.

- Még vitorlával is? - kérdezte Ayrton.

- Még vitorlával is.

- Nos, Glenarvan lord és ön, kapitány, fogadják egy tengerész elismerését, aki tudja, mi a jó hajó!

- Hát akkor, Ayrton - felelte Glenarvan -, maradjon a hajón, és akkor a Duncan az öné is lesz.

- Meggondolom még, uram - felelte egyszerűen a fertálymester.

E pillanatban Olbinett jelentette, hogy a vacsora tálalva van. Glenarvan és vendégei a társalgó felé indultak.

- Értelmes ember ez az Ayrton - mondta Paganel az őrnagynak.

- Túl értelmes - dörmögte Mac Nabbs, akinek kézzelfogható ok nélkül ugyan, de sehogy sem tetszett a fertálymester képe, modora.

Vacsora közben a fertálymester érdekes részleteket mondott el az ausztráliai kontinensről, melyet igen jól ismert. Megtudakolta, hogy vajon Glenarvan hány matrózát viszi magával a kutatóútra. Mikor megtudta, hogy mindössze kettőt, Mulradyt és Wilsont, igen elcsodálkozott. Azt tanácsolta Glenarvannak, hogy a Duncan legjobb matrózait vigye magával az útra. Annyira erősködött, hogy makacssága még az őrnagy kételyeit is eloszlatta.

- De hiszen Dél-Ausztrálián át vezető utunk nem ígérkezik veszélyesnek! - szólt Glenarvan.

- Egyáltalán nem - sietett a válasszal Ayrton.

- Akkor hát maradjanak minél többen a Duncanon. A vitorlák kezeléséhez meg a javításhoz sok emberre van szükség. Az a legfontosabb, hogy a Duncan idejében ott legyen a találkozón, melynek helyét utólag tudatjuk az emberekkel. Ne csökkentsük tehát a legénység létszámát.

Ayrton alighanem megértette Glenarvan indokait, mert nem erősködött tovább.

Estefelé a skótok és az írek elbúcsúztak egymástól. Ayrton és Paddy O'Moore családja visszatért a tanyára. Megbeszélték, hogy a lovak és a szekér másnap készen várja őket. Reggel nyolc órára tűzték ki az indulást.

Lady Helena és Mary Grant felkészültek az útra, előkészületeik rövidek és főleg kevésbé aprólékosak voltak, mint Jacques Paganelé. A tudós az éjszaka nagy részét azzal töltötte, hogy ki-be csavargatta, gondosan törölgette messzelátója lencséit. Így másnap még az igazak álmát aludta, mikor hajnalban az őrnagy harsány kiáltása felverte álmából.

A csomagokat John Mangles gondoskodásából már a tanyára szállították. A bárka várta az utazókat, s azok késedelem nélkül helyet foglaltak benne. Az ifjú kapitány kiadta az utolsó utasításokat Tom Austinnak. Mindenekelőtt arra intette, hogy Melbourne-ben várja Glenarvan lord parancsait, és hogy bármik is legyenek azok, lelkiismeretesen tegyen eleget nekik.

Az idős tengerész azt felelte John Manglesnek, hogy számíthat rá, majd a legénység nevében sok sikert kívánt Glenarvannak a kutatóúthoz. A bárka harsány éljenzés közepette eltávolodott a Duncantól.

Tíz perc múlva a csónak partot ért. Negyedórával később az utazók az ír tanyához értek.

Minden készen várta őket. Lady Helena boldogan csodálta meg a szekér berendezését. Nagyon tetszett neki a kezdetleges kerekeken gördülő, tömör deszkákból ácsolt hatalmas szekér. Az elébe fogott három pár ökör jólesően emlékeztette a hazai szokásokra. Ayrton ösztökével a kezében várta új gazdája parancsait.

- Az ördögbe is - kiáltott fel Paganel -, milyen csodálatos jármű! Felér a világ akármelyik postakocsijával! Hiába, a vándorkomédiások módján lehet a legjobban beutazni a földet. Kívánhatni-e jobbat, mint egy gördülő, utazó ház, amely ott áll meg, ahol akarja az ember? Tudták ezt jól az ókori szarmaták, nem is utaztak másképpen!

- Paganel úr - szólt lady Helena -, remélem, meglátogat fogadótermeimben.

- Nagy megtiszteltetés volna számomra, asszonyom - felelte a tudós. - Melyik a fogadónapja?

- Barátaim számára mindig otthon vagyok - felelte nevetve lady Helena -, és ön...

- A leghívebb barátja vagyok, asszonyom - fejezte be a mondatot udvariasan Paganel.

A kölcsönös udvariaskodást a hét felszerszámozott ló érkezése szakította meg; Paddy egyik fia vezette őket. Glenarvan kifizette a beszerzett holmi és az állatok árát, s hálásan köszönetet mondott az ír telepesnek, akinek számára a kedves szavak legalább olyan értékesek voltak, mint a markába leszámolt guinea-k.[66]

Jelt adtak az indulásra. Lady Helena és Mary Grant helyet foglalt a fülkében, Ayrton a bakon, Olbinett a szekér hátulsó részében helyezkedett el; Glenarvan, az őrnagy, Paganel, Robert, John Mangles és a két matróz karabéllyal, revolverrel fölfegyverkezve lóra szálltak.

- Isten önökkel - kiáltotta Paddy O'Moore, s családja kórusban ismételte szavait. Ayrton sajátos kiáltást hallatott, és indulásra nógatta az ökröket. A szekér meglódult, deszkái ropogtak, a tengelyek megcsikordultak a kerékagyban, és a derék ír telepes vendégszerető tanyája hamarosan eltűnt az útkanyarulatban.

[66] Régi angol aranypénz, értéke 1 font és 1 shilling (ejtsd: gini).

IX. A Victoria tartomány

1864. december 23-a volt. Az északi féltekén olyan szomorú, zordon és nyirkos decembert ezen a kontinensen júniusnak is nevezhették volna. Csillagászati számítás szerint már két napja nyár volt; 21-én ugyanis a nap a Bak jegyébe lépett, és útja a látóhatár felett már meg is rövidült néhány perccel. Glenarvan lord tehát az év legmelegebb szakában s csaknem trópusi napsütésben teszi majd meg újabb kutatóútját.

A Csendes-óceán e vidékén elterülő angol birtokok gyűjtőneve: Ausztrálázsia. Ide tartozik Új-Hollandia, Tasmania, Új-Zéland és néhány környező sziget. Maga az ausztráliai szárazföld különböző nagyságú, különböző gazdagságú, hatalmas gyarmatokra oszlik. Aki egy pillantást vet Peterman és Preschoell új térképeire, annak rögtön a határok egyenes vonala ötlik a szemébe. Az angolok ugyanis mérőzsinórral húzták e határvonalakat, nem vetettek számot sem a hegyrajzi alakulatokkal, sem a folyók folyásirányával, sem az éghajlati eltérésekkel, sem a fajok közötti különbséggel. Ezek a gyarmatok derékszögben határosak egymással, s úgy illeszkednek össze, mint valami mozaik kockái. A sok egyenes vonal és derékszög inkább mértani szakember, mint földrajztudós munkájára vall. Elragadó szabálytalanságával, csipkézett széleivel, fjordjaival, öbleivel, szirtfokaival, folyamtorkolataival csak a partvidék protestál a természet nevében.

A vidék sakktáblaszerű beosztása joggal ingerelte Jacques Paganel hevülékeny kedélyét. Ha Ausztrália francia birtok volna, a francia földrajztudósok aligha használták volna ilyen mértéktelenül a szögmérőt meg a vonalzót.

Óceánia e nagy szigetének ez idő szerint hat nagy tartománya van: Új-Dél-Wales, fővárosa Sydney; Queensland, fővárosa Brisbane; Victoria, fővárosa Melbourne; Dél-Ausztrália, fővárosa Adelaide; Nyugat-Ausztrália, fővárosa Perth; végül Észak-Ausztrália, melynek egyelőre nincsen fővárosa. Mindössze a partvidékeken laknak telepesek. Alig néhány nagyobb város merészkedett kétszáz mérföldnyire a szárazföld belsejébe. A kontinens belső területe, vagyis csaknem akkora területe, mint egész Európa kétharmada - szinte teljesen ismeretlen.

A 37. szélességi fok szerencsére nem halad át ezeken a roppant kihalt területeken, e hozzáférhetetlen vidékeken, melyeken már annyi élet veszett oda a tudományért. Glenarvanék nem is tudtak volna megbirkózni e nehézségekkel. Csak Ausztrália déli részén kellett áthaladniuk, s ez így oszlott fel: Adelaide tartomány egy része, a Victoria tartomány teljes szélességében, végül a csúcsára állított háromszögre emlékeztető Új-Dél-Wales.

A Bernoulli-fokot a Victoria tartomány határától mindössze hatvankét mérföld választja el. Ez a távolság kétnapos utat jelentett, és Ayrton úgy számította, hogy másnap este Apsleyben, a Victoria tartomány legnyugatabbra fekvő városában szállnak meg.

Utazásuk kezdetén a lovasok és lovak egyaránt nagy lendülettel haladnak. Ami az előbbieket illeti, hát semmi kivetnivaló sincs lendületükben, de az utóbbiakat célszerű lassúbb járásra fogni. Lassan járj, tovább érsz. Elhatározták tehát, hogy nem tesznek meg napi huszonöt-harminc mérföldes átlagnál többet.

A lovaknak egyébként az ökrök lassúbb járásához is igazodniuk kellett; az ökrök valóságos gépként erőben takarították meg, amit időben vesztettek. A szekér utasaival és készleteivel a karaván magva volt; igazi vándorló erőd. A lovasok el-elhagyhatták, de messzire nem távolodhattak el tőle.

Semmiféle menetelési rendben nem állapodtak meg, bizonyos határok között ki-ki azt csinálta, amit akart; a vadászok a síkságon cserkészhettek, a nyájasabbak a szekér lakóival beszélgettek, a filozófus természetűek együtt filozofáltak. Paganel, akiben mindezek a tulajdonságok megvoltak, mindenből kivette a részét.

Adelaide tartomány semmi érdekességet nem nyújtott. Egy sor alacsony, poros domb, messze nyúló sivár földek, melyeknek errefelé bush a gyűjtőneve; néhány rét, melyen csomókban nőtt egy szögletes levelű sós fácska, a juhok kedvenc eledele - ezek váltogatták egymást több ezer mérföldön keresztül. Az Adelaide és a partvidék között újonnan létesített távíróvonal póznái között itt-ott néhány pig's face legelt; sajátos új-hollandiai birka ez, melynek feje a disznóéra emlékeztet.

Ezek a puszták mindeddig roppantul hasonlítottak az argentin pampák egyhangú síkságaira. Ugyanaz a füves, egyenletes talaj, ugyanaz az égre élesen rajzolódó szemhatár. Mac Nabbs állította, hogy nem is hagyták el a pampákat, de Paganel bizonykodott, hogy hamarosan megváltozik majd a vidék arculata. Ígéretei alapján csodálatos jelenségekre készültek fel.

Három óra tájt a szekér kopár vidéken, az úgynevezett moszkitósíkságon haladt. Paganel a földrajztudós megelégedésével állapította meg, hogy a táj rászolgál a nevére. Az utasok és a lovak egyaránt sokat szenvedtek a tolakodó kétszárnyúaktól; csípéseik ellen nem lehetett védekezni, a fájdalmat csillapítani már egyszerűbb volt, hála a hordozható gyógyszertár ammóniákos üvegeinek. Paganel nem állta meg szitkozódás nélkül, az ördögbe kívánta az ádáz szúnyogokat, melyek ugyancsak tolakodóan bökdösték hosszú testét.

Estefelé néhány akácsövény vidította fel a tájat; itt-ott fehér gumifacsoportokat, messzebb friss keréknyomot pillantottak meg, majd európai eredetű fákat; olaj- és citromfákat, zöld tölgyeket, végül jókarban levő fakerítéseket. Nyolc óra tájt az Ayrton ösztökélésére gyorsabban lépkedő ökrök elérték a Red-Gum állomást.

„Állomás" névvel azokat a telepeket illetik a szárazföld belsejében, ahol Ausztrália legfőbb kincse, a szarvasmarha tenyészik. Az állattenyésztőket squattereknek, azaz „guggolók"-nak nevezik. A hatalmas területeken a vándorlásba belefáradt telepesnek valóban az az első dolga, hogy a földre kuporodjék.

Red-Gum állomás elég jelentéktelen telep volt. Glenarvan mégis őszinte vendégszeretetre talált. Az ilyen magányos házakban mindig terített asztal várja az utazókat; az ausztráliai telepes mindig szíves házigazda.

Másnap Ayrton kora hajnalban befogta az ökröket. Még aznap este a Victoria tartomány határára akart elérni. A talaj fokozatosan egyenetlenebbé vált. Ameddig a szem ellátott, vörös homokkal beszórt alacsony dombok sora hullámzott. Mintha hatalmas vörös zászlót borítottak volna a síkságra, melynek redőibe bele-belekapott a szél. Néhány egyenes és sima törzsű malley, fehérrel pettyezett törzsű fenyőféle terjesztette ágait, sötétzöld lombját a buja rétekre, ahol csapatostul nyüzsögtek a vidám ugróegerek. Aztán hatalmas, bozóttal és zsenge gumifákkal borított mezők tűntek fel; majd a facsoportok széthúzódtak; a magányos fácskák - mintegy az ausztráliai erdőségek előfutáraiként - fákká terebélyesedtek.

A victoriai határ közelében észrevehetően változott a táj. Az utasok érezték, hogy a lovak lába már más földet tapos. Továbbra is változatlanul egyenes irányban haladtak; semmiféle akadály, tó vagy hegység nem térítette el, nem kényszerítette vargabetűkre őket. Kitartóan érvényesítették a gyakorlatban a mértan első alaptételét: minden kitérő nélkül követték a két pont közötti legrövidebb utat. Nem voltak fáradtak, nehézségekbe sem ütköztek. Tempójuk az ökrök lassú léptéhez igazodott, s ezek a jámbor állatok ha nem is mentek gyorsan, de legalább megállás nélkül haladtak.

Így tették meg két nap alatt a hatvanmérföldes utat, és a karaván 23-án este eljutott Apsleybe, Victoria tartomány első városába, mely a Wimerra kerületben, a 141. hosszúsági fokon fekszik.

A szekeret Ayrton beállította a Crown's Inn vendégfogadó udvarába; jobb híján ez a fogadó viselte a Koronaszálló előkelő nevét. A vacsora - többféleképpen elkészített ürühús - már ott párolgott az asztalon.

Jól ettek, de még többet beszélgettek. Mindegyikük kíváncsi volt az ausztráliai kontinens nevezetességeire, ezért mohón faggatták a földrajztudóst. Paganel nem kérette magát, beszélni kezdett a Boldog-Ausztráliának nevezett Victoria tartományról.

- Helytelen elnevezés! - mondta. - Inkább gazdag Ausztráliának kellett volna elnevezni, mert akárcsak az emberekre, az országokra is érvényes az, hogy nem a gazdagság teszi a boldogságot. Aranybányái miatt Ausztráliát a kalandorok fosztogató, vad bandája lepte el. Majd meglátják, mikor az aranybányák közelében járunk.

- A Victoria tartomány új gyarmat, ugye? - kérdezte lady Glenarvan.

- Igen, asszonyom, mindössze harmincéves. 1835. június 6-án, egy keddi napon...

- Este negyed nyolckor - tette hozzá az őrnagy, aki szívesen ugratta Paganelt dátumai pontossága miatt.

- Nem, hanem hét óra tíz perckor - folytatta nagy komolyan a földrajztudós - Batman és Falkner új telepet alapított Port Philippe-ben, annak az öbölnek a partján, ahol ma egy nagy város, Melbourne fekszik. Tizenöt éven át Új-Dél-Waleshez tartozott a telep, fővárosa pedig Sydney fennhatósága alá. 1851-ben azonban függetlennek kiáltották ki, s fölvette a Victoria nevet.

- És azóta sokat gazdagodott? - kérdezte Glenarvan.

- Győződjön meg róla, barátom - felelte Paganel. - Íme, az utolsó statisztikai adatok, s bárhogy is vélekedik Mac Nabbs, szerintem a számoknál nincs ékesebben szóló bizonyíték.

- Kezdjen hozzá - mondta az őrnagy.

- Kezdem is. 1836-ban a Port Philippe-telepnek 244 lakosa volt. Ma a Victoria tartományban 550 000-en élnek. Hétmillió szőlőtőke évente 121 000 gallon bort[67] ad. 103 000 ló nyargalászik síkságain, roppant legelőin pedig 675 272 szarvasmarha legel.

- Disznójuk nincsen? - érdeklődött Mac Nabbs.

- De igen, őrnagy, ha nem veszi rossz néven, pontosan 79 625.

- És hány birka, Paganel?

- 7 115 943, Mac Nabbs.

- Beleszámítva azt is, melyet most eszünk, Paganel?

- Nem, ezt nem számítom, hiszen háromnegyedét már megettük.

- Bravó, Paganel úr! - kiáltott fel lady Helena jóízűen nevetve. - Meg kell adni, jól felkészült ezekre a földrajzi kérdésekre, és Mac Nabbs unokabátyám, bárhogy is igyekszik, nem fogja önt tévedésen kapni.

---

[67] Angol űrmérték, kb. 4,5 liter

- A mesterségem, asszonyom, hogy ezeket a dolgokat tudjam, s hogy alkalomadtán elmondjam önöknek. Elhihetik tehát, hogy ez a különös ország sok csodát tartogat számunkra.

- Ami azt illeti, idáig... - felelte Mac Nabbs, aki élvezettel ingerelte a hevülékeny földrajztudóst.

- Várjon hát, türelmetlen őrnagy! - kiáltott fel Paganel. - Alig lépte át az országhatárt, és máris elégedetlenkedik! Nos, én azt mondom, ismétlem, állítom, hogy ennél különösebb vidék nincsen a föld kerekén. Képzelődése, jellege, termékei, éghajlata, sőt még az is, ahogy egyszer majd megsemmisül, bámulatba ejtette, bámulatba ejti, és bámulatba fogja ejteni a világ valamennyi tudósát! Képzeljenek el, barátaim, egy kontinenst, melynek eredetileg partjai emelkedtek ki roppant gyűrűként a habokból, melynek középső része talán egy félig elpárolgott beltengert zár magába, melynek folyói napról napra apadnak, ahol a nedvesség a levegőben és a talajban egyaránt ismeretlen, ahol a fák évente kérgüket hullatják le leveleik helyett, ahol a falevelek nem lapjukkal, hanem élükkel fordulnak a napnak, és nem vetnek árnyékot, ahol a fa gyakran éléghetetlen, ahol a kövek elolvadnak az esőben, ahol alacsonyak az erdők, és hatalmasra nő a fű, ahol különös állatok élnek, ahol a négylábú állatoknak csőre van, mint a hangyászsünnek meg a kacsacsőrű állatnak, melyek számára a természettudósoknak meg kellett alkotniuk a csőrös emlősök rendjét; ahol a kenguru szökdécsel egyenlőtlen hosszúságú lábain, ahol a birkáknak disznófeje van, ahol a róka fáról fára száll, ahol fekete a hattyú, ahol fészket rak a patkány, ahol a bower bird, a lugasrakó madár valóságos fogadótermekben látja vendégül szárnyas barátait, ahol a madarak minden emberi képzeletet felülmúlóan sokféleképpen énekelnek, s igen sok ügyességről tesznek tanúságot: az egyik úgy ketyeg, mint az óra, a másik úgy csattog, mint az ostor, a harmadik a köszörű hangját utánozza, a negyedik mint ingaóra veri a másodperceket; ahol az egyik kacag napfelkeltekor, a másik meg sír napnyugtakor! Ó, furcsa, érthetetlen vidék; ha van önmagában ellentmondó, természetellenes föld, úgy hát ez az! Jogosan mondta a természettudós Grimard: „Íme, Ausztrália, melynek létezése az egyetemes törvények paródiája, vagy inkább a világ többi részeinek a képébe vágott kihívás!”

Paganel villámgyorsan pergő szóáradatának mintha sohasem akart volna vége szakadni. A Földrajzi Társaság ékesszóló titkára immár nem volt ura önmagának. Csak beszélt, vadul hadonászott, villájával asztalszomszédjai testi épségét veszélyeztette. Hangját harsány éljenzés fojtotta el, s végre elhallgatott.

Ausztrália eme különlegességeinek felsorolása után természetesen már senki sem kérdezősködött tovább. Azért az őrnagy nem állta meg, hogy nyugodt hangján meg ne kérdezze:

- Ez minden, Paganel?

- Hát nem, ez nem minden! - hevült fel újra a földrajztudós.

- Hogyan? - csodálkozott el lady Helena. - Más furcsaság is van Ausztráliában?

- Igen, asszonyom, az éghajlata! Különössége még teremtményei furcsaságán is túltesz.

- Ejha! - kiáltottak fel valamennyien.

- Nem beszélek arról, milyen egészséges az oxigénben gazdag és nitrogénben szegény ausztráliai levegő; nincsenek nyirkos szelek, mivel a passzátszelek a parttal párhuzamosan fújnak; a tífusztól a kanyaróig, a különböző idült nyavalyákig a legtöbb betegség ismeretlen itt.

- Pedig ez nem kis előny - szólt Glenarvan.

- Kétségtelenül, de most nem erről akarok beszélni - felelte Paganel. - Az éghajlatnak itt valami egészen... hihetetlen hatása van.

- Miféle? - tudakolta John Mangles.

- Úgysem hiszik el.

- De igen! - kiáltottak fel kíváncsi hallgatói.

- Nos hát, az éghajlat...

- Mi van vele?

- Megnemesíti az erkölcsöket!

- Megnemesíti az erkölcsöket?

- Úgy bizony! - felelte meggyőződéssel a tudós. - Igen, megnemesíti az erkölcsöket! Itt nem fogja rozsda a fémeket a levegőn, az emberek sem romlanak el. A tiszta és száraz levegő itt mindent kifehérít, a ruhaneműt éppúgy, mint a lelket! Az angolok is ebben bíztak, mikor elhatározták, hogy ide küldik a megnemesítendő embereket.

- Hogyan! Valóban tapasztalható ez a hatás? - kérdezte lady Glenarvan.

- Igen, asszonyom, emberen, állaton egyaránt.

- Nem tréfál, Paganel úr?

- Nem tréfálok. A lovak és a barmok csodálatosan szelídek. Majd meglátja.

- Lehetetlen!

- Pedig így van! A gonosztevők, akiket erre az éltető és egészséges levegőre telepítenek, néhány év alatt megváltoznak. Az emberbarátok ismerik ezt a hatást. Ausztráliában mindenki megjavul.

- De hát akkor ön, Paganel úr, aki máris olyan jó - mondta lady Helena -, mi lesz önből ezen a kiváltságos levegőn?

- Tökéletes ember, asszonyom - felelte Paganel -, egész egyszerűen tökéletes!

X. A Wimerra folyó

Másnap, december 24-én kora hajnalban indultak útnak. Nagy volt a hőség, de elviselhető, az út egyenletes és lovaglásra alkalmas. A kis csapat ritkás sarjerdőbe ért. Este, egész napi menetelés után az ihatatlan, sós-kesernyés vizű Fehér-tó partján táboroztak le.

Itt Jacques Paganel kénytelen volt beismerni, hogy a tó semmivel sem fehérebb, mint amennyire fekete a Fekete-tenger, vagy mint amennyire vörös a Vörös-tenger, sárga a Sárga-folyam vagy kékek a Kék-hegyek. Azért földrajztudósi önérzetből csak bizonygatta a tó fehérségét, de érveinek nem volt nagy sikere.

Olbinett úr szokásos pontosságával tálalta fel a vacsorát; majd az utasok, ki-ki a szekérben vagy a sátorban, hamarosan elaludtak, noha a dingók, az ausztráliai vadkutyák panaszosan üvöltöttek.

A Fehér-tavon túl csodálatos, sokszínű krizantémoktól tarka síkság terült el. Másnap reggel, ébredéskor, Glenarvan és társai legszívesebben megtapsolták volna az elibük táruló csodálatos díszletet. Útnak indultak. Csak néhány távoli földdudor jelezte a talaj emelkedését. Egészen a látóhatárig csupa rét, csupa tavaszias pirosló virág volt a táj. Az apró levelű lenvirág kékje jól illett a vidék jellegzetes, skarlátvörös akantuszvirágaihoz. Sokfajta liliom vidította fel a zöldellő tájat; a sóval átitatott talajt a kétszikűek buján termő családjából való libatop, laboda, cékla borította zöldes vagy pirosas tömegével. Valamennyi hasznos ipari növény; elhamvasztják őket, s a hamu kimosása után jó minőségű szódát készítenek belőlük. Paganel növénytudósnak csapott fel a virágok között, nevükön nevezte a változatos növényeket, s mivel rögeszméje volt a számszerű felsorolás, így természetesen elmondta, hogy az ausztráliai növényvilág négyezer-kétszáz fajta növényből áll, s ezek százhúsz családba sorolhatók.

Később, miután megtettek vagy tíz mérföldet, a szekér magas akáccserjék, mimózák és változatos virágú fehér gumifák között haladt. A spring plains, vagyis a sok forrás öntözte síkság nem bizonyult hálátlannak a nap iránt: illatokban és színekben fizette vissza, amit sugaraitól kapott.

Az állatvilágot illetően már szűkmarkúbb volt a természet. Mindössze néhány kazuár, nagy testű futómadár szökdécselt a síkságon, de olyan gyorsan, hogy lehetetlen volt megközelíteni őket. Az őrnagy azonban ügyesen mégis leterített egy igen ritka, kihalóban levő állatot. Egy jabiru volt ez, az angol gyarmatok óriás darva. Öt láb magas és tizennyolc hüvelyk hosszú volt ez a madár; széles, kúp alakú fekete csőre hegyes csúcsban végződött. Ibolyaszínben és bíborban tündöklő feje élénken elütött nyaka fényes zöldjétől, hófehér mellétől, élénkpiros lábaitól. Mintha kedvéért a természet kimerítette volna palettájának valamennyi alapszínét.

Nagyon megcsodálták ezt a madarat, és az őrnagy lett volna a nap hőse, ha Robert néhány mérfölddel odébb nem talál és bátran le nem terít egy formátlan, félig sündisznó, félig hangyász állatot; afféle felemás lény volt ez, mint a föld első korszakainak állatai. Szájából nyúlékony, hosszú, ragadós nyelv csüngött ki, ezzel fogja fő táplálékát, a hangyákat.

- Echidna! - kiáltott fel Paganel, valódi nevén nevezve a hangyászsünt. - Láttak már valaha ilyet?

- Utálatos - felelte Glenarvan.

- Utálatos, de érdekes - folytatta Paganel -, ráadásul csak Ausztráliában található, sehol másutt a világon.

Paganel természetesen magával akarta vinni az ocsmány hangyász állatot azzal, hogy majd berakja a csomagtartóba. Olbinett azonban olyan felháborodottan tiltakozott, hogy a tudós lemondott szándékáról, hogy megőrizze a csőrös emlősök rendjének e példányát.

Ezen a napon az utasok harminc ívpercnyire hagyták el a 141. hosszúsági fokot. Mindeddig alig találkoztak telepesekkel vagy squatterrel. A vidék kihaltnak tűnt. Bennszülötteknek nyoma sem volt; a vad törzsek inkább északra, a Darling és a Murray öntözte végtelen síkságokon csatangoltak.

Közben érdekes látvány vonta magára Glenarvan csapatának figyelmét. A szerencse úgy hozta, hogy megpillanthatták egyikét azoknak a roppant csordáknak, melyeket a vakmerő üzérek a keleti hegyektől egészen a Victoria tartományig és Dél-Ausztráliáig terelnek.

Délután négy óra tájt John Mangles hárommérföldnyivel odébb a látóhatáron gomolygó porfelhőre hívta fel társai figyelmét. Vajon mi lehet ez? Senki sem tudta megmondani. Paganel úgy vélte, valami légköri jelenség, s élénk képzeletével máris valami természetes okát kereste. Ayrton azonban megállította kalandos feltevései között, azt állítván, hogy vonuló csorda veri fel a port.

A fertálymester nem tévedett. A vastag porfelhő egyre közeledett, és bégetés, nyerítés, bőgés hangzott belőle. Emberi hangok kiáltozása, éles füttyök, káromkodás keveredett ebbe a pásztori szimfóniába.

A zajos porfelhőből aztán egy ember bukkant elő. A négylábú hadsereg parancsnoka volt. Glenarvan odalépett hozzá, s beszédbe elegyedett vele. A hajcsár - igazi címén stock-keeper - a csorda egy részének a tulajdonosa volt. Sam Machellnek hívták, csakugyan a keleti tartományokból jött, s a Portland-öböl felé igyekezett.

Csordája tizenkétezer-hetvenöt állatot számlált, ezer marhát, tizenegyezer birkát, hetvenöt lovat. A Kék-hegyek síkságain összevásárolt sovány állatokat a dél-ausztráliai kövér legelőkre terelik, ott felhizlalják, s nagy nyereséggel eladják őket. Így Sam Machell marhánként két fontot, birkánként fél fontot nyer, s összesen százötvenezer franknyi haszonra tesz szert. Nagy üzlet! De micsoda türelem, mekkora erő és mennyi fáradozás kell ahhoz, hogy a csökönyös csordát rendeltetési helyére tereljék! A nehéz munka gyümölcséért alaposan meg kell dolgozniuk!

Sam Machell néhány szóban elmondta, hogyan is él ő; és miközben a nyáj folytatta útját a mimózabokrok között, lady Helena, Mary Grant és a lovasok leszálltak, s egy terebélyes gumifa árnyékában letelepedve a stock-keeper elbeszélését hallgatták.

Sam Machell hét hónapja indult útnak. Naponta körülbelül tíz mérföldet tett meg, s véget nem érő útja még három hónapig fog tartani. Nehéz feladatában húsz kutya és harminc ember segíti, köztük öt bennszülött, akik igen ügyesen kutatják fel az eltévedt állatok nyomát. A sereget hat szekér követte. Az állatok között tizennyolc hüvelyk hosszúságú nyélre rögzített, kilenc láb hosszú bőrszíjból álló ostorral felszerelt emberek jártak, s állították helyre az itt-ott megzavart rendet; a kutyák könnyűlovassága meg a sereg oldalszárnyait fedezte.

Az utazók csodálták a csorda fegyelmét. A különböző fajták külön vonultak, mert a marhák és a vadjuhok nem szenvedhetik egymást; az előbbiek sosem hajlandók ott legelni, ahol az utóbbiak már jártak. Ezért kellett az ökröknek az élen haladni, s két zászlóaljra osztva ezek nyitották meg a menetet. Húsz hajcsár vezényletével öt birkaezred követte őket; a lovak hátvédként ügettek a nyomukban.

Sam Machell felvilágosította hallgatóit, hogy a sereg igazi vezetői nem a kutyák, és nem is az emberek, hanem az ökrök, az okos vezérökrök, és a többi állat önként követi őket. Az első

sorban vonultak méltóságteljesen, ösztönösen a jó utat követve, s szemmel láthatóan mélységesen meg voltak győződve arról, hogy kivételes bánásmódra formálhatnak jogot. Kímélték is őket, mert a csorda ellenkezés nélkül engedelmeskedett nekik. Ha éppen arra támadt kedvük, hogy megálljanak, engedni kellett nekik, s ha ők nem adtak jelt az indulásra pihenő után, hiába is próbálták volna útnak indítani a csordát.

A stock-keeper még néhány apró részlettel egészítette ki a nagy ógörög hadvezér és író, Xenophón tollára, de még a vezérletére is méltó expedíció történetét. Amíg síkságon menetelt a csorda, minden rendben volt. Kevés volt a nehézség, kevés a fáradság. Az állatok menet közben legelésztek, szomjukat a rétek patakjaiban csillapították; éjjel aludtak, nappal meneteltek, s engedelmesen összegyűltek a kutyák ugatására. A nagy erdőkben, az eukaliptusz- és mimózacserjék között már nehezebb volt az ügy. Elkeveredtek a szakaszok, zászlóaljak, ezredek; jó időbe telt, mire ismét össze tudták őket terelni. Ha netán egy vezérökör elkalandozott, mindenáron meg kellett találniuk, mert ha nem, hát általános zűrzavar keletkezett; a bennszülöttek néha napokon át fáradoztak, jártak utánuk. Az esős évszakban a lusta állatok nem voltak hajlandók mozdulni; ha nagy vihar tört ki, páni félelem fogta el őket.

Az erélyes és tevékeny stock-keeper azonban sikeresen legyőzte a szüntelenül megújuló nehézségeket. Menetelt, mérföldet mérföld után hagyott maga mögött; síkságok, erdők, hegyek maradtak el mögötte. Mikor azonban folyón kellett átkelniük, a hajcsároknak sok jó tulajdonságuk mellett a legfőbb jó tulajdonságra, a türelemre is szükségük volt, minden megpróbáltatást kiálló, nemcsak néhány óráig, napig, de hetekig kitartó, rendíthetetlen türelemre. Ilyenkor a stock-keeper kénytelen volt megállni a nem átgázolhatatlan, de még át nem szelt folyó előtt. A nehézséget a csorda makacssága okozta; az állatok nem voltak hajlandóak átkelni a vízen. Az ökrök megszimatolták a vizet, majd visszafordultak. A birkák inkább szanaszét rohantak, mintsem hogy szembeszálljanak a cseppfolyós elemmel. Kivárták az éjszakát, hogy a folyóra csalják a csordát, de ez sem sikerült. Erőszakkal vízbe vetették a kosokat, de a juhok csak nem követték őket. Megpróbálták szomjaztatni az állatokat, több napon át megvonták tőlük a vizet; a csorda megvolt víz nélkül, továbbra sem merészkedett a folyóra. Átvitték a bárányokat a túlsó partra abban a reményben, hogy bégetésüket hallva az anyaállatok utánuk mennek; a bárányok bégettek, de az anyajuhok nem mozdultak a szemközti partról. Mindez néha egy hónapig is eltartott, s a stock-keeper nem tudta, mihez kezdjen bégető, nyerítő, bőgő hadseregével Aztán egy szép napon szeszélyből, vagy ki tudja, miért és hogyan, egy csapat átkelt a folyón; ekkor meg azzal kínlódtak, hogy megakadályozzák a csordát, nehogy rendezetlenül utánuk tóduljon. Felbomlott a sorok rendje, és sok állat fulladt a zuhogókba.

Ezeket mondta el Sam Machell. Míg beszélt, a csorda nagy része rendben elvonult. Ideje volt, hogy ismét serege élére álljon, és kiválassza a legjobb legelőt. Elbúcsúzott hát Glenarvantól; egyik embere pompás ausztráliai lovat tartott kötőféken, Sam Machell nyeregbe szállt, s baráti kézszorítással mindenkinek istenhozzádot mondott. Néhány pillanat múlva már el is tűnt a porfelhőben.

A szekér ellenkező irányban folytatta rövid időre megszakított útját, s csak este álltak meg ismét, a Talbot-hegy tövében.

Paganel ekkor megjegyezte, és igaza volt, hogy december 25-e, karácsony, az angol családok bensőséges ünnepének napja van. A steward nem feledkezett meg róla: ízletes vacsorát tálalt fel a sátorban. Mindnyájan lelkes dicsérettel halmozták el Olbinett urat, aki valóban felülmúlta önmagát. Raktárából olyan európai ételek kerültek elő, melyeket ritkán esznek Ausztrália pusztaságain. A csodálatos vacsora szarvassonkából, sózott marhaszeletekből, füstölt lazac-

ból, árpa- és zablisztből készült süteményből állt; tea, whisky bőven volt, s néhány üveg portói bor is akadt. Akár Skóciába, a Felföldre, Malcolm-Castle ebédlőjébe képzelhették magukat.

Semmi hija nem volt a lakomának; még gyömbérleves és húspástétommal töltött tészta is került az asztalra. Paganel úgy vélte azonban, a dombok tövében termő vadnarancsfa gyümölcseivel méltóképpen egészítené ki a vacsorát. Ezt a gyümölcsöt a bennszülöttek mocally-nak nevezik, a narancs maga meglehetősen íztelen, de összezúzott magva a cayenne-i borsra emlékeztet. A földrajztudós merőben a tudomány szeretetétől hajtva olyan lelkiismeretesen evett belőle, hogy szájpadlása tűzben égett, így nem tudott válaszolni az őrnagynak, aki az ausztráliai sivatagok különlegességei felől faggatta.

Másnap, december 26-án semmi említésre méltó nem történt. Elértek a Norton patak forrásához, majd a félig kiszáradt Mackenzie folyóhoz. Az idő továbbra is szép volt, a hőség elviselhető, déli szél fújt, s éppúgy lehűtötte a levegőt, mint az északi féltekén az északi szél. Paganel éppen erről beszélt Robertnek.

- Szerencsénk van - mondta -, hogy a déli féltekén nagyobb a hőség, mint az északin.

- Miért? - kérdezte a fiú.

- Hogy miért, Robert? - felelte Paganel. - Sosem hallottál arról, hogy a Föld télen közelebb van a Naphoz?

- De igen, Paganel úr.

- És hogy a téli hideg csak a napsugarak ferde esésének tudható be?

- Pontosan.

- Nos, fiam, hát éppen ezért van melegebb a déli féltekén.

- Nem értem - felelte Robert tágra nyílt szemmel.

- Gondolkozz - felelte Paganel -, mikor Európában tél van, milyen évszak van itt, Ausztráliában, az antipoduson?

- Nyár - mondta Robert.

- Nos, hát éppen ebben az évszakban van a Föld a Naphoz közelebb... Érted?

- Értem...

- És a déli vidékek nyara e közelségből következően melegebb, mint az északiaké.

- Valóban, Paganel úr.

- Tehát mikor azt mondjuk, hogy a Nap „télen” van közelebb a Földhöz, akkor ez csak a mi számunkra, az északi félteke lakói számára érvényes.

- Erre nem gondoltam - felelte Robert.

- Hát ezentúl ne felejtsd el, fiacskám.

Robert szívesen vette a kis kozmográfiai oktatást; végül még azt is megtudta, hogy a Victoria tartomány átlagos hőmérséklete 74 Fahrenheit-fok, azaz 23 Celsius-fok.

Este a csapat a Lonsdale-tavon túl, ötmérföldnyire táborozott le, az északra emelkedő Drummod és a déli látóhatár fölé magasló Dryen hegy között.

Másnap tizenegy órakor a szekér a 143. délkörön a Wimerra folyó partjára érkezett.

A fél mérföld széles folyó tiszta vize gumifák és akácok magas sora közt hömpölygött. Néhány pompás mirtuszféle magaslott a parton, többek között a hosszú, lekonyuló ágain piros virágokkal ékeskedő metrosideros speciosa, mely tizenöt lábnyira is megnőtt. A zöldellő lombok között ezernyi madár repkedett; sárgarigók, pintyek, aranyszárnyú galambok, csacsogó papagájok. Alant, a víz színén megközelíthetetlen, félénk fekete hattyúpár hancúrozott. Az ausztráliai folyók e ritka madarai hamarosan eltűntek az elbűvölő vidéket öntöző Wimerra zegzugos kanyarulataiban.

A szekér megállt a pázsitszőnyegen, melynek rojtjai a sebesen rohanó víz fölé csüngtek. Tutajnak, hídnak nyoma sem volt. Pedig át kellett kelniük a folyón. Ayrton járható gázló keresésére indult. Folyás ellenében negyedmérföldnyire kevésbé mélynek tűnt a víz, s úgy döntöttek, itt kelnek át a túlsó partra. Több helyütt is megmérték a vizet, és az sehol sem volt mélyebb háromlábnyinál. A szekér tehát nagyobb veszély nélkül vághatott neki a gázlónak.

- Más módon nem kelhetnénk át a folyón? - kérdezte Glenarvan a fertálymestertől.

- Nem, uram - felelte Ayrton -, de ez az átkelőhely nem ígérkezik veszélyesnek. Átjutunk rajta.

- Lady Glenarvan és Grant kisasszony a szekéren maradhat?

- Igen. Az ökrök biztosan állnak a lábukon, és én majd a jó úton tartom őket.

- Gyerünk, Ayrton - felelte Glenarvan -, megbízom magában.

A lovasok körülvették a nehézkes szekeret, és elszántan nekivágtak a folyónak. A szekereket, ha efféle gázlókon kelnek át, általában üres hordók füzérével fogják körül, mely a víz színén tartja őket. Ilyen úszóöv azonban nem állt rendelkezésükre, így hát az óvatos Ayrton vezette ökrök ösztönére kellett bízniuk magukat. A fertálymester a bakról hajtotta a fogatot; az őrnagy és a két matróz néhány ölnyire előregázolt a sebes folyóban. Glenarvan és John Mangles a szekér egy-egy oldalán lovagolva készen álltak, hogy ha sor kerül rá, a nők segítségére siessenek. A sort Paganel és Robert zárta le.

A Wimerra közepéig minden rendben volt. Ott azonban elmélyült a meder, és a szekér egészen a kerékagyig a vízbe merült. Az ökrök lesodródtak a gázlóról; bármelyik pillanatban elveszthették lábuk alól a talajt, s magukkal ránthatták az ingó alkotmányt. A bátor Ayrton önfeláldozóan beleugrott a folyóba, s az ökrök szarvába kapaszkodva sikerült egyenesbe terelnie őket.

E pillanatban váratlanul nekiütődtek valaminek, reccsenés hallatszott, s a szekér ijesztően oldalra dőlt; a víz lady Helena és Mary lábáig ért. Az alkotmányt sodorni kezdte az ár, Glenarvan és John Mangles hiába igyekezett tartani a szekér oldalát. Aggasztó pillanat volt.

Az ökrök szerencsére nekirugaszkodtak, így a szekér közelebb került a túlsó parthoz. A lovak és az ökrök patája emelkedő talajra hágott, és az emberek, állatok hamarosan biztonságban a túlsó parton voltak - legalább olyan elégedetten, mint amilyen nedvesen.

Mindössze a szekér elejét törte el a nagy zökkenés, és Glenarvan lovának mellső lábairól veszett el a patkó.

A kárt nyomban ki kellett javítani. Meglehetősen tanácstalanul néztek egymásra, mikor Ayrton felajánlotta, hogy elmegy a húszmérföldnyire északra fekvő Black-Point állomásra, és hoz magával egy patkolókovácsot.

- Menjen, menjen csak, derék Ayrton - mondta neki Glenarvan. - Mennyi idő alatt járja meg az utat?

- Talán tizenöt óra alatt - felelte Ayrton -, több időbe nemigen kerül.

- Induljon hát, visszatértéig itt táborozunk a Wimerra partján.

A fertálymester felült Wilson lovára, és néhány perc múlva el is tűnt a mimózák sűrű függönye mögött.

XI. Burke és Stuart

A nap hátralevő részét társalgással, sétával töltötték. Az utazók beszélgetés közben ámulva járták a Wimerra partját. Közeledtükre hamuszürke gémek, ibiszek menekültek rekedt kiáltozással. A selyemmadarak a vadfügefák magas ágain rejtőztek el, a sárgarigók, lantmadarak a fa nagyságú liliomok törzsei között repdestek, a halászmadár félbeszakította halászatát, míg a papagájok civilizáltabb családjához tartozó, a szivárvány hét színében pompázó blue-mountain, a piros fejű, sárga begyű, apró roschill meg a piros és kék tollú lori zavartalanul folytatta csevegését a virágzó gumifák tetején.

A sétálók csoportja napnyugtáig csodálta a természet szépségeit; hol leheveredtek a csobogó víz partjának füvére, hol meg elkalandoztak a mimózabokrok között. A sötétség, melyet csak kurta alkonyat előzött meg, a táborhelytől fél mérföldnyire lepte meg őket. Visszatértükben nem az északi Sarkcsillaghoz igazodva tájékozódtak, mert azt nem látni a déli féltekén, hanem a látóhatár és a zenit közt félúton ragyogó Dél Keresztje kalauzolta őket.

Olbinett úr a sátorban terített meg vacsorára. Asztalhoz ültek. Az ételek közül egy bizonyos papagájpástétomnak volt a legnagyobb sikere; a madarakat Wilson ejtette el, s a steward készítette el, igazán leleményesen.

Vacsora után senkinek sem volt kedve nyugovóra térni; már csak ürügyet kellett találni arra, hogy a szép éjszaka első óráit ne kelljen alvással tölteniük. Lady Helena mindnyájuk nagy helyeslésére megkérte Paganelt, mondja el az ausztráliai utazók régen beígért történetét.

Paganelnak több sem kellett. Hallgatói leheveredtek egy pompás banksia tövében; a szivarok füstje hamarosan az árnyba vesző lombokig emelkedett; a földrajztudós kimeríthetetlen emlékezetére bízta magát, s hozzákezdett.

- Kedves barátaim, bizonyára emlékeznek rá, hogy a Duncanon felsoroltam az ausztráliai utazók nevét; az őrnagy bizonyosan emlékszik rá. Valamennyi közül csak négynek sikerült átkelnie a kontinensen délről északnak, vagy északról délnek. 1860-ban és 1861-ben Burke-nak, 1861-ben és 1862-ben Mac Kinleynek, 1862-ben Landsboroughnak, és ugyancsak 1862-ben Stuartnak. Mac Kinleyről és Landsboroughról nem sok a mondanivalóm. Az előbbi Adelaide-ből a Carpentarie-öbölbe, az utóbbi a Carpentarie-öbölből Melbourne-be ment; mindkettőt ausztráliai bizottságok kérték fel, hogy kutassanak az eltűnt Burke után, ő azonban soha többé nem került elő.

Burke-ról és Stuartról, e két vakmerő utazóról fogok beszélni önöknek, s minden bevezetés nélkül hozzá is kezdek.

1860. augusztus 20-án a melbourne-i Királyi Társaság védnöksége alatt egy nyugalmazott ír katonatiszt, a castlemaine-i rendőrség volt felügyelője indult útnak; Robert O'Hara Burke volt a neve. Tizenegy ember kísérte: William John Wills, az ismert fiatal csillagász, Beckler doktor, a növénytudós, Gray, King, az indiai hadsereg fiatal katonája, Landells, Brahe és több hindu katona. Az utazókat, csomagjaikat meg a tizennyolc hónapra elegendő élelmiszerkészletet huszonöt ló és huszonöt teve hordta.

Az expedíció az északi parton, a Cooper folyó mentén a Carpentarie-öbölbe tartott. Minden nehézség nélkül átkeltek a Murray-n és a Darlingon, s a gyarmatok határán elértek a Manindié állomáshoz.

Itt megállapították, hogy a sok csomag csak hátráltatja őket. Ez a kellemetlenség, meg Burke kissé merev egyénisége egyenetlenséget szított a csapatban. Landells, a tevék vezetője néhány

hindu szolga kíséretében különvált az expedíciótól, s visszatért a Darling partjára. Burke folytatta útját. Hol bőségesen öntözött nagyszerű legelőkön, hol vízben szűkölködő köves utakon ereszkedett le a Cooper folyó felé. Három hónappal indulása után, november 20-án fölállította az első élelmiszerraktárt a folyóparton.

Itt azonban az utasok egy időre megrekedtek; nem találtak észak felé vezető járható utat, ahol a víz is biztosítva lett volna. Nagy nehézségek árán eljutottak következő táborhelyükig, melyet Wills-erődnek neveztek el. Feleúton Melbourne és a Carpentarie-öböl között palánkkal körülkerített állomásfélét építettek. Burke itt két részre osztotta a csapatot. Az egyik Brahe parancsnoksága alatt három hónapig, vagy ha az élelmiszer elegendő, még tovább a Wills-erődben marad, és bevárja a másik csapat visszatértét. Ez a második csapat mindössze Burkeból, Kingből, Grayből és Willsből tevődött össze. Hat tevét és három hónapra való élelmet vittek magukkal, azaz mintegy háromszáz font[68] lisztet, ötven font rizst, ötven font zablisztet, száz font szárított lóhúst, száz font sózott disznóhúst és szalonnát, harminc font kétszersültet; mindezt a hatszáz mérföldes útra meg a visszatérésre.

A négy férfi elindult. Keservesen átkeltek egy köves sivatagon, majd az Eyre folyó partjára értek - eddig jutott el Stuart 1845-ben -, utána a 140. hosszúsági fok vonalát lehető legszorosabban követve északnak tartottak.

Január 7-én, izzó napsütésben lépték át a Baktérítőt; útjukon gyakran tévesztette meg őket csalóka délibáb; sokszor szenvedtek a vízhiánytól, néha hatalmas viharok enyhítették a hőséget; itt-ott kóborló, ártalmatlan bennszülöttekkel találkoztak; végül is azonban nagyobb nehézség nem állta útjukat, sem folyók, sem tavak, sem hegyek nem kerültek elibük.

Január 12-én néhány homokkő domb bukkant fel északon; köztük a Forbes hegy, és egyforma nagyságú gránittömbök sora. Ott már igen megnehezült az útjuk. Alig haladtak. Az állatok nem akartak továbbmenni. „Egyre csak gránitsziklák! A tevék izzadnak a félelemtől” - írta Burke az útinaplójában. A kutatók azonban nagy erőfeszítések árán mégis eljutottak a Turner folyó partjára, majd a Flinders felső folyásához; ez a folyó, melyet 1841-ben Stokes pillantott meg először, pálmaligetek és eukaliptuszfák között jut el a Carpentarie-öbölbe.

Egymást követő mocsaras területek vallottak az óceán közelségéről. Az egyik teve beleveszett az ingoványba. A többi nem volt hajlandó átkelni rajta. King és Gray a tevékkel maradt. Burke és Wills tovább haladt északnak; s naplójukban csak nagyon homályosan említett nagy nehézségek után elérkeztek egy pontra, ahol a dagály ugyan elborította a mocsarat, de az óceánt magát nem látták. Ez 1861. február 11-én történt.

- Eszerint e bátor férfiak nem jutottak tovább? - kérdezte lady Glenarvan.

- Nem, asszonyom - felelte Paganel. - A mocsár besüppedt lábuk alatt, s ők kénytelenek voltak visszatérni társaikhoz, a Wills-erődbe. Szomorú visszatérés volt, esküszöm! Burke és társa fáradtan, elcsigázottan vonszolta magát Gray-ig és Kingig. A csapat a már ismert úton haladt délre, a Cooper folyó felé.

Nem ismerjük pontosan ennek az útnak a viszontagságait, veszedelmeit, szenvedéseit; ezeket nem jegyezték fel útinaplójukban a kutatók. Rettenetes lehetett.

Áprilisban a Cooper völgyébe érve már csak hárman voltak. Gray belepusztult a nélkülözésekbe. Négy tevéjük is elhullott. Ha Burke és társai sikeresen eljutnak a Wills-erődig, ahol Brahe az élelmiszertartalékkal várja őket, akkor megmenekülnek. Kettőzött erőfeszítéssel még

[68] Kb. fél kilónak megfelelő súlymérték.

néhány napig vonszolták magukat, és április 21-én megpillantották az erőd deszkapalánkjait. Megérkeztek!...

Öthónapi hiábavaló várakozás után Brahe éppen ezen a napon hagyta el az erődöt.

- Elment? - kiáltott fel az ifjú Robert.

- Igen, elment! Valami végzetes véletlen folytán ugyanazon a napon, Brahe hátrahagyott levele mindössze hat órával azelőtt kelt! Burke nem gondolhatott arra, hogy utolérje. A szerencsétlen, magukra hagyott kutatók némi erőre kaptak az élelmiszerraktárban talált eleségtől. Semmiféle közlekedési eszközük nem volt, s a Darlingtól még százötven mérföld választotta el őket.

Burke ekkor arra gondolt - Wills nem helyeselte tervét -, hogy a Hopless hegy tövében, a Wills-erődtől hatvanmérföldnyire fekvő ausztráliai telepekre megy. Útnak indult. A két megmaradt tevéből az egyik a Cooper folyó iszapos mellékágába veszett; a másik már mozdulni sem tudott; leölték, és a húsát megették. Csakhamar elfogyott az élelmük. A három szerencsétlen ettől kezdve a nardu nevű vízinövény ehető spóráin élt; víz nem volt, azaz nem volt edényük, melyben magukkal vihettek volna; nem távolodhattak el hát a Cooper partjaitól. Sátorukban tűz ütött ki, tábori felszerelésük odaveszett. Ez a vég! Biztos halál várt rájuk.

Burke magához hívta Kinget, s így szólt: „Már csak néhány órát élek; itt van az órám, a feljegyzéseim. Ha meghalok, tegyen egy pisztolyt a kezembe, és hagyjon úgy, ahogy meghaltam, ne temessen el." Ezek voltak Burke utolsó szavai; másnap reggel nyolc órakor kilehelte lelkét.

King eszeveszetten, elborzadva bennszülött törzsek felkutatására indult. Mire visszatért, Wills is kiszenvedett. Kinget ausztrál bennszülöttek vették pártfogásukba; szeptemberben a Burke felkutatására indult Howitt vezette expedíció talált rá, ezzel egy időben Mac Kinley és Landsborough is keresésükre indult. Így tehát az ausztráliai kontinensen át vezető út négy résztvevője közül csak egy maradt életben.

Paganel elbeszélése fájdalmasan hatott hallgatóira. Valamennyien Grant kapitányra gondoltak, aki talán úgy bolyong e végzetes országban, mint Burke. Vajon a hajótöröttek megmenekültek-e a veszedelmektől, melyek a vakmerő úttörőket megtizedelték? Ez az összehasonlítás olyannyira magától adódott, hogy Marynek könnybe lábadt a szeme.

- Apám! Szegény apám! - suttogta.

- Mary kisasszony, Mary kisasszony! - kiáltott fel John Mangles. - Ilyen szenvedésekben csak azoknak van része, akik a kontinens belsejébe hatolnak! Grant kapitány éppen úgy a bennszülöttek kezén van, mint King; és akárcsak King, ő is megmenekül! Ő soha nem került olyan nehéz körülmények közé, mint Burke!

- Nem bizony - erősítgette Paganel. - Ismétlem, Mary kisasszony, az ausztráliaiak vendégszeretőek!

- Bárcsak így volna! - felelte a fiatal lány.

- Hát Stuart? - kérdezte Glenarvan, hogy elterelje a szót e szomorú témáról.

- Stuart? - felelte Paganel. - Ó, Stuart szerencsésebb volt; neve bele is került Ausztrália évkönyvébe. John Mac Doual Stuart, az önök honfitársa, kedves barátaim, már 1848-tól készült az útra. 1860-ban mindössze harmadmagával hiába kísérelt meg behatolni Ausztrália belső területeire. Stuart azonban nem egykönnyen torpant meg. 1861. január elsején tizenegy elszánt ember élén elhagyta a Ghamber folyót, s csak a Carpentarie-öböltől hatvan mérföldnyire állt meg; élelmiszerkészlete kimerült, így kénytelen volt visszatérni Adelaide-be anélkül,

hogy átkelt volna a félelmetes földrészen. De azért csak ismét szerencsét próbált; egy harmadik expedíciót szervezett, s azt remélte, hogy ezúttal eléri a hőn áhított célt.

Dél-Ausztrália képviselőháza melegen támogatta ezt az új kutatóutat, s kétezer font sterling támogatást szavazott meg számukra. Stuart úttörő tapasztalatai alapján gondosan felkészült az útra. Barátai, Waterhause, a természettudós, Thring, Kekwick, meg régi bajtársai, Woodforde és Auld csatlakoztak hozzá, összesen tízen voltak. Húsz amerikai gyártmányú bőrtömlőt vitt magával, mindegyikbe hét gallon víz fért. 1862. április 5-én a kutatócsoport a 18. szélességi fokon túl a Newcastle Waters medencébe ért, arra a pontra, melyen Stuart nem jutott túl. Útvonala körülbelül a 131. délkörön vezetett, tehát hét fokkal tért el nyugatra Burke útjától.

Úgy tervezték, hogy Newcastle Waters lesz új felderítéseik kiindulópontja. Stuart eredménytelenül próbált meg áttörni észak vagy északkelet felé a sűrű erdőn. Ugyancsak hasztalanul kísérelte meg eljutni a Victoria folyó nyugati partjaira; mindenfelé áthatolhatatlan bozót zárta el az utat.

Stuart ekkor úgy határozott, hogy táborhelyet változtat, s kissé északabbra, a Hower mocsárvidékén ütötték fel új táborukat. Kelet felé haladva füves síkságok közepén a Daily patakra bukkant, ennek a partját követte aztán harminc mérföldön át.

Csodálatos vidékre érkeztek; a kövér legelők nem egy squatter boldogságát, megélhetését biztosíthatták volna az itt oly hatalmasra nőtt eukaliptuszfák között. Stuart elbűvölten folytatta útját, elért a Strangway és a Leichardt felfedezte Roper folyók partjára; a folyók trópusi vidékhez méltó pálmafák között hömpölyögtek; a környéken bennszülött törzsek éltek; szívesen fogadták a kutatókat.

Innen az expedíció észak-északnyugat felé tartott; homokkővel és vasérc sziklákkal borított talajon haladva a Van Diemen-öbölbe torkolló Adelaide folyó eredetét keresték. Pálmakáposztás, bambuszok, fenyők, pendanuszok között haladtak át az Arnhem földjén. Az Adelaide medre kiszélesedett; partjai mocsarassá váltak; közel volt a tenger.

Június 22-én, kedden, Stuart, akit útjában számtalan patak hátráltatott, a Fresh-Water mocsaraiban táborozott le. Három társát járható út felderítésére küldte; másnap hol átszelhetetlen öblöket kerülgetve, hol az iszapos talajba süppedve elért egy magasabb, füves síkságra, ahol gumifák meg rostos kérgű fák nőttek, s csapatostul repdestek a vadludak, ibiszek és roppant félénk vízimadarak. Bennszülött alig járt erre. Mindössze néhány távoli tábor füstjét pillantották meg.

Június 24-én, kilenc hónappal azután, hogy Adelaideből elindult, reggel nyolc óra húsz perckor Stuart megindult észak felé; még aznap el akart érni a tengerhez. Ezen a vidéken az emelkedő talajt vasérc és vulkáni kőzet borította; a fák egyre kisebbek voltak, tengerparti jellegűek; aztán széles folyam vájta völgyhöz értek, melynek túlsó oldalát cserje borította. Stuart tisztán hallotta a zajló hullámok morajját, de nem szólt társainak. Vadszőlőindával befutott sarjerdőbe hatoltak.

Stuart néhány lépést tett. Az Indiai-óceán partján találta magát!

- A tenger! A tenger! - kiált fel döbbenten Thring.

A többiek odarohantak, s háromszor elnyújtott „éljen” kiáltással köszöntötték az Indiai-óceánt.

Negyedszerre sikerült hát. Átkeltek a kontinensen!

Stuart Sir Richard Macdonell kormányzónak tett ígéretéhez híven megmosta a kezét és az arcát a tenger vizében. Majd visszatért a völgybe, és egy fa törzsébe véste nevének kezdőbetűit: J.M.D.S. Sebes folyású patak partján ütöttek tábort.

Másnap Thring elindult, hogy földerítse, vajon elérhetnek-e délnyugatra az Adelaide torkolatához; erről azonban le kellett mondaniuk; a talaj mocsaras volt, a lovak belesüppedtek volna.

Stuart ekkor egy tisztás közepén kiválasztott egy magas fát. Levágta alacsony ágait, s a csúcsára kitűzte az ausztráliai lobogót. A fa törzsébe e szavakat véste:

EGY LÁBNYIRA DÉLRE ÁSD FÖL A FÖLDET!

Ha egy utazó egy napon a megjelölt ponton felássa a földet, egy bádogdobozra talál, s a dobozban egy iratra, melynek szavai emlékezetembe véső dtek:

NAGY FELFEDEZŐ ÚT ÉS AUSZTRÁLIA ÁTSZELÉSE DÉLRŐL ÉSZAKRA

John Mac Doual Stuarttal az élen, 1862. július 25-én kutatók érkeztek ide. A Déli-tengertől az Indiai-óceánig, a kontinens belsején keresztül, átszelték egész Ausztráliát. 1861. október 26-án hagyták el Adelaide-et, s 1862. január 21-én, elhagyva a gyarmat utolsó állomását, északnak indultak. Ez örvendetes esemény alkalmából kitűzték az expedíció vezetőjének nevével díszített ausztráliai lobogót. Minden rendben van. Isten óvja a királynőt!

Az iratot Stuart és társai írták alá.

Így örökítették meg ezt az eseményt, mely világszerte nagy visszhangot keltett.

- Viszontlátták-e déli barátaikat ezek a bátor emberek? - kérdezte lady Helena.

- Igen, asszonyom - felelte Paganel. - Valamennyien. Addig azonban még kegyetlen fáradalmakat kellett kiállniuk. Stuart szenvedett legtöbbet; mikor visszaindult Adelaide-be, egészségét már aláásta a vitaminhiányból eredő skorbut. Szeptember elején annyira súlyosbodott a betegsége, hogy már-már azt hitte, nem jut el élve lakott területre. Nem tudott megülni a lovon; két ló közé kifeszített függőágyban vitték. Október végén minduntalan vért köpött, s ez a végsőkig legyengítette. Leöltek egy lovat, hogy húslevest készíthessenek számára; október 28-án úgy érezte, halálán jár, de egy szerencsés kimenetelű válság után erőre kapott, s december 10-én a kis csapat elérte az első településeket.

December 17-én, lelkes tömeg ünneplése közepette Stuart bevonult Adelaide-be. Egészsége azonban nem állt helyre; s miután elnyerte a Földrajzi Társulat aranyérmét, hamarosan az Indusra szállt, hogy visszatérjen szeretett Skóciájába, hazájába, ahol majd hazatérve találkozhatunk vele.

- Rendkívüli lelkiereje volt ennek az embernek - szólt Glenarvan -, s ez a testi erőnél is inkább hozzásegít a nagy dolgok véghezviteléhez. Skócia jogosan büszke rá, hogy fiai közé sorolhatja.

- Stuart óta egyetlen utazó sem kísérelt meg újabb felfedezéseket? - érdeklődött lady Helena.

- De igen, asszonyom - felelte Paganel. - Gyakran említettem önöknek Leichardt nevét. Ez az utazó 1844-ben már jelentős felfedezéseket tett Észak-Ausztráliában. 1848-ban újabb expedícióra indult északkelet felé. Tizenhét év óta nyoma veszett. Tavaly a híres növénytudós, a melbourne-i Müller doktor nyilvános gyűjtést rendezett egy expedíció költségeire. A szükséges összeg hamarosan összegyűlt, s az értelmes, vakmerő Mac Intyre vezetésével 1864-ben egy csapat bátor squatter indult útnak a Paroo folyó mentén elterülő legelőkről. E

pillanatban Leichardt felkutatására már mélyen behatoltak a kontinens belsejébe. Bárcsak sikerrel járnának; és bárcsak mi is rátalálnánk szeretett barátainkra!

Így végződött a földrajztudós elbeszélése. Késő re járt. Köszönetet mondtak Paganelnak, s néhány perccel később valamennyien az igazak álmát aludták; eközben a gumifa lombjai közt rejtőző óramadár egyenletesen ütötte a nyugalmas éjszaka másodperceit.

XII. A melbourne-sandhursti vasútvonal

Az őrnagy nem nézte jó szemmel, hogy Ayrton elhagyta a tábort, és patkolókovácsért ment arra a Black-Point állomásra. Bizalmatlanságáról egy szót sem szólt; mindössze éberen figyelte a környéket. A békés táj nyugalmát azonban semmi sem zavarta meg, s néhány órás sötétség után a látóhatáron ismét fölkelt a nap.

Glenarvan csak attól tartott, hogy Ayrton egyedül tér vissza. Ha nem hoz magával patkolókovácsot, a szekér nem folytathatja útját. Talán napokig is itt kellene vesztegelniük, s Glenarvan alig várta, hogy célhoz érjenek; csöppet sem vette volna szívesen a késedelmet.

Ayrton azonban nem vesztegette hiába az időt; eredménnyel járt. Egy férfi jött vele, aki úgy mondta, hogy ő a black-point-i kovács. Erős, jól megtermett fickó volt; durva, állatias arca azonban cseppet sem volt bizalomgerjesztő. Végül is ez nem számít, ha érti a mesterségét. Annyi bizonyos, hogy szűkszavú volt, nem nyitotta felesleges szóra a száját.

- Jó munkás? - kérdezte John Mangles a fertálymestertől.

- Nem tudok többet róla, mint ön, kapitány - felelte Ayrton. - Majd meglátjuk.

A kovács munkához látott. Ahogy megjavította a szekér elejét, látszott, hogy szakember. Ügyesen, rendkívüli erővel dolgozott. Az őrnagy megfigyelte, hogy a kovács csuklója sebes volt, karika alakú véraláfutás feketéllett rajta. Az újkeletű sérülés nyomait az elnyűtt gyapjúing ujja nem takarta el teljesen. Mac Nabbs meg is kérdezte a kovácsot, mi okozta ezeket a fájdalmasnak tűnő sebeket. A kovács azonban nem válaszolt; szótlanul folytatta a munkáját. Két órán belül kijavította a szekér sérüléseit. Glenarvan lovával gyorsan végzett, előreláthatóan használatra kész patkókat hozott magával. A patkók igen különösek voltak, az őrnagy nyomban észrevette ezt. Mindegyiken elnagyoltan mintázott lóhere díszlett. Mac Nabbs megmutatta Ayrtonnak.

- Ez a black-point-i állomás jelzése - felelte a fertálymester. - Megkönnyíti, hogy az állomástól elkóborló lovak nyomát kövessék, hogy ne cseréljék fel más nyomokkal.

Hamarosan megpatkolták a lovat. A kovács a bérét kérte, majd távozott, anélkül hogy mindössze négy szót is szólt volna.

Fél óra múlva az utasok ismét úton voltak. A mimózafüggönyökön túl széles térség nyílt; valóban ráillett az angol open plain, azaz nyílt síkság név. A bokrok és a számos nyájat befogadó karámok között kvarctörmelék és vastartalmú sziklák hevertek a magas fűben. Néhány mérfölddel odébb a szekér kerekei belesüppedtek az ingoványos talajba; a magasra nőtt nádasban félig megbújó zegzugos patakok csobogtak. Aztán hatalmas, párolgó, sós mocsarak mentén haladtak. Az utazás sem fáradságos nem volt, sem unalmas.

Lady Helena sorra meghívta a férfiakat; sorra, mert szalonja ugyancsak szűk volt. Így mindegyikük kipihenhette a lovaglás fáradalmait, s felüdülhetett a szeretetre méltó asszonnyal folytatott társalgásban. Lady Helena Mary Grant segítségével bájos, tökéletes háziasszony volt a gördülő lakásban. John Manglest sem felejtették ki e mindennapos meghívásokból, kissé túl komoly társalgása nem volt a hölgyek ellenére. Éppen ellenkezőleg.

Hamarosan keresztezték a Crowlandból Horshamba vezető nagyon poros postakocsiutat, melyen gyalogosok alig jártak. Aztán Talbot grófság határában néhány alacsony domb mellett haladtak el, és este a csapat hárommérföldnyire Maryborough fölé ért. Csöndes eső permetezett; minden más vidéken felázott volna a talaj, de itt a levegő oly gyorsan szívta magába a nedvességet, hogy zavartalanul letáborozhattak.

Másnap, december 29-én egy sor alacsony hegy, afféle kicsinyített Svájc késleltette őket. A kellemetlenül hepehupás talajon hol hegynek föl, hol völgybe le vezetett útjuk. Az utazók nagyrészt gyalog tették meg az utat, s nem esett nehezükre.

Tizenegy órakor Carlsbrook, egy meglehetősen jelentékeny város határába értek. Ayrton azt tanácsolta, kerüljék ki, mert mint mondotta, ezzel is időt nyernek. Glenarvan osztotta véleményét, az örök kíváncsi Paganel azonban meg akarta tekinteni Carlsbrookot. Hagyták, hadd menjen, és a szekér lassan folytatta útját.

Paganel szokása szerint magával vitte Robertet. Gyorsan végigjárták a városkát, de ez a rövid látogatás is hű képet adott nekik az ausztráliai városokról. Volt ott egy bank, bíróság, piac, iskola s mintegy száz tökéletesen egyforma téglaház. Mindez szabályos négyzet alakban épült, angol szokás szerint párhuzamos utcákkal. Nagyon egyszerű és nagyon egyhangú volt az egész. Ahogy gyarapodik a város, úgy hosszítják meg utcáit, mint a gyerekek kinőtt nadrágját; az eredeti szimmetria változatlanul megmarad.

Carlsbrook, mint minden új város, igen élénk volt. Úgy látszik, Ausztráliában úgy nőnek ki a városok a földből a nap melegére, akár a fák. Dolgukra sietők emberek nyüzsögtek az utcán; az aranykereskedők az átvevőhelyekre igyekeztek; az értékes fém a bennszülött rendőrség felügyelete alatt a bendigói és Alexander-hegyi bányákból érkezett. Mindenki az érdektől hajtva, a maga dolgával volt elfoglalva; így az idegenek észrevétlenül elvegyülhettek a szorgoskodó tömegben.

Egy óra alatt bejárták Carlsbrookot, majd a gondosan megművelt vidéken átvágva csatlakoztak társaikhoz. Low level plains, azaz alacsony síkság néven ismeretes, tágas mezőségekre értek; a pásztorkunyhók között rengeteg birkanyáj legelészett. Aztán felbukkant a sivatag, olyan váratlanul, mint amilyen hirtelen csak Ausztráliában változik a táj. Délre a Simpson-dombok és a Tarrangower-hegy jelezte a 144. hosszúsági fokon csúcsban végződő Loddo kerületet.

Mindeddig egyetlen bennszülött törzzsel sem találkoztak. Glenarvan azon tűnődött, hogy vajon Ausztráliában éppen úgy nincsenek-e bennszülöttek, mint ahogy a pampákról is eltűntek az indiánok. Paganel azonban felvilágosította, hogy ezen a szélességi fokon a bennszülöttek főleg a Murray százmérföldnyire keletre fekvő síkságain élnek.

- Közeledünk az arany országához! - mondta.

- Két napon belül átkelünk az Alexander-hegy gazdag táján. Ezt a vidéket lepték el 1852-ben az aranyászók. A bennszülöttek kénytelenek voltak a kontinens belső pusztáira menekülni. Ha nem is látszik, civilizált vidéken járunk, s utunk még ma keresztezi a Murray-t és a tengert összekötő vasútvonalat. Vasút Ausztráliában! Meg kell adni, barátaim, ez valóban meglepő!

- Miért, Paganel? - kérdezte Glenarvan.

- Miért? Mert ez a kettő nem illik össze! Tudom én, hogy önök már hozzászoktak ahhoz, hogy távoli birtokokat gyarmatosítanak, tudom, hogy elektromos távíróvonalat vezetnek végig Új-Zélandon, és világkiállítást rendeznek; magától értetődő, hogy ezt is természetesnek találják! De ugyancsak megzavarja egy magamfajta francia fogalmait Ausztráliáról!

- Mert ön a múltba és nem a jelenbe tekint - felelte John Mangles.

- Lehet - mondta Paganel. - De a sivatagokon végigdohogó mozdonyok, a mimózák és az eukaliptuszfák lombjai közt gomolygó gőzfelhők, a sebes vonat elől menekülő hangyászsünök, csőrös emlősök, kazuárok; a három óra harmincas gyorsvonatra szálló bennszülöttek, akik Melbourne-ből Kynetonba, Castlemaine-be, Sandhurstbe vagy Echucába utaznak -

mindezen csak az angolok vagy amerikaiak nem csodálkoznak! Az önök vasútjaival oda a puszták költészete!

- Mit számít, ha a haladás lép a helyébe! - felelte az őrnagy.

Éles fütty szakította félbe a vitát. Az utazók egy mérföldnyire sem voltak a vasútvonaltól. A délről jövő, lassan haladó mozdony éppen ott állt meg, ahol a szekér útja a vágányokat keresztezte.

Ez a vasútvonal, mint Paganel mondta, Victoria tartomány fővárosát kötötte össze a Murray-vel, Ausztrália legnagyobb folyójával. Ez a hatalmas folyam, melyet 1828-ban Stuart fedezett fel, az Ausztráliai-Alpokban ered; beleömlik a Lachlan és a Darling; végigvonul a Victoria tartomány egész északi határán, s Adelaide mellett az Encounter-öbölbe torkollik. Gazdag, termékeny vidékeken halad át, partjai mentén egyre több squatter telepszik le, részben mert a vasút kényelmes összeköttetést biztosít Melbourne-nel.

A vasút akkoriban százöt mérföldes úton, Melbourne és Sandhurst között, Kyneton és Castlemaine érintésével közlekedett. Az épülőben levő vasútvonal egészen a hetvenmérföldnyire lévő Echucáig, a Riverine-telepnek a Murray partján ez évben épült fővárosáig halad majd.

A 37. szélességi fok néhány mérföldnyire Castlemaine fölött szeli át a vasútvonalat, éppen a Murray számos mellékfolyóinak egyikén, a Luttonon átívelő Camden-hídnál.

Ayrton e felé a pont felé irányította a szekeret; a lovasok előrevágtattak egészen a Camden-hídig. Élénk kíváncsiság vonzotta oda őket.

A vasúti hídhoz ugyanis nagy tömeg igyekezett. A környező állomások lakói elhagyták házaikat, a pásztorok otthagyták nyájaikat, s ott tolongtak a sínek mentén. Mindenfelől ez a kiáltás hallatszott:

- A vasúthoz! A vasúthoz!

Nyilvánvalóan valami súlyos oka volt ennek az általános izgalomnak. Talán valami nagy szerencsétlenség.

Glenarvan megsarkantyúzta a lovát, s társaival együtt vágtatni kezdett. Néhány perc múlva a Camden-hídhoz ért. Ott aztán megértette a csoportosulás okát.

Rettenetes szerencsétlenség képe tárult elibük; nem összeütközés történt, hanem kisiklott és a mélybe zuhant a vonat; a baleset a legsúlyosabb amerikai vonatszerencsétlenségekre emlékeztetett. A vasúti híd alatt a folyó a mozdony és a kocsik roncsaival volt tele. Talán a híd szakadt le a vonat súlya alatt, talán a vonat siklott ki; a hat kocsi közül öt követte a mozdonyt a Lutton medrébe. Mindössze az utolsó kocsi menekült meg, összekötő lánca csodával határos módon elszakadt, így a mélységtől félölnyire megállt. Alant elfeketedett, meggörbült tengelyek, beszakadt oldalú vagonok, elgörbült sínek, elszenesedett talpfák szörnyű halmaza. A rázkódástól felrobbant kazán roppant távolságra repítette a kazánfal darabjait. Az alaktalan tárgyak e tömegéből lángnyelvek csaptak elő, s fekete füsttel keveredett gőz szállt fel. Az iszonyú zuhanást most még iszonyúbb tűz követi! Vérnyomok, szétszórt emberi tagok, megcsonkított, szénné égett testek mindenfele. Senki sem merte felbecsülni a roncsok alatt heverő áldozatok számát.

Glenarvan, Paganel, az őrnagy és Mangles a tömegbe vegyülve hallgatták a kommentárokat. Míg a mentési munkálatok folytak, valamennyien a katasztrófa okát találgatták.

- Leszakadt a híd - mondta az egyik.

- Leszakadt! - mondta a másik. - Hiszen ott áll a helyén! Elfelejtették összezárni! Így történt.

Ez a híd ugyanis forgóhíd volt; ha hajó közeledett, szétnyitották. Talán az őr követett el megbocsáthatatlan hanyagságot, és elfelejtette összezárni, s így a teljes sebességgel rohanó vonat talajt vesztett, s a Luttonba zuhant? Ez a feltevés erősen valószerűnek tűnt, mert a híd egyik fele a roncsok alatt hevert ugyan, de másik fele a túlsó oldalon sértetlenül függött láncain. Kétségtelen: az őr gondatlansága okozta a szerencsétlenséget.

A baleset éjszaka történt, s a 37-es számú gyorsvonatot érte, mely este tizenegy óra negyvenöt perckor indult el Melbourne-ből. Hajnali negyed négykor ért a Camden-hídhoz, ott érte a szerencsétlenség. Az utolsó kocsi utasai és alkalmazottai nyomban segítség után néztek, de a távíróvonal nem működött, oszlopai a földön hevertek. Három órába telt, míg a castlemaine-i hatóságok a baleset színhelyére értek. A mentés tehát csak reggel hat órakor kezdődött meg, Mitchellnek, a telep főfelügyelőjének irányításával. Előbb egy szakasz rendőr látott munkához, majd hamarosan squatterek érkeztek segítségükre - embereikkel együtt. Mindenekelőtt a romhalmazt rendkívüli gyorsasággal emésztő tüzet igyekeztek eloltani. A töltés oldalában néhány felismerhetetlen tetem hevert. Le kellett mondaniuk arról, hogy bárkit is élve kimentsenek ebből az olvasztókemencéből. A tűz gyorsan elvégezte pusztító munkáját. Az ismeretlen számú utasok közül mindössze tízen, az utolsó kocsi utasai maradtak életben. A vasútigazgatóság mozdonyt küldött értük, hogy visszavigye őket Castlemaine-be.

Glenarvan lord bemutatkozott a főfelügyelőnek, s beszédbe elegyedett vele meg a rendőrtiszttel. Ez utóbbi magas, szikár ember volt, rendíthetetlenül hidegvérű, s ha érző szíve volt is, ebből mit sem árultak el szenvtelen arcvonásai. Úgy állt a szerencsétlenség előtt, mint egy matematikus a megoldásra váró feladat előtt: megfejtésre törekedett, az ismeretlent akarta kideríteni. Így, mikor Glenarvan azt mondta: „Micsoda szerencsétlenség!”, nyugodtan így válaszolt:

- Ha csak az volna, uram.

- Csak?! - kiáltott fel döbbenten Glenarvan. - Mi lehet szörnyűbb egy ilyen szerencsétlenségnél?

- Ez bűntény! - felelte szenvtelenül a rendőrtiszt.

Glenarvan ahelyett, hogy a kifejezés oda nem illő voltán töprengett volna, kérdően Mitchell felé fordult.

- Igen, uram - felelte a főfelügyelő -, vizsgálatunk arra a bizonyosságra vezetett bennünket, hogy a szerencsétlenséget bűntény okozta. Az utolsó kocsit, a poggyászkocsit kifosztották. Az életben maradt utasokat öt-hat gonosztevőből álló banda megtámadta. Szándékosan hagyták nyitva a hidat, nem hanyagságból, s ha figyelembe vesszük, hogy az őr eltűnt, nyilvánvaló, hogy a nyomorult a rablók bűntársa volt.

A főfelügyelő okfejtésére a rendőrtiszt némán csóválta a fejét.

- Nem osztja a véleményemet? - kérdezte tőle Mitchell.

- Nem, ami az őr bűnrészességét illeti.

- Pedig ez a bűnrészesség - folytatta a főfelügyelő - bizonyíthatja, hogy a bűntényt a Murray vidékén kóborló bennszülöttek követték el. Az őr nélkül nem nyithatták ki a hidat, hiszen nem tudják, hogyan működik.

- Valóban - felelte a rendőrtiszt.

- Márpedig - tette hozzá Mitchell - egy hajós vallomása alapján, ki este tíz óra negyven perckor haladt át a Camden-híd alatt, bebizonyosodott, hogy a hajó áthaladása után a hidat szabályszerűen összezárták.

- Helyes.

- Az őr bűnrészességét tehát kétségtelennek találom.

A rendőrtiszt egyre csak a fejét csóválta.

- Eszerint - kérdezte tőle Glenarvan - ön nem hiszi, hogy a szerencsétlenség a bennszülöttek műve?

- Nem.

- Akkor hát kié?

Ebben a pillanatban hatalmas lárma támadt mintegy félmérföldnyire a folyó felsőbb partján. Gyorsan gyarapodó csoportosulás keletkezett, s hamarosan az állomáshoz ért. A csoport közepén két férfi egy holttestet cipelt. Az őr kihűlt tetemét. Tőr járta át szívét. A gyilkosok nyilvánvalóan azért cipelték a Camden-hídtól messzire, hogy a nyomozás kezdetén hamis nyomra tereljék a rendőrség gyanúját.

Ez a felfedezés teljesen a rendőrtiszt kétségeit igazolta. A bennszülötteknek semmi részük nem volt a merényletben.

- Olyan embereknek a műve ez - mondta -, akik már ismerik ezt a kis alkalmatosságot.

S azzal felmutatott egy pár kettős vaskarikából kovácsolt, önműködő zárral ellátott bilincset.

- Rövidesen alkalmam lesz rá, hogy újévi ajándékul ezzel a karpereccel lepjem meg őket.

- Az a gyanúja, hogy...

- Az „Őfensége hajóinak ingyenutasai” közül valók.

- Micsoda! Fegyencek! - kiáltott fel Paganel, aki ismerte ezt az ausztráliai gyarmatokon használatos képes kifejezést.

- Úgy tudtam - jegyezte meg Glenarvan -, hogy a volt fegyenceknek nincs joguk a Victoria tartományban tartózkodni!

- Nincsen rá joguk, de azért csak megteszik! Olykor megszöknek a fegyenctelepekről, s nem hiszem, hogy tévedek, ha azt mondom, ezek egyenesen Perthből jönnek. Hát majd visszatérnek, elhihetik nekem!

Mitchell egyetértően bólintott. Ebben a pillanatban a szekér a vasúti vágányhoz érkezett. Glenarvan meg akarta kímélni a nőket a Camden-híd szörnyűséges látványától. Elköszönt a főfelügyelőtől, s intett barátainak, hogy kövessék.

- Nem szakíthatjuk félbe az utunkat - mondta.

A szekérhez érve Glenarvan mindössze annyit mondott lady Helenának, hogy vasúti szerencsétlenség történt; arról nem szólt, hogy a katasztrófát bűntény idézte elő, s azt sem említette, hogy fegyencek garázdálkodnak a vidéken, erről csak Ayrtonnak beszélt. A kis csapat a híd fölött néhány száz ölnyire kelt át a vasúti pályán, majd folytatta útját az eddigi irányban, kelet felé.

XIII. Első díj földrajzból

A vasútvonaltól mintegy kétmérföldnyire a látóhatáron kirajzolódó dombok zárták le a síkságot. A szekér hamarosan szeszélyesen kanyargó völgyszorosokba jutott. A völgykatlanok elbűvölő vidékre vezettek; nem erdőkbe tömörülve, hanem különálló csoportokban, délszaki bujasággal tenyésztek itt a szebbnél szebb fák. A legszebbek közül is kitűntek a kazuárfák, melyek vaskos törzsüket mintha a tölgytől, illatos fürtjeiket az akáctól, zöldes, érdes leveleiket a fenyőtől kölcsönözték volna. Ágaik közül a karcsú banksia latifolia különös kúpalakja meredt elő. A faóriások lekonyuló ágai úgy omlottak alá, mint zöld víz egy szökőkút csordultig telt medencéjéből. A tekintet nem tudta, hol pihenjen meg, csak tétován kalandozott e természeti csodák között.

A kis csapat egy pillanatra megállt. Helena utasítására Ayrton is megállította az ökröket. A szekér hatalmas kerekei már nem kvarchomokban csikorogtak. Hosszú, zöld szőnyeg terült el a fák között; csak néhány kitüremkedés, szabályosan hullámzó talajemelkedés, földkupac osztotta, mint sakktáblát, egyenlő négyzetekre a mezőt.

Paganel mindjárt felismerte, mi ez a zöldellő magányos mező, mely oly költőien felel meg az örök nyugalom helyének. Felismerte a füvel csaknem teljesen benőtt négyzet alakú sírdombokat, melyeket az utas oly ritkán lát Ausztráliában.

- A halottak ligete - mondta.

Valóban, bennszülött temetőre bukkantak; a temető azonban oly hűs, oly árnyékos és oly hívogató volt, úgy felvidították a repdeső madarak, hogy nem ébresztett szomorú gondolatokat. Valóságos Édenkert volt, ahonnan mintha száműzték volna a halált. Mintha az élők számára készült volna. A bennszülöttek által hajdan oly gondosan ápolt sírokat lassacskán beborította a fű. A hódítás messzire űzte Ausztrália egykori lakóit a földtől, melyben őseik nyugosznak; a holtak kertje hamarosan a gyarmatosítók nyájainak legelőjévé válik. Alig van már halottasliget; s a közömbös utazók hányszor meg hányszor tapossák lábbal a sírokat, melyben nemzedékek nyugosznak.

Paganel és Robert társaikat megelőzve a sírok között nyíló árnyas fasorokban haladtak. Beszélgettek, oktatták egymást; a földrajztudós azt állította, sokat tanul az ifjú Granttal folytatott beszélgetésekből. Egy negyedmérföldet sem tehettek meg, mikor Glenarvan látta, hogy megállnak, leszállnak a lóról, s a földre hajolnak. Kifejező mozdulataik után ítélve valami igen érdekes tárgyat vizsgálgattak.

Ayrton az ökrök közé csapott, s a szekér nemsokára beérte a két barátot. Nyomban ki is derült, miért álltak meg, min csodálkoztak. Egy bennszülött gyerek, egy európai ruhákba öltözött nyolcéves fiúcska aludt békésen az egyik pompás banksia tövében. Fajának jellegzetes vonásairól, göndör hajáról, csaknem fekete bőréről, tömpe orráról, vastag ajkáról, szokatlanul hosszú karjairól könnyű volt nyomban megállapítani, hogy a kontinens belső részein lakó bennszülöttek közül való. Az arca azonban nagyon értelmes volt, látszott, hogy a nevelés már felemelte őt a bennszülöttek alacsony műveltségi fokáról.

Lady Helena érdeklődve leszállt a szekérről, s nemsokára az egész csoport körülállta a mélyen alvó kis bennszülöttet.

- Szegény gyerek - mondta Mary Grant -, talán eltévedt a pusztaságban?

- Talán inkább messziről vándorolt idáig, hogy meglátogassa a sírokat - mondta lady Helena. - Bizonyára itt nyugosznak a szerettei!

- Nem szabad magára hagynunk! - mondta Robert.

- Egyedül van és...

Robert nagylelkű mondatát a kis bennszülött mozgása szakította félbe; másik oldalára fordult, de nem ébredt fel. Ekkor valamennyiük döbbenetére felírást pillantottak meg a fiú hátán, e szavakkal:

TOLINE
TO BE CONDUCTED TO ECHUCA
CARE OF JEFFRIES SMITH, RAILWAY PORTER
PREPAID[69]

- Ez az angolokra vall! - kiáltott fel Paganel.

- Úgy adnak föl egy gyereket, mint valami csomagot! Mondták ezt már nekem, de nem hittem el.

- Szegény gyerek! - mondta lady Helena. - Vajon abban a vonatban volt, mely a Camden-hídnál kisiklott? Talán odavesztek a szülei, és most egyedül áll a világban.

- Nem hiszem, asszonyom - felelte John Mangles.

- Ez a felirat éppenséggel arról tanúskodik, hogy egyedül utazott.

- Ébredezik - szólt Mary Grant.

A gyermek csakugyan felébredt. Lassacskán kinyílt a szeme, de aztán újra behunyta; bántotta a napfény. Lady Helena megfogta a kezét, a gyerek felugrott, és csodálkozva nézett végig az utazók csoportján. Első percben félelem árnyéka futott át az arcán, de lady Helena jelenléte megnyugtatta.

- Értesz angolul, fiacskám? - kérdezte tőle a fiatalasszony.

- Értek is, beszélek is - felelte a gyermek az utasok anyanyelvén, erősen idegenes kiejtéssel.

Olyasformán beszélt, mint azok a franciák, akik ez Egyesült Királyság nyelvén fejezik ki magukat.

- Hogy hívnak? - kérdezte lady Helena.

- Toliné - felelte a kis bennszülött.

- Ó! Toliné! - kiáltott fel Paganel. - Ha nem tévedek, ez a szó fakérget jelent az ausztráliai nyelvben.

Toliné bólintott, majd ismét csak a nőkre tekintett.

- Honnan jössz, fiacskám? - folytatta Helena.

- Melbourne-ből a sandhursti vonaton.

- Abban a vonatban voltál, amelyik kisiklott a Camden-hídnál? - kérdezte Glenarvan.

- Igen, uraim - felelte Toliné -, de a biblia Istene vigyázott rám.

- Egyedül utaztál?

---

[69] Toline. Jeffries Smith vasúti kalauz gondjára bízva Echucába szállítandó. Szállítási díj előre fizetve.

- Egyedül. Paxton tiszteletes úr Jeffries Smith gondjaira bízott. Sajnos a szegény kalauz oda-veszett!

- Senkit sem ismertél a vonaton?

- Senkit, uram, de Isten vigyáz a gyermekeire, nem hagyja őket magukra.

Toliné csendes, szívből jövő hangon beszélt. Mikor Istenről szólt, komolyabbra vált a hangja, szeme csillogott, érezhető volt az ifjú lélek buzgó hite.

Könnyen magyarázható ez a gyermeteg vallási lelkesedés. Toliné egyike volt azoknak a bennszülött gyerekeknek, akiket megkereszteltek, s a metodista vallás szigorú elvei alapján neveltek az angol hittérítők. Nyugodt beszéde, tiszta sötét öltözéke máris kész kispapot csinált belőle.

De vajon hová tart e kihalt vidékeken át, miért hagyta el a Camden-hidat? Lady Helena efelől faggatta.

- A törzsemhez indultam, Lachlanba - felelte. - Viszont akarom látni az enyéimet.

- Ausztráliaiak? - kérdezte John Mangles.

- Lachlani ausztráliaiak - felelte Toliné.

- Apád, anyád él-e? - kérdezte Robert Grant.

- Igen, testvérem - felelte Toliné, és kezét az ifjú Grant felé nyújtotta, akit igen meghatott, hogy Toliné testvérének szólította. Megölelte a kis bennszülöttet, s ezzel máris barátságot kötöttek.

Az utazókat igen érdekelték a bennszülött fiú válaszai, lassan köréje telepedtek, úgy hallgatták.

A nap már lenyugvóban volt a magas fák mögött. Minthogy a hely pihenésre alkalmasnak tűnt, meg útjuk sem volt olyan sürgős, hogy sötétedés előtt még megtegyenek néhány mérföldet, így Glenarvan kiadta az utasítást, hogy üssenek tábort. Ayrton kifogta az ökröket, Mulrady és Wilson segítségével béklyót tett rájuk, és hagyta, hadd legeljenek kedvükre. Olbinett elkészítette a vacsorát. Toliné, noha nagyon éhes volt, csak hosszas szabadkozás után volt hajlandó elfogadni a meghívást. Asztalhoz ültek, a két gyerek egymás mellé telepedett. Robert a legjobb falatokat válogatta ki új barátja számára; Toliné bájos félénkséggel fogadta a kedveskedést.

Azért a társalgás sem lankadt el. Valamennyiüket érdekelte a gyermek sorsa, s kérdezgették. Története egyszerű volt. Toliné sorsa nem különbözött azoknak a szegény bennszülötteknek a sorsától, akiket már kiskorukban jótékonysági intézmények gondjaira bíztak az angol gyarmatokkal szomszédos törzsek. Az ausztrálok szelídek. Nem gyűlölik olyan féktelenül a hódítóikat, mint az újzélandiak meg talán Észak-Ausztrália néhány törzse. Bejárnak a nagyvárosokba, Adelaide-be, Sydneybe, Melbourne-be, és kezdetleges öltözékeikben sétálgatnak az utcákon. Háziipari cikkekkel kereskednek, vadász- és halászkészségeket árulnak, s akad olyan törzsfőnök, aki - nyilván takarékossági szempontokból - szívesen hagyja gyermekét a városban, hogy angol nevelésben részesüljön.

Így tettek Toliné szülei is, akik Lachlanban, a Murray-n túl elterülő hatalmas síkságon élnek. Öt év óta, mióta Melbourne-ben tartózkodott, a gyerek nem látta egyetlen rokonát sem. A kiolthatatlan családi szeretet azonban még mindig élt a szívében, s azért indult el a fáradságos sivatagi útra, hogy viszontlássa az azóta talán már szét is szóródott törzsét, megfogyatkozott családját.

- Miután megcsókoltad a szüleidet, visszatérsz-e Melbourne-be, fiacskám? - kérdezte tőle lady Glenarvan.

- Igen, asszonyom - felelte a fiú, és őszinte gyengédséggel tekintett a fiatalasszonyra.

- Mi akarsz lenni?

- Ki akarom ragadni testvéreimet a nyomorúságból és a tudatlanságból! Tanítani akarom őket! Misszionárius akarok lenni!

A gyermek szájából elhangzó lelkes szavak talán nevetésre ingereltek volna holmi felületes, gúnyolódó embert, de ezek a derék skótok inkább csodálták a máris harcra kész gyermek bátorságát. Paganel is lelke mélyéig meghatódott, s őszinte rokonszenvet érzett a kis bennszülött iránt.

Talán mondanunk sem kell, hogy mindeddig nemigen tetszett neki az európai öltözéket viselő bennszülött. Nem azért jött Ausztráliába, hogy angol divat szerint öltözött bennszülötteket lásson! Azt szerette volna, ha egyszerűen csak a tetoválást viselnék a bőrükön. Ez az illedelmes öltözék megzavarta elképzeléseit. De mikor hallotta, milyen lelkesen beszél a fiú, véleménye megváltozott, s valósággal csodálta.

A beszélgetés végére a derék földrajztudós az ausztráliai gyerek legjobb barátja lett.

Lady Helena kérdésére Toliné elmondta, hogy a Paxton tiszteletes úr vezette melbourne-i elemi iskolába jár.

- Mit tanultok az iskolában? - kérdezte lady Glenarvan.

- Hittant, számtant, földrajzot...

- Ó, földrajzot! - kiáltott fel Paganel, kit érzékeny pontján talált a válasz.

- Igen, uram - felelte Toliné. - A januári szünet előtt első díjat kaptam földrajzból.

- Díjat kaptál földrajzból, fiacskám?!

- Íme, itt van, uram - szólt Toliné, és egy könyvet húzott elő a zsebéből.

Az első lap hátoldalán ez volt olvasható: Első földrajzi díj, Lachlani Toliné számára. Melbourne-i elemi iskola.

Paganelnek több sem kellett! Egy ausztráliai, aki szereti a földrajzot! Jobbról-balról megcsókolta Toliné arcát, akárcsak Paxton tiszteletes úr a díjkiosztás napján. Paganel tudhatta volna, hogy ez nem ritkaság az ausztráliai iskolákban. A fiatal bennszülöttek igen könnyen elsajátítják a földrajzi ismereteket, szívesen foglalkoznak vele, a számtannal ellenben meglehetősen hadilábon állnak.

Toliné nem értette a tudós váratlan gyengédségét. Lady Helena elmagyarázta neki, hogy Paganel híres földrajztudós, s szükség esetén kitűnő tanár is.

- Földrajztanár! - vidult fel Toliné. - Ó! Uram, kérdezzen ki!

- Kérdezzelek ki, fiacskám? - szólt Paganel. - Szívesen! Engedelmed nélkül is erre készültem. Boldog vagyok, hogy legalább megtudom, hogyan oktatják a földrajzot a melbourne-i elemiben!

- És ha Toliné lefőzi, Paganel? - mondta Mac Nabbs.

- Hogyan! - kiáltott fel Paganel. - Lefőzni a francia Földrajzi Társaság titkárát!

Megigazította orrán a szemüveget, kihúzta magát, majd komoly hangon, mint az egy tanárhoz illik, megkezdte a vizsgáztatást.

- Állj fel, Toliné! - mondta.

Toliné azonban már állt, nem állhatott fel jobban. Szerényen várta hát a földrajztudós kérdéseit.

- Toliné, mondd meg nekem, melyik az öt világrész!

- Óceánia, Ázsia, Afrika, Amerika és Európa - felelte Toliné.

- Helyes. Beszéljünk előbb Óceániáról, minthogy most éppen ott vagyunk. Mely részekre oszlik?

- Óceánia részei: Polinézia, Melanézia, Mikronézia és Megalézia. Legnagyobb szigetei: Ausztrália, az angolok birtoka; Új-Zéland, az angolok birtoka; Tasmánia, az angolok birtoka, s az ugyancsak angol birtokban levő Chatham, Auckland, Macquarie, Kermadec, Makin, Maraki és más szigetek.

- Helyes - mondta Paganel -, de hol marad Új-Kaledónia, a Sandwich-szigetek, a Mendana- és a Pomotou-szigetek?

- Ezek a szigetek angol védnökség alatt állnak.

- Hogyan? Anglia fennhatósága alatt? - kiáltott fel Paganel. - Én úgy tudom, hogy éppen ellenkezőleg, Franciaországé...

- Franciaországé?! - képedt el a fiú.

- No lám! - mondta Paganel. - Ezt tanítják nektek a melbourne-i iskolában?

- Igen, tanár úr. Nem így van?

- De, de! Így van! - felelte Paganel. - Egész Óceánia az angoloké, rendben van. Menjünk tovább!

Az őrnagy nagy örömére Paganel félig bosszús, félig ámuldozó képet vágott.

A vizsga folyt tovább.

- Térjünk át Ázsiára - mondta a földrajztudós.

- Ázsia hatalmas földrész - felelte Toliné. - Fővárosa Calcutta. Nagyobb városai: Bombay, Madras, Calicut, Aden, Malacca, Singapore, Pegou, Colombo; a Lacquediva-szigetek, Maldive-szigetek, Chagos-szigetek. Valamennyi angol birtok.

- Helyes, Toliné. Hát Afrika?

- Afrikában két fő gyarmat van; délen a Fokföld, melynek Fokváros a székhelye, és nyugaton az angol telepek, melyeknek fővárosai Sierra Leone.

- Jól feleltél! - felelte Paganel, aki már kezdte érteni ezt a kiválóan, de ugyancsak furán oktatott angol földrajzot. - Algéria, Marokkó, Egyiptom nem szerepel az angol térképeken. Beszéljünk hát egy kicsit Amerikáról.

- Amerika két részre oszlik - folytatta Toliné -, Észak-Amerikára és Dél-Amerikára. Az előbbi: Kanada, Új-Brunswick, Új-Skócia és a Johnson kormányzó igazgatása alatt álló Egyesült Államok angol birtok.

- Johnson kormányzó! - kiáltott fel Paganel. - Ama nagy Lincoln utódja, akit a rabszolgatartás egy vakbuzgó híve ölt meg! Jól van. Jól feleltél. Dél-Amerika meg Guayanával, a Falkland-

szigetekkel, a Shetland-szigetcsoporttal, Georgiával, Jamaicával, Trinidaddal együtt szintén az angolok birtoka! Én aztán igazán nem vitatom ezt! Szeretném hallani a véleményedet Európáról, Toliné, azaz nem is annyira a tiédet, mint a tanáraidét.

- Európáról? - kérdezte Toliné, aki nem értette, mitől jött úgy tűzbe a földrajztudós.

- Igen! Európáról! Kinek a birtoka Európa?

- Az angoloké - felelte a gyermek a teljes meggyőződés hangján.

- Természetesen - mondta Paganel. - Már csak azt szeretném tudni, hogyan.

- Európa államai: Anglia, Skócia, Írország, Málta, Jersey és Guernesey szigetek, a Jon szigetek, a Hebridák, a Shetland- és Orkney-szigetek...

- Jól van, Toliné, jól van; de hát nem említetted a többi európai államot, fiacskám.

- Melyeket? - kérdezte a gyermek zavartalanul.

- Spanyolország, Oroszország, Ausztria, Poroszország, Franciaország...

- De hisz ezek csak tartományok, nem államok! - felelte Toliné.

- Ejha! - kiáltott fel Paganel, és lekapta orráról a szemüvegét.

- Igen; a spanyol tartomány fővárosa Gibraltár.

- Csodálatos! Tökéletes! Pompás! Hát Franciaország? Francia létemre szeretném megtudni, hova is tartozom!

- Franciaország angol tartomány - felelte nyugodtan Toliné -; fővárosa Calais.

- Calais! - kiáltott fel Paganel. - Hogyan? Azt hiszed, Calais még mindig angol birtok?

- Minden bizonnyal.

- És hogy ez Franciaország fővárosa?

- Igen, uram, ott székel lord Napóleon, a kormányzó.

Az utolsó szavakra Paganelből kitört a nevetés. Toliné nem értette a dolgot. Vizsgáztatták, ő meg a legjobb tudása szerint válaszolt. Nem ő tehetett arról, hogy válaszai olyan furcsák voltak; különben meg nem is sejtette, hogy furcsák. Azért csak nem jött zavarba, nagy komolyan várta az érthetetlen derültség végét.

- Látja - fordult az őrnagy nevetve Paganelhoz -, nem megmondtam, hogy Toliné lefőzi?

- Ami igaz, az igaz - felelte a földrajztudós. - Ó, hát így tanítják a földrajzot Melbourne-ben? Az elemi iskola tanárai értik a dolgukat! Európa, Ázsia, Afrika, Amerika, Óceánia, az egész világ az angolok birtoka! Az ördögbe is, ilyen ügyes oktatási módszer mellett nem csoda, ha behódolnak a bennszülöttek! Nahát! De mondd csak, Toliné, vajon a hold is angol birtok?

- Az lesz - felelte ünnepélyesen az ifjú bennszülött.

E szavakra Paganel fölállt. Nem tudott megmaradni a helyén. Kedvére ki akarta nevetni magát, negyedmérföldnyire ment a tábortól, s ott várta, hogy elmúljon nevetési rohama.

Glenarvan eközben egy könyvet vett elő kis útikönyvtárából. Samuel Richardson *Földrajzi kézikönyv* című, Angliában igen megbecsült műve volt ez, mely tájékozottabb a földrajz-tudományban, mint a melbourne-i tanárok.

- Tessék, fiam - mondta Glenarvan Tolinénak -, fogd ezt a könyvet, tartsd meg. Néhány téves elképzelésed van a földrajzról, nem árt, ha megváltoztatod őket. Őrizd meg ezt a könyvet találkozásunk emlékére.

Toliné szó nélkül átvette az ajándékot, figyelmesen vizsgálgatta, hitetlenkedve csóválta a fejét, s nem tudta rászánni magát, hogy zsebre tegye.

Közben leszállt az éj. Este tíz óra volt. Ideje, hogy pihenőre térjenek, másnap korán kelnek. Robert fekhelye felét Tolinénak kínálta. A kis bennszülött elfogadta.

Lady Helena és Mary Grant visszatért a szekérbe, az utazók elnyúltak a sátorban, Paganel ki-kitörő nevetése elvegyült a vadszarkák lágy, mély dalával.

Másnap reggel, mikor a napsugár felébresztette az utazókat, hiába keresték az ausztráliai gyereket. Toliné eltűnt. Mielőbb Lachlan vidékére akart érni? Vagy Paganel nevetése bántotta meg? Ki tudja?

Ébredéskor lady Helena üde mimózacsokrot talált a keblén; Paganel meg Samuel Richardson kézikönyvére bukkant a kabátja zsebében.

XIV. Az Alexander-hegy bányái

1814-ben Sir Roderick Impey Murchison, történetünk idején a londoni Földrajzi Társaság elnöke, az Ausztrália déli partjainak közelébe húzódó hegylánc alakzatát az Urál hegységével összehasonlítva úgy találta, hogy a két hegység között figyelemre méltó hasonlatosság mutatkozik.

Minthogy az Urálban gazdag aranylelőhelyek vannak, a tudós geológus azon tűnődött, vajon ez az értékes fém nem található-e az ausztráliai hegység sziklái között is. Feltevése igazolódott.

Két év múlva Új-Dél-Walesből aranymintát küldtek neki; ekkor úgy határozott, hogy nagyszámú cornwalli munkást telepít az új-hollandiai aranylelőhelyekre.

Francis Dutton volt az, aki először aranyrögre bukkant Dél-Ausztráliában. Az első új-walesi aranymezőket Forbes és Smyth fedezte fel.

Ettől kezdve a világ minden tájáról özönlöttek ide az aranyászók, angolok, amerikaiak, olaszok, franciák, németek, kínaiak. A valóban gazdag aranylelőhelyeket azonban csak 1851. április 3-án fedezte fel Hargraves. Fölkínálta Sir Ch. Fitz-Roynak, Sydney kormányzójának, hogy szerény összegért, ötszáz font sterlingért feltárja a helyszínt.

Ajánlatát visszautasították, de a felfedezésnek híre kelt. Az aranyászók Summerhill és Leni's Pond felé tartottak. Megalapították Ophir városát, mely a sikeres bányászat révén hamarosan méltóvá vált bibliai nevére, ahonnan Salamon király kincses hajói érkeztek.

Victoria tartományról mindeddig szó sem esett, pedig később ott fedezték fel a leggazdagabb lelőhelyeket.

Néhány hónappal később, 1851 augusztusában kiásták a tartomány első aranyrögeit, s hamarosan már négy kerületben bányásztak. Ez a négy kerület Ballarat, Ovens, Bendigo és az Alexander-hegy volt; valamennyi nagyon gazdag lelőhely, de az Ovens folyónál a talajvíz ugyancsak megnehezítette a munkát, Ballaratban az aranyerek egyenlőtlensége gyakran áthúzta a bányászok számításait, Bendigóban pedig megmunkálhatatlan volt a talaj. Az Alexander-hegynél a föld a siker valamennyi feltételét összesítette, s az értékes fémért a legmagasabb árat fizették a világ valamennyi piacán.

Most éppen a gyászos bukások és nem remélt sikerek földjén vezetett át a 37. szélességi fok vonala, melyen a Grant kapitány nyomát kutató utazók csapata haladt.

December 31-én egész nap egyenetlen talajon meneteltek, a lovak és az ökrök már kifáradtak, mikor egyszer csak megpillantották az Alexander-hegy kerek ormait. A kis hegylánc egy szűk völgykatlanában ütöttek tábort; az állatok, béklyóval a lábukon, a földet borító kvarcsziklák közt legelésztek. Ez még nem a bányavidék volt. A szekér kerekei csak másnap, az 1866-os év első napján vágtak nyomot e gazdag vidék útjain.

Paganel és társai boldogok voltak, hogy útközben megpillanthatták az ausztráliai nyelven Geboornak nevezett híres hegyet. Ide, erre a helyre özönlöttek csapatostul a kalandorok, tolvajok és tisztességes emberek, az akasztanivalók meg akik akasztják őket. A nagy felfedezés hírére az 1851-es „aranyévben" a városokat, mezőket, hajókat tömegesen hagyták el a lakosok, a squatterek meg a tengerészek. Az aranyláz járvánnyá vált, ragályossá, mint a pestis, és hányan meg hányan pusztultak bele, már azt hívén, kezükben a szerencse! Úgy mondták, a tékozló természet több mint huszonöt szélességi fok területen milliós kincseket vetett el a csodálatos Ausztráliában. Eljött az aratás ideje, s az aratók a termőföldekre siettek. A

legcsábítóbb a diggerek, az aranyások mestersége volt; igaz ugyan, hogy sokan fáradtságtól elcsigázva kidőltek, néhányan azonban egy csákányütéssel meggazdagodtak. A balsikerekről nemigen esett szó, de a sikert világgá kürtölték. A szerencsés eseteknek öt világrészben támadt visszhangja. Hamarosan mindenféle rendű-rangú szerencsevadász nyüzsgött Ausztrália partjain; 1852 utolsó hónapjaiban Melbourne egymagában ötvennégyezer bevándorlót fogadott be, valóságos hadsereget: egy még ki nem vívott győzelmet ünneplő hadsereget, melynek azonban nem volt vezére, nem ismerte a fegyelmet, egyszóval ötvennégyezer fosztogatót, s azoknak is a legrosszabbját.

A tébolyult mámor első éveiben leírhatatlan zűrzavar uralkodott. Az angolok azonban szokott erélyükkel hamarosan úrrá lettek a helyzeten. A rendőrök és a bennszülött csendőrök a tolvajoktól átpártoltak a becsületes emberek oldalára. Fordult a kocka. Így Glenarvan mit sem tapasztalhatott az 1852-es féktelen erőszakosságból. Tizenhárom év telt el azóta, s manapság már módszeresen, szigorú szabályok szerint történik az aranybányászat.

Az aranymezők egyébként is kimerülőben voltak. Addig ásták a földet, míg a kincs végére nem értek. Hogy is ne merültek volna ki a természet fölhalmozott kincsei, hiszen a bányászok 1852-től 1858-ig hatvanhárommillió-százhétezer-négyszázhetvennyolc font sterling értékű aranyat ragadtak ki a földből. Érezhetően megcsappant hát a bevándorlók száma; most a szűzföldekre vetették magukat. Az Új-Zélandban nemrég felfedezett otagói és manyboroughi aranymezőkön még csak néhány ezernyi kétlábú termeszhangya ás kutatógödröket.

Tizenegy óra tájt a bányatelep központjába értek. Valódi város emelkedett ott, üzemekkel, banképületekkel, templommal, laktanyával, kertes házikókkal, irodákkal. Szállodákban, majorságokban, villákban sem volt hiány. Még egy színház is akadt, tíz shilling volt a belépő, sokan látogatták. Most éppen egy helyi színdarabot játszottak nagy sikerrel. Ez volt a címe: *Francis Obadiah, avagy a szerencsés aranyásó*. A darab azzal fejeződik be, hogy a reményét vesztett hős még egy utolsót vág csákányával a földbe, s egy nuggetre, azaz hihetetlen súlyú aranyrögre bukkan.

Glenarvant érdekelte az Alexander-hegyi hatalmas aranytelep; így Ayrtonnal és Mulradyvel előreküldte a szekeret; ő maga pedig barátaival a telep megtekintésére indult. Néhány óra múlva majd csatlakoznak a többiekhez. Paganel igen boldogan fogadta ezt az elhatározást, s szokása szerint nyomban fel is csapott a társaság útikalauzául.

Tanácsára a bank felé indultak el. A széles utcákat gondosan öntözött makadám borította. Hatalmas hirdetések ötlöttek szemükbe; Golden Company LTD; Digger's General Office; Nugget's Union. A magányos bányászok helyébe itt a munkások és a tőkések szövetsége lépett. Mindenfelől gépek zaja hallatszott, ezek a gépek mosták a homokot és őrölték finom porrá az értékes kvarckövet.

A lakóházakon túl terültek el az aranymezők, vagyis a kiaknázásra szánt földek. Ott csákányoztak az aranyásó társaságok nagyon jól fizetett bányászai. A talajt megszámlálhatatlan gödör borította. A csákányok napsugárban csillogó vasa fel-felvillant. A munkások mindenféle nemzetiségből tevődtek össze. Nem pörlekedtek, bérmunkás módján csendesen dolgoztak.

- Ne higgyék azonban - mondta Paganel -, hogy Ausztráliai földjéről teljesen kivesztek azok az elszánt aranykeresők, akik a bányákban próbálnak szerencsét. Tudom, hogy legtöbbjük az aranytársaságoknak dolgozik, rákényszerültek, hiszen a kormány valamennyi aranylelőhelyét eladta vagy bérbe adta. Akinek azonban semmije sincs, akinek se bérletre, se vételre nem telik, annak még egy lehetősége marad a meggazdagodásra.

- Miféle lehetőség? - kérdezte lady Helena.

- A jumping - felelte Paganel. - Így például mi is, akiknek pedig semmi jogunk ezekre az aranybányákra, egy kis szerencsével mi is meggazdagodhatnánk.

- Hogyan? - kérdezte az őrnagy.

- Mondtam már: jumping útján.

- Mi az a jumping? - kérdezte az őrnagy.

- A bányászok között elfogadott megegyezés, mely gyakran erőszakoskodásra, zűrzavarra vezet, de a hatóságok nem tudják megszüntetni.

- Mondja már, Paganel - szólt Mac Nabbs -, hiszen majd elepedünk a kíváncsiságtól.

- Nos, közös megállapodás alapján a bányavidék minden olyan földje köztulajdonná válik, melyen a nagy ünnepek kivételével huszonnégy óráig szünetelt a munka. Bárki birtokba veheti, bányászhat rajta, s ha szerencséje van, meg is gazdagodhat. Így hát, Robert, igyekezz egy ilyen elhagyott gödörre találni, mert ha találsz, a tiéd.

- Ne adjon ilyen ötleteket az öcsémnek, Paganel úr! - mondta Mary Grant.

- Tréfáltam, kedves kisasszony - felelte Paganel.

- Robert tudja jól. Ő mint aranyásó! Ásni a földet, megforgatni, megművelni, bevetni, majd a fáradságos munkáért cserébe bő aratást várni, azt igen! De vakondok módjára vaktában túrni földet egy csepp aranyért, szomorú mesterség ez! Csak azok adják rá magukat, akiket Isten, ember elhagyott.

Az utasok végigjárták a bányák legfontosabb részeit, majd a kvarctörmelékkel, agyagpalával, sziklák homokos törmelékével borított rakodótelepen keresztül a bankhoz értek.

Nagy épület volt, homlokzatán a nemzeti zászló. Glenarvan lordot a bank igazgatója fogadta.

A bányatársaságok elismervény ellenében ennél a banknál helyezik letétbe a földből kibányászott aranyat. Messze volt az az idő, mikor az első bányászokat kizsákmányolták a telepek kereskedői. Ezek ötvenhárom shillinget fizettek egy uncia[70] aranyért, majd hatvanötért adták el Melbourne-ben. Igaz, hogy a kereskedő viselte a szállítás kockázatát, s minthogy az utakon valósággal nyüzsögtek a mindenre elszánt gazfickók, a szállítmány nem mindig érkezett meg rendeltetési helyére.

Az igazgató különös aranymintákat mutatott a látogatóknak, majd érdekes részleteket mondott el arról, hányféle módon bányásszák az értékes fémet.

Az aranynak két természetes formája ismeretes: a darabos és a porarany. Vagy érc alakjában, áradmány földdel keveredve, vagy kvarckőbe ágyazva található. A talaj sajátosságaitól függően felületi ásással vagy mélyfúrással bányásszák.

A darabos arany hegyi patakokban, völgyekben, szakadékokban található, nagyságától függően helyezkedik el: az első rétegekben a rögök, aztán a lemezek, majd a szilánkok.

A porarany, melynek kvarcágyát a levegő elporlasztotta, néha valóságos kis halmokban gyűlik össze; ezeket a halmokat a bányászok „zsebecskének” nevezik. Némely ilyen „zsebecske” egész vagyont rejt magában.

Az Alexander-hegyen leginkább az agyagrétegekben és a palakősziklák hézagaiban bányásszák az aranyat. Itt találhatók az úgynevezett aranyfészkek, feltárásukkal szerencsés bányászok nemegyszer megütötték az aranymezők főnyereményét.

---

[70] Kb. 30 g.

A látogatók megvizsgálták a különböző aranymintákat, majd megtekintették a bank ásványtani múzeumát. Osztályozva, felirattal ellátva ott látták az ausztráliai földet alkotó valamennyi ásványt. Az arany nem egyetlen kincse e földrésznek; a természet értékes ékszereinek valóságos kincsesládája ez a föld. Az üvegszekrényekben ott ragyogott a brazíliai topázzal vetélkedő fehér topáz, az üvegfényű gránát, a szép zöld színű szilikátféleség, az epidot; a gyönyörű vörös és rózsaszín árnyalatokban pompázó rubinok, aztán világos és sötétkék zafír, mely felér a tibeti és malabári korunddal; majd csillogó rutilek, végül a Turon partján talált kis gyémántkristály. A drágakövek hiánytalan gyűjteménye volt ez, s a foglalatukhoz szükséges aranyért sem kellett messzire menni. Hacsak foglalatban nem akarta valaki látni őket, ennél többet valóban nem kívánhatott.

Glenarvan megköszönte a bankigazgató kedvességét, és elbúcsúzott tőle. Az utasok folytatták útjukat az aranymezőkön.

Bármily kevéssé érdekelték is Paganelt a földi javak, azért csak minden lépésnél a kincset termő földet fürkészte. Hiába csúfolódtak a barátai, nem tudta levenni tekintetét a földről. Minden pillanatban lehajolt, fölvett egy kavicsot, egy sziklatörmeléket vagy kvarcdarabkát, figyelmesen megvizsgálta, majd hamarosan megvetően elhajította. Egész séta közben így ügyködött.

- Elveszített valamit, Paganel? - érdeklődött az őrnagy.

- El bizony - felelte Paganel -, amire nem talál rá, azt elveszítette az ember az arany és az ékkövek országában. Nem is tudom, miért, de úgy szeretnék magammal vinni egynéhány unciás vagy akár egy húszfontos aranyrögöt, ennél nagyobb igazán nem kellene.

- És mit csinálna vele, tisztelt barátom? - kérdezte Glenarvan.

- Ó, éppenséggel nem jönnék zavarba miatta! - felelte Paganel. - Fölajánlanám hazámnak! Letétbe helyezném a Francia Nemzeti Banknál.

- Elfogadnák?

- Minden bizonnyal, de csak arra adnám oda, hogy vasutakat építsenek belőle.

Dicsérték Paganelt, hogy hazájának ajánlaná föl aranyleletét, s lady Helena azt kívánta neki, bukkanjon a világ legnagyobb aranyrögére.

Így tréfálkozva az utasok bejárták az aranymezők nagy részét. Amerre csak néztek, mindenütt rendszeresen, de gépiesen és lélektelenül folyt a munka.

Kétórás séta után Paganel megpillantott egy kellemes vendégfogadót, s azt tanácsolta, üljenek le, hogy ott várják be a szekeret. Lady Helena beleegyezett, s mivel ital nélkül nem fogadó a fogadó, így hát Paganel valami ausztráliai italt kért.

Mindegyiküknek hoztak egy noblert. A nobler egész egyszerűen grog, azaz a fordítottja. Ahelyett, hogy egy pohár vízbe kis pohár pálinkát öntenének, egy nagy pohár pálinkába kis pohár vizet öntenek, megcukrozzák, úgy isszák. Hát ez egy kicsit túlságosan is ausztráliai ital volt, s a fogadós nagy döbbenetére a jókora kancsó vízzel felfrissített nobler hamarosan angol groggá változott.

Aztán bányákról, bányászatról beszélgettek. Ez volt a legidőszerűbb. Paganel, noha nagyon elégedett volt azzal, amit látott, azért megjegyezte, hogy az Alexander-hegy kiaknázásának első éveiben biztosan minden érdekesebb volt.

- A földet akkoriban - mondta - szitaszerűvé lyuggatta a dolgos hangyák serege. De micsoda hangyák voltak azok! Valamennyi bevándorlóban megvolt a hangyák munkaláza, az előrelátás

azonban hiányzott belőlük. Eltékozolták az aranyat. Elitták, eljátszották, s ezt a fogadót, ahol most vagyunk, hajdan Pokolnak nevezték. A kockázást késelés követte. A rendőrség tehetetlen volt, s a telep kormányzója nemegyszer katonai csapatokkal volt kénytelen a fellázadt bányászok ellen fordulni. Végül is azonban jobb belátásra térítette őket; adót vetett ki az aranyásókra, s ezt nagy nehezen be is hajtotta, egyszóval itt nem volt olyan nagy a zűrzavar, mint Kaliforniában.

- Bárki lehet aranyásó? - kérdezte lady Helena.

- Igen, asszonyom. Ehhez nem kell érettségi. Elegendő az erős kar. A szerencsevadászokat a nyomor űzte el otthonról, legtöbbjük fillér nélkül érkezett a bányákba; a gazdagabbnak volt csákánya, a szegényebbnek kése, de valamennyien olyan hévvel láttak munkához, melyet becsületes mesterségre aligha fordítottak volna. Különös képet nyújtottak akkoriban az aranymezők! A földet sátrak borították, kátrányos ponyvával fedett bódék, kunyhók, vályogból, deszkából, faágakból tákolt viskók. Középütt ott állt a kormányzó vászonernyős sátra az angol lobogóval, körötte a kormányzósági hivatalnokok kék zsávolysátrai; a pénzváltó aranykereskedők boltjai, az üzéreké, akik a gazdagságból és szegénységből egyaránt hasznot akartak húzni. Ezek valamennyien meggazdagodtak.

Látni kellett volna a nagy szakállú, piros gyapjúinges aranyásókat, kik egész nap a vízben, sárban dolgoztak! Szakadatlanul csattogtak a csákányok, a levegőt a földön rothadó állati maradványok dögletes bűze töltötte be. A fullasztó por felhőként burkolta be ezeket a szerencsétleneket, roppant magas volt köztük a halálozási arány. Kevésbé egészséges éghajlatú országban megtizedelte volna őket a tífusz. Még ha valamennyi szerencsevadász sikerrel járt volna! De oly sok nyomorúság maradt kárpótolatlanul! Ha jobban megnéznénk, kiderülne, hogy egy olyan bányászra, aki vagyonra tett szert, száz, kétszáz, talán ezer olyan jut, aki szegényen, kétségbeesésben halt meg!

- Meg tudná mondani, Paganel - kérte Glenarvan -, hogyan jutottak a tiszta aranyhoz?

- Nagyon egyszerűen - felelte Paganel. - Az első aranyásók ugyanúgy mosták az aranyat, mint ahogy Franciaországban, a Cevennes egyes vidékein ma is szokásos. A társaságok ma már más eljárás szerint dolgoznak: megkeresik azt a telért, melyről a lemezek, szilánkok, rögök leszakadoznak. Az aranymosók azonban beérték azzal, hogy kimosták az aranytartalmú homokot. Fölásták a földet, kiemelték azokat a részeket, melyekről úgy vélték, hogy aranyat tartalmaznak, majd vízzel kiválasztották a homokból az értékes fémet. Az aranymosáshoz a cradle, azaz bölcső nevű, amerikai eredetű alkalmatosságot használták. Ez egy öt-hat láb hosszú láda volt, amolyan két részre osztott teknőféle. Az első rész alján egyre sűrűbb sziták fölött durva rosta, feszült; a második rész alul elszűkült. A homokot a rostára tették, vizet öntöttek rá, s kezükkel rázták, helyesebben ringatták a szerkezetet. A kövek fennakadtak a rostán, a homok meg a fémszemcsék, nagyságuk szerint a finomabb szitákon szűrődtek ki, a felhígított föld meg a vízzel együtt kicsurgott a teknő alján. Ez volt a leghasználatosabb szerkezet.

- Ezt is csak meg kellett szerezni valahogy - mondta John Mangles.

- Megvették a meggazdagodott vagy elszegényedett aranyásóktól - mondta Paganel -, vagy ha nem telt rá, megvoltak nélküle is.

- Mit használtak helyette? - kérdezte Mary Grant.

- Egy tálat, kedves Mary, egyszerű vastálat, úgy rostálták a földet, mint a búzát, csakhogy a búzaszemek helyett néha aranyszem maradt fenn a rostán. Az első évben nem egy aranyásó szerzett vagyont minden más befektetés nélkül. Ezek voltak a jó idők, barátaim, még ha egy

pár csizma százötven frankba került is, egy pohár limonádé meg tíz shillingbe! Ki korán kel, aranyat lel! Mindenütt bőségesen volt arany a föld felszínén, a patakok ércmederben csörgedeztek, még Melbourne utcáin is találtak aranyat, aranytartalmú kövekkel rakták ki az úttestet. 1852. január 26-tól február 24-ig a kormány biztos kísérettel nyolcmillió-kétszázharminc-nyolcezer-hétszázötven frank értékű aranyat szállított az Alexander-hegyről Melbourne-be.

- Körülbelül annyi, mint az orosz cár civillistája - jegyezte meg Glenarvan.

- Szegény ember! - mondta az őrnagy.

- Megesett-e, hogy valamelyik aranyásó hirtelen meggazdagodott? - kérdezte lady Helena.

- Előfordult, asszonyom.

- Ismeri a történetüket? - kérdezte Glenarvan.

- De ismerem ám! - felelte Paganel. - 1852-ben a Ballarat körzetben 573 uncia súlyú aranyrögöt találtak, Gippslandban meg egy 782 unciást; 1861-ben pedig egy 834 unciás aranyrudat. Végül, ugyancsak Ballaratban egy aranyásó hatvanöt kilós aranyrögre bukkant, mely fontját ezerhétszázhuszonkét frankkal számolva, 223 860 frankot ért! Meg kell adni, jó kis csákányütés az, ami tizenegyezer frank évjáradékot biztosít!

- Milyen arányban emelkedett az aranytermelés ezeknek a bányáknak a felfedezése óta? - kérdezte John Mangles.

- Hatalmas arányban, kedves John. A század elején az aranybányák évi termelése nem tett ki többet negyvenhétmilliónál; manapság pedig Európa, Ázsia és Amerika bányáinak hozamát is ideszámítva kilencszázmillióra, azaz kereken csaknem egymilliárdra becsülik.

- Eszerint tehát, Paganel úr - mondta az ifjú Robert -, lehet, hogy itt, a lábainknál rengeteg arany van?

- Igen, fiacskám, milliók! Milliókat tapos a lábunk! Azért tapossuk, mert nem sokra becsüljük!

- Természet áldotta ország ez az Ausztrália!

- Nem, Robert - felelte a földrajztudós. - Nem azok a természet áldotta vidékek, ahol arany terem. Az aranytermő vidékek fiai semmittevők; nem erős, nem dolgos népek. Gondolj csak Brazíliára, Mexikóra, Kaliforniára, Ausztráliára! Milyen fejlődési fokon állnak ezek a XIX. században? Nem, fiacskám, nem az aranyban gazdag országoké a jövő, hanem azoké, ahol a vas terem!

XV. Australian and New Zealand Gazette[71]

Január másodikán napkeltekor az utazók átlépték az aranymezők és a Talbot grófság határát. Lovaik lába most már a Dalhouise grófság poros ösvényeit taposta. Néhány óra múlva a 144. hosszúsági fok 35. percén átgázoltak a Colban folyón, majd a 144. fok 45. percén a Campaspe folyón. Útjuk felét ezzel meg is tették. Még kéthetes hasonlóan szerencsés út, és elérnek a Twofold-öbölbe.

Valamennyien jól viselték az utat. Ami az egészséges éghajlatot illeti, Paganel állításai igazolódtak. A levegő inkább száraz volt, mint nedves, a hőség pedig elviselhető. Sem az emberek, sem az állatok nem szenvedtek tőle.

Mióta elhagyták a Camden-hidat, a menetelés rendjében csak egy változás történt. Amikor Ayrton meghallotta a vonat ellen elkövetett merénylet hírét, néhány olyan óvintézkedést tett, melyek mindeddig feleslegesnek bizonyultak. A vadászoknak nem volt szabad szem elől téveszteniük a szekeret. Mikor letáboroztak, egyikük mindig őrt állt. Reggel és este új gyújtókanócot tettek a fegyverekbe. Közvetlen veszélyre ugyan semmi jel sem utalt, de azért kétségtelen volt, hogy a környéken gonosztevők bandája kóborol, minden eshetőségre fel kellett tehát készülniük.

Felesleges mondanunk, hogy ezekről az óvintézkedésekről Helena és Mary Grant mit sem tudtak, Glenarvan nem akarta megrémíteni őket.

Óvatosságuk igen helyénvaló volt. Bármi könnyelműség, hanyagság súlyos következményekkel járhatott. Nemcsak Glenarvant foglalkoztatta ez a helyzet. A magányos falvak lakói, az állomások squatterei is felkészültek egy esetleges támadásra, rajtaütésre. Sötétedéskor bezárták a házakat. A kerítések mögött szabadjára eresztett kutyák csaholással jelezték, ha bárki is közeledett a házhoz. Nem volt olyan lovas pásztor, aki este a nyájat hazaterelve ne hordott volna karabélyt a nyeregkápára akasztva. A túlzott óvatosságra a Camden-hídi merénylet késztette az embereket; sok olyan telepes reteszelte el kapuját, aki eddig ajtót, ablakot tárva-nyitva hagyott éjszakára.

A tartományi hatóságok is ügybuzgóságról, óvatosságról tettek tanúságot. Bennszülött csendőrszakaszokat küldtek a vidékre. Különösen vigyáztak a távírószolgálatra. A postakocsi mindeddig kíséret nélkül járt az országúton. Ezen a napon éppen abban a pillanatban, mikor Glenarvanék csoportja áthaladt a Kilmore-ból Heatcotba vezető úton, a postakocsi porfelhőt kavarva, szélsebesen robogott el mellettük. Bármily gyorsan tűnt is el szemük elől, Glenarvan megpillantotta a kocsiajtó mellett vágtató rendőrök karabélyát. Mintha visszacseppentek volna azokba a veszélyes időkbe, mikor az első aranymezők felfedezésének híre az ausztráliai kontinensre vonzotta az európai népek salakját.

A kilmore-i úttól egymérföldnyire a szekér hatalmas erdőbe jutott; a Bernoulli-fok óta az utazók most hatoltak be először azoknak a roppant erdőségeknek egyikébe, melyek több hosszúsági foknyi területet beborítanak.

Ámulva kiáltottak föl, mikor megpillantották a kétszáz lábnyi magas eukaliptuszfákat, melyeknek szivacsos kérge vagy öthüvelyknyi vastag volt. A húsz láb kerületű, illatos gyantával borított fatörzsek százötven láb magasra emelkedtek. Egyetlen ág, egyetlen gally, egyetlen szeszélyes hajtás, de még egyetlen göcsört sem csúfította felszínüket. Esztergályos sem

[71] Ausztráliai és Új-Zélandi Hirlap

simíthatta volna őket egyenletesebbre. Úgy álltak ott százával, mint megannyi egyformára méretezett oszlop. Nagy magasságban oszlopfőként bontakoztak ki a váltogató levelekkel borított, csavart ágak; a levelek tövéből felfordított kehelyre emlékeztető magányos virágok csüngtek alá.

Az örökzöld boltív alatt szabadon járt a levegő, szüntelen légmozgás szikkasztotta fel a talaj nyirkosságát; a lovak, ökörcsordák, szekerek akár egy irtáson vonulnának, kényelmesen elhaladhattak a ritka fák között. Nem egyike volt azoknak a sűrű, bozótos erdőknek vagy kidőlt fáktól, szoros liánhálótól járhatatlan őserdőknek, amelyekben csak a fejszevas vagy a tűz nyithat utat. A fák tövében fűszőnyeg, zöldellő lombsátor az ormukon; merészen magasba törő oszlopok sora, kevés hűsítő árnyék, vékony szöveten átszűrődő világosságra emlékeztető sajátos félhomály, szabályos, élesen kirajzolt árnyak a földön - mindez különös, újszerű benyomást keltett.

Az óceániai szárazföld erdei semmiben sem egyeznek meg az Újvilág erdőségeivel, s a mirtuszfélék népes családjába tartozó eukaliptuszfa, a bennszülöttek tarája, az ausztráliai növényvilág legjellegzetesebb példánya.

Hogy a lombsátor alatt nem mélyek az árnyak, hogy nem sűrű a homály, az a falevelek különös állásával magyarázható. Egyetlen levél sem fordul lapjával a fény felé, valamennyi az élét fordítja a napnak. A különös lombozatban csak a levelek szegélyét látni. Így a napsugarak, akár valami zsalugáter nyitott rései között, egészen a földig beszűrődnek.

Valamennyien észrevették ezt, és elcsodálkoztak. Vajon miért a leveleknek e különös állása? Természetesen Paganelnek tették föl a kérdést. A tudós habozás nélkül megfelelt rá.

- Nem a természet furcsaságai döbbentenek itt meg engem - mondta -, a természet tudja, mit csinál; ám a növénytan tudósai nem mindig tudják, mit beszélnek. A természet nem tévedésből adta ezeknek a fáknak e különös leveleket, az emberek azonban tévedtek, mikor eukaliptusznak nevezték el őket.

- Mit jelent ez a szó? - kérdezte Mary Grant.

- Ógörög szóból ered, s azt jelenti: jól takarok. Az embereknek volt rá gondjuk, hogy görögül kövessék el ezt a hibát, így kevésbé szembeszökő, egy biztos azonban: az eukaliptusz rosszul takar.

- Igaza van, kedves Paganel - felelte Glenarvan. - Most pedig mondja el nekünk, miért így nőnek ezek a levelek.

- Egész egyszerűen fizikai okból, barátaim - felelte Paganel. - Nyomban meg fogják érteni. Ezen a vidéken, ahol száraz a levegő, ahol ritkán esik az eső, és száraz a talaj, a fáknak nincs szüksége se napfényre, se szélre. Mivel kevés a csapadék, kevés a fák nedve is. A keskeny levelek védekeznek a nap ellen, a túlzott párolgás ellen. Ezért fordulnak élükkel, és nem lapjukkal a napsugarak felé. Mi sem értelmesebb egy levélnél!

- Meg mi sem önzőbb! - szólt az őrnagy. - Ezek a levelek csak magukkal gondoltak, az utazók eszükbe sem jutottak!

Nagyjából valamennyien osztották az őrnagy véleményét, csak Paganel volt igen boldog, hogy ha homlokát törölgetve is, de végre egyszer árnyéktalan fák alatt sétálhat. Azért mégiscsak kellemetlen volt a leveleknek ez az állása, gyakran nagyon sokáig eltart, míg átkelnek egy ilyen erdőn; s mivel az utazót semmi árnyék nem védi a tűző naptól, így meglehetősen fárasztó benne az utazás.

A szekér egész nap az eukaliptuszfák véget nem érő sorfala közt haladt. Sem négylábú állattal, sem bennszülöttel nem találkoztak. A fák ormain néhány kakadu tanyázott, de ebben a magasságban alig voltak láthatók, locsogásuk halk suttogássá tompult. Tovasikló tarka fénysugárként néha egy-egy repülő papagájraj vidította fel a távoli fasorokat. A hatalmas zöld boltívek mély csendjét csak a lovak dobogása, szaggatott párbeszédek szavai, a szekér kerekeinek nyikorgása szakította meg, vagy időnként a tunya ökröket biztató Ayrton kiáltása.

Este eukaliptuszok tövében táboroztak le, ahol nemrég elhamvadt tűz nyomai látszottak. A fák törzse magas gyárkéményekhez volt hasonló, a láng teljes hosszában kimarta belsejüket. Mindössze kérgük maradt épen, mégis szilárdan álltak. A squattereknek és a bennszülötteknek ez a rossz szokása hamarosan odavezet majd, hogy kipusztulnak ezek a csodálatos fák, akárcsak a négyévszázados libanoni cédrusok, melyeket a táborozók ügyetlenül rakott tüzei pusztítanak.

Paganel tanácsára Olbinett egy ilyen lyukas törzsben rakott tüzet a vacsorakészítéshez, nagyon jó huzat volt benne, a füstöt meg elnyelte a sötét lombozat. Megtették a szükséges óvintézkedéseket éjszakára; Ayrton, Mulrady, Wilson, John Mangles felváltva álltak őrt hajnalig.

Január harmadikán az erdő újabb szabályos fasorokat tárt az utazók elé. Mintha sosem akarna vége szakadni. Estefelé azonban megritkultak a fasorok, s néhány mérföldnyire, egy kis síkságon feltűntek egy település szabályos házai.

- Seymour! - kiáltott fel Paganel. - Ez Victoria tartomány utolsó városa!

- Nagy város? - kérdezte lady Helena.

- Egyszerű kis mezőváros, asszonyom - felelte Paganel -, de hamarosan város lesz belőle.

- Találunk-e majd tisztességes szállodát? - kérdezte Glenarvan.

- Remélem - felelte a földrajztudós.

- Akkor hát gyerünk be a városba, gondolom, a mi kitartó hölgyeink szívesen pihennének meg ott egy éjszakára.

- Mary is, én is szívesen megszállunk a városban, kedves Edward - felelte lady Helena -, de csak abban az esetben, ha ez nem alkalmatlan, s ha nem okoz késedelmet.

- Egyáltalán nem - felelte Glenarvan -, az öszvérek kifáradtak már; és holnap hajnalban amúgy is útnak indulunk.

Kilenc óra volt. A látóhatáron hanyatló hold ferde sugarai ködbe vesztek. Lassan besötétedett. A csapat bevonult Seymour tágas utcáira; Paganel vezette őket, s mint mindig, ebben a városban is otthonosan közlekedett, pedig először járt itt életében. Ösztöne vezérelte, és egyenesen a Campbell's North British Hotel elé érkezett.

A lovakat, ökröket bevezették az istállóba, a szekeret a kocsiszínbe tolták, az utasok számára pedig meglehetősen kényelmes szobákat nyitottak. Tíz órakor helyet foglaltak az asztalnál, melyet Olbinett szakértő szemmel mustrált végig. Paganel Roberttel még vacsora előtt gyorsan bejárta a várost, s most igen szűkszavúan számolt be esti élményeiről. Ugyanis semmit sem látott.

Kevésbé szórakozott ember azonban észrevette volna, hogy Seymour utcáin némi izgalom uralkodik, itt-ott egyre növekvő csoportokba verődtek a lakosok, a házak kapujában beszélgetők szembeötlő nyugtalansággal faggatták egymást, néhány napilapot fennhangon olvastak, magyarázták, vitatták a híreket. Ezek a tünetek a legfigyelmetlenebb szemlélőnek is szemébe ötlöttek volna. Paganel azonban mit sem látott belőlük.

Az őrnagy, anélkül hogy messzire ment volna, anélkül hogy kimozdult volna a szállodából, megtudta, mi foglalkoztatja a városka lakosait. Mindössze tíz percet társalgott Dicksonnal, a szálloda bőbeszédű tulajdonosával, s már tudta, hányadán állnak a dolgok. De nem beszélt róla.

Vacsora után, mikor lady Glenarvan, Mary és Robert Grant már szobájába tért, az őrnagy visszatartotta a többieket, és így szólt hozzájuk:

- Megtudták, kik követték el a merényletet a sandhursti vonat ellen.

- Letartóztatták őket? - kérdezte élénken Ayrton.

- Nem - felelte az őrnagy, mintha tudomást sem venne a fertálymester heves kíváncsiságáról, ami az adott körülmények között nagyon indokolt volt.

- Kár - jegyezte meg Ayrton.

- Kiket vádolnak a merénylettel? - kérdezte Glenarvan.

- Olvassa - mondta az őrnagy, és átnyújtotta Glenarvannak az *Australian and New Zealand Gazette* egyik számát -, olvassa el, s meglátja, nem tévedett a rendőrtiszt.

Glenarvan fennhangon a következőket olvasta fel:

> - „Sydney, 1866. január 2. - Emlékezetes, hogy a december 29-ről 30-ra virradó éjjel vasúti szerencsétlenség történt a Camden-hídnál; a melbourne-sandhursti vasútvonalon, ötmérföldnyire Castlemaine állomástól. A teljes sebességgel rohanó 11 óra 45 perces gyorsvonat a Lutton folyóba zuhant.
>
> A Camden-híd nyitva maradt a vonat érkezésekor.
>
> A szerencsétlenség után számos lopást követtek el; a pályaőr holttestét Castlemaine állomástól ötmérföldnyire megtalálták. Mindez arra mutatott, hogy a szerencsétlenséget bűncselekmény okozta.
>
> A coroner a vizsgálat során arra a következtetésre jutott, hogy a merényletet fegyencek követték el, akik hat hónappal ezelőtt megszöktek a nyugat-ausztráliai, perthi fegyenctáborból, éppen akkor, mikor Norfolk szigetére akarták szállítani őket.
>
> A fegyencbanda huszonkilenc tagból áll, vezérük egy bizonyos Ben Joyce nevű veszedelmes bűnöző, aki néhány hónapja ismeretlen hajón érkezett Ausztráliába. A hatóságok mindeddig nem tudták kézre keríteni.
>
> Felhívjuk a városok lakóit, a telepek squattereit és telepeseit, legyenek óvatosak, s kérjük, hogy haladéktalanul juttassanak el a rendőrségre minden olyan felvilágosítást, mely elősegítheti a nyomozást.
>
> J. P. Mitchell főfelügyelő”

Mikor Glenarvan befejezte az újságcikk felolvasását, Mac Nabbs a földrajztudós felé fordult, és így szólt hozzá:

- Látja, Paganel, mégiscsak akadnak fegyencek Ausztráliában!

- Szökött fegyencek! - felelte Paganel. - De nem szabályosan befogadott, deportált fegyencek! Azoknak nincs joguk itt tartózkodni.

- Azért csak itt vannak - mondta Glenarvan -, de nem hiszem, hogy jelenlétük bármiben is megváltoztatná terveinket, vagy hogy emiatt megszakítanánk az utunkat. Mit gondol, John?

John Mangles nem válaszolt azonnal; habozott, tudta, milyen nagy fájdalmat okozna a két gyermeknek, ha feladnák a kutatást; ám ugyanakkor aggodalommal gondolt arra, hogy csapatuk veszélybe kerülhet.

- Ha lady Glenarvan és Grant kisasszony nem volna velünk - mondta végül -, nemigen törődnék ezzel a nyomorult bandával.

Glenarvan megértette, és így felelt:

- Természetesen szó sincs róla, hogy lemondjunk kötelességünk teljesítéséről, de talán helyes volna, ha a hölgyek érdekében csatlakoznánk a Duncanhoz Melbourneben, majd Harry Grant nyomát követve folytatnánk utunkat kelet felé. Mi a véleménye, Mac Nabbs?

- Mielőtt bármit is mondanék - felelte az őrnagy -, szeretném tudni, hogyan vélekedik Ayrton.

A fertálymester Glenarvanra nézett, s így szólt:

- Azt hiszem, kétszáz mérföldnyire vagyunk Melbourne-től, s hogy a déli úton éppen olyan nagy a veszedelem, mint a keletin. Mindkettő néptelen, egyik sem jobb a másiknál. Különben nem gondolom, hogy harminc gonosztevő megijeszthet nyolc jól felfegyverzett, elszánt férfit. Tehát, ha senki sem tud jobbat, azt ajánlom, folytassuk utunkat.

- Igaza van, Ayrton - felelte Paganel. - Ha folytatjuk az utat, rábukkanhatunk Grant kapitány nyomára. Ha azonban délre fordulunk, eltávolodunk tőle. Egy véleményen vagyok önnel, mit sem törődöm a perthi szökevényekkel! Bátor embernek nem is érdemes tudomást venni róluk.

Szavazásra bocsátották a kérdést, s egyhangúlag elfogadták, hogy ne változtassanak az útiterven.

- Mindössze egy megjegyzésem volna még, uram - szólt Ayrton.

- Mondja, Ayrton.

- Nem volna célszerű a Duncant a partra rendelni?

- Minek? - felelte John Mangles. - Ráérünk üzenni a hajónak, mikor a Twofold-öbölbe érünk. Ha esetleg valami váratlan esemény Melbourne-be szólítana bennünket, kellemetlen volna, ha nem találnánk ott a Duncant. Sérüléseit még amúgy sem javíthatták ki. Így tehát, mindezek miatt, jobb, ha várunk.

Ayrton nem erősködött.

- Jól van - mondta.

Másnap a kis csapat fölfegyverkezve, minden eshetőségre készen elhagyta Seymourt. Fél óra múlva ismét a kelet felé elterülő eukaliptuszerdőkbe jutottak. Glenarvan jobban szeretett volna sík mezőn utazni. Síkságon nehezebb kelepcét állítani, orvul támadni, mint a sűrű erdőben. De hát nem volt választásuk, s a szekér naphosszat a hatalmas, egyhangú fák között haladt. Estefelé a 146. hosszúsági foknál átlépték az Anglesey grófság határát, s a Murray körzet határán ütöttek tábort.

XVI. Az őrnagy szerint majmok

Másnap, január 5-én reggel az utazók a hatalmas Murray körzetbe értek. Ez a megműveletlen, lakatlan vidék egészen az Ausztráliai-Alpok magas választóvonaláig terjed. A civilizáció még nem szabdalta fel élesen elhatárolt megyékre. Ez a tartomány legkevésbé ismert és legelhagyatottabb része. Egy napon a bushmanok fejszéi majd kivágják erdeit, mezőin egy napon majd squatterek nyájai legelnek; most azonban szűzföld még; olyan, mint amikor kiemelkedett az Indiai-óceán habjaiból. Sivatag.

Az angol térképeken ez a terület sokatmondóan a „Reserve for the blacks", azaz „Feketék részére kijelölt terület" nevet viseli. A gyarmatosítók ide szorították vissza kíméletlenül a bennszülötteket. A távoli síkságokon, áthatolhatatlan erdőkben mindössze néhány területet hagytak meg számukra, ott fog kihalni apránként az ausztráliai faj. Bármely fehér ember, telepes, bevándorló, squatter vagy bushman átlépheti a területek határát. Csak a bennszülöttek nem hagyhatják el soha.

Paganel útközben a bennszülöttek nehéz helyzetéről beszélt. Úgy vélekedett, hogy az angol rendszer pusztulásra ítéli a meghódított népet, elűzi őket őseik földjéről. Ez a törekvés mindenütt megmutatkozik, de leginkább Ausztráliában. A gyarmatosítás kezdetén a gyarmatosítók, a fegyencek, sőt maguk a telepesek is vadállatszámba vették a bennszülötteket. Vadásztak rájuk, puskával irtották őket. Tömegesen mészárolták le a feketéket, jogtudósok véleményére hivatkozva bizonyították, hogy az ausztráliai bennszülöttek törvényen kívül állnak, tehát bárki büntetlenül legyilkolhatja őket. A sydneyi újságok igen hatásos módot javasoltak arra, hogyan szabadulhatnának meg a Hunter-tó környéki bennszülöttektől: tömegesen mérgezzék meg valamennyit.

Mint látni való, az angolok hódításaik kezdetén a gyilkosságot hívták a gyarmatosítás segítségére. Iszonyúan kegyetlenek voltak. Úgy viselkedtek Ausztráliában, akár Indiában, ahol ötmillió hindu pusztult el; akár a Fokföldön, ahol a hottentották milliós népe százezres lélekszámra csökkent. Az ausztráliai bennszülötteket a rossz bánásmód s az iszákosság tizedeli; lassan kipusztulnak, s átadják helyüket egy embergyilkos civilizációnak. Igaz, egyes kormányzók rendeleteket hoztak a vérengző bushmanek ellen. Néhány ostorcsapással büntették azt a fehér embert, ki levágta egy bennszülött orrát vagy fülét, vagy lecsapta a kisujját, hogy „pipaszurkálót készítsen belőle". Hiábavaló fenyegetések! A tömeggyilkosság hatalmas méreteket öltött, egész törzsek tűntek el. Hogy csak egyetlen példát idézzünk, Van Diemen szigetén, ahol a század elején ötezer bennszülött élt, 1863-ra mindössze heten maradtak életben! A *Mercure*-nek nemrégiben módjában volt hírül adni, hogy az utolsó tasmán Hobart-Townba érkezett.

Sem Glenarvan, sem az őrnagy, sem John Mangles nem mondott ellent Paganelnek. Még ha angolok lettek volna is, akkor sem állnak honfitársaik pártjára. A tények nyilvánvalóak, vitathatatlanok voltak.

- Ötven évvel ezelőtt - tette hozzá Paganel - utunkon számtalan bennszülött törzzsel találkoztunk volna, most pedig egyetlen bennszülöttet sem láttunk. Egy évszázad múlva a fekete faj utolsó szálig kipusztul a kontinensen.

A bennszülöttek számára fenntartott terület valóban kihaltnak tűnt. Táboroknak vagy kunyhóknak nyoma sem volt. Síkságok és magas sarjerdők váltakoztak, a táj egyre vadabb lett. Úgy tűnt, egyetlen élőlény, sem ember, sem állat nem lakja ezt a vidéket. Robert egyszer csak megállt egy eukaliptuszcsoport előtt, és felkiáltott:

- Majom! Ott egy majom!

S ezzel egy nagy fekete testre mutatott, mely meglepő fürgeséggel siklott ágról ágra, s úgy ugrott egyik fatetőről a másikra, mintha szárnyak tartanák fenn a levegőben. Lehetséges volna, hogy ebben a különös országban úgy repkednek a majmok, mint egyes rókafélék, melyeknek a természet denevérszárnyakat adott?

A szekér megállt, s valamennyien követték tekintetükkel az eukaliptusz koronájában lassan tovatűnő állatot. Csakhamar megpillantották, amint villámsebesen leereszkedett, karjait dobálva, szökellve futott, majd hosszú karjával megragadta egy hatalmas gumifa sima törzsét. Azon tűnődtek, vajon hogyan fog felkúszni erre az egyenes, csúszós törzsű fára, hiszen még át sem tudja fogni. A majom azonban valami fejszefélével apró bemélyedéseket vágott a fatörzsön, s ezeken az egyenletes közökben bemetszett fokokon feljutott egészen a fa tetejére. Pillanatok alatt eltűnt a lombok sűrűjében.

- Nahát! Miféle majom ez? - kérdezte az őrnagy.

- Ez a majom - felelte Paganel - egy vérbeli ausztráliai!

A földrajztudós társainak még arra sem volt ideje, hogy vállat vonjanak, mikor a közelből kiáltást hallottak. Körülbelül így hangzott: Kooo-é! koo-é! Ayrton az ökrök közé csapott, és százlépésnyire odébb az utazók egy bennszülött táborba értek.

Micsoda siralmas látvány! Mintegy tíz sátor emelkedett a csupasz földön. Ezek tetőcserép módjára egymásra helyezett fakéregdarabokból készültek, s csak egy oldalról nyújtottak fedezéket nyomorult lakóiknak. Harmincan lehettek, férfiak, nők, gyerekek vegyesen, valamennyien foszladozó kengurubőröket viseltek. A szekér közeledtére először menekülni akartak, Ayrton azonban néhány szót szólt hozzájuk a saját nyelvjárásukban, s ez mintha megnyugtatta volna őket. Félig bizakodóan, félig gyanakvóan visszatértek, mint az állat, ha valami jó falatot kínálnak neki.

A bennszülöttek öt láb négy hüvelyk, öt láb hét hüvelyk magasak lehettek, bőrük színe nem fekete, hanem inkább fakó koromszínű, hajuk gyapjas, karjuk hosszú, hasuk erősen kidomborodó, szőrös testüket tetoválás vagy a halotti szertartásokon ejtett sebek forradásai borították. Arcuk rémítő volt, hatalmas szájuk, lapos orruk szétterült, előreugró alsó állkapcsukban kiálló fehér fogak villogtak. Valóban állathoz hasonlítottak a boldogtalanok.

- Robert nem tévedett - mondta az őrnagy -, valóban majmok ezek, nem fajtiszta majmok, de azért csak majmok!

- Mac Nabbs - szólt csendesen lady Helena -, csak nem ért egyet azokkal, akik úgy vadásznak rájuk, mint a vadállatokra? Hiszen ezek a szerencsétlenek is emberek.

- Emberek! - kiáltott fel Mac Nabbs. - Legfeljebb afféle átmeneti lények az orangután és az ember között! Ha megmérném az arcszögüket, legalább olyan hegyesnek találnám, mint a majmokét!

Ebben az egyben igaza volt Mac Nabbsnak; az ausztráliai bennszülöttek arcszöge igen hegyes, megegyezik az orangutánéval; mindegyiké 60-62 fokos. Ennek az adatnak alapján akarta Rienzi az emberszabású majmok, a pithecomorphok közé sorolni ezeket a szerencsétleneket.

Lady Helenának azonban még inkább igaza volt, mint Mac Nabbs-nak, mikor úgy gondolta, hogy ezeknek a megvetett bennszülötteknek is érző lelkük van. A vadállat és az ausztráliai bennszülöttek között a fajták áthághatatlan szakadéka tátong. Pascal, a francia filozófus helyesen mondta, hogy az emberi lény sehol sem vadállat. Ugyancsak bölcsen azt is hozzátette, hogy „de nem is angyal”.

Ám éppen lady Helena és Mary Grant viselkedése cáfolta a nagy gondolkodó állításának ezt a második felét. A két jólelkű nő leszállt a szekérről, és gyengéden ételt kínált fel a szerencsétleneknek, akik visszataszító mohósággal mindent bekebeleztek. A bennszülöttek alighanem valami istennőnek vélték lady Helenát, vallási regéik szerint a fehér emberek hajdan feketék voltak, s csak haláluk után fehéredtek ki.

Lady Helenában és Maryben különösen a bennszülött asszonyok ébresztettek szánalmat. Az ausztráliai asszony sorsa mindennél kegyetlenebb, a mostoha természet a legkedvesebb bájjal sem ruházta fel, valóságos rabszolga; a férje úgy ragadja el erőszakkal, s nászajándékul nem kap egyebet, mint néhány botütést ura kezéből. Ettől kezdve aztán rohamosan, korán elöregszik, a kóborló élet valamennyi nehéz munkája őrá szakad, ő cipeli a gyékénybe burkolt gyermekeket, a halász- és vadászszerszámokat, meg még a phormium tenax, azaz vászonfűkészletet is, melyből aztán hálót köt. Neki kell eleségről gondoskodnia a család számára, gyíkokra, opossumnak nevezett erszényes patkányra, kígyókra vadászik, egészen a fák ormáig kúszik értük, ő vágja a tűzifát, ő hántja le a fákról a sátorhoz szükséges kérget; pihenést nem ismer az a szegény igásállat, s csak férje után van joga enni, holmi félrelökött undok maradékot.

Néhány szerencsétlen asszony, aki talán már régóta éhezett, maggal csalogatta a madarakat, abban a reményben, hogy egyetlenegyet el tud fogni.

Ott feküdtek a földön, a tűző napon, mozdulatlanul, mint a halottak, s talán órákat vártak így, míg egy gyanútlan madár a kezük közelébe nem szállt. Ennél hatásosabb csapdát nem ismertek; valóban csak ausztráliai madár lehet olyan együgyű, hogy így hagyja magát megfogni!

Közben az utasok jó szándékának láttán megszelídült bennszülöttek köréjük sereglettek, mármár tolakodó módon. Beszédük fütyülő, csettintő hangokból állt. Hanglejtésük néha igen lágy, behízelgő volt; gyakran ismételték ezt a szót: „Noki! Noki!” Szavaikat kísérő mozdulataik magyarázták az értelmét: „Adjatok! Adjatok!” - ez főleg az utazók apró személyes tárgyaira vonatkozott. Olbinett alig tudta megvédeni a csomagfülkét meg az éléstárat. A szerencsétlen kiéhezettek sóvár pillantásokat vetettek a szekérre.

Lady Helena kérésére Glenarvan utasítást adott, hogy osszanak ki köztük egy kis ennivalót. A bennszülöttek megértették Glenarvan szándékát, s olyan meghatóan mutatták ki hálájukat, hogy az még a legérzéketlenebb szívet is megindította volna.

Olbinett úr, udvarias ember lévén, azt hitte, először a nőket illik kínálni. A boldogtalan teremtések azonban nem mertek rettegett uruk előtt ételhez nyúlni. A férfiak vadul vetették magukat a kétszersültre és szárított húsra.

Mary Grant arra gondolt, hogy apja talán éppen ilyen durva bennszülöttek foglya s erre a gondolatra könny szökött a szemébe. Elképzelte, mit szenvedhet egy olyan ember, mint Harry Grant, e kóbor törzsek rabszolgájaként, nyomorogva, éhezve, bántalmazások közepette. John Mangles nyugtalanul figyelte a fiatal lányt, s kitalálta a szívét betöltő gondolatot. Megelőzte hát, s ezzel a kérdéssel fordult a Britannia volt fertálymesteréhez:

- Ugye, Ayrton, ön is ilyen bennszülöttek kezei közül szökött meg?

- Igen, kapitány - felelte Ayrton. - A kontinens belső területein élő bennszülöttek mind hasonlóak. Itt azonban mindössze egy maroknyi ilyen szegény ördögöt látnak, míg a Darling mentén nagy hatalmú főnökeik vezérlete alatt számos törzs él.

- Mit kezdhet egy európai ember a bennszülöttek között? - kérdezte John Mangles.

- Azt, amit én csináltam - felelte Ayrton -, vadászik, halászik velük, részt vesz csatáikban, és mint már mondtam, aszerint bánnak vele, mennyi hasznát veszik, s ha csak egy kicsit is értelmes és bátor, jelentős tekintélyre tehet szert a törzsben.

- De azért fogoly? - kérdezte Mary Grant.

- Szemmel tartják - felelte Ayrton -, egy lépést sem tehet egyedül.

- Ön mégis megszökött, Ayrton - csatlakozott az őrnagy a beszélgetőkhöz.

- Igen, Mac Nabbs úr, ezt annak köszönhetem, hogy a törzsem harcba keveredett egy szomszédos törzzsel. Sikerült. Rendben van. Nem sajnálom. De azt hiszem, ha újra szöknöm kellene, inkább az örök rabszolgaságot választanám, mint a rettenetes szenvedést, melyet a belső vidékek sivatagjain átéltem. Isten őrizze Grant kapitányt attól, hogy a menekülésnek ezt a módját válassza!

- Bizony, Mary kisasszony - felelte John Mangles -, reméljük, hogy édesapja még mindig valamely bennszülött törzs foglya. Így könnyebben nyomára akadunk, mint ha a kontinens erdeiben bolyongana.

- Ön még mindig bizakodik? - kérdezte a fiatal lány.

- Még mindig bizakodom, Mary kisasszony, még mindig bízom abban, hogy egyszer még boldognak látom önt.

Mary csak könnyes pillantásával tudott köszönetet mondani a fiatal kapitánynak.

A beszélgetés közben szokatlan mozgolódás támadt a bennszülöttek között, harsányan kiáltoztak, ide-oda szaladgáltak, megragadták fegyvereiket, mintha valami hirtelen, ádáz düh fogta volna el őket.

Glenarvan nem értette, mire készülnek. Az őrnagy Ayrtonhoz fordult.

- Minthogy ön sokáig élt a bennszülöttek között, nyilván beszél a nyelvükön - mondta neki.

- Egy kicsit - felelte a fertálymester. - Csakhogy ahány törzs, annyi nyelvjárás. Azt hiszem azonban, hogy hálából harci játékot akarnak bemutatni.

Valóban ez volt a nyüzsgés oka. A bennszülöttek se szó, se beszéd egymásnak estek, olyan jól utánzott dühvel, hogy aki nem tudja, miről van szó, komolyra vehette volna ezt a kis ütközetet. Az utazók állítása szerint az ausztráliaiak kitűnő színészek, s ez alkalommal valóban nagy tehetségről tettek bizonyságot.

Kétféle támadó és védekező fegyverük volt, egy jókora bunkó, afféle fabuzogány, mely még a legvastagabb koponyát is könnyen beszakítja, meg egy tomahawk jellegű szerszám, ami nem egyéb, mint ragadós gumival két bot közé erősített kemény, éles kődarab. Ennek a baltának hat láb hosszú a nyele. A félelmetes harci szerszám békeidőben is hasznos, hol faágakat, hol fejeket csapnak le, hol fát, hol emberi testet faragnak vele.

A bennszülöttek vadul hadonásztak a fegyvereikkel, rikoltoztak, egymásnak rontottak; egyikük a földre zuhant, másikuk diadalkiáltást hallatott. Az asszonyokat, különösen az öregebbjét, megszállta a háború démona, harcra tüzelték a férfiakat; az álholttestekre vetették magukat, s színlelve oly kegyetlenül megcsonkították őket, hogy a valóságban sem lehetett volna rettenetesebb. Lady Helena állandóan attól rettegett, hogy a játék valóságos harccá alakul. Egyébként a gyerekek is részt vettek a csatában, ők nemcsak színlelték a verekedést. A kisfiúk és kislányok - ez utóbbiak dühödtebben - ádáz buzgalommal jókora csapásokat mértek egymás fejére.

A színlelt háborúskodás már vagy tíz perce tartott, mikor a harcosok hirtelen megálltak. A fegyverek kihulltak kezükből. A zajos kavarodást néma csend követte. A bennszülöttek, mint valami élőkép figurái, abban a testtartásban merevedtek meg, melyben a harc vége találta őket. Mintha kővé meredtek volna.

Vajon mi lehetett e változás oka, vajon mi okozhatta e márványszerű mozdulatlanságot? Hamarosan kiderült.

A gumifák lombjai közül kakaduraj bukkant elő. Fecsegésük betöltötte a levegőt; élénk színű tollaikkal olyanok voltak, mint megannyi repülő szivárvány. A harcnak a tarka madársereg megjelenése vetett véget. A vadászat hasznosabb a háborúnál, s most vadászat következett.

Az egyik bennszülött egy pirosra festett szerszámot ragadott fel; elhagyta továbbra is mozdulatlan társait, s a fák és a bokrok között a kakadurajhoz közeledett. Zajtalanul kúszott, levél sem zörrent, kavics sem csörrent. Mozgó árny.

A bennszülött megfelelő távolságba érve, a talajtól kétlábnyira, vízszintesen elhajította fegyverét. A fegyver mintegy negyvenlábnyira repült, majd hirtelen, anélkül hogy a földet érintette volna, derékszögben a magasba emelkedett, agyoncsapott vagy egy tucat madarat, aztán parabolát leírva, a vadász lábánál kötött ki.

Glenarvan és társai elképedten bámultak; nem akartak hinni a szemüknek.

- Ez a bumeráng - mondta Ayrton.

- A bumeráng! - kiáltott fel Paganel. - Az ausztráliai bumeráng!

És már szaladt is, hogy fölvegye a csodálatos szerszámot, és mint egy gyerek, megnézze, „mi van benne”.

Valóban azt hihette az ember, hogy valami belső szerkezet, valami hirtelen kinyíló rugó irányítja. Nem így volt.

A bumeráng egyetlen kemény, hajlított fadarabból készült; harminc-negyven hüvelyk hosszú volt. Középen három hüvelyk vastag, két vége elhegyesedő volt. Belső része behomorodott, külső, domború részén két él húzódott. Egyszerű volt és érthetetlen.

- Ez hát az a híres bumeráng! - mondta Paganel, miután alaposan megvizsgálta a furcsa szerszámot. - Egy egyszerű fadarab. Miért fordul el vízszintes útjáról, miért emelkedik fel, hogy aztán visszatérjen ahhoz, aki elhajította? Sem a tudósok, sem az utazók nem tudták megfejteni ezt a rejtélyt.

- Nem úgy működik, mint a karika, melyet, ha egy bizonyos módon gurítanak el, visszatér kiindulási pontjára? - kérdezte John Mangles.

- Vagy talán - mondta Glenarvan - valami visszatérítő erő hat rá, mint a megfelelő ponton eltaszított biliárdgolyóra?

- Egyáltalában nem - felelte Paganel -, mindkét esetben szilárd támaszpont teszi lehetővé a visszahatást, a karikánál a föld, a biliárdgolyónál az asztal posztója. Itt azonban nincsen támaszpont, a szerszám nem érinti a földet, mégis nagy magasságba fölemelkedik!

- Akkor hát mivel magyarázza ezt a tüneményt, Paganel úr? - kérdezte lady Helena.

- Semmivel sem, asszonyom, csak annyit mondhatok, hogy nyilván minden a hajítás módjától és a bumeráng sajátos formájától függ. A hajítás módja azonban egyelőre még az ausztráliaiak titka.

- Mindenesetre ugyancsak szellemes találmány... majmoktól - mondta lady Helena, és az őrnagyra pillantott, aki hitetlenkedve csóválta a fejét.

Időközben eljárt az idő, s Glenarvan úgy vélte, ideje, hogy folytassák útjukat keletnek. Éppen meg akarta kérni az utasokat, szálljanak be a szekérbe, mikor egy bennszülött futva hozzájuk érkezett, s izgatottan magyarázott valamit.

- Ó - mondta Ayrton -, kazuárokat láttak.

- Vadászat készül? - kérdezte Glenarvan.

- Ezt meg kell néznünk! - kiáltott fel Paganel. - Nagyon érdekes lehet! Talán megint használják a bumerángot!

- Mit gondol, Ayrton?

- Nem tart sokáig - felelte a fertálymester.

A bennszülöttek egy percet sem vesztegettek. Ritka nagy szerencse, ha kazuárt ejthetnek el. A törzs élelme napokra biztosítva van. Ezért a vadászok mindent megtesznek, hogy az ilyen zsákmányt el ne szalasszák. De vajon hogyan terítik le a fürge állatot puskák, kutyák nélkül? Paganel a látványosságnak erre az igen érdekes részére volt kíváncsi.

Az emu vagy „sisak nélküli kazuár", a bennszülöttek moureukja kihalóban van Ausztrália síkságain. Ennek a hatalmas, hat és fél láb magas madárnak a fehér húsa pulykáéra emlékeztet: fejét szarulemez fedi, szeme világosbarna, csőre horgas, lába három erős karomban végződik, szárnya valóságos csonk, repülésre nem alkalmas; tollazata, azaz csaknem bundája, nyakán és mellén a legsötétebb. Ha nem is tud repülni, futni ugyancsak tud; a leggyorsabb paripával is felvehetné a versenyt. Csak ravaszsággal lehet elfogni, mégpedig igen nagy ravaszsággal.

Ezért a bennszülött kiáltására vagy tíz másik fekete előőrsként lopakodott az állatok felé. Csodálatos mező volt ez, a föld vadon termő indigótól kéklett. Az utazók megálltak egy mimózaerdő szegélyén.

A bennszülöttek közeledtére vagy fél tucat emu emelkedett fel s menekült egymérföldnyire. Mikor a törzs vadásza megállapította, hogy hol telepedtek le ismét, intett a társainak, hogy álljanak meg. Azok elnyúltak a földön, ő maga meg két ügyesen összevarrt kazuárbőrt húzott elő hálójából, s nyomban belebújt. Jobb karját feje fölé emelve, a táplálékot kereső kazuár mozdulatait kezdte utánozni.

A bennszülött a madárcsapat felé tartott; hol megállt, mintha magot csipegetne, hol lábával kaparászva sűrű porfelhőt kavart maga köré. Tökéletesen mesterkedett, hűségesebben nem is utánozhatta volna az emu mozgását. A vadász tompa mormogásokat hallatott, oly élethűen, hogy még az emuk is madárhangnak vélhették. Így is történt. A bennszülött hamarosan a gyanútlan madárcsapat közepére ért. Hirtelen előkapta buzogányát, s egy csapással leterített öt emut.

A vadászat sikeresen ért véget.

Glenarvan, a hölgyek és az egész kis csapat búcsút mondott a bennszülötteknek. Azok nemigen búsultak az elváláson. A sikeres kazuárvadászat talán már elfeledtette velük, hogy az imént még az idegenek csillapították mohó étvágyukat. Nemcsak szívükből, de gyomrukból is kiveszett a hálaérzet, pedig embernek, állatnak egyaránt a gyomra a leghálásabb.

Bárhogy is volt, azt meg kellett adni, hogy értelmesek és ügyesek ezek az emberek.

- Nos, kedves Mac Nabbs - szólt lady Helena -, remélem, most már beismeri, hogy az ausztráliai bennszülöttek nem majmok!

- Miért ismerném be - makacskodott az őrnagy -, azért, mert híven utánozzák egy állat mozgását? Ez, éppen ellenkezőleg, engem igazol!

- A tréfa nem felelet - mondta lady Helena. - Azt szeretném, őrnagy, ha megváltoztatná a véleményét.

- Hát igen, azaz dehogyis! Nem az ausztráliaiak majmok, hanem a majmok ausztráliaiak.

- Nahát!

- Emlékezzenek csak, mit mondanak a négerek az orangutánok különös fajáról!

- Mit mondanak? - kérdezte lady Helena.

- Azt mondják - felelte az őrnagy -, hogy a majmok ugyanolyan emberek, mint ők maguk, csak sokkal ravaszabbak. Egy féltékeny néger így beszélt egy szelídített orangutánról, melyet a gazdája ellenszolgáltatás nélkül tartott el: „Őrá nem szól, pedig nem dolgozik.”

XVII. A milliomos állattenyésztők

A 146. hosszúsági fok 15. percén töltött nyugodt éjszaka után az utazók január 6-án reggel folytatták útjukat a nagy kiterjedésű kerületben. Szüntelenül napkeletnek tartottak, lábnyomaik nyílegyenes vonalként vonultak a pusztán. Két ízben észak felé igyekvő squatterek nyomát keresztezték, s ha Glenarvan lova nem hagyta volna a porban a black-pointi kettős lóhere lenyomatát, a két csapat nyoma elkeveredett volna.

A síkságon itt-ott szeszélyesen kanyargó patakok csörgedeztek; a hol kiapadó, hol felduzzadó vizek partján puszpáng nőtt. A patakok a látóhatárra festői hullámvonalat író Buffalo-Ranges nevű, közepes magasságú hegy lejtőin eredtek.

Úgy határoztak, hogy még aznap este ott letáboroznak. Ayrton az ökrök közé csapott, s estére a kifáradt állatok meg is érkeztek a célhoz. Hatalmas fák tövében ütöttek sátrat; besötétedett, s a vacsorát gyorsan elköltötték. A hosszú menetelés után az utazók nem annyira evésre, mint inkább alvásra vágyakoztak.

Elsőnek Paganel vállalta az őrködést; nem feküdt le, karabélyával a vállán őrködött a tábor felett, s hogy ébren maradjon, fel-alá sétált.

A hold még nem kelt fel, de a déli égbolt sziporkázó csillagai bevilágították az éjszakát. A tudós azzal szórakozott, hogy az ég örökké nyitott könyvében olvasgatott; az ég örökké nyitott, érdekes könyv azok számára, akik olvasni tudnak benne. A szunnyadó természet mély csendjét csak a lovak lábainál meg-megcsikorduló béklyók zaja verte fel.

Paganel tehát csillagászati elmélkedéseibe mélyedt; inkább az égi dolgokkal törődött, semmint a földiekkel. Egyszerre csak távoli hang ragadta ki álmodozásából.

Figyelmesen fülelt, s nagy megdöbbenésére zongora hangját vélte hallani. Néhány mély zengésű, tört akkord remegve szállt feléje a messzeségből. Tisztán hallotta.

- Zongora a pusztaságban! - ámuldozott Paganel. - Hihetetlen!

Ez valóban meglepő volt; Paganel szívesebben fogadta el azt a feltételezést, hogy valami különös ausztráliai madár úgy utánozza egy Pleyel vagy egy Erard hangját, mint más madarak az óraketyegést vagy a köszörű zaját.

Ebben a pillanatban tiszta férfihang csendült fel. A zongoraszót ének kísérte. Paganel hitetlenkedve hallgatta. Néhány pillanat múlva azonban felismerte a fülébe csendülő csodálatos dallamot.

A *Don Juan* opera „Il mio tesoro tanto” kezdetű áriája volt.

„Az ördögbe is! - gondolta a földrajztudós. - Bármily különösek is az ausztráliai madarak, még a világ legmuzikálisabb papagája sem énekelhet Mozartot!”

Végighallgatta a mester fenséges művét. A tiszta éjszakában felhangzó édes dallam leírhatatlan hatást keltett. Paganelt lenyűgözte a varázs. Aztán a hang elnémult, minden elcsendesedett.

Őrségváltáskor Wilson mély álmodozásba merülve találta Paganelt. Paganel mit sem mondott el a matróznak, Glenarvannak akarta elbeszélni másnap ezt a tüneményt, nyugovóra tért tehát a sátorba.

Másnap reggel az egész csapatot váratlan kutyaugatás riasztotta fel. Glenarvan nyomban fölkelt. Két pompás, hosszú lábú angol vizsla futkározott az erdőcske szegélyén. Az utazók közeledtére még hevesebben csaholtak, s a fák közé húzódtak.

- Valami állomás van ezen a pusztán - mondta Glenarvan -, és alighanem vadászok is, mivel ezek vadászkutyák.

Paganel már éppen szólásra nyitotta a száját, hogy elbeszélje az éjszaka történteket, mikor telivér hunterek hátán egyszer csak két fiatal férfi bukkant fel.

A két, elegáns vadászruhába öltözött férfi megtorpant a cigányok módjára táborozó csapat láttán. Nyilván azon tűnődtek, mit keresnek a felfegyverzett emberek ezen a vidéken; ekkor azonban megpillantották a szekérről leszálló lady Helenát és Maryt.

Nyomban leugrottak a lóról, s kalapjukkal a kezükben feléjük közeledtek.

Glenarvan elibük ment, s idegen lévén a vidéken, megmondta nevét, és felsorolta címeit. A két fiatal férfi meghajolt, s az idősebbik így szólt:

- Uram, tiszteljenek meg bennünket azzal, hogy valamennyien megpihennek otthonunkban!

- Kikhez van szerencsém? - kérdezte Glenarvan.

- Michel és Sandy Pattersonhoz; a Hottam állomás tulajdonosai vagyunk. Már a telep területén tartózkodnak, így mindössze negyed mérföldet kell megtenniük a házunkig.

- Uraim - felelte Glenarvan -, nem akarnék visszaélni szívélyes meghívásukkal...

- Uram - szólt Michel Patterson -, fogadják el meghívásunkat, hálára köteleznek vele két szegény száműzöttet, akik boldogan részeltetnék önöket a pusztai vendégszeretetben.

Glenarvan beleegyezése jeléül meghajolt.

- Uram - fordult Paganel Michel Pattersonhoz -, nem haragszik meg, ha megkérdezem, ön énekelte tegnap azt a tündéri Mozart-áriát.

- Én, uram - felelte a férfi -, Sandy öcsém kísért zongorán.

- Nos, uram - mondta Paganel -, akkor hát fogadja egy francia őszinte elismerését. Szenvedélyes csodálója vagyok ennek a zenének.

Paganel kezet nyújtott a fiatalembernek, s az szívélyesen megszorította a földrajztudós jobbját. Michel Patterson jobbra mutatott, arra vezetett az út. A lovakat Ayrton és a matrózok gondjára bízták. Az utasok beszélgetve, a vidéket csodálva, gyalog követték a két fiatalembert a Hottam állomásra.

Csodálatosan szép telep volt, olyan szigorú rendben tartották, mint az angol parkokat. Ameddig a szem ellátott, szürke kerítéssel körülvett mezőségek terültek el. Ezernyi ökör, milliónyi birka legelészett ott. A nyüzsgő sereget sok pásztor, de még több kutya őrizte. A bőgéssel, bégetéssel elvegyült a juhászkutyák ugatása, az ostorok éles csattogása.

Keleten gumifák során akadt meg a tekintet; a fák fölött ott emelkedett a magasba a 7500 láb magas hatalmas Hottam-hegy. Minden irányban örökzöld fák sora nyílt. Itt-ott sűrű, hosszú leveleibe burkolózva, bozótként burjánzott a törpe pálmára emlékeztető, hat láb magas grass-tree, azaz „fű-fa”. A levegőt balzsamos illattal töltötték be a fehér virágokkal ékes babérfák.

A „bennszülött” fákkal európai éghajlatról idetelepített fák vegyültek. Az utazók boldog éljenzéssel üdvözölték a barack-, körte-, alma-, füge- meg narancsfákat, közöttük még tölgy is akadt. Az utazók már azon is csodálkoztak, hogy hazai fák árnyékában járnak, de a fák ágai

közt repdeső selymes tollú satin-bird meg a feketébe és aranyba öltözött bársonymadarak valósággal elbűvölték őket.

Most adódott először alkalmuk arra, hogy megcsodálják a menurát, a lantmadarat, melynek farka Orfeusz kecses hangszerének formájához hasonló. A madár famagasságú páfrányok közt suhant, s mikor farka az ágakhoz verődött, az utazók szinte furcsállották, hogy nem csendülnek föl a dallamos akkordok, melyek hangjainál a görög rege szerint Amphion felépítette Téba falait. Paganelnak kedve lett volna játszani rajta.

Glenarvan azonban nem érte be azzal, hogy az ausztráliai pusztaságban hirtelen eléjük bukkanó oázis tündéri csodáin ámuldozzon. Meghallgatta a két fiatal férfi történetét. Angliában, a civilizált világban elsőnek az újonnan érkező vendég tudatta volna házigazdájával, hogy honnan is jön, hova tart. Itt azonban Michel és Sandy Patterson úgy érezte, nekik kell bemutatkozniuk vendégeiknek. Elmesélték hát történetüket. A történet megegyezett minden olyan értelmes és dolgos fiatal angol férfi élettörténetével, aki nem hisz abban, hogy a gazdagság felment a munka alól. Michel és Sandy Patterson egy londoni bankár fiai voltak. Mikor betöltötték huszadik életévüket, apjuk így szólt hozzájuk: „Íme, itt a pénzetek, fiúk. Menjetek el valami távoli gyarmatra, alapítsatok hasznos telepet, munkában tanuljátok meg, mi az élet. Ha sikerrel jártok, jó, ha nem, az sem számít. Nem fogom sajnálni a milliókat, ha ennek az árán emberré váltok.” A két fiatal férfi szót fogadott. Az ausztráliai Victoria gyarmatot választották, hogy ott vessék el az apai bankjegyeket, s ezt nem is bánták meg. Három éven belül felvirágzott a telep. Victoria tartományban, Új-Dél-Walesben és Dél-Ausztráliában több mint háromezer állomás van, egyiknek állattenyésztő squatter a vezetője, a másiknak settler, azaz főként földműveléssel foglalkozó telepes. A két fiatalember érkeztéig Jamieson úr telepe volt a legjelentékenyebb, száz kilométeren terült el, húsz kilométer hosszúságban a Paroo, a Darling egyik mellékfolyója határolta.

Történetünk idejére a Hottam állomás mind kiterjedés, mind üzleti forgalom tekintetében megelőzte. A két fiatalember squatter és settler is volt egy személyben. Hatalmas birtokukat igen ügyesen s mi több, ritka eréllyel kezelték.

Ez az állomás a nagy városoktól távol, a Murray néptelen pusztaságain feküdt. Öt mérföld hosszú és öt mérföld széles területe, a Buffalo-Ranges és a Hottam-hegy között, a 146. hosszúsági fok 48. percétől a 147. hosszúsági fokig terjedt. A roppant négyzet két északi szögletében balra az Aberdeen-hegy, jobbra a High-Barven csúcsai meredeztek. Vízben nem volt hiány, számtalan kanyargó, tiszta vizű patak meg a Murray-ba ömlő Ovens folyó mellékágai öntözték földjét. Így ez a birtok állattenyésztésre, földművelésre egyaránt igen alkalmas volt. A tízezer holdas, kitűnően ápolt földön belföldi és délszaki növények vegyesen termettek; a zöldellő legelő állatok millióit táplálta. A Hottam állomás termékeit sokra értékelték Castlemaine és Melbourne piacain.

Michel és Sandy Patterson éppen befejezte dolgos életük elbeszélését, mikor egy kazuárfasor végén előbukkant a lakóház.

A fából, téglából épült bájos ház árnyas fák tövében bújt meg. Formájával kecses svájci faházra emlékeztetett, kínai lampionokkal körbefuttatott verandával. Az ablakok előtt feszülő vászonernyők mintha virágokból készültek volna. Nemcsak szép, kellemes látványt nyújtott a ház, de igazi kényelmet is. A pázsiton és a környező facsoportokban elegáns lámpákat tartó bronz lámpaoszlopok álltak, sötétedéskor az egész park fehér gázfénybe borult. A gázt a fa nagyságú páfrányok közé rejtett kis gázfejlesztő telep szolgáltatta.

Személyzeti épületeknek, istállóknak, csűröknek azonban nyoma sem volt. Ezek a melléképületek, mintegy húsz ház meg kunyhó, negyedmérföldnyivel odébb, egy kis völgyben valóságos falut alkottak. A birtok gazdái elektromos távíró útján bármikor érintkezésbe léphettek a faluval. A két fiatalember háza minden zajtól távol, a délszaki fák erdejében rejtezett.

Az utazók hamarosan elhagyták a kazuárfák sorát, s a csobogó patakon átvezető finom vonalú kis vashídon át bejutottak az elkerített kertbe. Tekintélyes képű intendáns fogadta őket, megnyíltak a ház kapui, s Hottam állomás vendégei beléptek a tégla- és virágburkolatba zárt pazar lakosztályba.

Művészi és korszerű élet fényűzése tárult az utazók szeme elé. A lóverseny- és vadászjeleneteket ábrázoló képekkel díszített előszoba egy hatalmas, ötablakos szalonba vezetett. Az egész berendezést a művészi ízlés és a kényelem tökéletes összhangja jellemezte: a zongorát régi és új kották borították, a festőállványokon megkezdett képek álltak, aranyozott talapzaton márványszobrok, a falon néhány hollandi mester képe függött, a padlót dús pázsitként süppedő szőnyegek borították, a kárpitot bájos mitológiai jelenetek élénkítették, a mennyezetről ódon csillár ereszkedett alá; mindenfelé értékes porcelánok, drága, ízléses csecsebecsék; megannyi értékes, finom apróság, melyek valóban meglepőek voltak egy ausztráliai telepen. Minden megvolt ebben a szalonban, ami tetszhetett, ami felvidíthatja az önkéntes száműzetés unalmát; minden ott volt ebben a tündéri szobában, ami az európai életformát idézhette. A vendégek akár francia vagy angol hercegi kastélyba képzelhették magukat.

Az öt ablak sűrű szövésű függönyén át fátyolosan szűrődött be a veranda félárnyéka. Az ablakhoz közeledve lady Helenát elbűvölte a kilátás. A háznak ez az oldala a keleti hegyekig húzódó, széles völgyre nézett. Az egymást követő mezőségek, erdőségek, az itt-ott felbukkanó tisztások, dombok kecses hullámvonala, ez az egész hegyes-völgyes táj csodálatos látványt nyújtott. A világ egyetlen vidéke sem vetekedhetik vele, még a norvég határszélen, a Telemark környékén elterülő Paradicsom Tölgye sem ér fel vele. A tájon hatalmas fény- és árnyfoltokat váltogatott a szeszélyes napsütés. Álmodni sem lehetett ennél szebbet, a tekintet nem tudott betelni az elragadó látvánnyal.

Közben Sandy Patterson utasítására a telep szakácsa ebédet rögtönzött, s negyedórával érkezésük után az utazók dúsan terített asztal mellé ültek. Az ételek és italok kiválóak voltak, de a vendégek leginkább a két fiatal squatter örömét élvezték, akik boldogok voltak, hogy otthonukban ilyen pompásan vendégül láthatják Glenarvanékat.

Hamarosan megtudták az expedíció célját; nagy érdeklődést tanúsítottak Glenarvan kutatásai iránt. Grant kapitány gyermekeibe is reményt öntöttek.

- Harry Grant - mondta Michel - kétségtelenül bennszülöttek fogságába esett, máskülönben felbukkant volna a partvidéki telepeken. Az irat tanúsítja, hogy pontosan ismerte tartózkodási helyét, s nyilvánvalóan azért nem jutott el valamelyik angol településre, mert ahogy partra ért, nyomban foglyul ejtették a bennszülöttek.

- Ez történt Ayrton fertálymesterrel is - felelte John Mangles.

- És önök, uraim - kérdezte lady Helena -, önök sohasem hallottak a Britannia hajótöréséről?

- Soha, asszonyom - felelte Michel.

- Önök szerint miféle bánásmódban lehet része Grant kapitánynak a bennszülöttek fogságában?

- Az ausztráliaiak nem kegyetlenek, asszonyom - felelte az ifjú squatter -, Grant kisasszony efelől nyugodt lehet. Számos példa bizonyítja szelídségüket, vannak európaiak, akik sokáig éltek köztük, de sosem volt okuk arra, hogy durvaságuk miatt panaszkodjanak.

- Akárcsak King - mondta Paganel -, Burke expedíciójának egyetlen életben maradt tagja.

- Nemcsak az a vakmerő kutató - tette hozzá Sandy -, hanem egy Buckley nevű angol katona is, akit befogadtak a bennszülöttek, miután 1803-ban Port Philippeben megszökött a katonaságtól. Harminchárom évet élt közöttük.

- Azonfelül - folytatta Michel Patterson - az *Australasian* című lap egyik legutóbbi száma közli, hogy egy Morrill nevű tengerész tizenhat évi rabszolgaság után most jutott vissza honfitársai közé. A kapitány története is hasonló lehet, mert Morrill is hajója, a Peruvienne szerencsétlensége után került bennszülöttek fogságába, akik magukkal vitték őt a szárazföld belsejébe. Azt hiszem tehát, önök is jogosan bizakodhatnak.

A fiatal squatter szavai nagy örömet okoztak hallgatóinak. Amit mondott, megerősítette Ayrton és Paganel közléseit.

Majd, mikor a hölgyek magukra hagyták őket, a férfiak a fegyencekről beszélgettek. A squatterek hallották a Camden-hídi szerencsétlenség hírét, de az, hogy szökött fegyencek bandája ólálkodik a környéken, cseppet sem nyugtalanította őket. A gonosztevők aligha mernének egy több mint száz munkással dolgozó telepet megtámadni. Amúgy sem volt valószínű, hogy a Murray síkságain kóborolnak, hiszen semmi keresnivalójuk errefelé, sem Új-Dél-Wales telepein, ahol igen jól őrzik az utakat. Ayrton is így vélekedett.

Glenarvan lord nem tudott nemet mondani szívélyes házigazdái kérésére, hogy az egész napot töltsék a Hottam állomáson. A tizenkét órás késedelem egyben tizenkét órás pihenőt is jelentett; a lovaknak és az ökröknek is csak javára válhatott, hogy az állomás kényelmes istállóiban megpihennek.

Elfogadták tehát a meghívást, és a két fiatalember összeállította a napi programot, melyet a vendégek készségesen magukévá tettek.

Délben hét pompás hunter toporzékolt a ház kapuja előtt. A hölgyeket elegáns négyfogatú könnyű kocsi, break várta; a kocsisnak módja volt rá, hogy bemutassa, milyen szakértően kezeli a négy lovat. A telep lovas vadászai előrevágtattak, s a pompás puskával felszerelt férfiak a hintó mellett ügettek, a kutyafalka vidám ugatással a sűrűbe vetette magát.

A vadászcsapat négy órán át járta a park széles fasorait, járhatta is, hiszen akkora volt ez a park, mint valami kis német fejedelemség. A Reuss-Schleitz vagy a Szász-Koburg-Gotha mindenestül elfért volna benne. Emberekkel alig találkoztak, a birkák azonban csak úgy nyüzsögtek. Vad meg annyi volt, hogy egész hajtósereg sem terelhetett volna többet a vadászok puskája elé. Hamarosan egymás után verték fel a dörrenések a mezők és az erdők lakóinak nyugalmát. Az ifjú Robert Mac Nabbs oldalán valóságos csodákat művelt. Ez a vakmerő fiú nem hallgatott nővére figyelmeztetéseire, mindig elöl járt, mindig elsőnek tüzelt, John Mangles azonban megígérte, hogy vigyáz rá, s ez megnyugtatta Maryt.

A vadászat során több olyan ausztráliai állatot ejtettek el, melyeket Paganel csak névről ismert; így a wombatot és a bandicootot.

A fűevő wombat olyan föld alatti vackot ás magának, mint a borz; akkora, mint a birka, húsa igen ízletes.

A bandicoot erszényes állat, még az európai rókánál is furfangosabb, tyúklopásból leckét adhatna neki. A meglehetősen visszataszító, hat és fél láb hosszú állatot Paganel ejtette el. Merő vadászönérzetből nagyon kedvesnek találta.

- Aranyos kis állat! - mondta.

Robert a sok értékes zsákmány közt igen ügyesen elejtett egy dasyura viverrint, afféle apró rókát, melynek fehérrel pettyezett fekete bundája a nyusztprémmel is felér; majd elejtett még a nagy fák lombjaiban rejtőző két oposszumot is.

Mindeme hőstetteknél vitathatatlanul különb volt a kenguruvadászat. Úgy négy óra tájt a kutyák egy egész csapat ilyen különös erszényest vertek föl. A kölykök sietve az anyák erszényébe bújtak, s az egész sereg hosszú sorban, futva menekült. Alig akad meglepőbb látvány a hatalmasakat ugró kengurunál; az állat hátsó lábai kétszer olyan hosszúak, mint mellső lábai; úgy pattannak el a talajról, mint a rugó.

A menekülő csapat élén a macropus giganteusok egy pompás, öt láb magas példánya rohant. A bushmanek „öregúr”-nak nevezik őket.

Négy-öt mérföldön át lankadatlanul üldözték az állatokat. A kenguruk nem fáradtak ki, a kutyák meg, jogosan tartva hegyes körmökkel felfegyverzett lábaiktól, nem is nagyon igyekeztek közelükbe kerülni. Végül a kengurucsapat kimerülten megállt; az „öregúr” egy fatörzsnek támaszkodva, védekező állásba helyezkedett. Az egyik vadászkutyát a lendület a közelébe sodorta. Egy pillanat múlva a nyomorult kutya a levegőbe röpült, s felszakított hassal zuhant vissza a földre.

Az egész kutyafalka sem bírhatott volna ezekkel az erős erszényesekkel. Fegyverrel kellett végezni a vezetőjükkel; csak puskagolyó teríthette le az óriási állatot.

Ebben a pillanatban Robert csaknem áldozatul esett meggondolatlanságának. Hogy lövése sikerét biztosítsa, olyan közel ment a kenguruhoz, hogy az ráugrott. Robert a földre zuhant, rémült kiáltás hallatszott. Mary Grant a breakből halálra váltan, némán nyújtotta karját az öccse felé. Egyik vadász sem mert az állatra lőni, megsebezhette volna a fiút.

John Mangles, nem törődve a veszéllyel, hogy a kenguru felszakíthatja a gyomrát, nyitott vadászkésével az állatra vetette magát, s szíven szúrta. Robert sértetlenül állt föl. Egy pillanat múlva már nővére karjaiban volt.

- Köszönöm, John úr! Köszönöm! - mondta Mary, és kezét nyújtotta a fiatal kapitánynak.

- Vállaltam, hogy vigyázok rá - mondta John Mangles, és megszorította a fiatal lány reszkető kezét.

Ezzel az eseménnyel be is fejeződött a vadászat. Ahogy kimúlt a főnökük, az erszényes sereg szétszéledt. Az „öregúr” tetemét a telepre szállították. Este hat óra volt. Nagyszerű vacsora várta a vadászokat.

A kenguru farkából bennszülött módra készült levesnek igen nagy sikere volt.

A fagylalt és a frissítők elfogyasztása után a vendégek a szalonba mentek. Az est hátralevő részét a zenének szentelték. Lady Helena nagyon jól zongorázott, és most szívesen kísérte a squatterek énekét. Michel és Sandy Patterson kitűnően adták elő Gounod, Victor Massé, Félicien David és a meg nem értett lángész, Richard Wagner legújabb szerzeményeit.

Tizenegy órakor teát szolgáltak fel, azzal a tökéletes angol módszerrel készült teát, melynek titkát rajtuk kívül egy nép sem ismeri. Paganel azonban az ausztráliai teára volt kíváncsi. Hoztak is neki egy tintafekete folyadékot, ami nem volt egyéb, mint egy liter víz, melyben

négy órán át főtt fél font tea. Paganel fintorgott ugyan, de kijelentette, hogy soha ennél különb italt nem ivott.

Éjfélkor a két házigazda hűvös, kényelmes szobákba vezette vendégeit, akik álmukban élték tovább az eltelt nap örömeit.

Másnap kora hajnalban elbúcsúztak a két fiatal squattertől. Köszönetet mondtak nekik, s megígértették velük, hogy mikor Európában lesznek, ellátogatnak a Malcolm-kastélyba. Aztán útnak indult a szekér, megkerülte a Hottam-hegy lábát, s a telep tovalibbenő látomásként hamarosan eltűnt az utazók szeme elől. A lovak patája még öt mérföldön át a birtok földjét taposta. Kilenc óra tájt hagyták csak el az utolsó ösvényt, majd a kis csapat behatolt a Victoria tartomány csaknem ismeretlen vidékére.

XVIII. Az Ausztráliai-Alpok

Délkeleten hatalmas akadály zárta el Glenarvanék útját. Az Ausztráliai-Alpok hegylánca volt ez az akadály; a hatalmas, ezerötszáz mérföld hosszúságú sáncfal szeszélyes alakú bástyaközeivel négyezer láb magasba nyúlik.

A nap melege sűrű párafüggönyön át szűrődött a földre. A hőmérséklet tehát elviselhető volt, de a haladás egyre nehezebbé vált a hepehupás talajon. Egyre hullámosabbá lett a síkság felszíne. Itt-ott zsenge, zöldellő gumifával benőtt dombok emelkedtek. Távolabb magasabbra nyúltak a földpúpok, ezek már a nagy Alpok első nyúlványait képezték. Folytonosan hegynek mentek, meg is látszott az ökrök erőfeszítésén, csak úgy ropogott az iga, amint a nehéz szekeret húzták, s hangosan ziháltak, lábukon pattanásig feszültek az inak. A szekér eresztékei fel-felnyikordultak a hirtelen zökkenőkön, melyeket Ayrton, bármilyen ügyes volt is, nem tudott kikerülni. A hölgyek vidáman viselték ezt a kis kényelmetlenséget.

John Mangles és a két matróz százlépésnyire előrelovagolt; a járható utat vagy inkább ösvényeket keresték, mert a talaj egyenetlenségei között, mint megannyi zátonyon a szekér döcögve választotta a legsimább utat. Valósággal hajózott ezen a hullámos földön.

Nehéz, gyakran veszélyes volt az út. Nemegyszer Wilson fejszéjének kellett utat vágnia a sűrű bozótban. A nedves, agyagos talaj kicsúszott a lovak lába alól. Számtalan áthághatatlan akadály, magas gránittömbök, mély szakadékok, gyanús mocsarak kényszerítették kerülőkre az utazókat. Estig alig tettek meg egy fél földrajzi foknál többet. Az Alpok lábánál, a Cobongra patak mentén egy négy láb magas, vidám, piros levelű bokrokkal borított kis síkság szélén ütöttek sátort.

- Nem egykönnyen jutunk át rajta - mondta Glenarvan az esti homályba vesző hegyláncra pillantva. - Alpok! Bizony elgondolkoztatja az embert ez az elnevezés.

- Ne higgyen ennek az elnevezésnek, kedves Glenarvan - felelte Paganel. - Ne higgye, hogy Svájc hegyein kell átkelnünk. Ausztráliában van Grampian, van Pireneusok meg Alpok és Kék-hegyek, akárcsak Európában és Amerikában; csakhogy itt kicsinyített változatban találhatók. Mindössze annyit jelent az egész, hogy a földrajztudósok képzelete véges, vagy hogy egyszerűen kevés a tulajdonnév a hegyek számára.

- Tehát az Ausztráliai-Alpok... - kérdezte lady Helena.

- Afféle zsebbe való hegység - felelte Paganel. - Észre sem vesszük, és már át is keltünk rajta.

- Csak a saját nevében beszéljen - mondta az őrnagy. - Csak szórakozott ember kelhet át egy hegyláncon úgy, hogy észre sem veszi!

- Szórakozott! - kiáltott fel Paganel. - Már nem vagyok szórakozott! Ítéljenek a hölgyek! Vajon nem tartottam-e be ígéretemet, mióta erre a földrészre léptem? Elkövettem valami szórakozottságot? Szememre vethetnek-e bármi tévedést?

- Nem, Paganel úr - mondta Mary Grant. - Most már valóban a legtökéletesebb ember.

- Túlságosan tökéletes! - tette hozzá lady Helena nevetve. - Olyan jól illett önhöz a szórakozottság!

- Ugye, asszonyom? - felelte Paganel. - Ha már egyetlen hibám sincs, olyanná válok, mint bárki más. Remélem tehát, hogy hamarosan elkövetek valami nagy baklövést, melyen majd jót nevethetnek. Ha sokáig nem tévesztek el semmit, úgy érzem, nem teszek eleget annak, amire hivatva vagyok.

Másnap, január 9-én, hiába jósolta az ellenkezőjét a bizakodó Paganel, a csapat csak nagy nehézségek közepette vágott neki az Alpok hágójának. Találomra mentek, keskeny völgyszorosokba nyomultak, melyekről az is kiderülhetett, hogy zsákutcában végződnek.

Ayrton alighanem nagy zavarba került volna, ha egyórás kapaszkodó után az egyik hegyi ösvényen váratlanul nem bukkannak egy nyomorúságos tapre, azaz vendégfogadóra.

- Az ördögbe is! - kiáltott fel Paganel. - Ennek a csapszéknek a gazdája sem gazdagodhat meg itt! Ugyan mire jó itt egy fogadó?

- Hogy útbaigazítsanak bennünket - felelte Glenarvan. - Menjünk be.

Ayrton követte Glenarvant a kocsmába. A Bush-Inn, azaz Bozótkocsma tulajdonosa - ez a név állt a cégéren - durva, visszataszító képű ember volt; alighanem ő volt csapszéke gin-, brandy- és whisky-készletének legszorgalmasabb fogyasztója. Rendszerint csak egy-egy utazó squatter vagy nyáját terelő pásztor tért be hozzá.

A kocsmáros kelletlenül válaszolt a hozzá intézett kérdésekre. De ez is elég volt ahhoz, hogy Ayrton eligazodjék az úton. Glenarvan néhány koronával fizette meg a kocsmáros „szívességét". Már éppen kifelé tartott a csapszékből, mikor egy falragaszra lett figyelmes.

A gyarmati rendőrség hirdetménye volt. A perthi fegyencek szökését adta hírül, és vérdíjat tűzött ki Ben Joyce fejére. Száz font sterling jutalmat kap, aki rendőrkézre adja.

- Valóban akasztófára való ez a nyomorult - mondta Glenarvan a fertálymesternek.

- Jó volna elfogni! - felelte Ayrton. - Száz font sterling! Csinos kis összeg! Nem is ér meg annyit.

- A kocsmáros sem valami bizalomgerjesztő - tette hozzá Glenarvan -, hiába teszi ki ezt a falragaszt!

- Nem bizony! - felelte Ayrton.

Glenarvan és a fertálymester visszatért a szekérhez. Arrafelé igyekeztek, ahol a lucknow-i útnak vége szakad. Keskeny völgyszoros szelte át kanyarogva, rézsútosan a hegyláncot. Kapaszkodni kezdtek.

Keserves útjuk volt. Az utazók nemegyszer gyalogszerrel mentek tovább. Segíteni kellett a nehéz szekeret, megtolni a kerekeit, vagy éppen visszatartani, nehogy lerohanjon a meredekebb lejtőkön; ki kellett fogni az ökröket, mert az éles kanyarokban amúgy sem tudták jól húzni a szekeret; kerekei alá támasztékot kellett helyezni, nehogy visszacsússzon. Ayrton nemegyszer a lovakat vette segítségül, pedig azok már magukat is csak nehezen vonszolták fölfelé az emelkedőn.

Talán a hosszú erőfeszítéstől, talán más okból, az egyik ló elhullott. Semmi sem jelezte előre ezt a balesetet, az állat hirtelen összeroskadt. Mulrady lova volt, s mikor a matróz föl akarta segíteni, látta, hogy kimúlt.

Ayrton megvizsgálta a kimúlt állatot, de sehogy sem értette, mitől pusztult el ilyen váratlanul.

- Biztosan valamelyik véredénye szakadt meg - mondta Glenarvan.

- Bizonyára - felelte Ayrton.

- Szállj az én lovamra, Mulrady - mondta Glenarvan -, én majd csatlakozom feleségemhez a szekérben.

Mulrady engedelmeskedett, és a kis csapat folytatta fáradalmas útját. A ló tetemét a hollóknak hagyták.

Az Ausztráliai-Alpok lánca nem nagyon széles, tövénél sem szélesebb nyolc mérföldnél. Ha tehát az Ayrton választotta hágó a keleti lejtőkre vezet, negyvennyolc óra alatt túljuthatnak a magas akadályon. Onnantól aztán egészen a tengerig nem kell áthághatatlan akadályokkal, nehéz úttal számolniuk.

Tizedikén az utazók elérték a hágó legmagasabb pontját, mintegy kétezer láb magasságban. Nyílt fennsíkon álltak; messzire be lehetett innen látni a vidéket. Északra az Oméo-tó vízi madarakkal pettyezett, nyugodt vize csillogott, azon túl a Murray roppant síkságai terültek el. Délen Gippsland zöldellő mezői, aranyban gazdag földjei, magasra nőtt, őserdő jellegű erdei. Ott a természet még ura volt kincseinek, folyóinak, fejsze nem érintette hatalmas fáinak; a ritkán arra vetődő squatterek nem mertek szembeszállni vele. Úgy tűnt, az Alpok lánca két, teljesen különböző vidéket választ el egymástól, s egyikük még megőrizte eredeti vadságát. Lenyugvóban volt a nap, s a vöröses felhőkön átszűrődő napsugarak felvidították a Murray környékének színeit. A Gippsland viszont a hegyek árnyékában bizonytalan homályba veszett, mintha idő előtt éjszakába borult volna az egész Alpokon túli vidék. A két, élesen elválasztott táj határán álló utasok élénken érzékelték ezt az ellentétet, s bizonyos megilletődéssel tekintettek arra a csaknem ismeretlen földre, melyet egészen a Victoria tartomány határáig szelnek majd át.

A fennsíkon táboroztak le, s másnap elindultak lefelé a hegyoldalon. Meglehetős gyorsan haladtak. Útközben szokatlanul vad jégeső lepte meg őket, s az utazók a sziklák tövében voltak kénytelenek meghúzódni. A viharos felhőkből nem jégszemcsék, hanem valóságos tenyérnyi jégtáblák zúdultak alá. Parittyából kilőve sem zuhoghattak volna nagyobb erővel; Paganel és Robert néhány jókora zúzódás árán tanulta meg, hogy okosabb a sziklák tövébe húzódni a jégverés elől. A szekér ponyvája sok helyütt kilyukadt; kevés tető állt volna ellent az éles jégdarabok zuhatagának, melyek közül nem egy a fatörzsekbe ékelődött. Ha csak agyon nem akarták kövezetni magukat, az utazóknak ki kellett várniuk a féktelen jégeső végét. Jó órába telt, míg a csapat ismét nekivághatott a patakokban olvadó jégtől nedves, sziklás lejtőknek.

Estefelé a szekér, noha a zötyögős úton meglazultak eresztékei, korong alakú fakerekein szilárdan állva, nagyra nőtt, magányos fenyők között leereszkedett az Alpok utolsó nyúlványain. A hágó Gippsland síkságaira nyílott. Szerencsésen átkeltek tehát az Alpok hegyláncain. Az utazók a szokásos módon felkészültek az éjszakai táborozásra.

Tizenkettedikén hajnalban a megszokott lendülettel indultak újra útnak. Valamennyien azok voltak, hogy mielőbb célhoz érjenek, vagyis a Csendes-óceánhoz, ahol a Britannia hajótörést szenvedett. Csakis ott, és nem Gippsland elhagyott vidékén kereshetik sikerrel a hajótöröttek nyomát. Ayrton sürgette Glenarvan lordot, üzenjen a Duncannak, hogy jöjjön erre a partvidékre, úgy az utazóknak a kutatáshoz szükséges valamennyi eszköz rendelkezésére állna. Ayrton szerint élni kell az alkalommal, s a közeli Lucknow-ból Melbourne-be vezető úton hírvivőt kell küldeni. Később már nehezebb dolguk lesz, mert nem járnak majd a fővárosba vezető út közelében.

A fertálymester tanácsai ésszerűnek tűntek. Paganel azon volt, hogy elfogadják. Úgy vélte, hogy az adott körülmények között nagy hasznát vehetik a jachtnak, s hozzátette, hogy ha elhagyják a lucknow-i utat, azután nem tudnak összeköttetésbe kerülni Melbourne-nel.

Glenarvan habozott, s talán ki is adta volna a parancsot, amire Ayrton oly makacsul igyekezett rábeszélni, de az őrnagy hevesen ellenezte. Egyre azt bizonygatta, hogy az expedíció nem

nélkülözheti Ayrtont, hogy ő az egyetlen, aki ismeri a partvidéket, s hogy ha a véletlen Grant kapitány nyomára vezeti őket, Ayrton mindegyiküknél biztosabban tudja követni a nyomot; végül hogy egyedül csak ő tudja megmutatni a Britannia hajótörésének színhelyét.

Mac Nabbs tehát azon a véleményen volt, hogy változatlanul folytassák útjukat. John Manglesben jó szövetségesre talált, a fiatal kapitány mindenben egyetértett vele. Még azt is hozzátette, hogy Glenarvan utasításai könnyebben eljutnak a Duncanra a Twofold-öbölből, mint ha a hírvivőnek kétszáz mérföldnyi utat kellene megtenni a vadonon át.

Végül is ebben maradtak. Elhatározták, hogy csak a Twofold-öbölből küldenek üzenetet a hajóra. Az őrnagy Ayrtont figyelte. A fertálymester csalódottnak látszott, de mint mindig, most is hallgatott.

Az Ausztráliai-Alpok lábainál elterülő síkság enyhén kelet felé lejtett. Kietlen egyhangúságát csak itt-ott szakították meg hatalmas mimózafa- és eukaliptuszligetek és változatos fajtájú gumifák. A fák alatt a gastrolobium grandiflorum élénk színű virágai borították a földet. Az utat gyakran keresztezték jelentéktelen kis folyók, kákával, orchideával benőtt patakok. Átgázoltak rajtuk. Távolban az utazók közeledtére túzok- és kazuárcsapatok menekültek. A bokrok fölött, rugalmas gumibábok módjára, kenguruk szökdécseltek. A csapat vadászai nemigen gondoltak a vadászattal, nem akarták még jobban kifárasztani lovaikat.

Nyomasztó hőség ülte meg a vidéket. A levegő villamossággal volt tele. Ember, állat megérezte a hatását. Azért csak folytatták az útjukat. A csendet mindössze a fáradt ökröket nógató Ayrton kiáltása verte fel.

Déltől délután két óráig különös páfrányerdőn keltek át, kevésbé elcsigázott utazók nem győztek volna gyönyörködni benne. Ezek a teljes pompájukban álló, fa nagyságú, virágzó növények harminc láb magasra is megnőttek. Lovak és lovasok kényelmesen elhaladhattak a lecsüngő ágacskák alatt; időnként a fás páfrányszárakhoz ütődve meg-megcsörrent egy sarkantyú taraja. A mozdulatlan napernyők alatt kellemes, hűs volt a levegő. Paganel ezúttal sem titkolta érzelmeit; megelégedettségében akkorákat sóhajtozott, hogy hallatára riadt papagájok és kakaduk csapata rebbent fel, s kezdett fülsiketítő locsogásba. A földrajztudós zavartalanul és jó hangosan örvendezett tovább, mikor társai egyszer csak azt látták: meginog a nyeregben, s földre zuhan. Elszédült vajon, vagy tán annál is rosszabb történt, hőguta érte volna a nagy melegben?

Odarohantak.

- Paganel! Paganel! - kiáltotta Glenarvan. - Mi baja van?

- Az a bajom - felelte Paganel, miközben a lábát kiszabadította a kengyelből -, hogy nincs többé lovam.

- Micsoda! Mi történt a lovával?

- Mintha villám sújtotta volna, kimúlt, akárcsak a Mulradyé.

Glenarvan, John Mangles és Wilson megvizsgálta az állatot. Paganel nem tévedett. Lova hirtelen kimúlt.

- Különös - mondta John Mangles.

- Nagyon különös, valóban - mormolta az őrnagy.

Glenarvant gondolkodóba ejtette ez az új baleset. Sehol sem szerezhettek lovat ezen a kihalt vidéken. Ha valami járvány pusztítja az expedíció lovait, nagy nehézségek várhatnak rájuk.

Még be sem esteledett, máris bizonyosnak látszott, hogy járványról van szó. Egy harmadik ló, Wilsoné is kimúlt; s ami még súlyosabb, az egyik ökör is elhullott. Mindössze négy lovuk és három ökrük maradt.

Súlyossá vált a helyzet. A ló nélkül maradt utazók gyalog folytatták az utat. Nem egy squatter járta be gyalogszerrel ezt az elhagyott vidéket. De mi lesz a nőkkel, ha a szekeret is el kell hagyniuk? Meg tudják-e tenni a százhúsz mérföldes utat a Twofold-öbölig?

John Mangles és Glenarvan nyugtalanul vizsgálgatta az életben maradt lovakat. Hátha megakadályozhatják az újabb baleseteket. A vizsgálat sem betegséget, sem elgyengülést nem mutatott ki. A lovak tökéletes, jó egészségben voltak, jól viselték az utazás fáradalmait. Glenarvan azt remélte tehát, hogy a különös járvány nem szed több áldozatot.

Ayrton is így vélekedett, s hozzátette, ő sem érti a lovak hirtelen pusztulását.

Ismét útnak indultak. A szekér sorra fogadta be az elfáradt gyalogosokat. Este, mindössze tízmérföldes út után megálltak, letáboroztak; nyugodt éjszakát töltöttek egy páfrányligetben. A lombok között hatalmas denevérek repdestek; ezek valóban rászolgáltak a „repülő róka" névre.

A következő nap, január 13-a baj nélkül telt el. Az előző napi balesetek nem ismétlődtek meg. Az expedíció minden tagja jó egészségben volt. A lovak és az ökrök derekasan tettek eleget kötelességüknek. Lady Helena szalonjában igen élénk volt a hangulat, sok látogató fordult meg benne. Olbinett buzgón kínálta a frissítő italokat: a harmincfokos hőségben szükség is volt rá. Egész kis hordónyi skót sör, scotch ale elfogyott. Nagy-Britannia legnagyobb emberének kiáltották ki a sörgyáros Barclay et Co.-t, még Wellingtonnál, a hadvezérnél is nagyobbnak, hiszen Wellington sosem készített ilyen kitűnő sört. Ilyen a skót önérzet. Paganel jócskán ivott, és még többet beszélt, de omni re scribili et quibusdam aliis.[72]

Jól kezdődött a nap, s úgy tűnt, így is fog végződni. Jó tizenöt mérföldet tettek meg, s maguk mögött hagytak egy dombos, vöröses talajú vidéket. Azt remélték, hogy még aznap este a Snowy, a Csendes-óceánba ömlő jelentős folyó partján üthetnek tábort. A szekér kerekei hamarosan fekete áradványtalajon, buja fűcsomók között szántottak nyomot, majd ismét gastrolobiummezők következtek. Beesteledett, a látóhatáron élesen kirajzolódó ködcsík a Snowy folyót jelezte. Nagy erőfeszítéssel még megtettek néhány mérföldet. Egy kisebb domb mögött, az útkanyarulatban magas szálerdő meredezett. Ayrton hatalmas, árnyékba vesző fatörzsek között vezette a fáradt ökröket; már elhagyta az erdő szélét, mikor a folyótól félmérföldnyire a szekér hirtelen kerékagyig a sárba süppedt.

- Vigyázat! - kiáltotta a mögötte lovaglóknak.

- Mi történt? - kérdezte Glenarvan.

- Megrekedtünk a sárban - felelte Ayrton.

Kiáltással, ösztökélve nógatta az ökröket, de azok csaknem térdig belesüppedtek a sárba, mozdulni sem tudtak.

- Táborozzunk le itt - mondta John Mangles.

- Ez a legjobb, amit tehetünk - felelte Ayrton. - Holnap, mikor kivilágosodik, meglátjuk, mit tehetünk.

- Állj! - vezényelt Glenarvan.

---

[72] Minden leírható és néhány egyéb dologról

Rövid szürkület után hamarosan leszállt az éj, a hőség azonban nem tűnt el a napfénnyel. Fullasztó pára töltötte be a levegőt. Néhány villám, távoli vihar vakító fénye világította meg a látóhatárt.

Fölütötték az éjjeli táborhelyet. A sárba ragadt szekeret úgy-ahogy elrendezték. Az utazók sátra fölé hatalmas fák lombja borult. Hacsak az eső el nem ered, elviselhető lesz a helyzetük.

Ayrton nagy nehezen kiszabadította a három ökröt az ingoványból. A derék állatok egészen szügyig merültek a sárba. A fertálymester a lovak mellé kötötte ki az ökröket, nem engedte át senki másnak, hogy takarmányukról gondoskodjék. Különben nagy szakértelemmel végezte ezt a munkát, és Glenarvan megfigyelte, hogy ezen az estén a szokottnál is gondosabban bánik velük; meg is köszönte neki, mert mindennél fontosabb volt, hogy az ökrök egészségesek maradjanak.

Közben az utazók hevenyészett vacsorát ettek. A hőség és a fáradság elvette étvágyukat; nem annyira evésre, mint inkább pihenésre volt szükségük. Lady Helena és Mary Grant elköszönt társaitól, és szokott nyughelyére tért. A férfiak közt volt, aki bebújt a sátorba, volt, aki a fák tövében, a kövér fűben nyúlt el, ezen az egészséges vidéken ebből semmi káruk sem származhatott.

Lassacskán valamennyien mély álomba merültek. A csillagokat beborító vastag felhők az eddiginél is sötétebb fátylat vetettek a vidékre. Szellő sem rezzent. Az éjszaka csendjét csak a morepork huhogása verte fel; ez a madár éppen olyan meglepő tisztán hallatta a kis tercet, mint a szomorú európai kakukk.

Az őrnagy rosszul aludt, fárasztó, nehéz álmából tizenegy óra felé fölébredt. Félig lehunyt pillái alól a fák között bolyongó tompa fényt pillantott meg. Olyan volt, mint valami tó fehéren csillogó tükre, s Mac Nabbs először azt hitte, tűzvész veti visszfényét a földre.

Fölkelt, és az erdő felé indult. Nagy meglepetésére ritka természeti tünemény tárult szeme elé. Hatalmas gombamező terült el előtte, az foszforeszkált, a gombák fényt sugárzó spórája világította be a sötétséget.

Az őrnagy cseppet sem volt önző, ezért indult, hogy felébressze Paganelt, hogy a tudós saját szemével láthassa ezt a természeti tüneményt. De hirtelen megtorpant.

A foszforeszkáló fény mintegy félmérföldnyire bevilágította az erdőt, s Mac Nabbsnak úgy tűnt, futó árnyak suhannak az erdő megvilágított szegélyén. Szeme káprázott talán? Vagy érzékcsalódás játszott vele?

Mac Nabbs a földre lapult, és meredten figyelt, most már tisztán látta, hogy több férfi settenkedik a fák között, hol lehajolva, hol fölegyenesedve, mintha friss nyomokat keresnének a földön.

Vajon mit akarnak ezek az emberek? Meg kell tudnia.

Az őrnagy nem habozott; nem riasztotta fel társait, s mint a prérik indiánjai, kúszni kezdett a földön, és eltűnt a magas fűben.

XIX. Váratlan fordulat

Szörnyű éjszaka volt. Hajnali két órakor eleredt az eső, s a viharos felhőkből reggelig szakadt. A sátor nem nyújtott kellő menedéket előle. Glenarvan és társai a szekérre húzódtak. Nem aludtak. Mindenféléről beszélgettek. Csak az őrnagy, akinek rövid távolléte senkinek sem tűnt fel, hallgatta némán a beszélgetőket. Szakadatlanul zuhogott. Már attól tartottak, hogy a Snowy kiönt medréből, s a puha földbe süppedt szekér nagy veszedelembe kerül. Mulrady, Ayrton és John Mangles nemegyszer lement a folyó partjára, hogy megnézze a vízállást, és mindannyiszor bőrig ázva tértek vissza.

Végre megvirradt. Elállt az eső, de a napsugarak nem tudtak áthatolni a sűrű felhőkön. Sárgás pocsolyák, zavaros, sáros vizű valóságos kis tavak terültek el a földön. A felázott talajból gőzölgő langyos pára egészségtelen nedvességgel töltötte be a levegőt.

Glenarvant mindenekelőtt a szekér helyzete foglalkoztatta. Ez volt számára a legfontosabb. Megvizsgálták a súlyos alkotmányt. Egy földmélyedés sűrű, ragadós agyagtalajába süppedt. Elülső részét csaknem teljesen ellepte a sár, hátulsó fele tengelyig süllyedt. Ha valamennyien, emberek, lovak, ökrök nekifeszülnek, akkor sem lesz könnyű szilárd talajra húzniuk a súlyos járművet.

- Iparkodnunk kell - mondta Mangles. - Ha megszárad az agyag, még nehezebb lesz a dolgunk.

- Siessünk - felelte Ayrton.

Glenarvan, a két matróz, John Mangles és Ayrton behatolt az erdőbe, melyben az állatok töltötték az éjszakát.

Magasra nőtt, komor gumifaerdő volt. Mindenfelé csak kiszáradt fák; kérgük már évszázadokkal ezelőtt levált, azaz talán lehántották, akár a paratölgyét paragyűjtés idején. Kopasz ágaik ösztövér hálózata kétszáz láb magasba nyúlott. Ezeken a légi csontvázakon egyetlen madár sem rakott fészket; a sovány, csonthalmazként zörgő ágakon egyetlen falevél sem rezgett. Vajon miféle romboló erő okozta ezt az Ausztráliában elég gyakori jelenséget, mi pusztít ki járványszerűen egész erdőket? Nem tudni. Sem a legvénebb bennszülöttek, sem a halottak ligetében régóta porladó őseik nem látták ezeket a fákat soha zöldellni.

Glenarvan menet közben a szürke eget nézte, melyre a gumifák legapróbb ágai is csipkeként rajzolódtak ki. Ayrton döbbenten látta, hogy az ökrök és a lovak nincsenek ott, ahol hagyta őket. A lebéklyózott állatok azonban nem kóborolhattak el messzire.

Hiába keresték őket az erdőben. A csodálkozó Ayrton a Snowy folyó pompás mimózákkal szegélyezett partján indult tovább. Az ökreitől jól ismert kiáltást hallatta. Nem kapott választ. A fertálymester nagyon nyugtalannak látszott, társai tanácstalanul tekintettek rá.

Egy órán át hiába kutattak az állatok után, Glenarvan már vissza is fordult volna a jó mérföldnyire levő szekérhez, mikor nyerítés ütötte meg a fülét. Nyomban utána bőgés is hallatszott.

- Ott vannak! - kiáltott fel John Mangles.

Azzal átvágott a magas gastrolobiumbozóton, mely egy egész csordát is eltakarhatott volna.

Glenarvan, Mulrady és Ayrton a kapitány nyomába eredt, s hamarosan döbbenten álltak meg.

Két ökör és három ló hevert ott, villámsújtottan, akárcsak előbb kimúlt társaik. Tetemük már kihűlt, s a mimózafák közül kiéhezett hollók lesték károgva a váratlan zsákmányt.

Glenarvan és társai összenéztek; Wilson elkáromkodta magát.

- Hagyd, Wilson - mondta Glenarvan, pedig ő is alig tudott uralkodni magán -, ezen már nem segíthetünk. Ayrton, vezesse a szekérhez a megmaradt ökröt meg a lovat! Majd csak elboldogulunk velük.

- Ha a szekér nem süppedt volna a kátyúba - mondta John Mangles -, apránként ez a két állat is elhúzná a tengerpartig. Mindenáron ki kell hát szabadítanunk ezt az átkozott alkotmányt.

- Megpróbáljuk, John - felelte Glenarvan. - Térjünk vissza a táborhelyre, a többiek már bizonyosan aggódnak hosszú távollétünk miatt.

Ayrton leoldozta az ökör béklyóját, Mulrady a lóét, aztán a folyó kanyargós partja mentén visszaindultak a tábor felé.

Fél óra múlva Paganel, Mac Nabbs, lady Helena és Mary Grant megtudták, hányadán állnak a dolgok.

- Szavamra, Ayrton - tört ki az őrnagy -, nagy kár, hogy nem patkoltatta meg valamennyi lovunkat a Wimerra gázlójánál!

- Miért, uram? - kérdezte Ayrton.

- Mert a lovaink közül csak az az egy maradt életben, amelyikre a maga kovácsa verte föl a patkót.

- Valóban - mondta John Mangles -, különös véletlen.

- Puszta véletlen - felelte a fertálymester, merően az őrnagy szeme közé nézve -, puszta véletlen, nem egyéb.

Mac Nabbs összeszorította a száját, mintha az ajkára tóduló szavakat akarná így visszafogni. Glenarvan, Mangles és lady Helena várta, hogy végigmondja gondolatát, de az őrnagy elhallgatott, s a szekérhez ment, melyet Ayrton vizsgálgatott.

- Mit akart mondani? - kérdezte Glenarvan John Manglestől.

- Nem tudom - felelte a fiatal kapitány. - Pedig az őrnagy nem az az ember, aki a levegőbe beszél.

- Nem, John - mondta lady Helena. - Mac Nabbs nyilvánvalóan gyanakszik Ayrtonra.

- Gyanakszik? - hitetlenkedett Paganel.

- Mire gyanakszik? - kérdezte Glenarvan. - Talán azt hiszi, ő ölte meg a lovainkat meg az ökreinket? Miért tette volna? Hiszen megegyeznek az érdekeink!

- Igazad van, kedves Edward - mondta lady Helena -, és még hozzáteszem, hogy a fertálymester az utazás kezdete óta nyilvánvaló tanújelét adta ragaszkodásának.

- Tagadhatatlan - felelte John Mangles -, de akkor mit jelentenek az őrnagy szavai? Tudni szeretném.

- Azt hiszi talán, hogy a fegyencekkel játszik össze? - kiáltott fel meggondolatlanul Paganel.

- Miféle fegyencekkel? - kérdezte Mary Grant.

- Paganel úr téved - felelte gyorsan John Mangles -, hiszen tudja jól, hogy Victoria tartományban nincsenek fegyencek!

- Az ördögbe is, hát persze hogy nincsenek! - mondta Paganel, hogy jóvátegye, amit az előbb mondott. - Hol a csudában volt a fejem? Fegyencek? Ki hallott fegyencekről Ausztráliában? Meg aztán ahogy partra szállnak, becsületes emberekké válnak! Az éghajlat! Tudja, Mary kisasszony, az erkölcsnemesítő éghajlat!

A szegény tudós, ahogy igyekezett jóvátenni baklövését, úgy járt, mint a szekér, egyre mélyebben süppedt a kátyúba. Lady Helena figyelmesen nézte őt, ettől aztán Paganel végleg elveszítette a fejét. Lady Helena nem akarta még jobban zavarba hozni a tudóst, ezért hát Marybe karolva a sátor felé sétált, ahol Olbinett, művészetének minden szabályát szem előtt tartva, reggelihez terített.

- Engem kellene fegyházba csukni! - mondta Paganel siralmas képpel.

- Bizony - felelte Glenarvan.

A komor válasz lesújtotta a derék földrajztudóst. Glenarvan és John Mangles a szekér felé indult.

Ayrton és a két matróz éppen azon igyekezett, hogy kimozdítsa a szekeret a mély kátyúból. A két oldalra befogott ló és az ökör teljes erőből húzta a járművet, az istráng szakadásig feszült, a járom majd szétrepedt a nagy erőfeszítéstől. Wilson és Mulrady a kerekeket tolták, míg a fertálymester kiáltozva ösztökélte a felemás fogatot. A nehéz szekér nem mozdult. A száraz agyag úgy kötötte, mint a cement.

John Mangles vízzel locsolta az agyagot, hogy fölengedjen. Hiába. A szekér csak nem mozdult. Emberek, állatok újra nekirugaszkodtak, majd megálltak. Hacsak darabokra nem szedik az egész alkotmányt, le kell mondaniuk arról, hogy kimozdítsák a kátyúból. Ehhez azonban nem volt megfelelő szerszámuk, így hát nem kezdhettek hozzá.

Ayrton azonban mindenáron le akarta győzni ezt az akadályt, s már újra nekirugaszkodott volna, mikor Glenarvan megállította.

- Elég, Ayrton - mondta. - Kímélnünk kell a megmaradt ökröt meg a lovat. Ha gyalog folytatjuk az utunkat, egyik a hölgyeket, másik az élelmiszerkészletet viszi majd. Hasznukat láthatjuk hát.

- Rendben van, uram - felelte a fertály mester, és kifogta az állatokat.

- Most pedig, barátaim - tette hozzá Glenarvan -, térjünk vissza a táborba, tanácskozzunk, vegyük fontolóra a helyzetet, vizsgáljuk meg a jó és rossz lehetőségeket, aztán határozzunk.

Hamarosan tűrhető reggeli feledtette az utazókkal a kellemetlen éjszakát, majd megkezdték a tanácskozást. Mindenkit megkértek, mondja el véleményét.

Mindenekelőtt meg kellett határozniuk táborhelyük pontos földrajzi helyét. Ezzel Paganelt bízták meg, aki a kívánt pontossággal eleget is tett megbízatásának. Az expedíció ez idő szerint a 37. szélességi kör és a 147. délkör 53. percének metszőpontján, a Snowy folyó partján tartózkodott.

- Mi a Twofold-öböl pontos földrajzi helye? - kérdezte Glenarvan.

- 150. fok - felelte Paganel.

- És ez a két fok hét perc távolság hány mérföldet tesz ki?

- Hetvenöt mérföldet.

- És Melbourne milyen messze van?

- Legalább kétszáz mérföldnyire.

- Jól van - mondta Glenarvan. - Most, hogy tudjuk, hol is vagyunk, mi a teendő?

Egyhangú volt a válasz: késedelem nélkül induljanak a partvidék felé. Lady Helena és Mary vállalták, hogy öt mérföldet megtesznek naponta. A bátor nők nem riadtak vissza attól, hogy ha kell, gyalog tegyék meg a Snowy folyótól a Twofold-öbölbe vezető utat.

- Vitéz útitárs vagy, kedves Helena - mondta Glenarvan. - De vajon a tengerparton minden szükséges eszközhöz hozzájutunk?

- Kétségtelenül - felelte Paganel. - Eden már több éves város. Kikötőjéből biztosan gyakran mennek Melbourne-be hajók. Azt hiszem, harmincöt mérföldnyire innen, a Victoria tartomány határán Delegete községben szerezhetünk élelmet meg közlekedési eszközt.

- Hát a Duncan? - kérdezte Ayrton. - Nem gondolja, mylord, hogy célszerű volna az öbölbe rendelni?

- Mit gondol, John? - kérdezte Glenarvan.

- Nem hiszem, hogy különösebben sietnünk kellene ezzel - felelte a fiatal kapitány rövid gondolkodás után.

- Ráérünk még Tom Austinért üzenni.

- Nyilvánvaló - mondta Paganel.

- Négy-öt nap múlva amúgy is Edenben leszünk - tette hozzá John Mangles.

- Négy-öt nap múlva! - csóválta a fejét Ayrton. - Számítson inkább tizenötöt vagy húszat, kapitány, hogy később aztán ne érje csalódás!

- Tizenöt-húsz nap hetvenöt mérföldes útra! - kiáltott fel Glenarvan.

- Legalább annyi, uram. A Victoria tartomány legnehezebb részén kell átkelnünk, sivatagon, ahol a squatterek szerint semmi sincsen; úttalan síkságokon, bozótokon, ahol még állomások sem tudtak létesülni. Fejszével kell utat törnünk, fáklyával a kézben kell majd haladnunk; higgyék el, nem tesszük meg gyorsan az utat.

Ayrton határozottan beszélt. Paganel a feléje forduló kérdő tekintetekre bólintással hagyta helyben a fertálymester szavait.

- Elhiszem, hogy nehézségek előtt állunk - mondta John Mangles. - Nos, hát tizenöt nap múlva lordságod üzenhet a Duncanra.

- Hozzáteszem - folytatta Ayrton -, hogy a legfőbb nehézségeket nem az út akadályai okozzák, hanem az, hogy át kell kelnünk a Snowy folyón, s valószínűleg be kell várnunk, míg leapad a vize.

- Várni! - kiáltott fel a fiatal kapitány. - Nincs valahol átkelőhely?

- Nem hiszem - felelte Ayrton. - Ma reggel hiába kerestem járható gázlót. Ebben az évszakban ritka az ilyen sebes sodrású folyó, szerencsétlen véletlen, nem tehetek róla.

- Olyan széles hát ez a Snowy? - kérdezte lady Helena.

- Széles és mély, asszonyom - felelte Ayrton. - Egy mérföld széles, és roppant gyors a sodra. Jó úszó sem úszhatná át veszélytelenül.

- Hát akkor építsünk csónakot! - kiáltott fel Robert, aki semmitől sem riadt vissza. - Kidöntünk egy fát, kivájjuk, és kész.

- Így beszél Grant kapitány fia! - mondta Paganel.

- És igaza van - szólt John Mangles. - Kénytelenek leszünk így tenni. Felesleges tehát, hogy hiábavaló tanácskozással vesztegessük az időt.

- Mi a véleménye, Ayrton? - kérdezte Glenarvan.

- Azt hiszem, mylord, hogy ha csak valami segítség nem érkezik, még egy hónap múlva is itt rostokolunk a Snowy partján.

- Van valami jobb terve? - kérdezte John Mangles kissé türelmetlenül.

- Van. Hagyja el a Duncan Melbourne-t, és jöjjön a keleti partra.

- Ó, a Duncan! Mindig csak a Duncan! Attól, hogy az öbölben van, mi még nem jutunk el oda!

Ayrton néhány pillanatra elgondolkozott, majd kitérően így felelt:

- Senkire sem akarom rákényszeríteni a véleményemet. Amit teszek, mindnyájunk érdekében teszem, s ha lordságod indulásra ad jelt, én készen állok.

Elhallgatott, és összefonta mellén a karját.

- Ez nem felelet, Ayrton - mondta Glenarvan. - Mondja el, mi a terve, és megvitatjuk. Mit ajánl?

Ayrton nyugodt, magabiztos hangon így szólt:

- Azt tanácsolom, hogy jelenlegi helyzetünkben, mikor semmink sincsen, ne kíséreljünk meg átkelni a Snowyn. Itt kell bevárnunk a segítséget, s a segítség csak a Duncanról jöhet. Táborozzunk le tehát itt, ahol élelemben nincs hiány, s egyikünk vigyen üzenetet Tom Austinnak, hogy menjen hajójával a Twofold-öbölbe.

Némi meghökkenéssel fogadták ezt a váratlan javaslatot. John Mangles nem titkolta, hogy cseppet sem tetszik neki.

- Eközben - folytatta Ayrton - vagy leapad a Snowy, és találunk járható gázlót, vagy pedig megépítjük a csónakot, erre bőven lesz időnk. Íme, mylord, a tervem, várom jóváhagyását.

- Nos, Ayrton, ez a terv komoly megfontolást kíván - felelte Glenarvan. - Legfőbb hibája, hogy jelentős késedelmet okoz, ugyanakkor komoly fáradságot, de esetleg nagy veszedelmektől kímél meg bennünket. Mi a véleményük, barátaim?

- Szóljon, kedves Mac Nabbs - mondta lady Helena -, hiszen az egész tanácskozás alatt csak hallgatott, igazán nagyon szófukar.

- Minthogy véleményemet kérik - felelte az őrnagy -, őszintén megmondom: Ayrton tervét értelmesnek, előrelátónak tartom, támogatom a javaslatát.

Senki sem várta ezt a választ, hiszen Mac Nabbs mindeddig hevesen ellenezte Ayrton terveit. Ayrton maga is csodálkozó pillantást vetett az őrnagyra. Paganel, lady Helena és a matrózok elejétől fogva hajlottak arra, hogy elfogadják a fertálymester javaslatát. Mac Nabbs szava után nem haboztak többet.

Glenarvan kijelentette tehát, hogy Ayrton tervét elvben elfogadják.

- Nos, John - fordult a kapitányhoz -, nem gondolja, hogy az elővigyázatosság megkívánja, hogy így tegyünk, hogy tábort üssünk a folyóparton, és bevárjuk a közlekedési eszközöket?

- De igen - felelte John Mangles -, ha ugyan hírvivőnk át tud kelni a Snowyn, melyen mi nem tudunk átjutni.

Valamennyien a fertálymesterre néztek. Az magabiztosan mosolygott.

- A hírvivő nem kel át a folyón - mondta.

- Ó! - kiáltott fel John Mangles.

- Egyszerűen visszafordul a lucknow-i útra, mely egyenesen Melbourne-be vezet.

- Kétszázötven mérföld gyalog! - kiáltott fel a fiatal kapitány.

- Lóháton - felelte Ayrton. - Van egy jó lovunk. Négynapi út az egész. Számítsuk hozzá a két napot, míg a Duncan az öbölbe ér, meg huszonnégy órát, mire a hírvivő a legénységgel visszatér a táborba, egy hétbe telik az egész.

John Mangles mindjobban elámult, mikor látta, hogy az őrnagy egyetértően bólint Ayrton szavaira. A fertálymester javaslatát azonban egyhangúlag elfogadták, nem maradt más hátra, mint hogy végrehajtsák a valóban jól kigondolt tervet.

- Most pedig, barátaim - szólt Glenarvan -, ki kell választanunk a hírvivőt. Nem titkolom, nehéz és veszélyes feladat vár rá. Ki vállalja társaiért; ki viszi Melbourne-be a parancsot?

Wilson, Mulrady, John Mangles, Paganel, de még Robert is nyomban jelentkezett. John különösen erősködött, hogy őrá bízzák a küldetést. Ayrton, aki mindeddig hallgatott, most megszólalt:

- Ha ön is beleegyezik, mylord, én mennék el. Ismerem a vidéket. Nemegyszer bejártam ennél nehezebb részeit. Ott is segíteni tudok magamon, ahol más elakadna. Közös érdekből kérem tehát, hogy én mehessek Melbourne-be. Egy levél igazolna a másodkapitány előtt, s ígérem, hat nap alatt elhozom a Duncant a Twofold-öbölbe.

- Helyes! - mondta Glenarvan. - Értelmes és bátor ember ön, Ayrton. Sikerrel fog járni.

A fertálymester valóban mindegyiküknél alkalmasabb volt a nehéz feladatra. Valamennyien belátták, s a többi ajánlkozó visszalépett. John Mangles még egy utolsó ellenvetést tett, mondván, hogy Ayrton jelenléte feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a Britannia vagy Harry Grant nyomára bukkanjanak. Az őrnagy azonban megjegyezte, hogy az expedíció Ayrton visszatértéig a Snowy partján marad, s hogy szó sincs arról, hogy nélküle kezdjenek a fontos kutatáshoz, így hát távolléte semmiben sem hátráltatja vállalt kötelességüket, a kapitány megmentését.

- Akkor hát menjen, Ayrton - szólt Glenarvan -, igyekezzék, és Edenen keresztül térjen vissza a Snowy menti táborba!

A fertálymester szemében megelégedés csillogott. Elfordította a fejét, de bármily gyorsan is fordult el, John Mangles észrevette. John ösztönösen - de csakis ösztönösen - érezte, hogy egyre erősbödik bizalmatlansága Ayrton iránt.

A fertálymester felkészült az útra, a két matróz segédkezett neki, az egyik a lóval törődött, a másik az úti élelmiszerrel. Eközben Glenarvan megírta Tom Austinnak a levelet.

Utasította a másodkapitányt, hogy haladéktalanul menjen a Twofold-öbölbe. Bizalmába ajánlotta a fertálymestert, mondván, hogy minden tekintetben bízhat benne. Meghagyta, hogy a partra érve Tom Austin rendeljen egy szakasz matrózt Ayrton parancsnoksága alá.

Mikor Glenarvan a levélnek ehhez a részéhez ért, Mac Nabbs, aki figyelmesen követte Glenarvan tollát, különös hangsúllyal megkérdezte, hogy írják az Ayrton nevet.

- Hát úgy, ahogy kiejtik - felelte Glenarvan.

- Tévedés - mondta az őrnagy -, Ayrtonnak ejtik, de Ben Joyce-nak írják!

XX. Aland-Zealand

Ben Joyce nevének említése villámcsapásként hatott. Ayrton hirtelen fölegyenesedett. Kezében revolver. Egy dörrenés... Glenarvant golyó érte; a földre zuhant. Kint puskalövések dörrentek.

Első meglepetéséből felocsúdva John Mangles és a két matróz Ben Joyce-ra akarta vetni magát, de a vakmerő fegyenc már eltűnt, s csatlakozott a gumifaerdő szegélyén szétszéledve várakozó bandájához.

A sátor nem nyújtott elégséges menedéket a puskagolyók ellen. Fedezékbe kellett vonulniuk. Glenarvan csak könnyen sebesült meg; felállt.

- A szekérhez! A szekérhez! - kiáltotta John Mangles.

S azzal lady Helenát és Mary Grantot a szekér vastag deszkafala mögé vonta, ahol biztonságban lehettek.

John, az őrnagy, Paganel és a matrózok megragadták karabélyukat, és készen álltak, hogy viszonozzák a fegyencek lövéseit. Glenarvan és Robert a nőkhöz, Olbinett a védőkhöz csatlakozott.

Mindez villámgyorsan zajlott le. John Mangles figyelmesen leste az erdő szélét. Ben Joyce érkezésére megszakadt a lövöldözés. A fegyverdörgést mély csend követte. A gumifák ágai közt még itt-ott fehér füst lebegett. A magas gastrolobiumbozót mozdulatlan volt. Semmi sem mutatott arra, hogy támadás készül.

Az őrnagy és John Mangles egészen a nagy fákig átvizsgálta a vidéket. Elhagyatott volt a hely. Számtalan lábnyom látszott, a földön félig elégetett gyújtókupakok füstölögtek. Az őrnagy előrelátóan eloltotta, tudta, hogy egyetlen szikra is félelmetes tűzvészt okozhat ebben a száraz erdőben.

- Eltűntek a fegyencek - mondta John Mangles.

- Igen - felelte az őrnagy -, éppen ez nyugtalanít. Szívesebben néznék a szemük közé. Inkább egy tigris a nyílt síkon, mint kígyó a fűben. Vizsgáljuk át a szekér körüli bokrokat.

Az őrnagy és John végigkutatta a vidéket. Az erdő szélétől egészen a Snowy partjáig egyetlen fegyencet sem láttak. Ben Joyce bandája tovarebbent, mint kártékony madárcsapat. Eltűnésük sokkal különösebb volt, semhogy megnyugtatta volna őket. Elhatározták hát, hogy résen állnak. A szekér, valóságos sárban épült erőd, a tábor központja lett; s óránként felváltva egymást, két-két férfi őrködött.

Lady Helena és Mary Grant első gondja az volt, hogy bekössék Glenarvan sebét. Mikor Ben Joyce golyója leterítette a férjét, lady Helena rémülten rohant hozzá. A bátor asszony hamarosan erőt vett aggodalmán, s a szekérhez vezette Glenarvant. Lehúzták a lord sebesült válláról az inget, s az őrnagy megállapította, hogy a golyó csak felszakította a húst, de komolyabb sérülést nem okozott. Sem ideget, sem csontot nem ért. A seb erősen vérzett ugyan, de Glenarvan az ujjait és alsókarját mozgatva meggyőzte barátait, hogy valóban nem súlyos a sérülése. Miután bekötözték, azt kívánta, ne foglalkozzanak többet vele, s így sor kerülhetett a történtek tisztázására.

Az utasok, az őrt álló Mulrady és Wilson kivételével, úgy-ahogy elhelyezkedtek a szekérben. Megkérték az őrnagyot, beszéljen.

Mielőtt elbeszélésébe kezdett volna, az őrnagy előbb közölte lady Helenával mindazt, amit nem tudott, azaz a perthi fegyencek szökését, feltűnésüket a Victoria tartományban, s bűnrészességüket a vasúti szerencsétlenségben. Átadta neki az *Australian and New Zealand Gazette* Seymourban vásárolt számát, s megjegyezte, hogy a rendőrség díjat tűzött ki a félelmetes bandita fejére, akinek tizennyolc hónapon át elkövetett merényletei szereztek hírhedt nevet.

Vajon hogyan ismerte fel Mac Nabbs a fertálymesterben Ben Joyce-ot? Ennek a titkára volt mindenki kíváncsi, s az őrnagy elmagyarázta.

Találkozásuk első pillanata óta ösztönszerűen gyanakodott Ayrtonra. Néhány jelentéktelen apróság határozott gyanút ébresztett benne. Észrevette, hogy a fertálymester össze-összenézett a Wimerra folyói patkolókováccsal, látta, hogy Ayrton legszívesebben elkerüli a városokat, falvakat, feltűnt neki, hogy milyen makacsul ragaszkodik ahhoz, hogy a Duncant a keleti partra rendeljék; aztán furcsa volt, hogy sorra pusztulnak a gondjaira bízott állatok, s végül úgy találta, hogy a fertálymester egész magatartásából hiányzik az őszinteség.

Határozott vádat azonban nem mert volna emelni ellene, ha be nem következnek a múlt éjszakai események.

Mac Nabbs a magas bozótokban kúszva azoknak a gyanús árnyaknak a közelébe ért, melyek a tábortól félmérföldnyire fölkeltették a figyelmét. A foszforeszkáló növények halványan bevilágították a sötétséget. A földre hajolva három ember vizsgálta a friss nyomokat; az egyikben Mac Nabbs felismerte a black-pointi patkolókovácsot.

- Ők azok - mondta az egyik.

- Igen - felelte a másik -, itt van a lóherés patkó nyoma.

- Ezt követtük Wimerrától.

- Valamennyi lovuk elpusztult.

- Nem kell messzire menni a méregért! Egész lovas hadsereget ki lehetne irtani vele! Hasznos növény ez a gastrolobium!

- Aztán elhallgattak - folytatta Mac Nabbs -, és eltávolodtak. Még nem tudtam eleget. Követtem őket.

Csakhamar újra beszélgetni kezdtek.

- Ügyes ember ez a Ben Joyce - mondta a patkolókovács -, jól kiagyalta ezt a hajótörést, adta fertálymestere! Ha sikerül a terve, akkor megütöttük a főnyereményt! Ördögi Ayrton!

- Nevezd csak Ben Joyce-nak, kiérdemelte ezt a nevet! - felelte egy másik.

- Ekkor a gonosztevők elhagyták a gumifaerdőt - folytatta az őrnagy. - Megtudtam, amit akartam, s azzal a meggyőződéssel tértem vissza a táborba, hogy - ne vegye rossz néven, Paganel - nem minden fegyenc erkölcsét nemesíti meg az ausztráliai éghajlat.

Az őrnagy elhallgatott. Társai némán gondolkodtak.

- Így hát - mondta Glenarvan haragtól sápadtan - Ayrton idecsalt bennünket, hogy kifosszon és legyilkoljon valamennyiünket.

- Igen - felelte az őrnagy.

- Bandája pedig Wimerra óta követett bennünket, és csak a kedvező alkalmat leste?

- Igen.

- Így hát ez a nyomorult nem a Britannia tengerésze? Csak úgy lopta az Ayrton nevet, a matrózkönyvvel együtt?

Minden tekintet Mac Nabbs felé fordult; ő is nyilván elgondolkozott már ezen.

- Ebből a homályos helyzetből csak néhány bizonyosságot lehet kihámozni - mondta változatlan nyugalommal az őrnagy. - Szerintem ennek az embernek valóban Ayrton a neve. Vitathatatlan, hogy ismeri Harry Grantot, és hogy a Britannia fertálymestere volt. A pontos részletek, amelyeket Ayrton előadott, ezt bizonyítják, és a fegyencek előbb elmondott beszélgetése is erre mutat. Ne bonyolódjunk tehát hiábavaló találgatásokba, fogadjuk el, hogy Ben Joyce és Ayrton egy és ugyanaz a személy, azaz a Britannia volt matróza, aki egy fegyencbanda vezére lett.

Vita nélkül elfogadták Mac Nabbs magyarázatát.

- Hát azt meg tudja-e mondani, miért és hogyan került Harry Grant fertálymestere Ausztráliába? - kérdezte Glenarvan.

- Hogy hogyan került ide, nem tudom - felelte Mac Nabbs -, erről még a rendőrség sem tud többet, mint én. Hogy miért van itt? Erre sem tudok válaszolni. Erre a rejtélyre majd a jövő derít fényt.

- A rendőrség még azt sem tudja, hogy Ayrton és Ben Joyce egy és ugyanaz a személy - mondta John Mangles.

- Igaza van, John - felelte az őrnagy -, pedig ez megkönnyítené a nyomozást.

- Eszerint ez a nyomorult bűnös célokkal lépett Paddy O'Moore gazdaságába?

- Kétségtelenül - felelte Mac Nabbs. - Valami rosszat forralt az ír ellen, de aztán jobb alkalom kínálkozott számára. A véletlen az útjába sodort bennünket. Hallotta Glenarvan elbeszélését, a hajótörés történetét; s minthogy vakmerő ember, nyomban elhatározta, hogy hasznosítja a hallottakat. Útnak indult az expedíció. A Wimerránál kapcsolatba lépett egyik emberével, a blackpoint-i kováccsal, és attól kezdve felismerhető nyomokat hagyott maga után. Bandája követett bennünket. Egy mérges növénnyel lassacskán kiirtották lovainkat, ökreinket. Mikor aztán elérkezettnek látta az időt, belevezetett bennünket a Snowy lápjába, majd a vezetése alatt álló fegyencbanda kezére akart juttatni valamennyiünket.

Amit csak tudtak, elmondták Ben Joyce-ról. Múltját felvázolta az őrnagy, s képe most már világosan állt előttük: vakmerő, félelmetes bűnöző. Tisztán látták szándékait, így megértették, hogy a helyzet éberséget követel. A leleplezett banditától szerencsére kevésbé kellett tartaniuk, mint az álruhás árulótól.

A világosan feltárt helyzet azonban súlyos következményekkel járt. Senki sem gondolt még rá. De míg a többiek a múltról beszéltek, Mary Grant a jövőre gondolt.

Elsőnek John Mangles vette észre, milyen sápadt és kétségbeesett a fiatal lány. Megértette, mi játszódik le a lelkében.

- Mary kisasszony! Mary kisasszony! Ön sír! - kiáltott fel.

- Sírsz, gyermekem? - kérdezte lady Helena.

- Apám! - zokogta a fiatal lány. - Asszonyom, az apám!

Képtelen volt folytatni. Valamennyiük agya hirtelen megvilágosodott. Megértették, mi okozta Mary fájdalmát, miért hullik a könnye, miért tolul szívéből ajkára apja neve.

Az áruló Ayrton leleplezése minden reményt meghiúsított. A fegyenc csupán kiagyalta a hajótörést, hogy Glenarvant tőrbe csalja. A fegyencek, kiknek beszélgetését Mac Nabbs kihallgatta, kereken megmondták. A Britannia sohasem szenvedett hajótörést a Twofold-öböl zátonyain! Harry Grant sohasem lépett az ausztráliai kontinensre!

Az irat helytelen értelmezése másodszor vezette tévútra a Britanniát kutatókat!

A gyermekek fájdalmának láttán valamennyien komoran hallgattak. Ki is talált volna vigasztaló szavakat? Robert nővére karjában zokogott. Paganel bosszúsan mormolta:

- Ó, te szerencsétlen irat! Ugyancsak próbára tetted egy tucat derék ember agyát!

Az érdemes földrajztudós haragjában majd szétverte a homlokát.

Eközben Glenarvan az őrt álló Mulradyhoz és Wilsonhoz csatlakozott. Az erdő széle és a folyó között a síkon mély csend uralkodott. Az égbolton mozdulatlan nagy felhők gubbasztottak. A mély kábulatba süppedt légben a legapróbb zaj is tisztán hallatszott volna, a csendet azonban semmi sem törte meg. Ben Joyce és bandája alighanem messzire elvonult, mert a fák alacsony ágain hancúrozó madárcsapatok, a zsenge hajtásokat békésen legelő kenguruk, a magas bokrok között zavartalanul sétáló emupár nyugalma arra vallott, hogy a vadon békéjét nem háborgatják emberek.

- Egy óra óta - kérdezte Glenarvan a két matróztól - semmit sem láttak, semmit sem hallottak?

- Semmit, uram - felelte Wilson. - A fegyencek nyilván több mérföldnyire vannak.

- Úgy látszik, nincsenek elegen ahhoz, hogy megtámadjanak bennünket - mondta Mulrady. - Ez a Ben Joyce alighanem az Alpok tövében kóborló bushrangerek, bozótvándorok közül igyekszik magához illő haramiákat toborozni.

- Könnyen lehet, Mulrady - felelte Glenarvan. - Gyáva fickók ezek. Tudják, hogy jól fel vagyunk fegyverkezve. Szürkülettől kettőzött éberséggel kell őrködnünk! Ó, bárcsak el tudnánk hagyni ezt a mocsaras síkságot, és folytathatnánk utunkat a partvidék felé! De a megáradt folyó utunkat állja. Annyi aranyat adnék egy tutajért, amennyit nyom, csak átvinne minket a túlsó partra!

- Miért nem építteti meg velünk a tutajt, mylord? Fában nincs hiány.

- Nem, Wilson - felelte Glenarvan -, ez a Snowy olyan sebes folyású, hogy nem kelhetünk át rajta.

E pillanatban John Mangles, az őrnagy és Paganel csatlakozott Glenarvanhoz. A Snowy partjáról jöttek, megvizsgálták a vízállást. A legutóbbi esőzés úgy megárasztotta a folyót, hogy az rendes szintjénél egy lábnyival magasabb volt. Rohanó áradat lett belőle, olyan, mint az amerikai hegyi patakok. Nem merészkedhettek erre a robajló, féktelen, partjain örvénylően megtörő vízre.

John Mangles kijelentette, hogy lehetetlen az átkelés.

- De nem időzhetünk itt tétlenül - tette hozzá. - Amit Ayrton árulása előtt meg akartunk tenni, azt most még inkább meg kell kísérelnünk.

- Mit akarsz mondani, John? - kérdezte Glenarvan.

- Sürgős segítségre van szükségünk - felelte John Mangles -, s minthogy a Twofold-öbölbe nem juthatunk el, egyikünknek Melbourne-be kell mennie. Van még egy lovunk. Adja nekem, mylord, és én elmegyek Melbourne-be.

- Nagyon veszélyes kísérlet ez, John - mondta Glenarvan. - Nem is említve az ismeretlen vidéken át vezető kétszáz mérföldes út veszélyét, az ösvényeket és az utat nyilvánvalóan őrzik Ben Joyce cinkosai.

- Tudom, mylord, de azt is tudom, hogy a jelenlegi helyzet tarthatatlan. Ayrton vállalkozott arra, hogy nyolc nap alatt visszatér a Duncan embereivel. Én hat nap alatt visszatérek a Snowy partjára. Mit parancsol, mylord?

- Mielőtt Glenarvan döntene - szólt Paganel -, mondanék valamit. Hogy valaki menjen Melbourne-be, az rendben van, de hogy John Mangles vállalja a veszélyeket, az már nincs rendben. Ő a Duncan kapitánya, nem kockáztathatja az életét. Én megyek helyette.

- Igaza van - felelte az őrnagy. - De miért éppen ön menne, Paganel?

- Itt vagyunk mi is! - kiáltott fel Mulrady és Wilson.

- Azt hiszik talán, hogy én megijedek egy kétszáz mérföldes lovaglástól? - kérdezte Mac Nabbs.

- Barátaim - szólt Glenarvan -, ha egyikünknek Melbourne-be kell mennie, a sors döntse el, ki légyen az. Paganel, írja fel a neveket...

- Legalább az önét ne, mylord - mondta John Mangles.

- Miért ne? - kérdezte Glenarvan.

- Nem hagyhatja el lady Helenát, s a sebe sem gyógyult még be!

- Glenarvan, ön nem hagyhatja el az expedíciót - mondta Paganel.

- Nem - szólt az őrnagy -, önnek itt a helye, nem távozhat el.

- Veszélyes útról van szó - felelte Glenarvan -, a kockázatból én is ki akarom venni a részemet. Írja, Paganel. Tegyék az én nevemet is a társaimé közé! Bárcsak az enyémet húznák ki!

Meghajoltak Glenarvan kívánsága előtt. Az ő nevét is elkeverték a többiekével. Sorsot húztak; a véletlen Mulradyt jelölte ki. A derék matróz elégedetten hurrát kiáltott.

- Mylord, útra készen állok - mondta.

Glenarvan megszorította Mulrady kezét. Aztán az őrnagyra és John Manglesre bízta a tábor őrizetét, és visszatért a szekérhez.

Lady Helenának nyomban elmondták, hogy hírvivőt menesztenek Melbourne-be, s hogy Mulradyt jelölte ki a véletlen. Lady Helena szívhez szóló szavakat intézett a derék tengerészhez. Bátor, értelmes, erős és fáradhatatlan embernek ismerték Mulradyt; a sors igazán nem dönthetett volna jobban.

Úgy határoztak, hogy Mulrady este nyolc órakor, a rövid szürkület után indul útnak. Wilson vállalta, hogy előkészíti a lovat. Az az ötlete támadt, hogy leveszi az áruló patkót a ló bal lábáról, s az éjszaka elhullott lovak egyikének a patkójával helyettesíti. Így a fegyencek nem ismerhetik fel Mulrady nyomát, s mivel lovuk nincsen, nem is követhetik.

Míg Wilson ezzel foglalatoskodott, Glenarvan nekikészült, hogy megírja Tom Austinnak a levelet, de sebesült karja zavarta, így megkérte Paganelt, írja meg helyette. A tudós valami fontos gondolatba mélyedt, tudomást sem vett arról, hogy mi történik körülötte. Tudni való, hogy Paganel a szerencsétlen kalandok közben egyébre sem gondolt, mint a helytelenül értelmezett iratra. Forgatta szavait, hogy új értelmet csikarjon ki belőlük; igyekezetébe teljesen belemélyedt.

Glenarvan kérését is csak másodszorra hallotta meg.

- Ó, igen - felelte Paganel. - Szívesen.

S azzal felnyitotta jegyzettömbjét. Kitépett egy tiszta lapot, s ceruzával a kezében várt. Glenarvan a következőket diktálta neki:

„Utasítom Tom Austint, hogy maradéktalanul szálljon tengerre és vezesse a Duncant..."

Mikor Paganel leírta az utolsó szót, tekintete a földön heverő *Australian and Zealand*-re tévedt. Az összehajtott újság címének csak két utolsó szótagja látszott. Paganel ceruzája megállt, a tudós tökéletesen megfeledkezett Glenarvanról, a levélről, a diktálásról.

- Nos, Paganel? - kérdezte Glenarvan.

- Ó! - kiáltotta a földrajztudós.

- Mi baja? - kérdezte az őrnagy.

- Semmi, semmi - felelte Paganel.

Majd halkabban ezt mondogatta:

- Aland! Aland! Aland!

Fölállt. Megragadta az újságot. Meglobogtatta, s közben alig tudta visszatartani az ajkára toluló szavakat.

Lady Helena, Mary, Robert, Glenarvan csak nézték; mit sem értettek hirtelen izgalmából.

Paganel mintha egyszeriben megőrült volna. Felindultsága azonban nem tartott sokáig. Lassacskán megnyugodott, kihunyt a szemében csillogó öröm, leült a helyére, s nyugodtan így szólt:

- Folytathatjuk, mylord, rendelkezésére állok.

Glenarvan folytatta a levél diktálását, a végleges szöveg így hangzott:

„Utasítom Tom Austint, hogy haladéktalanul szálljon tengerre, és vezesse a Duncant a 37. szélességi fokon Ausztrália keleti partjaira."

- Ausztrália? - szólt Paganel. - Persze Ausztrália!

Majd befejezte a levelet, s átadta Glenarvannak, írja alá. Glenarvan sebesült kezével üggyel-bajjal aláírta. Paganelnak még mindig remegett a keze a felindulástól, mikor megírta a címet:

TOM AUSTINNAK
A DUNCAN GŐZÖS MÁSODPARANCSNOKÁNAK
MELBOURNE

Majd elhagyta a szekeret; hadonászott, s érthetetlen szavakat dünnyögött:

- Aland! Aland! Aland!

XXI. Négy gondterhes nap

A nap hátralevő része minden nevezetesebb esemény nélkül telt el. Mulrady indulására mindent előkészítettek. A derék matróz boldog volt, hogy kimutathatja odaadó hűségét Glenarvan iránt.

Paganel visszanyerte hidegvérét, a szokott módon viselkedett. Tekintete mégis elárulta, hogy valami élénken foglalkoztatja, de úgy tűnt, titokban akarja tartani gondolatait. Nyilván komoly okai voltak arra, hogy így viselkedjék, mert az őrnagy hallotta, amint magában mormolt:

- Nem! Nem! Úgysem hinnének nekem! És különben is, mi haszna volna? Késő!

Ezzel az elhatározással le is zárta a töprengést, és nekilátott, hogy megadja a szükséges felvilágosításokat Mulradynak, kijelölte a térképen a Melbourne-be vezető utat. Valamennyi track, azaz mezei ösvény a locknow-i útra nyílott. Ez az út egyenesen délre, a tengerpartra vezetett, majd hirtelen kanyarodóval Melbourne felé fordult. Paganel Mulrady lelkére kötötte, hogy mindvégig ezen az úton haladjon, ne próbálja lerövidíteni az utat ismeretlen vidékeken át. A feladat tehát igen egyszerű volt. Mulrady nem tévedhetett el.

A tábortól néhány mérföldre már nem kellett veszélyektől tartania. Ha áthaladt ezen a részen, ahol Ben Joyce bandája rejtőzik, akkor gyorsan maga mögött hagyja őket, s véghezviheti fontos küldetését.

Hat órakor valamennyien együtt vacsoráztak. Zuhogott az eső. A sátor nem nyújtott elégséges menedéket, így valamennyien a szekérbe húzódtak. Ez minden elől oltalmat nyújtott. Az agyag úgy a földhöz kötötte, oly szilárdan állt, mint egy erőd az alapzatán. Fegyvertáruk hét karabélyból és hét pisztolyból állt; ezzel hosszú ostromot is kiállhattak, hiszen sem lőszerben, sem élelemben nem volt hiányuk. Hat nap múlva a Duncan amúgy is a Twofold-öbölbe ér. Huszonnégy órával később a legénység eléri a Snowy túlsó partját; és ha nem is kelhetnek át azonnal a folyón, a fegyencek azonban kénytelenek lesznek visszavonulni a túlerő elől. Mindenekelőtt az volt a fontos, hogy Mulrady sikerrel hajtsa végre veszélyes feladatát.

Nyolc órakor teljesen besötétedett. Elérkezett az indulás pillanata. Elővezették Mulrady lovát. Fokozott óvatosságból rongyokba burkolták a patáit, így egyáltalában nem vert zajt. Az állat fáradtnak látszott, pedig lábai erejétől, fürgeségétől függött valamennyiük menekülése. Az őrnagy azt tanácsolta Mulradynak, hogy mihelyt a fegyencek lőtávolán kívül került, kímélje a lovat. Inkább késsen egy fél napot, de biztosan érkezzen meg.

John Mangles nagy gonddal megtöltött pisztolyt adott át matrózának. Biztos kézben félelmetes fegyver volt ez: hat egymás után eldörrenő lövésével könnyen megtisztítja a banditák elállta utat.

Mulrady nyeregbe szállt.

- Ezt a levelet add át Tom Austinnak - mondta Glenarvan. - Egy órát se veszítsen! Induljon a Twofold-öbölbe, s ha nem talál ott bennünket, ha nem tudunk átkelni a Snowyn, haladéktalanul jöjjön értünk! Most pedig, derék matrózom, eredj! Járj szerencsével!

Glenarvan, lady Helena, Mary Grant, valamennyien kezet szorítottak Mulradyval. Kevésbé bátor embert elriasztott volna ez az indulás a sötét, esős éjben, veszedelmes úton, a vadon ismeretlen, végtelen sivatagján át.

- Isten önnel, mylord! - mondta nyugodt hangon.

Hamarosan eltűnt az erdőszélen vonuló ösvényen.

Vad erővel támadt föl a szélvihar. Az eukaliptuszfák magas ágai tompán zörögtek a sötétben. A száraz gallyak egymás után hulltak a nedves földre. Nem egy kiszáradt fa, mely eddig csodás módon talpon maradt, most kidőlt a viharban. A szél túlüvöltötte a recsegést, baljós nyögései a Snowy harsogásával keveredtek. A kelet felé rohanó, vihar űzte, vaskos felhők gőzfoszlányként söpörték a földet. Az éjszakát gyászos sötétség tette rémületesebbé.

Mulrady távozása után az utazók megbújtak a szekérben. Lady Helena, Glenarvan és Paganel az első, szorosan elzárt fülkében foglalt helyet. A hátsó fülkében Olbinett, Wilson és Robert talált menedéket. Az őrnagy és John Mangles kint őrködött. Erre az óvatosságra szükség is volt, mert a fegyencek most könnyen megtámadhatnák, így lehetséges, hogy meg is támadják őket.

A két őrszem hűségesen állt a vártán, bölcs nyugalommal fogadták az éjszakából rájuk törő szélrohamokat. Tekintetükkel az alattomos támadásra oly alkalmas sötétséget fürkészték; a vihar zúgásától, a szél süvítésétől, az ágak ropogásától, a ledűlő fák robajától s a féktelen ár morajlásától semmit sem lehetett hallani. Olykor azonban egy-egy kurta időre elült a vihar. A szél elállt, hogy megpihenjen. A mozdulatlan nádas és a gumifák függönye mögött csak a Snowy robajlott. E pillanatnyi szünetekben még mélyebbnek tűnt a csend. Az őrnagy és John Mangles feszülten hallgatózott.

Egyik ilyen rövid szünetben éles fütty ütötte meg fülüket.

John Mangles az őrnagyhoz sietett.

- Hallotta? - kérdezte tőle.

- Igen - mondta Mac Nabbs. - Állat volt vagy ember?

- Ember - felelte John Mangles.

Mindketten füleltek. A rejtelmes fütty hirtelen újra felhangzott; valami dörrenésféle követte, alig hallhatóan, mert a vihar újult erővel felbődült. Mac Nabbs és John Mangles még egymás szavát sem hallották. A szekér mellé léptek.

E pillanatban szétnyíltak a bőrfüggönyök, és Glenarvan csatlakozott két társához. Ő is hallotta a baljós fütyülést és a ponyva alatt visszhangzó dörrenést.

- Melyik irányból hangzott? - kérdezte.

- Onnan - mondta John, és a sötét ösvényre mutatott, melyen Mulrady eltávozott.

- Milyen messziről?

- A szél hordta a hangot - felelte John Mangles. - Legalább hárommérföldnyiről.

- Gyerünk! - mondta Glenarvan, és vállára vetette karabélyát.

- Ne menjünk! - felelte az őrnagy. - Ezzel a csellel akarnak eltávolítani bennünket a szekértől.

- És ha ezek a nyomorultak leterítették Mulradyt? - ragadta meg Mac Nabbs kezét Glenarvan.

- Holnap majd megtudjuk - felelte ridegen az őrnagy, aki mindenáron vissza akarta tartani Glenarvant egy fölösleges és meggondolatlan lépéstől.

- Ön nem hagyhatja el a tábort, mylord - mondta John. - Egyedül megyek.

- Ön sem mehet! - mondta Mac Nabbs határozottan. - Azt akarják, hogy egyenként öljenek le bennünket, hogy szétforgácsoljuk erőnket, és kiszolgáltassuk magunkat ezeknek a gonosztevőknek? Ha Mulrady áldozatul esett, ezt a szerencsétlenséget nem kell másodikkal

tetéznünk. Mulrady elindult, őt választotta ki a sors. Ha engem választott volna a helyébe, én is elmentem volna, akárcsak ő, de nem kértem, nem vártam volna segítséget.

Az őrnagynak minden szempontból igaza volt, hogy visszatartotta Glenarvant és John Manglest. Esztelen és haszontalan próbálkozás lett volna megkísérelni, hogy a sötét éjszakában beérjék Mulradyt, és megelőzzék a bozótban leselkedő fegyenceket. Glenarvan maroknyi csapata nem áldozhatott fel újabb emberéletet.

Glenarvan azonban nem hajolt meg az érvek előtt. Keze görcsösen markolta karabélyát. Föl-alá járt a szekér körül. A legapróbb neszekre is fülelt. Tekintetével a komor sötétségen igyekezett áthatolni. Kínozta a gondolat, hogy egyik emberét halálos sérülés érte, s most elhagyottan, segítség nélkül hiába hívja azokat, akikért föláldozta magát. Mac Nabbs nem tudta, hogy vissza tudná-e tartani, ha Glenarvant elragadná szíve hevülete, s Ben Joyce fegyverei elé akarná vetni magát.

- Edward - mondta neki -, nyugodjon meg. Hallgasson a baráti szóra. Gondoljon lady Helenára, Mary Grantra, mindazokra, akik itt maradnak! Meg aztán hova is akar menni? Hol akarja megkeresni Mulradyt? Hiszen kétmérföldnyire innen támadták meg! Melyik úton? Melyik ösvényen indulna nyomában?

E pillanatban, mintegy válaszként az őrnagy szavaira, fájdalmas kiáltás hangzott fel.

- Hallgassák! - mondta Glenarvan.

A kiáltás abból az irányból hallatszott, ahonnan az előbb a lövés, de csupán egy negyed-mérföldnyiről.

Glenarvan félrelökte Mac Nabbsot, és megindult az ösvényen, mikor a szekértől vagy háromszáz lépésnyire följajdult egy hang:

- Segítség! Erre!

Panaszos, kétségbeesett hang volt. John Mangles és az őrnagy a hang irányába vetette magát.

Néhány pillanat múlva az erdőszélen vánszorgó, halálos kínban nyögő embert pillantottak meg.

Mulrady volt, megsebesült, haldoklott. Mikor társai fölemelték, érezték, hogy véres lett a kezük.

Az eső újult erővel szakadt, a szél vadul tombolt a holt fák ágai között. Glenarvan az őrnagy és John Mangles ebben a szélviharban vitték Mulradyt a szekérre.

Érkeztükre valamennyien fölálltak. Paganel, Robert, Wilson és Olbinett leszállt a szekérről; lady Helena átadta fülkéjét a szerencsétlen Mulradynak. Az őrnagy levette a matróz vér- és esőáztatta kabátját. Megtalálta a sebet. A jobb oldalán érte tőrszúrás.

Mac Nabbs hozzáértően bekötözte. Hogy a fegyver nemes szerveket is érintett-e, azt nem tudta megmondani. A sebből szaggatott, vörös vérsugár lövellt, a sebesült sápadtsága, gyengesége arra mutatott, hogy komoly sérülés érte. Az őrnagy tiszta vízzel kimosta a sebet, majd vastag taplót helyezett rá, arra tépést rakott, s az egészet bekötözte. Sikerült elállítania a vérzést. Mulradyt sebesült oldalára fektették, fejét, törzsét föltámasztották, s lady Helena néhány korty vizet itatott vele.

Negyedóra múlva az addig mozdulatlan sebesült megmozdult. Szeme félig kinyílt. Néhány szaggatott szót suttogott; az őrnagy közel hajolt hozzá, s ezt hallotta:

- Mylord... a levél... Ben Joyce...

Az őrnagy fennhangon elismételte ezeket a szavakat, és társaira tekintett. Vajon mit akart mondani Mulrady? Ben Joyce megtámadta a matrózt, de vajon miért? Nem csupán feltartóztatni akarta, megakadályozni, hogy ne érjen el a Duncanra? Ez a levél...

Glenarvan átvizsgálta Mulrady zsebeit. A Tom Austinnak szóló levél egyikben sem volt.

Nyugtalanul, aggódva töltötték az éjszakát. Minden pillanatban attól tartottak, hogy a sebesült meghal. Heves láz emésztette. A két melegszívű ápolónő, lady Helena és Mary Grant nem távoztak mellőle. Buzgóbb, irgalmasabb ápolásban kevés betegnek volt része.

Fölkelt a nap. Elállt az eső. Az égen még vaskos felhők gomolyogtak. A földet törött ágak borították. Az agyagos talajt még jobban föláztatta az eső. A szekér körül nehéz volt közlekedni, de mélyebbre már nem süppedhetett.

Mihelyt megvirradt, John Mangles, Paganel és Glenarvan felderítőútra indult a tábor körül. Végigmentek a még vérfoltos ösvényen. Ben Joyce-nak és bandájának nyoma sem volt. Elmentek egészen addig, ahol Mulradyt megtámadták. Két holttest hevert ott a földön, Mulrady golyója érte őket. Az egyik a black-point-i patkolókovács teteme volt. Arcát félelmetesen eltorzította a halál.

Glenarvan nem ment messzebbre. Az óvatosság azt kívánta, ne távolodjanak el a többiektől. A súlyos helyzeten töprengve visszatért a szekérhez.

- Még csak nem is gondolhatunk arra, hogy újabb hírvivőt küldjünk Melbourne-be - mondta.

- Pedig így kell tennünk, mylord - szólt John Mangles -, én szerencsét próbálok ott, ahol matrózom nem járt sikerrel.

- Nem, John. Hiszen még lovad sincsen, hogy tehetnél meg kétszáz mérföldet!

Mulrady lovát ugyanis sehol nem látták. Vajon leterítették a gyilkosok? Vagy útját veszítve a síkságon bolyong? Vagy talán a fegyencek kerítették kézre?

- Bármi történik is - folytatta Glenarvan -, többé nem válunk el egymástól! Várjunk egy hetet vagy kettőt, hogy leapadjon a Snowy vize. Napi rövid menetelésekkel aztán eljutunk a Twofold-öbölbe, és onnan biztosabb úton üzenünk a Duncanra, hogy jöjjön értünk.

- Csak ezt tehetjük - mondta Paganel.

- Tehát nem válunk el egymástól, barátaim - mondta Glenarvan. - Egy magányos ember túl sokat kockáztat ezen a banditák lepte vidéken. Most pedig a legfontosabb az volna, hogy szegény matrózunk életben maradjon.

Glenarvannak kétszeresen is igaza volt. Először is, mert megtiltott minden egyéni vállalkozást, másodszor meg, mert azt tanácsolta, hogy türelmesen várják meg, míg lehetővé válik az átkelés a Snowyn. Alig harmincöt mérföld választotta el őket Delegète-től, Új-Dél-Wales első határvárosától; ott majd közlekedési eszközt szereznek, hogy eljussanak a Twofold-öbölbe, ahonnan majd táviratilag küldhet utasításokat a Duncanra.

Bölcs elhatározások voltak ezek, csak késeiek. Mennyi bajt elkerülhettek volna, ha Glenarvan nem küldi el Mulradyt a lucknow-i útra!

Mikor Glenarvan visszatért a táborba, társait kevésbé gondterheltnek látta. Mintha ismét reménykedtek volna.

- Jobban van! Jobban van! - futott Robert Glenarvan elibe.

- Mulrady?...

- Igen, Edward - felelte lady Helena. - Megfordult a betegsége. Az őrnagy bízik a gyógyulásban. Életben marad!

- Hol van Mac Nabbs? - kérdezte Glenarvan.

- Mellette. Mulrady beszélni akart vele. Ne zavarjuk őket.

Egy órával ezelőtt a sebesült magához tért aléltságából, láza is csökkent. Mihelyt visszanyerte öntudatát és emlékezetét, Mulrady Glenarvant, vagy ha ő nincs a közelben, az őrnagyot szólította magához. Mac Nabbs látta, hogy még milyen gyenge, el is akarta tiltani a beszédtől, de Mulrady annyira erősködött, hogy az őrnagynak engednie kellett.

Mikor Glenarvan visszatért, már néhány perce beszélgettek. Meg kellett hát várniuk az őrnagy beszámolóját.

Hamarosan szétnyílt a szekér függönye, és megjelent az őrnagy. A gumifák tövében felállított sátorhoz ment, ott csatlakozott barátaihoz. Máskor oly szenvtelen arcán most komoly gond tükröződött. Mikor tekintete lady Helenára és a fiatal lányra esett, szeme fájdalmas szomorúságot fejezett ki.

Glenarvan nyomban kérdezősködni kezdett. Az őrnagy röviden ezt tudta meg:

Mikor Mulrady elhagyta a tábort, azokat az ösvényeket követte, melyeket Paganel kijelölt. Amennyire csak tehette, sietett a sötét éjszakában. Becslése szerint körülbelül két mérföldet tehetett meg, mikor többen - talán öten - a lovára vetették magukat. Az állat fölágaskodott. Mulrady előrántotta a pisztolyát, és lőtt. Úgy látta, hogy két támadója elesett. A lövés fényénél felismerte Ben Joyce-ot. Ez minden. Arra már nem jutott ideje, hogy pisztolya valamennyi golyóját kilője. Jobb oldalát iszonyatos szúrás érte, és a földre zuhant.

Még nem vesztette el az eszméletét. A gyilkosok halottnak vélték. Érezte, hogy átkutatják. Majd ezt hallotta: „Megvan a levél” - mondta az egyik fegyenc. „Add ide - mondta Ben Joyce. - Most már miénk a Duncan!”

Amikor Mac Nabbs elbeszélésének ehhez a részéhez ért, Glenarvan felhördült.

„Fogjátok el a lovat - mondta Ben Joyce. - Két nap múlva a Duncanon leszek, hat nap múlva a Twofold-öbölben. Ott találkozunk. Őlordsága csapata akkor még javában ott tocsog majd a Snowy mocsarában. Keljetek át a kemplepieri hídon, menjetek a tengerparton, és várjatok rám. Majd csak megtalálom a módját, hogy a hajóra csempésszelek benneteket! És ha egyszer a nyílt tengeren járunk egy olyan hajóval, mint a Duncan, mi leszünk az urak az Indiai-óceánon!” - „Éljen Ben Joyce!” - kiáltották a fegyencek. Elővezették Mulrady lovát, és Ben Joyce vágtatva eltűnt a lucknow-i úton, a banda meg délkeletre a Snowy felé indult. Noha súlyosan megsebesült, Mulradynak maradt még annyi ereje, hogy a tábortól háromszáz lépésnyire vonszolja magát, oda, ahol félholtan rátaláltunk.

- Íme, ezt beszélte el Mulrady - fejezte be Mac Nabbs. - Most már megértik, ugye, miért akart annyira beszélni ez a bátor matróz?

Erre a történetre elszörnyedtek Glenarvanék.

- Kalózok! Kalózok! - kiáltott fel Glenarvan. - Leölik a legénységet! A Duncan banditák kezére kerül!

- Igen - felelte az őrnagy -, mert Ben Joyce rajtaüt a hajón, és akkor...

- Meg kell előznünk ezeket a nyomorultakat! - mondta Paganel.

- De hogyan keljünk át a Snowyn? - kérdezte Wilson.

- Úgy, ahogy ők - felelte Glenarvan. - A kemplepieri hídon kelnek át, mi is átkelünk rajta.

- És mi lesz Mulradyval? - kérdezte lady Helena.

- Felváltva visszük majd! Nem szolgáltathatom ki a Duncan védtelen legénységét Ben Joyce bandájának!

Az a terv, hogy a kemplepieri hídon keljenek át a Snowyn, véghezvihető, de kockázatos volt. Lehet, hogy a fegyencek megszállták a hidat, és védik azt a pontot. Legalább harmincan lesznek hetük ellen. Vannak azonban olyan pillanatok, mikor nem számolgat az ember, hanem egyszerűen nekivág a feladatnak.

- Mylord - mondta John Mangles -, mielőtt megkíséreljük ezt az utolsó lehetőséget, előrelátóbb volna, ha előbb felderítenénk a híd környékét. Vállalom.

- Elkísérem, John - felelte Paganel.

Javaslatukat elfogadták, s John Mangles és Paganel nyomban felkészült az útra. Az volt a feladatuk, hogy lemenjenek a Snowy partjára, s annak mentén haladjanak egészen addig, amíg meg nem pillantják a Ben Joyce említette hidat. Főleg arra kellett ügyelniük, nehogy a parton portyázó fegyencek meglássák őket.

A két bátor bajtárs fegyverekkel, élelemmel fölszerelve útnak indult, s hamarosan el is tűnt a part menti nádasban.

Egész nap várták őket. Beesteledett, de még mindig nem tértek vissza. Glenarvanék egyre jobban aggódtak.

Végre, úgy tizenegy óra tájt Wilson jelezte, hogy közelednek. Paganel és John Mangles a tíz-mérföldes gyaloglás után elcsigázva érkezett meg.

- A híd! Létezik ez a híd? - kérdezte Glenarvan elibük sietve.

- Igen, egy liánokból font híd - felelte John Mangles. - A fegyencek valóban át is keltek rajta. De...

- De? - kérdezte Glenarvan újabb bajt sejtve.

- Felégették maguk mögött! - felelte Paganel.

XXII. Eden

Most nem volt idő kétségbeesésre: cselekedni kellett. Ha a kemplepieri hidat le is rombolták, mégis át kell jutniuk a Snowyn, meg kell előzniük a Twofold-öbölben Ben Joyce bandáját. Nem vesztegették hát az időt üres szavakkal; másnap, január 16-án, John Mangles és Glenarvan megvizsgálta a folyó állását, hogy előkészítsék az átkelést.

Az eső dagasztotta ár nem apadt le. Leírhatatlan dühvel örvénylett a folyó. Szembeszállni vele biztos halált jelentett. Glenarvan összefont karral, lehorgasztott fejjel, mozdulatlanul állt.

- Megpróbáljak átúszni a túlsó partra? - kérdezte John Mangles.

- Ne, John - felelte Glenarvan, és karjánál fogva visszatartotta a vakmerő fiatal kapitányt. - Várjunk.

Mindketten visszatértek a táborba. Gyötrő aggodalmak közepette telt el a nap. Glenarvan vagy tízszer visszatért a Snowy partjára. Valami merész módját kereste az átkelésnek. De hiába. Akkor sem lehetett volna nehezebb átjutni rajta, ha lávafolyam hömpölyög a mederben.

A várakozás hosszú óráiban lady Helena az őrnagy tanácsait követve gondosan ápolta Mulradyt. A matróz úgy érezte, új erőre kap. Mac Nabbs most már nyugodtan merte mondani, hogy egyetlen nemes szerv sem szenvedett sérülést. Mindössze a vérveszteség gyengítette le a beteget. Minthogy a vérzés elállt, a seb behegedt, már csupán idő és pihenés kérdése volt a teljes gyógyulás. Lady Helena ragaszkodott hozzá, hogy Mulrady foglalja el a szekér elülső fülkéjét. Mulrady szabódott. Leginkább az aggasztotta, hogy sebesülése késleltetheti Glenarvant, s meg kellett ígérniük neki, hogy ha lehetővé válik az átkelés a Snowyn, őt Wilson őrizete alatt itt hagyják a táborban.

Sajnos azonban az átkelés sem ezen a napon, sem másnap, január 17-én nem volt lehetséges. Glenarvan kétségbeesett, hogy itt kell vesztegelniük. Lady Helena és az őrnagy hiába is próbálták megnyugtatni, türelemre bírni. Hogy is lehetne türelmes, mikor Ben Joyce talán éppen ebben a pillanatban érkezik a Duncanra, mikor a Duncan talán éppen most szedi fel a horgonyt, és teljes gőzzel halad, óráról órára közeledik a végzetes partvidék felé!

John Mangles ugyanazt a szorongást élte át mint Glenarvan. Mindenáron le akarta győzni az előtte tornyosuló akadályt; ausztráliai módra széles gumifakérgekből csónakot épített. A könnyű lapokat farudak fogták össze; meglehetősen törékeny alkotmány volt.

18-án a kapitány és a matróz kipróbálta ezt a könnyű csónakot. Mindent megtettek, ami ügyességüktől, erejüktől, bátorságuktól telt. Alig bocsátkoztak azonban a vízre, a csónak máris felborult, s csaknem életükkel fizettek a vakmerő kísérletért. A csónakot magával ragadta az ár; eltűnt. John Mangles és Wilson még tízfonálnyira sem jutott az esőzésektől és hóolvadástól duzzadt, egy mérföld széles folyón.

Így múlt el január 19-e és 20-a is. Az őrnagy és Glenarvan öt mérföldet bejárt a Snowy partján, de nem találtak megfelelő átkelőhelyre. Mindenütt féktelenül sebes volt a viharos ár. Az Alpok déli lejtői ebbe az egyetlen mederbe zúdították minden vizüket.

Le kellett mondaniuk arról, hogy megmentsék a Duncant. Öt nap telt el Ben Joyce távozása óta. A jacht már nyilvánvalóan a parton, a fegyencek kezében van.

Ez az állapot azonban nem tarthatott sokáig. Az időszaki áradásoknak hamar vége szakad, ezért is olyan féktelenek. Valóban: 21-én délelőtt Paganel megállapította, hogy a tetőző ár apadni kezd. Elmondta Glenarvannak megfigyelése eredményét.

- Mit érünk most már vele? - felelte Glenarvan. - Késő.

- Ez azonban nem ok arra, hogy továbbra is ezen a táborhelyen időzzünk - szólt az őrnagy.

- Igaz - felelte John Mangles. - Holnap talán már át is kelhetünk.

- Ezzel talán megmenthetjük a Duncan szerencsétlen legénységét? - tört ki Glenarvan.

- Hallgasson meg, mylord - szólt John Mangles. - Ismerem Tom Austint. Kétségtelen, hogy teljesítette a parancsokat, s mihelyt tudott, útnak indult. De honnan tudhatjuk, hogy vajon a Duncan útra készen állt, mikor Ben Joyce Melbourne-be ért? Hátha a jacht nem szállhatott nyomban tengerre, hátha egy-két napot késlekedett!

- Igazad van, John - felelte Glenarvan. - El kell jutnunk a Twofold-öbölbe. Hiszen mindössze harmincöt mérföldnyire vagyunk Delegète-től!

- Úgy van - mondta Paganel -, ott biztosan találunk majd valami gyors közlekedési eszközt. Ki tudja, hátha időben érkezünk, hogy elháríthassuk a szerencsétlenséget!

- Induljunk - kiáltott fel Glenarvan.

John Mangles és Wilson nyomban nekilátott, hogy nagyobbfajta csónakot építsenek. A legutóbbi kísérlet bebizonyította, hogy a fakéregdarabok nem állnak ellent a vad árnak. John gumifákat döntött ki, s durva, de erős tutajt készített törzsükből. Nagy munka volt ez, nem is végeztek vele a nap folyamán. Csak másnap fejezték be.

Addigra a Snowy szemlátomást leapadt. A rohanó áradat ismét folyóvá változott, de így is nagyon sebes volt a sodra. John azonban azt remélte, hogy ferdézve sikerül majd bizonyos mértékig úrrá lenniük rajta, s átjutnak a túloldalra.

Fél egykor annyi élelmet hordtak a tutajra, amennyit ki-ki elbírhatott a kétnapos úton. A többit a szekérrel és a sátorral együtt otthagyták. Mulrady elég jó erőben volt ahhoz, hogy magukkal vihessék, szépen gyógyult.

Egy órakor valamennyien helyet foglaltak a parthoz erősített tutajon. John Mangles Wilsonra bízta a jobb oldalon elhelyezett evezőfélét, mely arra szolgált, hogy a tutajt a víz sodrásával szemben helyes irányban tartsa. Ő maga a tutaj farában állt, hogy egy durván faragott csáklyával irányítsa az alkotmányt. Lady Helena és Mary Grant Mulrady mellett a tutaj közepén foglalt helyet; Glenarvan, az őrnagy, Paganel és Robert körülvette őket, hogy szükség esetén segítségükre lehessenek.

- Készen vagyunk, Wilson? - kérdezte John Mangles matrózát.

- Igen, kapitány - felelte Wilson, és erős kezével megragadta az evezőt.

- Vigyázz, az ár ellen tarts!

John Mangles eloldozta és erős lökéssel a vízre bocsátotta a tutajt. Mintegy tizenöt ölnyi távolságon át minden rendben volt. Wilson sikeresen evezett az ár ellen. A tutaj azonban hamarosan örvénybe keveredett; sem az evező, sem a kormánylapát nem tudta egyenes vonalban tartani, csak pörgött maga körül. Bárhogy is erőlködött John Mangles és Wilson, a tutaj rövidesen az ellenkező irányba fordult, így az evezőnek sem vehették hasznát.

Bele kellett törődniük ebbe a helyzetbe. Semmi módon nem tudták megakadályozni a tutaj forgását. Szédítő sebesen pörgött az árban. John Mangles sápadtan, összeszorított fogakkal állt, és nézte az örvénylő vizet.

Időközben a tutaj a Snowy közepére sodródott. A kiindulóponttól a víz folyásának irányában mintegy félmérföldnyire eltávolodott. Ott már olyan sebes volt az ár, hogy az örvények is megtörtek, s így a tutaj biztosabban feküdt a vízen.

John Mangles és Wilson ismét megragadta az evezőt, s sikerült rézsútos irányba fordítaniuk a tutajt. Ezzel közelebb kerültek a bal parthoz. Már csak ötvenölnyire voltak tőle, mikor Wilson evezője hirtelen eltörött. A támasz nélküli tutajt magával ragadta az ár. John szembe akart szegülni az árral, kockáztatva, hogy kettéroppan a csáklya. Wilson vérző kézzel segített neki.

Erőfeszítésük végül is sikerrel járt, s a fél óráig tartó átkelés után a tutaj végre a meredek partnak ütődött. Erősen megzökkent, a fatörzsek szétváltak, a kötelek elszakadtak, a réseken bugyogva tört fel a víz. Az utasoknak csak annyi ideje maradt, hogy a part menti bokrokba kapaszkodjanak. Magukkal rántották Mulradyt és az ázott ruhájú nőket is. Mindnyájan megmenekültek, de az élelmiszer nagy része és az őrnagy karabélyának kivételével valamennyi fegyver tovaúszott a tutaj roncsaival.

Átjutottak a folyón. A kis csapat, csaknem minden segédeszköz nélkül, ott állt harmincöt mérföldnyire Delegète-től, a Victoria tartomány ismeretlen, elhagyatott határvidékén. Ez a vidék lakatlan, sem telepesek, sem squatterek nem járnak itt, legfeljebb vad, fosztogató bushrangerek fordulnak meg ezen a tájon.

Elhatározták, hogy nyomban útnak indulnak. Mulrady tudta jól, hogy jelenléte csak zavart okoz, így hát kérte, hagyják ott, egyedül; majd Delegète-ből küldenek segítséget neki.

Glenarvan nemet mondott. Legalább három napba telik, míg elérnek Delegète-be, öt nap kell ahhoz, hogy a partra jussanak, azaz január 26-a előtt semmiképpen sem lesznek ott. A Duncan meg 16-án elhagyhatta Melbourne-t. Mit számított most már néhány órás késedelem?

- Nem, barátom - felelte -, senkit sem hagyunk magára. Készítünk egy hordágyat, s majd fölváltva viszünk.

Néhány gallyas eukaliptusznak el is készítették a hordágyat, s Mulrady kénytelen-kelletlen ráfeküdt. Glenarvan elsőnek akarta vinni a matrózt. Az egyik végén ő ragadta meg a hordágyat, a másikon Wilson, és útnak indultak.

Milyen szomorú látvány volt ez a menet! Milyen jól indult, és milyen rosszul fejeződött be ez az utazás! Most már nem Harry Grantot keresték. A földrész, melyen nem tartózkodott, melyen nem is volt soha, halállal fenyegette azokat, akik a megmentésére indultak. S mikor majd vakmerő honfitársai a tengerpartra érnek, már a Duncant sem találják ott, hogy visszavigye őket hazájukba.

Csendesen, kínosan telt el az első nap. Tízpercenként váltották egymást, úgy vitték a hordágyat. A matróz társai zokszó nélkül vállalták ezt a fáradságot, melyet még a nagy hőség is súlyosbított.

Este, mindössze ötmérföldnyi út után, egy gumifacsoport tövében pihentek le. Vacsorára a hajótörésből megmentett élelmet fogyasztották el. Ezután azonban már csak az őrnagy karabélyára számíthattak.

Kellemetlen éjszaka volt. Az eső is megeredt. Mintha sohasem akart volna megvirradni. Aztán ismét útnak indultak. Az őrnagynak egyetlen puskalövésre sem volt alkalma. Ez a siralmas vidék a pusztaságnál is elhagyatottabb volt, még állatok sem járták.

Szerencsére Robert túzokfészekre bukkant, s a fészekben egy tucatnyi hatalmas tojásra. Olbinett forró hamuban megsütötte őket. Egy szakadék szélén növő porcsin nevű növénnyel körítve, ez volt az egész ebédjük 22-én.

Az út nehezen volt járható. A homokos síkságot egy spinifex nevű tüskés növény borította, melyet Melbourneben „tarajos sünnek” neveznek. Rongyokra szaggatta a ruháikat, véresre karmolta a lábukat. A bátor nők azonban nem panaszkodtak, példát mutattak, bátran törtek előre; egy-egy szóval, pillantással bátorították a többieket.

Este a Bulla-Bulla hegy lábánál, a Jungalla-patak partján telepedtek le. Sovány vacsorájuk lett volna, ha Mac Nabbsnak nem sikerül végre elejtenie egy mus conditor nevű kövér patkányfélét, melyről úgy mondják, nagyon jó eledel. Olbinett megsütötte, s talán még a hírénél is finomabbnak találták volna, ha akkora, mint egy birka. Azért csak be kellett érniük vele. Még a csontjait is leszopogatták.

Huszonharmadikán a fáradt, de tettre kész utazók ismét útnak indultak. Megkerülték a hegy lábát, majd nagy kiterjedésű mezőkön keltek át, melyeknek füve mintha megannyi halcsontból lett volna. Nem is fű volt ez, hanem valóságos dárdamező, szuronyrengeteg, melyben hol baltával, hol tűzzel kellett utat nyitniuk.

Ezen a napon nem számíthattak ebédre. Kopár, kvarctörmelékkel borított vidéken jártak. Nemcsak az éhség, a szomjúság is kegyetlenül gyötörte őket. Kínjaikat még a hőség is növelte. Glenarvan és társai nem tettek meg többet fél mérföldnél óránként. Ha estig nem találnak élelemre és vízre, elhullanak az úton.

Mikor már semmije sincs az embernek, mikor úgy gondolja, elérkezett a vég, olyankor a véletlen siet segítségére.

A korallszerű fák kelyheiben üdítő italra találtak. Valamennyien csillapították szomjukat, s új erőre kaptak.

Enni azt ették, amit a bennszülöttek, mikor már minden vad, rovar meg kígyó eltűnik a vidékről. Paganel egy kiszáradt patak medrében egy növényre bukkant, melynek kiváló tulajdonságairól gyakran beszélt neki egy munkatársa a Földrajzi Társaságban.

A nardu, egy spórából szaporodó növényfajta tartotta életben egy ideig Burke-öt és Kinget a szárazföld belső sivatagjaiban. Lóherére emlékeztető levelei alatt száraz spóra ült. A lencse nagyságú spórákat két kő között összemorzsolták, s így valami lisztféléhez jutottak. Kezdetleges kenyeret készítettek belőle, azzal csillapították az éhség kínjait. A környéken bőségesen termett ez a növény; Olbinett nagy mennyiséget összegyűjtött belőle, s így élelmük több napra biztosítva volt.

Másnap, 24-én Mulrady már gyalog tette meg az út egy részét. Sebe teljesen behegedt. Delegète város már csak tízmérföldnyire volt, és este már Új-Dél-Wales határán, a 149. hosszúsági fokon pihentek meg.

Néhány óra óta szemerkélt az eső. Semmiféle menedékre nem számíthattak a környéken, de John Mangles egy elhagyatott, düledező favágó kunyhóra bukkant. Be kellett érniük ezzel a nyomorúságos, faágakból összetákolt, zsúpfedeles kunyhóval. Wilson tüzet akart rakni, hogy elkészítsék a narduzkenyeret, ment és összeszedett egy halom száraz gallyat. Mikor azonban arra került a sor, hogy meggyújtsák a tüzet, sehogy sem boldogultak. A nagy timsótartalmú fa nem fogott tüzet. Ez volt az az „éghetetlen fa”, melyet Paganel Ausztrália különös termékei között már megemlített.

Le kellett hát mondaniuk a tűzről, és a tűzzel együtt a kenyérről is, bele kellett törődniük, hogy nedves ruhákban aludjanak. A magas ágak között rejtőző „kacagó madarak” mintha csak a boldogtalan utazókból űztek volna gúnyt.

Az utazók szenvedése már végéhez közeledett. Ideje volt. A két fiatal nő hősies erőfeszítést tett, de erejük óráról órára fogyott. Alig vonszolták magukat.

Másnap hajnalban útnak indultak. Tizenegy órakor felbukkant a Twofold-öböltől ötven-mérföldnyire, a Wellesley grófságban fekvő Delegète város.

A városban hamarosan beszerezték a közlekedési eszközöket. Most, hogy olyan közel jártak a tengerparthoz, Glenarvan szívében új reménység éledt. Hátha késedelmeskedik a hajó, hátha megelőzhetik az elindulását! Huszonnégy óra alatt ott lesznek az öbölnél.

Délben kiadós ebédet ettek, majd postakocsiba szálltak, s öt ló repítette őket tovább Delegète-ből.

A postakocsist fejedelmi borravaló sarkallta, s a gyors jármű a jól karbantartott úton sebesen haladt célja felé. Tízmérföldenként lovat váltottak, de ez két percet sem vett igénybe. Mintha Glenarvan lendülete a postaállomások személyzetére is átragadt volna.

Egész nap, egész éjjel így vágtattak, óránként hatmérföldes sebességgel.

Másnap napkeltekor tompa zúgás jelezte az Indiai-óceán közelségét. Meg kellett kerülniük az öblöt, hogy a parton eljussanak a 37. szélességi foknak arra a pontjára, ahol Tom Austinnak várnia kellett az utazókat.

Mikor előbukkant az óceán, minden tekintet a nyílt tengert kutatta, a messzeséget kémlelte. Lehet, hogy valami csoda folytán ott cirkál a Duncan, akár egy hónappal korábban az argentínai partokon?

Semmit sem láttak. A látóhatáron összeolvadt az ég és a víz. A végtelen óceánon sehol egyetlen vitorlás.

Még egy reményük maradt. Lehet, hogy Tom Austin a Twofold-öbölben horgonyzott le, mert olyan viharos volt a tenger, hogy egyetlen hajó sem lehetett biztonságban ezen a partszaka-szon.

- Edenbe! - kiáltotta Glenarvan.

A postakocsi továbbrobogott a jobb felé kanyarodó parti úton, az ötmérföldnyire fekvő kis Eden városa felé.

A kocsi a kikötőbejáratot jelző világítótorony közelében állt meg. Néhány hajó horgonyzott a kikötőben, de egyikük zászlórúdján sem lengett a malcolmi lobogó.

Glenarvan, John Mangles meg Paganel kiszállt a kocsiból, és a vámhivatalba rohant, kifaggatták a hivatalnokokat, megnézték az utolsó napokban érkezett hajók jegyzékét.

Egy hét óta egyetlen hajó sem futott be a kikötőbe.

- Talán még el sem hagyta Melbourne-t! - kiáltotta Glenarvan, aki most már semmiképp sem akarta föladni a reményt. - Talán megelőztük.

John Mangles a fejét rázta. Ismerte Tom Austint. Másodkapitánya sosem késlekedne tíz napig a parancs végrehajtásával.

- Tudni akarom, mi történt! - mondta Glenarvan. - Jobb a bizonyosság, mint a kétség!

Negyedórával később már útban volt a távirat a melbourne-i hajózási ügynökök testületi elnökéhez.

Az utazók azután a Victoria-szállóba hajtattak.

Két óra múlva Glenarvan táviratot kapott. Ez állt benne:

„Glenarvan lord, Eden, Twofold-öböl.

Folyó hó 18-án Duncan ismeretlen rendeltetési helyre távozott.

J. Andrew. S.B.”

Glenarvan kiejtette kezéből a táviratot.

Semmi kétség! A becsületes skót jacht kalózhajóvá lett Ben Joyce kezén!

Így ért hát véget ez az Ausztrálián át oly kedvező kilátásokkal indult út. Úgy tűnt, végleg Grant kapitány nyomát vesztették, s a balsiker a hajó egész legénységének életébe került. Glenarvan lord alulmaradt a küzdelemben, a bátor kutatót, akit az ellene összefogó természeti erők nem bírtak le a pampákon, Ausztrália földjén legyőzte az emberi aljasság.

Harmadik rész

I. A Macquarie

Elérkezett az a pillanat, mikor Grant kapitány kutatóinak végképpen fel kellett hagyniuk a reménnyel, hogy valaha is rátalálnak, hiszen mindenük odaveszett. A világ mely pontján kezdjenek új kutatást? Hogyan kutassanak át új partvidékeket? A Duncan nincs többé, így még arra sem gondolhattak, hogy nyomban hazatérnek. A nemes lelkű skótok vállalkozása kudarcba fulladt. Kudarc! Ez a szó nem kelt visszhangot a bátrak szívében; Glenarvannak azonban a sors csapásai alatt be kellett látnia, hogy nem folytathatja önfeláldozó művét.

Mary Grant hősiesen megállta, hogy ebben a helyzetben ne ejtse ki apja nevét. Magába fojtotta aggodalmát, s csak a Duncan szerencsétlen legyilkolt legénységére gondolt. A leányi szeretet helyett a barátság szólt belőle, most ő vigasztalta lady Helenát, kitől mindeddig neki volt része vigaszban. Ő beszélt elsőnek a hazatérésről. John Mangles csodálta a fiatal lány bátorságát, lemondását. Még utoljára megpróbált Grant kapitányról beszélni, de Mary egy pillantással elnémította, s később így szólt hozzá:

- Nem, John úr, gondoljunk azokra, akik föláldozták magukat. Glenarvan lordnak vissza kell térnie Európába.

- Igaza van, Mary kisasszony - felelte John Mangles -, vissza kell térnünk. Az angol hatóságoknak is tudniuk kell, hogy mi történt a Duncannal. De ne adjon fel minden reményt. Ha kell, egyedül folytatom a megkezdett kutatásokat. Vagy megtalálom Grant kapitányt, vagy elpusztulok.

John Mangles komoly kötelezettséget vállalt. Mary elfogadta, s mintegy a szerződés megpecsételéséül kezét nyújtotta a fiatal kapitánynak. Ezzel a szerződéssel John Mangles egész életre szóló hűséget fogadott, Mary pedig soha el nem múló hálát ígért.

Ezen a napon véglegesen elhatározták, hogy hazatérnek. Úgy döntöttek, hogy nyomban Melbourne-be indulnak. Másnap John a hajók indulása felől tudakozódott. Arra számított, hogy Eden és Victoria tartomány fővárosa között gyakori az összeköttetés.

Számításában azonban csalódott. Nagyon kevés volt a hajójárat. A környék kereskedelmi flottáját mindössze a Twofold-öbölben horgonyzó három-négy hajó alkotta. Egyik sem tartott Melbourne-be, Sydneybe vagy a Pointe de Walesre. Glenarvan pedig csak ebben a három ausztráliai kikötőben találhatott volna Angliába induló hajót. A Peninsular Oriental Steam Navigation Company nevű hajózási társaság e pontok és az angol főváros között rendszeres személyszállító forgalmat bonyolít le.

Mitévők lehetnek ilyen körülmények között? Sokáig rostokolhatnak itt, hiszen a Twofold-öböl nem nagyon forgalmas. Hány meg hány olyan hajó húz el előtte a nyílt tengeren, mely itt sosem köt ki!

Így töprengtek, latolgatták a helyzetet, s Glenarvan már-már arra határozta el magát, hogy a part menti utakon indul Sydneybe, mikor Paganel váratlan indítvánnyal állt elő.

A földrajztudós maga is bejárta a Twofold-öblöt. Tudta, hogy sem Sydneybe, sem Melbournebe egykönnyen nem jutnak el hajón. A kikötőben horgonyzó hajók közül az egyik Aucklandbe, Új-Zéland északi szigetének, Ikana-Mauinak fővárosába tart. Paganel azt ajánlotta, béreljék ki a hajót, s menjenek Aucklandbe, ahonnan a Peninsular Company valamelyik gőzösével könnyűszerrel visszatérhetnek Európába.

Komolyan fontolóra vették ezt az indítványt. Paganel egyébként korántsem vonultatott fel érveket, holott máskor éppen nem takarékoskodott velük. Mindössze a puszta tényt közölte, s hozzátette, hogy az átkelés nem tartana tovább öt-hat napnál. Új-Zéland mindössze körülbelül ezer kilométernyire fekszik Ausztráliától.

Különös véletlen folytán Auckland éppen azon a 37. szélességi fokon van, melyet az utazók Araucania partvidékeitől kezdve oly kitartóan követtek. A földrajztudóst aligha vádolhatták volna elfogultsággal, ha ezt az érvet is felsorakoztatja indítványa mellett. Annyi bizonyos volt, így alkalmuk kínálkoznék arra, hogy felkeressék Új-Zéland meredek partjait.

Paganel azonban nem hozta fel ezt az előnyös érvet javaslata támogatására. Két sikertelen kísérlet után nem akarta megkockáztatni az irat harmadszori magyarázatát. Meg aztán, hogyan is magyarázhatta volna? Hiszen félreérthetetlenül az áll benne, hogy Grant kapitány kontinensre került s nem szigetre. Új-Zéland pedig csak sziget. Ez döntő körülmény. Akár ezért, akár más okból, mikor Paganel azt ajánlotta, hajózzanak Aucklandbe, egy szóval sem beszélt újabb kutatásokról. Mindössze annyit mondott, hogy Aucklandből rendszeres hajójárat van Nagy-Britannia felé, tehát onnan könnyen hazajuthatnak.

John Mangles támogatta Paganel javaslatát. Azt tanácsolta, fogadják el, mert nem várhatnak arra, hogy valami hajó vetődjék a Twofold-öbölbe; de mindenekelőtt tekintsék meg a földrajztudós jelezte hajót. Glenarvan, az őrnagy, Paganel meg Robert a kapitánnyal együtt csónakba szállt, s néhány evezőcsapás után csónakjuk már el is érte a rakodóparttól két kötélhossznyira horgonyzó hajót.

Macquarie volt a neve ennek a kétszázötven tonnás briggnek. Parti forgalmat bonyolított le Új-Zéland és Ausztrália különböző kikötői között. A kapitány, jobban mondva a master meglehetősen gorombán fogadta a látogatókat. Mindjárt látták, hogy faragatlan emberrel van dolguk, modora nem sokban különbözött öt matrózáétól. Dagadt, vörös képe, vaskos keze volt és csak fél szeme, az orra lapos; pipalétől mocskos szájával, durva arcával ez a Will Halley meglehetősen lehangoló jelenség volt. Az utazóknak azonban nem volt más választása, s néhány napos útról lévén szó, fölösleges lett volna aggályoskodniuk.

- Hát maguk mit akarnak? - kérdezte Will Halley a hajója fedélzetére lépő idegenektől.

- Ön a kapitány? - kérdezte John Mangles.

- Én vagyok - mondta Halley. - Hát aztán?

- A Macquarie Aucklandbe tart?

- Igen. Hát aztán?

- Mit szállít?

- Mindent, ami eladható, megvehető. Hát aztán?

- Mikor indul?

- Holnap, a déli dagállyal. Hát aztán?

- Fölvenne utasokat is?

- Attól függ, kiket; meg attól, hogy beérik-e a matrózkoszttal.

- Hoznánk magunkkal élelmet.

- Aztán?

- Aztán?

- Hányan vannak?

- Kilencen. Köztük két hölgy.

- Nincsenek kabinjaim.

- Megelégszünk a fedélzeti rekesszel, ha a rendelkezésünkre bocsátja.

- Aztán?

- Rááll? - kérdezte John Mangles, akit cseppet sem hozott zavarba a kapitány modora.

- Majd meglátom - felelte a Macquarie főnöke.

Will Halley esetlen, vasalt csizmájában néhányszor végigrótta a fedélzetet, majd hirtelen ismét John Mangles előtt termett.

- Mit fizetnek? - kérdezte.

- Mennyit kér? - kérdezte John Mangles.

- Ötven fontot.

Glenarvan beleegyezően bólintott.

- Rendben van, ötven font - felelte John Mangles.

- Ez csak a szállítás díja - tette hozzá Will Halley.

- Csak a szállításé.

- Az élelem nincs benne.

- Nincsen.

- Megállapodtunk. Hát aztán? - mondta Will a kezét nyújtva.

- Hát aztán, mi?

- A foglaló!

- Tessék, itt van az összeg fele, huszonöt font - mondta John Mangles, és azzal leszámolta az összeget a master kezébe, aki köszönet nélkül nyomban zsebre vágta azt.

- Holnap a hajón - mondta. - Délelőtt. Ha itt vannak, ha nem, én fölszedem a horgonyt.

- Itt leszünk.

Ezzel Glenarvan, az őrnagy, Robert, Paganel és John Mangles elhagyta a hajót; Will Halley még csak egy ujjal sem billentette meg a vörös haján ülő viaszosvászon tengerészsapkát.

- Micsoda faragatlan fráter! - mondta John.

- Nekem tetszik - felelte Paganel. - Igazi tengeri farkas.

- Inkább tengeri medve! - mondta az őrnagy.

- Úgy képzelem - tette hozzá John Mangles -, hogy ez a medve hajdan emberkereskedelemmel is foglalkozott.

- Mit számít! - felelte Glenarvan. - Annyi biztos, hogy a Macquarie kapitánya, s hogy a Macquarie Új-Zélandba megy. A Twofold-öböltől Aucklandig alig, Auckland után meg soha többé nem látjuk.

Lady Helena és Mary örömmel hallották, hogy már másnap útra kelnek. Glenarvan figyelmeztette őket, hogy a Macquarie kényelem szempontjából nem ér fel a Duncannal. A két

nő azonban a megpróbáltatások után már nemigen törődött az ilyen aprósággal. Olbinettet megkérték, szerezze be az úti élelmet. Mióta a Duncan odaveszett, a szegény ember szüntelenül a hajón maradt szerencsétlen feleségét siratta, aki nyilvánvalóan a legénységgel együtt a kegyetlen fegyencek áldozatául esett. Azért megszokott buzgalmával látta el hajószakácsi feladatát, s olyan válogatott ennivalókat vásárolt, melyekhez hasonlók sosem szerepeltek a brigg étrendjén. Néhány óra alatt beszerezte az útravalót.

Időközben az őrnagy beváltotta egy pénzváltónál Glenarvannak a melbourne-i Union-Bankre szóló utalványait. Nem akart pénz nélkül maradni, de fegyver és lőszer nélkül sem; így hát fegyvereket szerzett be. Paganel pedig megvásárolta Új-Zéland Edinburghben kiadott Jonston-féle térképét.

Mulrady már egészen jól érezte magát. Alig bántotta már a napokkal ezelőtt még életveszélyes seb. A friss tengeri levegő teljesen rendbe hozza majd. A csendes-óceáni szelekkel akarta gyógyíttatni magát.

Wilsonra bízták, hogy rendezze be a Macquarie-n az utasok szállását. Súrolókeféje és seprűje nyomán megváltozott a hajófülke képe. Will Halley vállát vonogatva hagyta, hadd csinálja. Nem sok ügyet vetett Glenarvanékra. Még a nevüket sem tudta, de nem is volt kíváncsi rá. Mindössze ötven fontot jövedelmező hajórakománytöbbletnek tekintette őket, s még annyit sem törődött velük, mint a hajófenékbe raktározott kétszáz tonna cserzett bőrrel. Első az áru, aztán jön csak az ember. Vérbeli kereskedő volt. Ami tengerészképességeit illeti, úgy hírlett, jól ismeri ezt a korallzátonyai miatt veszélyes tengerszakaszt.

Estefelé Glenarvan vissza akart térni arra a pontra, ahol a 37. szélességi fok a partot metszi. Erre kettős oka volt.

Először is, még egyszer meg akarta tekinteni a hajótörés állítólagos helyét. Hiszen Ayrton valóban a Britannia fertálymestere volt, és lehetséges, hogy a Britannia csakugyan itt pusztult el, Ausztrália keleti partján, s nem a nyugatin. Nem hagyhatják hát el könnyelműen ezt a pontot, hova nem térnek többé vissza.

Másodszor, ha nem is találnak a Britannia nyomára, lehetséges, hogy a Duncan ezen a ponton került a fegyencek kezére. Talán harc is volt? A küzdelemnek, az elkeseredett ellenállásnak talán nyomai maradtak a parton. Ha a legénység a tengerbe is veszett, talán a hullámok partra vetettek néhány holttestet.

Glenarvan a hűséges John kíséretében indult a felderítőútra. A Victoria-szálló tulajdonosa rendelkezésükre bocsátott két lovat, s ismét megindultak a Twofold-öblöt körülfutó, északnak tartó úton.

Szomorú út volt ez. Glenarvan és John kapitány szótlanul lovagolt. Szavak nélkül is megértették egymást. Egyazon gondolatok, aggodalmak gyötörték őket. A tenger vájta sziklákat nézték. Nem volt mit kérdezzenek egymástól, mit feleljenek egymásnak.

Gondolhatni, hogy John milyen igyekezettel, milyen szakértelemmel kutatta át a partvidék minden egyes pontját, milyen gondosan járta végig a legapróbb beszögelléseket, a lejtős partot s a magasabb sukokat, ahova a Csendes-óceán közepes erejű dagályai kivethettek valami roncsot. Semmi olyasmire nem bukkantak, ami további kutatásokra késztette volna őket. A hajótörésnek ismét semmi nyomát nem találták.

A Duncannak sem volt semmi nyoma. Ausztráliának ez a partvidéke teljesen kihalt volt.

John Mangles azonban a part szegélyén, magányos sziklák tövében nemrég elhamvadt tűz pernyéjére bukkant; ez kétségtelenül arra mutatott, hogy itt nemrégiben emberek táboroztak. Talán nomád bennszülött törzs járt erre néhány napja? Nem, Glenarvan olyan áruló jelet

pillantott meg, mely vitathatatlanul azt bizonyította, hogy nemrégiben fegyencek jártak ezen a partszakaszon.

Ez az áruló jel egy sárga és szürke csíkos elnyűtt, foltozott zubbony volt, egy fa tövében heverő gyászos rongy. Rá volt ütve a perthi fegyenctelep sorszámpecsétje. A fegyenc már nem volt ott, de a mocskos ruhadarab elárulta, hogy erre járt. A bűnözőknek ezt az egyenruháját hajdan valami nyomorult viselte, s most itt rothadt az elhagyott parton.

- Látod, John! - szólt Glenarvan. - A fegyencek eljutottak idáig! Vajon mi történt szegény bajtársainkkal a Duncanon?...

- Igen - felelte John tompán -, most már bizonyos, hogy nem tették partra őket, hogy elpusztultak...

- Ó, a nyomorultak! - kiáltott fel Glenarvan. - Ha egyszer a kezem közé kerülnek, megbosszulom matrózaim halálát!...

A fájdalom megkeményítette Glenarvan vonásait. A lord néhány percig a végtelen tengert kutatta tekintetével, talán valami távolba vesző hajót keresett. Vad pillantása tüze kihunyt, ismét önmaga volt, s egyetlen szó, mozdulat nélkül vágtatva indult vissza Eden felé.

Még egy hivatalos teendőjük volt: be kellett jelenteniük a rendőrségnek a történteket. Még aznap este beszéltek Thomas Banksszel. A hivatalnok alig tudta palástolni megelégedettségét, míg fölvette a jegyzőkönyvet. Boldog volt, hogy megszabadult Ben Joyce-tól és bandájától. Az egész város osztozott örömében. A fegyencek, újabb bűncselekmény árán ugyan, de elhagyták Ausztráliát. A fontos hírt nyomban megtáviratozták a melbourne-i és sydneyi hatóságoknak.

Dolga végeztével Glenarvan visszatért a Victoria-szállóba. Az utazók szomorúan töltötték ezt az utolsó estét. Gondolataik a számukra oly balszerencsés földrészen bolyongtak. Eszükbe jutottak a jogos remények, melyekkel útnak indultak a Bernoulli-fokról, s melyek aztán a Twofold-öbölben mind odavesztek.

Paganelt lázas izgalom emésztette. John Mangles, aki a Snowy menti eset óta figyelte a tudóst, érezte, hogy Paganel szeretne is beszélni, meg nem is. Számtalanszor faggatta már, de a földrajztudós csak nem válaszolt.

Ezen az estén azonban John a szobájába kísérte a tudóst, s megkérdezte, miért olyan ideges.

- John, barátom - felelte kitérően Paganel -, nem vagyok a szokottnál idegesebb.

- Paganel úr - folytatta John -, önnek valami titka van.

- Nem tehetek róla - kiáltotta a földrajztudós -, nem bírok vele!

- Mivel nem bír?

- Egyrészt az örömmel, másrészt kétségbeesésemmel.

- Egyszerre boldog és kétségbeesett?

- Igen, boldog és kétségbeesett vagyok, mert Új-Zélandba megyünk.

- Talán valami nyomra bukkant? - kérdezte élénken John Mangles. - Rátalált az eltévesztett ösvényre?

- Nem, John barátom! Új-Zélandból nincsen visszatérés! De azért... hiszen ismeri az emberi természetet! Míg lélegzünk, él bennünk a remény! Az én jelmondatom felér a világ legszebb jelmondataival: dum spiro, spero! Míg élek, remélek!

II. Új-Zéland múltja

Másnap, január 27-én a Macquarie utasai elhelyezkedtek a brigg szűk fedélzeti kamrájában. Will Halleynek eszébe sem jutott, hogy fölajánlja kabinját a hölgyeknek. Ezen nem volt mit bánkódniuk, mert a medvebarlang méltó volt a medvéhez.

Délben fél egykor, a dagály érkeztekor a hajó útra készen állt. A horgony felemelkedett, s nagy nehezen kiszakadt a tengerfenékből. Enyhe délnyugati szél fújt. Egymás után bomlottak ki a vitorlák. Az öttagú legénység lassan dolgozott. Wilson segíteni akart nekik, de Halley megkérte, ne üsse az orrát abba, ami nem tartozik rá. Eddig is egyedül végezték a dolgukat, hát most sem kér segítséget vagy tanácsot.

Az utóbbi szavak John Manglesnek szóltak, akit a matrózok ügyetlenkedése nemegyszer mosolyra késztetett. John Mangles megfogadta a tanácsot, s úgy döntött, hogy csak akkor lép közbe, ha a legénység ügyetlensége a hajó biztonságát veszélyezteti.

Végül a master káromkodásától sarkallt öt matróznak sikerült felvonnia valamennyi vitorlát. A Macquarie oldalszéllel haladt, balra húzott nagyvitorlacsúccsal, kifeszültek alsó vitorlái, derékvitorlái, sudárvitorlái, farvitorlája és orrvitorlái. Később felvonták a toldatvitorlákat és a felső árbocvitorlákat is. Bármennyi vitorlát húztak is fel, a brigg alig haladt. Kidomborodó elülső része, kiöblösödő feneke, súlyos fara lelassította a járását, nem is hajó volt ez, hanem ócska fateknő.

Bele kellett törődniük. Szerencsére, bármily lassan is halad a Macquarie, öt, de legfeljebb hat nap alatt mindenképpen befut az aucklandi révbe.

Este hét órakor eltűnt szemük elől Ausztrália partja és Eden kikötőjének világítótornya. A nyugtalan tengeren nehézkesen haladt a hajó; súlyosan huppant alá a hullámvölgyekbe. A heves rázkódások miatt az utasok igen kellemetlenül érezték magukat a szűk rekeszben. A fedélzeten nem maradhattak, szakadt az eső. Szigorú rabságra voltak hát ítélve.

Mindegyikük gondolataiba merült. Keveset beszélgettek. Lady Helena és Mary alig váltott egy-egy szót. Glenarvan nem találta helyét. Föl-alá járkált, az őrnagy mozdulatlan maradt. John Mangles időnként Roberttel együtt fölment a fedélzetre, hogy megnézze a tengert. Paganel meghúzta magát a sarokban, s zavaros, összefüggéstelen szavakat motyogott magában.

Vajon mire gondolt az érdemes tudós? Talán Új-Zélandra, ahova most a véletlen vezérli? Végiggondolta történetét, s a gyászos szigetvilág múltja megelevenedett lelki szeme előtt.

Vajon akad-e ebben a történetben egyetlen olyan tény, egyetlen olyan mozzanat, mely valaha is arra jogosította volna fel a szigetcsoport felfedezőit, hogy azt kontinensnek tekintsék? Talán egy földrajztudós vagy tengerész nevezte el így az utóbbi időkben? Mint látjuk, Paganel egyre csak az irat értelmezésén töprengett. Valósággal megszállottja volt ennek a gondolatnak, rögeszméjévé vált. Patagónia és Ausztrália után képzelete, melyet egyetlen szó csigázott fel, most Új-Zélandra vetette magát. De egy ponton újra meg újra megtorpant.

- Contin... contin... - mondogatta magában -, ez sehogy sem jelenthet egyebet kontinensnél!

Majd emlékezetében újra sorra vette azokat a hajósokat, akik felderítették a déli tenger e két nagy szigetét.

1642. december 13-án a holland Tasman, miután fölfedezte Van Diemen földjét, kikötött Új-Zéland ismeretlen partján. Néhány napon át a part mentén hajózott, majd 17-én hajói behatoltak egy tágas öbölbe; az öböl mélyén két sziget közt futó tengerszoros nyílott.

Az északi sziget neve Ika-na-Maui volt, ami új-zélandi nyelven azt jelenti: „Maui hala”. A déli szigeté meg Tavai-Puna-Mu, azaz „A zöld nefritkövet termő bálna”.

Abel Tasman partra küldte csónakjait, s azok hamarosan két, bennszülöttekkel megrakott pirog kíséretében tértek vissza. Ezek a vademberek középtermetűek voltak; bőrük sárgás-barna, csontjaik kiugróak, hangjuk durva; fekete hajukat japán módra fogták össze, s nagy, fehér tollat tűztek bele.

Az európaiak és a bennszülöttek első találkozása arra mutatott, hogy hosszan tartó, barátságos kapcsolat alakulhat ki közöttük. Másnap azonban, mikor Tasman egyik csónakja a part felé tartott, hogy közelebbi kikötőhelyet keressen, hét, bennszülöttekkel megrakott pirog vadul rájuk támadt. A csónak oldalra billent, s megtelt vízzel. A csónak parancsnokát, a fertály-mestert torkán találta egy durván faragott dárda. A tengerbe zuhant. Hat társa közül négyet megöltek, a két másik a fertálymesterrel a hajók felé úszott, ahol fölszedték őket, s így megmenekültek.

A gyászos esemény után Tasman fölszedte a horgonyt, s a bennszülötteken mindössze néhány muskétalövéssel állt bosszút, melyek valószínűleg el sem érték őket. Elhagyta ezt az öblöt, melyet azóta is Vérfürdő-öbölnek neveznek, majd a nyugati part mentén eljutott a sziget északi csúcsának közelébe, ahol január 5-én ki is kötött. Ivóvízkészletét szerette volna fel-frissíteni, de erre nem csupán a heves hullámtorlódás, hanem a bennszülöttek ellenségeske-dése miatt sem kerülhetett sor. Végleg elhagyta hát ezt a szigetet, melynek a rendi ország-gyűlés tiszteletére a Staten-Land nevet adta.

A holland hajós ugyanis azt képzelte, hogy ez a sziget a Tűzföldtől, Amerika déli csúcsától keletre fekvő, nemrégiben fölfedezett hasonló nevű szigetek közelében fekszik. Azt hitte, fölfedezte a „nagy déli kontinenst”.

„Igen ám - gondolta Paganel -, csakhogy amit egy XVII. századbeli tengerész »kontinensnek« nevezett, azt egy XIX. századbeli tengerész nem nevezheti így! Elképzelhetetlen, hogy ekkorát tévedett volna! Nem! Nem értem!”

Tasman fölfedezése csaknem egy egész évszázadra feledésbe merült; Új-Zéland mintha nem is létezett volna, mikor egy Surville nevű francia hajós a 35. szélességi fok 37. percén ismét rábukkant. Eleinte semmi panasza sem lehetett a bennszülöttekre; a szél azonban rettentő erővel dobálta a hajót, s az expedíció betegeit szállító dereglyét partra sodorta a vihar a Menedék-öbölben, Egy Nagui-Nui nevű törzsfőnök saját kunyhójában kifogástalanul fogadta a franciákat. Minden a legnagyobb rendben volt mindaddig, míg el nem lopták Surville egyik csónakját. Surville hiába követelte vissza, így azt képzelte, jogosan bünteti meg az egész törzset a lopásért, s felgyújtatta a falu valamennyi kunyhóját. Szörnyű és igazságtalan bosszú volt ez, hasonló azokhoz a véres megtorlásokhoz, melyek később Új-Zéland területén le-játszódtak.

1769. október 6-án a híres Cook tűnt fel a partokon. Endeavour nevű hajójával a Taué-Roa öbölben kötött ki, s jó bánásmóddal igyekezett megnyerni a bennszülöttek bizalmát. Jól bánni azonban csak azzal lehet, akivel az embernek módja van találkozni. Így hát Cook habozás nélkül fogságba ejtett két-három bennszülöttet, s erővel tukmálta rájuk jótéteményeit. Kedves-séggel, ajándékokkal halmozta el őket, majd visszaküldte őket a partra. Társaik beszámolója hamarosan több bennszülöttet csábított a hajóra, s így kapcsolatba léptek az európaiakkal. Néhány nappal később Cook a Hawkes-öbölből a sziget északi felén fekvő hatalmas félkör alakú bevágás felé tartott. Ott aztán harcias, zajos, kihívó bennszülötteket talált. Olyannyira ellenségesek voltak, hogy Cook kénytelen volt közéjük lövetni, hogy lecsillapítsa őket.

Október 20-án az Endeavour a Toko-Malu öbölben kötött ki, melynek lakossága kétszáz békés lélekből állt. A hajó növénytudósai eredményes kirándulásokat tettek a szigeten; a bennszülöttek maguk szállították őket partra pirogjaikon. Cook meglátogatott két cölöpsorral, mellvéddel, kettős árokkal körülvett falut, melyek arról tanúskodtak, hogy a bennszülöttek jól értenek a táborépítés művészetéhez. A jelentékenyebbik erődítmény egy szikla tetején épült, mely a nagy dagályok idején valóságos szigetté változott, de még egy szigetnél is védettebb volt, mert a víz nemcsak hogy körülvette, hanem bömbölve átcsapott a 60 láb magas természetes hídlábon, melyre a falu épült.

Cook a szigeten töltött öt hónap alatt sok különös tárgyat, sajátos növényt, etnográfiai és etnológiai[73] adatot gyűjtött össze. Március 31-én saját nevét adta a két szigetet elválasztó szorosnak, majd elhagyta Új-Zélandot. Későbbi utazásai során még visszatért ide.

1773-ban a nagy tengerész ismét eljutott a Hawkes-öbölbe, hol ezúttal emberevés szemtanúja volt. A bűnösek azonban saját emberei voltak. A tengerésztisztek a parton egy fiatal bennszülött levágott tagjaira bukkantak, magukkal vitték a hajóra, megsütötték, s megkínálták vele a kiéhezett bennszülötteket. Gyászos kedvtelés így szakácskodni egy kannibálvacsorán!

Harmadik útja során Cook ismét fölkereste ezt a földet, melyet különösen megszeretett, s melynek a vízrajzi térképét ki akarta egészíteni. 1777. február 25-én végleg elhagyta Új-Zélandot.

1791-ben Vancouver húsz napig tartózkodott a Sötét-öbölben, de ezzel sem a természettudományoknak, sem a földrajznak nem volt hasznára. Etrecasteaux 1793-ban az Ika-na-Maui északi részén huszonöt mérföld hosszúságú partvidéket térképezett fel. Rövid időre a kereskedelmi tengerészet kapitányai is fel-feltűntek a szigeten. Hausen és Dalrympe, majd Baden, Richardson és Moody; Savage doktor öthetes szigeti tartózkodása alatt érdekes adatokat gyűjtött az új-zélandiak szokásairól.

Ugyanebben az évben, 1805-ben Rangi-Hu falu főnökének unokaöccse, az eszes Dua-Tara fölszállt Baden kapitánynak a Sziget-öbölben horgonyzó Argo nevű hajójára.

Talán egyszer egy maori Homérosz hőskölteményben énekli majd meg Dua-Tara viszontagságait. Sok baj, igazságtalanság érte, sokat bántották. A fehérek megszegték adott szavukat, s szolgálataiért cserébe fogságba vetették, véresre verték a szegény bennszülöttet. Micsoda fogalmat alkothatott a magukat civilizáltnak mondó emberekről! Elvitték Londonba. Utolsó osztálybeli matróznak tették meg, akit bárki büntetlenül bántalmazhatott. Marsden tiszteletes segítsége nélkül elpusztult volna. A misszionárius érdeklődött a fiatal bennszülött iránt, akiben sok jó tulajdonságot fedezett fel; biztos ítélőképességet, becsületességet, végtelen szelídséget, jóindulatot, nyájasságot. Marsden néhány zsák búzát és földművelő szerszámot szerzett védencének, hogy vigye haza. Mindezt ellopták tőle. Újabb szerencsétlenségek, szenvedések érték a szegény Dua-Tarát, egészen 1814-ig, mikor aztán végre visszatért ősei hazájába. Gyümölcsöztetni akarta kalandjai tanulságát, jobbá akarta nevelni a vérszomjas új-zélandiakat, de még mielőtt munkához láthatott volna, huszonnyolc esztendős korában váratlanul meghalt. Ez a helyrehozhatatlan csapás kétségtelenül hosszú évekre késleltette a szigeten a civilizáció terjedését. Semmi sem helyettesíthet egy értelmes és jó embert, akinek szívében a jó szeretete a hazaszeretettel párosul!

1816-ig ismét elhanyagolták Új-Zélandot. 1816-ban aztán Thompson, 1817-ben Lidiard Nicholas, 1819-ben Marsden járta be a két sziget különböző részeit, majd 1820-ban Richard Cruise, a 84. gyalogezred kapitánya tíz hónapig élt itt; a szigeten tartózkodása során komoly, tudományos módon tanulmányozta a bennszülöttek életét.

---

[73] Etnográfia - néprajz; etnológia - összehasonlító néprajz

1824-ben Duperrey, a Coquille parancsnoka két hétig tartózkodott a Sziget-öbölben, s csak jó tapasztalatokat szerzett a bennszülöttekről.

Utána, 1827-ben a Mercury nevű angol bálnavadász hajónak már fosztogató, gyilkolni kész bennszülöttek ellen kellett védekeznie. Ugyanebben az évben Dillon kapitányt két ízben is a lehető legszívesebben fogadták.

1827 márciusában az Astrolabe parancsnoka, a híres Dumont d'Urville több éjszakát töltött fegyvertelenül a szárazföldön, a bennszülöttek között; ajándékokat cserélt velük, dalokra tanították egymást, kunyhóikban aludt, s zavartalanul végezte azokat a felmérési munkákat, melyeknek eredményét szép térképek őrzik a hajózási levéltárban.

A következő évben megint minden másképp történt. A John James parancsnoksága alatt álló Hawes angol brigg a Sziget-öböl érintése után a Keleti-foknál vetett horgonyt, s ott a legénység sokat szenvedett egy Enararo nevű álnok törzsfőnök miatt. Több matróz halt itt szörnyű halált.

E sok ellentmondó eseményből, a szívélyesség és a kegyetlenség e folytonos váltakozásából arra kell következtetnünk, hogy az új-zélandiak kegyetlenkedése gyakran csak megtorlás volt. A jóindulatú kapitányokkal jól, a rosszindulatúakkal rosszul bántak. A bennszülöttek néha kétségtelenül ok nélkül támadtak, de legtöbbször az európaiak hívták ki bosszújukat, s sajnos a büntetés gyakran azokat érte, akik nem szolgáltak rá.

D'Urville után Új-Zéland etnográfiáját egy vakmerő kutató egészítette ki, az angol Earle, a tudomány nomádja, csavargója, aki vagy hússzor bejárta az egész világot. Bejárta a két sziget ismeretlen vidékeit, s noha neki személy szerint nem lehetett panasza a bennszülöttek ellen, látni azért gyakran látott emberevést. Az új-zélandiak visszataszító kéjjel falják föl bennszülött társaikat.

Hasonló tapasztalatokat szerzett Laplace kapitány 1831-ben, míg hajója a Sziget-öbölben vesztegelt Az összecsapások már sokkal félelmetesebbek voltak, mint hajdanán, mert a bennszülöttek időközben tűzfegyverhez jutottak, s biztos kézzel kezelték. Ika-na-Maui hajdan virágzó és népes földje sivár pusztasággá változott. Egész törzsek tűntek el a föld színéről, mint a juhnyájak, melyeket lassacskán megsütnek s megesznek az emberek.

A misszionáriusok hasztalanul küzdöttek a vérszomjas ösztönök ellen. 1808-tól kezdve a Church Missionary Society a legügyesebb ügynökeit - valójában ez a név illett rájuk - küldte az északi sziget legfontosabb állomáshelyeire. Az új-zélandiak kegyetlenkedései miatt azonban kénytelenek voltak felhagyni a misszióstelepek építésével. Csak 1814-ben szálltak ismét partra a Sziget-öbölben misszionáriusok: Marsden, Dua-Tara pártfogója, Hall és King. Egy tucat vasbaltáért kétszáz hold területet vásároltak a törzsfőnöktől. Ott alapította meg székhelyét az anglikán Missziós Társaság.

A kezdet igen nehéz volt. A bennszülöttek később nem veszélyeztették a misszionáriusok életét. Elfogadták gondoskodásukat, tanításukat. Néhány vad bennszülött megszelídült. 1824-ben még az is megesett, hogy az új-zélandiak védték meg az arakikat, vagyis a misszionáriusokat a fehér matrózok fenyegetései és bántalmazásai ellen.

Így tehát idővel a missziók eredményeket értek el, noha a Port Jacksonból ideszökött fegyencek nagyon rossz hatással voltak a bennszülöttekre. 1831-ben a missziós társaságok közlönye két jelentős telepről emlékszik meg, az egyik a Sziget-öbölbe ömlő csatorna mentén Kidi-Kidiben, a másik a Rawa-Kawa folyó partján, Pai-Hiában dolgozott. A megtért bennszülöttek az arakik vezetésével utakat építettek, ösvényeket vágtak a hatalmas erdőkben, hidakat emeltek a sebes patakok fölé. Az isteni igét hirdetve a misszionáriusok bejárták a

távoli törzseket, kákából vagy fakéregből kápolnákat építettek, iskolákat a fiatal bennszülötteknek; a szerény épületek ormán a misszió zászlója lengett, rajta kereszt és ez a felírás: Rongo-Pai, azaz új-zélandi nyelven: Evangélium.

Sajnos a misszionáriusok befolyása nem terjedt túl a telepeken. A nomád szigetlakók nem kerültek hatásuk alá. Az emberevésről csak a megtért bennszülöttek mondtak le, de ezeket sem volt szabad nagy kísértéseknek kitenni.

Ezeken a vad vidékeken folytonos háborúskodás folyik. Az új-zélandiak nem adták fel olyan könnyen a harcot, mint az ausztráliai bennszülöttek, nem menekülnek a betolakodó európaiak elől, ellenállnak, védekeznek, gyűlölik hódítóikat; olthatatlan gyűlölet él bennük az angol bevándorlókkal szemben. A szigetek jövője egy hajszálon függ. Fegyverek döntik el, vajon civilizáció vagy évszázados barbárság vár-e rájuk.

A türelmetlenségtől égő Paganel így idézte maga elé Új-Zéland történetét. Ebből a történetből azonban semmi sem jogosította fel arra, hogy kontinensnek nevezze a két szigetet. Ha az irat egy-egy szava visszhangot is keltett képzeletében, a contin szótöredék két szótagja előtt újra meg újra tehetetlenül megtorpant.

III. Az új-zélandi vérfürdő

Január 31-én, indulása után negyedik napon a Macquarie az Ausztrália és Új-Zéland közötti út kétharmadát sem tette meg. Halley nem sokat törődött a hajó vezetésével, mindent a matrózokra hagyott. Ritkán mutatkozott, de emiatt senki sem panaszkodott. Abban sem találtak volna kivetnivalót, ha egész nap megbújik a kabinjában, de az már kevésbé volt örvendetes, hogy a goromba master nap mint nap leitta magát ginnel vagy brandyvel. Matrózai szívesen követték a példáját; hajó talán sohasem vitorlázott ilyen vaktában, mint a Twofold-öbölbeli Macquarie.

Ez a megbocsáthatatlan hanyagság John Manglest szüntelen éberségre késztette. Wilson és Mulrady nemegyszer az utolsó pillanatban rántotta helyre a kormányrudat, mikor a hajót egy-egy hirtelen fordulat majd oldalára döntötte. Will Halley gyakran közbelépett, s vad káromkodással támadt a két matrózra. Azok már kezdték türelmüket veszteni, szívesen ellátták volna ennek a részegesnek a baját, s szívesen bezárták volna a hajófenékbe. John Mangles azonban fékezte őket, s nagy nehezen lecsillapította jogos felháborodásukat.

Pedig a hajó helyzete őt is aggasztotta, de mivel nem akarta Glenarvant nyugtalanítani, csak az őrnagynak és Paganelnak szólt róla. Mac Nabbs, ha más szavakkal is, de lényegében ugyanazt a tanácsot adta neki, mint Wilson és Mulrady.

- Ha szükségesnek tartja, John - mondta Mac Nabbs -, egy percig se habozzon, nyomban vegye át a parancsnokságot, vagyis a kormányrúd kezelését. Majd ha Aucklandben partra szállunk, ez a részeges újra úr lehet a hajóján, s ha úgy tetszik neki, el is süllyedhet vele.

- Meg is teszem, ha kell - felelte John. - Míg nyílt tengeren járunk, elég, ha kicsit a körmükre nézünk; matrózaim meg én nem hagyjuk el a fedélzetet. De ha a partok közelében nem tér józan észre ez a Will Halley, megvallom, nem tudom, mitévő leszek.

- Nem jelölhetné ki az útirányt? - kérdezte Paganel.

- Nehéz volna - felelte John. - Bármily hihetetlen is, de egyetlen tengeri térkép sincsen a hajón!

- Ez igaz?

- Igaz. A Macquarie csak Eden és Auckland között közlekedik, és Will Halley úgy ismeri ezt a környéket, hogy még csak meg sem határozza az irányt.

- Talán azt hiszi, hogy a hajója ismeri már az utat, és magától is helyes irányba megy - mondta Paganel.

- Nem hiszek az ilyen tanulékony hajókban - folytatta John Mangles -, ha Will Halley part-közelben is ilyen részeg lesz, nagy bajba jutunk.

- Reméljük - mondta Paganel -, hogy a part közelében majd csak észhez tér.

- Tehát - kérdezte Mac Nabbs - szükség esetén nem tudná Aucklandbe vezetni a Macquarie-t?

- A partszakasz térképe nélkül képtelenség. Igen meredek és veszedelmes a part. Rendszertelenül, szeszélyesen követik egymást a fjordok, akárcsak a norvég partvidéken. Sok a zátony, nagy gyakorlat kell kikerülésükhöz. Akármilyen erős is egy hajó, menthetetlenül vége, ha ráfut egy ilyen, alig néhány lábnyi mélységben rejtőző sziklára.

- És ebben az esetben - mondta az őrnagy - a legénység nem tehet egyebet, mint hogy a partra menekül?

- Igen, Mac Nabbs úr, ha az időjárás engedi.

- Szép kilátások! - felelte Paganel. - Az új-zélandi partvidék nem valami szívélyes, de a veszélyek azon túl is nagyok.

- A maorikra gondol, Paganel úr? - kérdezte John Mangles.

- Igen, barátom. Rossz hírük bejárta az Indiai-óceánt. Ezek nem afféle félénk ausztráliaiak, hanem értelmes, vérszomjas emberek, emberhúst kedvelő kannibálok, könyörtelen emberevők.

- Ha tehát Grant kapitány hajója Új-Zéland partjain szenvedett hajótörést - kérdezte az őrnagy -, úgy nem tanácsolná, hogy felkutatására induljunk?

- A partokon igen - felelte a földrajztudós -, ott talán ráakadnánk a Britannia nyomára, de a sziget belsejében felesleges volna keresni. Valamennyi európai, aki bemerészkedik erre a gyászos vidékre, menthetetlenül a maorik fogságába esik, s aki a maorik fogságába esik, annak vége. Biztattam a barátaimat, hogy keljünk át Ausztrálián, a pampákon, de Új-Zéland ösvényeire sohasem csábítanám őket. Adja az ég, hogy soha ne kerüljünk ezeknek a kegyetlen bennszülötteknek a kezei közé.

Paganel jogosan aggódott. Új-Zélandnak igen rossz a híre, felfedezésének minden egyes mozzanatát véres dátumok jelzik.

Hosszú a sora azoknak az áldozatoknak, akiknek neve ott szerepel a tengerjárók vértanúkönyvében. Abel Tasman öt legyilkolt és fölfalt matróza nyitja meg a kannibalizmus véres évkönyveit. Utánuk Tukney kapitány és dereglyéjének egész legénysége jutott erre a sorsra. A Foveaux-szoros keleti részén a Sydney-Cove nevű hajó öt halásza ugyancsak a bennszülöttek bendőjébe került. Ha megemlítjük még a Brothers nevű kétárbocos legénységének két tagját, kiket a Molineux kikötőben öltek le, Gates tábornok több katonáját és a Mathilda három szökevényét, eljutunk a szomorú hírű Marion du Frene kapitány nevéhez.

1772. május 11-én, Cook első útja után, a francia Marion kapitány Mascarin nevű hajójával, meg a Crozet kapitány parancsnoksága alatt álló Castrie-vel kikötött a Sziget-öbölben. A képmutató új-zélandiak igen szívélyesen fogadták a jövevényeket. Még azt is megjátszották, hogy félénkek, s csak ajándékok, kedvesség, mindennapos barátkozás árán szoktak a hajóra.

Főnökük, az értelmes Takuri, ha hitelt adhatunk d'Urville állításának, a Wangaroa törzshöz tartozott, s rokona volt annak a bennszülöttnek, akit két évvel Marion kapitányt érkezése előtti Surville oly hitszegő módon magával hurcolt.

Abban az országban, ahol a becsület minden maoritól megkívánja, hogy vérrel mossa le az elszenvedett gyalázatot, Takuri nem feledkezhetett meg a törzsét ért sérelméről. Türelmesen várta egy európai hajó érkeztét, kitervezte bosszúját, s szörnyű hidegvérrel végre is hajtotta.

Eleinte félénkséget színleltek, s Takuri mindent megtett, hogy csalóka biztonságérzetet keltsen a franciákban. Társaival gyakran a hajón töltötte az éjszakát. Válogatott halakkal kedveskedtek a jövevényeknek. Lányaik, feleségeik is elkísérték őket. Hamarosan megtanulták a hajóstisztek nevét, s meghívták őket falvaikba. Marion és Crozet gyanútlanul járták be a négyezer bennszülöttel népes környéket. A szigetlakók fegyvertelenül siettek elibük, s azon voltak, hogy teljes bizalomra hangolják a jövevényeket.

Marion kapitány azzal a szándékkal vetett horgonyt a Sziget-öbölben, hogy ott kicseréli az utóbbi viharoktól megrongálódott Castrie árbocozatát. Átkutatta a sziget belsejét, és május 23-án a parttól kétmérföldnyire csodálatos cédruserdőre bukkant.

Tábort ütöttek, s a legénység kétharmada baltával meg más szerszámokkal nekikezdett a favágásnak és az öbölbe vezető út építésének. Két újabb telepet is létesítettek, az egyiket a Motu-Aro nevű kis szigeten, a kikötő közepén az expedíció betegei és a kovácsok meg a kádárok számára; a másikat a nagy szigeten az óceán partján, a hajóktól másfél mérföldnyire; ez az utóbbi kapcsolatban állt a hajóácsok táborával. Mindezeken a helyeken erőteljes, szolgálatkész bennszülöttek segítették munkájukban a tengerészeket.

Marion kapitány azonban nem hagyott fel minden óvintézkedéssel. A bennszülöttek nem léphettek fegyveresen a hajóra, s a csónakok mindig jól fölfegyverezve indultak a partra. A bennszülöttek magatartása azonban nemcsak Marion, de a leggyanakvóbb tisztek gyanúját is elaltatta, így a parancsnok elrendelte, hogy szereljék le a fegyvereket a csónakokról. Crozet kapitány hasztalanul igyekezett rávenni Mariont, hogy vonja vissza ezt a parancsot.

Az új-zélandiak erre még fokozottabb figyelmet, szolgálatkészséget tanúsítottak a franciák iránt. A törzsfőnökök meghitt barátságban éltek a hajóstisztekkel. Takuri a fiát is sokszor magával vitte a hajóra, a fiú ilyenkor az egyik kabinban töltötte az éjszakát. Június 8-án, ünnepélyes szárazföldi látogatása alkalmával a bennszülöttek az ország „nagyfőnökévé" választották Mariont, s tiszteletük jeléül négy fehér tollal ékítették haját.

Harminchárom nap telt el így, mióta a hajók a Sziget-öbölbe érkeztek. Az árbocozat javítási munkálatai jól haladtak, s a Motu-Aro patakjai lassacskán megtöltötték a hajó víztartályait. Crozet kapitány maga vezette a hajóácsok munkáját, s minden oka megvolt a bizakodásra, a vállalkozás sikeresnek ígérkezett.

Június 12-én két órakor a parancsnok halászatra készült a Takuri falu tövében. Marionon kívül még két fiatal tiszt: Vaudricourt és Lehoux szállt a csónakba, meg egy önkéntes, a fegyvermester és egy tucat tengerész. Takuri és öt másik törzsfőnök kísérte őket. Semmi sem sejtette a tizenhét európai közül tizenhatra váró szörnyűséges szerencsétlenséget.

A csónak elindult, a part felé tartott, a két hajó csakhamar eltűnt utasai szeme elöl.

Este Marion kapitány nem tért vissza a hajóra. Senki sem nyugtalankodott távolmaradása miatt. Úgy gondolták, bizonyosan meglátogatta a hajóácsok telepét, s ott tölti az éjszakát.

Másnap reggel öt órakor a Castrie dereglyéje szokás szerint a Motu-Aro szigetre ment ivóvízért. Minden baj nélkül visszatért.

Kilenc órakor a Mascarin őrt álló matróza a hajók felé úszó kimerült férfit pillantott meg a vízben. Csónak ment segítségére, s a hajóra vitték.

Turner volt, Marion kapitány dereglyéjének egyik evezőse. Oldalán két, dárda ütötte seb tátongott, egyedül ő tért vissza tizenhét ember közül, akik az előző nap elhagyták a hajót.

Kifaggatták, s hamarosan elibük tárult a borzalmas dráma minden részlete.

A szerencsétlen Marion csónakja reggel hét órakor ért a falu partjára. A bennszülöttek vidáman siettek a látogatók elé. Vállukon vitték a tiszteket és a matrózokat, akik kiszálláskor nem akartak a vízbe lépni. Majd a franciák eltávolodtak egymástól.

Abban a pillanatban lándzsával, husánggal, buzogánnyal felfegyverzett bennszülöttek támadtak rájuk, tíz egy ellen, s lemészárolták őket. Turner matrózt két dárdadöfés érte, de sikerült elmenekülnie ellenségei elől, s elrejtőzött a bozótban. Iszonyatos jelenetek szemtanúja lett. A bennszülöttek levetkőztették a holttesteket, felvágták a hasukat, s darabokra szabdalták valamennyit.

Turner ekkor észrevétlenül a vízbe vetette magát, s a Mascarin csónakja félholtan halászta ki a vízből.

A történtek mélyen megrendítették a két hajó legénységét. Bosszúért kiáltottak. Mielőtt azonban bosszút állnának a halottakért, az élőket kellett megmenteniük. A szárazföldön levő három telepet ezernyi vérszomjas kannibál vette körül.

Crozet kapitány távollétében, aki a hajóácsok telepén töltötte az éjszakát, a hajó első tisztje, Duclesmeur tette meg a legsürgősebb intézkedéseket. Vízre bocsátották a Mascarin csónakját egy tiszttel, és egy szakasz katona indult el vele. A tisztnek mindenekelőtt a hajóácsok segítségére kellett sietnie. A csónak útnak indult, a part mentén haladt, s mikor megpillantották Marion kapitány partra húzott csónakját, kikötöttek.

Minthogy Crozet kapitány nem tartózkodott a hajón, mit sem tudott a tömeggyilkosságról, mikor délután négy óra tájt megpillantotta a különítményt. Rosszat sejtett. Elibük sietett, s értesült a történtekről. Megtiltotta, hogy társaival közöljék, nem akarta, hogy bátorságukat veszítsék.

A bennszülöttek csapatokba tömörülve megszállták a sziget valamennyi magasabb pontját. Crozet kapitány összeszedette a legfontosabb szerszámokat, a többit elásta, fölgyújtotta a fészereket, s hatvan emberével megkezdte a visszavonulást.

A bennszülöttek követték őket, s így kiáltoztak: „Takuri mate Marion!" Takuri megölte Mariont!

Azt remélték, hogy megrémítik a matrózokat, ha tudatják velük főnökük halálát. Azok elkeseredett haragjukban neki akartak támadni a nyomorultaknak, Crozet kapitány csak nagy nehezen tudta visszatartani őket.

Két mérföldet tettek meg így. A különítmény elérte a partot, s a másik telep embereivel együtt dereglyékbe szállt. Eközben a földön ülő ezernyi bennszülött meg sem mozdult. Mikor azonban a dereglyék eltávolodtak a parttól, kövekkel hajigálták őket. Négy matróz, valamennyien kitűnő lövészek, a lőfegyverek hatását nem ismerő bennszülöttek nagy elképedésére egymás után leterítették a törzsfőnököket.

Crozet kapitány visszatért a Mascarinre, s nyomban dereglyét küldött Motu-Aro szigetre. Katonai különítmény szállta meg a szigetet, s a betegeket visszavitték a hajóra.

Másnap újabb különítmény érkezett az előbbi megerősítésére. Hogy nyugodtan megtölthessék a víztartályokat, meg kellett tisztítaniuk a szigetet az ott ólálkodó bennszülöttektől. Motu-Aro falujának háromszáz lakosa volt. A franciák megtámadták a falut. Hat törzsfőnököt megöltek, a többi bennszülöttet szuronnyal megfutamították, a falut felperzselték.

A Castrie azonban nem kelhetett tengerre árbocozat nélkül. A cédruserdő fáiról le kellett mondaniuk, s Crozet kapitány különböző fákból tákoltatta össze az árbocokat. Az édesvízkészlet gyűjtése folyt tovább.

Egy hónap telt el. A bennszülöttek néhányszor megpróbálták visszafoglalni Motu-Aro szigetét, de nem jártak sikerrel. Valahányszor lőtávolba kerültek, a hajóágyúk közibük lőttek.

Végül befejezték a munkálatokat. Még meg kellett tudniuk, vajon a tizenhat áldozat közül egy sem élte-e túl a vérengzést, s bosszút kellett állniuk a többiekért. A dereglye egy egész különítmény katonával és tiszttel Takuri falvába indult. Közeledtükre az álnok, gyáva törzsfőnök, Marion parancsnok kabátjával a vállán, hanyatt-homlok elmenekült. Gondosan átkutatták a falu kunyhóit. A törzsfőnök viskójában nemrégiben megsütött emberi koponyára bukkantak. A kannibál fogainak nyoma még meglátszott rajta. Fanyársra húzott emberi combra leltek.

Egy véres nyakú ingben Marion ingét ismerték fel, majd megtalálták a fiatal Vaudricourt ruháit, pisztolyait, a csónak fegyvereit, és különböző foszlányokra tépett, megsütött emberi belsőszerveket.

A gyilkosság és emberevés e nyilvánvaló bizonyítékait összeszedték, s az emberi maradványokat kegyeletesen elföldelték. Aztán felgyújtották Takuri és cinkosa, Piki-Ore faluját. 1772. július 14-én a két hajó elhagyta a gyászos partokat.

Így esett meg ez a szerencsétlenség, melyről egyetlen Új-Zélandba tartó utazónak sem szabad megfeledkeznie. Felelőtlen az a kapitány, aki nem okul belőle. Az új-zélandiak álnok kannibálok. 1773-ban, második útján, Cook is ezt tapasztalta.

Egyik hajójának, a Furneaux kapitány parancsnoksága alatt álló Aventure-nek a dereglyéje december 17-én partra indult, hogy ott vadon termő növényeket gyűjtsön. Nem tért vissza többé. Egy hadapród és hat tengerész ült benne. Furneaux kapitány nyugtalankodott, s keresésükre küldte Burney hadnagyot. Burney később így számolt be: „Arra a helyre érve, ahol a dereglye kikötött, olyan vérfürdő és olyan kegyetlenkedések nyomai tárultak elém, melyekről csak iszonyattal tudok beszélni. A homokban szanaszét emberi fejek, belek, tüdők hevertek, s a közelben kutyák falták a maradványokat.”

A véres felsorolás befejezéseképpen meg kell még említenünk a Brothers nevű vitorlást, melyet 1815-ben támadtak meg az új-zélandiak, majd 1820-ban Thompson kapitánnyal együtt legyilkolták a Boyd egész legénységét, végül Enararo törzsfőnök és emberei 1829-ben Valkitaa közelében kirabolták a sydneyi Hawes nevű hajót, és halomra öldösték matrózait.

Ilyen volt az az Új-Zéland, mely felé a tompa agyú legénység a részeges kapitány parancsnokságával a Macquarie-t vezette.

IV. A sziklazátonyok

A kínos átkelés mind hosszabbra nyúlt. Február 2-án, hat nappal az indulás után, a Macquarie előtt még mindig nem bukkantak fel az aucklandi partok. Kedvező délnyugati szél fújt, de a hajó nehezen birkózott meg az ellenáramlatokkal. A magas hullámok át-átcsaptak a fedélzeten; a hajó bordái recsegtek-ropogtak, nehézkes teste alig tudott kievickélni a hullámvölgyekből. A lazán hagyott merevítőköteleket hol megfeszítette, hol elernyesztette a hajó himbálódzásától ide-oda dülöngélő árbocok mozgása.

Will Halley szerencsére nem nagyon sietett, nem vonatta fel valamennyi vitorlát, máskülönben a szél menthetetlenül ledöntötte volna az egész árbocozatot. John Mangles tehát bízott abban, hogy az ócska alkotmány baj nélkül eléri a kikötőt, de nagyon bántotta, hogy társait oly kényelmetlen körülmények között tudta a hajón.

Sem lady Helena, sem Mary Grant nem panaszkodott, pedig a folytonos eső miatt ki sem mozdulhattak a hajókamrából. Ott a hajó hánykolódásán kívül még a rossz levegőtől is sokat szenvedtek. Ezért gyakran fölmentek a fedélzetre, és a zord idővel dacolva mindaddig ott maradtak, míg az elviselhetetlen szélrohamok vissza nem kergették őket. Ilyenkor visszatértek az inkább áruraktárnak, semmint utasfülkének vagy éppenséggel női kabinnak nevezhető szűk odúba.

Útitársaik szórakoztatni próbálták őket. Paganel különféle történetekkel igyekezett agyonütni az időt, de nem járt sikerrel. Valamennyien leverten gondoltak a hazatérésre. Amilyen érdeklődéssel hallgatták annak idején a földrajztudós előadásait a pampákról vagy Ausztráliáról, annyira hidegen hagyták az utasokat Paganel Új-Zélandra vonatkozó észrevételei, gondolatai. A komor emlékeket idéző sziget felé nem jószántukból, hanem a véletlen kényszerítő hatására, minden lendület, minden meggyőződés nélkül tartottak.

A Macquarie utasai közül Glenarvan volt a legszánandóbb. Alig mutatkozott a hajókamrában. Nem találta helyét. Ideges, nyugtalan természete sehogy sem tudott hozzászokni a négy fal szűk börtönéhez. Éjjel-nappal a fedélzeten maradt, nem törődött a zuhogó esővel, a hajón átcsapó hullámokkal; hol a korlátnak támaszkodott, hol lázas izgatottsággal a fedélzetet rótta. Tekintete szüntelenül a távolt kémlelte. A rövid szélcsendekben makacsul járatta távcsövét a látóhatáron. Mintha a néma habokat faggatta volna. Egyetlen mozdulattal föl szerette volna szakítani a látóhatárt borító ködfátylat, a gomolygó páratömeget. Képtelen volt beletörődni a helyzetbe, arcán keserű fájdalom tükröződött. Ez a tetterős férfi, ki mindeddig boldog és energikus volt, most egyszerre veszítette el energiáját és nyugalmát.

John Mangles nem tágított mellőle, vele együtt szenvedte át az időjárás szeszélyeit. Glenarvan ezen a napon még makacsabbul fürkészte a ködön nyílt réseket. John odalépett hozzá.

- A partot keresi, mylord? - kérdezte tőle.

Glenarvan tagadóan rázta a fejét.

- Pedig azt hiszem, alig várja, hogy elhagyhassa ezt a brigget - folytatta a fiatal kapitány. - Már harminchat órája meg kellett volna pillantanunk az aucklandi világítótorony fényét.

Glenarvan nem felelt. Egyre csak a tengert fürkészte, s messzelátója egy pillanatig a szélirányba vonuló szemhatáron vesztegelt.

- A szárazföld nem azon az oldalon van - mondta John Mangles. - Jobbra nézzen inkább, mylord.

- Miért, John? - kérdezte Glenarvan. - Nem a szárazföldet keresem!

- Mit keres, mylord?

- A jachtomat! A Duncanomat! - felelte Glenarvan indulatosan. - Erre kell legyen, bizonyosan erre kalózkodik, itt folytatja gyászos mesterségét! Itt van, John, itt portyázik az Ausztrália és Új-Zéland közötti hajóúton! Úgy érzem, találkozunk vele!

- Isten őrizzen bennünket ettől a találkozástól!

- Miért, John?

- Megfeledkezik helyzetünkről, mylord! Mihez kezdhetnénk ezen a briggen, ha a Duncan üldözőbe venne bennünket? Még csak el sem menekülhetnénk előle!

- Menekülni, John?

- Igen, mylord! Hiába menekülnénk! Elfognának bennünket, ki lennénk szolgáltatva azoknak a nyomorultaknak; s Ben Joyce már megmutatta, hogy a gyilkosságtól sem riad vissza. Én nem féltem az életemet! Utolsó csepp vérünkig védekeznénk! Legyen! De mi lesz azután? Gondoljon lady Helenára, uram, gondoljon Mary Grantra!

- Szegények! - suttogta Glenarvan. - Fáj értük a szívem, John, néha már teljesen úrrá lesz rajtam a kétségbeesés. Úgy érzem, újabb szerencsétlenségek várnak ránk, minden ellenünk fordult! Félek!

- Ön, mylord?

- Nem magamat féltem, John, hanem azokat, akiket szeretek, azokat, akiket ön is szeret!

- Nyugodjon meg, mylord - felelte a fiatal kapitány. - Nincs többé mitől tartania. A Macquarie, ha lassan is, de halad. Will Halley tompa agyú, de itt vagyok én, s ha a part menti víz veszélyesnek tűnik, visszahozom a hajót a nyílt tengerre. Emiatt tehát aligha fenyeget bennünket veszély. A Duncannal azonban nem szeretnék találkozni. Ha lordságod a Duncant kutatja, csak azért tegye, hogy kikerülhessük, hogy elmeneküljünk előle!

John Manglesnek igaza volt. A Duncannal való találkozásuk végzetes lett volna a Macquariera. Márpedig ettől tartani lehetett ezen a szűk tengerszakaszon, ahol a kalózok kockázat nélkül űzhetik mesterségüket. Ezen a napon azonban a jacht nem bukkant föl, s az indulásuk utáni hatodik este is úgy köszöntött be, hogy John Mangles aggodalmai nem váltak valóra.

Az éjszaka rettenetesnek ígérkezett. Este hét órakor szinte minden átmenet nélkül besötétedett. Fenyegető volt az ég, Will Halley tengerészösztöne felülkerekedett részeg tompultságán. Kilépett a kabinjából, dörzsölte a szemét, megrázta hatalmas vörös üstökét. Aztán, mint aki friss vizet iszik, hogy magához térjen, mélyet kortyolt az éles levegőből, és nekilátott, hogy megvizsgálja az árbocokat.

A szél egyre hűvösebb volt, egy negyeddel nyugatnak fordult, s egyenesen az új-zélandi partok irányába fújt.

Will Halley káromkodva előparancsolta legénységét, bevonatta a sudárvitorlákat, és felhúzatta az éjszakai vitorlázatot.

John Mangles szótlanul helyeselte az intézkedést. Letett arról, hogy szóba elegyedik ezzel a faragatlan tengerésszel. De sem Glenarvan, sem ő nem tágított a fedélzetről. Két órával később erős szél kerekedett. Will Halley felrakatta a vihargyűrűket a derékvitorlákra. Öt ember nehezen boldogult volna a feladattal, ha a Macquarie nem amerikai rendszerű, kettős

vitorlafával lett volna fölszerelve. Így mindössze a felső vitorlafát kellett lebocsátaniuk ahhoz, hogy a vitorla felülete megfelelően csökkenjen.

Két óra telt el. A tenger egyre nagyobb hullámokat vetett. A Macquarie akkorákat huppant, mintha tőkéje sziklákhoz verődött volna. Nem így volt, de a nehézkes hajótest csak nagy nehezen kapaszkodott fel a hullámok hátára. A visszahulló habok hatalmas víztömegeket zúdítottak a fedélzetre. A bal oldali csónakdarun függő dereglyét egy hullám magával ragadta.

John Mangles egyre nyugtalanabb volt. Minden más hajó játszva állta volna ezeket a végeredményben cseppet sem félelmetes hullámokat. Ez az ormótlan alkotmány azonban bármelyik pillanatban elmerülhetett, mert ahányszor csak hullámvölgybe bukott alá, víz borította el a fedélzetét, és mivel a víz nem folyhatott ki elég gyorsan az elvezető csatornákon, elsüllyeszthette a hajót. Helyes lett volna, ha minden eshetőségre készen, baltával kidöntik a deszkapalánkot, és így megkönnyítik a víz távozását. Will Halley azonban hallani sem akart erről az elővigyázatosságról.

A Macquarie-t azonban újabb veszély fenyegette, s már arra sem volt idejük, hogy megelőzzék.

Fél tizenkettő tájt a fedélzeten, a széllel szemben álló John Mangles és Wilson fülét szokatlan zaj ütötte meg. Tengerészösztönük felriadt. John megragadta a matróz kezét.

- Hullámtörés! - mondta.

- Igen - felelte Wilson. - A hullám megtörik a zátonyokon.

- Legfeljebb két kötélhossznyira.

- Legfeljebb! Közel van a part.

John kihajolt a korláton, a sötét hullámokat figyelte, majd fölkiáltott:

- A mérőónt! Wilson! A mérőónt!

A master a hajó orrában állt, s szemmel láthatóan mit sem sejtett a veszélyről. Wilson megragadta a mérőón összetekert zsinegét, fölkapaszkodott az előárboc merevítőkötelére. Elhajította az ónt, a zsineg az ujjai közül tekeredett utána. A harmadik csomónál az ón feneket ért.

- Három hajósöl! - kiáltotta Wilson.

- Kapitány - kiáltotta John Will Halleyhez ugorva -, zátonyon vagyunk!

Látta-e amint Halley vállat vont, vagy sem, nem fontos. A kormánykerékhez rohant, a lapátot szélirányba csavarta; míg Wilson a mérőónt félredobva, a fordítókötéllel átrántotta a főárboc derékvitorláját a másik oldalra, hogy ezzel is szél ellen segítse a hajót. A kormánynál álló matróz, akit John Mangles erőteljesen félrelökött, mit sem értett a hirtelen támadásból.

- Szél ellen! Vitorlát meglazítani! Meglazítani! - kiáltotta a fiatal kapitány, és úgy irányította a hajót, hogy eltávolodjon a szirtektől.

A tat jobb oldala egy pillanatig szinte súrolta a szirteket, és John a sötét éjszakán át is megpillantotta a hajótól négyfonálnyira fehéren tajtékzó hullámtörést.

Ebben a pillanatban Will Halley a fenyegető veszély tudatára ébredt, és teljesen elvesztette a fejét. Matrózai még alig tértek magukhoz a részeg mámorból, nem is értették parancsait, összefüggéstelen szavai, ellentmondó parancsai arra mutattak, hogy ebből a tompa agyú részegesből még a hidegvér is hiányzik. Meglepte, hogy ilyen közel vannak a parthoz; mikor már vagy nyolcmérföldnyire megközelítette szélirányban, még mindig azt hitte, hogy harminc-

negyven mérföld választja el tőle. A tengeráramlatok eltérítették a hajót szokott útvonalától, s ez készületlenül érte a nyomorult kapitányt, aki csak vaktában irányította hajóját, úgy, ahogy éveken át megszokta már.

John Mangles villámgyors beavatkozása eltávolította a Macquarie-t a szirtektől. John azonban nem tudta, hova vetődtek. Talán valami szirtöv veszi őket körül? A szél teljes erőből keletnek fújt, s a bukdácsoló hajó minden pillanatban zátonynak ütközhetett.

Hamarosan jobbra, előttük megerősbödött a hullámtörés moraja. Ismét szél ellen kellett fordulniuk. John újra szél ellen fordította a kormányrudat. A hajó feneke alatt egyre sokasodott a zátony, orral át kellett fordulniuk a szélen, hogy a nyílt tengerre jussanak. Vajon sikerülhet-e egy ilyen művelet efféle rossz egyensúlyú alkotmánnyal, ilyen hiányos vitorlázattal? Bizonytalan volt, de meg kellett próbálniuk.

- Kormányrudat jobbra! - kiáltotta John Mangles Wilsonnak. - Teljes fordulat!

A Macquarie újabb szirtkaréj felé közeledett. Hamarosan feltűntek a sziklákon fehéren megtörő hullámok.

Leírhatatlan szorongással teli pillanat volt. A fehér tajték megvilágította a hullámokat. Mintha hirtelen valami foszforeszkáló fény esett volna rájuk. A tenger üvöltött, mint az ókori görög regék emberi tulajdonságokkal felruházott szirtjei. Wilson és Mulrady egész súlyukkal a kormányrúdnak feszültek. A kormánylapát beleütközött valamibe.

Hatalmas rázkódás. A Macquarie sziklának ütközött. Az orrárboctarcs összeroppant, és ezzel az előárboc is megingott. Vajon megfordulhat-e a hajó újabb sérülés nélkül?

Nem! A szél egy pillanatra elült, s a hajó ismét szélirányba fordult. Hirtelen megállt. Egy magas hullám fölkapta, továbbsodorta a zátonyok felé, majd iszonyatos erővel aláhuppant. Az előárboc egész kötélzetével együtt ledőlt. A brigg kétszer is horzsolta a feneket, majd harmincfokos szögben jobbra dőlt, s nem mozdult többé.

A lépcsőfeljárat ablakai ízzé-porrá törtek. Az utasok a fedélzetre rohantak. A hullámok szüntelenül végigsöpörtek a fedélzeten, így nem maradhattak ott. John Mangles tudta, hogy a hajó szilárdan a homokba süppedt, ezért arra kérte őket, térjenek vissza a kamrába.

- Mi az igazság, John? - kérdezte Glenarvan hidegvérrel.

- Az igazság az, mylord - felelte John -, hogy a hajó nem süllyed el. Hogy a hullámverés nem roncsolja-e szét, az más kérdés. De ezt még idejében észrevesszük.

- Éjfél van?

- Igen, mylord, meg kell várnunk a napfelkeltét.

- Nem bocsáthatjuk vízre a csónakot?

- Ilyen hullámverésben, sötétségben lehetetlen! Meg aztán hol is érnénk partot?

- Akkor hát, John, várjuk be itt, míg kivilágosodik.

Eközben Will Halley őrjöngve rohangászott föl-alá a brigg parancsnoki hídján. Matrózai magukhoz tértek a kábulatból; beütötték egy pálinkáshordó fenekét, és inni kezdtek. John biztosra vette, hogy részegségük szörnyű jelenetek okozója lesz.

Arra nem számíthattak, hogy a kapitány megfékezi őket. A nyomorult a haját tépte, kezét tördelte. Csak be nem biztosított rakományára gondolt.

- Tönkrementem! Végem van! - kiáltozta ide-oda rohangálva.

John Manglesnek kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy vigasztalja. Társait fölfegyverezte, s valamennyien készen álltak, hogy visszaverjék a brandyt vedelő gyalázkodó matrózokat.

- Az első nyomorult gazembert, aki a kabinhoz közeledik - mondta nyugodtan az őrnagy -, lelövöm, mint egy kutyát.

A matrózok nyilván látták, hogy az utasok elszánták magukat arra, hogy távol tartsák őket, így néhány sikertelen fosztogatási kísérlet után elvonultak.

John Mangles nem törődött többet a részegekkel, türelmetlenül várta a napfelkeltét.

A hajó teljesen mozdulatlanul állt. A tenger lassacskán lecsillapodott. A szél elült. A hajótest tehát még néhány óráig ellenállhat. Napfelkeltekor John majd megtekinti a partot. Ha kikötésre alkalmas, akkor a hajó megmaradt csónakján a legénység és az utasok partra szállnak. Legalább három fordulóra lesz szükség, mert a csónakban egyszerre csak négy ember fér el. A nagyobbik csónakot, mint tudjuk, már régebben elsodorta egy hullám.

A helyzet veszélyein töprengve, John Mangles a lépcsőlejárat fedelére támaszkodva a hullámtörés moraját hallgatta. Tekintetével át akart hatolni a mély sötétségen. Azt találgatta, vajon milyen messzire lehetnek az áhított és egyben rettegett parttól. A zátonyok a parttól gyakran több mérföldre is benyúlnak a tengerbe.

Míg John így tűnődött, és leste, nem világosodik-e a sötét égbolt, lady Helena és Mary, a szavára hallgatva, fekhelyükön pihentek. A brigg mozdulatlansága néhány órai nyugalmat biztosított számukra. Mikor elült a holtrészeg legénység kurjongatása, Glenarvan, John és társaik is rövid, pihentető álomba merültek. Éjfél után egy órakor mély csend uralkodott a hajón, s mintha az is elszunnyadt volna a puha fövenyágyon.

Négy óra tájt derengeni kezdett. A sápadt hajnali fényben bizonytalanul rajzolódtak ki a felhők. John felment a fedélzetre. A látóhatárra ködfüggöny borult. Meglehetős magasan elmosódott körvonalak lebegtek a reggeli párában. Enyhe hullámok ringatták még a tengert, s a nyílt tenger habjai mozdulatlan felhőkbe vesztek.

John várt. A világosság fokról fokra erősbödött, a látóhatár rózsaszínbe borult. A függöny lassan felhúzódott e messzi táj díszletei előtt. A vízből fekete szirtek meredtek ki. Távolabb határozott vonal húzódott egy tajtékcsíkra; fényes pont gyulladt, mintha valami világítótorony lámpája izzanék egy magányos hegykúp tetején; a kelő nap még láthatatlan korongjának visszfénye. Ott volt a szárazföld, nem egészen kilencmérföldnyire!

- Föld! - kiáltott fel John Mangles.

Hangjára felébredtek társai, és a fedélzetre rohantak, szótlanul nézték a látóhatáron kibontakozó partot. Szívélyes vagy baljós legyen, ott kellett menedéket keresniük.

- Hol van Will Halley? - kérdezte Glenarvan.

- Nem tudom, mylord - felelte John Mangles.

- Hát a matrózok?

- Ők is eltűntek.

- Nyilván holtrészegek ők is - tette hozzá Mac Nabbs.

- Keressék meg őket - mondta Glenarvan - nem hagyhatjuk őket ezen a hajón.

Mulrady és Wilson lement az első fedélzet alatti legénységi szállásra, de nem telt bele két perc, már vissza is tértek. A szállás üres volt. Átkutatták a fedélközt, a hajó minden zegét-zugát, egészen a hajófenékig. Sem Halley, sem matrózai nem voltak sehol.

- Micsoda? - kérdezte Glenarvan. - Egyiküket sem találják?

- Talán a tengerbe estek? - mondta Paganel.

- Semmi sem lehetetlen - felelte John Mangles, akit igen aggasztott, hogy így eltűntek ezek az emberek.

Aztán a hajó fara felé indult.

- A csónakhoz! - kiáltotta.

Wilson és Mulrady követte, hogy vízre bocsássák a csónakot.

A csónak eltűnt.

V. A botcsinálta tengerészek

Az éjszakai sötétséget és az utasok álmát kihasználva Will Halley legénységével együtt megszökött a hajó egyetlen csónakján. Ehhez nem fért kétség. A kapitány, akinek kötelessége lett volna utolsónak maradni a hajón, elsőnek hagyta azt el.

- Megszöktek a bitangok - mondta John Mangles. - Annál jobb! Sok kellemetlenségtől kímélnek meg bennünket.

- Én is azt hiszem - felelte Glenarvan. - Végtére is maradt kapitány a hajón, John, és társaiban ha nem is ügyes, de bátor matrózokra talál. Rendelkezzen velünk, mi engedelmeskedünk.

Az őrnagy, Paganel, Robert, sőt még Olbinett is lelkesen helyeselte Glenarvan szavait, s a fedélzetre gyűlve várták John Mangles parancsait.

- Mit tegyünk? - kérdezte Glenarvan.

A fiatal kapitány végigjártatta tekintetét a tengeren, szemügyre vette a brigg hiányos árbocozatát, néhány percig gondolkozott, majd így szólt:

- Kétféleképpen szabadulhatunk ebből a helyzetből, mylord. Vagy felállítjuk a hajót, és ismét tengerre szállunk, vagy tutajt építünk, és azon jutunk el a partra; ez nem lenne nehéz feladat.

- Ha felállíthatjuk a hajót, úgy állítsuk fel - felelte Glenarvan. - Ez volna a legjobb. Nem?

- Igen, mylord, mert ha partot is érünk, mihez kezdhetnénk közlekedési eszközök nélkül?

- Kerüljük el a partot - tanácsolta Paganel. - Jobb, ha óvakodunk Új-Zélandtól.

- Annál is inkább, mert messzire elsodródtunk - felelte John. - Halley hanyagsága miatt nyilvánvalóan délre vetődtünk. Délben meghatározom majd a földrajzi helyzetünket; és ha valóban úgy van, ahogy gondolom, ha valóban Auckland alatt vagyunk, akkor a part mentén megpróbálok fölhajózni a Macquarie-val.

- És a hajó sérülései? - kérdezte lady Helena.

- Nem hiszem, hogy súlyosak volnának, asszonyom - felelte John Mangles. - Az előárboc pótlására szükségárbocot állítok fel, és így, ha lassan is, de oda vitorlázunk, ahova akarunk. Ha azonban a hajótest léket kapott volna, vagy ha nem tudjuk kiemelni a homokból, akkor bele kell törődnünk, hogy partra szállunk, és gyalog igyekszünk eljutni Aucklandbe.

- Mindenekelőtt vizsgáljuk meg a hajó állapotát - mondta az őrnagy. - Most ez a legfontosabb.

Glenarvan, John és Mulrady felnyitotta a nagy csapóajtót, és lementek a hajófenékbe. Mintegy kétszáz tonna cserzett bőr hevert ott rendetlenül. Nem volt különösen fáradságos munka, hogy a bálákat a fedélzeti nyílás fölött futó kötelekre erősített csiga segítségével kimozdítsák a helyükből. John néhányat nyomban a tengerbe dobatott, hogy ezzel is könnyítsen a hajón.

Háromórai kemény munka után végre megvizsgálhatták a brigg fenekét. Baloldalt a hajódeszkák eresztéke a védőburkolat magasságában két helyen meglazult. Minthogy a Macquarie a jobb oldalára dőlt, bal oldala kiemelkedett a vízből, s a hibás eresztékek a levegőben voltak. A víz tehát itt nem hatolhatott be. Wilson nyomban hozzá is fogott, hogy kóccal betömje a réseket, s azután gondosan rézlemezt szögeljen rá.

Megmérték a hajófenékben álló víz magasságát, nem volt több két lábnál. A szivattyúval könnyű lesz kiüríteni, s ezzel is tehermentesítik majd a hajót.

Ahogy megvizsgálták a hajóteknőt, John megállapította, hogy megfenekléskor nem szenvedett nagyobb kárt. Lehetséges, hogy a hajótőke külső része a homokban marad, de anélkül is meglesznek.

Miután megtekintették a hajó belsejét, Wilson alámerült a vízben, hogy megállapítsa, milyen mélyre süppedt a brigg a homokban.

A Macquarie, orrával északnyugatnak fordulva, meredek szélű, iszapos fövenypadra futott. Az orrtőke alsó vége és a hajótő mintegy kétharmad része mélyen a homokba fúródott. A hajófenék többi része egészen a fartőkéig öt hajósöl mélységű vízben lebegett. A kormánylapát tehát nem érte a talajt, szabadon mozgott. John nem találta szükségesnek, hogy alátámasszák. Ez nagy előny volt, mert így, mihelyt szükségük lesz rá, használhatják.

A Csendes-óceánon nem erős az árapály. John Mangles mégis a dagályt várta, hogy talpra állítsa a Macquarie-t. A brigg körülbelül egy órával a teljes dagály előtt feneklett meg. Azóta az apállyal egyre erősebben jobb oldalára dőlt. Reggel hat órakor, mikor legmélyebb pontját érte el az apály, a hajó is erősen megdőlt, de nem látszott szükségesnek, hogy cölöpökkel alátámasszák. Így legalább megőrizhették azokat a vitorlafákat és egyéb rudakat, amelyekből John szükségárbocot akart emelni az előárboc helyén.

Most már nekikezdhettek a Macquarie kiszabadításához szükséges előkészületeknek. Hosszú és vesződséges munkának ígérkezett. Nyilvánvaló volt, hogy nem készülhetnek el vele a negyed egykor érkező dagályra. Egyelőre csak azt fogják látni, hogyan viselkedik a részben kiürített hajó a dagály hatására; a következő dagállyal majd nekirugaszkodnak.

- Munkára! - adta ki a parancsot John Mangles.

Az újsütetű matrózok várták az utasításait.

John először a felcsavaróköteleken megmaradt vitorlákat rögzítette meg. Az őrnagy, Robert és Paganel Wilson vezényletével fölmásztak a főárbocra. Ha a főárboc csúcsvitorlájába belekap a szél, ez nagyon megnehezítené a hajó kiszabadítását. Fel kellett hát göngyölniük, ez jól-rosszul sikerült is, majd a hasonló munkához nem szokott kezek kemény, makacs küzdelme árán megerősítették a főárbocsudárt. A nehéz művelet során Robertnek vették legnagyobb hasznát, aki macskaügyességgel, hivatásos matrózinas merészségével mozgott a magasban.

Ezután egy vagy talán két horgonyt kellett leereszteniük a hajótő irányában. Úgy tervezték, hogy dagálykor ezeknek a horgonyoknak a segítségével vontatják majd vízre a hajót. A horgonyok kivetése cseppet sem nehéz feladat, ha csónak áll a matrózok rendelkezésére: egyszerűen fogják a hajítóhorgonyt, és kidobják az előzetesen meghatározott helyen. Nekik azonban nem volt csónakjuk, ezt kellett pótolniuk.

Glenarvan már eleget járta a tengert, hogy megértse, miért van minderre szükség. Ha az apály idején megfeneklett hajót le akarják vontatni a zátonyról, horgonyt kell kivetni.

- De hát mihez kezdünk csónak nélkül? - kérdezte Johnt.

- Az előárboc roncsaiból és az üres hordókból majd összeütünk valami vízi alkalmatosságot - felelte a fiatal kapitány. - Nehéz munka lesz, de nem lehetetlen, hiszen a Macquarie horgonyai kis méretűek. Ha már egyszer kivetettük a horgonyt, és az nem szakad fel, akkor bízom a sikerben.

- Jól van, John, akkor hát ne vesztegessük az időt.

Matrózokat, utasokat egyaránt a fedélzetre szólítottak. Valamennyien kivették részüket a munkából. Baltával elvágták az előárboc megmaradt köteleit. Az árboc tövestül kidőlt,

úgyhogy könnyen el lehetett távolítani. John Mangles az árboc helyén keletkezett puszta téren akarta felépíteni a tutajt. Üres hordókkal támasztotta alá, így elbírta a horgonyokat. A tutajra lapátot is erősítettek, hogy kormányozni lehessen. Az apály amúgy is a hajó fara felé tereli majd, s ha már lebocsátották a horgonyokat, a hajóról lelógó kötélen majd könnyű lesz visszavontatni a tutajt.

Félig már el is készültek, mikor a nap delelőre ért. John Mangles Glenarvanra bízta a munka további irányítását, ő meg hozzálátott, hogy meghatározza földrajzi helyzetüket. Ez igen fontos volt. Szerencsére John a greenwichi csillagvizsgáló évkönyvén kívül egy nagyon piszkos, de azért használható szextánst is talált Will Halley kabinjában. Megtisztogatta, és fölvitte a fedélzetre.

Ez a műszer mozgatható tükrök segítségével meghatározza a nap és a látóhatár által bezárt szöget, pontosan délben, vagyis akkor, mikor a fénylő égitest látszólagos pályájának legmagasabb pontjára ér. Érthető tehát, hogy aki a nap magasságát akarja meghatározni, annak a szextáns távcsövével a valóságos láthatárt kell célba vennie, vagyis azt, mely az ég és a tenger találkozásánál mutatkozik. Csakhogy itt északon a föld hatalmas félsziget alakjában nyúlt el, így a megfigyelő és a valóságos látóhatár közé ékelődött, s lehetetlenné tette az észlelést. Ha a valóságos látóhatár láthatatlan, úgy mesterségessel kell pótolni. Erre rendszerint egy lapos, higannyal telt tálat használnak, a fölött végzik a mérést. A higany felszíne tökéletesen vízszintes tükröt nyújt.

Johnnak nem állt rendelkezésére higany, de helyette fogott egy olvadt szurokkal teli dézsát, melynek felszíne elégségesen tükrözte a napot.

Minthogy Új-Zéland nyugati partjain voltak, a hosszúsági fokot már ismerte. Ez nagy szerencse volt, mert pontos óra nélkül nem számíthatta volna ki. Mindössze a szélességi fok adatai hiányoztak, s most hozzálátott, hogy azt is meghatározza.

A szextáns segítségével lemérte a delelő nap láthatár feletti magasságát, 68 fok és 30 perc volt. A nap állása és a zenit között tehát 21 fok 30 perc volt a különbség, mivel ez a két szám teszi ki együttesen a 90 fokot. Minthogy ezen a napon a nap Egyenlítőtől való eltérése a csillagászati évkönyv adatai szerint 16 fok 30 perc volt, ehhez kellett hozzáadni a nap és a zenit szögtávolságát kifejező 21 fok 30 percet. Ez együttesen 38 fokot tett ki, s ez a szám jelezte a földrajzi szélességet.

Ezek szerint a Macquarie a 171. hosszúsági fok 13. percén és a 38. szélességi fokon állt. A mérőeszközök tökéletlensége miatt némi hiba csúszhatott a számításba, de ez elhanyagolható volt.

John Mangles megnézte a térképet, amit Paganel Edenben vásárolt, és megállapította, hogy hajójuk az Aotea-öböl bejáratánál, a Cahua-fok fölött, Auckland tartomány partjain feneklett meg. Minthogy Auckland városa a 37. szélességi fokon fekszik, a vihar tehát egyfoknyira délebbre vetette a Macquarie-t. Egy földrajzi foknyi távolságot kell megtennie, hogy elérjen Új-Zéland fővárosa elé!

- Huszonöt mérföld az egész út - mondta Glenarvan. - Valóban semmiség.

- Ami semmiség a tengeren - felelte Paganel -, az hosszú és kínos út a szárazföldön.

- Ezért - mondta John Mangles - meg is teszünk mindent, ami emberileg lehetséges, hogy vízre segítsük a Macquarie-t.

Miután megállapították a hajó földrajzi helyzetét, folytatták a munkát. Negyed egykor tetőzött a dagály. John egyelőre nem használhatta ki a magas vízállást, mert a horgonyokat még nem vetették ki. Aggódva figyelte a Macquarie-t. Vajon megemeli-e a tengerár? Öt percen belül választ kap erre a kérdésre.

Várakoztak. Valami reccsent, s a hajótest nem is emelkedett meg, de megrázkódott. Noha a brigg nem mozdult ki helyéből, azért John bizakodva várta a következő dagályt.

Folytatták a munkát. Két órakor készen lett a tutaj. Felrakták rá a horgonyt. John és Wilson kötelet erősített a hajó farára, majd a tutajra szálltak. Az apály sodorta őket, s a hajótól mintegy fél kötélhossznyira leeresztették a horgonyt a tíz hajósöl mélységű vízbe. A talaj megfelelő volt, a tutaj visszatért a hajóhoz.

Most a horgonyoszlopon függő nagyobbik horgonyra került sor. Nagy nehezen azt is leeresztették a tutajra. Ismét munkához láttak, s hamarosan az első mögé kivetették a második horgonyt a tizenöt hajósöl mélységű vízben. Ezután John és Wilson a vastag sodronykötélbe kapaszkodva visszavontatták magukat a hajóhoz, és fölkapaszkodtak a Macquarie fedélzetére.

A sodronykötelet és a kisebbik horgony kötelét a felvonócsigához erősítették, és várták az éjszaka egyórai dagályt. Délután hat óra volt.

John Mangles megdicsérte matrózait, és azt mondta Paganelnak, hogy ha továbbra is ilyen bátran, derekasan viselkedik, idővel még fertálymester is lehet belőle.

Mindeddig Olbinett is segédkezett a munkában, de most visszatért a konyhába, és kiadós vacsorát készített. A legénység alaposan megéhezett. Mikor jóllaktak, ismét tettre készen álltak.

Vacsora után John Mangles megtette az utolsó óvintézkedéseket a művelet sikere érdekében. Egy hajó vízre bocsátásakor semmit sem szabad elhanyagolni. Néha mindössze egy-két vonalnyi merülést okozó csekély súlykülönbségen múlik, hogy a zátonyra futott hajótó nem tud kiszabadulni a homokágyból.

John Mangles a hajórakomány nagy részét a vízbe dobatta, hogy ezzel is könnyítsen a briggen; a megmaradt bálákat pedig a fedélzeten heverő hosszú rudakkal, tartalék vitorlafákkal és a hajófenékben levő öntöttvas nehezékekkel együtt a hajó hátsó felébe hordatta, hogy az orrtőkét tehermentesítse. Wilson és Mulrady még jó néhány vízzel teli hordót is odagurított, hogy fölemelkedjék a hajó orra.

Éjfél volt, mire mindennel elkészültek. A legénység addigra halálosan kimerült, és ez ugyancsak sajnálatos volt, hiszen a horgonycsiga csavarására még valamennyiük összetett ereje is kevésnek ígérkezett. John Mangles tehát más megoldást keresett.

A szél elcsendesedett. Csak néhány enyhe szellő borzolta a hullámokat. John a látóhatárt vizsgálgatta, s úgy látta, hogy az eddig délnyugatról fújó szél lassan északnyugatira fordul. A tengerész tévedhetetlenül megjósolja ezt a felhőcsíkok színéből, elhelyezkedéséből. Wilson és Mulrady osztozott kapitányuk véleményében.

John Mangles közölte megfigyeléseit Glenarvannal, s azt javasolta, halasszák másnapra a hajó vízre bocsátását.

- Több okból tanácsolom ezt - tette hozzá. - Először is, valamennyien holtfáradtak vagyunk, és a hajó kiemeléséhez minden erőnkre szükség van. Másodszor, ha sikerül is vízre bocsátanunk a brigget, hogyan vezethetjük ki ebben a vaksötétben a szirtek közül? Jobb, ha nappali fénynél fogunk munkához. Egy másik körülmény is türelemre int. A szél segítségünkre lehet, s ezt ki kell használnunk; azt szeretném, ha a szél megfaroltatná egy kicsit ezt az ócska teknőt, mikor

megemeli a dagály. Ha nem tévedek, holnapra északnyugati szél várható. Felvonjuk a főárboc vitorláit, és úgy igazítjuk, hogy a szél elölről kapjon beléjük; így aztán majd ez is segít megemelni a brigget.

Ezek döntő érvek voltak. Még a hajó két legtürelmetlenebbje, Glenarvan és Paganel is meghajlott előttük. A műveletet másnapra halasztották.

Az éjszaka jól telt el. Az utasok felváltva álltak őrt, főként hogy a horgonyokra ügyeljenek, nem szakad-e föl valamelyik.

Fölkelt a nap. John Mangles jóslata bevált. Észak-északnyugat felől egyre erősbödő szél fújt. Ez jelentős erőtöbbletet ígért. A legénység készenlétben állt. Robert, Wilson és Mulrady a főárboc tetején, az őrnagy, Glenarvan és Paganel a fedélzeten helyezkedett el, hogy a kellő pillanatban kifeszíthesse a vitorlákat. A derékvitorla keresztrúdját teljesen felvonták, de a derékvitorla és a fővitorla felcsavarókötéleit még nem bontották ki.

Reggel kilenc óra volt. Négy órát kell még várniuk a teljes dagályig. Ez az idő sem veszett kárba. John szükségárbocot szereltetett fel a hajó orrában, a viharban ledőlt előárboc pótlására. Ennek a segítségével majd, mihelyt ismét vízre ér a hajó, könnyebben eltávolodhatnak erről a veszélyes vidékről. Mindannyian megfeszített erővel dolgoztak, s még dél sem volt, mikor az árbocpótló pózna szilárdan állt az előárboc helyén. Lady Helena és Mary Grant is hasznosította magát: az új előárboc sudárvitorlájára pótvitorlát kötöztek. Mindketten boldogok voltak, hogy tehettek valamit a közös ügy érdekében. Elkészült a vitorlázat, s ha a Macquarie külcsín szempontjából nem is elégített ki minden kívánalmat, de legalább kormányozható volt, és nem fenyegette az a veszély, hogy a parttól messzire vetődik.

A dagály közben egyre emelkedett. Nyugtalan hullámokat vetve egyre magasabbra kapaszkodott a víz. A szirtek csúcsai egymás után buktak a víz alá, mint tengeri állatok süllyedtek alá cseppfolyós elemükbe. Közeledett a nagy kísérlet perce. Lázas, türelmetlen izgalom fogta el az utasokat. Senki sem szólt. Johnt nézték. Utasításait várták.

John Mangles a hátsó fedélzet párkányára könyökölve a dagályt figyelte. Nyugtalan pillantást vetett a messze nyúló, erősen feszülő horgonykötelekre.

Egy órakor tetőzött a dagály. Holtpontra jutott, vagyis abba a néhány pillanatig tartó állapotba, mikor a tenger már nem árad, de még nem is apad. Nyomban munkához kellett látniuk. Meglazították a főárboc nagyvitorlájának és derékvitorlájának felcsavarókötéleit, a vitorlák kibomlottak a szélben.

- A horgonycsigához!- kiáltotta John.

A horgonycsiga olyasféle tolókarral működött, mint a tűzoltó-szivattyúk. Egyik oldalról Glenarvan, Mulrady és Robert, a másikról Paganel, az őrnagy és Olbinett feszült a szerkezetet mozgató karnak. Ugyanekkor John és Wilson feszítőrudakkal támogatták társaik erőfeszítését.

- Húzd meg! - kiáltotta a fiatal kapitány. - Húzd meg! Na még egyszer, húzd meg!

A horgonycsiga hatalmas erővel feszítette a két kötelet. A horgonyok erősen a talajba kapaszkodtak, nem mozdultak.

Ez volt az a pillanat, mikor a kísérlet sikerre vezethetett. A teljes dagály mindössze néhány percig tart. Hamarosan apadni kezd.

Megkettőzött erővel feszültek a tolókarnak. A heves szél az árbocoknak feszítette a két vitorlát. A hajótest néhányszor megremegett. A brigg mintha emelkedett volna.

Talán eggyel több kar ki is szabadíthatná a homokpadról!

- Helena! Mary! - kiáltotta Glenarvan.

A két fiatal nő a férfiak segítségére sietett. A csigán utoljára megcsörrent a biztosító vasrúd.

De ez volt minden. A brigg nem mozdult. A kísérlet kudarcot vallott. Megkezdődött az apály, s nyilvánvalóvá vált, hogy a maroknyi legénység még a szél és a tenger segítségével sem képes vízre segíteni a megfeneklett hajót.

VI. Elméleti fejtegetés az emberevésről

John Mangles első mentési kísérlete tehát nem járt sikerrel. Késedelem nélkül új módszerhez kellett folyamodniuk. Nyilvánvaló volt, hogy a Macquarie-t nem tudják vízre vontatni, és ahhoz sem fért kétség, hogy el kell hagyniuk a hajót. Felelőtlenség, meggondolatlanság lett volna, hogy a hajón várjanak esetleges segítségre. Mire bármi hajó is idevetődne, a Macquarie már régen darabokra hullik. Vihar vagy csupán erősebb nyílttengeri szél bármely pillanatban fölemelheti, a zátonyra dobhatja, összetörheti és szétszórhatja a hajót. Az elkerülhetetlen vég elől John a partra akart menekülni.

Azt tanácsolta tehát, hogy építsenek erős tutajt, mely partra szállíthatja az utasokat meg a szükséges élelmiszert.

Vitának nem volt helye, cselekedni kellett. Mindjárt munkához is láttak, s mire rájuk esteledett, javarészt el is készültek vele.

Vacsora után, este nyolc óra tájt lady Helena és Mary Grant a hajókamrában pihent, Paganel és társai meg a fedélzeten sétálgatva komoly dolgokról beszélgettek. Robert nem akart megválni tőlük. A bátor gyerek odaadó figyelemmel és bármily szolgálatra, bármily veszélyes feladatra készen hallgatta társalgásukat.

Paganel azt kérdezte John Manglestől, vajon a tutaj nem tudna-e a part mentén eljutni Aucklandbe, ahelyett hogy partra szálljanak.

John azt felelte, hogy efféle tökéletlen járművel képtelenség erre az útra vállalkozni.

- Amit így, tutajon meg sem kísérelhetünk - kérdezte Paganel -, vajon a brigg mentőcsónakján megtehettük volna-e?

- Esetleg igen - felelte John Mangles -, de csak azzal a feltétellel, hogy nappal evezünk, éjszakára meg kikötünk.

- Így hát azok a gazemberek, akik megszöktek...

- Ó, azok! - felelte John Mangles. - Részegek voltak, s attól tartok, hogy a sötét éjszakában életükkel fizettek a gyáva szökésért.

- Ők is, mi is rosszul jártunk - folytatta Paganel -, mert nagy hasznát láthattuk volna annak a csónaknak.

- Sebaj, Paganel! - mondta Glenarvan. - A tutaj partra visz bennünket.

- Éppen ez az, amit el szerettem volna kerülni - felelte a földrajztudós.

- Hogyan! A pampákon és Ausztrálián átkeltünk, és most megrémüljön egy húszmérföldes úttól a magunkfajta viharedzett társaság?

- Barátaim - felelte Paganel -, nem vonom kétségbe bátorságukat, kitartásukat. Húsz mérföld bármely más országban semmiség, de nem Új-Zélandban. Ne vádoljanak kishitűséggel. Elsőnek biztattam önöket arra, hogy vágjunk át Amerikán, Ausztrálián. De mindennél kockázatosabb erre az álnok vidékre merészkedni.

- Mindennél rosszabb bevárni a biztos pusztulást egy zátonyra futott hajón - felelte John Mangles.

- Mitől kell tartanunk Új-Zélandban? - kérdezte Glenarvan.

- A bennszülöttektől - felelte Paganel.

- A bennszülöttektől! - ámult el Glenarvan. - A part mentén haladva nem kerülhetjük el őket? Meg aztán tíz jól felfegyverzett, elszánt európainak nincs mit tartania néhány nyomorult bennszülött támadásától.

- Nem is olyan nyomorultak - csóválta a fejét Paganel. - Az új-zélandiak félelmetes törzsekbe tömörültek, s az angol gyarmatosítók ellen vívott csatákból gyakran győztesen kerülnek ki, s ilyenkor aztán meg is eszik a legyőzötteket...

- Emberevők! - kiáltott fel Robert. - Emberevők! - Majd ezt suttogta: - Nővérem! Helena asszony!

- Ne félj, fiacskám - bátorította a fiút Glenarvan. - Paganel barátunk túloz.

- Egyáltalán nem túlzok - felelte Paganel. - Robert bebizonyította, hogy igazi férfi, ezért felnőttszámba is veszem, s nem titkolom előtte a valóságot. Az új-zélandiak a legkegyetlenebb, legfalánkabb emberevők. Mindent fölfalnak, ami elibük kerül. Számukra a háború nem más, mint finom vad üldözése, az emberé; s meg kell adni, ez az egyetlen ésszerű háború. Az európaiak megölik ellenségüket, és eltemetik. A bennszülöttek megölik ellenségeiket, és megeszik őket. Toussenel honfitársam igen helyesen mondta, hogy nem az az embertelenség, hogy valaki megsüti halott ellenségét, hanem hogy megöli, mikor az élni akar.

- Paganel, minderről sokat lehetne vitatkozni - felelte az őrnagy -, de most nincs itt az ideje. Ésszerű vagy nem ésszerű, mi nem akarjuk, hogy megegyenek bennünket. De hogyan lehet az, hogy a keresztény vallás még nem szüntette meg az emberevést?

- Azt gondolja talán, hogy valamennyi új-zélandi keresztény? - kérdezte Paganel. - Alig akad köztük; hiszen a misszionáriusok gyakran a bennszülöttek áldozatául esnek. Tavaly Walkner tiszteletest ölték meg rettenetes kegyetlenül. A maorik fölakasztották. Asszonyaik kikaparták a szemét. Megitták a vérét, megették az agyvelejét. 1864-ben történt ez a gyilkosság, alig néhány mérföldnyire Aucklandtól, szinte az angol hatóságok szeme láttára. Évszázadok szükségesek, barátaim, ahhoz, hogy megváltoztassuk egy emberfajta szokásait. A maorik még hosszú időre ilyenek maradnak. Történetük vérrel íródott. Hány meg hány hajó legénységét gyilkolták le és falták fel, Tasman matrózaitól a Hawes tengerészeiig! Nem a fehér emberek húsa keltette föl étvágyukat. Az új-zélandiak már jóval az európaiak érkezése előtt gyilkossággal elégítették ki falánkságukat. Számtalan utazó élt közöttük, s jelen voltak ilyen kannibál étkezéseknél, ahol a vendégeknek csak finom ételekre, asszony- vagy gyermekhúsra volt étvágya!

- Nem az utazók találják ki ezeknek a történeteknek nagy részét? - kérdezte az őrnagy. - Az emberek szívesen mesélik, hogy veszélyes országból, emberevők gyomrából menekültek meg.

- Bizonyára van túlzás a beszámolókban - felelte Paganel. - De szavahihető emberek is beszéltek róla: Kendall és Marsden misszionárius, Dillon kapitány, d'Urville, Laplace kapitányok meg mások. Elhiszem történeteiket, el kell hinnem őket. Az új-zélandiak természetüknél fogva kegyetlenek, főnökük halálakor emberáldozatot mutatnak be. Azt tartják, hogy ezzel az áldozattal kiengesztelik a halottat, hogy kárt ne tegyen az élőkben; ugyanakkor szolgákat is küldenek neki a túlvilágra. Mivel azonban fölfalják a túlvilági szolgákat, az ember hajlik arra a meggyőződésre, hogy talán nem is annyira a babona, mint az étvágyuk viszi őket erre az áldozatra.

- Pedig azt hiszem, hogy a babonának nagy szerepe van a kannibalizmusban - mondta John Mangles. - Ha vallásuk megváltozik, megváltoznak majd szokásaik is.

- Jól van, John barátom - felelte Paganel -, ezzel fölvetette a kannibalizmus eredetének kérdését. Vajon a vallás vagy az éhség hajtja az embereket, hogy fölfalják egymást?

Haszontalan volna, ha most erről beszélgetnénk. Hogy vajon miből ered a kannibalizmus, ezt még nem derítették ki; tény az, hogy létezik, s minden okunk megvan arra, hogy foglalkozzunk vele.

- Paganelnek igaza volt. Az emberevés szokása Új-Zélandban, a Fidzsi-szigeteken és a Torres-szorosban egyaránt elterjedt. A babonának kétségkívül szerepe van ebben a rettenetes szokásban, de főleg azért léteznek emberevők, mert vannak idők, mikor kevés a vad és nagy az éhínség. A bennszülöttek azért kaptak rá az emberhúsra, hogy megtöltsék szüntelenül korgó gyomrukat; papjaik aztán szabályozták, szentesítették ezt a szörnyűséges szokást. Az emberevés szertartássá vált.

A maorik számára egyébként a világ legtermészetesebb dolga az emberevés. A misszionáriusok gyakran faggatták őket a kannibalizmusról. Megkérdezték, miért eszik meg testvéreiket. A törzsfőnökök azt felelték, hogy a halak halat esznek, a kutyák embereket esznek, az emberek kutyát esznek, és a kutyák egymást falják föl. Hitregéikben még az is megtörténik, hogy egyik isten fölfalja a másikat. Ilyen példák hallatára hogyan is állhatnák meg, hogy ne egyék meg testvéreiket?

Az új-zélandiak még azt is tartják, hogy ha fölfalnak egy halott ellenséget, ezzel megölik a szellemét is. Öröklik lelkét, erejét, értékes tulajdonságait, melyek legfőképpen az agyvelőben találhatók. Ezért az embernek ez a része ínyencfalatként szerepel a lakomákon.

Paganel azt állította, hogy a falánkság és főleg az éhség emberevésre bírja nemcsak az új-zélandiakat, hanem az európaiakat is.

- Igen - tette hozzá -, a civilizált népek ősei sokáig kannibálok voltak, különösen a skótoké.

- Valóban? - kérdezte kétkedve Mac Nabbs.

- Igen, őrnagy - folytatta Paganel. - Ha elolvassa Szent Jeromos néhány sorát a skóciai Atticolikról, majd megtudja, mit tartson ősei felől. Nem is kell olyan messzire mennünk; Erzsébet királynő uralkodása alatt, ugyanabban a korban, mikor Shakespeare Shylockról írt, Sawney Beant, a skót bandität emberevés miatt végezték ki! Vajon mi indította arra, hogy emberhúst egyék? A vallás? Nem, az éhség!

- Az éhség? - kérdezte John Mangles.

- Igen, az éhség - felelte Paganel -, de főként az a szükséglet, hogy a húsevő kielégítse fehérjeszükségletét. A tüdő működéséhez elegendő gumós, keményítőtartalmú növényeket fogyasztani. Aki azonban erős, ellenálló akar lenni, annak ennie kell azokat a szervezetbe könnyen beépülő anyagokat, melyek felfrissítik az izmokat. Amíg a maorik nem lesznek tagjai a vegetáriánus egyesületnek, addig inkább húst esznek, mégpedig emberhúst.

- Miért nem állati húst? - kérdezte Glenarvan.

- Mert nincsenek állataik - felelte Paganel -, s ha ez nem is menti fel őket, de magyarázza kannibalizmusukat. Ezen a barátságtalan szigeten alig él négylábú állat vagy akár madár. Így tehát a maorik többnyire mindig emberhúst fogyasztottak. Ahogy a civilizált országokban van vadászidény, itt „emberevőidény" van. Ekkor megkezdődnek a nagy hajtóvadászatok, azaz háborúk, s egész nemzetségeket tálalnak fel a győztesek asztalán.

- Így tehát ön szerint, Paganel - mondta Glenarvan -, az emberevés csak akkor fog megszűnni, ha juhok, ökrök, disznók nyüzsögnek majd Új-Zéland mezőin?

- Csakis akkor, kedves lord, de még akkor is évekre lesz szükség ahhoz, hogy a maorik leszokjanak az új-zélandi húsról, melyet mindennél jobban szeretnek; a gyermekek még

sokáig fogják azt szeretni, amit apjuk szeretett. Azt tartják, hogy az új-zélandi bennszülött húsa még a disznóhúsnál is ízletesebb. A fehér emberek húsát kevésbé szeretik, mert a fehérek megsózzák az eledelüket, s ez olyan ízt ad húsuknak, amit nem kedvelnek az ínyencek.

- De válogatósak! - háborodott fel az őrnagy. - És hogyan eszik ezt a fehér vagy fekete emberhúst?

- Mit számít az magának, Mac Nabbs úr! - kiáltott fel Robert.

- Hogyhogy mit számít, fiam? - felelte nagy komolyan az őrnagy. - Ha netán arra kerül a sor, jobb szeretnék sülve kerülni egy emberevő fogai közé.

- Miért?

- Szeretnék biztos lenni benne, hogy nem élve esznek meg!

- Jól van, őrnagy - felelte Paganel -, hát ha jobb szereti, hogy élve süssék meg...

- Ami igaz, az igaz - mondta az őrnagy -, egyikhez sem ragaszkodom.

- Ha ez önt megnyugtatja, Mac Nabbs - folytatta Paganel -, akkor közlöm önnel, hogy az új-zélandiak csak sülve vagy füstölve eszik az emberhúst. Ínyencek, értenek a konyhaművészethez. Ami azonban engemet illet, nekem sehogy sem tetszik az a gondolat, hogy megegyenek! Egy bennszülött gyomrában végezni az életemet...

- Mindebből az a tanulság - mondta John Mangles -, hogy nem szabad a kezükre jutnunk. Reméljük, hogy a kereszténység egy napon végleg megszünteti ezt a rettenetes szokást.

- Igen, reméljük - felelte Paganel -, de higgyék el -, egy bennszülött, aki már egyszer kóstolt emberhúst, nem egykönnyen mond le róla. Ítéljenek a következő két esetből.

- Halljuk, Paganel! - mondta Glenarvan.

- Az első a Brazíliai Jezsuiták Szövetségének Krónikájában található. Egy portugál misszionárius egyszer egy nagyon beteg vén bennszülött asszonnyal találkozott. Csak néhány napja volt hátra. A jezsuita megtanította a kereszténység tanaira, melyeket a haldokló vita nélkül elfogadott. A lélek tápláléka után a testi eledelre is gondolt, s néhány európai nyalánkságot kínált az öregasszonynak. „Sajnos - felelte a beteg - az én gyomrom már nem bír semmiféle ételt. Csak egyvalamit kívánok enni, de azt senki sem tudja megszerezni nekem." „Mi az?" - kérdezte a jezsuita. „Ó, fiam! Egy kisfiú keze volna az! Szívesen rágcsálnám a kis csontjait!"

- Nahát! - kiáltott fel Robert. - Valóban jó ez?

- A második történet majd megfelel a kérdésedre, fiacskám - folytatta Paganel. - Egyszer egy misszionárius egy kannibál szemére vetette az emberevés rettenetes, isteni törvényekkel ellenkező szokását. „Meg aztán az emberhús nem is jó" - tette hozzá. „Atyám - felelte a bennszülött, és sóvár pillantást vetett a misszionáriusra. - Mondja, hogy az Isten tiltja! De ne mondja, hogy rossz! Ha kóstolta volna!..."

VII. Partraszállás a rettegett vidéken

Paganel kétségkívül igazat beszélt. Az új-zélandiak valóban kegyetlenek. A partraszállás tehát veszélyesnek ígérkezett. De ha százszor annyi veszély várt volna rájuk, azokkal is szembe kellett volna szállniuk, John Mangles tudta, hogy késedelem nélkül el kell hagyniuk a pusztulásra ítélt hajót. A bizonyos és az esetleges veszély között kellett választaniuk.

Arra nem számíthattak, hogy hajó téved a közelbe, és az fölszedi őket. A Macquarie az Új-Zélandba tartó hajók megszokott útvonalán kívül futott zátonyra. A hajók vagy északabbra, Aucklandbe, vagy délebbre, New Plymouthbe tartanak. A brigg pedig éppen e két pont között, az Ika-na-Maui sziget elhagyatott partjainál feneklett meg. Kellemetlen, veszélyes, rossz emlékű ez a part. A hajók legfőbb gondja, hogy elkerüljék, s ha a szél arra is sodorja őket, mielőbb elmenekülnek onnan.

- Mikor indulunk? - kérdezte Glenarvan.

- Holnap reggel tíz órakor - felelte John Mangles. - Az emelkedő dagály majd partra sodor bennünket.

Másnap, február 5-én reggel nyolc órakor elkészültek a tutajjal. John nagy gonddal szerkesztette meg a vízi járművet. Az előárboc roncsaiból készült alkotmány, melyről a horgonyokat vetették a vízbe, nem bírta volna el az utasokat és az élelmiszert. Csak szilárd, kormányozható, tengerálló tutajon indulhattak neki a kilencmérföldes útnak. S ezt csak az árbocok anyagából építhették fel.

Wilson és Mulrady nyomban munkához is látott. Elvágták a nagyárboc kötélzetét, majd fejszével tövestül kidöntötték az árbocot, ami estében összezúzta a jobb oldali hajóperemet. A Macquarie fedélzete most már olyan üres volt, mint egy kikötésre szolgáló parti hajóé.

Az árbocot három részre fűrészelték. A tutaj váza már a vízen úszott. Jó szorosan hozzá-kötözték az előárboc roncsait. A hézagokat John vagy fél tucat üres hordóval töltötte ki, melyek majd a víz színén tartják a tutajt.

A tutaj e szilárd alapjára Wilson hosszú lécekből pallót ácsolt. A hullámok tehát átcsaphatnak rajta, mindjárt le is csorognak, s az utasokat sem éri víz. Egyébként a tutaj szélére kötözött hordók afféle palánkként húzódtak körös-körül, s ezek is védelmet nyújtottak a magas hullámok ellen.

Reggel John látta, hagy kedvező a szél; így árboc helyett felállíttatta az elősudár-vitorla tartórúdját. A rudat kötelekkel kötötték ki, és egy rögtönzött vitorlát szereltek rá. Ha kellő sebességgel fúj a szél, a tutaj farára erősített széles lapátú evezővel kormányozhatják majd a járművet.

Így a lehető legjobban megszerkesztett tutaj alighanem jól állja a hullámok ostromát. De vajon ha megfordul a szél, tudják-e majd irányítani, elérik-e vele a partot? Ez volt a kérdés.

Kilenc órakor megkezdték a rakodást.

Annyi élelmet raktak a tutajra, amennyire Aucklandig szükség volt; ezen a kietlen földön nem számíthattak pótlásra.

Olbinett éléskamrájából, a hajdan a Macquarie útjára vásárolt készletből néhány húskonzerv került elő. Mindössze ennyi maradt, s ez nem volt sok. Be kellett érniük a hajón talált silány élelemmel: a gyenge minőségű kétszersülttel és két kis hordó sózott hallal. A steward való-sággal szégyenkezett miatta.

Az élelmiszerkészletet vízhatlan ládákba rakták, a ládákat szorosan lezárták, majd leeresztették őket a tutajra, és vaskos kötelekkel a szükségárbochoz erősítették valamennyit. A fegyvereket és a lőszereket is biztos, száraz helyre rakták. Szerencsére az utasok bőven el voltak látva pisztolyokkal és karabélyokkal.

Egy kisebb horgonyt is raktak a tutajra, hogy ha esetleg az apály miatt nem érhetnének el a partra, John horgonyt vethessen a nyílt tengeren.

Tíz órakor már érződött a dagály. Enyhe északnyugati szél fújt. A tenger színét könnyed hullámok borzolták.

- Készen vagyunk? - kérdezte John Mangles.

- Minden rendben van, kapitány - felelte Wilson.

- Beszállás! - kiáltotta John.

Lady Helena és Mary Grant leereszkedett egy durva kötélhágcsón, s az árboc tövében helyet foglaltak az élelmiszeres ládákon; társaik köréjük telepedtek. Wilson megmarkolta a kormányrudat. John a vitorlakötelek mellé állt, Mulrady pedig eloldotta a tutajt a hajó oldalától.

John kibontotta a vitorlát, s a dagály és a szél hajtotta vízi jármű megindult a part felé.

A part mindössze kilencmérföldnyire volt; jó evezős csónak három óra alatt megtette volna ezt az utat. A tutajnak azonban sokkal több időre lesz szüksége. Ha kitartóan fúj a szél, akkor egy dagállyal a partra jutnak. Ha azonban elül a szél, az apály visszasodorná, ezért a következő dagályig le kellene horgonyozniuk. John Mangles szüntelenül ezen a nehéz helyzeten töprengett.

Azért csak bízott a sikerben. A szél megélénkült. A dagály tíz órakor megkezdődött; ha három órakor nem érnek a partra, akkor mindenképpen horgonyt kell vetniük, máskülönben az apály visszasodorja őket a nyílt tengerre.

Az út kedvezően indult. A sziklaszirtek fekete feje, a sárga homokpadok lassan alámerültek a vízbe. Nagy figyelemre, rendkívüli ügyességre volt szükség, hogy kikerüljék a megbúvó zátonyokat; hiszen a nehezen kormányozható jármű könnyen eltérhet a helyes iránytól.

Délben még ötmérföldnyire voltak a parttól. A meglehetősen tiszta időben jól látszott a partvonulat. Északkeletre kétezerötszáz láb magas hegy emelkedett. Különös, fintorgó, hátradöntött tarkójú majom arcélére emlékeztető körvonalai élesen rajzolódtak a horizontra. A térkép szerint pontosan a 37. szélességi fokon fekvő Pirongia hegy volt.

Fél egykor Paganel figyelmeztette a társait, hogy valamennyi zátonyt ellepte a víz.

- Csak egyet nem - felelte lady Helena.

- Melyiket, asszonyom? - kérdezte Paganel.

- Azt ott! - felelte lady Helena, és az egymérföldnyire előttük feketéllő pontra mutatott.

- Valóban - mondta Paganel. - Jó lesz, ha pontosan megjegyezzük a helyét, hogy rá ne fussunk, mert a dagály hamarosan azt is beborítja.

- Pontosan a hegy északi taraja irányában fekszik - mondta John Mangles. - Wilson, ügyelj arra, hogy a nyílt tenger felől kerüljük meg.

- Igenis, kapitány! - felelte a matróz, és teljes súlyával nekifeküdt a kormánylapátnak.

Fél óra alatt fél mérföldet tettek meg. A fekete pont furcsa módon még mindig kimeredt a vízből.

John figyelmesen nézte, s aztán, hogy alaposabban szemügyre vegye, elkérte Paganeltől a látcsövét.

- Ez nem zátony - mondta néhány pillanatnyi vizsgálódás után -, hanem valami úszó tárgy; föl-le dobálják a hullámok.

- Nem a Macquarie egy árbocroncsa? - kérdezte lady Helena.

- Nem - felelte Glenarvan -, semmiféle roncs nem juthatott ilyen messzire a hajótól.

- Várjanak! - kiáltott fel John Mangles. - Fölismerem! A csónak az!

- A brigg csónakja! - mondta Glenarvan.

- Igen, mylord. A brigg csónakja, fölborulva!

- A szerencsétlenek! - kiáltott fel lady Helena. - Odavesztek!

- Igen, asszonyom - felelte John Mangles. - Nem is történhetett másként; viharos tengeren, sötét éjszakában nekivágni ennek a zátonyos partvidéknek, ez biztos halált jelent.

- Isten irgalmazzon a lelküknek! - suttogta Mary Grant.

Az utasok néhány pillanatig szótlanul nézték az egyre közelebb kerülő csónakot. Minden bizonnyal itt borult föl, a parttól négymérföldnyire, s a benne ülők közül kétségkívül egy sem menekült meg.

- A csónak még hasznunkra lehet! - mondta Glenarvan.

- Csakugyan - felelte John Mangles -, Wilson, kormányozz feléje!

A tutaj irányt változtatott; de a szél egyre alábbhagyott, így csak két óra múlva érték el a csónakot.

A tutaj orrában álló Mulrady kivédte az összeütközést, és a felborult bárkát odahúzta a tutaj oldalához.

- Üres? - kérdezte John Mangles.

- Igen, kapitány - felelte a matróz -, üres és a palánkja is törött. Semmit sem érünk vele.

- Semmire sem használhatjuk? - kérdezte Mac Nabbs.

- Semmire - felelte John Mangles. - Legföljebb tűzifának való ez a roncs.

- Kár - mondta Paganel -, mert ez a csónak elvihetett volna bennünket Aucklandbe.

- Bele kell törődnünk, Paganel úr - felelte John Mangles. - Ezen a háborgó vízen többre tartom a tutajunkat ennél a törékeny csónaknál. Egy kisebb ütődéstől is darabokra esett. No, itt már semmi keresnivalónk.

- Indulhatunk, John - mondta Glenarvan.

- Indulás, Wilson! - mondta a fiatal kapitány. - Egyenesen a part felé.

A dagály még körülbelül egy órán át emelkedik. Megtettek még kétmérföldnyi utat. A szél ekkor csaknem teljesen elült, s mintha parti széllé kezdett volna alakulni. A tutaj mozdulatlanul állt. Az apály csakhamar kezdte visszasodorni a nyílt tengerre.

John egy pillanatig sem habozhatott.

- Horgonyt ki! - kiáltotta.

Mulrady már várta a parancsot, s most kivetette a horgonyt az öt fonál mélységű vízbe. A tutaj még kétölnyit hátrált, aztán megfeszült a horgonykötél. Felcsavarták a szükségvitorlát, és felkészültek a hosszas várakozásra.

A következő dagály csak este kilenckor kezdődik, s mivel John nem akart éjszaka hajózni, így reggel öt óráig kell itt vesztegelniük. Nem egészen hárommérföldnyire voltak a parttól.

A tenger erősen hullámzott, s úgy tűnt, mintha vize szüntelenül a part felé hömpölyögne. Mikor Glenarvan meghallotta, hogy az egész éjszakát a tutajon kell tölteniük, megkérdezte Johnt, miért nem használja ki ezt a hullámzást, hogy megközelítse a partot.

- Lordságod optikai csalódás áldozata - felelte a fiatal kapitány. - Úgy tűnik, mintha haladna a hullám, pedig nem mozdul. Mindössze a víztömeg molekulái hintáznak. Dobjon csak valami apró fadarabot a vízbe, s meglátja, hogy mindaddig, míg meg nem kezdődik a dagály, egy helyen marad. Tehát türelmesen várakoznunk kell!

- Meg vacsoráznunk - tette hozzá az őrnagy.

Olbinett néhány szelet szárított húst és egy tucatnyi kétszersültet vett elő az egyik élelmiszeres ládából. A steward pironkodva tálalta föl a sovány eledelt. Azért ezt is szívesen fogadta mindenki, még a nők is, akiknek pedig az erős hullámzás ugyancsak elvette az étvágyát.

A tutaj a horgonykötelet rángatva, hánykolódva viaskodott a hullámokkal. A rövid, szeszélyes hullámok olyan erővel dobálták a vízi alkotmányt, hogy az sem rázkódtathatta volna még erősebben, ha víz alatti sziklának ütközik. Néha már valóban azt hitték, hogy zátonyra futottak. A horgonykötél erősen feszült, John félóránként utánaeresztett egy fonálnyit, hogy kicsit csökkentse a feszülést. E nélkül az óvintézkedés nélkül a kötél menthetetlenül elszakad, s a tehetetlen tutaj kiúszott volna a nyílt tengerre.

John tehát érthetően aggódott. A kötél is elszakadhat, a horgony is kiszakadhat a talajból: mindkét esetben nagy veszély fenyegetné őket.

Alkonyodott. A fénytöréstől hosszúkásra nyúlt vérvörös napkorong már lebukóban volt a látóhatáron. Nyugaton folyékony ezüstként csillogott, ragyogott a tenger. Arrafelé csak az ég és a víz látszott, mindössze egyetlen pont emelkedett ki belőle: a Macquarie zátonyon álló teste.

A gyors alkonyat alig néhány percig késleltette az éjszakát, a keleti és északi láthatárt keretező föld csakhamar a sötétségbe veszett.

Szorongató helyzetben voltak a hajótöröttek ezen a keskeny tutajon, mikor rájuk borult a sötétség. Egyiküket elnyomta az aggodalmas lidérces álom, másikuk egy órára sem hunyta le szemét. Hajnalra valamennyiüket kifárasztotta az éjszaka.

A dagállyal ismét föltámadt a szél. Reggel hat óra volt. Sietniük kellett. John intézkedett, hogy készüljenek fel az indulásra. Kiadta a parancsot, hogy vonják fel a horgonyt. A horgonykapa azonban mélyen a földbe fúródott a kötél rángásától. Csörlőjük nem volt, de még a Wilson szerkesztette emelőcsigával sem tudták kiszakítani a talajból.

Fél óra telt el a hiábavaló próbálkozással. John türelmetlen volt; mielőbb indulni akart, így elvágatta a kötelet. A vasmacska a feneken maradt, így még annak lehetőségét is elvesztették, hogy sürgős esetben - ha az újabb dagály sem vetné partra őket - ismét lehorgonyozzanak. John azonban nem akart tovább késlekedni, s egy fejszecsapással az óránként kétcsomós gyorsasággal haladó dagályra és a szélre bízta a tutajt.

Kibontották a vitorlát. Lassan sodródtak a kelő nap sugaraitól bevilágított, az éggel egybemosódó szürke partok felé. Ügyesen megkerülték, majd maguk mögött hagyták a zátonyokat. Úgy tűnt, hogy a bizonytalan nyílttengeri szélben a tutaj nem közeledik a parthoz. Mennyi nehézségbe kerül, hogy elérjék Új-Zéland félelmetes partjait!

Kilenc órakor azonban már nem egészen egymérföldnyire voltak a parttól. Zátonyok meredeztek előtte. Nagyon meredek volt. Kikötésre alkalmas helyet kellett találniuk. A szél lassacskán gyengült, majd teljesen elült. Az ernyedt vitorla súlyosan csüngött az árbocon. John fölcsavartatta. Most már csak a dagály sodorta a tutajt, kormányozni sem tudták, s haladásában még sűrű moszat is gátolta.

Tíz órakor, a parttól mintegy három kötélhossznyira John úgy látta, hogy tutajuk alig halad. Ki nem köthettek, horgonyuk nem volt. John összeszorított ököllel, nyugtalanul és komoran nézte a megközelíthetetlen partot.

Szerencsére - ezúttal valóban szerencsére - a tutaj erősen megrázkódott, majd megállt. A parttól huszonöt hajósölnyire megfeneklett a mély vízből kimagasló homokzátonyon.

Glenarvan, Robert, Wilson és Mulrady a vízbe ugrott. A tutajt erősen kikötötték a környező szirtekhez. Lady Helenát és Maryt kézről kézre adva partra vitték a férfiak, még a ruhájuk szegélye sem lett nedves. Hamarosan a fegyverekkel és az élelmiszerrel együtt valamennyien véglegesen partra szálltak Új-Zéland félelmetes földjén.

VIII. Új-Zéland jelene

Glenarvan azt szerette volna, ha a part mentén nyomban megindulnak Auckland felé. Az égen azonban már reggel óta kövér felhők gyülekeztek, és tizenegy órakor, a partraszállás után, a párák erős záporban csapódtak le. Így nem indulhattak útnak, menedéket kellett keresniük.

Wilson a legjobbkor fedezett föl egy hullám vájta barlangot a parti bazaltsziklákban. Az utazók a fegyverekkel, élelmiszerrel együtt ott húzódtak meg. A barlangban nagy halom száraz tengeri moszat hevert, a víz hordta oda valaha. Be kellett érniük ezzel a természet készítette fekhellyel. A barlang bejáratánál tüzet raktak, s annak melegénél úgy-ahogy megszárítkoztak.

John azt remélte, hogy a vízözönszerű felhőszakadás olyan rövid ideig tart majd, amilyen erővel megindult. Nem így történt. Teltek, múltak az órák, de az ég csak nem változott. Déltájt a szél is erősebben fújt, s megélénkült a vihar. A legtürelmesebb embert is kihozta volna a sodrából egy ilyen váratlan akadály. Mit tehettek? Őrültség lett volna közlekedési eszköz nélkül nekivágni a viharnak. Egyébként, hacsak a bennszülöttek közbe nem lépnek, néhány nap alatt eljutnak Aucklandbe, így tehát a tizenkét órás késés nem okozhatott jelentősebb bajt.

A kényszerű pihenő során az új-zélandi háború eseményeiről beszélgettek. Ahhoz, hogy megértsük, milyen súlyos körülmények közé vetődtek a Macquarie hajótöröttjei, ismernünk kell az Ikapa-Maui szigeten dúló véres harcok történetét.

1642. december 16-a óta, mikor Abel Tasman a Cook-szorosba ért, Új-Zélandot gyakran keresték fel európai hajók, de a független szigetek lakói szabadon éltek. Egyetlen európai hatalom sem gondolt arra, hogy elfoglalja a Csendes-óceán legnagyobb szigetcsoportját. Mindössze a különböző pontokon megtelepedett hittérítők vitték el az új szigetvilágba a keresztény civilizáció jótéteményeit. Közülük néhányan, legfőképpen az anglikánok, igyekeztek fölkészíteni az új-zélandi törzsfőnököket arra, hogy majd idővel hajtsák fejüket az angol járom alá. Az ügyesen megkörnyékezett főnökök aláírták a Victoria királynőhöz intézett levelet, melyben védnökségét kérték. Az éleslátóbbak érezték, hogy ostobaságot cselekedtek, egyikük nem sokkal azután, hogy aláírás gyanánt a levélre másolta a testére tetovált ábrát, ezeket a látnoki szavakat mondta:

„Elvesztettük hazánkat, mostantól fogva már nem a mienk; az idegenek hamarosan eljönnek, és birtokba veszik, mi meg rabszolgáik leszünk.”

1840. január 29-én a Herald nevű korvett valóban meg is érkezett a Sziget-öbölbe, az Ika-na-Maui szigettől északra. Hobson kapitány kiszállt a Korora-Reka nevű faluban. Felkérték a lakosokat, hogy gyűljenek össze a protestáns templomban. Ott aztán Hobson kapitány felolvasta tisztségeit, melyekkel Anglia királynője ruházta fel.

A következő év január 5-én a bennszülött törzsfőnököket Paia faluba, az angol helytartó elé idézték. Hobson kapitány megkísérelte rávenni őket, hogy behódoljanak, elmondta, hogy a királynő katonákat és hajókat küldött védelmükre, hogy jogaik biztosítva lesznek, s hogy teljes szabadságot élveznek majd. Földjeik azonban a királynő birtokává válnak; el kell adniuk neki.

A főnökök többsége drágállotta a védnökséget, s megtagadta beleegyezését. Az ajándékok és az ígéretek azonban nagyobb hatással voltak a bennszülöttekre, mint Hobson kapitány szavai, így a főnökök beleegyeztek a birtokbavételbe.

1840-től egészen addig a napig, mikor a Duncan elhagyta a Clyde-öblöt, semmi olyasmi nem történt, amiről Jacques Paganel ne tudott volna. Minderről készségesen be is számolt útitársainak.

- Asszonyom - felelte lady Helena kérdéseire -, megismétlem, amit már mondtam, az újzélandiak bátor emberek, s ha rövid időre engedtek is, most tűzzel-vassal harcolnak az angol hódítás ellen. A maori törzs a hajdani skót clanok szervezetére emlékeztet. A törzsek egy-egy nagy családot alkotnak, élükön feltétlen tiszteletet és engedelmességet követelő főnök áll. Büszke és bátor faj ez; némelyikük magas, sima a haja, a máltaiakhoz vagy a bagdadi zsidókhoz hasonlóak; másikuk alacsony, zömök, félvérhez hasonló; de valamennyien erősek, büszkék és harciasak. Híres főnökük, Hihi valóságos Vercingetorix[74]. Nem csoda tehát, ha hosszasan elhúzódik ez a háború az angolok ellen az Ika-na-Mauin, hiszen ott tanyázik a Waikatok híres törzse, melyet William Thompson, az angol nevű maori főnök vezet a harcban.

- De hiszen Új-Zéland legfontosabb pontjai angol kézen vannak! - mondta John Mangles.

- Igaz, kedves John - felelte Paganel. - Mióta Hobson kapitány, aki azóta a sziget kormányzója lett, birtokba vette Új-Zélandot, 1840-től 1862-ig kilenc angol telep alakult a legelőnyösebb pontokon. A kilenc tartomány közül négy: Auckland, Taranaki, Wellington és Hawkes-Bay az északi szigeten fekszik, a másik öt: Nelson, Manyborough, Canterbury, Otago és Southland a délin. A lakosság létszáma az 1864. június 30-i népszámlálás adatai szerint száznyolcvanezerháromszázhatvannégy fő. Mindenfelé jelentékeny kereskedővárosok épültek. Mikor Aucklandbe érünk, önök is elámulnak majd e déltengeri Korinthosz fekvésén, mely a Csendes-óceánba hídként benyúló keskeny földszoros fölé épült, s melynek már tizenkétezer lakosa van. Nyugaton New Plymouth, keleten Ahuhiri, délen Wellington már virágzó, forgalmas városok. Tawai-Punamu szigetén ugyancsak több város terül el; Nelson, ez a déltengeri Montpellier, Új-Zéland virágoskertje, a Cook-szoros menti Picton meg Christchurch, Invercargill és Dunedin az Otago tartományban, ahová a világ minden tájáról özönlenek az aranyászók. Nehogy azt higgyék, hogy néhány viskóból álló falvakról vagy bennszülött településekről van szó; nem, ezek valóságos városok, melyeknek, akárcsak Londonnak vagy Párizsnak, van kikötője, katedrálisa, bankja, rakodópartja, füvészkertje, természetrajzi múzeuma, újsága, kórháza, jótékonysági intézményei, tudományos intézetei, szabadkőműves páholyai, klubjai, énekkarai, színházai, kiállítási palotái! S ha emlékezetem nem csal, éppen most, azaz 1865-ben, az egész világ ipari termékeiből az emberevők országában szerveznek kiállítást!

- Hogyan! Miközben a bennszülöttekkel folyik a háború? - kérdezte lady Helena.

- Ó, az angolok nem sokat törődnek a háborúval, asszonyom! - felelte Paganel. - Háborúznak, ugyanakkor kiállítást is rendeznek! Nem zavartatják magukat. Még vasutat is építenek az újzélandiak puskatüzében. Auckland tartományban a druryi és a mere-mere-i vasútvonal a fellázadt maorik által megszállt legfontosabb pontokat keresztezi. Fogadni mernék, hogy a munkások a mozdonyról lövöldöznek a bennszülöttekre.

- Hogyan áll ez a szűnni nem akaró háború? - kérdezte John Mangles.

- Hat hosszú hónapja elhagytuk Európát - felelte Paganel -, így hát nem tudhatom, mi történt távozásunk óta. Mindössze egy-két hírt olvastam ausztráliai utunkon a maryboroughi és a seymouri újságokban. Abban az időben javában dúlt a háború az Ika-na-Maui szigeten.

- Mikor kezdődött ez a háború? - kérdezte Mary Grant.

- Úgy kérdezze inkább, kedves kisasszony, hogy mikor kezdődött *újra* - felelte Paganel. - Az első lázadás 1845-ben tört ki. A maorik azonban már jóval előbb készülődtek arra, hogy lerázzák az angol igát. A bennszülöttek nemzeti pártja erőteljes propagandát folytatott, hogy maori főnököt válasszanak. Királlyá akarta választani a vén Potatut, s a Waikato és Waipa

[74] Vitéz gall vezér a Caesar elleni háborúban (i.e. 53-52)

folyók között elterülő falvát az új királyság fővárosává akarta megtenni. Ez a Potatu egy inkább leleményes, mint bátor aggastyán volt, első minisztere azonban erélyes és értelmes férfi hírében állt; annak a Ngatihahua törzsnek volt a leszármazottja, mely az idegen megszállás előtt az aucklandi félszigeten élt. Ez a miniszter, William Thompson, valóságos lelke lett a függetlenségi háborúnak. Ügyesen megszervezte a maori csapatokat. Példájára egy taranaki törzsfőnök is hasonló gondolattal egyesítette a szétszórt törzseket; egy másik waikatói főnök „földvédő ligát" alapított, ami arra szolgált, hogy megakadályozza a bennszülötteket, hogy földjüket eladják az angoloknak. Banketteket rendeztek, akár a civilizált országokban szokás a forradalom előtt. Az angol újságok kezdtek beszámolni ezekről a riasztó tünetekről, s a kormányt komolyan nyugtalanította a földvédő liga „felforgató" működése. Egyszóval, az idegek pattanásig feszültek, a bomba bármely pillanatban robbanhatott. Csak egy szikra kellett hozzá, vagy még inkább: az érdekek heves összeütközése.

- És ez az összeütközés?... - kérdezte Glenarvan.

- 1860-ban következett be - felelte Paganel -, a Taranaki tartományban, az Ika-na-Maui délnyugati partján. Egy bennszülöttnek volt hatszáz hold földje New Plymouth közelében. Eladta az angol kormánynak. Mikor azonban megjelentek a földmérők, hogy felmérjék az eladott birtokot, Kingi törzsfőnök tiltakozott, és márciusban magas palánkkal körülvett tábort épített a vitás hatszáz holdon. Néhány nappal később Gold ezredes csapatai élén elfoglalta a tábort. Ezen a napon dördült el az új-zélandi függetlenségi háború első puskalövése.

- Sokan vannak a maorik? - kérdezte John Mangles.

- A maorik száma erősen megcsappant az utolsó évszázad során - felelte a földrajztudós. - 1769-ben Cook még négyszázezerre becsülte számukat. Az 1845-ös népszámlálás szerint a „védnökségi területen" élő bennszülöttek száma százkilencezerre csökkent. A lakosságot megtizedelte a „civilizáció", a mészárlás, a járványos betegségek és a tüzes víz, azaz a pálinka. A két szigeten még mindig él vagy kilencvenezer bennszülött, köztük harmincezer harcos, kik még hosszú ideig sakkban tarthatják az európai csapatokat.

- Eddig eredményes volt a forradalom? - kérdezte lady Helena.

- Igen, asszonyom, az angolok maguk is gyakran csodálták az új-zélandiak hősiességét. A bennszülöttek partizánháborút folytatnak; kedvelik a hirtelen rajtaütéseket, lerohanják a kisebb különítményeket, feldúlják a telepesek birtokait. Cameron tábornok cseppet sem érezte jól magát ezen a csatatéren, ahol minden bokorért meg kellett harcolni. 1863-ban a maorik hosszas, véres harcok árán elfoglaltak egy nagy, megerősített állást a Waikato dombvonulatának szélén, melyen három védelmi vonal húzódott. A bennszülött próféták földjük védelmére szólították az egész maori népet; megjövendölték valamennyi pakeka, azaz fehér ember halálát. Cameron tábornok parancsnoksága alatt háromezer katona sorakozott föl; Sprent kapitány meggyilkolása óta nem ismertek irgalmat a maorik iránt. Véres csaták következtek. Némelyikük tizenkét óráig is eltartott, de a maorik mindvégig keményen állták az európai ágyúk tüzet. A függetlenségi hadsereg magva a rettenthetetlen Waikato törzs volt, William Thompson vezérletével. A bennszülött tábornok először kétezer-ötszáz, majd nyolcezer harcost vezetett. Két félelmetes főnök, Songi és Heki alattvalói csatlakoztak hozzájuk. Az asszonyok is kivették részüket a szent háború legkeményebb fáradalmaiból. A jó ügynek azonban nincsenek mindig jó fegyverei. Gyilkos összeütközések után Cameron tábornoknak végre sikerült meghódítania Waikato kerületét, ezt a kihalt, néptelen vidéket, ahonnan a maorik elmenekültek. Csodálatos haditettekre került sor. Az Orakan-erődbe négyszáz maori vette be magát. Carey tábornok vezényletével ezer angol ostromolta őket; se vizük, se élelmük

nem volt, de a bennszülöttek csak nem adták meg magukat. Majd egy napon, fényes nappal, utat törtek a megtizedelt 40. ezreden, és a mocsarakba menekültek.

- Waikato kerület meghódítása véget vetett ennek a véres háborúnak? - kérdezte John Mangles.

- Nem, barátom - felelte Paganel. - Az angolok elhatározták, hogy lerohanják Taranaki tartományt, és megostromolják Mataitawát, William Thompson erődjét. Annyi bizonyos, hogy csak nagy veszteségek árán foglalhatják el ezt az erődöt. Mielőtt elhagytam Párizst, megtudtam, hogy a kormányzó és a tábornok elfogadta a Taranga törzsek behódolását, és meghagyta nekik földjük háromnegyedét. Az a hír is járta, hogy a lázadás vezére, William Thompson is fegyverletételre gondol, de az ausztráliai újságok nem erősítették meg ezt a hírt, éppen ellenkezőleg. Valószínű tehát, hogy ez időben újult erővel szervezik az ellenállást.

- És ön szerint, Paganel - kérdezte Glenarvan -, a harcok Taranaki és Auckland tartományban lángolnak fel újra?

- Úgy hiszem.

- Vagyis éppen ebben a tartományban, ahová a Macquarie hajótörése vetett bennünket?

- Úgy van. A Kawhia kikötőtől néhány mérföldnyire északra értünk partot, ott alighanem még most is a maorik nemzeti zászlója lobog.

- Eszerint az az ésszerű, ha északnak indulunk - mondta Glenarvan.

- Bizony, az az ésszerű - felelte Paganel. - Az új-zélandiak dühödt ellenségei az európaiaknak, különösen az angoloknak. Óvakodjunk tehát attól, hogy a kezük közé kerüljünk.

- Esetleg találkozunk valami európai különítménnyel - mondta Helena. - Szerencse lenne!

- Megeshet, asszonyom - felelte a földrajztudós -, de én nem bízom benne. A magányos különítmények nem szívesen kóborolnak olyan vidékeken, ahol minden bozót, minden bokor egy ügyes lövészt takar. Így tehát nem számítok arra, hogy a 40. ezred katonái kíséretében vonulhatunk be Aucklandbe. A nyugati parton, melyen haladni fogunk, van néhány hittérítő telep, éjszakánként megpihenhetünk ott, míg Aucklandbe nem érünk. Arra is gondoltam, hogy talán helyes volna, ha a Waikato folyását követnénk, mint annak idején Hochstetter.

- Ki volt az, Paganel úr - tudakolta Robert Grant -, utazó?

- Igen, fiacskám, annak a tudományos bizottságnak volt a tagja, mely a világ körüli útját járó Novara nevű osztrák fregatton utazott, 1858-ban.

- Paganel úr - kérdezte Robert, a nagy földrajzi expedíciók gondolatára felcsillanó szemmel -, Új-Zélandnak is vannak olyan nevezetes utazói, mint Ausztráliának? Olyanok, mint Burke és Stuart?

- Néhány, fiacskám, így például Hooker doktor, Brizard professzor, Dieffenbach és Julius Haast természettudósok. Jóllehet közülök többen életükkel fizettek kalandos szenvedélyükért, nem olyan híresek, mint az ausztráliai vagy afrikai utazók...

- Ismeri a történetüket? - kérdezte az ifjú Grant.

- De még mennyire! És mivel látom, hogy égsz a kíváncsiságtól, hát el is mondom neked.

- Köszönöm, Paganel úr, hallgatom.

- Mi is hallgatjuk - mondta lady Helena. - Nem először esik meg, hogy a rossz idő művelődésre kényszerít bennünket. Meséljen hát valamennyiünknek, Paganel úr.

- Szívesen, asszonyom - felelte a földrajztudós -, de nem lesz hosszú a történetem. Ezúttal nem afféle bátor fölfedezőkről szólok, mint azok voltak, kik megküzdöttek az ausztráliai Minotaurusszal.[75] Új-Zéland túlságosan kicsiny terület, semhogy eredményesen védekezhessék az emberi kíváncsiság ellen. Így hát hőseim nem utazók voltak, hanem egyszerű turisták, akik igen prózai események áldozatai lettek.

- Hogy hívták őket? - érdeklődött Mary Grant.

- Witcombe földmérő és Charlton Howitt; ugyanaz a Howitt, ki rátalált Burke maradványaira emlékezetes expedíciója során, melyről a Wimerra menti táborozásunk alkalmával beszéltem. Witcombe és Howitt egy-egy expedíciót vezetett Tawai-Punamu sziget felfedezésére. Mindketten Christchurchből indultak útnak, 1863 első hónapjaiban; föl akarták kutatni a Canterbury tartomány északi hegyeinek hágóit. Howitt a tartomány északi határán kelt át a hegyen, és a Brunner-tó partján ütötte fel főhadiszállását. Witcombe a Rakaia völgyében, a Tyndall hegy keleti oldalára vezető hágóra bukkant. Witcombe útitársa, Jacob Leuper a *Lyttleton Times* nevű újságban elbeszélte az utazás történetét és szerencsétlen végét. Ha jól emlékszem, a két kutató 1863. április 22-én ért annak a gleccsernek a lábához, melynél a Rakaia folyó ered. Fölkapaszkodtak egészen a hegycsúcsra, hogy onnan újabb hágókat keressenek. Másnap Witcombe és Louper holtfáradtan, a hidegtől dermedten a tenger színe fölött négyezer lábnyi magasságban, vastag hóban táborozott le. Hét napon át bolyongtak a hegyekben, meredek sziklafal övezte mély völgykatlanokban kóboroltak, melyekből nem volt kiút; gyakran tüzet sem tudtak gyújtani, néha ételük sem volt, cukruk sziruppá változott, kétszersültjeik nedves péppé áztak, ruháikból és takaróikból csavarni lehetett a vizet, testüket rovarok marták. Néha három mérföldet is megtettek naponta, néha alig kétszáz yardot. Végül, április 29-én egy maori kunyhóra bukkantak, s kertjében maréknyi burgonyára. Ez volt a két barát utolsó közös vacsorája. Este a Taramakau torkolatának közelében elérték a tengert. Át kellett kelniük a folyó jobb partjára, hogy északnak indulhassanak, a Grey folyó felé. A Taramakau széles és mély folyó. Egyórai keresés után Louper talált két kis sérült csónakot; ahogy csak tudta, kijavította, s egymáshoz erősítette őket. Estefelé a két utazó csónakba szállt. Alighogy a folyó közepére értek, a csónakok megteltek vízzel. Witcombe úszva igyekezett vissza a bal partra. Jacob Louper, aki nem tudott úszni, a csónakba kapaszkodott. Ez mentette meg; de addig még sok viszontagságon ment át. A szerencsétlen a hullámtörés felé sodródott. Egy hullám a tenger fenekére taszította, egy másik ismét a víz felszínére kapta. Sziklákhoz csapódott. Koromsötét éjszaka lett. Ömlött az eső. Louper véres testtel, a tengervíztől puffadtan órákon át hányódott. Végül a csónak szárazföldet ért, és a hullám partra vetette az eszméletlen hajótöröttet. Másnap hajnalban elvánszorgott egy forrásig, és megállapította, hogy a víz egymérföldnyire sodorta el attól a ponttól, ahol megkísérelték az átkelést. Föltápászkodott, és megindult a part mentén. Hamarosan rátalált a szerencsétlen Witcombe-ra; testét, fejét iszap borította. Meghalt. Louper puszta kézzel gödröt ásott a homokba, oda temette társát.

Két nap múlva, mikor már az éhhalál fenyegette, vendégszerető maorik - mert olyan is van - befogadták, és május 4-én elért a Brunner-tóhoz, Charlton Howitt táborába, aki hat héttel ezután ugyanúgy pusztult el, mint a szerencsétlen Witcombe.

- Igen - felelte John Mangles -, egyik szerencsétlenség a másikat követi, mintha valami végzetes fonál kötné össze az utazókat, s ha ez a fonál elszakad, valamennyien elpusztulnak.

- Igaza van, John barátom - felelte Paganel -, én is így gondolom. Vajon az emberi összetartozásnak miféle törvénye kívánta meg, hogy Howitt hamarosan hasonló körülmények között

[75] A görög mondavilág bikatestű, emberfejű szörnyetege

lelje halálát? Nem tudhatjuk. Charlton Howittet a kormányzóság közmunkáinak vezetője, Wyde szerződtette, hogy a Hurunui-síkságtól a Taramakau torkolatáig lovak számára járható utat építsen. 1863. január elsején indult útnak, öt ember kíséretében. Igen nagy hozzáértéssel oldotta meg feladatát; a Taramaku egy átszelhetetlen pontjáig negyvenmérföldes utat vágott. Howitt ekkor visszatért Christchurchbe, és noha már közelgett a tél, kérte, hadd folytassa munkáját. Wyde beleegyezett. Howitt ekkor visszafordult, hogy élelmiszerrel szerelje fel a tábort; az volt ugyanis a terve, hogy ott tölti majd a hideg évszakot. Ekkor keresett nála menedéket Jacob Louper. Június 27-én Howitt és két embere, Robert Little és Henri Mullis elhagyta a tábort. Átkeltek a Brunner-tavon. Azóta nyomuk veszett. Törékeny, árbocát vesztett csónakjuk üresen a parton hevert. Kilenc héten át keresték őket, de hiába. Kétségtelen volt, hogy a szerencsétlenek, hiszen egyikük sem tudott úszni, belefulladtak a tóba.

- Talán valami bennszülött törzsben élnek épen, egészségesen - mondta lady Helena. - Némi kétség fér halálukhoz.

- Sajnos nem, asszonyom - felelte Paganel. - 1863. augusztus, vagyis a katasztrófa óta egy év telt el, és még mindig nem bukkantak elő... márpedig ha Új-Zélandban valakinek egy évre nyoma vész, az mindörökre elveszett!

IX. Harminc mérföld észak felé

Február 7-én reggel hat órakor Glenarvan jelt adott az indulásra. Az éjszaka folyamán elállt az eső. Az eget apró, szürke felhők takarták, melyek a földtől hárommérföldnyi magasságban elfüggönyözték a napsugarakat. A tűrhető hőmérsékletben nekivághattak az egész napos fárasztó gyalogútnak.

Paganel megállapította a térképen, hogy a Cahua-fokot nyolcvan mérföld választja el Aucklandtől; ez, napi tíz mérföldet számítva, nyolcnapos utat jelentett. Paganel helyesebbnek találta, ha a kanyargós tengerpart helyett inkább a Waikato és a Waipa harmincmérföldnyire levő összefolyása irányába, a Ngarnavahia falu felé igyekeznek. Arra halad az overland mail tracknek[76] nevezett kocsiút, mely a Hawkes-öbölben fekvő Napiertől Aucklandig a sziget nagy részét átszeli. Ezen az úton könnyen eljutnak Drurybe, ahol majd megpihenhetnek abban a kitűnő szállodában, melyről Hochstetter természettudós is megemlékezett.

Az utazók hátukon élelmiszeradagjukkal elindultak, hogy megkerüljék az Aotea-öblöt. Óvatosságból nem távolodtak el egymástól, s töltött karabéllyal a kezükben, ösztönösen szemmel tartották a keleten hullámzó síkságot. Paganel, kitűnő térképét szorongatva, valóságos művészi gyönyörűséggel ismerte fel a térkép apró részleteit.

A kis csapat egy darabig kéthéjú kagylótörmelékből, szépiacsontmorzsalékból álló, nagy mennyiségű vashiperoxidot és vasmonoxidot tartalmazó homokon járt. A földhöz közelített mágnest nyomban elborították volna a csillogó kristályok.

A dagály cirógatta tengerparton néhány tengeri állat hancúrozott; eszükbe sem jutott, hogy elmeneküljenek. A kerek fejű, szélesen domborodó homlokú, kifejező tekintetű fókák szelíden, jóindulatúan nézegették az utazókat. Láttukra könnyen megértette az ember, hogy a mese miért ruházta fel költői tulajdonságokkal a habok e különös lakóit, miért változtatta őket csábító hangú szirénekké, noha hangjuk cseppet sem dallamos. Az Új-Zéland partjain nyüzsgő fókák élénk kereskedelem tárgyai. Olajukért, szőrméjükért vadásznak rájuk.

A fókák közül kitűnt három vagy négy kékesszürke, huszonöt-harminc láb hosszú tengeri elefánt. Ezek a hatalmas vízi emlősök ormányukat meresztgetve lustán elnyúltak a puha fövenyágyon, fintorogva mozgatták hosszú, vastag szálú bajszukat, mely úgy kunkorodott, dugóhúzószerűen, mint a divatos ficsúrok szakálla. Robert érdeklődve nézegette a különös társaságot, majd egyszerre csak meglepetten fölkiáltott:

- Nicsak! Ezek a fókák kavicsot esznek!

Valóban, számos állat mohón falta a part menti kavicsot.

- Az ördögbe is, így igaz! - kiáltott fel Paganel. - Tagadhatatlan, ezek az állatok valóban a parti kavicsokat legelik!

- Különös eledel - mondta Robert -, meg nem is valami könnyen emészthető...

- Nem táplálékul nyelik le, fiacskám, hanem nehezéknek. Így könnyebben merülnek a víz alá. Ha aztán megint kimásznak a partra, minden teketória nélkül kihányják a kavicsot. Nézd, azok ott éppen a vízbe készülnek.

---

[76] Összekötő postaösvény

Egy fél tucat fóka hamarosan valóban megindult a tenger felé. Nehézkesen végigvonszolták magukat a parton, majd eltűntek a vízben. Glenarvan azonban nem vesztegethette a drága időt azzal, hogy lesse, mikor térnek vissza és könnyebbülnek meg a fókák; így Paganel nagy bánatára folytatták útjukat.

Tíz órakor néhány hatalmas bazaltszikla tövében reggeli pihenőt tartottak. A sziklák úgy álltak a tengerparton, mint holmi kelta dolmenek.[77] Egy osztrigatelepre bukkantak, ahol nagy tömegben éltek ezek a puhányok. Apró, és nem is valami jóízű fajta volt. Paganel tanácsára azonban Olbinett izzó parázson megsütötte, s így elkészítve, tucatszámra ették őket.

A pihenő után ismét nekivágtak az öböl partjának. A csipkézett sziklákon, a meredek szirtek csúcsán tengeri madarak csapata bújt meg; hajósmadarak, víziszulák, sirályok, hatalmas albatroszok gubbasztottak mozdulatlanul a hegyes sziklacsúcsokon. Délután négy óráig tíz mérföldet tettek meg minden fáradság és nehézség nélkül. A nők azt kérték, folytassák útjukat alkonyatig. Az út iránya ekkor megváltozott, északra meredő hegyek lábát megkerülve kellett behatolniuk a Waipa völgyébe.

Ameddig a szem ellátott, végtelen mezőségek nyíltak, könnyű séta ígérkezett rajta. A zöldellő mezők szélére érve az utazókat nagy csalódás érte. A fű helyett itt apró, fehér virágú cserjés burjánzott, elkeveredett az Új-Zélandon oly buján tenyésző magas páfrányokkal. Utat kellett vágniuk e szívós szárak között, s ez nem volt kis dolog. Este nyolc órakor azonban mégis megkerülték a Hakaroiata Ranges első magaslatait. Mindjárt tábort is ütöttek.

A tizennégy mérföldes út után joggal gondoltak a pihenőre. Minthogy se szekerük, se sátruk nem volt, így valamennyien a csodálatos norfolki fenyők tövében tértek nyugovóra. Takarójuk volt elég, azokból vetettek hevenyészett ágyat.

Glenarvan szigorú óvintézkedéseket tett éjszakára. Elhatározták, hogy jól felfegyverkezve, párosával őrködnek majd hajnalig. Tüzet nem gyújtottak. A tűzsorompó csak a ragadozók ellen nyújtott volna védelmet, de Új-Zélandban nincsenek vadállatok; sem tigris, sem oroszlán, sem medve nem él ezen a vidéken. Igaz, hogy a bennszülöttek pótolják őket. A tűz csak a két lábon járó jaguárokat csalta volna oda.

Az éjszaka nagyjából jól telt el; csupán a ngamunak nevezett homoki légy kellemetlenkedett fájdalmas csípéseivel, és egy vakmerő patkánycsalád, mely jó étvággyal rágcsálta az élelmiszeres zsákokat.

Másnap, február 8-án Paganel bizakodóbb hangulatban ébredt; már csaknem megbékült Új-Zélanddal. A rettegett maoriknak színét sem látták, s a kegyetlen emberevők még álmában sem fenyegették a földrajztudóst. Közölte is Glenarvannak hogy milyen elégedett.

- Azt remélem - mondta -, hogy ez a kis séta baj nélkül ér véget. Estére a Waipa és a Waikato összefolyásához érünk, s ha ezen a ponton túljutunk, nemigen kell attól tartanunk, hogy bennszülöttekkel találkozunk az aucklandi úton.

- Mekkora utat kell megtennünk - kérdezte Glenarvan -, hogy eljussunk a Waipa és a Waikato összefolyásához?

- Tizenöt mérföldet, vagyis körülbelül annyit, amennyit tegnap gyalogoltunk.

- Ha továbbra is ezeken a véget nem érő bozótokon át kell utat törnünk, akkor bizony csak lassan jutunk előbbre.

---

[77] Óriási kőtömbökből összeállított temetkezőhelyek

- Nem - felelte Paganel -, a Waipa partján megyünk majd tovább, és ott nem kell akadályra számítanunk, könnyű út áll előttünk.

Glenarvan látta, hogy lady Helena és Mary Grant útra készen áll.

- Akkor hát induljunk - mondta.

A nap első óráiban a sűrű bozót még megnehezítette a gyaloglást. Sem szekér, sem ló nem vergődött volna át ott, ahol az utazók átjutottak. Ezért nem is nagyon hiányolták ausztráliai járművüket. Mindaddig, míg kocsiutak nem szelik át ezeket a bozótrengetegeket, Új-Zélandban csak a gyalogosok boldogulnak. A számtalan fajtájú páfrány éppoly makacsul védi a földet, mint a maorik.

A kis csapatnak tehát ezernyi nehézséggel kellett megbirkóznia, míg átjutott a Hakariohata hegy lábainál elterülő síkságon. Még dél előtt elértek a Waipa partjára, s a könnyen járható úton megindultak észak felé.

Elbűvölő völgyben jártak; a bokrok alatt hűvös, tiszta vizű patakok csobogtak. Hooker botanikus szerint Új-Zélandnak kétezer fajta növényét ismerik; közülük ötszáz csak ezen a szigeten terem. Kevés virág van, nem is változatosak; évelő növény is alig akad, viszont annál több a haraszt, a pázsitfűféle és az ernyős virágú növény.

Itt-ott néhány magas fa emelkedett ki a sötétzöld növények közül; a bíborvirágú metrosideros, a norfolki fenyők, az ég felé törekvő ágazatú thujafák és az európai rokonaihoz hasonlóan szomorú ciprusféle, a rimu. Valamennyi fa törzsét számtalan páfrányféle lepte el.

A nagy fák ágai között papagájok repkedtek fecsegve; néhány zöld karakiri, piros sávval a begyükön, fekete barkós taupók meg egy kacsa nagyságú, rőt tollú, tarka szárnyú papagáj, melyet a természettudósok „dél Nesztorának”[78] neveztek el.

Az őrnagynak és Robertnek el sem kellett távolodniuk társaiktól, hogy elejtsenek néhány, a síkság alacsony bozótjainak tövében tanyázó szalonkát és foglyot. Olbinett, hogy ezzel is időt nyerjen, menet közben kopasztotta meg a madarakat.

Paganelt kevésbé érdekelte a vadak tápértéke, ő egy jellegzetes új-zélandi madarat szeretett volna fogni. A természettudós kíváncsisága elaltatta benne az utazó éhségét. Eszébe jutott a bennszülöttek tui madara, melyet gúnyos vihogása miatt „csúfoló-madár”-nak, fehér nyakkendője és fekete csuhája miatt „plébános”-nak neveznek.

- Ez a tui - mondta Paganel az őrnagynak - télen úgy meghízik, hogy belebetegszik. Nem tud többé repülni. Ilyenkor csőrével fölszakítja a begyét, hogy megszabaduljon a hájtól, és könnyebbé váljon. Nem különös ez, Mac Nabbs?

- Olyannyira különös - felelte az őrnagy -, hogy egy szót sem hiszek belőle!

Paganel, nagy bánatára, egyetlen ilyen madarat sem tudott elfogni, így nem mutathatta meg begyükön a bemetszések nyomát a hitetlen őrnagynak.

Több szerencséje volt egy különös állattal, mely az emberek, kutyák és macskák üldözése elől a lakatlan vidékre menekült, s lassacskán ki is vész Új-Zéland állatvilágából. Robert addig fürkészett, mint valami vadászmenyét, míg két, gyökérből alkotott fészekben egy pár szárnyatlan, farkatlan, hosszú, hajlott csőrű, négy lábujjú tyúkfélére bukkant. Egész testüket fehér toll

[78] Nesztor mondai alak, Homérosz egyik hőse, aki több emberkort megélt ugyan, de mégis részt vett a trójai háborúban. Átvitt értelemben a „legidősebb” fogalom kifejezésére használják a Nesztor nevet. A papagájt is azért nevezik így, mert többnyire igen magas kort ért el.

borította. A különös állatok mintha átmeneti lények lettek volna a tojással szaporodó és az emlősállatok között.

Az új-zélandi kivi volt ez, a természettudósok apterix australisa, mely válogatás nélkül eszik lárvát, rovart, férget vagy magot. Ez a madár csak ebben az országban honos. Európai állatkertekben alig található. Elnagyolt formája, nevetséges mozdulatai mindig felkeltették az utazók érdeklődését. Az Astrolabe és a Zélée nevű hajók nagy óceániai kutatóútja során a Tudományos Akadémia elsősorban azzal bízta meg Dumont d'Urville-t, hogy szerezzen egy ilyen különös madarat. Akármilyen jutalmat is ígért a bennszülötteknek, d'Urville egyetlen élő kivire sem tudott szert tenni.

Paganel, szerencséjén örvendezve, összekötötte a két tyúkot, és vitézül magával is cipelte azzal, hogy majd a párizsi állatkertnek ajándékozza őket. Az örök bizakodó földrajztudós lelki szemével már látta is a csábító feliratot a legszebb ketrecen: „Jacques Paganel ajándéka".

A kis csapat eközben fáradtság nélkül haladt a Waipa partján. A vidék néptelen volt; bennszülötteknek nyomát sem látták, egyetlen ösvény sem sejtette, hogy emberek laknak erre. A folyó hol magas bozótok, hol hosszan elnyúló homokos partok között hömpölygött. A tekintet egészen a völgyet kelet felé elzáró dombokig szabadon bolyongott. A dombok különös formájukkal, csalóka, ködbe vesző körvonalaikkal hatalmas, özönvíz előtti állatokra, óriási, kővé dermedt cethalakra hasonlítottak. Az egyenetlen tömeg vulkáni eredetre vallott. Új-Zéland a föld belsejében égő tűz munkájának késői terméke. Még ez időben is egyre kijjebb emelkedik a tengerből. Bizonyos pontjai teljes öllel magasodtak húsz év alatt. A tűz még most is ott bolyong a belsejében, meg-megrázza, megrengeti, és nemegyszer ki is csap belőle a gejzírek nyílásán és a tűzhányók kráterein át.

Délután négy órára kilenc mérföldet könnyedén hagytak maguk mögött. Paganel, aki szüntelenül térképét nézegette, közölte, hogy a Waipa és a Waikato összefolyása már ötmérföldnyire sincs. Ott haladt az Aucklandbe vezető út; annak mentén táboroznak majd le éjszakára. A fővárosig vezető ötvenmérföldes utat két vagy három nap alatt megteszik; sőt ha összetalálkoznak a Hawkes-öböl és Auckland között havonta kétszer közlekedő postakocsival, akkor nyolc óra alatt Aucklandbe érhetnek.

- Így ma még a szabadban kell töltenünk az éjszakát - mondta Glenarvan.

- Igen - felelte Paganel -, de azt remélem, utoljára.

- Annál jobb, mert ezek a táborozások kemény megpróbáltatást jelentenek lady Helena és Mary Grant számára.

- Panasz nélkül tűrik - felelte John Mangles. - Hanem ha nem tévedek, Paganel úr, ön valami faluról beszélt a két folyó találkozásánál.

- Igen - felelte a földrajztudós -, itt látható a Johnston-térképen. Ngarnavahia a neve, körülbelül kétmérföldnyire fekszik a két folyó találkozási pontjától.

- Nem tölthetnénk ott az éjszakát? Lady Helena és Mary Grant bizonyára szívesen gyalogolnának még két mérföldet, hogy elfogadható szállodára találjanak.

- Szállodára! - kiáltott fel Paganel. - Egy maori faluban? Nemhogy szállodát, de még fogadót, hitvány csapszéket sem találni ott. Az egész falu mindössze néhány bennszülött viskóból áll. Azt mondom, ne keressünk ott szállást, inkább óvatosan kerüljük ki.

- Megint az örökös félelmei, Paganel! - mondta Glenarvan.

- Jobb félni, mint megijedni a maoriktól, kedves lordom. Nem tudom, milyen viszonyban vannak az angolokkal, hogy a felkelést leverték-e, avagy épp győztesen ért véget; nem tudom, nem éppen a háború kellős közepébe csöppennénk-e. Szerénytelenség nélkül mondhatom, hogy a magunkfajta emberek pompás zsákmányt jelentenének számukra. Semmi kedvem kényszerűségből megtapasztalni a maorik vendégszeretetét. Jobbnak vélem tehát, ha elkerüljük Ngarnavahia falut, és óvakodunk attól, hogy bennszülöttekkel találkozzunk. Ha majd elérünk Drurybe, ott már más lesz a helyzet, vitéz útitársnőink ott majd kényelmesen kipihenhetik az utazás fáradalmait.

A földrajztudós véleménye győzött. Lady Helena szívesebben töltött még egy éjszakát a szabadban, semhogy veszélyeknek tegye ki útitársait. Sem ő, sem Mary Grant nem kívánta, hogy pihenőt tartsanak, így hát folytatták útjukat a folyóparton.

Két óra múlva a hegyekből lassan alákúsztak az első árnyak. A nap, mielőtt lebukott volna a nyugati látóhatáron, hirtelen támadt felhőhasadékon a földre lövellte kései sugarait. A lenyugvó nap tüze bíborszínbe borította a távoli csúcsokat. Mintha az égitest futó búcsút intett volna az utazóknak.

Glenarvan és társai kiléptek. Tudták, hogy ezen a szélességi fokon milyen rövid az alkonyat, és milyen gyorsan köszönt be az éjszaka. Még a teljes sötétség előtt el akarták érni a két folyó találkozási pontját. A földről sűrű köd szállt föl, s így nehezen találták az utat.

Szerencsére a homályban hasznavehetetlenné vált látást pótolta a hallás. Hamarosan az eddiginél hangosabb csobogás jelezte, hogy ezen a ponton ömlik közös mederbe a két folyó. Nyolc órakor a kis csapat elért oda, ahol torlódó hullámainak harsogása közepette a Waipa elvegyül a Waikatóval.

- Itt van a Waikato! - kiáltott fel Paganel. - Jobb partján ott vonul az aucklandi út!

- Holnap majd meglátjuk - felelte az őrnagy. - Táborozzunk le. Amott azok a sötétben kirajzolódó árnyak, gondolom, valami facsoportot jeleznek, mely talán azért nőtt ott, hogy nekünk menedéket nyújtson. Vacsorázzunk, és menjünk aludni.

- Vacsorázzunk - mondta Paganel -, de csak szárított húst meg kétszersültet, ne gyújtsunk tüzet. Titokban érkeztünk ide, hát igyekezzünk úgy is távozni. Szerencsére a köd eltakar bennünket.

Elérték a facsoportot: valamennyien betartották a földrajztudós szigorú előírásait. Csöndben megették a hideg vacsorát, majd a tizenöt mérföldes gyalogúttól kifáradt utazók mély álomba merültek.

X. A nemzeti folyó

Másnap hajnalban sűrű köd gomolygott a folyó vize fölött. A levegőt megtöltő pára egy része a hideg miatt vaskos felhőkbe sűrűsödve úszott a víz fölött. A nap sugarai azonban hamarosan fölszakították a páratömeget borító fátylat, s a felhők szétoszlottak a ragyogó égitest melegétől. A ködből előtűntek a partok, s megmutatkoztak teljes reggeli szépségükben.

A két folyó találkozásánál hosszú, elkeskenyedő, bozóttal benőtt földnyelv nyúlt a mederbe. A Waipa sebesebb sodra vagy negyedmérföldnyire visszakergette a Waikato vizét, s csak azután keveredett el vele. A hatalmas és nyugodt vizű Waikato hamarosan megfékezte a harcias folyót, s békésen magával vonta egészen a Csendes-óceánig.

A felszálló ködben csónak bukkant föl a Waikato vizén. Hetven láb hosszú, öt láb széles, három láb mélységű csónak volt, felkunkorodó orral, hasonlatos a velencei gondolákhoz. Egyetlen kaikatea fenyő törzséből faragták. Fenekét száraz harasztágy bélelte. Nyolc evező repítette a víz színén; farában ülve egy férfi széles lapáttal kormányozta.

A kormányos negyvenöt év körüli, magas bennszülött férfi volt, széles mellű, izmos, erős kezű, erős lábú. Mély barázdákkal szántott domború homloka, vad tekintete, baljós arckifejezése félelmetes jelenséggé tették.

Magas rangú maori főnök volt. Erről tanúskodott az arcát és testét csíkozó finom, sűrű tetoválás. Sasorra cimpájától, két szemét megkerülve, egy-egy fekete csigavonal kanyarodott a homloka felé, majd ott egybeolvadtak és belevesztek csodálatos, dús hajzatába. Álla, ragyogó fehér fogakkal ékes szája eltűnt a melléig húzódó szabályos tarka díszek alatt.

Az új-zélandiaknál a tetoválás, a moko, nagy kitüntetésnek számít. Csak az viselheti ezeket a megtisztelő kacskaringókat, aki hősiességével kitűnt a csatákban. A rabszolgáknak, a köznépnek nem jár ez a kitüntetés. A híres főnökök a testüket borító rajzok tökéletes, aprólékos kidolgozottságáról meg a többnyire állatokat ábrázoló tetoválásról ismerhetők fel. Némelyikük ötször is elszenvedi a moko fájdalmas műtétét. Új-Zélandban minél híresebb valaki, annál tarkább.

Dumont d'Urville különös részleteket közölt erről a szokásról. Igen helytállóan megjegyezte, hogy a moko az európai nemesi családok büszkeségét, a címert helyettesíti. A két jelvény között azonban nagy különbséget talált. Az európai címerek legtöbbször csak annak a személynek érdemeit bizonyítják, aki elsőnek nyerte el a kitüntetést; leszármazottjaik érdemeiről egyáltalában nem tanúskodnak. Az új-zélandiak azonban egyéni címereket viselnek, melyek azt igazolják, hogy tulajdonosaik nagyszerű, személyes bátorsággal érdemelték ki őket.

A maorik tetoválásának egyébként, az általános megbecsülés biztosításán kívül, vitathatatlan gyakorlati haszna is van: megvastagítja a bőrt, és ezzel ellenállóbbá teszi az időjárás szeszélyei és az örökös szúnyogcsípések ellen.

A csónakot kormányzó főnök kétségtelenül nagyon előkelő személyiség volt. A hegyes albatroszcsont, a maori tetoválómesterek műszere, öt ízben hasított sűrű, mély barázdákat az arcára. Ötször tetoválták, s ez meg is látszott gőgös ábrázatán.

Vászonfűből font, kutyaszőrmével díszített gyékényt viselt; derekát az utolsó csaták során bevérzett kötény övezte. Megnyúlt fülcimpáiban nefritkő függőt viselt, nyakában punamu füzérek csörögtek; a punamu az újzélandiak babonás, szent köve. Oldalánál egy angol gyártmányú puska és egy patu-patu nevű, kétélű, tizennyolc hüvelyk hosszú, smaragdzöld csatabárd feküdt.

Körülötte kilenc alacsonyabb rangú, de fegyveres harcos ült mozdulatlanul; némelyikükön még friss sebesülések nyoma látszott, arcuk barátságtalan volt; valamennyien vászonfűből készült kabátjukba burkolóztak. Lábaiknál három vad pofájú kutya hevert. A csónak orrában ülő nyolc evezős a főnök szolgája vagy rabszolgája lehetett. Erőteljesen eveztek. A csónak sebesen szelte ár ellen a nem túlságosan gyors folyású Waikato vizét.

A hosszú csónak közepén összekötözött lábbal, de szabadon hagyott kézzel tíz európai fogoly szorongott.

Glenarvan, lady Helena, Mary Grant, Robert, Paganel, az őrnagy, John Mangles, a steward és a két matróz volt a maorik foglya.

Előző este a kis csapat a sűrű ködben egy bennszülött tábor kellős közepére tévedt. Éjfél felé az alvó utazókon rajtaütöttek, foglyul ejtették, és valamennyiüket a csónakba hurcolták. Mindeddig nem bántalmazták őket, de ellenállni hiába is próbáltak volna. Fegyvereik, lőszerük a bennszülöttek kezére került; saját golyóik terítették volna le őket.

A bennszülöttek néhány angol szavából a foglyok megértették, hogy az angol csapatok visszaszorították, megverték, megtizedelték a bennszülöttek seregét, így most a Waikato felső folyásához vonulnak vissza. A maorik főnöke makacsul ellenállt, a 42. ezred azonban sorra lemészárolta legjobb harcosait, ezért a főnök most visszatért, hogy felszólítsa a folyó menti törzseket, csatlakozzanak William Thompsonhoz, aki továbbra is rettenthetetlenül küzdött a hódítók ellen. A főnök a baljós Kai-Kumu nevet viselte, ez a szigetlakók nyelvén azt jelentette: „Aki megeszi ellensége végtagjait”. Bátor, merész ember volt, de kegyetlensége bátorságával is fölért. Irgalmat senki sem várhatott tőle. Az angol katonák jól ismerték a nevét; Új-Zéland kormányzója vérdíjat tűzött ki fejére.

Kegyetlen csapás érte hát Glenarvanékat, éppen akkor, mikor már Auckland közelében jártak, s visszahajózhattak volna Európába. Glenarvan higgadt, nyugodt arcát látva azonban senki sem sejthette volna, milyen aggodalmak gyötrik. Glenarvan még ebben a súlyos helyzetben is uralkodni tudott magán. Úgy érezte, erősnek kell lennie; neki, a férjnek és a vezetőnek kell példát mutatnia felesége és társai előtt. Kész volt rá, hogy ha a helyzet úgy kívánta, meghaljon a többiek megmentéséért. Továbbra sem adta föl a reményt; tudta, hogy szent feladatot vállalt, s az útján elébe torlódó veszedelmekkel szembekerülve sem bánta azt a nemes lendületet, mely erre a vad vidékre sodorta.

Társai méltóak voltak hozzá; osztoztak nemes gondolataiban, s nyugodt, büszke arcukról ítélve mintha nem is valami végzetes katasztrófa felé hurcolták volna őket. Glenarvan tanácsára közös megegyezéssel el is határozták, hogy teljes közönyt színlelnek a bennszülöttek előtt. Ez volt az egyetlen módja, hogy tiszteletet ébresszenek maguk iránt a vad szigetlakókban. A bennszülöttek, kivált a maorik, nagyra becsülik a méltóságteljes magaviseletet, s erről nem is tesznek le soha. Másokban is a hidegvért, a bátorságot tartják legtöbbre. Glenarvan tudta, hogy ezzel a magatartással felesleges bántalmazásokat takarít meg társainak.

A bennszülöttek nem voltak bőbeszédűek, alig váltottak szót, mióta elhagyták a tábort. Glenarvan azonban néhány elejtett szavukból rájött, hogy értenek angolul. Úgy döntött hát, hogy megkérdezi a főnököt, miféle sors vár rájuk. Kai-Kumuhoz fordulva cseppet sem félénken így szólt:

- Hova viszel bennünket, főnök?

Kai-Kumu hidegen rápillantott, s nem válaszolt.

- Mi a terved velünk? - kérdezte Glenarvan.

Kai-Kumu szeme felvillant, majd komoran így felelt:

- Ha a tieid igényt tartanak rád: kicseréllek, ha nem: megöllek.

Glenarvan nem kérdezősködött tovább, de szívébe visszatért a remény. A maori sereg néhány főnöke nyilvánvalóan az angolok fogságába esett, és a bennszülöttek most Glenarvanékkal akarják kicserélni őket. A menekülés lehetősége csillant föl előttük, helyzetük nem volt reménytelen.

A csónak eközben sebesen haladt fölfelé a folyón. Paganel, akinek gyorsan változott a kedélye, most csupa bizakodás volt. Úgy vélte, a maorik megkímélik őket attól, hogy elgyalogoljanak az angol őrállásokig. Megbékült tehát sorsával, s térképén a tartomány síkságain és völgyeiben kanyargó Waikato folyását követte. Lady Helena és Mary Grant erőt vett félelmén, s halkan beszélgettek Glenarvannal. Arcukon a legjobb megfigyelő sem fedezhette volna föl a szívüket szorító aggodalmat.

A Waikato Új-Zéland nemzeti folyója. A maorik olyan büszkék rá, mint a németek a Rajnára vagy a magyarok a Dunára. Kétszáz mérföldes útján a Wellington tartománytól az Auckland tartományig az északi sziget legszebb vidékeit öntözi. A folyó nevét viselik mindazok a zabolátlan és megzabolázhatatlan part menti törzsek, melyek most tömegesen lázadtak föl az angol hódítók ellen.

Ennek a folyónak a vizét még alig szántotta idegen hajó, csak a szigetlakók pirogjainak nyit utat. Eddig csak néhány vakmerő turista merészkedett e szent partok közé. A Waikato felső folyása felé az avatatlan európaiak számára tilos az út.

Paganel tudta, milyen tiszteletben tartják a bennszülöttek Új-Zélandnak ezt a hatalmas ütőerét. Tudta azt is, hogy a német és angol természettudósok nemigen jutottak túl a Waikato és a Waipa találkozásánál. Vajon milyen messzire hurcolja őket Kai-Kumu? Sehogy sem találhatta volna ki, ha föl nem figyel a főnök és a harcosok beszélgetésében gyakran ismétlődő Taupo szóra.

Megnézte térképét, és látta, hogy a Taupo nevet egy tó viseli; a földrajzi évkönyvekben sok szó esik erről a sziget legdombosabb részén, az Auckland tartomány déli szegletében fekvő tóról, melyen keresztülfolyik a Waikato. Attól a ponttól, ahol összefolyik a Waipával, a Waikato mintegy százhúsz mérföldes utat tesz meg a tóig.

Paganel, hogy a bennszülöttek ne értsék, franciául kérdezte John Manglest, hogy vajon mekkorára becsüli a csónak sebességét. John azt felelte, hogy mintegy három mérföldet tehet meg óránként.

- Akkor - felelte a földrajztudós -, ha éjszakára megállunk, négy nap alatt megérkezünk a tóhoz.

- Vajon hol vannak az angol őrállások? - kérdezte Glenarvan.

- Ki tudja! - felelte Paganel. - A háború alighanem áthúzódott a Taranaki tartományba, a csapatok nyilvánvalóan a tó közelében állomásoznak, a hegylánc túlsó oldalán, a felkelés tűzfészke körül.

- Bár úgy volna! - mondta lady Helena.

Glenarvan szomorúan nézett feleségére és Mary Grantra. A két fiatal teremtés ki volt szolgáltatva a kegyetlen bennszülötteknek, akik most minden emberi segítségtől távol eső, vad vidékre hurcolják őket. Egyszer csak észrevette, hogy Kai-Kumu figyeli őt, óvatosságból nem

akarta elárulni, hogy a két fogoly nő közül egyik a felesége, így hát előzte gondolatait, s közönyösen a folyópartot kezdte szemlélni.

Félmérföldnyire a két folyó találkozásától a csónak megállás nélkül elhaladt Potatau király egykori székhelye előtt. A folyó vizét egyetlen más csónak sem szelte. A partokon egymástól távol eső, romos kunyhók arról tanúskodtak, hogy nemrégen borzalmas háború zajlott ezen a vidéken. A part menti síkságok néptelennek tűntek, a folyópart is kihalt volt. A táj szomorú magányát mindössze néhány vízimadár vidította föl. Itt egy fekete szárnyú, fehér begyű, vörös csőrű gázlómadár, a taparunga menekült hosszú lábain; ott különböző gémfélék: a hamuszürke matuku, a buta képű bölömbika, a fehér tollú, sárga csőrű, fekete lábú, pompás kotuku nézte békésen a bennszülöttek tovatűnő csónakját. Ahol meredekebb volt a part és mélyebb a víz, halászmadarak, kotarék lesték az új-zélandi folyókban milliószámra rajzó apró angolnákat. Ahol a bokrok a víz fölé hajoltak, gőgös búbosbankák, guvatok és gyöngytyúkok szépítkeztek a kora reggeli napsugárban. A szárnyas világ békésen élvezte a nyugalmat; emberek nem háborgatták őket, hiszen azokat vagy előzte, vagy kipusztította a háború.

Folyása alsó szakaszán a Waikato szélesen elterülve, tágas síkságon hömpölygött. Feljebb hamarosan dombok, majd hegyek zárják keskenyebbre a medrét. Paganel térképe tízmérföldnyire a két folyó egyesülésétől a bal parton egy kis falut, a Kirikiriroát jelezte. Csakugyan ott is volt. Kai-Kumu nem állt meg. A foglyok között szétosztotta saját élelmiszerüket, melyhez a tábor kifosztásakor jutott. Harcosai és rabszolgái meg ő maga beérték a bennszülöttek eledelével: a pteris esculenta, azaz ölyvharaszt nevű ehető páfrányfélével, sült gyökerekkel és a két szigeten bőségesen termő kapana nevű burgonyafélével. Semmiféle állati termék nem szerepelt étrendjükön, s a foglyok ebédjéül szolgáló szárított hús szemmel láthatóan nem keltett bennük semmiféle vágyat.

Három óra tájt a jobb parton hegyvonulat bukkant föl: a düledező sáncra emlékeztető Pokaroa-Ranges hegyei. Meredek gerincükön itt-ott pahok, vagyis erődítmények romjai meredeztek; maori építőmesterek emelték valamikor régen ezeket a bevehetetlen sasfészkeket.

A nap már lenyugvóban volt, mikor a csónak a partra futott; a partot habkőtörmelék borította: a Waikato a hegyek közül sodorta magával ezt a vulkáni törmeléket. Néhány fa állt a közelben, alattuk könnyen letáborozhattak. Kai-Kumu partra szállíttatta foglyait; a férfiak kezét összekötözték, a nőkét szabadon hagyták; valamennyiüket a tábor közepén helyezték el, és áthatolhatatlan tűzsorompót vontak köréjük.

Mielőtt megtudták, hogy Kai-Kumu ki akarja cserélni foglyait, Glenarvan és John Mangles azon tanakodott, hogyan szerezhetnék vissza szabadságukat. Azt remélték, hogy amit a csónakban meg sem kísérelhettek, azt a szárazföldön, táborozáskor, az éjszaka leple alatt véghezvihetik.

Amióta Glenarvan a bennszülött főnökkel beszélt, helyesebbnek tűnt, ha mindenféle szökési kísérlettől tartózkodnak. Türelemmel kell lenniük. Ez volt a legésszerűbb. A foglyok kicserélése sokkal biztosabb útja volt a menekülésnek, mint a fegyveres támadás vagy a szökés az ismeretlen vidéken át. Kétségtelenül számtalan fordulat késleltetheti vagy meg is akadályozhatja az egyezkedést, egyelőre mégis az volt a leghelyesebb, ha bevárják a fejleményeket. Mert mihez is kezdhetett tíz fegyvertelen ember harminc jól felfegyverzett bennszülöttel szemben? Glenarvan egyébként úgy gondolta, hogy Kai-Kumu törzse egyik olyan fontos vezérét vesztette el, akit mindenáron vissza akarnak szerezni. Ebben nem is tévedett.

Másnap reggel a csónak sebesen folytatta útját a folyón fölfelé. Tíz órakor rövid időre megállt a jobb parti síkságokon kanyargó kis folyó, a Pohainhenna torkolatánál.

Itt egy tíz bennszülött vezette ladik csatlakozott Kai-Kumu csónakjához. A harcosok éppen csak köszöntötték egymást: airé mai ra, vagyis „jó egészséget”, s a két jármű máris együtt szelte tovább a vizet. Az újonnan jöttek nemrégiben ütköztek meg az angol csapatokkal. Ruhájuk rongyokban lógott, fegyvereik véresek voltak, s rongyaik alól még vérző sebek látszottak. Komorak, hallgatagok voltak. A bennszülöttek természetes közönyével figyelemre sem méltatták az európaiakat.

Délben, nyugatra föltűntek a Mongatotari hegy csúcsai. A Waikato völgye egyre szűkült. A folyó hegyi patakként, zabolátlanul száguldott keskeny medrében. A bennszülöttek erőteljesen, egy dal ütemére egyenletesen eveztek a tajtékzó vízen. Majd túljutottak a zuhogón, és a Waikato kanyarulataiban megtörő ár ismét lelassúdott.

Estefelé kikötöttek a Kai-Kumu hegyek lábánál, melyeknek alsó vonulatai meredeken ereszkedtek alá a szűk partra. Ott vagy húsz bennszülöttre találtak; ezek nemrégen szállhattak partra, s most fölkészültek az éjszakai táborozásra. A fák alatt tűz lobogott. Egy főnök, aki egyenrangú lehetett Kai-Kumuval, kimért léptekkel közeledett, s orrát Kai-Kumuéhoz dörgölte; ez volt a barátságos chongui köszönés. A foglyokat a tábor közepén helyezték el, s éberen őrizték őket.

Másnap reggel nekivágtak a Waikatón fölfelé vezető hosszú útnak. Kisebb mellékfolyókon újabb csónakok csatlakoztak hozzájuk. Vagy hatvan harcos gyűlt így össze, valószínűleg valamennyien az utolsó felkelés menekültjei voltak; az angol golyók alaposan elbánhattak velük, s most a hegyvidékre igyekeztek. Az egymást követő csónakokban néha dal csendült föl. Egy bennszülött a titokzatos Pihé hazafias balladájára zendített:

Papa ra vati tidi
I dunga nei...

Ez volt a maorik nemzeti csataéneke. Az énekes telt, zengő hangja visszhangot keltett a hegyekben, s a bennszülöttek minden egyes versszak után megdöngették mellüket, mintha dobot pergetnének, majd kórusban ismételték a harcias refrént. Aztán újra az evezőknek feszültek, s a csónak az árral szemben repült tova a vízen.

Ezen a napon különös jelenség tette emlékezetessé a csónakutat. Négy óra felé a főnök biztos kézzel, habozás nélkül egy szűk völgybe irányította a változatlan sebességgel haladó csónakot. A hullámok dühödten csapkodták a számtalan veszélyes, apró szigetet. A Weikatónak ezen a különös szakaszán a szokottnál jobban kellett ügyelni, nehogy felboruljon a csónak; a partok itt semmiféle menedéket nem nyújtottak. Menthetetlenül vége lett volna mindenkinek, aki a forró parti iszapba lép.

A folyó itt azok között a hőforrások között haladt, melyekre különösen felhívják a turisták figyelmét. A part menti iszapot vörösre festette a vasoxid, ölnyire merülhet bele az ember anélkül, hogy szilárd tufát érne. A levegőt átható kénszag töltötte be. A bennszülöttek rá sem hederítettek, de a foglyok komolyan szenvedtek a földhasadékokból és a feszítő gázokkal telt buborékokból áramló rettenetes bűztől. Ha orruk nehezen is szokott a kigőzölgésekhez, szemük viszont alig tudott betelni a csodálatos látvánnyal.

A csónakok sűrű fehér gőzfelhőkbe hatoltak. A páratömeg csillogva kanyargott a magasba, és lépcsőzetesen, kupolaszerűen terpeszkedett a folyó fölött. A parton száz meg száz gejzír működött; az egyik gőztömeget lövellt a magasba, a másikból vízoszlop tört elő olyan művészi változatossággal, akár az emberkéz alkotta szökőkút sugarai és vízesései. Mintha gépész irányította volna szabályos működésüket. A vízpermet és a gőz elvegyült a levegőben, s szivárványként ragyogott a napsugárban.

Ezen a vidéken a Waikato medrét szüntelenül alakítja a föld alatti tűz. Nem messze, a Rotuató környékén, keletre, a Rotomahana és a Tetarata hővizű forrásai és gőzölgő zuhatagjai morajlottak, melyeket még csak néhány merész utazó látott. Ennek a tájnak a földjét gejzírek, kráterek, kénes gőzöket lehelő szolfatárák[79] lyuggatják. Ezeken keresztül tör a felszínre a felesleges gáztömeg, mely Új-Zéland két működő tűzhányója, a Tongariro és a Wakari elégtelen szelepein nem talál utat a szabadba.

A bennszülöttek csónakjai két mérföldön át e páraboltozat alatt haladtak, a víz színén gomolygó meleg gőzök beborították őket. Aztán eloszlott a kénes füst, s a ziháló tüdőket felfrissítette a gyors folyású ár tiszta levegője. Túljutottak a források vidékén.

A bennszülöttek serény evezője ezen a napon még két zuhogón segítette át a csónakokat: a Hipapatuán és a Tamateán. Este Kai-Kumu a Waipa és a Waikato összefolyásától százmérföldnyire ütött tábort. A folyó ott keletnek kanyarodott, s roppant szökőkút aláhulló vízsugaraként zuhogott a Taupoi-tóba.

Másnap Jacques Paganel a térkép segítségével fölismerte a jobb parton háromezer lábnyi magasba emelkedő Tobara hegyet.

Délben a folyó kiöblösödő torkolatán át a csónaksor befutott a Taupoi-tóra. A bennszülöttek lelkesen tisztelegtek egy kunyhó tetején lengő vászondarab, a nemzeti lobogó előtt.

[79] Nevüket a Nápoly melletti Solfatara nevű tűzhányótól nyerték

XI. A Taupoi-tó

Hajdanában, még a történelem előtti időkben, a sziget közepén, föld alatti sziklaüregek beomlása nyomán feneketlen mélységű, huszonöt mérföld hosszú, húsz mérföld széles szakadék keletkezett a vulkanikus eredetű trachitsziklák, lávák között. A környező hegyekből alázúduló víz elárasztotta ezt a roppant medencét. A szakadék feneketlen tóvá változott; mérőónnal mindmáig nem sikerült meghatározni mélységét.

Ilyen ez a különös Taupoi-tó, mely ezerkétszázötven lábnyira a tenger színe felett, négyszáz öl magas hegyek között terül el. Nyugati partján sziklák meredeznek, északon erdő koronázta csúcsok magaslanak a messzeségben, keleten széles ösvény barázdálta fövenycsík húzódik a szegélyén, a ritkás bozót alatt habkövek csillognak, délen pedig a zöldellő erdők mögül vulkáni kúpok nyúlnak a magasba. Ez a méltóságteljes táj keretezi a hatalmas víztükröt, melynek dühöngő viharai az óceán ciklonjaival vetekednek.

Az egész vidék úgy fortyog, mint valami katlan a láng fölött. A talaj szüntelenül remeg a föld alatti tűztől. Számtalan helyen forró pára szivárog a hasadékokból. A föld kérgén, mint túlkelt tésztán, repedések futnak végig; a fennsík bizonyára elmerülne a hatalmas tüzes kemencében, ha a föld mélyébe zárt gőzök nem találnának kivezető utat a tizenkét mérföldnyire ágaskodó Tongariro-hegy tátongó kráterein át.

Ez a vulkán füstbe, lángba borulva emelkedett az északi partvidék kisebb tűzhányó dombjai fölé. A Tongariro hegyrajzi helyzete meglehetősen bonyolultnak tetszett. Mögötte a síkságon magányosan álló Ruapahou kilencezer láb magasba emelte felhőkkel koronázott fejét. Megközelíthetetlen ormára még egyetlen élőlény sem lépett, krátere mélységébe emberi szem még nem tekintett alá. A Tongariro elérhetőbb csúcsait húsz év alatt háromszor is fölmérték: elsőnek Bidwill, majd Dyson, s nemrégiben Hochstetter.

Mindegyik vulkánnak megvan a maga mondája; más körülmények között Paganel el is mondta volna társainak. Elmesélte volna, hogy a Tongariro és a Taranaki hajdan szomszédok és barátok voltak; egyszer azonban valami asszonyhistória miatt összekülönböztek. Tongarirót, mint afféle forrófejű vulkánt, olyannyira elragadta a harag, hogy megütötte Taranakit. A megvert, megalázott Taranaki a Whanganni völgyön át elbujdosott. Útközben elhullajtott két kisebb hegydarabot, és egészen a tengerpartig meg sem állt; most is ott áll magányosan, s az Egmont nevet viseli.

Paganel azonban nem volt mesélő kedvében, barátai sem szívesen hallgatták volna. Szótlanul szemlélték a Taupoi-tó északkeleti partját, ahová a mostoha sors vezérelte őket. Grace tiszteletes pukavai hittérítő telepének már nyoma sem volt a nyugati parton. A lelkészt messze űzte a háború a felkelés tűzfészkétől. A foglyok egyedül voltak a bosszúszomjas maorik kezében, a szigetnek éppen azon a részén, ahová a kereszténység sohasem hatolt be.

A Waikato vizeit elhagyva Kai-Kumu átkelt a folyó öbölszerű torkolatán, megkerült egy földnyelvet, majd kikötött a tó keleti partján, a háromszáz öl magas, vaskos Manga-hegy alsó vonulatainak tövében. Itt hatalmas phormium, azaz vászonfűmezők terültek el, ebből nyerik az értékes új-zélandi lent. A bennszülöttek harakekének nevezik. A hasznos növény valamennyi részét felhasználják. Virágából pompás méz készül, szára mézgás anyagot termel, mely a viaszt és a keményítőt helyettesíti; levele a többi részénél is előzékenyebben kínálkozik különböző feldolgozásra: frissen papírnak használják, szárítva taplóul szolgál, fölhasogatva kötél, madzag, fonál lesz, ha pedig rostjaira bontják és megtilolják, takaró, kabát,

gyékény vagy ágyékkötő készül belőle; pirosra vagy feketére festve a legelegánsabb maorikat öltözteti.

Ez az értékes phormium mindkét szigeten megtalálható, a tengerparton éppúgy, mint a folyók mentén vagy a tavak partvidékén. Itt egész mezőket borítottak a vadon termő bokrok; agavéhoz hasonló vörösesbarna virágai éles pengeként meredező hosszú levelek kusza tömegéből bontakoznak ki. A vászonfűmezőkön gyakori, kecses mézgyűjtő madarak seregestül repkedtek a bokrok felett, s élvezettel kóstolgatták a virágkelyhek édes nedvét.

A tó vizében szürke és zöld csíkos, fekete tollú, könnyen megszelídíthető vadkacsák tocsogtak.

Negyedmérföldnyire a meredek hegyoldalban feltűnt egy bevehetetlen pah, azaz maori erődítmény. A foglyokat eloldozott kézzel és lábbal egyenként a partra szállították, majd a harcosok az erődbe vezették őket. A pahba vezető ösvény a vászonfűmezőn és egy kis ligeten vezetett keresztül; a ligetben szép fák álltak: vörös bogyójú, örökzöld kaikateák, sárkánypálmák, melyeket a bennszülöttek ti-fának neveztek, s melyek zsenge levelei a pálmakáposztát helyettesítik; meg hiuk, melyekből a fekete ruhafesték készül. A bennszülöttek közeledtére fémesen csillogó galambok, hamuszürke kuvikok meg egy csapat vörös tarajú seregély rebbent fel.

Glenarvan, lady Helena, Mary Grant és társaik meglehetősen nagy kerülővel a pah belsejébe érkeztek.

Az erődítményt többszörös védőfal övezte; kívülről erős, tizenöt láb magas deszkakerítés, azon belül egy cölöpsor, legbelül meg lőrésekkel ellátott, fonott sövény. Középen terült el a pah udvara néhány maori házzal és vagy negyven, szabályos rendben épült kunyhóval.

A második védőfalhoz érve a foglyok elborzadva pillantották meg a póznákra tűzött emberfejeket. Lady Helena és Mary Grant borzadva, iszonyattal fordította el a fejét. A földrajztudós a kivájt szemüregekből megállapította, hogy csatában elesett ellenséges főnökök fejei ezek; testüket a győztesek alighanem elfogyasztották.

A főnökök szemét ugyanis megeszik a maorik. A koponyát bennszülött módra kikészítik: az agyvelőt eltávolítják, bőrét lenyúzzák, orrát apró halcsontokkal kifeszítik, orrlyukait vászonfűvel tömik ki, száját, szemhéját összevarrják, majd kemencébe rakják, és harminc órán át füstölik. Így kikészítve időtlen időkig megőrzik formájukat, még csak meg sem ráncosodnak ezek a gyászos trófeák.

A maorik gyakran saját főnökeik fejét is megőrzik; de az ő szemüket bent hagyják az üregében. Az új-zélandiak büszkén mutogatják ezeket a maradványokat; megmutatják őket a fiatal harcosoknak, s ünnepélyes szertartásokkal róják le előttük mélységes tiszteletüket.

Kai-Kumu pahjában csak ellenséges fejek sorakoztak az iszonyatos múzeumban, s kétségtelen, hogy közöttük nem egy kivájt szemű angol koponya gazdagította a maori főnök gyűjteményét.

Kai-Kumu háza több jelentéktelen kunyhó között a pah hátterében állt, olyasféle puszta tér előtt, melyet az európaiak gyakorlótérnek neveznének. A ház maga sövénnyel befont karókból épült; belülről gyékény borította. Húsz láb hosszú és tíz láb magas és tizenöt láb széles volt; térfogata háromezer köbláb. Egy új-zélandi törzsfőnöknek nincs is szüksége tágasabb lakásra.

A kunyhónak mindössze egyetlen nyílása volt; ajtajául vastag növényi szőttes szolgált. Teteje impluviumhoz[80] hasonlóan kiszélesedett. A házat a szarufák végére faragott figurák ékítették, a wharepunin, a díszkapun meg bennszülött díszítőművészek vésője alól kikerült lombok, jelképes alakok, szörnyek és virágfüzérek tárultak a látogatók ámuló tekintete elé.

A kunyhó belsejében a döngölt földpadló féllábnyira emelkedett a talaj fölé. Néhány nádból font heverő, száraz harasztból vetett derékalj, s ezeken az ágyakon a typha nevű növény hosszú, hajlékony leveleiből szőtt gyékényféle szolgált takaróként. Középen egy kivájt kő: ez volt a tűzhely; fölötte a tetőbe vágott lyuk pótolta a kéményt. A sűrű füst végül többnyire rászánta magát, hogy eltávozzék ezen a nyíláson, előbb azonban szép fekete korommázzal vonta be a falakat.

A kunyhó mellett ott álltak a raktárak, bennük a főnök vászonfűtermése, batáta-, taros- és ehető páfránykészlete, valamint a kemencék, melyeknek forró kövein a különféle ételeket sütik. Távolabb kis karámokban a disznókat és a kecskéket, azoknak a hasznos háziállatoknak ritka utódjait tartották, melyeket hajdan Cook kapitány honosított meg a szigeten. Mindenféle kutyák szaladgáltak, valami sovány harapnivaló után szimatolva. Meglehetősen rosszul tartották őket ahhoz képest, hogy a maoriknak mindennapos eledele a kutyahús.

Glenarvan és társai egy szempillantással áttekintették az egész települést. Egy üres kunyhó mellett vártak, mit határoz felőlük a főnök; közben egy csapat vénasszony szórta rájuk átkait. A szipirtyók körülvették őket, öklüket rázva fenyegetőztek, szitkozódtak. Vaskos ajkaikat néhány angol szó is elhagyta, melyekből a foglyok világosan megértették, hogy azonnali bosszút követelnek.

A fenyegetés- és szitokáradatban lady Helena nyugalmat színlelt, de szíve nyugtalan volt. A bátor asszony, hogy Glenarvan ne veszítse el a fejét, hősies erőfeszítéssel uralkodott magán. Szegény Mary Grant alig állt a lábán, John Mangles támogatta, készen arra, hogy akár élete árán is megvédelmezze. Társaik különbözőképpen állták a rájuk zúduló szitoközönt: az őrnagy egykedvű, Paganel meg egyre ingerültebb volt.

Glenarvan meg akarta védeni lady Helenát a vén boszorkák támadásától, s ezért egyenesen Kai-Kumuhoz lépett, s így szólt hozzá:

- Kergesd el őket! - mutatott a visszataszító csoportra.

A maori főnök merően nézett foglyára, de nem válaszolt. Aztán egy kézmozdulattal elhallgattatta az üvöltő hordát. Glenarvan köszönete jeléül meghajolt, és visszatért övéi közé.

Addigra már vagy száz bennszülött gyűlt össze a pahban; öregek, meglett férfiak, fiatalok; egyikük nyugodtan várta Kai-Kumu parancsait, másikuk a heves fájdalom megnyilvánulásainak engedte át magát; ezek az utolsó csatákban elesett hozzátartozóikat, barátaikat siratták.

A William Thompson szavára hadba indult főnökök közül csak Kai-Kumu tért vissza a tó mellé; elsőnek ő tudatta törzsével, hogy elbukott a nemzeti fölkelés, leverték a Waikato déli síkságain. A kétszáz harcos közül, akik vezetésével a haza védelmére siettek, mindössze ötven tért vissza. Volt, aki talán a hódítók fogságába került, de legtöbbjük elesett a harcmezőn, és soha többé nem látják viszont őseik földjét.

[80] Az ókori római házak tetőzetének nyílása, amelyen keresztül az eső az erre a célra szolgáló vízmedencébe esett.

Ez volt hát az oka annak, hogy a törzs olyan mélységes kétségbeeséssel fogadta Kai-Kumut. Eddig még mit sem tudtak az utolsó vereségről, a gyászos hír csak ebben a pillanatban tudódott ki.

A bennszülöttek a lelki fájdalmat cselekvéssel fejezik ki. Az elesett harcosok hozzátartozói, barátai most éles kagylókkal hasogatták arcukat, vállukat. A kibuggyanó vér elkeveredett könnyeikkel. A mélységes bánatot mély sebek jelezték. A szerencsétlen őrjöngő és vérbe borult maori asszonyok szörnyű látványt nyújtottak.

A bennszülöttek kétségbeesésének még egy, számukra igen fontos oka volt. Nem csupán hozzátartozóik, barátaik halálát siratták, hanem azt is, hogy csontjaikat nem temethetik a családi sírba. A maorik hite szerint csak azok részesülnek a túlvilági életben, akiknek csontjait megőrizték a hozzátartozók. Nem a porladó testet becsülik, a maradandó csontokat gyűjtik össze gondosan: megtisztogatják, kifényesítik, még be is lakkozzák, és úgy helyezik el véglegesen az udupába, azaz a „dicsőség házába". A sírokon fából faragott szobrok állnak, melyekre tökéletes hűséggel másolják rá az elhunyt tetovált díszeit. Ma azonban üresen maradnak a sírok, a vallásos szertartásokra nem kerülhet sor; az elesettek csontjai - ha a vadkutyák fel nem falták - temetetlenül fehérlenek a csatamezőn.

A fájdalom kettőzött erővel tört ki a bennszülöttekből. Az asszonyok fenyegetőzése után most a férfiak szórták szitkaikat az európai foglyokra. Zuhogtak az átkok, egyre hevesebben hadonásztak. A kiabálást alighanem tettlegesség fogja követni.

Kai-Kumu attól tartott, hogy törzse legféktelenebbjei kerekednek felül, azért a foglyokat az erődítmény túlsó végébe, egy meredek fennsíkon levő szent kunyhóba vezettette. Az erődítmény ezen az oldalon meredek lejtőben végződött, s a kunyhó ennek a mintegy száz láb magas hegyoldalnak támaszkodott. Ebben a wareatuában, vagyis a „szentelt hajlék"-ban oktatták a papok, azaz arikik híveiket a háromszemélyű isten: az atya, fiú és a madár vagy lélek vallására. A tágas, jól lezárt kunyhóban őrizték azokat a válogatott szent eledeleket, melyeket Maui-Ranga-Rangi isten papjai szájának segedelmével fogyaszt el.

A foglyok itt egyelőre védve voltak a bennszülöttek haragjától, valamennyien leheveredtek a vászonfű gyékényekre. Lady Helenát testi-lelki ereje cserbenhagyta, s most férje karjaiba roskadt.

Glenarvan keblére szorította s biztatta:

- Bátorság, drága Helenám, ne add föl a reményt!

Alighogy bezárult rájuk az ajtó, Robert felhúzódzkodott Wilson vállára, és kidugta a fejét a tető és a fal között azon a keskeny résen, ahol a papok amulettfüzérjei lógtak. Onnan egészen Kai-Kumu házáig belátta a pahot.

- A főnök köré gyűltek - mondta halkan. - Hadonásznak... Üvöltöznek... Kai-Kumu beszélni akar...

A fiú néhány percig hallgatott, majd folytatta:

- Kai-Kumu beszél... A bennszülöttek megnyugosznak... Hallgatják...

- A főnöknek személyes érdeke, hogy megvédjen bennünket - mondta az őrnagy. - Foglyait törzsének főnökeire akarja kicserélni! De vajon a harcosok beleegyeznek-e?

- Igen!... Hallgatják... - folytatta Robert. - Szétszélednek... Egyesek visszatérnek kunyhójukba... Mások elhagyják az erődítményt...

- Igazat beszélsz? - kiáltott fel az őrnagy.

- Igen, Mac Nabbs úr - felelte Robert. - Kai-Kumu magára maradt a csónakbeli harcosokkal... Ó! Egyikük erre tart...

- Gyere le, Robert! - szólt Glenarvan.

Ebben a pillanatban lady Helena fölállt, és megragadta férje karját.

- Edward - szólt elszántan -, sem Mary Grant, sem én nem kerülhetünk élve a bennszülöttek kezére!

S ezzel töltött pisztolyt nyújtott át Glenarvannak.

- Fegyver! - kiáltott Glenarvan fölcsillanó szemmel.

- Igen! A maorik nem motozzák meg a foglyul ejtett nőket! De ezt a fegyvert nem ellenük kell fordítani, hanem ellenünk!

- Glenarvan, rejtse el azt a pisztolyt! - szólt rá sietve az őrnagy. - Még nincs itt az ideje...

A pisztoly eltűnt Glenarvan kabátja alatt. A kunyhó bejáratát fedő gyékény félrebillent. Egy bennszülött lépett be.

Intett a foglyoknak, hogy kövessék. Glenarvan és társai, szorosan egymás mellett, átmentek az erődítmény udvarán, és megálltak Kai-Kumu előtt.

A főnök körül ott álltak törzsének legfőbb harcosai. Ott volt közöttük az a maori is, akinek csónakja a Pohainhnna és a Waikato összefolyásánál csatlakozott Kai-Kumuhoz. Negyven év körüli, izmos, vad és kegyetlen arcú ember volt. Kara-Tete volt a neve, ami új-zélandi nyelven azt jelenti „hirtelen haragú". Kai-Kumu bizonyos tisztelettel bánt vele, és finom művű tetoválása is arról tanúskodott, hogy tekintélyes tisztséget foglal el törzsében. Éles szemű megfigyelő azonban könnyen megállapíthatta volna, hogy a két főnök vetélytárs. Az őrnagy úgy vette észre, hogy Kara-Tete befolyása némi árnyékot vet Kai-Kumura. Mindketten egyenlő hatalmú főnökei voltak a Waikato menti jelentékeny törzseknek. Beszélgetés közben Kai-Kumu nyájasan mosolygott, de tekintete mélységes gyűlöletről árulkodott.

Kai-Kumu Glenarvant faggatta.

- Angol vagy? - kérdezte tőle.

- Igen - felelte a lord habozás nélkül, hiszen ha angolnak mondja magát, könnyebben kicserélik őket.

- Hát a társaid? - kérdezte Kai-Kumu.

- A társaim is angolok. Utazók vagyunk, hajótöröttek. S ha tudni akarod, mi nem vettünk részt a háborúban.

- Mindegy! - szólt közbe durván Kara-Tete. - Minden angol ellenség. A tieid betolakodtak a szigetünkre! Elrabolták a földjeinket! Felgyújtották falvainkat!

- Helytelenül tették - felelte Glenarvan komolyan. - Ezt azért mondom, mert így gondolom, s nem pedig azért, mert a hatalmadban vagyok.

- Ide figyelj! - szólt Kai-Kumu. - A tohonga, Nui-Atua főpapja testvéreid fogságába esett; a pakekák foglya. Istenünk úgy kívánja, váltsuk meg az életét. Ki akartam tépni a szívedet, azt akartam, hogy fejed és társaid feje mindörökre itt díszelegjen a karókon! De Nui-Atua beszélt.

Kai-Kumu mindeddig uralkodott magán, de mikor e szavakat mondta, remegett dühében, s arcán vad izgalom tükröződött.

Néhány pillanat múlva higgadtabban folytatta:

- Gondolod, hogy az angolok elcserélik a mi tohongánkat érted?

Glenarvan habozott, mit is feleljen, figyelmesen nézte a maori főnököt.

- Nem tudom - mondta rövid szünet után.

- Beszélj! - folytatta Kai-Kumu. - Ér annyit az életed, mint a mi tohongánké?

- Nem - felelte Glenarvan. - Sem főnök, sem pap nem vagyok az enyéim között.

Paganel elképedten hallgatta a választ, döbbenten meredt Glenarvanra.

Kai-Kumu is meglepődött.

- Így hát nem hiszed? - kérdezte.

- Nem tudom - ismételte Glenarvan.

- Nem fogadnak el a tieid a tohongáért cserébe?

- Egyedül engem nem - mondta Glenarvan. - Valamennyiünket talán.

- A maoriknál - mondta Kai-Kumu - csak fejet fejért cserélünk.

- Kínáld fel először ezt a két asszonyt a papotokért - mondta Glenarvan lady Helenára és Mary Grantra mutatva.

Lady Helena a férjéhez akart rohanni, de az őrnagy visszatartotta.

- Ez a két hölgy - folytatta Glenarvan, és tiszteletteljesen meghajolt lady Helena és Mary Grant felé -, ez a két hölgy előkelő személyiség hazájában.

A harcos fagyosan tekintett foglyára. Rosszindulatú mosoly futott át az ajkán, de mindjárt elnyomta, s nehezen megőrzött nyugalommal így felelt:

- Azt hiszed, átkozott európai, hogy hazug szavaiddal megtévesztheted Kai-Kumut? Azt hiszed, Kai-Kumu szeme nem olvas a szívekben?

Lady Helenára mutatott, s így szólt:

- A feleséged!

- Nem! - kiáltott fel Kara-Tete. - Az enyém!

Félrelökte a foglyokat, s kezét lady Helena vállára tette. Helena elsápadt az érintésére.

- Edward! - sikoltott fel iszonyodva a szerencsétlen asszony.

Glenarvan szótlanul fölemelte karját. Lövés dörrent. Kara-Tete holtan esett össze.

A lövés zajára a bennszülöttek előözönlöttek a kunyhókból. A pah szempillantás alatt benépesedett. Száz meg száz kar nyúlt a boldogtalan foglyok felé. Glenarvan kezéből kicsavarták a pisztolyt.

Kai-Kumu különös tekintetet vetett Glenarvanra; majd egyik karját védően Kara-Tete gyilkosa elé terjesztette, másik karjával föltartóztatta az európaiakra rontó tömeget.

Hangja túlharsogta a zsivajt.

- Tabu! - kiáltotta. - Tabu!

E szó hallatára a tömeg megtorpant Glenarvanék előtt, akiket egyelőre valami természetfeletti erő vett védelmébe.

Néhány perccel később visszavezették őket börtönükbe, a wareatuába. Robert Grant és Paganel nem volt közöttük.

XII. Egy maori főnök temetése

Kai-Kumu meglehetősen elterjedt új-zélandi szokás szerint nemcsak főnöke, hanem arikija is volt törzsének. Papi méltósága fölhatalmazta arra, hogy egyes személyekre vagy tárgyakra kiterjessze a tabu babonás védelmét.

Valamennyi polinéziai nép hisz a tabuban; a tabunak nyilvánított tárggyal vagy személlyel azonban megszakítanak minden kapcsolatot és érintkezést. A maori vallás szerint ha bárki szentségtörőn kezet emel a tabu védte személyre vagy tárgyra, arra az isten azonnal halálbüntetéssel sújt le. S ha netán az istenség késlekednék a rajta esett sérelem megtorlásával, a papok meggyorsítják bosszúját.

A tabut a főnökök legtöbbször politikai céllal használják, de az is előfordul, hogy a magánélet köznapi helyzeteiből ered. A bennszülötteket számtalan esetben nyilvánítják néhány napra tabunak: mikor levágatta a haját, mikor nemrégiben tetoválták, ha csónakot ácsol, házat épít, mikor halálos betegségben szenved, mikor meghalt. Ha könnyelmű fogyasztás veszélyezteti a folyó halállományát vagy letarolással fenyegeti a zsenge batátaültetvényeket, gazdasági okokból kiterjesztik rájuk a tabu védelmét. Ha egy főnök távol akarja tartani házától az alkalmatlankodókat, tabunak nyilvánítja a házat; ha idegen hajó érkezik, és egymaga akar hasznot húzni a cserekereskedelemből, a hajót is tabunak nyilvánítja; ha vesztegzár alá akar helyezni egy európai kereskedőt, akivel elégedetlen, azt is tabunak nyilvánítja. Tilalma a királyok hajdani vétójogához hasonlatos.

Ha egy tárgy vagy egy személy tabu, senki sem nyúlhat hozzá büntetlenül. A bennszülött, akit ilyen tilalommal sújtanak, meghatározott ideig nem nyúlhat bizonyos ételekhez. Ha gazdag az, akit ilyen koplalóra fogtak, a rabszolgái sietnek segítségére, azok rakják szájába az ételt, melyhez kezével nem nyúlhat; ha azonban szegény az illető, úgy szájával kénytelen fölszedegetni a földről a tiltott falatokat; a tabu szinte állattá teszi.

Végeredményben ez a különös szokás irányítja és befolyásolja az új-zélandiak legjelentéktelenebb cselekedeteit is. Az istenség szakadatlanul beleszól a társadalmi életbe. A tabu törvényerejű, sőt azt mondhatjuk, hogy a bennszülöttek föltétlen érvényű, elfogadott törvényrendszere lényegében a tabu sűrű alkalmazásából áll.

A wareatuába zárt foglyokat a mindenható tabu oltalmazta meg a törzs haragja ellen. Néhány bennszülött, Kai-Kumu barátai és párthívei főnökük szavára megtorpantak, s megvédelmezték a foglyokat.

Glenarvan azonban nem áltatta magát, tudta, milyen sors vár rá. A maori főnök legyilkolásáért csak életével fizethet. A bennszülött törzseknél a halál csak hosszú kínszenvedés végét jelenti. Glenarvan tudta, hogy keservesen meg kell lakolnia, amiért jogos felháborodásában fegyvert ragadott; azt remélte azonban, hogy Kai-Kumu haragja csak őrá fog lesújtani.

Micsoda szörnyű éjszakát töltöttek valahányan! Ki írhatná le aggodalmaikat, ki mérhetné föl szenvedésüket? A szegény Robert és a derék Paganel nem került elő. Sorsuk felől semmi kétség sem lehetett. Minden bizonnyal ők estek elsőnek áldozatul a bennszülöttek bosszújának. Minden remény odaveszett, már Mac Nabbs sem bizakodott, pedig őt nem egykönnyen fogta el csüggedés. John Mangles csaknem eszét vesztette az öccsétől elszakított, kétségbeesett Mary láttán. Glenarvan lady Helena iszonyú kérésére gondolt: lady Helena inkább férje kezétől kíván meghalni, mintsem hogy a kínszenvedést vagy a rabszolgasorsot vállalja. Vajon lesz-e elegendő bátorsága a szörnyű tett végrehajtására?

„És Mary, mi jogon ölhetném meg Maryt?” - gondolta John vérző szívvel.

Szökésre nem is gondolhattak. A wareatua bejáratát tíz állig fölfegyverzett harcos őrizte.

Elérkezett február 13-a reggele. A bennszülöttek nem érintkeztek a tabu tiltotta foglyokkal. A kunyhóban volt némi élelem, de a szerencsétlenek alig nyúltak hozzá. Az éhségnél erősebb volt fájdalmuk. A nap úgy telt el, hogy sem változást, sem reménységet nem hozott. Bizonyosak voltak benne, hogy a halott főnök temetésének és halálbüntetésüknek órája egy időben fog ütni.

Glenarvan nem áltatta magát, biztos volt benne, hogy Kai-Kumu véglegesen letett a fogolycsere gondolatáról. Az őrnagy azonban még reménykedett. Emlékeztette Glenarvant arra, hogyan hatott Kai-Kumura Kara-Tete halála.

- Ki tudja - mondta -, Kai-Kumu talán még hálás is önnek azért, amit tett.

Mac Nabbs megjegyzése azonban nem keltett reményt Glenarvanban. A következő nap is úgy telt el, hogy nyomát sem látták a kivégzés előkészületeinek. A késedelemnek megvolt a maga oka.

A maorik azt tartják, hogy a lélek a halált követő három napon át még az elhunytban lakozik; ezért háromszor huszonnégy óráig temetetlenül hagyják a halottakat. Ezt a temetést halogató szokást szigorúan betartották. Február 15-ig a pah kihalt volt. Wilson vállára kapaszkodva John Mangles gyakran kémlelte a külső erődítmény-övezeteket. Egyetlen bennszülött sem mutatkozott. Mindössze az éber őrszemek váltották időnként egymást a wareatua előtt.

Harmadnap azonban megnyíltak a kunyhók; férfiak, asszonyok, gyerekek, vagy száz maori szótlanul, nyugodtan gyűlt össze a pahban.

Kai-Kumu kilépett házából, és törzsének főemberei között helyet foglalt az udvar közepén emelkedő néhány láb magas halom tetején. A bennszülöttek néhány ölnyivel hátrább, félkörben sorakoztak fel. Az egész gyülekezet mélységes csöndben várakozott.

Kai-Kumu intésére egy bennszülött megindult a wareatua felé.

- Emlékezz! - szólt lady Helena a férjének.

Glenarvan szívére szorította a feleségét. Mary Grant e pillanatban John Mangleshez lépett.

- Ha egy férj megölheti feleségét, hogy megmentse a gyalázattól - mondotta -, akkor egy vőlegény is megteheti ugyanazt a menyasszonyáért. Ebben az utolsó pillanatban megkérdezhetem, John, ugye szíve mélyén már régóta menyasszonyának tekint? Számíthatok-e önre, kedves John, mint ahogy lady Helena számíthat Glenarvan lordra?

- Mary! - kiáltott fel a fiatal kapitány szenvedélyesen. - Ó! Drága Mary!

Nem fejezhette be, a gyékény föllebbent, és a foglyokat Kai-Kumu elé vonszolták. A két asszony beletörődött sorsába, a férfiak emberfeletti akaraterővel színlelt nyugalommal leplezték kétségbeesésüket.

Az új-zélandi törzsfőnök elé értek. Az nem sokáig váratta őket az ítélet kimondásával.

- Megölted Kara-Tetét? - kérdezte Glenarvant.

- Megöltem - felelte a lord.

- Holnap hajnalban meghalsz.

- Egyedül? - kérdezte Glenarvan hevesen dobogó szívvel.

- Ó! Ha a mi tohongánk élete nem volna drágább a tietekénél! - kiáltott fel Kai-Kumu kegyetlen sajnálkozással.

E pillanatban mozgolódás támadt a bennszülöttek között. Glenarvan gyors pillantást vetett maga köré. A tömeg verejtékes, elcsigázott harcosnak nyitott utat.

Kai-Kumu, ahogy észrevette, nyomban megszólította, angolul beszélt hozzá, nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy a foglyok is megértsék.

- A pakekák táborából jössz?

- Igen - felelte a maori.

- Láttad a foglyot, a mi tohongánkat?

- Láttam.

- Él?

- Meghalt! Az angolok agyonlőtték!

Ez Glenarvan és valamennyiük halálos ítéletét jelentette.

Így hát egyforma büntetés éri a szerencsétlen foglyokat. Lady Helena és Mary Grant hálaadó pillantást vetett az égre.

A foglyokat nem vezették vissza a wareatuába. Ezen a napon végig kellett nézniük a főnök temetését, és a temetést kísérő véres szertartásokat. Egy bennszülött csapat néhány lépéssel odább vezette őket. Az őrök közelükben maradtak, s le nem vették róluk a szemüket. A maori törzs többi tagja általános gyászba merült, úgy tűnt, megfeledkeztek a foglyokról.

Kara-Tete halála óta eltelt a három előírásos nap. Az elhunyt lelke tehát véglegesen elköltözött porhüvelyéből. Megkezdődött a szertartás.

A halott főnök pompás díszruhába öltöztetett, csodálatos vászonfű szőttesbe burkolt testét az erődítmény közepén egy halomra fektették. Tollakkal ékített fején zöld levelekből készült korona díszlett. Olajjal bedörzsölt karján és mellén az oszlásnak semmi jele sem látszott.

Kara-Tete rokonai és barátai a dombhoz értek, s mintha valami karmester verte volna egy gyászdal ütemét, hirtelen hatalmas síró, jajgató, zokogó hangverseny szárnyalt föl a levegőbe. Panaszos, ütemes siralmakkal búcsúztatták az elhunytat. Közeli hozzátartozói fejüket verték, nőrokonai körmükkel hasogatták arcukat, s több vért ontottak, mint könnyet. A szerencsétlen asszonyok lelkiismeretesen tettek eleget a barbár kötelességnek. A fájdalomnak ez a kinyilvánítása azonban nem volt elég ahhoz, hogy az elhunyt lelkét megengesztelje. Az elhunyt haragja minden bizonnyal törzse életben maradt tagjaira sújtott volna le. Harcosai, minthogy föl már nem támaszthatták, legalább azt akarták, hogy ne legyen oka a túlvilágról a földi jólétbe visszakívánkoznia. Ezért Kara-Tete élettársa nem hagyhatta magára férjét a sírban. A szerencsétlen asszony nem is lett volna hajlandó túlélni őt. Meg kellett halnia, ez volt a szokás, így kívánta a kötelesség, s Új-Zéland története bővelkedik az efféle emberáldozatokban.

Megjelent az asszony. Még fiatal volt. Zilált haja vállára omlott. Zokogása, kiáltozása az eget ostromolta. Jajgatását kusza szavak, sirámok, a halott érdemeit dicsőítő töredékmondatok szakították félbe. Őrjöngő fájdalmában a halom tövébe vetette magát, és fejét a földhöz verdeste.

Ebben a pillanatban Kai-Kumu odalépett az asszonyhoz. A szerencsétlen áldozat fölugrott, de a főnök kezében pörgő méré, egy félelmetes buzogányféle erőteljes csapása a földre terítette. Összeroskadt, mint akit villám sújtott.

Rémítő kiáltozás harsant föl. Száz meg száz ököl fenyegette a borzalmas látványtól elszörnyedt foglyokat. Helyéről azonban még senki sem mozdult, még nem volt vége a gyászszertartásnak.

Kara-Tete özvegye követte férjét a halálba. A két tetem ott feküdt egymás mellett. Az örök élethez nemcsak feleségre volt szüksége az elhunytnak. Hiszen ki is szolgálná őket Nui-Atua színe előtt, ha rabszolgáik nem követnék őket a földről a túlvilágba?

Hat szerencsétlen rabszolgát vezettek gazdáik holtteste elé. Szolgák voltak, a háború kérlelhetetlen törvénye juttatta őket e sorsra. Amíg a főnök élt, kegyetlen nélkülözésben volt részük, a legkegyetlenebb bánásmódot kellett eltűrniük; enni alig kaptak, igás állatként dolgoztatták őket szüntelenül, s most a maori hit szerint az örökkévalóságban is a szolgasors lesz osztályrészük.

A szerencsétlenek, úgy tűnt, beletörődtek sorsukba. Nem döbbentek meg, hiszen régóta tudták, hogy meg kell hozniuk ezt az áldozatot. Kezüket össze sem kötözték; ez is azt bizonyította, hogy tiltakozás nélkül fogadják a halált.

Haláluk gyors volt; megkímélték őket a hosszú szenvedéstől. A kínzásokat a gyilkosságok előidézői számára tartogatták, akik ott álltak húszlépésnyire, s fejüket elfordították az egyre iszonyatosabb látvány elől.

Hat izmos harcos egy-egy buzogánycsapása terítette le az áldozatokat hatalmas vértócsa közepébe.

Ez volt a jeladás. Borzalmas jelenetek következtek.

A rabszolgák testét nem védi a tabu, mint a főnökökét. A rabszolgák teteme a törzs tulajdona. Ez a halottsiratók aprópénz-jutalma. Az áldozat végeztével az egész bennszülött sereg: főnökök, harcosok, vének, asszonyok, gyerekek, tekintet nélkül korra, nemre, valamennyien állati őrjöngéssel vetették magukat az áldozatok élettelen testére. A még gőzölgő tetemeket szempillantás alatt felhasogatták, széttépték, darabokra szaggatták, s nem ízekre, de morzsákra aprózták. A kétszáz jelenlevő maori közül mindegyiknek jutott az emberhúsból. Verekedtek, vitatkoztak a legapróbb foszlányokon is. Meleg vércseppek záporoztak a szörnyű falatozókra; az egész elrettentő horda vörös esőben nyüzsgött. Az áldozatukra acsarkodó tigrisek őrjöngése volt ez. Akár egy cirkusz, ahol az állatszelídítőt a vadak falják föl.

Aztán a pah különböző pontjain húsz tüzet gyújtottak, s égett hús szaga töltötte be a levegőt; s az iszonyatos lakoma rettenetes zsivaja meg a még hússal teli szájak üvöltése nélkül a foglyok hallhatták volna, hogyan ropog az áldozatok csontja a kannibálok fogai alatt.

Glenarvan és társai zihálva igyekeztek eltakarni az asszonyok elől a borzalmas látványt. Megértették, miféle halál vár rájuk másnap hajnalban; s hogy milyen kínzások előzik meg az efféle halált. Némák voltak az iszonyattól.

Aztán megkezdődtek a halotti táncok. Paprikából erjesztett erős italok serkentették a bennszülöttek részegségét. Már semmi emberi nem volt bennük. Talán még arról is megfeledkeztek, hogy a főnök tabunak nyilvánította a foglyokat, s az őrjöngésüktől borzadó európaiakra vetik magukat.

Kai-Kumu azonban az általános részegség közepette is megőrizte józan eszét. Egy órát szánt arra, hogy a véres orgia elérje tetőfokát, és aztán lecsillapodjék. A temetés utolsó szertartása a szokott módon zajlott le.

Kara-Tete és felesége holttestét fölemelték; végtagjaikat új-zélandi szokás szerint összehajlítva hasukra kötözték. Most az elhantolásuk következett; de ez csak ideiglenes temetés lesz, a két holttest mindössze addig marad a sírban, míg a föld el nem emészti húsukat, s már csak a csontokat takarja.

Az udupa, azaz a sír helyét az erődítményen kívül mintegy kétmérföldnyire, egy Monganamu nevű kis hegy csúcsán, a tó jobb partján jelölték ki.

Oda kellett szállítani a két tetemet. Két kezdetleges gyaloghintót, azaz inkább hordágyfélét állítottak a földhányás tövébe. A gubbasztó, inkább ülő, semmint fekvő holttestekre liánokkal ráerősítették ruháikat, majd a hordágyakra helyezték őket, melyeket négy-négy harcos emelt a vállára.

Az egész törzs ismét gyászéneket zengve, hosszú menetben vonult a sírhoz.

A foglyok, akik mellől még most sem tágítottak az őrök, látták, mint hagyja el a menet az erődítmény első övezetét. Aztán lassan elhalkult az ének, a kiáltozás.

A gyászmenet eltűnt a szemük elől, s mintegy fél óra hosszat elő sem bukkant a mély völgyből. Aztán ismét föltűnt, ott kígyózott a hegy ösvényein. A távolban kísértetiesen hullámzott a hosszan kanyargó emberoszlop.

A törzs mintegy nyolcszáz lábnyi magasságban megállt; elért a Monganamu csúcsára, Kara-Tete leendő nyughelyére.

Az egyszerű maorinak csak gödör meg egy halom kő jár sír gyanánt. De a hatalmas, rettegett főnöknek, akit hamarosan istennek nyilvánítanak, kiváló és hősies cselekedeteihez méltó sírhelyet biztosított a törzs.

Az udupát kerítés övezte, Kara-Tete és felesége leendő sírja körül piros ábrákkal díszített cölöpök álltak. A rokonok nem feledkeztek meg arról, hogy a halott szelleme, akárcsak tovatűnő élete során a test, anyagi táplálékot fogyaszt. Ezért aztán az elhunyt fegyverein és ruháin kívül élelmiszereket is tettek a sír körül elkerített területre.

Semmi sem hiányzott a sír kényelméből. A házastársakat egymás után elhelyezték a sírban, majd újabb sirámok közepette földdel és fűvel borították őket.

A gyászmenet csendben leereszkedett a hegyről. Mostantól fogva senki sem kapaszkodhat a Monganamura, bárki is próbálná meg, halálbüntetéssel sújtanák, mert a hegy tabuvá lett, éppúgy, mint a Tongariro, ahol az 1846. évi földrengésben elpusztult főnök maradványai nyugosznak.

XIII. Az utolsó órák

Amikor a nap lebukott a Taupoi-tavon túl, a Tuhahua és a Puketapu hegy csúcsai mögött, a foglyokat visszavezették börtönükbe. Most már mindaddig ott is maradnak, míg a Wahiti hegylánc ormain föl nem világlanak a hajnali napsugarak.

Egy éjszakájuk maradt, hogy fölkészüljenek a halálra. Noha csüggedtek voltak, s az imént lezajlott események szörnyűségeit nem tudták feledni, azért együttesen elköltötték vacsorájukat.

- Minden erőnkre szükségünk van, hogy szembenézzünk a halállal - mondta Glenarvan. - Meg kell mutatnunk ezeknek a barbároknak, hogyan hal meg egy európai!

A vacsora végeztével lady Helena fennhangon elmondta az esti imát. Valamennyi társa födetlen fővel együtt mondta vele.

A foglyok teljesítették kötelességüket, majd megölelték egymást.

Mary Grant és lady Helena visszahúzódott a kunyhó egyik sarkába, és egy gyékényre heveredtek. A minden bajra írt hozó álom hamarosan elnehezítette pilláikat, s a fáradtságtól, az álmatlan éjszakáktól megtörten elaludtak egymás karjában.

Glenarvan félrevonta barátait, és így szólt hozzájuk:

- Drága társaim, életünk Isten kezében van. Ha úgy van megírva, hogy holnap meg kell halnunk, haljunk meg bátran, keresztényként, készen arra, hogy félelem nélkül jelenjünk meg a legfőbb bíró előtt. Isten lelkünk mélyére lát, s tudja, hogy nemes cél vezetett bennünket. Ha siker helyett a halál vár reánk, ez az ő akarata. Bármily kemény is ítélete, nem kiáltok ellene. Itt azonban nemcsak a halál, hanem kínszenvedés, gyalázat vár reánk. Két asszony van velünk...

Glenarvan határozott hangja is elcsuklott. Elhallgatott, hogy erőt vegyen felindultságán. Aztán egy pillanatnyi szünet után folytatta:

- John - fordult a fiatal kapitányhoz -, ön ugyanazt ígérte Marynek, amit én Helenának. Mit határozott?

- Úgy érzem, jogom van hozzá, hogy teljesítsem ígéretemet.

- Igen, John! Csakhogy nincsen fegyverünk!

- De van! - felelte John, és fölmutatott egy tőrt.

- Kara-Tete kezéből csavartam ki, mikor a bennszülött az ön lába elé zuhant. Aki kettőnk közül túléli a másikat, az teljesíti lady Helena és Mary Grant óhaját.

Mély csend követte e szavakat. A csendet végül az őrnagy törte meg:

- Barátaim, halasszák az utolsó pillanatra ezt a megoldást - mondta -, nem vagyok barátja a helyrehozhatatlan cselekedeteknek.

- Nem magunkat féltem - felelte Glenarvan. - Bármilyen halál várjon ránk, szembe tudunk nézni vele! Ó! Ha csak mi, férfiak volnánk, már hússzor is kiáltottam volna: Barátaim, kíséreljük meg a szökést! Támadjuk meg ezeket a nyomorultakat! De itt vannak a nők!

John ekkor félrehajtotta a gyékényt, és kitekintett. Huszonöt bennszülött őrizte a wareatuát. Hatalmas tűz égett odakint; kísérteties fénye ott táncolt a zegzugos pah árnyain. Némelyik bennszülött a tűz köré heveredett, a többiek mozdulatlan, álló alakja élesen, sötéten

rajzolódott ki a lángok világos függönyén. Mindahányan sűrűn tekingettek az őrizetükre bízott kunyhó felé.

Úgy mondják, hogy a börtönőr és a szökni vágyó rab közül a rabnak kedvez a szerencse. Valóban, a börtönőrnek kevesebb érdeke fűződik a rab fogvatartásához, mint a rabnak a szabaduláshoz. Az előbbi megfeledkezhetik az őrködésről, az utóbbi azonban nem felejti el, hogy őrzik. A fogoly sűrűbben gondol a szökésre, mint az őr a szökés megakadályozására. Ez az oka a gyakori és csodálatos meneküléseknek.

Itt azonban nem valami közömbös börtönőr vigyázott a foglyokra, hanem maga a gyűlölet s a bosszúvágy. A rabokat nem kötözték meg, fölösleges lett volna bármi kötelék, hiszen huszonöt férfi ügyelt a wareatua egyetlen kijáratára.

A kunyhó az erődítmény végében emelkedő sziklához támaszkodott. Csak a pah udvaráról a kunyhóhoz vezető keskeny földnyelven át lehetett megközelíteni. Két szélső oldalánál meredek hegyoldal szakadt a százlábnyi mélységbe. Arrafelé tehát lehetetlen volt leereszkedni. Hátul hatalmas szikla zárta el a menekülés útját. Az egyetlen kijárat a wareatua ajtaja volt. A maorik azonban éberen vigyáztak a földnyelvre, mely a kunyhót felvonóhídként kötötte össze az erőddel. Semerre sem menekülhettek; Glenarvan, miután vagy hússzor végigvizsgálta börtönük falát, kénytelen volt ezt belátni.

Múltak az éjszaka szorongással teli órái. Sűrű homály borult a hegyre. A mélységes sötétséget sem a hold, sem a csillagok fénye nem derítette fel. A pah oldalát heves szél döngette. A kunyhó gerendái recsegtek. A futó légáramlat hirtelen fellobbantotta a bennszülöttek tüzét, s a lángok fénye ott táncolt a wareatuában. A villogó fény egy pillanatra bevilágította a fogolycsoportot. A szerencsétlenek utolsó gondolataikba merültek. A kunyhóban halálos csend uralkodott.

Hajnali négy órára járhatott, mikor az őrnagy a hátsó cölöpök, a kunyhó sziklához támaszkodó fala felől érkező neszre lett figyelmes. Mac Nabbs eleinte mit sem törődött vele, de minthogy a zaj csak nem csendesedett el, fülelni kezdett; majd kíváncsi lett arra, hogy vajon mi ez a kitartó neszezés, fülét a földre szorította, hogy jobban hallja. Úgy vélte, hogy odakint valaki vagy valami a földet ássa, vájja.

Mikor már megbizonyosodott abban, hogy nem téved, Glenarvan és John Mangles mellé kúszott, s fájdalmas gondolataikból kiragadva őket, a kunyhó mélyébe vezette barátait.

- Hallgassák csak! - súgta nekik, s intett, hogy hajoljanak le.

Egyre tisztábban hallatszott a kapirgálás; még azt is hallották, amint valami éles szerszám alatt apró kődarabok csikordultak meg, majd gördültek kifelé.

- Valami állat túrja a vackát! - mondta John Mangles.

Glenarvan a homlokára csapott.

- Ki tudja! - mondta. - Hátha ember!

- Hamarosan megtudom, ember-e vagy állat - felelte az őrnagy.

Wilson és Olbinett is csatlakozott hozzájuk, s valamennyien ásni kezdték a falat. John a tőrével, a többiek a földből kiszaggatott kövekkel, körmükkel dolgoztak. Mulrady a földön hasalva a gyékény résén keresztül a bennszülöttek csoportját figyelte.

A maorik mozdulatlanul ültek a tűz körül, s mit sem sejtettek abból, ami tőlük húszlépésnyire történik.

A kovatartalmú tufasziklát laza, porhanyó föld borította. Ezért, noha semmiféle szerszámjuk nem volt, gyorsan tágult a lyuk. Hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy egy ember vagy emberek a pah meredek oldalán kapaszkodva aknát fúrnak a külső falba. Vajon mi lehet a céljuk? Talán tudják, hogy a kunyhóban foglyok vannak? Esetleg valami véletlen vagy egyéni vállalkozás volna ez a végéhez közeledő munka?

A foglyok megkettőzött erővel dolgoztak. Ujjaikat véresre sebezték, de egyre csak ástak. Félórai munka után az általuk vájt üreg már félölnyi mély volt. A kívülről érkező, hangosabb zajok arra mutattak, hogy a két vájatot már csak keskeny földréteg választja el egymástól.

Ismét eltelt néhány perc. Az őrnagy hirtelen visszakapta a kezét: valami éles penge sebezte meg. Alig állta meg kiáltás nélkül. John Mangles előrenyújtotta a tőrét, kikerülte a benyúló pengét, s megragadta a szerszámot tartó kezet.

Asszonyi vagy gyermeki kéz volt. Európai kéz!

Senki sem szólt egy szót sem. Nyilvánvaló volt, hogy mindnyájuknak érdekük hallgatni.

- Robert? - suttogta Glenarvan.

Akármilyen halkan mondta is ki ezt a nevet, a mozgolódásra fölébredt Mary Grant Glenarvan mellé siklott; megragadta a földes kezet, s csókjaival borította.

- Te vagy az! Te vagy az! - suttogta a fiatal lány, aki csalhatatlanul érezte, ki van ott. - Te vagy az, Robertem!

- Igen, nővérkém - felelte Robert -, itt vagyok, hogy megszabadítsalak valamennyiőtöket. De csend!

- Derék gyerek! - mondogatta Glenarvan.

- Figyeljék a bennszülötteket! - kérte Robert.

Mulrady, akinek figyelmét a fiú fölbukkanása egy pillanatra elvonta az őrködéstől, most ismét elfoglalta őrhelyét.

- Minden rendben van - mondta. - Már csak négy harcos virraszt. A többiek elaludtak.

- Bátorság! - felelte Wilson.

A lyukat pillanatok alatt kiszélesítették, s Robert előbb nővére, majd lady Helena karjába repült. Teste köré hosszú vászonfű kötél volt tekerve.

- Gyermekem, gyermekem! - suttogta a fiatal asszony. - Hát nem öltek meg a bennszülöttek!

- Nem, asszonyom - felelte Robert. - Magam sem tudom, hogyan, de az általános zűrzavarban sikerült eltűnnöm a szemük elől; átmásztam a palánkon, két napon át a bozótokban rejtőztem, éjjel meg kóboroltam, viszont akartam látni önöket. Miközben az egész törzs a főnök temetésével volt elfoglalva, szemügyre vettem az erődnek ezt az oldalát, ahol a börtön áll, s láttam, hogy eljuthatok idáig. Egy elhagyatott kunyhóból ezt a kést meg ezt a kötelet loptam. A fűcsomók és a bokrok szolgáltak létrámul, a sziklában véletlenül egy barlangra akadtam, melyhez a kunyhó támaszkodik. Mindössze néhány lábnyi lyukat kellett ásnom a laza földben, s íme, itt vagyok!

Néma csókok válaszoltak Robertnek.

- Induljunk! - mondta határozottan.

- Paganel lent van? - kérdezte Glenarvan.

- Paganel úr? - kérdezte csodálkozva a fiú.

- Igen, Paganel. Vár bennünket?

- Nem, mylord. Hogyan, Paganel úr nincsen itt?

- Nincsen - felelte Mary Grant.

- Hogyan? Nem láttad? - kérdezte Glenarvan. - Nem találkoztatok a kavarodásban? Nem együtt szöktetek meg?

- Nem, mylord - felelte Robert, akit lesújtott barátja eltűnésének híre.

- Induljunk - mondta az őrnagy -, egy perc veszteni való időnk sincs. Bárhol is van Paganel, rosszabb helyen nem lehet, mint mi vagyunk itt. Induljunk!

Csakugyan minden pillanat drága volt. Menekülniük kellett. A szökés nem ígérkezett különösen bajosnak, mindössze egyetlen nehézség állt előttük: a barlang csaknem függőleges meredekre nyílt, de az sem volt húsz lábnál magasabb. Azután meglehetősen enyhe lejtő következett egészen a hegy lábáig. Onnan a foglyok gyorsan eljuthatnak a mélyebben fekvő völgyekbe; a maorik meg, ha észre is vennék szökésüket, kénytelenek lennének nagy kerülőt tenni, hiszen nem tudnak a wareatua és a külső hegyfal között vájt alagútról.

Elindultak. Körültekintően mindent megtettek, hogy sikerüljön a szökés. A foglyok egyenként kúsztak át a szűk aknán, s a barlangba jutottak. John Mangles, mielőtt elhagyta volna a kunyhót, eltüntette a törmelékeket, majd mikor maga is az aknába ereszkedett, a nyílás fölé húzta a kunyhóban található gyékényeket. Így az alagút teljesen rejtve volt.

Ezután a meredek hegyoldalon kellett leereszkedniük a lankákra. Ezt meg sem kísérelhették volna, ha Robert nem hozza magával a vászonfű kötelet. Letekerték, majd a kiugró sziklára hurkolták, s másik végét a mélybe hajították.

Mielőtt hagyta volna, hogy barátai a kötélre akaszkodjanak, John Mangles megvizsgálta a vászonfűrostokból sodort kötelet. Úgy találta, hogy nem valami erős, nem szabad meggondolatlanul veszedelemnek kitenniük magukat, hiszen a zuhanás halálos lehet.

- Ez a kötél - mondta - egyszerre csak két test súlyát bírja el, eszerint kell cselekednünk. Elsőnek Glenarvan lord és felesége ereszkedjen le, majd mikor a hegyoldalra értek, rántsák meg háromszor a kötelet, ebből tudni fogjuk, hogy követhetjük őket.

- Én megyek le elsőnek - felelte Robert. - A hegyoldal tövében mély üregre találtam, akik elsőnek érkeznek le, ott elbújhatnak, és bevárhatják a többieket.

- Menjél, gyermekem! - mondta Glenarvan, és megszorította a fiú kezét.

Robert eltűnt a barlang nyílásán át. Egy perc múlva a kötél háromszori rándulása tudatta, hogy a fiú sikeresen leért.

Glenarvan és lady Helena nyomban kilépett a barlangból. Még sűrű volt a sötétség, de a keleten meredező hegycsúcsok már szürkésen derengtek.

A csípős reggeli levegő felfrissítette a fiatalasszonyt. Erősebbnek érezte magát, s nekivágott a veszedelmes útnak.

Elsőnek Glenarvan, majd lady Helena siklott le a kötélen a merőleges sziklafal és a lejtő találkozási pontjáig. Azután Glenarvan hátrálva, feleségét támogatva, leereszkedett a lejtőn. Lábával fűcsomókat, bokrokat keresett, melyekre támaszkodhatott, előbb kipróbálta, vajon elbírja-e őt, majd megmutatta lady Helenának, hova lépjen. Néhány álmából fölriasztott madár

halk csipogással rebbent fel; a menekülők ijedten rezzentek össze, valahányszor egy helyéből kimozdított kő zajosan gördült a hegy aljáig.

Már a lejtő közepén jártak, mikor a barlang nyílásából hang hallatszott:

- Állj! - suttogta John Mangles.

Glenarvan egyik kezével egy húsos cserjébe kapaszkodott, másikkal Helenát tartotta, s lélegzet-visszafojtva várakozott.

Wilson gyanús zajt hallott a wareatua felől; visszatért hát a kunyhóba, s a gyékényt félrehajtva a maorikat figyelte. Az ő intésére állította meg John Mangles Glenarvant.

Az egyik bennszülött harcos valami szokatlan zajra figyelt föl; felkelt és a wareatuához közeledett. A kunyhótól kétlépésnyire megállt, előrehajtott fejjel fülelt. Órának tetsző percig így maradt, hallgatózva, kémlelve. Majd, mint aki belátta, hogy tévedett, megrázta a fejét, visszatért társai mellé, és a kihunyó parázsra dobott egy köteg rőzsét. A tűz föléledt. Az őr élesen megvilágított arcán már nyoma sem volt a gyanakvásnak. A hajnali fényben lassacskán megvilágosodó látóhatárt figyelte, majd elnyúlt a tűz mellett, hogy fölmelegítse elgémberedett tagjait.

- Minden rendben van - mondta Wilson.

John intett Glenarvannak, hogy folytassa útját.

Glenarvan óvatosan leereszkedett a lejtőn, s lady Helenával együtt hamarosan egy keskeny ösvényre ért, ahol Robert várt rájuk.

Háromszor megrántották a kötelet, s most Mary Grantot megelőzve John Mangles is nekivágott a veszedelmes útnak.

Ők is szerencsésen lejutottak, s Robert vezetésével csatlakoztak Glenarvanékhoz a barlangban.

Öt perccel később a wareatua valamennyi szerencsés szökevénye elhagyta ideiglenes rejtekhelyét, s a tó lakott környékét elkerülve, keskeny ösvényeken menekülve a hegyekbe vetette magát.

Gyorsan haladtak, ügyeltek arra, nehogy olyan pontra tévedjenek, ahonnan megpillanthatják őket. Szótlanul, árnyként siklottak a bozótban. Hová mentek? A vakvilágba! De szabadon!

Öt óra tájban virradni kezdett. A magasban úszó felhőket kékes csíkok szabdalták. A ködös hegycsúcsok kibontakoztak a reggeli párából. A nap hamarosan fölkel, de az izzó égitest fénye nem a kivégzést fogja megvilágítani, hanem a halálraítéltek hűlt helyét.

E döntő pillanatban a foglyoknak már távol kell járniuk, hogy a bennszülöttek a nyomukat tévesszék. A meredek ösvényeken már nem haladhattak gyorsan. Lady Helena férje karjára támaszkodva szinte vitette magát, Mary Grant John Manglesbe kapaszkodott; a menetet a sikertől mámoros, boldog, diadalittas Robert nyitotta meg, s a két matróz zárta le.

Még egy fél óra, s a ragyogó égitest előbukkan a látóhatár ködéből.

A szökevények fél órán át csak vaktában bolyongtak. Paganel nem volt velük, hogy útba igazítsa őket; nem menetelt velük Paganel, Paganel, aggodalmuk tárgya, Paganel, akinek távolléte árnyékot vetett örömükre.

Amennyire lehetett, keletnek tartottak, a nagyszerű hajnal felé. Hamarosan már ötszáz lábnyira jártak a Taupoi-tó felett; a magasban még hűvösebb reggeli levegő meglehetősen csípős volt. A dombok és a hegyek bizonytalan alawja kuszán emelkedett egymás fölé; de

Glenarvan leghőbb vágya éppen az volt, hogy eltűnjön kuszaságukban. Később aztán majd csak kikeverednek ebből a dimbes-dombos útvesztőből.

Végül fölkelt a nap, sugarait a szökevények elé terítette.

Hirtelen rettenetes ordítás, száz meg száz kiáltás töltötte be a levegőt. A pahból érkezett, melynek pontos irányát Glenarvan mindeddig nem tudta. A lábuk alatt elterülő sűrű ködfüggöny eltakarta a mélyen fekvő völgyeket.

A szökevények nem kételkedhettek: szökésüket fölfedezték. Vajon sikerül-e elmenekülniük az üldöző bennszülöttek elől? Vajon nem vették észre őket? Vajon lábnyomaik nem árulják el útjukat?

E pillanatban fölszakadt a völgyben gomolygó köd, a menekülőket egy pillanatra eltakarta egy nyirkos felhő, majd háromszáz lábnyira alattuk megpillantották a bennszülöttek őrjöngő csapatát.

Látták üldözőiket, azok is látták őket. Ismét üvöltés harsant, a kutyák is rázendítettek, s miután hiába próbálták megmászni a wareatua sziklafalait, a törzs apraja-nagyja kirohant a sáncok közül, s a legrövidebb ösvényeken a bosszújuk elől menekülő foglyok után vetette magát.

XIV. A tabu hegy

Mintegy százlábnyira jártak a hegy csúcsától. A menekülőknek érdekük volt, hogy elérjék a csúcsot, mert azután a túloldali lejtőkön elrejtőzhetnek a maorik elől. Azt remélték, hogy onnan majd valami járható hegygerincen keresztül eljutnak egyik vagy másik szomszédos csúcsra, melyeknek bonyolult elhelyezkedését Paganel, ha velük lett volna, bizonyára tisztázza.

Az egyre közelebbről hallatszó fenyegetőzések, átkozódások gyors iramra sarkallták őket. A népes horda elért a hegy lábához.

- Bátorság! Bátorság, barátaim - kiáltotta Glenarvan, és szóval, mozdulatokkal ösztökélte társait.

Nem telt bele öt perc, és elérték a hegytetőt, ott aztán hátrafordultak, hogy lássák, mi a helyzet, merre tartsanak, hogy a maorik nyomukat vesszék.

Ebből a magasságból betekinthették a festői hegyek gyűrűjében nyugatra elterülő Taupoi-tavat. Északon a Pirongia csúcsai emelkedtek, délen a Tongariro lángoló krátere. Keleten hegycsúcsok és hegyhátak falába ütközött a tekintet, a Wahiti hegylánc vonulatába, melynek összefüggő láncszemei a Cook-szorostól a Keleti-fokig végighúzódnak az egész északi szigeten. A szökevényeknek a túloldali lejtőkön kell leereszkedniük, olyan szűk völgytorokba kell hatolniuk, melyekből talán nincs is kivezető út.

Glenarvan aggodalmasan körülnézett; a köd szétoszlott a napsugárban, így betekinthette a föld legapróbb hullámzásait is. Tisztán látta a maorik minden mozdulatát.

A bennszülöttek ötszáz lábnyira sem voltak tőlük, mikor elértek a fennsíkra, melyen a magányos hegykúp emelkedett.

Glenarvan egy perccel sem időzhetett itt tovább. Bármilyen fáradtak is voltak, folytatniuk kellett útjukat, különben a maorik bekerítik őket.

- Lefelé! - kiáltotta. - Induljunk lefelé, míg utunkat nem állják!

Mikor a nők végső erőfeszítéssel fölkeltek, Mac Nabbs megállította őket, s így szólt:

- Fölösleges, Glenarvan. Nézze csak!

Valamennyien letekintettek, s látták, hogy a maorik magatartásában érthetetlen változás következett be.

Az üldöző tömeg megtorpant. Mintha hirtelen valami parancs tiltotta volna el őket a hegy ostromától. A bennszülöttek megfékezték lendületüket, s megálltak, mint a tenger hullámai a magasba meredő sziklafal előtt.

A vérszomjas bennszülöttek ott tolongtak a hegy lábánál, hadonásztak, üvöltöttek, puskáikat, baltáikat rázták, de egy lépéssel sem közeledtek. Kutyáik is, akárcsak ők, földbe gyökerezett lábbal, dühösen csaholtak.

Mi történt? Miféle láthatatlan hatalom fogta vissza a bennszülötteket? A szökevények értetlenül tekintettek a völgybe, s csak attól tartottak, hogy megtörik a Kai-Kumu törzsét lenyűgöző varázslat.

John Mangles hirtelen fölkiáltott, hangjára valamennyien visszafordultak. A hegykúp tetején álló kis erődítményre mutatott.

- Kara-Tete főnök sírja! - kiáltott fel Robert.

- Igazat beszélsz, Robert? - kérdezte Glenarvan.

- Igen, mylord, ez a főnök sírja! Ráismerek!

Robert nem tévedett. Ötlábnyira fölöttük, a hegy legmagasabb pontján, frissen festett cölöpök fogtak közre egy térséget. Most már Glenarvan is fölismerte az új-zélandi főnök sírját. Menekülésük közben a véletlen éppen a Monganamu csúcsaira vezérelte őket.

Glenarvan társaival a nyomában fölkapaszkodott a hegy utolsó lejtőjén, egészen a síremlékig. Gyékénnyel takart nyílás vezetett ide be. Glenarvan be akart lépni az udupába, de hirtelen visszahőkölt.

- Egy bennszülött! - mondta.

- Egy bennszülött, ebben a sírban? - kérdezte az őrnagy.

- Igen, Mac Nabbs.

- Mindegy, gyerünk be!

Glenarvan, az őrnagy, Robert és John Mangles behatolt a kerítés mögé. Bő vászonfű köpenybe burkolt maori volt ott; arcvonásai alig látszottak a homályos udupában. Igen békésnek tűnt, s a legnagyobb lelki nyugalommal falatozott.

Glenarvan már éppen azon volt, hogy megszólítja, mikor az előzékeny bennszülött kifogástalan angolsággal, barátságosan így szólt:

- Foglaljon helyet, mylord. A reggeli tálalva van.

Paganel volt. Hangja hallatára valamennyien az udupába rohantak, és sorra karjukba szorították a nagyszerű földrajztudóst. Megtalálták Paganelt! Ez valamennyiük megmenekülését jelentette! Már faggatni kezdték volna, tudni akarták, hogyan és miért került a Monganamu csúcsára, Glenarvan azonban megfékezte az időszerűtlen kíváncsiskodást.

- A bennszülöttek! - mondta.

- Ó, a bennszülöttek! - legyintett Paganel. - Rájuk aztán fütyülök!

- De hát nem jöhetnek...?

- Ezek? Ezek az ostobák? Jöjjön, nézze csak!

Paganel nyomában valamennyien kiléptek az udupából. Az új-zélandiak ugyanott voltak, ahol az imént, körülfogták a hegy lábát, s rettenetesen szitkozódtak.

- Csak kiabáljatok! Üvöltsetek! Szakadjon meg a torkotok! Ostobák! - kiáltotta Paganel. - Úgysem mertek fölkapaszkodni a hegyre!

- Miért nem? - kérdezte Glenarvan.

- Mert itt van eltemetve a főnökük, így a sír véd bennünket, mert a hegy tabu!

- Tabu?

- Igen, barátaim! Ezért menekültem ide, mint a középkori szerencsétlenek előtt nyitva álló sérthetetlen azilumba, menedékhelyre.

- Velünk az Isten! - kiáltott fel lady Helena, és karját az ég felé emelte.

A hegy valóban tabu volt, szent hely, így az üldöző bennszülöttek babonás serege nem léphet földjére.

Ez még nem jelentette a szökevények megmenekvését, mindössze üdvös pihenőt biztosított, melyet igyekeztek is kihasználni.

A mélységesen megindult Glenarvan egy szót sem szólt, az őrnagy is némán, de őszinte megelégedettséggel bólogatott.

- Nos, barátaim - szólt Paganel -, ha ezek az ostobák azt hiszik, hogy majd rajtunk gyakorolják a türelmüket, úgy tévednek! Két nap múlva már bottal üthetik a nyomunkat!

- Elmenekülünk! - kiáltott fel Glenarvan. - De hogyan?

- Azt nem tudom - felelte Paganel -, de azért csak elmenekülünk!

Most már valamennyien hallani akarták Paganel kalandjait. Különös módon, az amúgy bőbeszédű emberből szinte harapófogóval kellett kihúzni minden egyes szót. Ő, aki annyira szeretett mesélni, most csak kitérően válaszolgatott barátainak.

„Kicserélték ezt a Paganelt” - gondolta Mac Nabbs.

Valóban, az érdemes földrajztudósnak még a külseje sem volt a régi. Nyakig vászonfű kendőjébe burkolózott, és kerülte a túl kíváncsi tekinteteket. Valamennyiüknek feltűnt, milyen zavart, akárhányszor róla esett szó, de tapintatosan úgy tettek, mintha észre sem vennék. Különben mikor nem őróla beszéltek, Paganel ismét felvidult.

Amikor társai leültek köréje az udupa cölöpjeinek tövébe, Paganel mindössze ennyit mondott el kalandjaiból:

A Kara-Tetét ért lövés után, akárcsak Robert, kihasználta a kavarodást, s kimenekült a pahból. Kevesebb szerencsével járt, mint az ifjú Grant, mert ő egyenesen egy maori táborba cseppent. A tábor főnöke jól megtermett, értelmes bennszülött volt; szemmel láthatóan különb törzse valamennyi harcosánál. Kifogástalanul beszélt angolul; orrát a földrajztudós orrához dörgölve köszöntötte a vendéget.

Paganel azon tűnődött, hogy vajon fogolynak vagy szabad embernek tekintik-e. Mikor látta, hogy egy lépést sem tehet anélkül, hogy a főnök szívélyesen el ne kísérje, tudta, mihez tartsa magát.

A főnök neve Hihi volt, azaz „napsugár”. Korántsem volt gonosz ember. A földrajztudós szemüvege és messzelátója nagy tiszteletre gerjesztette. Nemcsak jótéteményeivel, de erős vászonfű kötelekkel is igyekezett szorosra fűzni kettejük barátságát. Főként éjszaka.

Ez a helyzet három hosszú napig tartott. Vajon ez idő alatt jól vagy rosszul bántak Paganellal?

- Se nem rosszul, se nem jól - felelte Paganel, de bővebb magyarázatot nem fűzött szavaihoz.

Fogoly volt, s ha attól nem is kellett tartania, hogy hamarosan kivégzik, úgy vélte, sorsa cseppet sem irigylésre méltóbb, mint szerencsétlen barátaié.

Egy éjszaka szerencsére sikerült kiszabadulni kötelékeiből, s megszökött. Távolról nézte a főnök temetését; így tudta, hogy a Monganamu csúcsán hantolták el, s a hegy ezáltal tabuvá lett. Mivel nem akarta elhagyni a vidéket, ahol barátai fogságban sínylődnek, úgy döntött, hogy oda menekül. Veszélyes vállalkozását siker koronázta. Előző éjszaka felért Kara-Tete sírjához, ott erőt gyűjtött, s várta, hogy társai valami csoda folytán megszabaduljanak.

Így szólt Paganel története. Vajon elhallgatott-e valamit a bennszülöttek táborában töltött napokról? Zavara ismét erre vallott. Akárhogy is volt, valamennyien gratuláltak neki, s minthogy most már ismerték az elmúlt napok történetét, visszatértek a jelenhez.

Továbbra is nagyon súlyos helyzetben voltak. A bennszülöttek ha nem is merészkednek föl a Monganamura, arra számítanak, hogy az éhség és a szomjúság lekergeti a foglyokat. Mindez csak idő kérdése volt, s a maorik igen türelmesek.

Glenarvan tisztában volt a helyzet nehézségeivel, de úgy döntött, hogy kivárja vagy alkalomadtán maga teremti meg a kedvező körülményeket.

Glenarvan mindenekelőtt tüzetesen meg akarta vizsgálni a Monganamut, azaz a rögtönzött erődítményt, nem azért, hogy felkészüljenek védelmére, hiszen ostromtól nem kellett tartaniuk, hanem hogy meglássa, hogyan juthatnak ki belőle. Az őrnagy, John, Robert és Paganel figyelmesen szemügyre vette a környéket. Megnézték, merre futnak az ösvények, mennyire lejtősek, hova vezetnek. A Monganamut a Wahiti hegylánchoz kapcsoló egy mérföld hosszú hegygerinc a síkság felé lejtett. Csak ezen a keskeny, zegzugos tarajon át menekülhettek. Ha nem veszik észre őket, az éjszaka sötétjében talán eljuthatnak a hegylánc mély völgyeibe; így a maori harcosok nyomukat vesztenék.

Ezen az úton azonban számtalan veszély leselkedik rájuk. Alacsonyabban fekvő szakasza lőtávolba esik. Az alsó lejtőkön őrködő bennszülöttek kereszttűz alá vehetik őket, s azon ép bőrrel senki sem törhet át.

Glenarvan és társai a hegygerinc veszélyes részére merészkedtek, ahol valóságos ólomeső fogadta őket, de egyiküket sem érte golyó. Néhány fojtást elibük sodort a szél.

A fojtások nyomtatott papírból készültek; Paganel kíváncsian fölszedett egyet, s nagy nehezen kibetűzte.

- Tudják, miből készítik ezek a puskafojtást? - kérdezte.

- Nem, Paganel - felelte Glenarvan.

- A Biblia lapjaiból! Hát ha erre használják a szentírást, ugyancsak sajnálom a hittérítőket! Nem egykönnyen fognak könyvtárat létesíteni a maorik között!

- A szentírás melyik részével vettek célba bennünket? - kérdezte Glenarvan.

- A Mindenható szavával - felelte John Mangles, miután ő is szemügyre vette a robbanástól elfeketült papirost. - Szava reményre biztat bennünket - fűzte hozzá a rendíthetetlen hitű fiatal skót.

- Olvasd föl, John! - mondta Glenarvan.

John fölolvasta a puskaportól megkímélt verssort.

- 91. zsoltár: „Mivel hogy ragaszkodik hozzám, megszabadítom őt."

- Barátaim - szólt Glenarvan -, el kell mondanunk e szavakat drága és hősies társnőinknek. E szavak reményt öntenek a szívbe.

Glenarvan és társai a meredek ösvényen visszakapaszkodtak a csúcsra. A síremlék felé tartottak; azt is meg akarták vizsgálni.

Útközben csodálkozva érezték, hogy lábuk alatt rövid időközönként meg-megremeg a talaj. Nem is annyira rengés volt ez, inkább a forró gőz feszítette kazánfal szüntelen rezgésére emlékeztetett. A föld alatti tüzek hatására nyilván nagy erejű gőzök sűrűsödtek össze a föld felszíne alatt.

Ez a furcsaság nem lepte meg őket, hiszen nemrégiben a Waikate hőforrásai között hajóztak, így tudták, hogy az Ika-na-Maui sziget e központi része többnyire vulkanikus. Valóságos szita ez a vidék; rostjai utat engednek a földből előtörő gőzöknek, hőforrásoknak, szolfatáráknak.

Paganel már régebben érezte a talaj remegését, s most fölvilágosította barátait, hogy vulkánon járnak. A Monganamu egyike volt a sziget központi vidékén meredező hegykúpoknak; leendő tűzhányó volt valamennyi. A kovatartalmú, fehér tufából álló hegyet a legkisebb külső beavatkozás kráterré alakíthatta.

- Valóban - mondta Glenarvan -, de azért itt sem vagyunk nagyobb veszedelemben, mint a Duncan kazánjai mellett. Szilárd a föld kérge!

- Mindez igaz - felelte az őrnagy -, de hosszú használat után a legjobb kazán is fölrobban.

- Mac Nabbs - mondta Paganel -, én nem is kívánok itt maradni ezen a hegyen! Csak találjak lefelé vezető utat, s máris indulok.

- Ó! Miért nem indul el velünk maga a Monganamu, ha már annyi energia szorult belé! - mondta John Mangles. - Talán sok millió lóerő rejtőzik itt kihasználatlanul a lábunk alatt! A Duncannak ezredrészére sem volna szüksége ahhoz, hogy akár a világ végére is elvigyen bennünket.

A Duncan említése ismét fölidézte Glenarvan szomorú gondolatait; mert bármily reménytelen helyzetben volt is, gyakran megfeledkezett róla, s a legénységet siratta.

Még akkor is rájuk gondolt, mikor visszatért bajtársaihoz a Monganamu csúcsára.

Helena, ahogy megpillantotta, elébe futott.

- Felderítettétek a környéket, Edwardom? - kérdezte. - Reményre vagy félelemre ad okot?

- Reményre, Helenám - felelte Glenarvan. - A bennszülöttek sohasem lépnek a hegyre, így bőven jut időnk arra, hogy valami menekülési tervet eszeljünk ki.

- Különben, asszonyom - mondta John Mangles -, Isten maga biztat reményre bennünket.

Ezzel átadta lady Helenának a Biblia lapját, melyen a zsoltár volt. A fiatal lány és a fiatal asszony bizakodó szívvel biztos megmenekülésüket olvasták ki a szavakból.

- Gyerünk az udupába! - kiáltott fel vidáman Paganel. - Ez a mi erődünk, kastélyunk, ebédlőnk és dolgozószobánk! Hölgyeim, engedjék meg, hogy ezen elragadó lakba vezessem önöket!

Valamennyien követték a szeretetre méltó Paganelt. Mikor a bennszülöttek látták, hogy a szökevények ismét megszentségtelenítik a tabu védte sírhelyet, lövöldözni, üvöltözni kezdtek; ordításuk még a puskaropogást is túlharsogta. Szerencsére a golyók nem repülnek olyan messzire, mint a kiáltás; a lövedékek a hegyoldalra potyogtak, az átkok meg belevesztek a messzeségbe.

Lady Helena, Mary Grant és társaik végképp megnyugodtak, hogy a maorik babonája bosszúvágyuknál is erősebb, így nyugodtan beléptek a síremlékbe.

Az új-zélandi főnök udupája pirosra mázolt cölöpkerítés volt. Jelképek - valóságos tetoválások a fán - regéltek az elhunyt főnök előkelő rangjáról, hőstetteiről. A cölöpök között amulettek, kagylók és faragott kövek füzére himbálódzott. Az udupa belsejében zöld levélszőnyeg borította a földet. Közepén földkupac emelkedett, a frissen hantolt sírdomb.

Ott hevertek a főnök fegyverei: megtöltött, gyújtókupakkal ellátott puskák, lándzsája, zöld nefritkőből készült pompás baltája meg annyi lőszer, amennyire csak szüksége lehet az örök vadászmezőkön.

- Egész fegyvertár! - mondta Paganel. - Több hasznát fogjuk látni, mint az elhunyt! Milyen okosan teszik a bennszülöttek, hogy fegyvereiket magukkal viszik a túlvilágra!

- De hiszen ezek angol gyártmányú puskák! - mondta az őrnagy.

- Valóban - felelte Glenarvan -, meglehetősen ostoba dolog tűzfegyvert ajándékozni a bennszülötteknek! Most aztán a hódítók ellen fordítják őket, s igazuk is van. Mindenesetre mi jó hasznát látjuk ezeknek a puskáknak.

- Aminek azonban még nagyobb hasznát látjuk - felelte Paganel -, az a Kara-Tetének szánt élelmiszer és víz!

A halott barátai és rokonai valóban kitettek magukért. A bőséges élelmiszerkészlet főnökük iránt érzett nagyrabecsülésüket tanúsította. Annyi élelmiszer volt ott fölhalmozva, amennyi tíz embernek két hétre, a halottnak meg az örökkévalóságra elegendő. A készlet növényi ételekből: páfrányból, édes batátából és burgonyából állt. A burgonyát hajdan az európaiak honosították meg Új-Zélandon. Hatalmas edényekben az új-zélandi étkezéseknél elmaradhatatlan tiszta víz állt, s a tucatnyi művészien fonott kosárban valami ismeretlen, mézgás, zöld szeletkéket találtak.

A szökevények tehát napokra el voltak látva élelemmel, innivalóval. Nem kérették magukat, s a főnök rovására elköltötték első ebédjüket.

Glenarvan összeszedte a szükséges élelmiszert, és Olbinett gondjára bízta. A steward még a legnehezebb helyzetekben is sokat adott a formaságokra, s igen szegényesnek találta az étrendet. Meg aztán azt sem tudta, hogy tűz híján hogyan készítse el a gyökereket.

Paganel sietett segítségére; azt tanácsolta neki, hogy egyszerűen ássa el a páfrányokat és az édes répát.

A talaj felső rétegei nagyon melegek voltak, ha hőmérőt dugtak volna a földbe, azt tapasztalják, hogy hőmérséklete eléri a hatvan-hatvanöt fokot. Olbinett csaknem le is forrázta magát, mert mikor ásni kezdett, hogy eltemesse a gyökereket, a lyukból gőzoszlop tört elő, és sivítva lövellt egyölnyi magasba.

A steward rémülten visszahőkölt.

- Zárja el a csapot! - kiáltotta az őrnagy.

Azzal odafutott, és a két matróz segítségével kovatörmelékkel tömte be a lyukat. Paganel különös pillantással szemlélte a tüneményt, s így dünnyögött:

- No lám, no lám! Miért is ne...

- Nem sérült meg? - kérdezte Olbinett-től az őrnagy.

- Nem, Mac Nabbs úr - felelte a steward -, csak éppen váratlanul ért...

- Mennyi jótétemény! - kiáltott föl Paganel vidáman. - Kara-Tete étele, ivóvize után most itt van a tűz is! Valóságos földi paradicsom ez a hegy! Azt ajánlom, telepedjünk le itt, műveljük a földet, és rendezkedjünk be hátralevő napjainkra! Mi leszünk a Monganamu Robinsonjai! Hiszen semminek sem vagyunk híján ezen a lakályos hegyen!

- Valóban, semminek - mondta John Mangles -, a kérdés csak az, hogy vajon szilárdan áll-e?

- Hát nem éppen tegnap keletkezett - felelte Paganel. - De ha már oly régóta ellenáll a belső tüzek feszítőerejének, addig csak kitart, míg el nem megyünk innen.

- Az ebéd tálalva van - jelentette Olbinett oly ünnepélyesen, mintha csak Malcolm kastélyában gyakorolná hivatását.

A szökevények nyomban letelepedtek a kerítés tövébe, s nekiláttak az étkezésnek, melyet, mint az utóbbi időkben oly gyakran, most is a legnehezebb helyzetben terített elibük a jó szerencse.

Nem voltak válogatósak, de a páfránygyökér felől megoszlott a véleményük. Egyikük azt mondta, hogy kellemes, édes a zamata; másikuk azt állította, hogy mézgás, semmi íze sincs, meg nagyon rágós is. A földben sütött édes répát azonban nagyon ízletesnek találták. A földrajztudós megjegyezte, hogy Kara-Tete csöppet sem sajnálatra méltó.

Mihelyt csillapították éhségüket, Glenarvan azt ajánlotta, hogy haladéktalanul beszéljék meg a menekülés tervét.

- Máris!? - kiáltott fel Paganel őszintén sajnálkozva. - Máris el akarja hagyni ezt a csodálatos helyet!

- Tudja jól, Paganel úr - felelte lady Helena -, hogy még ha Capuában lennénk, akkor sem volna helyes Hannibál példáját követnünk!

- Asszonyom - mondta Paganel -, semmiképpen nem vetemednék arra, hogy ellentmondjak önnek; s minthogy ön úgy akarja, hogy vitatkozzunk, hát vitatkozzunk!

- Úgy gondolom - mondta Glenarvan -, addig kell megkísérelnünk a menekülést, míg nem az éhség szorít rá bennünket. Jó erőben vagyunk, használjuk ezt ki. Éjjel átvágunk a bennszülöttek gyűrűjén, s megpróbálunk eljutni a keleti völgyekbe.

- Kitűnő - felelte Paganel -, ha a maorik valóban átengednek bennünket.

- És ha föltartóztatnak minket? - kérdezte John Mangles.

- Akkor hatásos eszközökhöz folyamodunk! - felelte Paganel.

- Eszerint önnek vannak hatásos eszközei? - kérdezte az őrnagy.

- Bőven! - felelte Paganel, de közelebbről nem magyarázta meg, mire is gondol.

Most már csak az éjszakát kellett bevárniuk, hogy megkíséreljenek átjutni a bennszülöttek gyűrűjén.

A maorik nem tágítottak a hegy tövéből. Sőt, mintha, meg is gyarapodott volna a számuk a törzs később érkezett tagjaival. Itt-ott őrtüzek gyúltak a hegy lába körül. Mire a környező völgyek árnyba borultak, a Monganamu mintha egy hatalmas tűzrakásból meredt volna magasba; csúcsa a sötétbe veszett. Hatszáz lábnyira alant ott nyüzsgött, kiáltozott, zsivajgott az ellenséges tábor.

Kilenc órakor sűrű sötétség ülte meg a tájat; Glenarvan és John Mangles úgy határozott, hogy mielőtt társaikat a veszélyes útra vezetnék, földerítőútra indulnak. Tíz percen át nesztelenül ereszkedtek alá, és elérték a bennszülött vonalakat ötvenlábnyi magasban átszelő keskeny hegygerincet.

Eddig minden a legnagyobb rendben történt. Úgy látszott, hogy az őrtüzek mellett heverő maorik nem vették észre a két szökevényt. Még tettek néhány lépést. Hirtelen jobbról is, balról is pergőtűzbe fogták a hegygerincet.

- Vissza! - kiáltotta Glenarvan. - Macskaszemük van ezeknek a banditáknak! Vontcsövű puskával lőnek!

John Mangles és Glenarvan nyomban fölkapaszkodtak a hegy meredek lejtőin, és sietve megnyugtatták a puskalövésektől megriadt barátaikat. Glenarvan kalapját átütötte két golyó. Az összevissza lövöldöző bennszülöttek kettős sorfala között lehetetlen volt tehát a hegygerincre merészkedniük.

- Minthogy a bennszülöttek éberségét nem tudjuk kijátszani - mondta Paganel -, engedjék meg, hogy holnap én játsszam ki őket a magam módján!

Meglehetősen hűvös volt. Kara-Tete szerencsére legjobb hálóköntöseit és meleg vászonfű takaróit is magával hozta a sírba. A szökevények lelkiismeret-furdalás nélkül a takarókba burkolóztak, s a bennszülöttek babonájának védelmében hamarosan elaludtak a belső forrongástól remegő langyos földön, a kerítés mögött.

XV. Paganel hatásos eszközei

Másnap, február 17-én a kelő nap sugarai felébresztették a Monganamun alvókat. A maorik már régóta talpon voltak, s föl-alá járkáltak a hegy lábánál, de őrjáratuk szokott útvonaláról nem tértek le. Dühödt üvöltözés fogadta a megszentségtelenített palánkok mögül előlépő európaiakat.

A szökevények végigtekintettek a környező hegycsúcsokon, a még ködben úszó völgyeken, s a reggeli szélben fodrozódó Taupoi-tavon.

Aztán Paganel köré gyűltek, tekintetükkel faggatták: valamennyien kíváncsiak voltak új terveire.

Paganel nyomban ki is elégítette társai aggódó kíváncsiságát.

- Barátaim - mondta -, tervem azért nagyszerű, mert ha nem is kelti a várt hatást, ha kudarcot is vallunk vele, rosszabb helyzetbe nem kerülünk. De sikerülnie kell, és sikerülni is fog.

- Mi a terve? - kérdezte Mac Nabbs.

- Elmondom - felelte Paganel. - A bennszülöttek babonájának köszönhetjük ezt a menedéket. Ennek a babonás hitnek kell bennünket innen kiszabadítania. Ha sikerül meggyőznöm Kai-Kumut, hogy szentségtörésünk miatt lesújtott ránk az ég haragja, egyszóval, ha sikerül elhitetnem vele, hogy szörnyű halál áldozatai lettünk, mit gondolnak, barátaim, elhagynák a bennszülöttek a Monganamu tövét? Visszatérnének a falujukba?

- Kétségtelenül - felelte Glenarvan.

- Miféle szörnyű halállal fenyeget bennünket? - kérdezte lady Helena.

- A szentségtörők halálával, barátaim - felelte Paganel. - A bosszúálló tűz itt van a lábunk alatt. Nyissunk utat neki!

- Micsoda! - kiáltott fel John Mangles. - Tűzhányót akar csinálni?

- Igen, egy mesterséges vulkánt, rögtönzött vulkánt, melynek mi irányítjuk a működését! A föld alatti gőzök és tüzek napvilágra kívánkoznak! Intézzük úgy, hogy a hasznunkra kitörjön a vulkán!

- Jó ötlet - mondta az őrnagy. - Ezt jól kigondolta, Paganel!

- Értik, ugye? - folytatta a földrajztudós. - Azt színleljük, hogy az új-zélandi Plutó[81] tüze elemésztett bennünket, s belevesztünk Kara-Tete sírjába...

- Két-három, vagy ha úgy fordul, öt napig is ott maradunk, vagyis mindaddig, míg a bennszülöttek elhiszik, hogy meghaltunk, és föladják a játszmát.

- És ha meg akarnak győződni arról, hogy valóban elért-e bennünket a büntetés? Ha följönnek a hegyre?

- Nem, kedves Mary, nem jönnek fel - felelte Paganel. - A hegy tabu, s mikor majd elnyeli a szentségtörőket is, még szigorúbban tabunak tekintik!

- Valóban nagyon leleményes terv - mondta Glenarvan. - Csak az hiúsítja meg, ha a bennszülöttek továbbra is ott maradnak a hegy lábánál, mindaddig, míg ki nem fogy az élelmünk. Ez azonban nem valószínű, főleg, ha jól játsszuk a szerepünket.

---

[81] A görög hitregékben az alvilág istene

- Mikor tesszük ezt a végső kísérletet? - kérdezte lady Helena.

- Még ma este - felelte Paganel -, a legmélyebb sötétségben.

- Helyes! - mondta az őrnagy. - Paganel, maga valóságos lángész! Nem egykönnyen lelkesedem, de ezúttal biztosra veszem a sikert. Olyan kis csodát tálalunk nekik, mely egy évtizeddel késlelteti majd a megtérésüket! Bocsássák meg nekünk a misszionáriusok!

Paganel tervét tehát elfogadták, s tekintettel a maorik babonás hitére, valóban sikerülhetett, sikerülnie kellett. Most már csak végre kellett hajtaniuk. Az ötlet jó volt, de a megvalósítás már nehezebb. Vajon nem nyeli el a vulkán a vakmerőket, akik krátert merészelnek vágni az oldalába? Vajon úrrá tudnak-e lenni rajta, vajon tudják-e majd irányítani a fékevesztett, gőz-, láng- és lávaözönt? Vajon nem szakad-e bele az egész hegy valami lángoló mélységbe? Olyan természeti erőkhöz kell nyúlniuk, melyek felett a természet az egyeduralkodó.

Paganel számolt a nehézségekkel, óvatosan, körültekintően szándékozott dologhoz látni. Nem volt szükségük arra, hogy valóságos kitörés szörnyűségeit idézzék elő, hiszen a látszata is elegendő, hogy megtévessze a maorikat.

Milyen hosszúnak tűnt a nap! Valamennyien a véget nem érő órákat számlálták. Mindent előkészítettek a menekülésre. Az udupa élelmiszerkészletét fölosztották egymás között, s kis csomagokat készítettek belőle. A törzsfőnök síremlékében összeszedett csomagokat néhány gyékény és lőfegyver egészítette ki. Ezeket az előkészületeket természetesen a palánk mögött, a bennszülöttek tekintetétől rejtve végezték.

Hat órakor a steward kiadós vacsorát tálalt föl. Vajon hol és mikor ehetnek újra a környező völgyekben? Nem tudhatták. Előrelátásból ettek tehát. Wilson fogott fél tucat kövér patkányt, Olbinett megpárolta őket, ez volt a vacsora fő fogása. Lady Helena és Mary nem volt hajlandó megízlelni ezt az Új-Zélandban oly nagyra becsült vadat, a férfiak azonban úgy belaktak belőle, akár a tősgyökeres maorik. Valóban kitűnő, zamatos hús volt, s a hat rágcsálót csontig elrágcsálták.

Alkonyodott. A nap sűrű, viharos felhők mögé bukott. A látóhatárt villámok szabdalták, s a távolban mennydörgés morajlott.

Paganel nagy örömmel üdvözölte a vihart; terveinek hatásos segítőjét látta benne, s úgy vélte, pompásan kiegészíti majd a színjáték élethű rendezését. A bennszülöttek babonásan tartanak a természeti jelenségektől. Az új-zélandiak hite szerint a mennydörgés Nui-Atua isten haragos szava, a villám meg szeme bosszús nyilazása. Olyan lesz majd, mintha az istenség személyesen jelent volna meg, hogy megbüntesse a tabu megszentségtelenítőit.

Nyolc órakor a Monganamu csúcsa mély sötétségbe borult. Az ég fekete hátterén hatásosan tükröződnek majd a Paganel szította lángok.

A maorik már nem láthatták foglyaikat. Elérkezett a cselekvés pillanata.

Gyorsan kellett dolgozniuk. Glenarvan, Paganel, Mac Nabbs, Robert, a steward és a két matróz együttesen munkához látott.

A kráter helyét Kara-Tete sírjától harminclépésnyire jelölték ki. Fontos volt ugyanis, hogy a kitörés megkímélje az udupát, mert azzal együtt eltűnt volna a hegy tabu mivolta is. Paganel észrevette, hogy a kiválasztott helyen, az ott álló hatalmas sziklatömb alól meglehetősen erősen tör föl a gőz. A szikla egy apró, természetes krátert takart el a hegytetőn, és súlyával megakadályozta a föld alatti tüzek kitörését. Ha sikerülne kimozdítaniuk a helyéből, a gőz és a láva nyomban özönleni kezdene a fölszabadított nyíláson át.

Glenarvanék az udupa belsejében kiszaggatott póznákat emelőként használták, s nekifeszültek a sziklatömbnek. Együttes erőfeszítésük nyomán megingott a szikla. Afféle kis árkot ástak neki a hegyoldalban, hogy könnyebben gördülhessen alá. Ahogy megemelték a sziklát, a föld egyre erősebben rengett.

Az elvékonyodott földréteg alól, mint valami kemencéből, lángok tompa dübörgése és gőzök sivítása hallatszott. A vakmerő munkások valóságos küklopszok[82] módjára bolygatták meg a föld tüzét. Szótlanul dolgoztak. Hamarosan több helyütt megrepedt a talaj, forró gőz csapott fel, és adta tudtukra, hogy a hely veszélyessé vált. Egy utolsó erőfeszítéssel kimozdították a sziklatömböt, az megindult a lejtőn, majd eltűnt.

A vékony földkéreg abban a pillanatban engedett. Heves robajjal tűzoszlop emelkedett az ég felé, míg a forró víz és a láva a bennszülöttek tábora és az alacsonyabb völgyek felé ömlött.

Az egész hegycsúcs megremegett, már-már azt hihették, hogy a hegy mindenestül valami feneketlen mélységbe roskad.

Glenarvannak és társainak alig volt ideje az udupa belsejébe menekülni a kitörés elől; még így is cseppent rájuk néhány, kilencvenöt fokos vízcsepp. A víznek eleinte enyhe húsleves szaga volt, de ez hamarosan erős kénszaggá változott.

Az iszap, a láva, a vulkáni törmelékek egyetlen tömeggé vegyültek. A Monganamu oldalát tűzpatakok barázdálták. A közeli hegyeket bevilágította a kitörés fénye; a mély völgyekben visszfények gyúltak.

Valamennyi bennszülött üvöltve ugrott föl a táboruk közepén fortyogó láva égetésére. Akiket nem ért utol a tűzfolyam, azok a környező dombokra menekültek, majd elrettenve visszafordultak, és bámulták az ijesztő jelenséget, a vulkánt, melybe az ő istenük taszítja a szent hegy megszentségtelenítőit. Egy-egy pillanatra, mikor elhalkult a kitörés robaja, hallatszott, mint kiabálják a babonás szót:

- Tabu! Tabu! Tabu!

Eközben hatalmas mennyiségű gőz, tüzes kő és láva tört elő a Monganamu kráteréből. Ez már nem holmi egyszerű gejzír volt, mint amilyenek ott buzognak az izlandi Hekla hegy körül; ez maga a Hekla volt. Mivel a Tongariro elvezetőnyílásai elégségesek voltak távozásukhoz, a vulkáni anyagot a hegycsúcs kérge mindeddig visszafogta, most azonban, mikor új utat nyitottak számára, roppant erővel tódult elő. Ezen az éjszakán a fizika törvényeinek megfelelően a sziget többi vulkánkitörése minden bizonnyal veszített megszokott erejéből.

Egy órával azután, hogy ez a vulkán megjelent a világ színpadán, izzó lávapatakok folytak a Monganamu oldalán. A patkányok seregestül rontottak elő lakhatatlanná vált lyukaikból, s menekültek a lángba borult talajról.

A feltámadt viharban Glenarvan aggodalommal látta, hogy a tűzhányó egész éjjel változatlan erővel működik, s a kitörés egyre tágítja a kráter száját.

A foglyok a cölöpkerítés mögé rejtőzve figyelték a természeti jelenségek riasztó erősbödését.

Megvirradt. A tűzhányó dühe csak nem csillapodott. A lángok közé sűrű sárgás gőzök vegyültek, s mindenfelé lávafolyamok hömpölyögtek.

Glenarvan hevesen dobogó szívvel lesett ki a palánk hasadékain, és a bennszülöttek táborát figyelte.

---

[82] Egyszemű óriások a görög mondákban; villámokat és mennyköveket készített Zeusz számára.

A maorik a környező fennsíkokra menekültek a kitörés elől. A hegy lábánál néhány szénné égett holttest hevert. Távolabb, a pah irányában, a láva vagy húsz kunyhót felperzselt, még most is füstölögtek. Az itt-ott csoportokba verődött új-zélandiak babonás rémülettel meredtek a Monganamu füstbe borult csúcsára.

A harcosok között Glenarvan fölismerte Kai-Kumut. A főnök a hegy lávától megkímélt oldalán elment a kúp tövéig, de az alsó lejtők előtt megállt.

Kinyújtotta karját, mint valami ördögűző pap, és néhány fintort vágott. A foglyok megértették: mint azt Paganel megjósolta, Kai-Kumu még szigorúbb tabuvá nyilvánította a bosszúálló hegyet.

Nem sokkal ezután a bennszülöttek hosszú sorokban leereszkedtek a pah felé vezető kanyargós ösvényeken.

- Elmennek! - kiáltott fel Glenarvan. - Elhagyják őrhelyüket! Sikerült a haditerv! Kedves Helenám, drága barátaim, mi meghaltunk, minket betemetett a hegy! De ma éjjel föltámadunk, elhagyjuk sírunkat, és elmenekülünk e barbár népek közül!

Képzelhető, mekkora volt az öröm az udupában! Valamennyiük szívébe visszatért a remény. A bátor utazók elfeledték a múltat, a jövőt, s csak a jelennel gondoltak. Pedig nem könnyű napok várnak rájuk, az ismeretlen vidékeken keresztül csak nehezen juthatnak el valami európai településre. Mégis úgy érezték, mivel Kai-Kumut sikerült megtéveszteniük, Új-Zéland valamennyi bennszülöttje felől biztonságban lehetnek.

Az őrnagy nem rejtette véka alá mélységes megvetését a maorik iránt, számtalan díszes jelzővel illette őket. Paganellal versengve elmondták őket mindennek: ostobának, szamárnak, a Csendes-óceán bolondjainak, a sarkok hülyéinek... Nem fogytak ki a jelzőkből.

Egy teljes napnak kellett még eltelnie a menekülésig. Ezt az időt a szökés tervének megbeszélésére fordították. Paganel gondosan megőrizte Új-Zéland térképét, s azon kikereshette a legbiztonságosabb ösvényeket.

Hosszas tanácskozás után a szökevények úgy döntöttek, hogy keletnek, a Plenty-öböl felé indulnak. Ismeretlen, de valószínűleg lakatlan területen kell majd átvágniuk. Az utazók már hozzászoktak ahhoz, hogy küzdjenek a természeti nehézségekkel, akadályokkal; csak a maorikkal való találkozástól tartottak. Mindenáron el akarták kerülni őket, a keleti partra akartak eljutni, ahol néhány hittérítő telep áll. A szigetnek ezt a vidékét a háború pusztításai mindeddig elkerülték, s a bennszülött csapatok nem is portyáznak arrafelé.

A Taupoi-tavat a Plenty-öböltől elválasztó távolságot száz mérföldre becsülték. Napi tízmérföldes gyaloglással tíz nap alatt megtehetik az utat. Fáradságos utazás lesz, de a bátor kis csapat nem törődött ezzel. Ha eljutnak a missziós telepekre, ott majd kipihenik magukat, s bevárják a kedvező alkalmat, hogy Aucklandbe menjenek, hiszen továbbra is ebbe a városba szerettek volna eljutni.

Miután mindebben megállapodtak, ismét a bennszülötteket figyelték. Valamennyien eltűntek a hegy alól; s mikor a Taupo völgyeire sötétség borult, a maorik jelenlétét egyetlen őrtűz sem jelezte a hegy tövében. Szabad volt az út.

Kilenc órakor, sűrű sötétben Glenarvan jelt adott az indulásra. Kara-Tete holmijával fölszerelve, társaival együtt óvatosan lépkedett a Monganamu lejtőjén. Éberen figyelve, fülelve John Mangles és Wilson haladt az élen. A legapróbb neszre megtorpantak, fürkészve meredtek a legapróbb fényre. Úgy ereszkedtek lefelé valamennyien, hogy minél jobban beleolvadjanak a hegyoldalba.

A csúcs alatt kétszáz lábnyira John Mangles és matróza elérte a veszélyes hegygerincet, melyet tegnap oly éberen őriztek a bennszülöttek. Ha a maorik netán ravaszabbak voltak a menekülőknél, ha visszavonulást színleltek, hogy lecsalogassák a szökevényeket, ha nem tévesztette meg őket a vulkáni kitörés, itt ezen a helyen derül ki, hogy a közelben vannak-e. Glenarvan hiába bizakodott, Paganel tréfálkozása sem nyugtatta meg, nem tudott erőt venni rettegésén. Szeretteinek élete forog kockán tíz percen át, míg végighaladnak a hegygerincen. Érezte, mint dobog a görcsösen belekapaszkodó Helena szíve.

Visszakozásra sem ő, sem John Mangles nem gondolt. A fiatal kapitány a sötétség leple alatt elsőnek kúszott föl a keskeny hegygerincre, s valahányszor egy helyéből kimozdított kő a fennsíkra gurult, megállt. Ha a bennszülöttek még mindig ott rejtőznek a lejtő tövében, ezek a gyanús zajok félelmetes pergőtüzet válthattak ki.

A menekülők kígyóként siklottak alá a lejtős hegygerincen, s így nem haladtak gyorsan. Mikor John Mangles eljutott a nyereg legalacsonyabb pontjára, alig huszonöt láb választotta el őket attól a fennsíktól, ahol előző este még a bennszülöttek táboroztak. Onnan aztán a hegygerinc meglehetősen meredeken ismét fölfelé tartott, és negyedmérföldnyire egy erdőbe vezetett.

Az alacsony részen szerencsésen túljutottak, s az utazók szótlanul nekivágtak a kapaszkodónak. A facsoport láthatatlan volt a sötétben, de tudták, hogy ott van, s ha csak valami kelepce nem vár rájuk, Glenarvan azt remélte, hogy ott biztonságban lesznek. Tudta azt is, hogy most már nem védi őket a tabu. A hegygerinc emelkedő része már nem a Monganamuhoz tartozott, hanem a Taupoi-tó keleti oldalán emelkedő hegyekhez. Így tehát nem csupán puskalövésektől kellett tartaniuk, de attól is, hogy a bennszülöttek közvetlen közelből támadnak rájuk.

Tíz percen át a kis csapat alig észrevehetően haladt a magasabban fekvő fennsíkok felé. John még nem látta a sötét erdőt, de az már nem lehetett messzebb kétszáz lábnyinál.

Hirtelen megtorpant, visszahőkölt. Valami neszt vélt hallani a sötétségben. Tétovázása társait is megállította.

Társai nagy aggodalmára sokáig mozdulatlanul állt. Leírhatatlan szorongással várakoztak. Talán vissza kell fordulniuk a Monganamu csúcsára?

A zaj nem ismétlődött meg, így John tovább kapaszkodott a hegygerinc keskeny ösvényén.

A sötétben hamarosan kirajzolódott az erdő elmosódott körvonala. A menekülők néhány lépéssel elérték, és meghúzták magukat a sűrű lombok között.

XVI. Két tűz között

Az éjszaka kedvezett a menekülőknek. Ki kellett hát használniuk, hogy elhagyják a Taupoi-tó környékét. Paganel állt a kis csapat élére, s a nehéz hegyi úton ismét tanúságot tett csodálatos tájékozódóképességéről. Meglepő ügyességgel haladt a sötétben, habozás nélkül tért rá az alig látható ösvényekre, s egy lépéssel sem tért el a helyes iránytól. Hogy nüktalop volt, az persze sokban segítette; macskaszemével a legapróbb tárgyakat is meglátta a sűrű sötétségben.

Három órán át megállás nélkül haladtak a keleti hegyoldal elnyúló lejtőin. Paganel kissé délkelet felé kanyarodott, hogy abba a szűk völgybe jusson, ahol a Kaimanawa és a Wahiti hegy között az aucklandi út kanyarog a Hawkes-öböl felé. Úgy tervezte, hogy a szoroson túl letér az útról, s a magas hegyek között, lakatlan vidékeken át halad a part felé.

Reggel kilenc órára tizenkét mérföldet tettek meg tizenkét óra alatt. Nem kívánhattak többet a gyönge, de hősies nőktől. A hely egyébként is alkalmasnak tűnt a táborozásra. A menekülők elérték a két hegyláncot elválasztó szorost. A délre tartó oberlandi utat jobb kéz felől maguk mögött hagyták. Térképpel a kezében Paganel északkeletnek kanyarodott, és tíz órakor a kis csapat egy meredek, kiugró szirtfokra érkezett.

Elővették elemózsiájukat, s jóízűen falatozni kezdtek. Mary Grant és az őrnagy mindeddig nem sokra becsülte a páfránygyökeret, most azonban ők is jól belaktak belőle.

A pihenő délután két óráig tartott, majd ismét nekivágtak a keletre tartó útnak, s este a hegyektől nyolcmérföldnyire pihentek meg az utazók. A szabad ég alatt sem kéretették magukat, hogy elaludjanak.

Másnap meglehetősen nehéz út állt előttük. A Wahiti hegylánctól keletre vulkanikus tavak, gejzírek és szolfatárák különös vidékén kellett átkelniük. A szemnek több gyönyörűségére szolgált ez a táj, mint a lábnak. Negyedmérföldenként kerülőket, vargabetűket kellett tenniük, akadályok álltak elibük; mindez nagy erőfeszítést követelt, de a természet színjátéka csodálatosan változatos volt.

Ezen a húsz négyzetmérföldnyi hatalmas területen számtalan módon törtek felszínre a föld alatti erők. Rovarok milliójával népes, különösen áttetsző sós patakok bukkantak elő a teacserjék közül. Átható puskaporszagot árasztottak, s partjaikat hófehér üledékkel borították. Vizük forró volt, míg a környező többi patak fagyosan áradt tova. Partjaikon hatalmas páfrányok nőttek, az 500 millió év előtti szilurkori növényzettel azonos környezetben.

Mint valami park szökőkútjai, mindenfelől gőzbe burkolt vízsugarak szöktek a magasba; egyikük szakadatlanul működött, míg másikuk, mintha a szeszélyes Plutó irányítaná őket, csak időnként lövellt föl. Úgy helyezkedtek el egymás fölött a természetes amfiteátrum körbefutó emeletein, mint valami divatos szökőkút lépcsőzetes medencéi; vizük apránként elvegyült a fehér gőzboltozat alatt, és a gigászi lépcső félig áttetsző fokait lassan elemésztve, forró zuhatagként szakadtak a tavakba.

Távolabb a hővízű forrásokat és a zúgó gejzíreket szolfatárák követték. A talajt mintha hatalmas pattanások borították volna. Megannyi félig kihunyt, repedezett kráter volt; számtalan hasadékukból különböző gázok szivárogtak. A levegőt kénsav kellemetlen, csípős szaga töltötte be. A kén kristályos rögei kéreggel borították a talajt. Hosszú évszázadok óta kihasználatlan kincsek halmozódtak itt, ha Szicília kénbányái egy napon kimerülnek, az ipar kétségtelenül Új-Zélandnak erről az alig ismert vidékéről szerzi majd be szükségletét.

Gondolható, milyen fáradságába került az utazóknak, hogy átvergődjenek a sok akadályon. Nehezen találtak táborozásra alkalmas helyet, s a vadászok puskája előtt egyetlen olyan madár sem repült el, mely méltó lett volna arra, hogy Olbinett megkopassza. Így hát legtöbbször páfránnyal és édes répával kellett beérniük, de ez a sovány eledel nemigen öntött friss erőt a kis csapat tagjaiba. Valamennyien türelmetlenül várták, hogy végre maguk mögött hagyják ezt a kietlen, puszta tájat.

Négy teljes napba telt, mire átjutottak ezen a járhatatlan vidéken. Csak február 23-án üthettek tábort ötvenmérföldnyire a Monganamutól, annak a névtelen hegynek a tövében, melyet Paganel térképén meg is találtak. Szemük előtt bozótos síkság terült el, s a látóhatáron ismét föltűntek a hatalmas erdők.

Ez jó jel volt, feltéve persze, ha a lakható környék nem vonzott oda sok bennszülöttet. Az utazók mindeddig nyomukat sem látták.

Ezen a napon Mac Nabbs és Robert három kivit ejtett el; a három madár ott díszelgett a tábor asztalán, de nem sokáig, mert pillanatok alatt mindenestül fölfalták őket.

A desszertnél, az édes répa és a burgonya között, Paganel egy indítvánnyal állt elő, melyet valamennyien lelkesen elfogadtak.

Azt ajánlotta, hogy a háromezer láb magasba, a felhők közé meredő névtelen hegyet nevezzék el Glenarvan hegynek. Térképébe gondosan be is jegyezte a skót lord nevét.

Az út hátralevő része egyhangú volt. A tavaktól a Csendes óceánig mindössze két-három említésre méltó esemény történt.

Egész nap síkságokon és erdőkben meneteltek. John a nap és a csillagok állásából határozta meg az útirányt. A kegyetlenül megviselt utazókat egyre növekvő fáradtság késleltette, s már alig várták, hogy a missziós telepekre érkezzenek.

Útközben azért beszélgettek, társalogtak, de nem együttesen. A kis csapat csoportokra oszlott; a csoportokat nem a nagyobb rokonszenv alakította ki, hanem inkább a közös érdeklődési kör.

Glenarvan legtöbbször egyedül lépdelt, ahogy közeledtek a tengerparthoz, egyre többet gondolt a Duncanra meg a legénységre. Megfeledkezett arról, hogy Aucklandig őket is veszély fenyegeti, s csak legyilkolt legénységére gondolt. A rettenetes kép nem hagyta nyugodni.

Harry Grantról már nem esett szó. Miért is beszéltek volna róla, hiszen már semmit sem tehettek érte. Legfeljebb lánya és John Mangles emlegették olykor beszélgetéseik során.

John egy szóval sem emlékeztette a lányt a wareatuabeli utolsó éjszaka vallomására. Tapintatosabb volt, semhogy tudomásul vette volna a végső kétségbeesésben mondott szavakat.

Mikor Harry Grantról beszélt, John még mindig újabb kutatóutakat tervezett. Bizonygatta Marynek, hogy Glenarvan ismét megpróbálkozik az ezúttal kudarcba fulladt vállalkozással. Abból indult ki, hogy az irat kétségtelenül hiteles, tehát Harry Grant él valahol. Ha az egész világot át kell kutatniuk érte, akkor is rátalálnak. Mary mámorosan hallgatta ezeket a szavakat; egyazon gondolat fűzte őket össze, s most azonos reménységben találtak egymásra. Lady Helena gyakran részt vett beszélgetéseikben; ő nem táplált olyan ábrándos reményeket, mint a két fiatal, de azért óvakodott attól, hogy a szomorú valóságra ébressze őket.

Eközben Mac Nabbs, Robert, Wilson és Mulrady a kis csapat közelében vadászott, s mindnyájan beszolgáltatták a maguk zsákmányát.

Paganel, elmaradhatatlan vászonfű köpenyébe burkolózva, félrehúzódott a többiektől, és szótlanul, gondolataiba mélyedve bandukolt.

Noha a megpróbáltatások, a veszélyek, a fáradtság, a nélkülözés a legjobb jellemeket is ingerlékennyé, sértődőssé teszi, a kis csapat egységes maradt, tagjai odaadóan ragaszkodtak egymáshoz, bármelyikük életét áldozta volna a többiért.

Február 25-én folyó állta útjukat, Paganel térképe szerint a Wakari volt. Átgázoltak rajta.

Két napon át cserjés síkságon vezetett az útjuk. Feleúton jártak a Taupoi-tó és a tengerpart között; fárasztó, de eddig veszélytelen út volt.

Azután hatalmas, az ausztráliai erdőségekre emlékeztető, véget nem érő erdők tűntek fel. Az eukaliptuszfák helyett itt kaurifák nőttek. Négyhónapos utazásuk alatt Glenarvanék már belefásultak a sok látnivalóba, de most elbűvölten nézték ezeket a hatalmas fenyőket, a libanoni cédrus és kaliforniai mammutfa méltó vetélytársait. A kaurifa törzse az ágak eredetéig százlábnyira is megnő. Elszigetelt csoportokban tenyésztik, így az erdő nem is fákból, hanem számtalan facsoportból áll, melyek kétszáz lábnyi magasba nyújtóztatják zöld lombernyőjüket.

Néhány fiatalabb, alig százéves fenyő az európai vörösfenyőre hasonlított. Hegyes kúpban végződő, sötét koronájuk volt. Az idősebbek, az öt vagy hat évszázados fák, ágaik kibogozhatatlan szövevényén hatalmas lombsátrakat tartottak. Az új-zélandi erdők pátriárkáinak ötven láb kerületű hatalmas törzseit az utazók valamennyien összefogódzkodva sem érték körül.

Három napon át a kis csapat e roppant boltívek alatt, agyagos talajon haladt, melyre ember eddig sosem lépett. Ez abból is látszott, hogy a kaurifák tövében mindenfelé oly nagy halom gyanta gyűlt össze, hogy esztendőkre fedezhette volna a bennszülöttek gyantakivitelét.

A vadászok kivicsapatokra bukkantak. Ezek a különös madarak, melyeket alig találni a maorik lakta vidéken, a sűrű erdőkbe menekültek az új-zélandi kutyák elől. Most kiadós és egészséges táplálékul szolgáltak az utazóknak.

Paganel egyszer a sűrű bozótban hatalmas madarakat pillantott meg. Fölébredt benne a természettudós kíváncsisága, társait is hívta, és fáradtsággal nem törődve az őrnaggyal és Roberttel a nyomukba iramodott.

Érthető volt a földrajztudós lázas kíváncsisága, hiszen úgy vélte, hogy ezek a madarak a dinormisok fajtájához tartozó moák, melyek néhány tudós szerint már kihaltak. Ez a találkozás azonban igazolta Hochstetter és más utazók nézetét, bebizonyította, hogy ez a szárnyatlan madáróriás még most is létezik Új-Zélandban.

A Paganel üldözte moák, a megatheriumok és a pterodactylusok kortársai, vagy tizennyolc láb magasak voltak, afféle túlméretezett és gyáva struccok. Hihetetlen gyorsan menekültek. Rohantukban még a puskagolyó sem állította meg őket. Néhány percnyi hajsza után az utolérhetetlen moák eltűntek a magas fák mögött, a vadászok hiába pazarolták a puskaport és hiába futottak egy nagyot.

Március elsején este Glenarvan és társai végre elhagyták a roppant kaurierdőt, s az ötezerötszáz lábnyi magas Ikirangi-hegy tövében ütöttek tábort.

A Monganamutól idáig csaknem száz mérföldet tettek meg. A tengerpart még harminc-mérföldnyire volt. John Mangles annak idején azt remélte, hogy tíz nap alatt megteszik ezt az utat, de akkor még nem tudta, mennyi nehézségbe ütköznek majd ezen a vidéken.

A kerülők, az útjukba álló akadályok, a rossz tájékozódás ötödével meghosszabbította az utat, így az Ikirangihoz érve az utazók teljesen kimerültek.

Pedig még jó kétnapi gyalogút állt előttük a partig, s most új erőre, fokozott éberségre volt szükségük, mert ismét bennszülöttekkel népes vidékre érkeztek.

Valamennyien leküzdötték fáradtságukat, és másnap hajnalban a kis csapat ismét útnak indult.

A jobbra maguk mögött hagyott Ikirangi-hegy és balra a háromezer-hétszáz láb magasba nyúló Hardy-hegy között igen keserves útjuk volt. Itt mintegy tízmérföldnyi hosszú síkság terült el előttük; a síkságot shupple-jack, azaz joggal „fojtogató indá”-nak nevezett hajlékony lián nőtte be. Minden egyes lépésnél belegabalyodott kezük, lábuk; a liánok kígyóként tekeredtek az utazók teste köré. Két napon át csak baltával nyithattak maguknak utat, csak így harcolhattak a százfejű hidrával, ezzel a kellemetlen, szívós növénnyel, amit Paganel szívesen sorolt volna a növényállatok rendjébe.

Ezen a síkságon vadászni sem lehetett, így a vadászok nem tehettek szert a napi zsákmányra. Élelmiszerkészletük kifogyóban volt, pótolni nem tudták, víz sem volt, hogy a fáradtságtól még gyötrőbb szomjukat csillapítsák.

Glenarvan és társai rettenetesen szenvedtek, lelkierejük most első ízben már-már cserben-hagyta őket.

Lélektelen testként vonszolták magukat, csak a mindennél erősebb életösztön vezette őket. Eljutottak a Dottin-fokra, a Csendes-óceán partjára.

A parton néhány elhagyott kunyhó állt: egy falu romjai. Nemrégiben háború dúlt a vidéken; mindenfelé fosztogatás, tűzvész nyomai látszottak. A boldogtalan utazókra itt újabb rettenetes megpróbáltatás várt.

A tengerpart mentén bolyongtak, mikor egymérföldnyire hirtelen bennszülött csapat bukkant fel, s fegyvereiket rázva feléjük rohantak. Glenarvanék mögött a tenger volt: semerre sem menekülhettek. Glenarvan összeszedte maradék erejét, s már éppen harcra készült, mikor John Mangles fölkiáltott:

- Egy csónak! Csónak!

Húszlépésnyire valóban ott várakozott a fövenyen egy hatevezős csónak. Szempillantás alatt vízre taszították, beleugráltak, s menekültek a veszélyes partról. John Mangles, Mac Nabbs, Wilson és Mulrady az evezőket, Glenarvan a kormányt ragadta meg; a két nő, Robert meg Olbinett pedig elnyúlt a csónak fenekén, Glenarvan mellett.

Tíz perc alatt a csónak negyedmérföldnyire távolodott a parttól. A tenger nyugodt volt. A menekülők hallgattak.

John nem akarta, hogy túlságosan eltávolodjanak a parttól, s már éppen utasítást akart adni, hogy a part mentén haladjanak, amikor az evező hirtelen megállt a kezében.

A Lottin-fok mögül három pirog bukkant föl, nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy üldözőbe vegye őket.

- Nyílt tengerre! Tengerre! - kiáltotta. - Inkább a habokba vesszünk!

A négy férfi a nyílt tenger felé hajtotta a csónakot.

Fél órán át sikerült tartaniuk a távolságot az üldözőktől, de a szerencsétlenek olyan elcsigázottak voltak, hogy erejük egyre lankadt, és a három pirog szemlátomást közelített hozzájuk. Mindössze két mérföld választotta el őket. Semmi módon nem menekülhetnek a bennszülöttek elől, akik hosszú puskákkal voltak fölfegyverezve, s már lőni készültek.

Mit tehetett volna Glenarvan? A csónak végében állva valami álombeli segítséget keresett a látóhatáron. Mit várt? Mit akart? Talán valami előérzete volt?

Tekintete hirtelen fölcsillant, s egy távolba vesző pontra mutatott.

- Hajó! - kiáltotta. - Barátaim! Hajó! Evezzetek! Evezzetek!

A négy evezős egyike sem fordult meg, hogy a váratlanul felbukkanó hajó felé pillantson. Minden evezőcsapás számított. Csak Paganel egyenesedett föl, s látcsövét a megjelölt pontra szegezte.

- Igen! - mondta. - Hajó! Gőzös! Teljes erővel közeledik! Felénk tart! Rajta, bajtársaim!

A menekülők erőre kaptak, s szapora evezőcsapásokkal még fél órán át sikerült megőrizniük előnyüket. A gőzös egyre tisztábban látszott. Már kivehető volt két bevont vitorlájú árboca és gomolygó fekete füstje. Glenarvan átadta a kormányt Robertnek, megragadta Paganel távcsövét, s egy pillanatra sem vesztette szem elől a hajót.

John Mangles és társai nem tudták mire vélni, mikor látták, hogy Glenarvan arca egyszer csak megrándul, elsápad, és a messzelátó kihullik a kezéből.

- A Duncan! - kiáltott fel Glenarvan. - A Duncan és a fegyencek!

- A Duncan! - kiáltott fel John Mangles is.

Ezzel eleresztette az evezőt, és fölugrott.

- Igen! - suttogta Glenarvan megtörten. - Halál mindkét oldalról!

Valóban a jacht volt, nem tévedhettek, a jacht fegyenc legénységével! Az őrnagy nem tudott magába fojtani egy káromkodást. Ez már igazán sok volt a jóból!

A csónak most magára hagyva himbálózott. Hova is irányíthatnák? Merre meneküljenek? Hogyan is választhatnának a bennszülöttek és a fegyencek között?

A legközelebbi bennszülött csónakból lövés dörrent. A golyó Wilson evezőjét találta el. Néhány evezőcsapással a Duncan felé közelítettek.

A jacht teljes gőzzel haladt, és már csak félmérföldnyire volt. Mindenfelől elvágták az útjukat. John Mangles nem tudta, merre tartson, merre meneküljön. A két szerencsétlen, halálra rémült nő térdre hullva imádkozott.

A bennszülöttek pergőtüzet nyitottak; a golyók csak úgy záporoztak a csónak körül. E pillanatban hatalmas dörrenés hallatszott, s a jachtról ágyúgolyó repült el a menekülők feje fölött. Két tűz közé kerültek. Csónakjuk mozdulatlanul állt a Duncan és a bennszülöttek csónakjai között.

John Mangles őrjöngő kétségbeesésében fejszét ragadott. Léket akart ütni a pirogon, hogy szerencsétlen társaival együtt a tengerbe veszejtse magát. Robert fölkiáltott:

- Tom Austin! Tom Austin! Ott van a fedélzeten! Látom! Fölismert bennünket! Kalapjával integet!

John fejszét markoló keze fönnakadt a levegőben.

Újabb ágyúgolyó süvített el a fejük fölött; kettéhasította a legközelebbi pirogot. A Duncanon hatalmas „éljen” harsant.

A rémült bennszülöttek eszeveszetten menekültek a partra.

- Ide! Ide hozzánk! - kiáltotta John Mangles.

Néhány perc múlva mind a tíz menekült, maguk sem tudták, hogyan, miként, de biztonságban a Duncan fedélzetén volt.

XVII. Mit keresett a Duncan Új-Zéland keleti partján?

Nincs toll, mely leírhatná, mit is érzett Glenarvan, mit éreztek barátai a régi skót dal hallatán. Amikor a Duncan fedélzetére léptek, a dudás rázendített a malcolmi nemzeti dalra, s a legénység harsány éljenzéssel fogadta a laird visszatértét.

Glenarvan, John Mangles, Paganel, Robert, sőt még maga az őrnagy is sírva ölelkezett össze. Tomboltak örömükben. A földrajztudós valósággal megkergült: ugrándozott, s közben elmaradhatatlan látcsövével a bennszülöttek partra igyekvő pirogjait figyelte.

A hajó legénysége elcsöndesedett, mikor végre észrevették, hogy Glenarvannak és társainak milyen rongyos az öltözéke, milyen szörnyű szenvedések nyomát viseli lesoványodott arcuk. Kísértetek tértek vissza a hajóra; nem azok a bátor, nagyszerű utazók, akik három hónappal ezelőtt bizakodva indultak a hajótöröttek felkutatására. A véletlen, a puszta véletlen vezette őket vissza erre a hajóra, melyet nem reméltek többé viszontlátni! De milyen siralmas állapotban, milyen kimerülten értek vissza!

Glenarvan nem törődött gyötrő éhségével, szomjúságával, mindenekelőtt azt akarta megtudni Tom Austintól, hogyan került erre a vidékre.

Miért volt a Duncan Új-Zéland keleti partján? Hogyhogy nem került Ben Joyce kezére? Miféle jó szerencse vezette a hajót a menekülők útjába?

Miért? Hogyan? Mi végből? Így kezdődtek a Tom Austinra záporozó kérdések. Az öreg tengerész azt sem tudta, melyiket hallgassa. Végül úgy határozott, hogy csak Glenarvan lordra figyel, csak neki felel.

- A fegyencek? - kérdezte Glenarvan. - Mit csinált a fegyencekkel?

- A fegyencekkel?... - kérdezte Tom Austin, aki mit sem értett az egészből.

- Igen, a nyomorultak, akik megtámadták a jachtot!

- Miféle jachtot? - hüledezett Tom Austin. - Lordságod jachtját?

- Igen, Tom! A Duncant! Hát Ben Joyce, aki a hajóra jött?

- Nem ismerek semmiféle Ben Joyce-t - felelte Tom Austin. - Sosem láttam.

- Sosem! - kiáltott fel elképedten Glenarvan. - Akkor hát mondja meg végre, Tom, mit keres a Duncan Új-Zéland partjain?

Glenarvan, lady Helena, Mary Grant, Paganel, az őrnagy, Robert, John Mangles, Olbinett, Mulrady és Wilson eddig sem értették, min csodálkozik az öreg tengerész, most aztán ugyancsak megdöbbentek, mikor így szólt:

- De hiszen a Duncan lordságod parancsára van itt!

- Az én parancsomra?! - kiáltott Glenarvan.

- Igen, mylord. Én csak az ön január 14-i levelének utasításait hajtottam végre.

- Az én levelem! Az én levelem! - kiáltott fel Glenarvan.

A tíz utazó Tom Austin köré sereglett, s majd fölfalták tekintetükkel. Hát mégis eljutott a Duncanra a Snowy partján írt levél?

- Magyarázza meg, Tom, mert már azt sem tudom, hol áll a fejem - mondta Glenarvan. - Kapott egy levelet?

- Igen, lordságodtól.

- Melbourne-ben?

- Melbourne-ben, akkor, mikor befejeztük a hajó javítását.

- És ez a levél?

- Nem az ön keze írása volt, de ön aláírta, mylord.

- Úgy van. Egy Ben Joyce nevű fegyenc vitte önnek ezt a levelet.

- Nem, hanem egy Ayrton nevű matróz, a Britannia fertálymestere.

- Igen! Ayrton és Ben Joyce egyazon személy. És mi állt ebben a levélben?

- Az a parancs állt benne, hogy nyomban hagyjam el Melbourne-t, és jöjjek...

- Ausztrália keleti partjaira! - kiáltott fel Glenarvan olyan hevesen, hogy az öreg tengerész egészen belezavarodott.

- Ausztrália keleti partjaira? - ismételte Tom tágra nyílt szemmel. - Nem! Új-Zélandról volt szó a levélben!

- Dehogyis, Tom - felelték Glenarvan társai egyszerre -, Ausztráliáról!

Tom Austin megszédült. Glenarvan olyan magabiztosan beszélt, hogy már maga is kezdte azt hinni, hogy rosszul olvasta a levelet.

Ő, a hűséges, pontos tengerész, ő tévedett volna ekkorát? Zavarában elvörösödött.

- Nyugodjék meg, Tom - mondta lady Helena -, így kellett történnie...

- Nem, asszonyom - felelte az öreg Tom -, nem! Bocsásson meg, de ez lehetetlen! Nem tévedtem! Ayrton is olvasta a levelet, és éppenséggel ő volt az, aki azt akarta, hogy az ausztráliai partokra menjek!

- Ayrton? - kiáltott fel Glenarvan.

- Ő bizony! Állította, hogy téves a levél, hogy önök a Twofold-öbölben várnak minket!

- Megvan még a levél, Tom? - kérdezte az őrnagy, akinek ugyancsak furdalta oldalát a kíváncsiság.

- Megvan, Mac Nabbs úr - felelte Tom Austin. - Mindjárt hozom.

Austin a hajó orrában levő kabinjába sietett. Egy percig volt távol, eközben az utazók némán nézték egymást, csak az őrnagy szólalt meg, karját keresztbe fonta, és merően Paganelt nézte:

- Nahát, Paganel, ez már mégiscsak több volna a soknál!

- Tessék? - kérdezte a földrajztudós. Görbe hátával, homlokára tolt szemüvegével olyan volt, mint egy hatalmas kérdőjel.

Austin visszajött. Kezében ott volt a levél, amelyet Paganel írt, s Glenarvan írt alá.

- Olvassa, mylord! - mondta az öreg tengerész.

Glenarvan átvette a levelet, és olvasni kezdte:

- Utasítom Tom Austint, hogy haladéktalanul szálljon tengerre, és vezesse a Duncant a 37. szélességi fokon Új-Zéland keleti partjaira.

- Új-Zéland? - kiáltott Paganel felugorva.

S azzal kiragadta a levelet Glenarvan kezéből, megdörzsölte a szemét, orrára igazította pápaszemét, és olvasni kezdett.

- Új-Zéland! - motyogta utánozhatatlan hanglejtéssel, és kiejtette kezéből a levelet.

Ebben a pillanatban egy kéz nehezedett a vállára. Fölnézett, és az őrnaggyal találta szemközt magát.

- Még szerencse - mondta Mac Nabbs komolyan -, hogy nem Indokínába küldte a Duncant, Paganel!

Ez a tréfa megadta a szegény földrajztudósnak a kegyelemdöfést. A jacht egész legénysége homéroszi nevetésre fakadt. Paganel őrjöngve rohangált föl-alá, kezébe temette a fejét, haját tépte. Azt sem tudta, mit csinál, de azt sem, mit is akar csinálni. Gépiesen lement az alsó fedélzetre, támolyogva járkált, céltalanul fölment a hajó orrába. Ott egy kötélcsomóba botlott. Fölbukott. Vaktában egy kötélbe kapaszkodott.

Hatalmas robbanás. A hajó orrában álló ágyú elsült, és végigkartácsolt a tenger nyugodt vizén. A boldogtalan Paganel a töltött ágyú kötelét kapta el, és a kakas a gyújtókupakra csapódott. Ez okozta a robbanást. A földrajztudós a fedélzeti lépcsőről a személyzeti szállásra zuhant.

A dörrenést követő döbbent csendet rémült kiáltozás követte. Azt hitték, valami szerencsétlenség történt. Tíz matróz rohant a fedélközbe, és fölhozták a kétrét görnyedt Paganelt. A földrajztudós egy szót sem szólt.

Paganel hosszú testét a fedélzetre vitték. A derék francia társai kétségbeesetten nézték. Az őrnagy adandó alkalommal orvos is volt; s most nekilátott, hogy levetkőztesse Paganelt, és bekötözze a sebeit. Alig ért hozzá, a haldokló úgy ugrott fel, mintha áramütés érte volna.

- Nem! Azt már nem! - kiáltotta.

S azzal összefogta sovány testén a ruhafoszlányokat, és vadul begombolkozott.

- De Paganel! - méltatlankodott az őrnagy.

- Nem, ha mondom!

- Meg kell nézni...

- Hát nem nézi meg!

- Talán eltörte... - próbálkozott Mac Nabbs.

- Amit én eltörtem - felelte Paganel -, azt majd a hajóács rendbe hozza.

- Mit?

- A fedélzet támasztógerendáját. Azt ugyanis estemben eltörtem...

Erre a válaszra ismét kitört a nevetés. A derék földrajztudós barátai megnyugodtak: Paganel épségben megúszta az ágyúkalandot.

„Micsoda szemérmes ez a földrajztudós!” - gondolta az őrnagy.

Paganel közben magához tért a nagy megrázkódtatásokból, s most felelnie kellett az elkerülhetetlen kérdésre.

- Feleljen őszintén, Paganel - mondta Glenarvan.

- Beismerem, hogy szórakozottsága ezúttal megmentette az életünket. Az ön tévedése nélkül a Duncan menthetetlenül a fegyencek kezére került volna, s az ön tévedése nélkül elfogtak volna bennünket a maorik. De az isten szerelmére, mondja már meg, miféle különös

gondolattársítás, miféle természetfölötti gondolatkisiklás vezette arra, hogy Új-Zélandot írjon Ausztrália helyett?

- Hát... - kezdte Paganel.

Ebben a pillanatban Robertre és Maryre tévedt a tekintete, elakadt a szava, majd végül így szólt:

- Mit is mondjak, kedves Glenarvan? Esztelen vagyok, bolond, javíthatatlan, a világ legszórakozottabb emberének bőrében szállok majd a sírba...

- Hacsak meg nem nyúzzák addig - mondta az őrnagy.

- Engem? - kiáltott fel dühödten a földrajztudós. - Ez célzás akar lenni?

- Miféle célzás? - kérdezte az őrnagy nyugodtan.

A szóváltásnak nem volt folytatása. Kiderült végre, hogyan került a Duncan erre a vidékre, s a csodával határos módon megmenekült utazók már csak azon voltak, hogy mielőbb kényelmes kabinjaikba térjenek és megebédeljenek.

Míg lady Helena, Mary Grant, az őrnagy, Paganel és Robert a társalgóba ment, Glenarvan és John Mangles a fedélzeten marasztalta Tom Austint. Néhány kérdésük volt még hozzá.

- Most pedig, jó öreg Tom - mondta Glenarvan -, válaszoljon nekem. Nem furcsállotta, hogy Új-Zéland partjaira rendeltem?

- De igen, mylord - felelte Tom Austin. - Nagyon meglepett, de nem szoktam vitatni a parancsokat, így hát engedelmeskedtem. Mi mást tehettem volna? Ha valami szerencsétlenség származott volna abból, hogy nem teljesítem betű szerint a levélben foglalt utasításokat, én lettem volna felelős érte. Ön másképpen cselekedett volna a helyemben, kapitány?

- Nem, Tom - felelte John Mangles.

- De hát mégis, mit gondolt? - kérdezte Glenarvan.

- Azt gondoltam, hogy Harry Grant érdekében kell a kijelölt helyre mennem. Azt gondoltam, úgy fordultak a dolgok, hogy valami hajó Új-Zélandba viszi önöket, s nekem itt kell várakoznom a sziget keleti partján. Melbourne-ben egyébként titokban tartottam útirányunkat, s a legénységgel is csak akkor közöltem, mikor már nyílt tengeren jártunk, és Ausztrália partjai eltűntek a szemünk elől. De ekkor történt valami a hajón, ami nagyon megzavart.

- Mi történt, Tom? - kérdezte Glenarvan.

- Az történt - felelte Tom Austin -, hogy mikor Ayrton fertálymester az indulás utáni napon megtudta, hogy hova tart a Duncan...

- Ayrton! - kiáltott fel Glenarvan. - Ayrton itt van a hajón?

- Igen, mylord.

- Ayrton itt! - ismételte Glenarvan, és John Manglesre nézett.

A két férfi gondolataiban szempillantás alatt megelevenedett Ayrton viselkedése, hosszan előkészített árulása, Glenarvan sebesülése, a Mulrady ellen elkövetett merénylet, a Snowy mocsarában rekedt expedíció szenvedései; a nyomorult ember egész múltja. S most a véletlen kezükre adta a fegyencet.

- Hol van? - kérdezte Glenarvan élénken.

- A hajó orrában, egy kabinban - felelte Tom Austin -, szigorú őrizet alatt.

- Miért zárták be?

- Azért, mert amikor Ayrton meglátta, hogy a jacht Új-Zéland felé tart, rettenetes dühbe jött, arra akart kényszeríteni, hogy változtassam meg a hajó irányát, megfenyegetett, s végül azért, mert zendülésre bujtogatta a legénységet. Megértettem, hogy veszélyes fickó, s hogy tartanom kell tőle.

- És azóta?

- Azóta a kabinjában van, s nem is próbált kijönni onnan.

- Jól van, Tom.

Ekkor Glenarvant és John Manglest a társalgóba hívták. A régóta áhított ebéd készen volt. Valamennyien helyet foglaltak az asztal körül, és Ayrtonról nem esett több szó.

Ebéd után, mikor már mindnyájan jóllaktak és kipihenték magukat, összegyűltek a fedélzeten, és Glenarvan tudatta társaival, hogy Ayrton a hajón van. Egyúttal azt is közölte, hogy valamennyiük jelenlétében akar beszélni vele.

- Nem szívesen veszek részt ezen a kihallgatáson - mondta lady Helena. - Bevallom, kedves Edward, nagyon kínos lenne számomra viszontlátni ezt a szerencsétlen embert.

- Nem kihallgatás, hanem szembesítés lesz, Helena - felelte Glenarvan. - Hadd lássa Ben Joyce szemtől szembe valamennyi áldozatát!

Lady Helena elfogadta ezt az érvet, s Mary Granttal együtt helyet foglalt Glenarvan mellett. Köréjük csoportosultak a többiek: az őrnagy, Paganel, John Mangles, Robert, Wilson, Mulrady, Olbinett - egyszóval mindazok, kiket oly súlyos veszedelmekbe sodort a fegyenc árulása. A jacht legénysége még nem fogta föl a jelenet komolyságát, mély csendben várakozott.

- Vezessék elő Ayrtont! - szólt Glenarvan.

XVIII. Ayrton vagy Ben Joyce?

Ayrton megjelent. Határozott léptekkel haladt át a fedélzeten, és fölment a fedélzeti lépcsőn. Tekintete komor volt, fogait összeszorította, kezét görcsösen ökölbe zárta. Nem volt sem hetyke, sem alázatos. Megállt Glenarvan előtt, keresztbe fonta a karját, és nyugodtan, némán várta a kérdéseket.

- Ayrton - szólt Glenarvan -, íme, itt vagyunk a Duncanon, ön is, mi is, a Duncanon, amelyet ön Ben Joyce fegyencbandájának kezére akart juttatni.

E szavakra megrándult a fertálymester szája. Szenvtelen arcán pír futott végig. Nem a megbánás, hanem a sikertelenség szégyenpírja. Azt remélte, parancsnok lesz ezen a hajón, s most fogolyként áll itt, s rövidesen döntenek sorsa felől.

Nem válaszolt. Glenarvan türelmesen várakozott. Ayrton azonban makacsul hallgatott.

- Beszéljen, Ayrton! - mondta Glenarvan. - Nincs semmi mondanivalója?

Ayrton habozott, homlokára mély árkok rajzolódtak; majd nyugodt hangon így szólt:

- Semmi mondanivalóm sincs, mylord. Ostobaságot követtem el: elfogattam magam. Tegyen, amit jónak lát.

E szavak után a fertálymester a nyugatra vonuló partok felé nézett, mintha semmi sem érdekelné abból, ami körülötte történik, mélységes közönyt színlelt. Glenarvan azonban eltökélte magában, hogy türelmes lesz. Nagy érdeke fűződött ahhoz, hogy megismerje Ayrton rejtelmes életének egyes részleteit, különösen azokat, melyek kapcsolatban voltak Harry Granttal és a Britanniával. Folytatta hát a kihallgatást, szelíden beszélt, hevesen dobogó szívének teljes nyugalmat parancsolt.

- Gondolom - folytatta -, hajlandó válaszolni néhány kérdésre, Ayrton. Először is: hogyan szólítsam? Ayrton vagy Ben Joyce? Valóban a Britannia fertálymestere vagy sem?

Ayrtonnak szempillája sem rezzent, mintha nem is hallotta volna a kérdést, egyre csak a partot nézte.

Glenarvan szeme fölvillant, de folytatta a fertálymester faggatását.

- Hajlandó megmondani, hogyan hagyta el a Britanniát, és mit keresett Ausztráliában?

Ugyanaz a hallgatás, közöny.

- Ide figyeljen, Ayrton - folytatta Glenarvan -, önnek is érdeke, hogy beszéljen. Javára szólhatna az őszinteség, ez az utolsó mentsvára. Utoljára kérdezem, hajlandó válaszolni a kérdéseimre?

Ayrton Glenarvan felé fordította a fejét, és a szemébe nézett.

- Mylord, nincs semmi mondanivalóm. A bizonyítás a bíróság feladata, én nem tanúskodom magam ellen.

- Könnyű lesz a bizonyítás! - felelte Glenarvan.

- Könnyű, mylord? - kérdezte Ayrton gúnyosan. - Lordságod túlságosan bizakodó. Állítom, hogy Temple-Bar legügyesebb bírója is zavarba jönne, ha elibe állanék. Ki mondhatná meg, miért jöttem Ausztráliába, hiszen azt csak Grant kapitány tudja, ő meg nincsen jelen. Ki bizonyíthatja be, hogy én vagyok az a Ben Joyce, akit a rendőrség köröz? Hiszen sohasem kerültem a rendőrség kezére, és társaim is szabadlábon vannak! Önökön kívül ki vádolhat

bűnténnyel vagy bármi kifogásolható cselekménnyel? Ki bizonyíthatja, hogy kézre akartam keríteni a hajót, és ki akartam szolgáltatni a fegyenceknek? Senki! Értik? Senki! Hogy gyanúsítanak: rendben van, de ahhoz, hogy elítéljenek valakit, bizonyítékok kellenek; önöknek meg nincsen bizonyíték a kezükben! Mindaddig, míg az ellenkezőjét nem tudják bizonyítani, én Ayrton maradok, a Britannia fertálymestere!

Beszéd közben Ayrton tűzbe jött, de most újra előbbi közönyébe süppedt. Nyilván azt hitte, hogy nyilatkozata lezárja a kihallgatást. Glenarvan azonban ismét megszólalt.

- Ayrton, én nem vizsgálóbíró vagyok, akinek bizonyítékokat kell gyűjteni ön ellen. Ez nem az én feladatom. Helyzetünket kell tisztázni. Semmi olyat nem kérdezek öntől, ami később kárára lehet. Ez a bíróság dolga. Ön tudja, miféle kutatóúton járunk, ön rávezethet bennünket az elveszett nyomra. Hajlandó beszélni?

Ayrton megrázta a fejét, mint aki eltökélte, hogy nem szól többet.

- Hajlandó megmondani, hol van Grant kapitány? - kérdezte Glenarvan.

- Nem, uram - felelte Ayrton.

- Hajlandó megmondani, hol szenvedett hajótörést a Britannia?

- Nem.

- Ayrton - mondta Glenarvan csaknem könyörögve -, ha tudja, legalább azt mondja meg, hol van Grant kapitány, tudassa szerencsétlen gyermekeivel, kik csak ezt a szót lesik az ön ajkáról!

Ayrton habozott. Arca összerándult. Aztán csendesen így szólt:

- Nem tehetem, mylord!

Majd, mintha elszégyellte volna magát e pillanatnyi gyengeségért, hevesen hozzátette:

- Nem! Nem beszélek! Akasztasson fel, ha tetszik!

- Fölakasztani! - kiáltott fel Glenarvan hirtelen haraggal.

Aztán erőt vett magán, s komolyan így szólt:

- Ayrton, itt nincsenek se bírák, se hóhérok. Az első kikötőben átadom az angol hatóságoknak.

- Én is ezt kívánom! - felelte a fertálymester.

Ezzel nyugodt léptekkel visszatért a börtönéül szolgáló kabinba, melynek ajtaja előtt két matróz ügyelt a fogoly minden mozdulatára. A jelenet tanúi felháborodottan és kétségbeesetten vonultak vissza kabinjukba.

Mit is tehettek volna most, hogy Glenarvan szüntelenül Ayrton konokságába ütközött? Nem maradt más hátra, mint hogy visszatérjenek Európába, ahogy azt Edenben elhatározták; később majd újra nekivágnak a sikertelenül végződött vállalkozásnak. Most úgy tűnt, végképpen nyomát vesztették a Britanniának; az iratnak nem találták újabb magyarázatát, hiszen a 37. szélességi fokon nincsen több szárazföld, így hát a Duncannak nincs több keresnivalója ezen a vidéken.

Glenarvan megkérdezte barátai véleményét, aztán a hazatérésről beszélt John Manglesszel. John megtekintette a raktárakat. A szénkészlet legföljebb két hétre volt elegendő, tehát az első kikötőben szenet kell vásárolniuk.

John azt ajánlotta Glenarvannak, hogy a Talcahuano-öböl felé induljanak, oda, ahol a Duncan föld körüli útja előtt egyszer már megrakodott. Ez az egyenes út éppen a 37. szélességi fokon vezetett. Miután Talcahuanóban bőségesen ellátták a hajót szénnel, délen megkerülik a Horn-fokot, és az Atlanti-óceánon át visszatérnek Skóciába.

A tervet elfogadták, s nyomban utasítást adtak a gépésznek, hogy nagyobb gőzzel haladjanak. Fél óra múlva a Duncan orra a Talcahuano-öböl felé fordult a nevéhez ezúttal méltó Csendes-óceánon. Délután hat órakor Új-Zéland utolsó hegyei is belevesztek a látóhatár langyos párájába.

Most már hazafelé tartottak. Szomorú utazás volt ez a bátor kutatók számára, hiszen Harry Grant nélkül térnek vissza. Az induláskor oly vidám, a kezdetben oly bizakodó legénység is leverten, kedveszegetten, bánatosan fordult vissza Európa felé. A derék matrózok egyike sem örült, hogy visszatérhet hazájába, mindahányan szívesen dacoltak volna még sokáig a tenger veszélyeivel, hogy megtalálhassák Grant kapitányt.

Így hát a Glenarvan érkezését követő vidám éljenzést hamarosan csüggedés váltotta föl. Hol volt az az idő, mikor szüntelenül együtt voltak az utasok, mikor beszélgetéssel derítették föl az út egyhangúságát! Most mindnyájan magányosan kabinjukba húzódtak, s alig-alig tűnt föl egyikük is a Duncan fedélzetén.

Az az ember, akiben mindig felnagyítva tükröződött akár a jó, akár a rossz hangulat, Paganel is komor és szótlan volt. Alig mutatkozott. Szokásos bőbeszédűsége, franciás élénksége némaságnak, levertségnek adott helyet. Úgy tűnt, mintha társainál is reménytelenebb lett volna. Mikor Glenarvan újabb kutatóútról beszélt, Paganel csak rázta a fejét, mint aki bizonyos a Britannia hajótöröttjeinek sorsa felől. Érezhető volt, hogy végképpen elveszettnek tekinti őket.

Volt a hajón valaki, aki elmondhatta volna, hogyan is történt a hajótörés, de ez az ember csökönyösen hallgatott. Ayrton volt az. Kétségtelen, hogy ez a nyomorult, ha azt nem is tudja, hogy jelenleg hol van Grant kapitány, a hajótörés helyét biztosan ismeri. Grant kapitány azonban terhelő tanú lehetne ellene. Ezért is hallgatott oly makacsul. A matrózok éktelen haragra gerjedtek ellene, s jól el akarták látni a baját.

Glenarvan többször megkísérelte kikérdezni a fertálymestert. Minden ígéret, minden fenyegetőzés, hiábavaló maradt. Ayrton makacssága olyan érthetetlen volt, hogy az őrnagy arra a meggyőződésre jutott, hogy nem is tud semmit. Paganel osztozott az őrnagy véleményében, mely megerősítette elképzeléseit Harry Grant sorsa felől.

De ha Ayrton nem tud semmit, miért nem vallja be? Hiszen ezt nem fordíthatják ellene! Hallgatása megnehezítette, hogy újabb terv felől gondolkodjanak. Vajon abból, hogy a fertálymester Ausztráliában tartózkodott, következtethetnek-e arra, hogy Grant kapitány is azon a földrészen van? Hogy ezt tisztázzák, mindenáron szóra kellett bírniuk a fertálymestert.

Mikor lady Helena látta, hogy férje hiába kísérletezik, arra kérte, most hadd próbálja meg ő legyőzni Ayrton konokságát. Ami egy férfinak nem sikerül, azt egy asszony elérheti gyengéd befolyásával. Úgy van ez, mint a mesében: az orkán nem tudja leszaggatni az utazók kabátját, de a legenyhébb napsütés máris levéteti velük.

Glenarvan ismerte ifjú felesége éles eszét, így szabad kezet adott neki.

Ezen a napon, március 5-én, Ayrtont lady Helena kabinjába vezették. Mary Grant is jelen volt a beszélgetésnél. Lady Helena mindent meg akart tenni a siker érdekében, s azt remélte, hogy a fiatal lány ottléte nagyban befolyásolja majd a fertálymestert.

A két nő egy álló óra hosszat tartózkodott a kabinban a Britannia volt fertálymesterével, de beszélgetésükből semmi sem szűrődött ki a folyosóra. Mit mondtak, milyen érvekkel igyekeztek kicsikarni a fegyenc titkát? A kihallgatásnak ezek a részletei ismeretlenek maradtak. Mikor Ayrton távozott, csüggedt arcuk balsikerről árulkodott.

A kabinjába visszatérő Ayrtont a fenyegetőző matrózok vették körül. Ő csak a vállát vonta, amitől a legénység még inkább fölbőszült. A matrózok haragját csak John Mangles és Glenarvan közbelépése tudta megfékezni.

Lady Helena nem törődött bele a vereségbe. A végsőkig akart küzdeni e könyörtelen lélek ellen. Másnap, hogy elkerülje a jeleneteket, amit Ayrton megpillantása okozhatna a fedélzeten, ő maga ment a fertálymester kabinjába.

A jólelkű, szelíd asszony két hosszú órán át négyszemközt beszélgetett a fegyencek vezérével. Glenarvan idegesen járkált a kabin előtt; hol úgy gondolta, hogy ki kell használni a siker minden lehetőségét, hol azon volt, hogy kiragadja feleségét e kínos beszélgetésből.

Mikor kilépett a kabinból, lady Helena arcán ezúttal bizakodás tükröződött.

Talán fel tudta ébreszteni a nyomorult gazember szívében a maradék könyörületet? Talán megtudta a titkot?

Mac Nabbs vette észre elsőnek sugárzó arcát, de önkéntelenül is hitetlenkedve nézett rá.

A legénység körében mégis nyomban híre futott, hogy a fertálymester végre engedett lady Helena könyörgésének. Valamennyi matróz olyan gyorsan a fedélzeten termett, hogy Tom Austin sípszavára sem gyűlhettek volna össze hamarabb. Glenarvan a felesége elé sietett.

- Beszélt? - kérdezte.

- Nem - felelte lady Helena -, de kérésemre veled akar beszélni.

- Ó! Helenám! Győztél!

- Remélem, Edward.

- Ígértél valamit, amit teljesítenem kell?

- Csak azt az egyet, hogy mindent megteszel, hogy enyhítsd a szerencsétlenre váró büntetést.

- Jól van, drága Helenám. Nyomban vezessék elő Ayrtont!

Lady Helena Mary Grant társaságában visszavonult a kabinjába, a fertálymestert pedig a társalgóba vezették, ahol Glenarvan lord várt rá.

XIX. Az egyezség

Mihelyt a fertálymester Glenarvan elé ért, őrei visszavonultak.

- Beszélni kívánt velem, Ayrton? - kérdezte Glenarvan.

- Igen, mylord - felelte a fertálymester.

- Négyszemközt?

- Igen, de azt hiszem, jobb lenne, ha Mac Nabbs őrnagy és Paganel úr is jelen volna a beszélgetésnél.

- Kinek jobb ez?

- Nekem.

Ayrton nyugodtan beszélt. Glenarvan figyelmesen nézte, majd Mac Nabbsért és Paganelért küldött, akik nyomban odasiettek.

- Hallgatjuk, Ayrton - mondta Glenarvan, mihelyt két barátja helyet foglalt a társalgó asztalánál.

Ayrton néhány percig tűnődött, majd megszólalt:

- Mylord - mondta -, egy szerződéskötésnél rendszerint tanúk is vannak jelen. Ezért kívántam, hogy Paganel úr és Mac Nabbs úr itt legyen. Alkut kínálok önnek.

Glenarvan megszokta már Ayrton modorát, s e szavak hallatára arcizma sem rándult, noha különösnek találta, hogy ezzel az emberrel bármiféle alkut is kössön.

- Miféle alkuról van szó? - kérdezte.

- Megmondom - felelte Ayrton. - Ön meg akar tőlem tudni egyet s mást, aminek hasznát veheti. Én meg számomra értékes kedvezményeket várok öntől. Valamit valamiért, mylord. Beleegyezik, vagy sem?

- Mit közölne velünk? - kérdezte élénken Paganel.

- Nem - szólt közbe Glenarvan -, előbb azt szeretném tudni, mik azok a kedvezmények.

Ayrton bólintással jelezte, hogy megértette az árnyalatkülönbséget Glenarvan szavaiban.

- Megmondom - felelte -, csak előbb tudni szeretném, hogy vajon még mindig az-e a szándéka, mylord, hogy átadjon az angol hatóságoknak?

- Igen, Ayrton, az igazság ezt kívánja.

- Nem tagadom - felelte nyugodtan a fertálymester. - Tehát semmiképpen sem adná vissza szabadságomat?

Glenarvan habozott, mit is feleljen a határozott kérdésre. Harry Grant élete függ válaszától!

Győzött benne az igazságszeretet, s így szólt:

- Nem, Ayrton, a szabadságát nem adhatom vissza.

- Nem is kértem - felelte büszkén a fertálymester.

- Akkor hát mit kíván?

- Közbülső megoldást, mylord, középutat a rám váró akasztófa és a szabadság között, melyet nem adhat meg nekem.

- Tehát?

- Tegyen ki engem a Csendes-óceán egyik lakatlan szigetén, néhány nélkülözhetetlen használati tárggyal. Ott aztán élek, ahogy tudok, s bűneimet is megbánom, ha jut rá időm.

Glenarvant váratlanul érte ez az ajánlat; szótlanul barátaira nézett. Néhány pillanatig tűnődött, majd így szólt:

- Ayrton, ha teljesítem a kívánságát, akkor elmond mindent, amit tudni akarok?

- Igen, mylord, elmondom mindazt, amit Grant kapitányról és a Britanniáról tudok.

- A teljes igazságot?

- A teljes igazságot.

- De ki biztosítja, hogy...

- Ó! Értem, mi nyugtalanítja, mylord! Kénytelen lesz megbízni az én szavamban, egy gonosztevő szavában! Igaz! De mi mást tehetne, így áll a helyzet. Vagy elfogadja, vagy nem.

- Megbízom önben, Ayrton - mondta egyszerűen Glenarvan.

- Jól teszi, mylord. Aztán, ha be is csapom, megbosszulhatja magát.

- Hogyan?

- Úgy, hogy értem jön a szigetre, ahonnan nem tudok elmenekülni.

Ayrton mindenre megfelelt. Föltárta a nehézségeket, cáfolhatatlan érveket hozott fel önmaga ellen. A jóhiszemű tárgyalófél szerepét játszotta. Teljes bizalmat tanúsított, s hogy még jobban kimutassa önzetlenségét, hozzátette:

- Mylord, uraim, biztosítom önöket, nyílt kártyákkal játszom. Nem akarom megtéveszteni önöket, s mindjárt be is bizonyítom, hogy őszinte vagyok. Nyíltan beszélek, hiszen én is számítok az önök szótartására.

- Beszéljen, Ayrton - felelte Glenarvan.

- Mylord, ön még meg sem ígérte, hogy teljesíti kívánságomat, de én már előre megmondom, hogy csak keveset tudok Harry Grantról.

- Keveset! - kiáltott fel Glenarvan.

- Igen, mylord, mindaz, amit mondani tudok, csak rám vonatkozik, engem érint, s nemigen vezetheti az elvesztett nyomra.

Glenarvan és az őrnagy arcán mélységes csalódás tükröződött. Azt hitték, hogy a fertálymester fontos titok tudója, és Ayrton most beismerte, hogy nem sok hasznuk lesz közléseiből. Paganel közönyösen fogadta ezt a bejelentést.

Ayrton vallomása, melyet úgyszólván ellenszolgáltatás nélkül tett, mély benyomást tett hallgatóira, különösen, mikor befejezésül még hozzátette:

- Így hát figyelmeztetem, mylord, hogy az egyezségből kevesebb haszna lesz, mint nekem.

- Nem számít - felelte Glenarvan -, elfogadom az ajánlatát, Ayrton. Szavamat adom, hogy kitesszük egy csendes-óceáni szigeten.

- Rendben van, mylord - felelte a fertálymester.

Vajon ez a döntés boldoggá tette a különös férfit? Nem lehetett tudni, mert szenvtelen arca semmiféle érzelmet nem árult el. Mintha nem is a maga ügyében tárgyalt volna.

- Kérdezzenek - mondta.

- Nincs mit kérdeznünk - felelte Glenarvan -, mondja el, amit tud, Ayrton. Kezdje azon, hogy ki is ön voltaképpen.

- Uraim - felelte Ayrton -, én valóban a Britannia fertálymestere voltam. 1861. március 12-én Harry Grant hajóján hagytam el Glasgow-t. Tizennégy hónapon át együtt jártuk a Csendes-óceánt, megfelelő helyet kerestünk skót település létesítésére. Harry Grant nagyra hivatott ember volt, de gyakran parázs vita támadt köztünk. Nem fértünk össze. Én nem tudok engedni mások akaratának, márpedig ha Harry Grant elhatározott valamit, nem tűrte az ellentmondást. Ez az ember kőkemény volt önmagával éppúgy, mint másokkal szemben. Én azért föllázadtam ellene. Megkíséreltem a legénységet is lázadásra bírni, hogy megkaparinthassam a hajót. Az most mindegy, hogy helyesen tettem-e vagy sem. A lényeg az, hogy Harry Grant nem teketóriázott, és 1862. április 8-án kitett Ausztrália nyugati partjain.

- Ausztráliában? - szakította félbe Ayrton elbeszélését az őrnagy. - Ezek szerint ön még Callao előtt elhagyta a hajót, ahonnan az utolsó hírek érkeztek?

- Igen - felelte a fertálymester -, míg én a hajón voltam, a Britannia egyszer sem kötött ki Callaóban.

Paddy O'Moore farmján is csak azért említettem Callaót, mert önöktől tudtam, hogy ott is megfordult a hajó.

- Folytassa, Ayrton - mondta Glenarvan.

- Ott álltam tehát a kihalt partvidéken, mindössze húszmérföldnyire Perthtől, Nyugat-Ausztrália fővárosától és a perthi fegyencteleptől. A partokon bolyongva szökött fegyencbandával találkoztam. Csatlakoztam hozzájuk. Engedje el, mylord, hogy beszámoljak arról, hogyan is éltem két és fél éven át. Elég, ha annyit tud, hogy Ben Joyce néven a szökött fegyencek vezére lettem. 1864 szeptemberében munkát kerestem az ír telepen. Igazi nevemen, az Ayrton néven fölvettek munkásnak. Ott vártam a kedvező alkalomra, hogy hajót szerezhessek. Ez volt a leghőbb vágyam. Két hónap múlva megérkezett a Duncan. Mikor ön a telepen járt, mylord, elmondta Grant kapitány egész történetét. Így aztán mindent megtudtam: hogy a Britannia kikötött Callaóban, hogy utolsó híradása 1862. júniusáról, azaz két hónappal partraszállásom után kelt; megtudtam az irat történetét, meg azt, hogy a hajó a 37. szélességi fokon hajótörést szenvedett; végül megtudtam azt is, milyen komoly indokai vannak arra, hogy Harry Grantot az ausztráliai kontinensen keresse. Egy percig sem haboztam: elhatároztam, hogy megkaparintom a Duncant, ezt a nagyszerű hajót, mely még az angol flotta hajóit is maga mögött hagyná. A Duncan azonban komoly javításokra szorult. Hagytam hát, hadd menjen Melbourne-be, és önnek mint a Britannia fertálymestere fölajánlottam, hogy elvezetem Ausztrália keleti partjára, az állítólagos hajótörés színhelyére. Átvezettem önöket a Victoria tartományon; a fegyencbanda hol előttünk, hol nyomunkban járt. Embereim a Camden-hídnál fölösleges merényletet követtek el, hiszen ha a Duncan egyszer a keleti partra ér, mindenképpen kézre kerítem, s ezzel a jachttal én lettem volna a Csendes-óceán ura! Így vezettem önöket, akik olyan gyanútlanok voltak, egészen a Snowy folyóig. A lovakat és ökröket gasholobiummal megmérgeztem, azok elhullottak. A szekeret belevezettem a Snowy mocsarába. Kérésemre... De hiszen a többit tudja, mylord, és bizonyos lehet afelől, hogy Paganel úr szórakozottsága nélkül most én volnék a Duncan parancsnoka. Íme, uraim, ez az én történetem; közléseim sajnos nem vezethetik önöket Harry Grant nyomára. Látják, rossz üzlet volt velem egyezségre lépni!

A fertálymester elhallgatott, szokása szerint keresztbe fonta mellén a karját, és várt, Glenarvan és barátai hallgattak. Úgy érezték, hogy a különös gonosztevő a teljes igazságot mondta el. Tőle független körülmények akadályozták meg, hogy kézre kerítse a Duncant. A zubbony, amit Glenarvan talált, azt bizonyította, hogy a fegyencek eljutottak a Twofold-öbölbe. Ott aztán vezérük parancsához híven várták a jachtot, de mivel az csak nem érkezett, beleuntak a várakozásba, kétségtelenül ismét fosztogatni, gyújtogatni kezdtek Új-Dél-Wales vidékén.

Elsőnek az őrnagy folytatta a kérdezősködést, pontosabban akarta tudni a Britanniára vonatkozó dátumokat.

- Így tehát - kérdezte a fertálymestertől - önt 1862. április 8-án tették ki Ausztrália nyugati partjaira?

- Igen - felelte Ayrton.

- Tudja-e, mik voltak ekkor Harry Grant további tervei?

- Csak nagyjából.

- Azért csak mondja el, Ayrton - biztatta Glenarvan -, a legapróbb jel is nyomra vezethet bennünket.

- Csak annyit tudok, mylord - felelte a fertálymester -, hogy Harry Grant Új-Zélandba is el akart menni. Márpedig, amíg én a hajón voltam, nem valósította meg ezt a tervét. Nem elképzelhetetlen tehát, hogy Callaót elhagyva a Britannia Új-Zéland felderítésére indult. Ez megegyezne az iratban jelzett 1862. június 27-i dátummal.

- Kétségtelenül - mondta Paganel.

- De hiszen az irat egyetlen épségben maradt szava sem vonatkozhat Új-Zélandra! - jegyezte meg Glenarvan.

- Erre nem tudok felelni - mondta a fertálymester.

- Jól van, Ayrton - mondta ekkor Glenarvan. - Megtartotta a szavát, és én is megtartom az enyémet. Megbeszéljük, melyik csendes-óceáni szigeten tegyük majd ki.

- Mindegy az nekem, mylord - felelte Ayrton.

- Térjen vissza a kabinjába - mondta Glenarvan -, és várja meg döntésünket.

A fertálymester két matróz kíséretében távozott.

- Ebből a gazfickóból ember is válhatott volna - mondta az őrnagy.

- Igen - felelte Glenarvan -, erős, kemény és értelmes ember. Miért is fordította rosszra a képességeit?

- De hát Harry Grant?...

- Attól tartok, mindörökre elveszett! Szegény gyermekek! Ki mondhatná meg nekik, hol van az édesapjuk?

- Én! - felelte Paganel. - Igen, én!

Feltűnő volt, hogy a rendszerint oly bőbeszédű és türelmetlen földrajztudós alig szólt egy szót is. Ayrton kihallgatása során, összeszorított szájjal hallgatott. Amit azonban most mondott, az mindennél nagyobb hatást keltett. Glenarvan fölugrott.

- Ön! - kiáltotta. - Paganel! Ön tudja, hol van Harry Grant!?

- Igen - felelte a földrajztudós -, legalábbis amennyire ezt tudni lehet.

- És honnan tudja?

- Megint csak az iratból.

- Ó! - kiáltott fel az őrnagy hitetlenkedve.

- Hallgasson meg előbb, Mac Nabbs - mondta Paganel -, csak utána vonjon vállat. Azért nem szóltam róla eddig, mert úgysem hittek volna nekem. Meg aztán nem is volt értelme, hogy beszéljek. Ma is csak azért szánom rá magam, mert Ayrton véleménye megerősítette az enyémet.

- Vagyis hogy Új-Zélandban?... - kérdezte Glenarvan.

- Hallgassanak meg és ítéljenek - felelte Paganel.

- Nem ok nélkül, helyesebben nem egy bizonyos ok nélkül követtem el azt a tévedést, mely végül megmentette az életünket. Mikor Glenarvan azt a bizonyos levelet diktálta nekem, szüntelenül a Zéland járt az eszemben. Mindjárt meg is mondom, miért. Emlékeznek, a szekérben voltunk, Mac Nabbs éppen akkor mondta el lady Helenának a fegyencek történetét, és átadta neki az *Australian and New Zealand Gazette*-nek azt a számát, mely beszámol a Camden-hídi szerencsétlenségről. Miközben a levelet írtam, az újság ott hevert a földön, úgy volt összehajtva, hogy címének mindössze két szótagja látszott: *aland*! Hirtelen világosság gyúlt az agyamban, *Aland*, ez egyike volt az angol nyelvű irat szótöredékeinek. Ezt a szót mindaddig úgy értelmeztük, hogy szárazföld; pedig nem egyéb, mint a *Zealand* szó vége.

- Micsoda! - kiáltott fel Glenarvan döbbenten.

- Igen - folytatta Paganel a mélységes meggyőződés hangján. - Ez a magyarázat mindeddig elkerülte a figyelmemet. Tudják, miért? Mert természetesen a francia iratot vizsgáltam, hiszen az volt a legteljesebb! Ebben pedig nem szerepel ez a fontos szó.

- Ó, ó! - hitetlenkedett egyre az őrnagy. - Ez mind csak föltételezés, Paganel. Túl gyorsan megfeledkezik az előző következtetésekről.

- Rajta, őrnagy, kérdezzen!

- Nos, mondja meg, mi lesz az austra szótöredékkel?

- Semmi, továbbra is az *austral*, azaz délövi vidéket jelöli.

- Jól van. Hát az *indi* szótöredék, mely először indiánt, majd *indigéne*-t, azaz bennszülöttet jelentett?

- Hát most harmadszor és utoljára - felelte Paganel - úgy magyarázom, hogy ez az *indigence*, azaz „nélkülözés” szó első két szótagja.

- És a *contin*? - kiáltott fel Mac Nabbs. - Még mindig kontinenst jelent?

- Nem, hiszen Új-Zéland csak sziget!

- Akkor hát?... - kérdezte Glenarvan.

- Kedves Glenarvan - felelte Paganel -, lefordítom önöknek az iratot harmadik értelmezésem szerint, aztán majd elmondják, mit gondolnak felőle. Előbb azonban két megjegyzést tennék. Először is azt kérem, amennyire csak tudják, felejtsék el az irat előző értelmezéseit, ne gondoljanak az eddigi magyarázatokra. Másodszor: bizonyos részek erőltetettnek tűnnek majd, lehet, hogy rosszul fordítom őket, de semmi jelentőségük sincs, mint például az *agonie* szónak, mely meghökkent, de nem tudom másként fordítani: haláltusát, végveszélyt jelent. Magyarázatom alapjául a francia szöveg szolgál, s ne felejtsék, hogy egy angol írta, aki esetleg

nem volt tisztában a sajátosan francia kifejezések értékével. Most, hogy mindezt elmondtam, hozzákezdek.

Ezzel Paganel a szavakat lassan tagolva a következő szöveget olvasta fel:

„Le *27 juni 1862*, le *trois-mâts* Britannia, de *Glasgow* a *sombré* après une longue *agonie* dans les mers *australes* sur les côtes de *la* Nouvelle-*Zealande*. *Deux matelots* et le capitaine *Grant* ont pu y *aborder*. Là, *contin*uellement *en proie* à une *cruelle indi*gence, ils ont *jeté ce document* par ... de longitude et 37º11' de *lati*tude. *Venez à leur* secours ou ils sont *perdus*."

Vagyis:

„A glasgow-i Britannia nevű háromárbocos 1862. június 27-én hosszú hányódás után hajótörést szenvedett a déli tengeren, Új-Zéland partjain. Két matróza és Grant kapitány sikeresen partra jutott. Állandó, kegyetlen nélkülözések közepette a hosszúság ... fokán és a szélesség 37. fokának 11. percén tengerbe vetették ezt az iratot. Siessetek segítségünkre, különben végünk van."

Paganel elhallgatott. Értelmezése elfogadható volt. De éppen azért, mert ugyanolyan valószerű volt, mint az előzőek, ugyanúgy téves is lehetett. Glenarvan és az őrnagy ezért nem is vitatta. Minthogy a 37. szélességi fokon sem Patagónia, sem Ausztrália partjain nem leltek a Britannia nyomára, így leginkább Új-Zéland kerülhetett szóba.

Paganelnek ez az utóbbi megjegyzése különösen megdöbbentette barátait.

- Most pedig, Paganel - szólt Glenarvan -, mondja meg, miért tartotta titokban mindezt két hónapon át?

- Mert nem akartam ismét hiú reményeket kelteni. Meg aztán amúgy is Aucklandbe, az iratban jelzett pontra tartottunk.

- De azóta, mióta letévedtünk arról az útról, miért nem szólt?

- Azért, mert bármily helytálló legyen is ez az értelmezése, Grant kapitányon már nem segíthet.

- Miért nem, Paganel?

- Mert ha elfogadjuk azt a feltételezést, hogy Harry Grant Új-Zéland partjainál szenvedett hajótörést, ez azt jelenti, hogy vagy a hajótörés, vagy a bennszülöttek áldozata lett, hiszen két év óta nem került elő...

- Ön szerint tehát?... - kérdezte Glenarvan.

- Talán a hajótörés nyomaira még rátalálhatunk, de a Britannia hajótöröttjei mindörökre elvesztek!

- Ne szóljanak erről senkinek, barátaim - mondta Glenarvan -, engedjék meg, hogy én válasszam meg az alkalmas pillanatot, mikor a szomorú hírt közölhetem Grant kapitány gyermekeivel.

XX. Kiáltás az éjszakában

A legénység hamarosan megtudta, hogy Grant kapitány rejtélyes sorsára nem derítettek fényt Ayrton közlései. Valamennyien elcsüggedtek, hiszen a fertálymesterre számítottak, az meg semmit sem tudott, ami a Britannia nyomára vezethetné a Duncant.

A jacht tehát folytatta útját. Most már csak azt a szigetet kellett kiválasztaniuk, ahol majd Ayrtont hagyják.

Paganel és John Mangles a hajótérképet tanulmányozta. A Csendes-óceán kellős közepén, éppen a 37. szélességi fokon, az amerikai partoktól háromezer-ötszáz, Új-Zélandtól ezerötszáz mérföldnyire egy magányos sziklaszirtet találtak, Mária Terézia volt a neve. Északon a francia fennhatóság alatt álló Pomotou-szigetek vannak hozzá legközelebb. Délre, egészen az örök hóval borított déli sarkvidékig, semmiféle szárazföld. Egyetlen hajó sem vesz tudomást erről a magányos szigetről. A világ zaja nem hatol el odáig. Csupán a viharmadarak pihennek meg ott hosszú útjuk közben. Sok térképen nem is szerepel ez a csendes-óceáni sziget.

Ha létezik a földön teljes magány, úgy az csak itt, ezen a félreeső szigeten található meg. Közölték Ayrtonnal a sziget fekvését. Ayrton beleegyezett, hogy ott éljen, távol embertársaitól. A Duncan a Mária Terézia-sziget felé vette az útját, a sziget meg a Talcahuano-öböl között vezető nyílegyenes úton haladt.

Két nap múlva, délután két órakor az őrtálló matróz jelentette, hogy föld bukkant fel a látóhatáron. A Mária Terézia-sziget volt az: alacsony partjaival alig emelkedett ki a habokból, úgy sötétlett a messzeségben, akár egy roppant cápa. A jachttól még harminc mérföld választotta el. A Duncan óránkénti tizenhat csomónyi sebességgel hasította a hullámokat.

A sziget körvonalai lassacskán kibontakoztak a látóhatáron. A nyugatra lebukó nap bevilágította szeszélyes formáit. Az alkonyi fényben itt-ott alacsony dombok tűntek fel. Öt óra tájt John Mangles úgy látta, hogy a szigetről könnyű füst száll fel.

- Talán egy tűzhányó? - kérdezte Paganelt, ki messzelátóját erre az ismeretlen földre szegezte.

- Nem tudom, mire véljem - felelte a földrajztudós.

- A Mária Terézia-sziget csaknem ismeretlen. Nem volna meglepő, ha a tengerből merült volna fel, azaz vulkanikus eredetű volna.

- De vajon ha vulkáni kitörés hozta létre - mondta Glenarvan -, nem kell attól tartani, hogy egy újabb kitörés meg is semmisítheti?

- Nem valószínű - felelte Paganel. - Már évszázadok óta tudnak a létezéséről, s ez elegendő biztosíték. Mikor a Júlia-sziget előbukkant a Földközi-tengerből, nem maradt sokáig a hullámok felett, néhány hónap múlva el is tűnt.

- Értem - mondta Glenarvan. - Gondolod, John, hogy még besötétedés előtt kiköthetünk?

- Nem, mylord. Nem veszélyeztethetem a Duncan épségét a homályban a számomra ismeretlen partvidéken. Félgőzzel cirkálok majd a sziget közelében, s holnap hajnalban majd csónakot küldünk a partra.

Este nyolc órakor a Duncan már csupán ötmérföldnyire járt a Mária Terézia-szigettől, de az még most is alig látható, elnyúló árnynak tűnt. A hajó egyre közeledett hozzá.

Kilenc órakor meglehetősen erős fény tűnt fel a sötétben. Mozdulatlan volt, szünet nélkül világított.

- Úgy látszik, csakugyan tűzhányó van a szigeten - mondta Paganel, miközben figyelmesen nézte a tüzet.

- Csakhogy - felelte John Mangles - ebből a távolságból már hallanunk kellene a kitörés robaját, de a keleti szél semmiféle neszt nem sodor felénk.

- Valóban - mondta Paganel -, ez a vulkán csak világít, de nem zajong. Ráadásul úgy villog, mint egy világítótorony.

- Igaz - ismerte el John Mangles. - Pedig ezen a szigeten nincsen világítótorony. Ó! - kiáltott fel hirtelen. - Még egy tűz! A parton! Nézzétek csak! Mozog! Változtatja a helyét!

John nem tévedett. Újabb tűz tűnt fel: hol kihunyt, hol újra fölvillant.

- Mégiscsak laknak ezen a szigeten? - kérdezte Glenarvan.

- Bizonyára bennszülöttek - felelte Paganel.

- Akkor nem hagyhatjuk itt a fertálymestert.

- Nem - felelte az őrnagy -, még a bennszülötteket sem bánthatjuk meg ilyen ajándékkal.

- Keresünk egy másik lakatlan szigetet - mondta Glenarvan, aki nem állta meg mosolygás nélkül az őrnagy „tapintatát". - Megígértem Ayrtonnak, hogy megkímélem az életét, és az ígéretemet be akarom tartani.

- Mindenesetre, legyünk óvatosak - mondta Paganel -, az új-zélandiaknak megvan az a rossz szokásuk, mint hajdan a cornwalli rablóknak, hogy bolygó fénnyel vezetik tévútra a hajókat. Nem kizárt, hogy a Mária Terézia bennszülöttei is ismerik ezt a fogást.

- Negyedfordulat szél ellen! - kiáltotta John Mangles a kormányt tartó matróznak. - Holnap hajnalban meglátjuk, mihez tartsuk magunkat.

Tizenegy órakor az utasok és John Mangles kabinjukba vonultak. A hajó orrában az őrt álló matróz járkált magányosan a fedélzeten. A hajó farában csak a kormányos teljesített szolgálatot.

Ekkor Mary Grant és Robert fölment a fedélzetre.

A kapitány két gyermeke a korlátra könyökölve, szomorúan nézte a Duncan nyomában fénylő vizet. Mary Robert jövőjére gondolt, Robert nővére jövőjén tűnődött. Mindketten apjukra gondoltak. Vajon életben van-e még imádott édesapjuk? Le kell hát mondaniuk arról, hogy valaha is rátaláljanak? Hogyan is élhetnek nélküle? Mivé lesznek árván? Mivé lettek volna eddig is Glenarvan lord és lady Helena nélkül?

A növendék fiút emberré érlelte a balsors. Kitalálta, miféle gondolatok zaklatják nővérét. Megfogta Mary kezét.

- Mary - mondta neki -, ne add föl a reményt. Emlékezz apánk szavára: „A bátorság mindent helyettesít ezen a földön." Legyünk hát mi is olyan rendíthetetlenül bátrak, mint ő. Eddig te dolgoztál énérettem, nővérkém, most én akarok dolgozni teérted.

- Drága Robert! - sóhajtotta a fiatal lány.

- Meg kell mondanom valamit - folytatta Robert. - De nem haragszol meg érte?

- Miért haragudnék, fiacskám?

- És bele is egyezel?

- Mit akarsz mondani? - kérdezte Mary nyugtalanul.

- Nővérem! Én tengerész leszek!

- Hát elhagysz! - kiáltott fel a fiatal lány, és megragadta öccse kezét.

- Igen, nővérkém, tengerész leszek, mint apánk, mint John kapitány! Mary! Ó, drága Mary! John kapitány nem adott fel minden reményt! Bízzál odaadásában, mint ahogy én bízom benne! Megígérte nekem, hogy jó tengerészt farag belőlem! És addig együtt keressük apánkat! Mondd, hogy te is akarod, Mary! Meg kell tennünk apánkért, legalábbis nekem meg kell tennem érte, amit ő tett volna miértünk! Egyetlen célja van az életemnek: keresni, keresni, keresni mindvégig azt, aki sosem hagyott volna bennünket a sorsunkra! Édes Mary, milyen jó ember volt a mi apánk.

- És milyen nemes lelkű, jószívű! - mondta Mary. - Tudod-e, Robert, hogy máris hazánk egyik büszkesége volt, s ha a sors nem állította volna meg útjában, akkor az ország nagyjai közé számítana?

- Tudom, hogyne tudnám! - felelte Robert.

Mary Grant szívére ölelte Robertet. A fiú ott érezte homlokán nővére könnyeit.

- Mary! Mary! - kiáltott fel. - Bármit is mondanak barátaink, hiába hallgatnak, én még remélek, s mindig is remélni fogok! Olyan ember, mint az én apám, nem halhat meg, míg nem teljesítette feladatát!

Mary Grant nem tudott válaszolni. Sírás fojtogatta. Az a gondolat, hogy újabb kísérletet tesznek Harry Grant felkutatására, az a tudat, hogy a fiatal kapitány oly határtalanul ragaszkodó, ezernyi érzelmet kavart föl benne.

- John még mindig remél? - kérdezte.

- Igen - felelte Robert. - Testvérünk ő, aki sosem hagy el bennünket! Tengerész leszek, ugye, nővérem, tengerész, hogy vele együtt megtaláljam édesapánkat! Akarod?

- Akarom - felelte Mary. - De akkor el kell válnunk! - suttogta.

- Nem leszel egyedül, Mary! Tudom! John barátom mondta. Helena asszony azt akarja, hogy vele maradj! Te nő vagy, te elfogadhatod a szívességet. Hálátlanság lenne, ha visszautasítanád! De egy férfi, apám százszor is elmondta, egy férfi saját sorsának kovácsa!

- De hát mi lesz dundeei házunkkal, ahova annyi emlék fűz bennünket.

- Megtartjuk, nővérkém! Mindezt elrendezte már John barátunk meg Glenarvan lord! Glenarvan ott tart téged a Malcolm-kastélyban, mintha a lánya volnál! A lord megmondta Johnnak, John meg elmondta nekem! Otthonra találsz ott! Lesz kivel beszélj apánkról mindaddig, míg egy napon Johnnal hazahozzuk őt! Csodálatos nap lesz! - kiáltott fel lelkesen Robert.

- Testvérem! Gyermekem! - mondta Mary. - Milyen boldog volna apánk, ha hallana! Mennyire hasonlítasz hozzá, szeretett apánkhoz! Mikor felnőtté válsz egy napon, egész olyan leszel, mint ő!

- Bárcsak úgy volna! - mondta Robert, és elpirult fiúi, nemes büszkeségében.

- De hogyan hálájuk meg Glenarvan lord és lady Helena jóságát?

- Ó! Az nem lesz nehéz! - kiáltott fel Robert ifjúi bizakodással. - Szeretjük őket, tiszteljük őket, ezt szóval és tettel kimutatjuk, és egy napon, ha úgy adódik, életemet áldozom értük!

- Inkább éljünk értük! - kiáltott fel a fiatal lány, és csókkal borította öccse homlokát. - Velem együtt ők is csak ezt kívánják tőled!

A kapitány két gyermeke szótlanul merengve bámult a sötét éjbe. Gondolatban tovább beszélgettek, faggatták egymást, válaszolgattak egymásnak. Hosszú, lágy hullámok ringatták a hajót, s a hajócsavar a sötétben föl-fölcsillanó vizet kavarta.

Ekkor különös, valóban természetfölötti esemény következett be. A fiú és a lány ugyanabban a pillanatban egyazon érzékcsalódás áldozata volt.

A hol felcsillanó, hol sötétbe boruló hullámok közül Mary és Robert mély, panaszos zengésű hangot hallottak, mely szívükbe markolt.

- Hozzám! Hozzám! - kiáltotta a hang.

- Mary! Hallottad? - kérdezte Robert. - Hallottad?

Mindketten kihajoltak a korláton, és az éj sötétjét fürkészték.

Csak a végtelen sötétséget látták.

- Robert - mondta Mary halotthalványan a felindulástól. - Azt hittem... Igen, én is azt hittem, amit te... Lázasak vagyunk, Robert...

Ismét fölhangzott a kiáltás, s ezúttal oly megtévesztő volt, hogy a két szívből egyszerre tört elő a kiáltás:

- Apám! Apám!

Mary Grant ezt már nem tudta elviselni. Az izgalomtól megtörten, ájultan roskadt Robert karjába.

- Segítség! - kiáltott Robert. - A nővérem! Az apám! Segítség!

A kormányos odarohant, hogy felemelje a lányt. Az őrt álló matrózok is odasiettek, majd az álmából felriasztott John Mangles, lady Helena és Glenarvan is megjelent.

- Haldoklik a nővérem! Itt van az apánk! - kiáltotta Robert a tengerre mutatva.

Ebben a pillanatban Mary Grant magához tért, s fejvesztetten, őrjöngve kiáltotta:

- Apám! Itt van az apám!

A boldogtalan fiatal lány fölugrott, s a korláton áthajolva a tengerbe akarta vetni magát.

- Mylord! Lady Helena! - kiáltotta összekulcsolt kézzel. - Higgyenek nekem: itt van az apám! Hallattam a hangját a hullámok közül! Panaszosan szólt, mintha végső búcsút mondana!

A szegény leány teste ismét görcsösen vonaglott. Hányta-vetette magát. Kabinjába kellett vinni. Lady Helena követte, hogy ápolja. Robert meg egyre csak ezt mondogatta:

- Apám! Itt van az apám! Biztosan tudom, mylord!

A fájdalmas jelenet tanúi csak most értették meg, hogy a kapitány két gyermeke képzelődés áldozata volt.

De hogyan is győzhetnék meg őket tévedésükről, hiszen oly erősen hisznek benne!

Glenarvan azért csak megpróbálkozott vele. Megfogta Robert kezét, s így szólt hozzá:

- Apád hangját hallottad, gyermekem?

- Igen, mylord. Onnan a hullámok közül! Azt kiáltotta: „Hozzám! Hozzám!”

- Fölismerted a hangját?

- Igen, fölismertem a hangját, mylord! Igen, esküszöm! A nővérem is hallotta! Ő is fölismerte, akárcsak én! Nem tévedhettünk mindketten! Mylord! Mentsük meg apámat! Egy csónakot! Csónakot!

Glenarvan belátta, hogy nem tudja meggyőzni a gyermeket. Azért még tett egy kísérletet: odahívta a kormányost.

- Hawkins - kérdezte -, ön a kormánykeréknél állt, mikor Mary Grantot oly különösen megdöbbentette valami?

- Igen, mylord - felelte Hawkins.

- És nem látott, nem hallott semmit?

- Nem.

- Látod, Robert.

- Ha Hawkins apja lett volna - felelte a gyermek határozottan -, akkor Hawkins nem mondaná, hogy semmit sem hallott! Az én apám volt, mylord! Az apám! Az apám!...

Robert szava zokogásba fulladt. Sápadtan, némán ő is eszméletét vesztette.

Glenarvan ágyába vitette Robertet, és a felindulástól megtört fiú mély álomba merült.

- Szegény árvák! - mondta John Mangles. - Micsoda kegyetlen megpróbáltatás!

- Igen - felelte Glenarvan -, a szertelen fájdalom mindkettőjükből egyazon percben ugyanazt az érzékcsalódást váltotta ki.

- Mindkettőjükből - mormolta Paganel. - Különös! A tudomány nem fogadná el...

Majd ő is áthajolt a korláton, társait csendre intette és fülelt.

Mindenfelé mély csend volt. Paganel harsányat kiáltott. Semmi válasz.

- Különös - mondogatta a földrajztudós kabinjába térve. - A közös gondolat és fájdalom nem magyarázhatja meg az efféle jelenséget!

Másnap, március 8-án reggel öt órakor az utasok már a fedélzeten gyülekeztek. Mary és Robert is ott volt, nem tudták visszatartani őket. Mindnyájan látni akarták ezt a szigetet, melyet előző nap csak éppen megpillantottak.

A messzelátók mohón fürkészték a sziget legfőbb pontjait. A part legapróbb részletei is tisztán látszottak.

Robert hirtelen fölkiáltott. A fiú azt állította, hogy két futó, hadonászó férfit látott, meg egy harmadikat, aki egy zászlót lengetett.

John Mangles fölkapta a messzelátóját.

- Angol zászló! - kiáltotta.

- Igaz! - kiáltotta Paganel Robert felé fordulva.

- Mylord - mondta Robert a felindulástól remegve -, mylord, ha nem akarja, hogy úszva induljak a szigetre, bocsásson csónakot a tengerre! Ó! Mylord! Térden állva könyörgök, hadd lépjek elsőnek a partra!

A fedélzeten senki sem mert szólni. A sziget a 37. szélességi fokon fekszik! Három férfi, három hajótörött angol áll a partján! Mindnyájan az előző este történtekre gondoltak. Arra a

hangra, melyet Robert és Mary hallott... A gyermekek nem tévedtek, eljuthatott hozzájuk egy hang. De vajon lehet, hogy apjuk hangja volt? Nem, sajnos ez lehetetlen! Mindnyájan a gyermekekre váró újabb rettenetes csalódásra gondoltak. Attól rettegtek, hogy ez az új megpróbáltatás meghaladja erejüket. De hogyan tarthatnák vissza őket? Glenarvan lordnak nem volt hozzá bátorsága.

- Csónakba! - kiáltotta.

A csónakot egy szempillantás alatt vízre bocsátották. Grant kapitány két gyermeke, Glenarvan és John Mangles nyomban beleugrott, s a csónakot hat lázasan evező matróz gyorsan eltávolította a hajótól.

A párttól tízölnyire Mary velőtrázóan fölsikoltott.

- Apám!

A parton három férfi állt. A középső magas növésű, izmos ember volt, szelíd és merész arca megkapó keveréke volt Robert és Mary Grant vonásainak. Igen, ez volt az a férfi, akit gyermekei oly gyakran leírtak. Szívük nem tévedett. Az apjuk volt, Grant kapitány!

A kapitány meghallotta Mary sikolyát, karját kitárta, s mintha villám sújtotta volna, a föld-nyelvre zuhant.

XXI. A Tabor-sziget

Az örömbe még senki sem halt bele. A csónak még vissza sem ért a jachthoz, de az apa és gyermekei már magukhoz tértek. Hogyan írhatnók le ezt a jelenetet? A szavak szegényesek hozzá! A legénység könnyezve nézte a néma ölelésben összeforrt három embert.

Ahogy a hajó fedélzetére ért, Harry Grant térdre ereszkedett. A vallásos skót térdével akarta érinteni azt, amit már hazai földnek tekintett, s hálát mondott Istennek szabadulásáért.

Majd lady Helena, Glenarvan és társaik felé fordult, s meghatottságtól elcsukló hangon köszönetet mondott nekik. A szigettől a hajóig vezető rövid csónakúton gyermekei néhány szóval elmondták neki a Duncan történetét.

Milyen nagy hálával tartozik a nemes lelkű asszonynak és társainak! Hiszen Glenarvantól a legutolsó matrózig valamennyien érte küzdöttek, szenvedtek! Harry Grant olyan nemes egyszerűséggel fejezte ki szívből jövő háláját, férfias arcán oly tiszta és meleg felindulás ragyogott, hogy a hajó valamennyi utasa úgy érezte: máris elnyerte jutalmát a kiállott megpróbáltatásokért, sőt még többet is kapott, mint amit kiérdemelt. Még a szenvtelen őrnagy sem tudta visszafojtani kibuggyanó könnyeit. Az érdemes Paganel úgy sírt, mint egy gyerek; nem is igyekezett leplezni könnyeit.

Harry Grant nem győzött lányában gyönyörködni. Szépnek, bájosnak találta. Újra meg újra meg is mondta ezt neki; lady Helenát hívta tanúnak, hogy biztosítsa, nem az apai elfogultság beszél belőle. Majd fia felé fordult:

- Hogy megnőtt! Ember lett belőle! - kiáltott fel elragadtatással.

Kétesztendei magányában felgyülemlett gyengédségével most elárasztotta imádott gyermekeit; nem győzte ölelni, csókolni őket.

Robert sorra bemutatta neki barátait, s ha más szavakkal is, de mindegyikről csak egyet mondhatott, azt, hogy egytől egyig nagyon jók voltak a két árvához. Mikor John Mangles bemutatására került sor, a kapitány úgy elpirult, mint egy kislány, s remegett a hangja, mikor Mary apjával beszélt.

Lady Helena elmondta Grant kapitánynak az utazás történetét, s a kapitány büszkén hallotta gyermekei dicséretét.

Harry Grant megtudta, hogy a fiatal hős számos vitézi tettel lerótta már Glenarvan iránt apja tartozásának egy részét. Azután John Mangles beszélt Maryről, olyan meleg szavakkal, hogy Harry Grant - akinek lady Helena előzőleg már elejtett néhány szót a két fiatalról - az ifjú kapitány erős kezébe tette lánya kezét, majd lady Helena és Glenarvan felé fordulva így szólt:

- Mylord, és ön, asszonyom, áldjuk meg gyermekeinket!

Mikor újra meg újra elmondtak már mindent egymásnak, Glenarvan elbeszélte Ayrton történetét Harry Grantnak. Grant megerősítette a fertálymester vallomását; valóban az ausztráliai partokon tették ki.

- Értelmes és vakmerő ember - tette hozzá Grant kapitány -, szenvedélyei vitték rossz útra. Bárcsak az elmélkedés meg a bűnbánat nemesebb érzelmeket ébresztene benne!

Mielőtt Ayrtont kitették volna a Tabor-szigetre, Harry Grant vendégül akarta látni barátait sziklazátonyán. Meghívta őket fából ácsolt kunyhójába, Robinson-asztala mellé.

Glenarvan és társai boldogan fogadták a meghívást. Robert és Mary égett a vágytól, hogy láthassák a magányos lakot, ahol a kapitány annyit sóhajtozott utánuk.

Csónakot bocsátottak a vízre, és az apa, a két gyermek, Glenarvan és felesége, az őrnagy, John Mangles és Paganel hamarosan partra szállt a szigeten.

Egy-két óra elegendő volt ahhoz, hogy bejárják Harry Grant birtokát. Ez a sziget voltaképpen egy tenger alatti hegy csúcsa volt, bazaltsziklákkal és vulkáni törmelékekkel borított fennsík. A hegyet a föld kialakulásának első korszakaiban lassacskán emelte a Csendes-óceán színe fölé a föld alatti tűz ereje; a vulkánok évszázadok óta elcsendesedett, betemetett krátere alkotta a szigetet. Azután termőföld keletkezett rajta, az új földön növények honosodtak meg, néhány arra vetődött bálnavadászhajó háziállatokat tett ki a partra: kecskéket, disznókat, s ezek amúgy vadon elszaporodtak, s így az óceánból kiemelkedő magányos kis szigeten képviselve volt a természet mindhárom világa; az ásvány-, a növény- és az állatvilág.

Mikor a Britannia hajótöröttjei a szigetre menekültek, emberi kéz szabott irányt a természet erőinek. Két és fél év alatt Harry Grant és matrózai teljesen átalakították a szigetet. Most több holdnyi gondosan ápolt, megművelt földön kiváló minőségű konyhakerti növény termett.

A látogatók a zöldellő gumifák árnyékában meghúzódó házhoz érkeztek; ablakai előtt a napfényben ott szikrázott a tenger. Harry Grant pompás fa árnyékába állította az asztalt, s valamennyien helyet foglaltak körülötte. Az egyszerű árkádiai parasztokhoz[83] méltó ebéd gyenge ürücombból, nardukenyérből, néhány csésze tejből, két-három bokornyi vadcikória-salátából és tiszta, friss vízből állt.

Paganel el volt ragadtatva. Megint fölmerültek benne a Robinson-életről szőtt regényes álmai.

- Nincs miért sajnálni ezt a csibész Ayrtont! - kiáltott fel lelkesültségében. - Valóságos paradicsom ez a sziget!

- Igen - felelte Harry Grant -, valóságos paradicsom három hajótöröttnek. Csak azt sajnálom, hogy a Mária Terézia nem hatalmas és termékeny sziget, hogy patak helyett nem folyó szeli át, s hogy egy hullám vájta bemélyedés helyett nem kikötő nyílik a partján.

- Miért sajnálja, kapitány? - kérdezte Glenarvan.

- Azért, mert akkor itt alapítottam volna meg a skótok csendes-óceáni telepét.

- Ó, Grant kapitány! - kiáltott fel Glenarvan. - Hát nem mondott le arról a tervéről, mely nevét olyan népszerűvé tette ősi hazánkban?

- Nem, mylord, s Isten is azért mentett meg engem az ön kezei által, hogy valóra váltsam ezt a tervet. Azt akarom, hogy szegény testvéreink a vén Kaledóniában, mindazok, akik szenvednek, menedéket találhassanak egy új hazában. Azt akarom, hogy hazánknak legyen saját gyarmata, ahol része lehet abban a függetlenségben, jólétben, melynek Európában oly nagy hiányát szenvedi!

- Szép terv, Grant kapitány! - felelte lady Helena.

- Szép, nemes lélekhez méltó terv! De ez a sziget...

- Nem, asszonyom, ez a szikla mindössze néhány telepesnek nyújthat megélhetést, nekünk nagy kiterjedésű, termékeny földre van szükségünk.

---

[83] Árkádia - pásztorok lakta vidék az ókori Görögországban; a boldogság és gondtalanság országa

- Nos, kapitány - kiáltott fel Glenarvan -, előttünk a jövő, együtt keressük majd meg azt a földet!

Harry Grant és Glenarvan, mintegy az ígéret zálogaként, forrón megszorította egymás kezét.

A látogatók most már a Britannia hajótöröttjeinek történetére voltak kíváncsiak; itt, ezen a szigeten, ebben a szerény kis házban akarták megtudni, hogyan éltek a két hosszú, magányos év alatt.

Harry Grant sietve eleget tett új barátai kérésének.

- Az én történetem is megegyezik valamennyi magányos szigetre vetődött Robinson történetével, azokéval, akik csak Istenre és önmagukra számíthatnak, és tudják, hogy életükért kötelesek megvívni az elemekkel.

A kormányát vesztett Britannia 1862. június 26-ról 27-re virradó éjjel hatnapos hányódás után hajótörést szenvedett a Mária Terézia-sziget szikláin. A tenger viharos volt, lehetetlenné tette a mentést, így az egész szerencsétlen legénység odaveszett. Csak két matrózom: Bob Learce és Joe Bell meg én jutottam számtalan hiábavaló kísérletezés után partra.

A menedéket nyújtó föld puszta sziget volt. Két mérföld hosszú, öt mérföld széles, közepén mintegy harminc fa állott, mezők zöldelltek, s friss vizű forrása szerencsére sohasem apadt ki. Egyedül voltam két matrózommal ezen a félreeső kis szigeten, de nem estem kétségbe. Fölkészültem a nehéz küzdelemre. Bob és Joe, két derék bajtársam elszántan segítettek.

Akárcsak Daniel Defoe Robinsonja, mi is azon kezdtük, hogy összegyűjtöttünk, amit tudtunk: a hajó roncsait, szerszámokat, kevéske puskaport, fegyvereket és egy zsák értékes vetőmagot. Az első napok igen keservesen teltek, de a vadászat és a halászat hamarosan biztosította élelmünket, mert a sziget belsejében csak úgy nyüzsögtek a vadkecskék, a parton meg bőségesen akadt tengeri állat. Lassacskán rendes kerékvágásba zökkent az életünk.

A hajótörésből kimentett műszereimmel pontosan megállapíthattam a sziget fekvését. Tudtam, hogy a sziget a hajók rendes útvonalán kívül esik, s csak valami szerencsés véletlen folytán akadhatnak ránk. Szeretteimre gondoltam, nem reméltem többé, hogy valaha is viszontlátom őket, de azért szembenéztem ezzel a megpróbáltatással.

Elszántan dolgoztunk. A Britanniáról megmentett magokkal hamarosan több holdnyi területet bevetettünk, így nemsokára egészséges főzelékfélék, burgonya, cikória, sóska meg egyebek egészítették ki megszokott étrendünket. Fogtunk néhány kecskét: könnyen megszelídültek. Így most már tejünk, vajunk is volt. A kiszáradt patakmedrekben nardu nőtt, ebből meglehetősen tápláló kenyeret készítettünk; a megélhetés kérdése már nem aggasztott bennünket.

A Britannia roncsaiból deszkakunyhót tákoltunk, kátrányos vitorlavászonnal borítottuk be. Ebben a biztonságos hajlékban szerencsésen átvészeltük az esős évszakot. Mennyit tervezgettünk, mennyit álmodoztunk! Legszebb álmunk vált ma valóra!

Eleinte az volt a tervem, hogy a hajó roncsaiból készített bárkán nekivágunk a tengernek, de a legközelebbi szárazföldtől, a Pomotou-szigetcsoporttól ezerötszáz mérföld választott el bennünket. Semmiféle csónak nem lehetett alkalmas erre a hosszú útra. Így tehát letettem erről a tervről, s már csak a véletlentől vártam a szabadulást.

Ó! Drága gyermekeim! Hányszor meg hányszor lestük a tengerparti sziklákról, nem bukkan-e föl hajó a távolban! Számkivetettségünk egész ideje alatt csak két vagy három vitorla bukkant fel a látóhatáron, de mindjárt el is tűntek! Két és fél év telt el így. Már nem reméltünk, de még nem estünk kétségbe.

Végül, mikor tegnap este fölkapaszkodtam a sziget legmagasabb csúcsára, elmosódó füstöt pillantottam meg nyugaton. Egyre közeledett. Kisvártatva hajó tűnt fel. Úgy látszott, egyenesen felénk tart. De vajon nem kerüli el a szigetet, ahol még kikötésre alkalmas helyet sem talál?

Ó, micsoda aggódással teli nap! Hogy is nem szakadt meg a szívem! Társaim tüzet gyújtottak a Mária Terézia-sziget egyik szikláján. Leszállt az éj, de a jacht nem jelezte, hogy észrevett volna bennünket. Itt volt a menekülés lehetősége! Vajon ismét elenyészik?

Nem haboztam tovább. Egyre sötétebb volt. A hajó éjszaka eltávolodhat a szigettől. A tengerbe vetettem magamat, és feléje úsztam. A remény megsokszorozta erőmet. Emberfeletti erőfeszítéssel szeltem a hullámokat. Megközelítettem a jachtot, már csak harmincölnyire voltam tőle, mikor hirtelen irányt változtatott!

Kétségbeesetten kiáltozni kezdtem, hangomat csak két gyermekem hallotta meg; nem tévedtek, én kiáltottam!

Kimerülten, a felindulástól és a fáradtságtól összetörten visszaúsztam a partra. Matrózaim félholtan húztak ki a vízből. Rettenetes volt ez az utolsó éjszaka a szigeten. Már-már azt hittük, mindörökre magunkra maradtunk, mikor hajnalban megpillantottam a félgőzzel cirkáló Duncant. Vízre bocsátották a csónakot... Megmenekültünk! Gyermekeim, drága gyermekeim nyújtották felém karjukat!

Harry Grant elbeszélésének végére Mary Grant és Robert ölelése, csókjai tettek pontot. A kapitány csak ezután tudta meg, hogy megmenekülésüket annak az alig kibetűzhető iratnak köszönhetik, melyet hajótörésük után nyolc nappal zárt palackba és bízott a hullámok szeszélyére.

Vajon mi járt Jacques Paganel eszében Grant kapitány elbeszélése alatt? A tiszteletre méltó földrajztudós vagy ezredszerre vette sorra az irat szavait. Végiggondolta mindhárom téves értelmezését. Vajon a tengervíz áztatta papír melyik szava vonatkozhatott a Mária Terézia-szigetre?

Paganel nem bírta tovább, megragadta Harry Grant kezét, és fölkiáltott:

- Kapitány! Mondja meg már végre, mi állt abban a megfejthetetlen iratban!

Valamennyien kíváncsian várták a választ a földrajztudós kérdésére, hiszen most majd megtudják a titok kilenc hónap óta keresett nyitját.

- Nos, kapitány - sürgette Paganel -, emlékszik az irat pontos szövegére?

- Minden szavára emlékszem - felelte Harry Grant -, egyetlen nap sem telt el anélkül, hogy ne ismételtem volna el őket magamban, hiszen ezekbe a szavakba vetettük minden reménységünket!

- Melyek ezek a szavak, kapitány? - kérdezte Glenarvan. - Mondja már meg, mert az ügy nagyon bántja a hiúságunkat!

- Szívesen elmondom - felelte Harry Grant -, de tudják-e, hogy három különböző nyelven írt levelet tettem a palackba? Azt reméltem, így nagyobb esélyünk van a menekülésre. Melyiket akarják hallani?

- Nem egyforma a szövegük? - kiáltott fel Paganel.

- Egy név híján egyformák.

- Akkor hát mondja el a francia szöveget - mondta Glenarvan -, ezt kímélte meg leginkább a víz, főként erre alapítottuk magyarázatainkat.

- Szó szerint így hangzik - felelte Harry Grant.

„Le 27 juin 1862; le trois-mâts Britannia, de Glasgow, s'est perdu à quinze cents lieues de la Patagonie, dans l'hémisphère austral. Portés à terre, deux matelots et le capitaine Grant on atteint l'ile Tabor..."

- Micsoda? - kiáltott fel Paganel.

Harry Grant folytatta:

„Là, continuellement en proie à une cruelle indigence, ils ont jeté ce document par 153º de longitude et 37º11' de latitude. Venez à leur secours, on ils sont perdus."

Vagyis:

„A glasgow-i háromárbocos Britannia 1862. június 27-én Patagóniától ezerötszáz mérföldnyire hajótörést szenvedett a déli féltekén. Két matróz és Grant kapitány partra vetődött a Tabor-szigeten. Állandó kegyetlen nélkülözések közepette a 153. hosszúsági fokon és a 37. szélességi fok 11. percén tengerbe vetették ezt az iratot. Siessetek segítségükre, különben elvesztek."

A Tabor név hallatára Paganel fölugrott, majd nem állta tovább szó nélkül.

- Hogyhogy Tabor-sziget!? - kiáltott fel. - Hiszen ez a Mária Terézia-sziget!

- Valóban, Paganel úr - felelte Harry Grant -, az angol és német térképeken Mária Terézia-szigetnek nevezik, de a francia térképeken Tabor-szigetnek!

Ebben a pillanatban hatalmas ökölcsapás érte Paganel vállát; a földrajztudós csaknem összerogyott alatta. Az ökölcsapás az őrnagytól származott, aki életében első ízben megfeledkezett az illendőség szigorú szabályairól.

- Földrajztudós! - mondta Mac Nabbs mélységes megvetéssel.

Paganel azonban nem is érezte az őrnagy öklét. Nem volt az semmi a mellett a csapás mellett, mely a földrajzi tények részéről érte! Így hát, mint azt Grant kapitány is elmondta, Paganel lassanként megközelítette az igazságot! Csaknem teljes egészében megfejtette a megfejthetetlen iratot! Patagónia, Ausztrália, Új-Zéland neve kétségtelen bizonyossággal sorra fölmerült gondolataiban. A *contin* szótöredék, melyet először *continent*-nak, azaz szárazföldnek értelmezett, apránként elnyerte valódi értelmét: *continuelle*, azaz állandó. Az *indi* szótöredéket először *indiens*-né, azaz „indiánok"-ká, majd *indigenes*, vagyis „bennszülöttek" szóvá egészítette ki, de végül rájött, hogy valódi értelme *indigence*, azaz nélkülözés. Csak a csonka *abor* szó tévesztette meg a földrajztudós éles eszét! Paganel makacsul az aborder, azaz partra száll ige töredékének tartotta, pedig valójában a Mária Terézia-sziget francia neve volt, annak a szigetnek a neve, ahol a Britannia hajótöröttjei menedéket találtak! Könnyen tévedhetett, hiszen a Duncan angol térképein Mária Terézia-néven szerepel ez a sziget!

- Mindegy! - kiáltozta Paganel haját tépve. - Nem lett volna szabad megfeledkeznem erről a kettős elnevezésről! Megbocsáthatatlan hibát követtem el! A Földrajzi Társulat titkárához méltatlan hibát! Elvesztettem a becsületemet!

- Paganel úr! - csillapította Helena. - Mérsékelje fájdalmát!

- Nem, asszonyom, nem! Az igazság az, hogy nagy szamár vagyok!

- Még csak nem is tudós szamár! - vigasztalta az őrnagy.

Ebéd után Harry Grant rendbe rakta a házát. Semmit sem vitt magával, mindenét a szigeten maradó bűnösnek hagyta.

Visszatértek a hajóra. Glenarvan még aznap útnak akart indulni, s kiadta az utasítást, hogy szállítsák partra a fertálymestert. Ayrtont fölvezették a fedélzetre. A fertálymester Harry Granttal találta szemközt magát.

- Én vagyok az, Ayrton - mondta Grant.

- Ön az, kapitány - felelte Ayrton a meglepetés legkisebb jele nélkül. - Nos, hát örülök, hogy jó egészségben látom.

- Úgy látszik, Ayrton, hibát követtem el, hogy lakott területen tettem partra.

- Úgy látszik, kapitány.

- Utódom lesz ezen a szigeten. Remélem, itt majd megbánja bűneit!

- Én is remélem, kapitány - felelte Ayrton nyugodtan.

Glenarvan a fertálymesterhez fordult.

- Megmarad az elhatározása mellett, Ayrton? Valóban azt kívánja, hogy magára hagyjuk?

- Igen, mylord.

- Megfelel önnek a Tabor-sziget?

- Tökéletesen.

- Akkor hát hallgassa meg búcsúszavaimat, Ayrton. Itt minden szárazföldtől távol lesz, nem érintkezhet senkivel. Ritkán esik csoda, aligha menekülhet erről a szigetről, ahol a Duncan magára hagyja. Egyedül lesz, de nem lesz olyan elveszett, sem olyan elhagyatott, mint Grant kapitány volt. Bármily méltatlan is az emberek emlékezetére, az emberek emlékezni fognak önre. Tudom, hol van, Ayrton, tudom, hol keressem, és sosem felejtem el.

- Isten tartsa meg lordságodat - felelte egyszerűen Ayrton.

Ezek voltak az utolsó szavak, melyeket Glenarvan és a fertálymester váltott. A csónak készen állt, Ayrton beszállt.

John Mangles már korábban néhány láda ételkonzervet, ruhákat, szerszámokat, fegyvert és lőszert küldött a szigetre. A fertálymester megújhodhatott a munkában. Semminek sem lesz híján, még könyvnek sem, és az angol szívnek oly kedves Biblia is vele lesz.

Elérkezett az indulás pillanata. A legénység és az utasok a fedélzetre gyűltek. Sokuknak elszorult a szíve. Mary Grant és lady Helena nem tudta leplezni felindultságát.

- Így kell lennie? - kérdezte férjétől a fiatal asszony. - Csakugyan magára kell hagynunk ezt a szerencsétlent?

- Igen, Helena, így kell lennie - felelte Glenarvan lord. - Ez a bűnhődése.

Ebben a pillanatban John Mangles vezetésével elindult a csónak. Ayrton szenvtelen arccal állt, levette kalapját, és komolyan búcsút intett.

Glenarvan is levette kalapját, nyomában az egész legénység is. Mintha halálba indulótól búcsúznának. A csónak mély csendben eltávolodott a hajótól.

Parthoz érve Ayrton kiugrott a homokba, s a csónak visszafordult. Délután négy óra volt, a hajó fedélzetéről az utasok látták Ayrtont. Mint szobor a sziklatalapzaton, mozdulatlanul, mellén összefont karral állt, a hajót nézte.

- Indulunk, mylord? - kérdezte John Mangles.

- Igen, John - felelte élénken Glenarvan, aki nem tudta leplezni megindultságát.

- Előre! - kiáltotta John a gépésznek.

A gőz sivítva tódult a hengerekbe, a hajócsavar a hullámokat kavarta, s este nyolc órakor a Tabor-sziget utolsó csúcsai is belevesztek az esti homályba.

XXII. Paganel utolsó szórakozottsága

Tizenegy nappal azután, hogy elhagyta a szigetet, március 18-án a Duncan az amerikai partok közelébe ért, s másnap kikötött a Talcahuano-öbölben.

Öthónapi utazás után került vissza ide, s ez alatt az öt hónap alatt nem tért le a 37. szélességi fokról, s megkerülte a földet. A Traveller's Club évkönyveiben páratlan, emlékezetes utazás résztvevői átkeltek Chilén, a pampákon, Argentínán, az Atlanti-óceánon, a Tristan da Cunha-szigeteken, az Indiai-óceánon, az Amsterdam-szigeteken, Ausztrálián, Új-Zélandon, végül a Tabor-sziget érintésével a Csendes-óceánon keresztül visszaérkeztek. Erőfeszítéseik nem voltak hiábavalók: magukkal hozták a Britannia hajótöröttjeit.

A Glenarvan szavára útnak indult derék skótok közül egy sem hiányzott, valamennyien visszatértek a vén Skóciába.

A Duncan szenet vett fel Talcahuanóban, majd elhúzott Patagónia partjai mellett, megkerülte a Horn-fokot, és az Atlanti-óceánon át folytatta útját.

Semmi nevezetes esemény nem történt. A hajó boldogságot szállított. Semmi sem maradt titokban, még John érzelmei sem Mary Grant iránt.

Azazhogy mégiscsak volt egy titok! Mac Nabbs valamire még nagyon kíváncsi volt. Miért jár Paganel szüntelenül állig gombolt ruhában, miért húzza egészen füléig a sálját? Az őrnagy roppant kíváncsi volt ennek a különös hóbortnak az okára. Hiába faggatta, hiába tett célzásokat, hiába gyanúsítgatta, Paganel a szó szoros értelmében nem gombolkozott ki. Még akkor sem, mikor a Duncan az Egyenlítőn haladt át, s a fedélzeti pallók között még a kátrány is megolvadt az ötvenfokos hőségben.

„Olyan szórakozott, hogy azt hiszi, Pétervárott vagyunk!" - gondolta az őrnagy, mikor látta, hogy a földrajztudós úgy burkolózik köpenyébe, mintha már a higany is megfagyott volna a hőmérőben.

Május 9-én, ötvenhárom nappal azután, hogy elhagyták a talcahuanói öblöt, John Mangles megpillantotta a Clear-fok világítótornyának fényét. A jacht befordult a Szent György-csatornába, átkelt az Ír-tengeren, és május 10-én befutott a Clyde-öbölbe. Tizenegy órakor kikötött Dumbartonban. Délután két órakor az utasok a highlanderek lelkes éljenzése közepette megérkeztek a Malcolm-kastélyba.

Harry Grant és két társa megmenekült. John Mangles feleségül vette Mary Grantot. Frigyüket az öreg Saint Mungo-székesegyházban az a Paxton tiszteletes áldotta meg, aki azelőtt kilenc hónappal ugyanebben a templomban imádkozott Harry Grantért.

Vajon Paganel agglegényként hal meg? Ki tudja?

A kiváló földrajztudós hősi cselekedetei nyomán nagy hírnévre tett szert. Szórakozottságainak története zajos sikert aratott Skócia szalonjaiban. Kézről kézre adták Paganelt, s a végén már neki is elege volt a sok kedvességből.

Ekkor történt az, hogy egy harmincéves, kissé különc, de jólelkű és még bájos kisasszony, éppen Mac Nabbs unokahúga, beleszeretett a hóbortos földrajztudósba, és fölajánlotta neki a kezét. Milliós hozománya volt, de erről nemigen esett szó.

Paganelt éppenséggel nem hagyták közönyösen Arabella kisasszony érzelmei, de azért csak nem mert nyilatkozni.

Végül az őrnagy lépett közbe a két egymásnak teremtett szív érdekében. Azt mondta Paganelnak, hogy más szórakozottságot már úgysem követhet el, mint hogy megházasodjék.

Paganel nagy zavarban volt, de különösképpen sehogy sem tudta rászánni magát, hogy kipréselje magából a sorsdöntő szót.

- Talán nem tetszik önnek Arabella kisasszony? - faggatta Mac Nabbs.

- Ó, őrnagy! Dehogynem! - kiáltott fel Paganel. - Roppant bájos hölgy! S ha éppen mindent tudni akar, elárulom, hogy még jobban tetszene, ha nem volna ilyen bájos! Csak találnék valami hibát benne!

- Nyugodjon meg - felelte az őrnagy. - Van hibája, nem is egy! A legtökéletesebb asszonynak is megvannak a maga hibái. Nos, Paganel, döntött?

- Nem merek - nyögte Paganel.

- De hát miért habozik, tudós barátom?

- Nem vagyok méltó Arabella kisasszonyhoz! - felelte a földrajztudós.

Ebből nem volt hajlandó engedni.

Végül a javíthatatlan őrnagy egy szép napon sarokba szorította. Paganel örök titoktartás pecsétje alatt elárulta neki, hogy olyan különös ismertetőjele van, melynek alapján, ha netán sor kerülne rá, a rendőrség könnyen adhatna róla személyleírást.

- Ugyan! - kiáltott fel az őrnagy.

- Úgy van, ahogy mondom! - bizonygatta Paganel.

- Annyi baj legyen, érdemes barátom!

- Gondolja?

- Biztos vagyok benne, sőt ez még érdekesebbé teszi! Növeli személyi varázsát! Ilyen férfit álmodott magának Arabella!

Az őrnagy mindvégig rendíthetetlenül komoly volt, s mardosó bizonytalanságban hagyta magára Paganelt.

Mac Nabbs és Arabella kisasszony között rövid beszélgetés zajlott le.

Két héttel később a Malcolm-kastély kápolnájában nagy feltűnés közepette összeeskették az ifjú párt. Paganel elegáns volt, de állig gombolkozva állt a tündöklően szép Arabella mellett.

A földrajztudós titka mindörökre ismeretlen maradt volna, ha az őrnagy nem mondja el Glenarvannak, Glenarvan meg a feleségének, Helena meg John Mangles feleségének. A titok valahogyan Olbinettné fülébe jutott, így egykettőre mindenki tudott róla.

Jacques Paganel három napig volt a maorik foglya, és azok kitetoválták, de nem akárhogyan: a lábától egészen a válláig. Mellén ott viselte a törzs címerét: a kiterjesztett szárnyú kivit, mely csőrét a tudós szívébe vájja.

Ez volt a nagy utazás egyetlen olyan kalandja, mely mindörökre búsította Paganelt, s nem is bocsátotta meg soha az új-zélandiaknak. Ez volt az oka annak, hogy nem tért vissza Franciaországba, bárhogy is hívták, és bárhogy is szeretett volna visszatérni. Attól tartott, hogy személye a karikaturisták modelljévé, az újságok rossz tréfáinak tárgyává tenné az egész Földrajzi Társulatot, mert hiszen van is mit tréfálkozni egy frissen tetovált titkáron!

A kapitány hazatértét nemzeti ünnepként köszöntötték Skóciában. Harry Grant volt Ó-Kaledónia legnépszerűbb embere. Fia, Robert tengerész lett, akárcsak apja meg John kapitány, és Glenarvan támogatásával hozzálátott megvalósítani a tervet, hogy skót települést alapítson a Csendes-óceán valamelyik szigetén.